නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

විසුද්ධිමග්ගො

(පඨමො භාගො)

නිදානාදිකථා

1. **සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;**
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති. (සං. නි. 1.23);

ඉති හිදං වුත්තං, කස්මා පනෙතං වුත්තං, භගවන්තං කිර සාවත්ථියං විහරන්තං රත්තිභාගෙ අඤ්ඤතරො දෙවපුත්තො උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො සංසයසමුග්ඝාටත්ථං –

අන්තොජටා බහිජටා, ජටාය ජටිතා පජා;
තං තං ගොතම පුච්ඡාමි, කො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති. (සං. නි. 1.23) –

ඉමං පඤ්හං පුච්ඡි. තස්සායං සඞ්ඛෙපත්ථො – **ජටා**ති තණ්හාය ජාලිනියා එතං අධිවචනං. සා හි රූපාදීසු ආරම්මණෙසු හෙට්ඨුපරියවසෙන පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො සංසිබ්බනට්ඨෙන වෙළුගුම්බාදීනං සාඛාජාලසඞ්ඛාතා ජටා වියාති ජටා, සා පනෙසා සකපරික්ඛාරපරපරික්ඛාරෙසු සකඅත්තභාවපරඅත්තභාවෙසු අජ්ඣත්තිකායතනබාහිරායතනෙසු ච උප්පජ්ජනතො **අන්තොජටා බහිජටා**ති වුච්චති. තාය එවං උප්පජ්ජමානාය **ජටාය ජටිතා පජා.** යථා නාම වෙළුගුම්බජටාදීහි වෙළුආදයො, එවං තාය තණ්හාජටාය සබ්බාපි අයං සත්තනිකායසඞ්ඛාතා පජා ජටිතා විනද්ධා, සංසිබ්බිතාති අත්ථො. යස්මා ච එවං ජටිතා. **තං තං ගොතම පුච්ඡාමී**ති තස්මා තං පුච්ඡාමි. **ගොතමා**ති භගවන්තං ගොත්තෙන ආලපති. **කො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති** ඉමං එවං තෙධාතුකං ජටෙත්වා ඨිතං ජටං කො විජටෙය්‍ය, විජටෙතුං කො සමත්ථොති පුච්ඡති.

එවං පුට්ඨො පනස්ස සබ්බධම්මෙසු අප්පටිහතඤාණචාරො දෙවදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා චතුවෙසාරජ්ජවිසාරදො දසබලධරො අනාවරණඤාණො සමන්තචක්ඛු භගවා තමත්ථං විස්සජ්ජෙන්තො –

සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති. –

ඉමං ගාථමාහ.

2. ඉමිස්සා දානි ගාථාය, කථිතාය මහෙසිනා;
වණ්ණයන්තො යථාභූතං, අත්ථං සීලාදිභෙදනං.

සුදුල්ලභං ලභිත්වාන, පබ්බජ්ජං ජිනසාසනෙ;
සීලාදිසඞ්ගහං ඛෙමං, උජුං මග්ගං විසුද්ධියා.

යථාභූතං අජානන්තා, සුද්ධිකාමාපි යෙ ඉධ;
විසුද්ධිං නාධිගච්ඡන්ති, වායමන්තාපි යොගිනො.

තෙසං පාමොජ්ජකරණං, සුවිසුද්ධවිනිච්ඡයං;
මහාවිහාරවාසීනං, දෙසනානයනිස්සිතං.

විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්සං, තං මෙ සක්කච්ච භාසතො;
විසුද්ධිකාමා සබ්බෙපි, නිසාමයථ සාධවොති.

3. තත්ථ **විසුද්ධී**ති සබ්බමලවිරහිතං අච්චන්තපරිසුද්ධං නිබ්බානං වෙදිතබ්බං. තස්සා විසුද්ධියා මග්ගොති විසුද්ධිමග්ගො. **මග්ගො**ති අධිගමූපායො වුච්චති. තං විසුද්ධිමග්ගං භාසිස්සාමීති අත්ථො.

සො පනායං **විසුද්ධිමග්ගො** කත්ථචි **විපස්සනාමත්තවසෙනෙව** දෙසිතො. යථාහ –

‘‘සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති, යදා පඤ්ඤාය පස්සති;
අථ නිබ්බින්දති දුක්ඛෙ, එස මග්ගො විසුද්ධියා’’ති. (ධ. ප. 277);

කත්ථචි **ඣානපඤ්ඤාවසෙන**. යථාහ –

‘‘යම්හි ඣානඤ්ච පඤ්ඤා ච, ස වෙ නිබ්බානසන්තිකෙ’’ති. (ධ. ප. 372);

කත්ථචි **කම්මාදිවසෙන**. යථාහ –

‘‘කම්මං විජ්ජා ච ධම්මො ච, සීලං ජීවිතමුත්තමං;
එතෙන මච්චා සුජ්ඣන්ති, න ගොත්තෙන ධනෙන වා’’ති. (ම. නි. 3.387; සං. නි. 1.48);

කත්ථචි **සීලාදිවසෙන**. යථාහ –

‘‘සබ්බදා සීලසම්පන්නො, පඤ්ඤවා සුසමාහිතො;
ආරද්ධවීරියො පහිතත්තො, ඔඝං තරති දුත්තර’’න්ති. (සං. නි. 1.96);

කත්ථචි **සතිපට්ඨානාදිවසෙන**. යථාහ –

‘‘එකායනො අයං, භික්ඛවෙ, මග්ගො සත්තානං විසුද්ධියා…පෙ…. නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය, යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති (දී. නි. 2.373).

සම්මප්පධානාදීසුපි එසෙව නයො. ඉමස්මිං පන පඤ්හාබ්‍යාකරණෙ **සීලාදිවසෙන** දෙසිතො.

4. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපවණ්ණනා – **සීලෙ පතිට්ඨායාති** සීලෙ ඨත්වා, සීලං පරිපූරයමානොයෙව චෙත්ථ සීලෙ ඨිතොති වුච්චති. තස්මා සීලපරිපූරණෙන සීලෙ පතිට්ඨහිත්වාති අයමෙත්ථ අත්ථො. **නරොති** සත්තො. **සපඤ්ඤොති** කම්මජතිහෙතුකපටිසන්ධිපඤ්ඤාය පඤ්ඤවා. **චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයන්ති** සමාධිඤ්චෙව විපස්සනඤ්ච භාවයමානො, චිත්තසීසෙන හෙත්ථ සමාධි නිද්දිට්ඨො. පඤ්ඤානාමෙන ච විපස්සනාති. **ආතාපීති** වීරියවා. වීරියඤ්හි කිලෙසානං ආතාපනපරිතාපනට්ඨෙන ආතාපොති වුච්චති. තදස්ස අත්ථීති ආතාපී. **නිපකොති** නෙපක්කං වුච්චති පඤ්ඤා, තාය සමන්නාගතොති අත්ථො. ඉමිනා පදෙන පාරිහාරිකපඤ්ඤං දස්සෙති. ඉමස්මිඤ්හි පඤ්හාබ්‍යාකරණෙ තික්ඛත්තුං පඤ්ඤා ආගතා. තත්ථ පඨමා ජාතිපඤ්ඤා, දුතියා විපස්සනාපඤ්ඤා, තතියා සබ්බකිච්චපරිණායිකා පාරිහාරිකපඤ්ඤා. සංසාරෙ භයං ඉක්ඛතීති **භික්ඛු. සො ඉමං විජටයෙ ජටන්ති** සො ඉමිනා ච සීලෙන ඉමිනා ච චිත්තසීසෙන නිද්දිට්ඨසමාධිනා ඉමාය ච තිවිධාය පඤ්ඤාය ඉමිනා ච ආතාපෙනාති ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු. සෙය්‍යථාපි නාම පුරිසො පථවියං පතිට්ඨාය සුනිසිතං සත්ථං උක්ඛිපිත්වා මහන්තං වෙළුගුම්බං විජටෙය්‍ය, එවමෙව සීලපථවියං පතිට්ඨාය සමාධිසිලායං සුනිසිතං විපස්සනාපඤ්ඤාසත්ථං වීරියබලපග්ගහිතෙන පාරිහාරිකපඤ්ඤාහත්ථෙන උක්ඛිපිත්වා සබ්බම්පි තං අත්තනො සන්තානෙ පතිතං තණ්හාජටං විජටෙය්‍ය සඤ්ඡින්දෙය්‍ය සම්පදාලෙය්‍ය. මග්ගක්ඛණෙ පනෙස තං ජටං විජටෙති නාම. ඵලක්ඛණෙ විජටිතජටො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො හොති. තෙනාහ භගවා –

‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවයං;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, සො ඉමං විජටයෙ ජට’’න්ති. (සං. නි. 1.23);

5. තත්‍රායං යාය පඤ්ඤාය **සපඤ්ඤොති** වුත්තො, තත්‍රාස්ස කරණීයං නත්ථි. පුරිමකම්මානුභාවෙනෙව හිස්ස සා සිද්ධා. **ආතාපී නිපකොති** එත්ථ වුත්තවීරියවසෙන පන තෙන සාතච්චකාරිනා පඤ්ඤාවසෙන ච සම්පජානකාරිනා හුත්වා සීලෙ පතිට්ඨාය චිත්තපඤ්ඤාවසෙන වුත්තා සමථවිපස්සනා භාවෙතබ්බාති ඉමමත්‍ර භගවා සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන විසුද්ධිමග්ගං දස්සෙති.

එත්තාවතා හි තිස්සො සික්ඛා, තිවිධකල්‍යාණං සාසනං, තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයො, අන්තද්වයවජ්ජනමජ්ඣිමපටිපත්තිසෙවනානි, අපායාදිසමතික්කමනුපායො, තීහාකාරෙහි කිලෙසප්පහානං, වීතික්කමාදීනං පටිපක්ඛො, සංකිලෙසත්තයවිසොධනං, සොතාපන්නාදිභාවස්ස ච කාරණං පකාසිතං හොති.

කථං? එත්ථ හි සීලෙන අධිසීලසික්ඛා පකාසිතා හොති, සමාධිනා අධිචිත්තසික්ඛා, පඤ්ඤාය අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.

සීලෙන ච සාසනස්ස ආදිකල්‍යාණතා පකාසිතා හොති. ‘‘කො චාදි කුසලානං ධම්මානං, සීලඤ්ච සුවිසුද්ධ’’න්ති (සං. නි. 5.369) හි වචනතො, ‘‘සබ්බපාපස්ස අකරණ’’න්ති (දී. නි. 2.90) ආදිවචනතො ච සීලං සාසනස්ස ආදි, තඤ්ච කල්‍යාණං, අවිප්පටිසාරාදිගුණාවහත්තා. සමාධිනා මජ්ඣෙකල්‍යාණතා පකාසිතා හොති. ‘‘කුසලස්ස උපසම්පදා’’ති (දී. නි. 2.90) ආදිවචනතො හි සමාධි සාසනස්ස මජ්ඣෙ, සො ච කල්‍යාණො, ඉද්ධිවිධාදිගුණාවහත්තා. පඤ්ඤාය සාසනස්ස පරියොසානකල්‍යාණතා පකාසිතා හොති. ‘‘සචිත්තපරියොදාපනං, එතං බුද්ධාන සාසන’’න්ති (දී. නි. 2.90)

හි වචනතො, පඤ්ඤුත්තරතො ච පඤ්ඤා සාසනස්ස පරියොසානං, සා ච කල්‍යාණං, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු තාදිභාවාවහනතො.

> ‘‘සෙලො යථා එකඝනො, වාතෙන න සමීරති;
> එවං නින්දාපසංසාසු, න සමිඤ්ජන්ති පණ්ඩිතා’’ති. (ධ. ප. 81); –

හි වුත්තං.

තථා සීලෙන තෙවිජ්ජතාය උපනිස්සයො පකාසිතො හොති. සීලසම්පත්තිඤ්හි නිස්සාය තිස්සො විජ්ජා පාපුණාති, න තතො පරං. සමාධිනා ඡළභිඤ්ඤතාය උපනිස්සයො පකාසිතො හොති. සමාධිසම්පදඤ්හි නිස්සාය ඡ අභිඤ්ඤා පාපුණාති, න තතො පරං. පඤ්ඤාය පටිසම්භිදාපභෙදස්ස උපනිස්සයො පකාසිතො හොති. පඤ්ඤාසම්පත්තිඤ්හි නිස්සාය චතස්සො පටිසම්භිදා පාපුණාති, න අඤ්ඤෙන කාරණෙන.

සීලෙන ච කාමසුඛල්ලිකානුයොගසඞ්ඛාතස්ස අන්තස්ස වජ්ජනං පකාසිතං හොති, සමාධිනා අත්තකිලමථානුයොගසඞ්ඛාතස්ස. පඤ්ඤාය මජ්ඣිමාය පටිපත්තියා සෙවනං පකාසිතං හොති.

තථා සීලෙන අපායසමතික්කමනුපායො පකාසිතො හොති, සමාධිනා කාමධාතුසමතික්කමනුපායො, පඤ්ඤාය සබ්බභවසමතික්කමනුපායො.

සීලෙන ච තදඞ්ගප්පහානවසෙන කිලෙසප්පහානං පකාසිතං හොති, සමාධිනා වික්ඛම්භනප්පහානවසෙන, පඤ්ඤාය සමුච්ඡෙදප්පහානවසෙන.

තථා සීලෙන කිලෙසානං වීතික්කමපටිපක්ඛො පකාසිතො හොති, සමාධිනා පරියුට්ඨානපටිපක්ඛො, පඤ්ඤාය අනුසයපටිපක්ඛො.

සීලෙන ච දුච්චරිතසංකිලෙසවිසොධනං පකාසිතං හොති, සමාධිනා තණ්හාසංකිලෙසවිසොධනං, පඤ්ඤාය දිට්ඨිසංකිලෙසවිසොධනං.

තථා සීලෙන සොතාපන්නසකදාගාමිභාවස්ස කාරණං පකාසිතං හොති, සමාධිනා අනාගාමිභාවස්ස, පඤ්ඤාය අරහත්තස්ස. සොතාපන්නො හි ‘‘සීලෙසු පරිපූරකාරී’’ති (අ. නි. 3.87) වුත්තො, තථා සකදාගාමී. අනාගාමී පන ‘‘සමාධිස්මිං පරිපූරකාරී’’ති (අ. නි. 3.87). අරහා පන ‘‘පඤ්ඤාය පරිපූරකාරී’’ති (අ. නි. 3.87).

එවං එත්තාවතා තිස්සො සික්ඛා, තිවිධකල්‍යාණං සාසනං, තෙවිජ්ජතාදීනං උපනිස්සයො, අන්තද්වයවජ්ජනමජ්ඣිමපටිපත්තිසෙවනානි, අපායාදිසමතික්කමනුපායො, තීහාකාරෙහි කිලෙසප්පහානං, වීතික්කමාදීනං පටිපක්ඛො, සංකිලෙසත්තයවිසොධනං, සොතාපන්නාදිභාවස්ස ච කාරණන්ති ඉමෙ නව, අඤ්ඤෙ ච එවරූපා ගුණත්තිකා පකාසිතා හොන්තීති.

1. සීලනිද්දෙසො

සීලසරූපාදිකථා

6. එවං අනෙකගුණසඞ්ගාහකෙන සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතොපි පනෙස **විසුද්ධිමග්ගො** අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතොයෙව හොති. තස්මා නාලං සබ්බෙසං උපකාරායාති විත්ථාරමස්ස දස්සෙතුං සීලං තාව ආරබ්භ ඉදං පඤ්හාකම්මං හොති.

කිං සීලං, කෙනට්ඨෙන සීලං, කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි, කිමානිසංසං සීලං, කතිවිධං චෙතං සීලං, කො චස්ස සංකිලෙසො, කිං වොදානන්ති.

තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං. **කිං සීලන්ති** පාණාතිපාතාදීහි වා විරමන්තස්ස වත්තපටිපත්තිං වා පූරෙන්තස්ස චෙතනාදයො ධම්මා. වුත්තඤ්හෙතං පටිසම්භිදායං ‘‘කිං සීලන්ති චෙතනා සීලං, චෙතසිකං සීලං, සංවරො සීලං, අවීතික්කමො සීල’’න්ති (පටි. ම. 1.39). තත්ථ **චෙතනා සීලං** නාම පාණාතිපාතාදීහි වා විරමන්තස්ස වත්තපටිපත්තිං වා පූරෙන්තස්ස චෙතනා. **චෙතසිකං සීලං** නාම පාණාතිපාතාදීහි විරමන්තස්ස විරති. අපිච චෙතනා සීලං නාම පාණාතිපාතාදීනි පජහන්තස්ස සත්ත කම්මපථචෙතනා. චෙතසිකං සීලං නාම ‘‘අභිජ්ඣං පහාය විගතාභිජ්ඣෙන චෙතසා විහරතී’’ති (දී. නි. 1.217) ආදිනා නයෙන වුත්තා අනභිජ්ඣාබ්‍යාපාදසම්මාදිට්ඨිධම්මා. **සංවරො සීලන්ති** එත්ථ පඤ්චවිධෙන සංවරො වෙදිතබ්බො පාතිමොක්ඛසංවරො, සතිසංවරො, ඤාණසංවරො, ඛන්තිසංවරො, වීරියසංවරොති. තත්ථ ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතොති (විභ. 511) අයං **පාතිමොක්ඛසංවරො**. රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතීති (දී. නි. 1.213) අයං **සතිසංවරො**.

> යානි සොතානි ලොකස්මිං, (අජිතාති භගවා;)
> සති තෙසං නිවාරණං;
> සොතානං සංවරං බ්‍රූමි, පඤ්ඤායෙතෙ පිධිය්‍යරෙ. (සු. නි. 1041);

අයං **ඤාණසංවරො**. පච්චයපටිසෙවනම්පි එත්ථෙව සමොධානං ගච්ඡති. යො පනායං ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්සාතිආදිනා (ම. නි. 1.24; අ. නි. 6.58) නයෙන ආගතො, අයං **ඛන්තිසංවරො** නාම. යො චායං උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙතීතිආදිනා (ම. නි. 1.26; අ. නි. 6.58) නයෙන ආගතො, අයං **වීරියසංවරො** නාම. ආජීවපාරිසුද්ධිපි එත්ථෙව සමොධානං ගච්ඡති. ඉති අයං පඤ්චවිධොපි සංවරො, යා ච පාපභීරුකානං කුලපුත්තානං සම්පත්තවත්ථුතො විරති, සබ්බම්පෙතං සංවරසීලන්ති වෙදිතබ්බං. **අවීතික්කමො සීලන්ති** සමාදින්නසීලස්ස කායිකවාචසිකො අනතික්කමො. ඉදං තාව කිං සීලන්ති පඤ්හස්ස විස්සජ්ජනං.

7. අවසෙසෙසු **කෙනට්ඨෙන සීලන්ති** සීලනට්ඨෙන සීලං. කිමිදං සීලනං නාම. සමාධානං වා, කායකම්මාදීනං සුසීල්‍යවසෙන අවිප්පකිණ්ණතාති අත්ථො. උපධාරණං වා, කුසලානං ධම්මානං පතිට්ඨානවසෙන ආධාරභාවොති අත්ථො. එතදෙව හෙත්ථ අත්ථද්වයං සද්දලක්ඛණවිදූ අනුජානන්ති. අඤ්ඤෙ පන සිරට්ඨො සීලත්ථො, සීතලට්ඨො සීලත්ථොති එවමාදිනාපි නයෙනෙත්ථ අත්ථං වණ්ණයන්ති.

8. ඉදානි **කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති** එත්ථ –

> සීලනං **ලක්ඛණං** තස්ස, භින්නස්සාපි අනෙකධා;
> සනිදස්සනත්තං රූපස්ස, යථා භින්නස්සනෙකධා.

යථා හි නීලපීතාදිභෙදෙන අනෙකධා භින්නස්සාපි රූපායතනස්ස සනිදස්සනත්තං ලක්ඛණං, නීලාදිභෙදෙන භින්නස්සාපි සනිදස්සන භාවානතික්කමනතො. තථා සීලස්ස චෙතනාදිභෙදෙන අනෙකධා භින්නස්සාපි යදෙතං කායකම්මාදීනං සමාධානවසෙන කුසලානඤ්ච ධම්මානං පතිට්ඨානවසෙන වුත්තං සීලනං, තදෙව ලක්ඛණං, චෙතනාදිභෙදෙන භින්නස්සාපි සමාධානපතිට්ඨානභාවානතික්කමනතො. එවං ලක්ඛණස්ස පනස්ස –

> දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනතා , අනවජ්ජගුණො තථා;
> කිච්චසම්පත්තිඅත්ථෙන, **රසො** නාම පවුච්චති.

තස්මා ඉදං සීලං නාම කිච්චට්ඨෙන රසෙන දුස්සීල්‍යවිද්ධංසනරසං, සම්පත්තිඅත්ථෙන රසෙන අනවජ්ජරසන්ති වෙදිතබ්බං. ලක්ඛණාදීසු හි කිච්චමෙව සම්පත්ති වා රසොති වුච්චති.

> සොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානං, තයිදං තස්ස විඤ්ඤුහි;
> ඔත්තප්පඤ්ච හිරී චෙව, **පදට්ඨානන්ති** වණ්ණිතං.

තයිදං සීලං කායසොචෙය්‍යං වචීසොචෙය්‍යං මනොසොචෙය්‍යන්ති (අ. නි. 3.121) එවං වුත්තසොචෙය්‍යපච්චුපට්ඨානං, සොචෙය්‍යභාවෙන පච්චුපට්ඨාති ගහණභාවං ගච්ඡති. හිරොත්තප්පඤ්ච පනස්ස විඤ්ඤූහි පදට්ඨානන්ති වණ්ණිතං, ආසන්නකාරණන්ති අත්ථො. හිරොත්තප්පෙ හි සති සීලං උප්පජ්ජති චෙව තිට්ඨති ච. අසති නෙව උප්පජ්ජති, න තිට්ඨතීති. එවං සීලස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි වෙදිතබ්බානි.

සීලානිසංසකථා

9. **කිමානිසංසං සීලන්ති** අවිප්පටිසාරාදිඅනෙකගුණපටිලාභානිසංසං. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘අවිප්පටිසාරත්ථානි ඛො, ආනන්ද, කුසලානි සීලානි අවිප්පටිසාරානිසංසානී’’ති (අ. නි. 11.1).

අපරම්පි වුත්තං ‘‘පඤ්චිමෙ ගහපතයො ආනිසංසා සීලවතො සීලසම්පදාය. කතමෙ පඤ්ච? ඉධ ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො අප්පමාදාධිකරණං මහන්තං භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති, අයං පඨමො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවතො සීලසම්පන්නස්ස කල්‍යාණො කිත්තිසද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, අයං දුතියො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො යඤ්ඤදෙව පරිසං උපසඞ්කමති යදි ඛත්තියපරිසං යදි බ්‍රාහ්මණපරිසං යදි ගහපතිපරිසං යදි සමණපරිසං, විසාරදො උපසඞ්කමති අමඞ්කුභූතො, අයං තතියො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො අසම්මූළ්හො කාලං කරොති, අයං චතුත්ථො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදාය. පුන චපරං ගහපතයො සීලවා සීලසම්පන්නො කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති, අයං පඤ්චමො ආනිසංසො සීලවතො සීලසම්පදායා’’ති (දී. නි. 2.150; අ. නි. 5.213; මහාව. 285).

අපරෙපි ‘‘ආකඞ්ඛෙය්‍ය චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්‍රහ්මචාරීනං පියො ච අස්සං මනාපො ච ගරු ච භාවනීයො චාති, සීලෙස්වෙවස්ස පරිපූරකාරී’’තිආදිනා (ම. නි. 1.65) නයෙන පියමනාපතාදයො ආසවක්ඛයපරියොසානා අනෙකා සීලානිසංසා වුත්තා. එවං අවිප්පටිසාරාදිඅනෙකගුණානිසංසං සීලං. අපිච –

සාසනෙ කුලපුත්තානං, පතිට්ඨා නත්ථි යං විනා;
ආනිසංසපරිච්ඡෙදං, තස්ස සීලස්ස කො වදෙ.

න ගඞ්ගා යමුනා චාපි, සරභූ වා සරස්වතී;
නින්නගා වාචිරවතී, මහී වාපි මහානදී.

සක්කුණන්ති විසොධෙතුං, තං මලං ඉධ පාණිනං;
විසොධයති සත්තානං, යං වෙ සීලජලං මලං.

න තං සජලදා වාතා, න චාපි හරිචන්දනං;
නෙව හාරා න මණයො, න චන්දකිරණඞ්කුරා.

සමයන්තීධ සත්තානං, පරිළාහං සුරක්ඛිතං;
යං සමෙති ඉදං අරියං, සීලං අච්චන්තසීතලං.

සීලගන්ධසමො ගන්ධො, කුතො නාම භවිස්සති;
යො සමං අනුවාතෙ ච, පටිවාතෙ ච වායති.

සග්ගාරොහණසොපානං , අඤ්ඤං සීලසමං කුතො;
ද්වාරං වා පන නිබ්බාන, නගරස්ස පවෙසනෙ.

සොභන්තෙවං න රාජානො, මුත්තාමණිවිභූසිතා;
යථා සොභන්ති යතිනො, සීලභූසනභූසිතා.

අත්තානුවාදාදිභයං, විද්ධංසයති සබ්බසො;
ජනෙති කිත්තිහාසඤ්ච, සීලං සීලවතං සදා.

ගුණානං මූලභූතස්ස, දොසානං බලඝාතිනො;
ඉති සීලස්ස විඤ්ඤෙය්‍යං, ආනිසංසකථාමුඛන්ති.

සීලප්පභෙදකථා

10. ඉදානි යං වුත්තං **කතිවිධං චෙතං සීල**න්ති, තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං. සබ්බමෙව තාව ඉදං සීලං අත්තනො සීලනලක්ඛණෙන **එකවිධං**.

චාරිත්තවාරිත්තවසෙන **දුවිධං**. තථා ආභිසමාචාරිකආදිබ්‍රහ්මචරියකවසෙන, විරතිඅවිරතිවසෙන, නිස්සිතානිස්සිතවසෙන, කාලපරියන්තආපාණකොටිකවසෙන, සපරියන්තාපරියන්තවසෙන, ලොකියලොකුත්තරවසෙන ච.

තිවිධං හීනමජ්ඣිමපණීතවසෙන. තථා අත්තාධිපතෙය්‍යලොකාධිපතෙය්‍යධම්මාධිපතෙය්‍යවසෙන, පරාමට්ඨාපරාමට්ඨපටිප්පස්සද්ධිවසෙන, විසුද්ධාවිසුද්ධවෙමතිකවසෙන, සෙක්ඛාසෙක්ඛනෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛවසෙන ච.

චතුබ්බිධං හානභාගියඨිතිභාගියවිසෙසභාගියනිබ්බෙධභාගියවසෙන. තථා භික්ඛුභික්ඛුනීඅනුපසම්පන්නගහට්ඨසීලවසෙන, පකතිආචාරධම්මතාපුබ්බහෙතුකසීලවසෙන, පාතිමොක්ඛසංවරඉන්ද්‍රියසංවරආජීවපාරිසුද්ධිපච්චයසන්නිස්සිතසීලවසෙන ච.

පඤ්චවිධං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලාදිවසෙන. වුත්තම්පි චෙතං පටිසම්භිදායං ‘‘පඤ්ච සීලානි – පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං, අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං, පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං, අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං, පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීල’’න්ති (පටි. ම. 1.37). තථා පහානවෙරමණීචෙතනාසංවරාවීතික්කමවසෙන.

11. තත්ථ එකවිධකොට්ඨාසෙ අත්ථො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. දුවිධකොට්ඨාසෙ යං භගවතා ‘‘ඉදං කත්තබ්බ’’න්ති පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදපූරණං, තං **චාරිත්තං**. යං ‘‘ඉදං න කත්තබ්බ’’න්ති පටික්ඛිත්තස්ස අකරණං, තං **වාරිත්තං**. තත්‍රායං වචනත්ථො. චරන්ති තස්මිං සීලෙසු පරිපූරකාරිතාය පවත්තන්තීති චාරිත්තං. වාරිතං තායන්ති රක්ඛන්ති තෙනාති වාරිත්තං. තත්ථ සද්ධාවීරියසාධනං චාරිත්තං, සද්ධාසාධනං වාරිත්තං. එවං චාරිත්තවාරිත්තවසෙන දුවිධං.

දුතියදුකෙ **අභිසමාචාරොති** උත්තමසමාචාරො. අභිසමාචාරො එව **ආභිසමාචාරිකං**. අභිසමාචාරං වා ආරබ්භ පඤ්ඤත්තං ආභිසමාචාරිකං, ආජීවට්ඨමකතො අවසෙසසීලස්සෙතං අධිවචනං. මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ආදිභාවභූතන්ති **ආදිබ්‍රහ්මචරියකං,** ආජීවට්ඨමකසීලස්සෙතං අධිවචනං. තඤ්හි මග්ගස්ස ආදිභාවභූතං, පුබ්බභාගෙයෙව පරිසොධෙතබ්බතො. තෙනාහ – ‘‘පුබ්බෙව ඛො පනස්ස කායකම්මං වචීකම්මං ආජීවො සුපරිසුද්ධො හොතී’’ති (ම. නි. 3.431). යානි වා සික්ඛාපදානි ඛුද්දානුඛුද්දකානීති වුත්තානි, ඉදං ආභිසමාචාරිකසීලං. සෙසං ආදිබ්‍රහ්මචරියකං. උභතොවිභඞ්ගපරියාපන්නං වා ආදිබ්‍රහ්මචරියකං. ඛන්ධකවත්තපරියාපන්නං ආභිසමාචාරිකං. තස්ස සම්පත්තියා ආදිබ්‍රහ්මචරියකං සම්පජ්ජති. තෙනෙවාහ – ‘‘සො වත, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආභිසමාචාරිකං ධම්මං අපරිපූරෙත්වා ආදිබ්‍රහ්මචරියකං ධම්මං පරිපූරෙස්සතීති නෙතං ඨානං විජ්ජතී’’ති (අ. නි. 5.21). එවං ආභිසමාචාරිකආදිබ්‍රහ්මචරියකවසෙන දුවිධං.

තතියදුකෙ පාණාතිපාතාදීහි වෙරමණිමත්තං **විරතිසීලං**. සෙසං චෙතනාදි **අවිරතිසීල**න්ති එවං විරතිඅවිරතිවසෙන දුවිධං.

චතුත්ථදුකෙ නිස්සයොති ද්වෙ නිස්සයා තණ්හානිස්සයො ච දිට්ඨිනිස්සයො ච. තත්ථ යං ‘‘ඉමිනාහං සීලෙන දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා’’ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186; අ. නි. 5.206; 7.50) එවං භවසම්පත්තිං ආකඞ්ඛමානෙන පවත්තිතං, ඉදං **තණ්හානිස්සිතං**. යං ‘‘සීලෙන සුද්ධී’’ති එවං සුද්ධිදිට්ඨියා පවත්තිතං, ඉදං **දිට්ඨිනිස්සිතං**. යං පන ලොකුත්තරං ලොකියඤ්ච තස්සෙව සම්භාරභූතං, ඉදං **අනිස්සිත**න්ති එවං නිස්සිතානිස්සිතවසෙන දුවිධං.

පඤ්චමදුකෙ කාලපරිච්ඡෙදං කත්වා සමාදින්නං සීලං **කාලපරියන්තං**. යාවජීවං සමාදියිත්වා තථෙව පවත්තිතං **ආපාණකොටික**න්ති එවං කාලපරියන්තආපාණකොටිකවසෙන දුවිධං.

ඡට්ඨදුකෙ ලාභයසඤාතිඅඞ්ගජීවිතවසෙන දිට්ඨපරියන්තං **සපරියන්තං** නාම. විපරීතං **අපරියන්තං**. වුත්තම්පි චෙතං පටිසම්භිදායං ‘‘කතමං තං සීලං සපරියන්තං? අත්ථි සීලං ලාභපරියන්තං, අත්ථි සීලං යසපරියන්තං, අත්ථි සීලං ඤාතිපරියන්තං, අත්ථි සීලං අඞ්ගපරියන්තං, අත්ථි සීලං ජීවිතපරියන්තං. කතමං තං සීලං ලාභපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමති, ඉදං තං සීලං ලාභපරියන්ත’’න්ති (පටි. ම. 1.38). එතෙනෙව උපායෙන ඉතරානිපි විත්ථාරෙතබ්බානි. අපරියන්තවිස්සජ්ජනෙපි වුත්තං ‘‘කතමං තං සීලං න ලාභපරියන්තං? ඉධෙකච්චො ලාභහෙතු ලාභපච්චයා ලාභකාරණා යථාසමාදින්නං සික්ඛාපදං වීතික්කමාය චිත්තම්පි න උප්පාදෙති, කිං සො වීතික්කමිස්සති, ඉදං තං සීලං න ලාභපරියන්ත’’න්ති (පටි. ම. 1.38). එතෙනෙවුපායෙන ඉතරානිපි විත්ථාරෙතබ්බානි. එවං සපරියන්තාපරියන්තවසෙන දුවිධං.

සත්තමදුකෙ සබ්බම්පි සාසවං සීලං **ලොකියං**. අනාසවං **ලොකුත්තරං**. තත්ථ ලොකියං භවවිසෙසාවහං හොති භවනිස්සරණස්ස ච සම්භාරො. යථාහ – ‘‘විනයො සංවරත්ථාය, සංවරො අවිප්පටිසාරත්ථාය, අවිප්පටිසාරො පාමොජ්ජත්ථාය, පාමොජ්ජං පීතත්ථාය, පීති පස්සද්ධත්ථාය, පස්සද්ධි සුඛත්ථාය, සුඛං සමාධත්ථාය, සමාධි යථාභූතඤාණදස්සනත්ථාය, යථාභූතඤාණදස්සනං නිබ්බිදත්ථාය, නිබ්බිදා විරාගත්ථාය, විරාගො විමුත්තත්ථාය, විමුත්ති විමුත්තිඤාණදස්සනත්ථාය, විමුත්තිඤාණදස්සනං අනුපාදාපරිනිබ්බානත්ථාය, එතදත්ථා කථා, එතදත්ථා මන්තනා, එතදත්ථා උපනිසා, එතදත්ථං සොතාවධානං, යදිදං අනුපාදාචිත්තස්ස විමොක්ඛො’’ති (පරි. 366). ලොකුත්තරං භවනිස්සරණාවහං හොති පච්චවෙක්ඛණඤාණස්ස ච භූමීති එවං ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධං.

12. තිකෙසු පඨමත්තිකෙ හීනෙන ඡන්දෙන චිත්තෙන වීරියෙන වීමංසාය වා පවත්තිතං **හීනං**. මජ්ඣිමෙහි ඡන්දාදීහි පවත්තිතං **මජ්ඣිමං**. පණීතෙහි **පණීතං**. යසකාමතාය වා සමාදින්නං හීනං. පුඤ්ඤඵලකාමතාය මජ්ඣිමං. කත්තබ්බමෙවිදන්ති අරියභාවං නිස්සාය සමාදින්නං පණීතං. ‘‘අහමස්මි සීලසම්පන්නො, ඉමෙ පනඤ්ඤෙ භික්ඛූ දුස්සීලා පාපධම්මා’’ති එවං අත්තුක්කංසනපරවම්භනාදීහි උපක්කිලිට්ඨං වා හීනං. අනුපක්කිලිට්ඨං ලොකියං සීලං මජ්ඣිමං. ලොකුත්තරං පණීතං. තණ්හාවසෙන වා භවභොගත්ථාය පවත්තිතං හීනං. අත්තනො විමොක්ඛත්ථාය පවත්තිතං මජ්ඣිමං. සබ්බසත්තානං විමොක්ඛත්ථාය පවත්තිතං පාරමිතාසීලං පණීතන්ති එවං හීනමජ්ඣිමපණීතවසෙන තිවිධං.

දුතියත්තිකෙ අත්තනො අනනුරූපං පජහිතුකාමෙන අත්තගරුනා අත්තනිගාරවෙන පවත්තිතං **අත්තාධිපතෙය්‍යං**. ලොකාපවාදං පරිහරිතුකාමෙන ලොකගරුනා ලොකෙ ගාරවෙන පවත්තිතං **ලොකාධිපතෙය්‍යං**. ධම්මමහත්තං පූජෙතුකාමෙන ධම්මගරුනා ධම්මගාරවෙන පවත්තිතං **ධම්මාධිපතෙය්‍ය**න්ති එවං අත්තාධිපතෙය්‍යාදිවසෙන තිවිධං.

තතියත්තිකෙ යං දුකෙසු නිස්සිතන්ති වුත්තං, තං තණ්හාදිට්ඨීහි පරාමට්ඨත්තා **පරාමට්ඨං**. පුථුජ්ජනකල්‍යාණකස්ස මග්ගසම්භාරභූතං සෙක්ඛානඤ්ච මග්ගසම්පයුත්තං **අපරාමට්ඨං**. සෙක්ඛාසෙක්ඛානං ඵලසම්පයුත්තං **පටිප්පස්සද්ධ**න්ති එවං පරාමට්ඨාදිවසෙන තිවිධං.

චතුත්ථත්තිකෙ යං ආපත්තිං අනාපජ්ජන්තෙන පූරිතං, ආපජ්ජිත්වා වා පුන කතපටිකම්මං, තං **විසුද්ධං**. ආපත්තිං ආපන්නස්ස අකතපටිකම්මං **අවිසුද්ධං**. වත්ථුම්හි වා ආපත්තියා වා අජ්ඣාචාරෙ වා වෙමතිකස්ස සීලං **වෙමතිකසීලං** නාම. තත්ථ යොගිනා අවිසුද්ධසීලං විසොධෙතබ්බං, වෙමතිකෙ වත්ථුජ්ඣාචාරං අකත්වා විමති පටිවිනෙතබ්බා ‘‘ඉච්චස්ස ඵාසු භවිස්සතී’’ති එවං විසුද්ධාදිවසෙන තිවිධං.

පඤ්චමත්තිකෙ චතූහි අරියමග්ගෙහි තීහි ච සාමඤ්ඤඵලෙහි සම්පයුත්තං සීලං **සෙක්ඛං**. අරහත්තඵලසම්පයුත්තං **අසෙක්ඛං**. සෙසං **නෙවසෙක්ඛනාසෙක්ඛ**න්ති එවං සෙක්ඛාදිවසෙන තිවිධං.

පටිසම්භිදායං පන යස්මා ලොකෙ තෙසං තෙසං සත්තානං පකතිපි සීලන්ති වුච්චති, යං සන්ධාය ‘‘අයං සුඛසීලො, අයං දුක්ඛසීලො, අයං කලහසීලො, අයං මණ්ඩනසීලො’’ති භණන්ති, තස්මා තෙන පරියායෙන ‘‘තීණි සීලානි, කුසලසීලං අකුසලසීලං අබ්‍යාකතසීලන්ති (පටි. ම. 1.39). එවං කුසලාදිවසෙනපි තිවිධන්ති වුත්තං. තත්ථ අකුසලං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතස්ස සීලස්ස ලක්ඛණාදීසු එකෙනපි න සමෙතීති ඉධ න උපනීතං, තස්මා වුත්තනයෙනෙවස්ස තිවිධතා වෙදිතබ්බා.

13. චතුක්කෙසු පඨමචතුක්කෙ –

යොධ සෙවති දුස්සීලෙ, සීලවන්තෙ න සෙවති;
වත්ථුවීතික්කමෙ දොසං, න පස්සති අවිද්දසු.

මිච්ඡාසඞ්කප්පබහුලො , ඉන්ද්‍රියානි න රක්ඛති;
එවරූපස්ස වෙ සීලං, ජායතෙ **භානභාගියං**.

යො පනත්තමනො හොති, සීලසම්පත්තියා ඉධ;
කම්මට්ඨානානුයොගම්හි, න උප්පාදෙති මානසං.

තුට්ඨස්ස සීලමත්තෙන, අඝටන්තස්ස උත්තරි;
තස්ස තං **ඨිතිභාගියං, සීලං** භවති භික්ඛුනො.

සම්පන්නසීලො ඝටති, සමාධත්ථාය යො පන;
විසෙසභාගියං සීලං, හොති එතස්ස භික්ඛුනො.

අතුට්ඨො සීලමත්තෙන, නිබ්බිදං යොනුයුඤ්ජති;

හොති **නිබ්බෙධභාගියං,** සීලමෙතස්ස භික්ඛුනොති.

එවං හානභාගියාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

දුතියචතුක්කෙ භික්ඛූ ආරබ්භ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි, යානි ච නෙසං භික්ඛුනීනං පඤ්ඤත්තිතො රක්ඛිතබ්බානි, ඉදං **භික්ඛුසීලං**. භික්ඛුනියො ආරබ්භ පඤ්ඤත්තසික්ඛාපදානි, යානි ච තාසං භික්ඛූනං පඤ්ඤත්තිතො රක්ඛිතබ්බානි, ඉදං **භික්ඛුනිසීලං**. සාමණෙරසාමණෙරීනං දසසීලානි **අනුපසම්පන්නසීලං**. උපාසකඋපාසිකානං නිච්චසීලවසෙන පඤ්චසික්ඛාපදානි, සති වා උස්සාහෙ දස, උපොසථඞ්ගවසෙන අට්ඨාති ඉදං **ගහට්ඨසීල**න්ති එවං භික්ඛුසීලාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

තතියචතුක්කෙ උත්තරකුරුකානං මනුස්සානං අවීතික්කමො **පකතිසීලං**. කුලදෙසපාසණ්ඩානං අත්තනො අත්තනො මරියාදාචාරිත්තං **ආචාරසීලං**. ''ධම්මතා එසා, ආනන්ද, යදා බොධිසත්තො මාතුකුච්ඡිං ඔක්කන්තො හොති න බොධිසත්තමාතු පුරිසෙසු මානසං උප්පජ්ජි කාමගුණූපසංහිත''න්ති එවං වුත්තං බොධිසත්තමාතුසීලං **ධම්මතාසීලං**. මහාකස්සපාදීනං පන සුද්ධසත්තානං, බොධිසත්තස්ස ච තාසු තාසු ජාතීසු සීලං **පුබ්බහෙතුකසීල**න්ති එවං පකතිසීලාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

චතුත්ථචතුක්කෙ යං භගවතා ''ඉධ භික්ඛු පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති ආචාරගොචරසම්පන්නො අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූ''ති (විභ. 508; දී. නි. 1.193) වං වුත්තං සීලං, ඉදං **පාතිමොක්ඛසංවරසීලං** නාම. යං පන ''සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොති නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහී, යත්වාධිකරණමෙනං චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣාදොමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති. සොතෙන සද්දං සුත්වා…පෙ…. ඝානෙන ගන්ධං ඝායිත්වා…පෙ…. ජිව්හාය රසං සායිත්වා…පෙ…. කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ඵුසිත්වා…පෙ…. මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න නිමිත්තග්ගාහී…පෙ…. මනින්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතී''ති (ම. නි. 1.22, 411; දී. නි. 1.213; අ. නි. 4.198) වුත්තං, ඉදං **ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං**. යා පන ආජීවහෙතුපඤ්ඤත්තානං ඡන්නං සික්ඛාපදානං වීතික්කමස්ස, ''කුහනා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිප්පෙසිකතා ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා''ති එවමාදීනඤ්ච පාපධම්මානං වසෙන පවත්තා මිච්ඡාජීවා විරති, ඉදං **ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං**. ''පටිසඞ්ඛා යොනිසො චීවරං පටිසෙවති, යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායා''ති (ම. නි. 1.23; අ. නි. 6.58) ආදිනා නයෙන වුත්තො පටිසඞ්ඛානපරිසුද්ධො චතුපච්චයපරිභොගො **පච්චයසන්නිස්සිතසීලං** නාම.

පාතිමොක්ඛසංවරසීලං

14. තත්‍රායං ආදිතො පට්ඨාය අනුපුබ්බපදවණ්ණනාය සද්ධිං විනිච්ඡයකථා. **ඉධා**ති ඉමස්මිං සාසනෙ. **භික්ඛූ**ති සංසාරෙ භයං ඉක්ඛණතාය වා භින්නපටධරාදිතාය වා එවං ලද්ධවොහාරො සද්ධාපබ්බජිතො කුලපුත්තො. **පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො**ති එත්ථ පාතිමොක්ඛන්ති සික්ඛාපදසීලං. තඤ්හි යො නං පාති රක්ඛති, තං මොක්ඛෙති මොචයති ආපායිකාදීහි දුක්ඛෙහි, තස්මා **පාතිමොක්ඛ**න්ති වුච්චති. සංවරණං සංවරො, කායිකවාචසිකස්ස අවීතික්කමස්සෙතං නාමං. පාතිමොක්ඛමෙව සංවරො පාතිමොක්ඛසංවරො. තෙන පාතිමොක්ඛසංවරෙන සංවුතො පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො, උපගතො සමන්නාගතොති අත්ථො. **විහරතී**ති ඉරියති. **ආචාරගොචරසම්පන්නො**තිආදීනමත්ථො පාළියං ආගතනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං –

''ආචාරගොචරසම්පන්නො''ති අත්ථි ආචාරො, අත්ථි අනාචාරො;

තත්ථ කතමො **අනාචාරො**? කායිකො වීතික්කමො වාචසිකො වීතික්කමො කායිකවාචසිකො වීතික්කමො, අයං වුච්චති අනාචාරො. සබ්බම්පි දුස්සීල්‍යං අනාචාරො. ඉධෙකච්චො වෙළුදානෙන වා පත්තදානෙන වා පුප්ඵඵලසිනානදන්තකට්ඨදානෙන වා චාටුකම්‍යතාය වා මුග්ගසූප්‍යතාය වා පාරිභට්‍යතාය වා ජඞ්ඝපෙසනිකෙන වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුච්චති අනාචාරො.

තත්ථ කතමො **ආචාරො**? කායිකො අවීතික්කමො වාචසිකො අවීතික්කමො කායිකවාචසිකො අවීතික්කමො, අයං වුච්චති ආචාරො. සබ්බොපි සීලසංවරො ආචාරො. ඉධෙකච්චො න වෙළුදානෙන වා න පත්තන පුප්ඵන ඵලන සිනානන දන්තකට්ඨදානෙන වා න චාටුකම්‍යතාය වා න මුග්ගසූප්‍යතාය වා න පාරිභට්‍යතාය වා න ජඞ්ඝපෙසනිකෙන වා න අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා බුද්ධපටිකුට්ඨෙන මිච්ඡාආජීවෙන ජීවිකං කප්පෙති, අයං වුච්චති ආචාරො.

ගොචරොති අත්ථි ගොචරො අත්ථි අගොචරො.

තත්ථ කතමො **අගොචරො**? ඉධෙකච්චො වෙසියාගොචරො වා හොති විධවා, ථුල්ලකුමාරිකා, පණ්ඩක, භික්ඛුනී, පානාගාරගොචරො වා හොති, සංසට්ඨො විහරති රාජූහි රාජමහාමත්තෙහි තිත්ථියෙහි තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන, යානි වා පන තානි කුලානි අස්සද්ධානි අප්පසන්නානි අනොපානභූතානි

අක්කොසකපරිභාසකානි අනත්ථකාමානි අහිතකාමානි අඵාසුකකාමානි අයොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං භික්ඛුනීනං උපාසකානං උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරුපාසති, අයං වුච්චති අගොචරො.

තත්ථ කතමො **ගොචරො**? ඉධෙකච්චො න වෙසියාගොචරො වා හොති…පෙ…. න පානාගාරගොචරො වා හොති, අසංසට්ඨො විහරති රාජූහි…පෙ…. තිත්ථියසාවකෙහි අනනුලොමිකෙන සංසග්ගෙන, යානි වා පන තානි කුලානි සද්ධානි පසන්නානි ඔපානභූතානි කාසාවපජ්ජොතානි ඉසිවාතපටිවාතානි අත්ථකාමානි…පෙ…. යොගක්ඛෙමකාමානි භික්ඛූනං…පෙ…. උපාසිකානං, තථාරූපානි කුලානි සෙවති භජති පයිරුපාසති, අයං වුච්චති ගොචරො. ඉති ඉමිනා ච ආචාරෙන ඉමිනා ච ගොචරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සම්පන්නො සමන්නාගතො, තෙන වුච්චති ‘‘ආචාරගොචරසම්පන්නො’’ති (විභ. 511).

අපි චෙත්ථ ඉමිනාපි නයෙන ආචාරගොචරා වෙදිතබ්බා. දුවිධො හි අනාචාරො කායිකො වාචසිකො ච. තත්ථ කතමො **කායිකො අනාචාරො**? ඉධෙකච්චො සඞ්ඝගතොපි අචිත්තීකාරකතො ථෙරෙ භික්ඛූ ඝට්ටයන්තොපි තිට්ඨති, ඝට්ටයන්තොපි නිසීදති, පුරතොපි තිට්ඨති, පුරතොපි නිසීදති, උච්චෙපි ආසනෙ නිසීදති, සසීසම්පි පාරුපිත්වා නිසීදති, ඨිතකොපි භණති, බාහාවික්ඛෙපකොපි භණති, ථෙරානං භික්ඛූනං අනුපාහනානං චඞ්කමන්තානං සඋපාහනො චඞ්කමති, නීචෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමන්තානං උච්චෙ චඞ්කමෙ චඞ්කමති, ඡමාය චඞ්කමන්තානං චඞ්කමෙ චඞ්කමති, ථෙරෙ භික්ඛූ අනුපඛජ්ජාපි තිට්ඨති, අනුපඛජ්ජාපි නිසීදති, නවෙපි භික්ඛූ ආසනෙන පටිබාහති, ජන්තාඝරෙපි ථෙරෙ භික්ඛූ අනාපුච්ඡා කට්ඨං පක්ඛිපති, ද්වාරං පිදහති, උදකතිත්ථෙපි ථෙරෙ භික්ඛූ ඝට්ටයන්තොපි ඔතරති, පුරතොපි ඔතරති, ඝට්ටයන්තොපි න්හායති, පුරතොපි න්හායති, ඝට්ටයන්තොපි උත්තරති, පුරතොපි උත්තරති, අන්තරඝරං පවිසන්තොපි ථෙරෙ භික්ඛූ ඝට්ටයන්තොපි ගච්ඡති, පුරතොපි ගච්ඡති, වොක්කම්ම ච ථෙරානං භික්ඛූනං පුරතො පුරතො ගච්ඡති, යානිපි තානි හොන්ති කුලානං ඔවරකානි ගුළ්හානි ච පටිච්ඡන්නානි ච යත්ථ කුලිත්ථියො කුලකුමාරියො නිසීදන්ති, තත්ථපි සහසා පවිසති, කුමාරකස්සපි සීසං පරාමසති, අයං වුච්චති කායිකො අනාචාරො.

තත්ථ කතමො **වාචසිකො අනාචාරො**? ඉධෙකච්චො සඞ්ඝගතොපි අචිත්තීකාරකතො ථෙරෙ භික්ඛූ අනාපුච්ඡා ධම්මං භණති. පඤ්හං විස්සජ්ජෙති, පාතිමොක්ඛං උද්දිසති, ඨිතකොපි භණති, බාහාවික්ඛෙපකොපි භණති, අන්තරඝරං පවිට්ඨොපි ඉත්ථිං වා කුමාරිං වා එවමාහ – ‘‘ඉත්ථන්නාමෙ ඉත්ථංගොත්තෙ කිං අත්ථි, යාගු අත්ථි, භත්තං අත්ථි, ඛාදනීයං අත්ථි, කිං පිවිස්සාම, කිං ඛාදිස්සාම, කිං භුඤ්ජිස්සාම. කිං වා මෙ දස්සථා’’ති විප්පලපති, අයං වුච්චති වාචසිකො අනාචාරො (මහානි. 87). පටිපක්ඛවසෙන පනස්ස ආචාරො වෙදිතබ්බො.

අපිච භික්ඛු සගාරවො සප්පතිස්සො හිරොත්තප්පසම්පන්නො සුනිවත්ථො සුපාරුතො පාසාදිකෙන අභික්කන්තෙන පටික්කන්තෙන ආලොකිතෙන විලොකිතෙන සමිඤ්ජිතෙන පසාරිතෙන ඔක්ඛිත්තචක්ඛු ඉරියාපථසම්පන්නො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරො භොජනෙ මත්තඤ්ඤූ ජාගරියමනුයුත්තො සතිසම්පජඤ්ඤෙන සමන්නාගතො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො ආරද්ධවීරියො ආභිසමාචාරිකෙසු සක්කච්චකාරී ගරුචිත්තීකාරබහුලො විහරති, අයං වුච්චති ආචාරො. එවං තාව ආචාරො වෙදිතබ්බො.

ගොචරො පන තිවිධො උපනිස්සයගොචරො ආරක්ඛගොචරො උපනිබන්ධගොචරොති. තත්ථ කතමො **උපනිස්සයගොචරො**? දසකථාවත්ථුගුණසමන්නාගතො කල්‍යාණමිත්තො, යං නිස්සාය අස්සුතං සුණාති, සුතං පරියොදපෙති, කඞ්ඛං විතරති, දිට්ඨිං උජුං කරොති, චිත්තං පසාදෙති. යස්ස වා පන අනුසික්ඛමානො සද්ධාය වඩ්ඪති, සීලෙන, සුතෙන, චාගෙන, පඤ්ඤාය වඩ්ඪති, අයං වුච්චති උපනිස්සයගොචරො.

කතමො **ආරක්ඛගොචරො**? ඉධ භික්ඛු අන්තරඝරං පවිට්ඨො වීථිං පටිපන්නො ඔක්ඛිත්තචක්ඛු යුගමත්තදස්සාවී සුසංවුතො ගච්ඡති, න හත්ථිං ඔලොකෙන්තො, න අස්සං, න රථං, න පත්තිං, න ඉත්ථිං, න පුරිසං ඔලොකෙන්තො, න උද්ධං උල්ලොකෙන්තො, න අධො ඔලොකෙන්තො, න දිසාවිදිසං පෙක්ඛමානො ගච්ඡති, අයං වුච්චති ආරක්ඛගොචරො.

කතමො **උපනිබන්ධගොචරො**? චත්තාරො සතිපට්ඨානා යත්ථ චිත්තං උපනිබන්ධති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ‘‘කො ච, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ගොචරො සකො පෙත්තිකො විසයො? යදිදං චත්තාරො සතිපට්ඨානා’’ති (සං. නි. 5.372), අයං වුච්චති උපනිබන්ධගොචරො. ඉති ඉමිනා ච ආචාරෙන ඉමිනා ච ගොචරෙන උපෙතො…පෙ…. සමන්නාගතො. තෙනපි වුච්චති ආචාරගොචරසම්පන්නොති.

අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීති අණුප්පමාණෙසු අසඤ්චිච්ච ආපන්නසෙඛියඅකුසලචිත්තුප්පාදාදිභෙදෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සනසීලො. **සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසූති** යංකිඤ්චි සික්ඛාපදෙසු සික්ඛිතබ්බං, තං සබ්බං සම්මා ආදාය සික්ඛති. එත්ථ ච ‘‘පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො’’ති එත්තාවතා ච පුග්ගලාධිට්ඨානාය දෙසනාය පාතිමොක්ඛසංවරසීලං දස්සිතං. ‘‘ආචාරගොචරසම්පන්නො’’තිආදි පන සබ්බං යථාපටිපන්නස්ස තං සීලං සම්පජ්ජති, තං පටිපත්තිං දස්සෙතුං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං

15. යං පනෙතං තදනන්තරං ‘‘සො චක්ඛුනා රූපං දිස්වා’’තිආදිනා නයෙන දස්සිතං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං, තත්ථ **සොති** පාතිමොක්ඛසංවරසීලෙ ඨිතො භික්ඛු. **චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති** කාරණවසෙන චක්ඛූති ලද්ධවොහාරෙන රූපදස්සනසමත්ථෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වා. පොරාණා පනාහු ‘‘චක්ඛු රූපං න පස්සති, අචිත්තකත්තා, චිත්තං න පස්සති, අචක්ඛුකත්තා, ද්වාරාරම්මණසඞ්ඝට්ටෙ පන චක්ඛුපසාදවත්ථුකෙන චිත්තෙන පස්සති. ඊදිසී පනෙසා ‘ධනුනා විජ්ඣතී’තිආදීසු විය සසම්භාරකථා නාම හොති, තස්මා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙවෙත්ථ අත්ථො’’ති. **න නිමිත්තග්ගාහීති** ඉත්ථිපුරිසනිමිත්තං වා සුභනිමිත්තාදිකං වා කිලෙසවත්ථුභූතං නිමිත්තං න ගණ්හාති, දිට්ඨමත්තෙයෙව සණ්ඨාති. **නානුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහීති** කිලෙසානං අනුඅනුබ්‍යඤ්ජනතො පාකටභාවකරණතො අනුබ්‍යඤ්ජනන්ති ලද්ධවොහාරං හත්ථපාදසිතහසිතකථිතවිලොකිතාදිභෙදං ආකාරං න ගණ්හාති, යං තත්ථ භූතං, තදෙව ගණ්හාති, චෙතියපබ්බතවාසී **මහාතිස්සත්ථෙරො විය.**

ථෙරං කිර චෙතියපබ්බතා අනුරාධපුරං පිණ්ඩචාරත්ථාය ආගච්ඡන්තං අඤ්ඤතරා කුලසුණ්හා සාමිකෙන සද්ධිං භණ්ඩිත්වා සුමණ්ඩිතපසාධිතා දෙවකඤ්ඤා විය කාලස්සෙව අනුරාධපුරතො නික්ඛමිත්වා ඤාතිඝරං ගච්ඡන්තී අන්තරාමග්ගෙ දිස්වා විපල්ලත්ථචිත්තා මහාහසිතං හසි. ථෙරො කිමෙතන්ති ඔලොකෙන්තො තස්සා දන්තට්ඨිකෙ අසුභසඤ්ඤං පටිලභිත්වා අරහත්තං පාපුණි. තෙන වුත්තං –

> ‘‘තස්සා දන්තට්ඨිකං දිස්වා, පුබ්බසඤ්ඤං අනුස්සරි;
> තත්ථෙව සො ඨිතො ථෙරො, අරහත්තං අපාපුණී’’ති.

සාමිකොපි ඛො පනස්සා අනුමග්ගං ගච්ඡන්තො ථෙරං දිස්වා ‘‘කිඤ්චි, භන්තෙ, ඉත්ථිං පස්සථා’’ති පුච්ඡි. තං ථෙරො ආහ –

> ‘‘නාභිජානාමි ඉත්ථී වා, පුරිසො වා ඉතො ගතො;
> අපිච අට්ඨිසඞ්ඝාටො, ගච්ඡතෙස මහාපථෙ’’ති.

යත්වාධිකරණමෙනන්තිආදිම්හි යංකාරණා යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියාසංවරස්ස හෙතු එතං පුග්ගලං සතිකවාටෙන චක්ඛුන්ද්‍රියං අසංවුතං අපිහිතචක්ඛුද්වාරං හුත්වා විහරන්තං එතෙ අභිජ්ඣාදයො ධම්මා අන්වාස්සවෙය්‍යුං අනුබන්ධෙය්‍යුං. **තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජතීති** තස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස සතිකවාටෙන පිදහනත්ථාය පටිපජ්ජති. එවං පටිපජ්ජන්තොයෙව ච රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං, චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජතීතිපි වුච්චති. තත්ථ කිඤ්චාපි චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරො වා අසංවරො වා නත්ථි. න හි චක්ඛුපසාදං නිස්සාය සති වා මුට්ඨස්සච්චං වා උප්පජ්ජති. අපිච යදා රූපාරම්මණං චක්ඛුස්ස ආපාථං ආගච්ඡති, තදා භවඞ්ගෙ ද්වික්ඛත්තුං උප්පජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙ කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති. තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං. තතො විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං. තතො විපාකාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිච්චං. තතො කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨබ්බනකිච්චං සාධයමානා උප්පජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං ජවනං ජවති.

තත්‍රාපි නෙව භවඞ්ගසමයෙ, න ආවජ්ජනාදීනං අඤ්ඤතරසමයෙ සංවරො වා අසංවරො වා අත්ථි. ජවනක්ඛණෙ පන සචෙ දුස්සීල්‍යං වා මුට්ඨස්සච්චං වා අඤ්ඤාණං වා අක්ඛන්ති වා කොසජ්ජං වා උප්පජ්ජති, අසංවරො හොති. එවං හොන්තො පන සො චක්ඛුන්ද්‍රියෙ අසංවරොති වුච්චති. කස්මා? යස්මා තස්මිං සති ද්වාරම්පි අගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනිපි වීථිචිත්තානි . යථා කිං? යථා නගරෙ චතූසු ද්වාරෙසු අසංවුතෙසු කිඤ්චාපි අන්තොඝරද්වාරකොට්ඨකගබ්භාදයො සුසංවුතා හොන්ති, තථාපි අන්තොනගරෙ සබ්බං භණ්ඩං අරක්ඛිතං අගොපිතමෙව හොති. නගරද්වාරෙන හි පවිසිත්වා චොරා යදිච්ඡන්ති, තං කරෙය්‍යුං, එවමෙව ජවනෙ දුස්සීල්‍යාදීසු උප්පන්නෙසු තස්මිං අසංවරෙ සති ද්වාරම්පි අගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනිපි වීථිචිත්තානි.

තස්මිං පන සීලාදීසු උප්පන්නෙසු ද්වාරම්පි ගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනිපි වීථිචිත්තානි. යථා කිං? යථා නගරද්වාරෙසු සංවුතෙසු කිඤ්චාපි අන්තොඝරාදයො අසංවුතා හොන්ති, තථාපි අන්තොනගරෙ සබ්බං භණ්ඩං සුරක්ඛිතං සුගොපිතමෙව හොති. නගරද්වාරෙසු හි පිහිතෙසු චොරානං පවෙසො නත්ථි, එවමෙව ජවනෙ සීලාදීසු උප්පන්නෙසු ද්වාරම්පි ගුත්තං හොති, භවඞ්ගම්පි ආවජ්ජනාදීනිපි වීථිචිත්තානි. තස්මා ජවනක්ඛණෙ උප්පජ්ජමානොපි චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරොති වුත්තො.

සොතෙන සද්දං සුත්වාතිආදීසුපි එසෙව නයො. එවමිදං සඞ්ඛෙපතො රූපාදීසු කිලෙසානුබන්ධනිමිත්තාදිග්ගාහපරිවජ්ජනලක්ඛණං ඉන්ද්‍රියසංවරසීලන්ති වෙදිතබ්බං.

ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං

16. ඉදානි ඉන්ද්‍රියසංවරසීලානන්තරං වුත්තෙ ආජීවපාරිසුද්ධිසීලෙ ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්නං සික්ඛාපදානන්ති යානි තානි ‘‘ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අසන්තං අභූතං උත්තරිමනුස්සධම්මං උල්ලපති, ආපත්ති පාරාජිකස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සඤ්චරිත්තං සමාපජ්ජති, ආපත්ති සඞ්ඝාදිසෙසස්ස.

ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා 'යො තෙ විහාරෙ වසති සො භික්ඛු අරහා'ති භණති, පටිවිජානන්තස්ස ආපත්ති ථුල්ලච්චයස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛු පණීතභොජනානි අගිලානො අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාචිත්තියස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා භික්ඛුනී පණීතභොජනානි අගිලානා අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති, ආපත්ති පාටිදෙසනීයස්ස. ආජීවහෙතු ආජීවකාරණා සූපං වා ඔදනං වා අගිලානො අත්තනො අත්ථාය විඤ්ඤාපෙත්වා භුඤ්ජති , ආපත්ති දුක්කටස්සා''ති (පරි. 287) එවං පඤ්ඤත්තානි ඡ සික්ඛාපදානි, ඉමෙසං ඡන්නං සික්ඛාපදානං.

කුහනාතිආදීසු අයං පාළි, ''තත්ථ කතමා **කුහනා**? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙන වා සාමන්තජප්පිතෙන වා ඉරියාපථස්ස වා අට්ඨපනා ඨපනා සණ්ඨපනා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, අයං වුච්චති කුහනා.

''තත්ථ කතමා **ලපනා**? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පරෙසං ආලපනා ලපනා සල්ලපනා උල්ලපනා සමුල්ලපනා උන්නහනා සමුන්නහනා උක්කාචනා සමුක්කාචනා අනුප්පියභාණිතා චාටුකම්‍යතා මුග්ගසූප්‍යතා පාරිභට්‍යතා, අයං වුච්චති ලපනා.

''තත්ථ කතමා **නෙමිත්තිකතා**? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යං පරෙසං නිමිත්තං නිමිත්තකම්මං ඔභාසො ඔභාසකම්මං සාමන්තජප්පා පරිකථා, අයං වුච්චති නෙමිත්තිකතා.

''තත්ථ කතමා **නිප්පෙසිකතා**? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්ස පාපිච්ඡස්ස ඉච්ඡාපකතස්ස යා පරෙසං අක්කොසනා වම්භනා ගරහනා උක්ඛෙපනා සමුක්ඛෙපනා ඛිපනා සංඛිපනා පාපනා සම්පාපනා අවණ්ණහාරිකා පරපිට්ඨිමංසිකතා, අයං වුච්චති නිප්පෙසිකතා.

''තත්ථ කතමා **ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා**? ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො ඉතො ලද්ධං ආමිසං අමුත්‍ර හරති, අමුත්‍ර වා ලද්ධං ආමිසං ඉධ ආහරති. යා එවරූපා ආමිසෙන ආමිසස්ස එට්ඨි ගවෙට්ඨි පරියෙට්ඨි එසනා ගවෙසනා පරියෙසනා, අයං වුච්චති ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා''ති (විභ. 862-865).

17. ඉමිස්සා පන පාළියා එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. කුහනනිද්දෙසෙ තාව **ලාභසක්කාරසිලොකසන්නිස්සිතස්සාති** ලාභඤ්ච සක්කාරඤ්ච කිත්තිසද්දඤ්ච සන්නිස්සිතස්ස, පත්ථයන්තස්සාති අත්ථො. **පාපිච්ඡස්සාති** අසන්තගුණදීපනකාමස්ස. **ඉච්ඡාපකතස්සාති** ඉච්ඡාය අපකතස්ස, උපද්දුතස්සාති අත්ථො.

ඉතො පරං යස්මා පච්චයපටිසෙවනසාමන්තජප්පනඉරියාපථසන්නිස්සිතවසෙන මහානිද්දෙසෙ තිවිධං කුහනවත්ථු ආගතං. තස්මා තිවිධම්පෙතං දස්සෙතුං පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙන වාති එවමාදි ආරද්ධං. තත්ථ චීවරාදීහි නිමන්තිතස්ස තදත්ථිකස්සෙව සතො පාපිච්ඡතං නිස්සාය පටික්ඛිපනෙන, තෙ ච ගහපතිකෙ අත්තනි සුප්පතිට්ඨිතසද්ධෙ ඤත්වා පුන තෙසං ''අහො අය්‍යො අප්පිච්ඡො න කිඤ්චි පටිග්ගණ්හිතුං ඉච්ඡති, සුලද්ධං වත නො අස්ස සචෙ අප්පමත්තකම්පි කිඤ්චි පටිග්ගණ්හෙය්‍යා''ති නානාවිධෙහි උපායෙහි පණීතානි චීවරාදීනි උපනෙන්තානං තදනුග්ගහකාමතංයෙව ආවිකත්වා පටිග්ගහණෙන ච තතො පභුති අපි සකටභාරෙහි උපනාමනහෙතුභූතං විම්හාපනං පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථූති වෙදිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං මහානිද්දෙසෙ –

> ''කතමං පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු? ඉධ ගහපතිකා භික්ඛුං නිමන්තෙන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි. සො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො අත්ථිකො චීවර... පෙ.... පරික්ඛාරානං භිය්‍යොකම්‍යතං උපාදාය චීවරං පච්චක්ඛාති. පිණ්ඩපාතං...පෙ.... සෙනාසනං. ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පච්චක්ඛාති. සො එවමාහ – 'කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන චීවරෙන, එතං සාරුප්පං යං සමණො සුසානා වා සඞ්කාරකූටා වා පාපණිකා වා නන්තකානි උච්චිනිත්වා සඞ්ඝාටිං කත්වා ධාරෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන පිණ්ඩපාතෙන එතං සාරුප්පං යං සමණො උඤ්ඡාචරියාය පිණ්ඩියාලොපෙන ජීවිකං කප්පෙය්‍ය. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන සෙනාසනෙන, එතං සාරුප්පං යං සමණො රුක්ඛමූලිකො වා අස්ස අබ්භොකාසිකො වා. කිං සමණස්ස මහග්ඝෙන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන, එතං සාරුප්පං යං සමණො පූතිමුත්තෙන වා හරිටකීඛණ්ඩෙන වා ඔසධං කරෙය්‍යා'ති. තදුපාදාය ලූඛං චීවරං ධාරෙති, ලූඛං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජති, ලූඛං සෙනාසනං පටිසෙවති, ලූඛං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිසෙවති, තමෙනං ගහපතිකා එවං ජානන්ති 'අයං සමණො අප්පිච්ඡො සන්තුට්ඨො පවිවිත්තො අසංසට්ඨො ආරද්ධවීරියො ධුතවාදො'ති. භිය්‍යො භිය්‍යො නිමන්තෙන්ති චීවර...පෙ.... පරික්ඛාරෙහි. සො එවමාහ – 'තිණ්ණං සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති. සද්ධාය සම්මුඛීභාවා සද්ධො කුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති. දෙය්‍යධම්මස්ස...පෙ.... දක්ඛිණෙය්‍යානං සම්මුඛීභාවාසද්ධොකුලපුත්තො බහුං පුඤ්ඤං පසවති. තුම්හාකඤ්චෙවායං සද්ධා අත්ථි, දෙය්‍යධම්මො ච සංවිජ්ජති, අහඤ්ච පටිග්ගාහකො, සචෙහං න පටිග්ගහෙස්සාමි, එවං තුම්හෙ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා භවිස්සන්ති, න මය්හං ඉමිනා අත්ථො. අපිච තුම්හාකංයෙව අනුකම්පාය පටිග්ගණ්හාමී'ති. තදුපාදාය බහුම්පි චීවරං පටිග්ගණ්හාති. බහුම්පි පිණ්ඩපාතං... පෙ.... භෙසජ්ජපරික්ඛාරං පටිග්ගණ්හාති . යා එවරූපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, ඉදං පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථූ''ති (මහානි. 87).

පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො උත්තරිමනුස්සධම්මාධිගමපරිදීපනවාචාය තථා තථා විම්හාපනං සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථූති වෙදිතබ්බං. යථාහ –

> ‘‘කතමං සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු? ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිප්පායො ‘එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතී’ති අරියධම්මසන්නිස්සිතං වාචං භාසති ‘යො එවරූපං චීවරං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසක්ඛො’ති භණති. ‘යො එවරූපං පත්තං ලොහථාලකං. ධම්මකරණං පරිස්සාවනං කුඤ්චිකං, කායබන්ධනං උපාහනං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසක්ඛො’ති භණති. යස්ස එවරූපො උපජ්ඣායො ආචරියො සමානුපජ්ඣායකො, සමානාචරියකො මිත්තො සන්දිට්ඨො සම්භත්තො සහායො. යො එවරූපෙ විහාරෙ වසති අඩ්ඪයොගෙ පාසාදෙ හම්මියෙ ගුහායං ලෙණෙ කුටියා කූටාගාරෙ අට්ටෙ මාළෙ උද්දණ්ඩෙ උපට්ඨානසාලායං මණ්ඩපෙ රුක්ඛමූලෙ වසති, සො සමණො මහෙසක්ඛො’ති භණති. අථ වා ‘කොරජිකකොරජිකො භාකුටිකභාකුටිකො කුහකකුහකො ලපකලපකො මුඛසම්භාවිකො, අයං සමණො ඉමාසං එවරූපානං සන්තානං විහාරසමාපත්තීනං ලාභී’ති තාදිසං ගම්භීරං ගූළ්හං නිපුණං පටිච්ඡන්නං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤතාපටිසංයුත්තං කථං කථෙසි. යා එවරූපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, ඉදං සාමන්තජප්පනසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථූ’’ති (මහානි. 87).

පාපිච්ඡස්සෙව පන සතො සම්භාවනාධිප්පායකතෙන ඉරියාපථෙන විම්හාපනං ඉරියාපථසන්නිස්සිතං කුහනවත්ථූති වෙදිතබ්බං. යථාහ – ‘‘කතමං ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථු. ඉධෙකච්චො පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො සම්භාවනාධිප්පායො ‘එවං මං ජනො සම්භාවෙස්සතී’ති ගමනං සණ්ඨපෙති , ඨානං සණ්ඨපෙති, නිසජ්ජං සණ්ඨපෙති, සයනං සණ්ඨපෙති, පණිධාය ගච්ඡති, පණිධාය තිට්ඨති, පණිධාය නිසීදති, පණිධාය සෙය්‍යං කප්පෙති, සමාහිතො විය ගච්ඡති, සමාහිතො විය තිට්ඨති, නිසීදති, සෙය්‍යං කප්පෙති, ආපාථකජ්ඣායී ච හොති, යා එවරූපා ඉරියාපථස්ස අට්ඨපනා ඨපනා සණ්ඨපනා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනා කුහිතත්තං, ඉදං වුච්චති ඉරියාපථසඞ්ඛාතං කුහනවත්ථූ’’ති (මහානි. 87).

තත්ථ **පච්චයපටිසෙවනසඞ්ඛාතෙනාති** පච්චයපටිසෙවනන්ති එවං සඞ්ඛාතෙන පච්චයපටිසෙවනෙන වා සඞ්ඛාතෙන. **සාමන්තජප්පිතෙනාති** සමීපභණිතෙන. **ඉරියාපථස්ස වාති** චතුඉරියාපථස්ස. **අට්ඨපනාති**ආදි ඨපනා, ආදරෙන වා ඨපනා. **ඨපනාති** ඨපනාකාරො. **සණ්ඨපනාති** අභිසඞ්ඛරණා, පාසාදිකභාවකරණන්ති වුත්තං හොති. **භාකුටිකාති** පධානපුරිමට්ඨිතභාවදස්සනෙන භාකුටිකරණං, මුඛසඞ්කොචොති වුත්තං හොති. භාකුටිකරණං සීලමස්සාති භාකුටිකො. භාකුටිකස්ස භාවො භාකුටියං. **කුහනාති** විම්හාපනා. කුහස්ස ආයනා කුහායනා. කුහිතස්ස භාවො කුහිතත්තන්ති.

ලපනානිද්දෙසෙ **ආලපනාති** විහාරං ආගතෙ මනුස්සෙ දිස්වා ‘‘කිමත්ථාය භොන්තො ආගතා, කිං භික්ඛූ නිමන්තිතුං, යදි එවං ගච්ඡථ රෙ, අහං පච්ඡතො පත්තං ගහෙත්වා ආගච්ඡාමී’’ති එවං ආදිතොව ලපනා. අථ වා අත්තානං උපනෙත්වා ‘‘අහං තිස්සො, මයි රාජා පසන්නො, මයි අසුකො ච අසුකො ච රාජමහාමත්තො පසන්නො’’ති එවං අත්තුපනායිකා ලපනා ආලපනා. **ලපනාති** පුට්ඨස්ස සතො වුත්තප්පකාරමෙව ලපනං. **සල්ලපනාති** ගහපතිකානං උක්කණ්ඨනෙ භීතස්ස ඔකාසං දත්වා දත්වා සුට්ඨු ලපනා. **උල්ලපනාති** මහාකුටුම්බිකො මහානාවිකො මහාදානපතීති එවං උද්ධං කත්වා ලපනා. **සමුල්ලපනාති** සබ්බතොභාගෙන උද්ධං කත්වා ලපනා.

උන්නහනාති ‘‘උපාසකා පුබ්බෙ ඊදිසෙ කාලෙ නවදානං දෙථ, ඉදානි කිං න දෙථා’’ති එවං යාව ‘‘දස්සාම, භන්තෙ, ඔකාසං න ලභාමා’’තිආදීනි වදන්ති, තාව උද්ධං උද්ධං නහනා, වෙඨනාති වුත්තං හොති. අථ වා උච්ඡුහත්ථං දිස්වා ‘‘කුතො ආභතං උපාසකා’’ති පුච්ඡති. උච්ඡුඛෙත්තතො, භන්තෙති. කිං තත්ථ උච්ඡු මධුරන්ති. ඛාදිත්වා, භන්තෙ, ජානිතබ්බන්ති. ‘‘න, උපාසක, භික්ඛුස්ස උච්ඡුං දෙථා’’ති වත්තුං වට්ටතීති. යා එවරූපා නිබ්බෙඨෙන්තස්සාපි වෙඨනකථා, සා උන්නහනා. සබ්බතොභාගෙන පුනප්පුනං උන්නහනා **සමුන්නහනා.**

උක්කාචනාති ‘‘එතං කුලං මංයෙව ජානාති. සචෙ එත්ථ දෙය්‍යධම්මො උප්පජ්ජති, මය්හමෙව දෙතී’’ති එවං උක්ඛිපිත්වා කාචනා උක්කාචනා, උද්දීපනාති වුත්තං හොති. තෙලකන්දරිකවත්ථු චෙත්ථ වත්තබ්බං. සබ්බතොභාගෙන පන පුනප්පුනං උක්කාචනා **සමුක්කාචනා.**

අනුප්පියභාණිතාති සච්චානුරූපං ධම්මානුරූපං වා අනපලොකෙත්වා පුනප්පුනං පියභණනමෙව. **චාටුකම්‍යතාති** නීචවුත්තිතා අත්තානං හෙට්ඨතො හෙට්ඨතො ඨපෙත්වා වත්තනං. **මුග්ගසූප්‍යතාති** මුග්ගසූපසදිසතා. යථා හි මුග්ගෙසු පච්චමානෙසු කොචිදෙව න පච්චති, අවසෙසා පච්චන්ති, එවං යස්ස පුග්ගලස්ස වචනෙ කිඤ්චිදෙව සච්චං හොති, සෙසං අලිකං, අයං පුග්ගලො මුග්ගසූප්‍යොති වුච්චති. තස්ස භාවො මුග්ගසූප්‍යතා. **පාරිභට්‍යතාති** පාරිභට්‍යභාවො. යො හි කුලදාරකෙ ධාති විය අඞ්කෙන වා ඛන්ධෙන වා පරිභටති, ධාරෙතීති අත්ථො. තස්ස පරිභටස්ස කම්මං පාරිභට්‍යං. පාරිභට්‍යස්ස භාවො පාරිභට්‍යතාති.

නෙමිත්තිකතානිද්දෙසෙ **නිමිත්තන්ති** යංකිඤ්චි පරෙසං පච්චයදානසඤ්ඤාජනකං කායවචීකම්මං. **නිමිත්තකම්මන්ති** ඛාදනීයං ගහෙත්වා ගච්ඡන්තෙ දිස්වා ‘‘කිං ඛාදනීයං ලභිත්ථා’’තිආදිනා නයෙන නිමිත්තකරණං.

ඔභාසොති පච්චයපටිසංයුත්තකථා. **ඔභාසකම්මන්**ති වච්ඡපාලකෙ දිස්වා ''කිං ඉමෙ වච්ඡා ඛීරගොවච්ඡා උදාහු තක්කගොවච්ඡා''ති පුච්ඡිත්වා ''ඛීරගොවච්ඡා, භන්තෙ''ති වුත්තෙ ''න ඛීරගොවච්ඡා, යදි ඛීරගොවච්ඡා සියුං, භික්ඛූපි ඛීරං ලභෙය්‍යු''න්ති එවමාදිනා නයෙන තෙසං දාරකානං මාතාපිතූනං නිවෙදෙත්වා ඛීරදාපනාදිකං ඔභාසකරණං. **සාමන්තජප්පාති** සමීපං කත්වා ජප්පනං. කුලූපකභික්ඛු වත්ථු චෙත්ථ වත්තබ්බං.

කුලූපකො කිර භික්ඛු භුඤ්ජිතුකාමො ගෙහං පවිසිත්වා නිසීදි. තං දිස්වා අදාතුකාමා ඝරණී ''තණ්ඩුලා නත්ථී''ති භණන්තී තණ්ඩුලෙ ආහරිතුකාමා විය පටිවිස්සකඝරං ගතා. භික්ඛුපි අන්තොගබ්භං පවිසිත්වා ඔලොකෙන්තො කවාටකොණෙ උච්ඡුං, භාජනෙ ගුළං, පිටකෙ ලොණමච්ඡඵාලෙ, කුම්භියං තණ්ඩුලෙ, ඝටෙ ඝතං දිස්වා නික්ඛමිත්වා නිසීදි. ඝරණී ''තණ්ඩුලෙ නාලත්ථ''න්ති ආගතා. භික්ඛු ''උපාසිකෙ 'අජ්ජ භික්ඛා න සම්පජ්ජිස්සතී'ති පටිකච්චෙව නිමිත්තං අද්දස''න්ති ආහ. කිං, භන්තෙති. කවාටකොණෙ නික්ඛිත්තං උච්ඡුං විය සප්පං අද්දසං, 'තං පහරිස්සාමී'ති ඔලොකෙන්තො භාජනෙ ඨපිතං ගුළපිණ්ඩං විය පාසාණං, ලෙඩ්ඩුකෙන පහටෙන සප්පෙන කතං පිටකෙ නික්ඛිත්තලොණමච්ඡඵාලසදිසං ඵණං, තස්ස තං ලෙඩ්ඩුං ඩංසිතුකාමස්ස කුම්භියා තණ්ඩුලසදිසෙ දන්තෙ, අථස්ස කුපිතස්ස ඝටෙ පක්ඛිත්තඝතසදිසං මුඛතො නික්ඛමන්තං විසමිස්සකං ඛෙළන්ති. සා ''න සක්කා මුණ්ඩකං වඤ්චෙතු''න්ති උච්ඡුං දත්වා ඔදනං පචිත්වා ඝතගුළමච්ඡෙහි සද්ධිං සබ්බං අදාසීති. එවං සමීපං කත්වා ජප්පනං සාමන්තජප්පාති වෙදිතබ්බං. **පරිකථාති** යථා තං ලභති තස්ස පරිවත්තෙත්වා කථනන්ති.

නිප්පෙසිකතානිද්දෙසෙ **අක්කොසනාති** දසහි අක්කොසවත්ථූහි අක්කොසනං. **වම්භනාති** පරිභවිත්වා කථනං. **ගරහණාති** අස්සද්ධො අප්පසන්නොතිආදිනා නයෙන දොසාරොපනා. **උක්ඛෙපනාති** මා එතං එත්ථ කථෙථාති වාචාය උක්ඛිපනං. සබ්බතොභාගෙන සවත්ථුකං සහෙතුකං කත්වා උක්ඛෙපනා **සමුක්ඛෙපනා**. අථ වා අදෙන්තං දිස්වා ''අහො දානපතී''ති එවං උක්ඛිපනං **උක්ඛෙපනා**. මහාදානපතීති එවං සුට්ඨු උක්ඛෙපනා **සමුක්ඛෙපනා. ඛිපනාති** කිං ඉමස්ස ජීවිතං බීජභොජිනොති එවං උප්පණ්ඩනා. **සංඛිපනාති** කිං ඉමං අදායකොති භණථ, යො නිච්චකාලං සබ්බෙසම්පි නත්ථීති වචනං දෙතීති සුට්ඨුතරං උප්පණ්ඩනා. **පාපනාති** අදායකත්තස්ස අවණ්ණස්ස වා පාපනං. සබ්බතොභාගෙන පාපනා **සම්පාපනා. අවණ්ණහාරිකාති** එවං මෙ අවණ්ණභයාපි දස්සතීති ගෙහතො ගෙහං ගාමතො ගාමං ජනපදතො ජනපදං අවණ්ණහරණං. **පරපිට්ඨිමංසිකතාති** පුරතො මධුරං භණිත්වා පරම්මුඛෙ අවණ්ණභාසිතා. එසා හි අභිමුඛං ඔලොකෙතුං අසක්කොන්තස්ස පරම්මුඛානං පිට්ඨිමංසං ඛාදනමිව හොති, තස්මා පරපිට්ඨිමංසිකතාති වුත්තා. **අයං වුච්චති නිප්පෙසිකතාති** අයං යස්මා වෙළුපෙසිකාය විය අබ්භඞ්ගං පරස්ස ගුණං නිප්පෙසෙති නිපුඤ්ඡති, යස්මා වා ගන්ධජාතං නිපිසිත්වා ගන්ධමග්ගනා විය පරගුණෙ නිපිසිත්වා විචුණ්ණෙත්වා එසා ලාභමග්ගනා හොති, තස්මා නිප්පෙසිකතාති වුච්චතීති.

ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතානිද්දෙසෙ **නිජිගීසනතාති** මග්ගනා. **ඉතො ලද්ධන්ති** ඉමම්හා ගෙහා ලද්ධං. **අමුත්‍රාති** අමුකම්හි ගෙහෙ. **එට්ඨීති** ඉච්ඡනා. **ගවෙට්ඨීති** මග්ගනා. **පරියෙට්ඨීති** පුනප්පුනං මග්ගනා. ආදිතො පට්ඨාය ලද්ධං ලද්ධං භික්ඛං තත්‍ර තත්‍ර කුලදාරකානං දත්වා අන්තෙ ඛීරයාගුං ලභිත්වා ගතභික්ඛුවත්ථු චෙත්ථ කථෙතබ්බං. එසනාතිආදීනි එට්ඨිආදීනමෙව වෙවචනානි, තස්මා එට්ඨීති එසනා. ගවෙට්ඨීති ගවෙසනා, පරියෙට්ඨීති පරියෙසනා. ඉච්චෙවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා. අයං කුහනාදීනං අත්ථො.

ඉදානි **එවමාදීනඤ්ච පාපධම්මානන්ති** එත්ථ ආදිසද්දෙන ''යථා වා පනෙකෙ භොන්තො සමණබ්‍රාහ්මණා සද්ධාදෙය්‍යානි භොජනානි භුඤ්ජිත්වා තෙ එවරූපාය තිරච්ඡානවිජ්ජාය මිච්ඡාජීවෙන ජීවිකං කප්පෙන්ති. සෙය්‍යථිදං, අඞ්ගං, නිමිත්තං, උප්පාතං, සුපිනං, ලක්ඛණං, මූසිකච්ඡින්නං, අග්ගිහොමං, දබ්බිහොම''න්ති (දී. නි. 1.21) ආදිනා නයෙන බ්‍රහ්මජාලෙ වුත්තානං අනෙකෙසං පාපධම්මානං ගහණං වෙදිතබ්බං. ඉති ය්වායං ඉමෙසං ආජීවහෙතු පඤ්ඤත්තානං ඡන්නං සික්ඛාපදානං වීතික්කමවසෙන, ඉමෙසඤ්ච ''කුහනා ලපනා නෙමිත්තිකතා නිප්පෙසිකතා ලාභෙන ලාභං නිජිගීසනතා''ති එවමාදීනං පාපධම්මානං වසෙන පවත්තො මිච්ඡාජීවො, යා තස්මා සබ්බප්පකාරාපි මිච්ඡාජීවා විරති, ඉදං ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං. තත්‍රායං වචනත්ථො. එතං ආගම්ම ජීවන්තීති ආජීවො. කො සො, පච්චයපරියෙසනවායාමො. පාරිසුද්ධීති පරිසුද්ධතා. ආජීවස්ස පාරිසුද්ධි ආජීවපාරිසුද්ධි.

පච්චයසන්නිස්සිතසීලං

18. යං පනෙතං තදනන්තරං පච්චයසන්නිස්සිතසීලං වුත්තං, තත්ථ **පටිසඞ්ඛා යොනිසොති** උපායෙන පථෙන පටිසඞ්ඛාය ඤත්වා, පච්චවෙක්ඛිත්වාති අත්ථො . එත්ථ ච සීතස්ස පටිඝාතායාතිආදිනා නයෙන වුත්තපච්චවෙක්ඛණමෙව ''යොනිසො පටිසඞ්ඛා''ති වෙදිතබ්බං. තත්ථ **චීවරන්ති** අන්තරවාසකාදීසු යංකිඤ්චි. **පටිසෙවතීති** පරිභුඤ්ජති, නිවාසෙති වා පාරුපති වා. **යාවදෙවාති** පයොජනාවධිපරිච්ඡෙදනියමවචනං, එත්තකමෙව හි යොගිනො චීවරපටිසෙවනෙ පයොජනං යදිදං සීතස්ස පටිඝාතායාතිආදි, න ඉතො භිය්‍යො. **සීතස්සාති** අජ්ඣත්තධාතුක්ඛොභවසෙන වා බහිද්ධාඋතුපරිණාමනවසෙන වා උප්පන්නස්ස යස්ස කස්සචි සීතස්ස. **පටිඝාතායාති** පටිහනනත්ථං. යථා සරීරෙ ආබාධං න උප්පාදෙති, එවං තස්ස විනොදනත්ථං. සීතබ්භාහතෙ හි සරීරෙ වික්ඛිත්තචිත්තො යොනිසො පදහිතුං න සක්කොති, තස්මා සීතස්ස පටිඝාතාය චීවරං පටිසෙවිතබ්බන්ති භගවා අනුඤ්ඤාසි. එස නයො සබ්බත්ථ. කෙවලඤ්හෙත්ථ **උණ්හස්සාති** අග්ගිසන්තාපස්ස. තස්ස වනදාහාදීසු සම්භවො වෙදිතබ්බො. ඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සානන්ති එත්ථ පන **ඩංසාති** ඩංසනමක්ඛිකා, අන්ධමක්ඛිකාතිපි

වුච්චන්ති. **මකසා** මකසා එව. **වාතාති** සරජඅරජාදිභෙදා. **ආතපොති** සූරියාතපො. **සරීසපාති** යෙ කෙචි සරන්තා ගච්ඡන්ති දීඝජාතිකා සප්පාදයො, තෙසං දට්ඨසම්ඵස්සො ච ඵුට්ඨසම්ඵස්සො චාති දුවිධො සම්ඵස්සො, සොපි චීවරං පාරුපිත්වා නිසින්නං න බාධති, තස්මා තාදිසෙසු ඨානෙසු තෙසං පටිඝාතත්ථාය පටිසෙවති. **යාවදෙවාති** පුන එතස්ස වචනං නියතපයොජනාවධිපරිච්ඡෙදදස්සනත්ථං , හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනඤ්හි නියතපයොජනං, ඉතරානි කදාචි කදාචි හොන්ති. තත්ථ **හිරිකොපීනන්ති** තං තං සම්බාධට්ඨානං. යස්මිං යස්මිඤ්හි අඞ්ගෙ විවරියමානෙ හිරී කුප්පති විනස්සති, තං තං හිරිං කොපනතො හිරිකොපීනන්ති වුච්චති. තස්ස ච හිරිකොපීනස්ස පටිච්ඡාදනත්ථන්ති හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනත්ථං. හිරිකොපීනං පටිච්ඡාදනත්ථන්තිපි පාඨො.

පිණ්ඩපාතන්ති යංකිඤ්චි ආහාරං. යො හි කොචි ආහාරො භික්ඛුනො පිණ්ඩොල්‍යෙන පත්තෙ පතිතත්තා පිණ්ඩපාතොති වුච්චති. පිණ්ඩානං වා පාතො පිණ්ඩපාතො, තත්ථ තත්ථ ලද්ධානං භික්ඛානං සන්නිපාතො සමූහොති වුත්තං හොති. **නෙව දවායාති** න ගාමදාරකාදයො විය දවත්ථං, කීළානිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. **න මදායාති** න මුට්ඨිකමල්ලාදයො විය මදත්ථං, බලමදනිමිත්තං පොරිසමදනිමිත්තඤ්චාති වුත්තං හොති. **න මණ්ඩනායාති** න අන්තෙපුරිකවෙසියාදයො විය මණ්ඩනත්ථං, අඞ්ගපච්චඞ්ගානං පීණභාවනිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. **න විභූසනායාති** න නටනච්චකාදයො විය විභූසනත්ථං, පසන්නච්ඡවිවණ්ණතානිමිත්තන්ති වුත්තං හොති. එත්ථ ච නෙව දවායාති එතං මොහූපනිස්සයප්පහානත්ථං වුත්තං. න මදායාති එතං දොසූපනිස්සයප්පහානත්ථං. න මණ්ඩනාය න විභූසනායාති එතං රාගූපනිස්සයප්පහානත්ථං. නෙව දවාය න මදායාති චෙතං අත්තනො සංයොජනුප්පත්තිපටිසෙධනත්ථං. න මණ්ඩනාය න විභූසනායාති එතං පරස්සපි සංයොජනුප්පත්තිපටිසෙධනත්ථං. චතූහිපි චෙතෙහි අයොනිසො පටිපත්තියා කාමසුඛල්ලිකානුයොගස්ස ච පහානං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යාවදෙවාති වුත්තත්ථමෙව. **ඉමස්ස කායස්සාති** එතස්ස චතුමහාභූතිකස්ස රූපකායස්ස. **ඨිතියාති** පබන්ධට්ඨිතත්ථං. **යාපනායාති** පවත්තියා අවිච්ඡෙදත්ථං, චිරකාලට්ඨිතත්ථං වා. සරූපත්ථම්භමිව හි ජිණ්ණඝරසාමිකො, අක්ඛබ්භඤ්ජනමිව ච සාකටිකො කායස්ස ඨිතත්ථං යාපනත්ථඤ්චෙස පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති, න දවමදමණ්ඩනවිභූසනත්ථං. අපිච ඨිතීති ජීවිතින්ද්‍රියස්සෙතං අධිවචනං, තස්මා ඉමස්ස කායස්ස ඨිතියා යාපනායාති එත්තාවතා එතස්ස කායස්ස ජීවිතින්ද්‍රියපවත්තාපනත්ථන්තිපි වුත්තං හොතීති වෙදිතබ්බං. **විහිංසූපරතියාති** විහිංසා නාම ජිඝච්ඡා ආබාධට්ඨෙන. තස්සා උපරමත්ථම්පෙස පිණ්ඩපාතං පටිසෙවති, වණාලෙපනමිව උණ්හසීතාදීසු තප්පටිකාරං විය ච. **බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහායාති** සකලසාසනබ්‍රහ්මචරියස්ස ච මග්ගබ්‍රහ්මචරියස්ස ච අනුග්ගහත්ථං. අයඤ්හි පිණ්ඩපාතපටිසෙවනපච්චයා කායබලං නිස්සාය සික්ඛත්තයානුයොගවසෙන භවකන්තාරනිත්ථරණත්ථං පටිපජ්ජන්තො බ්‍රහ්මචරියානුග්ගහාය පටිසෙවති, කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකා පුත්තමංසං (සං. නි. 2.63) විය, නදීනිත්ථරණත්ථිකා කුල්ලං (ම. නි. 1.240) විය, සමුද්දනිත්ථරණත්ථිකා නාවමිව ච.

ඉතිපුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති එතං ඉමිනා පිණ්ඩපාතපටිසෙවනෙන පුරාණඤ්ච ජිඝච්ඡාවෙදනං පටිහඞ්ඛාමි, නවඤ්ච වෙදනං අපරිමිතභොජනපච්චයං ආහරහත්ථකඅලංසාටකතත්‍රවට්ටකකාකමාසකභුත්තවමිතකබ්‍රාහ්මණානං අඤ්ඤතරො විය න උප්පාදෙස්සාමීතිපි පටිසෙවති, භෙසජ්ජමිව ගිලානො. අථ වා යා අධුනා අසප්පායාපරිමිතභොජනං නිස්සාය පුරාණකම්මපච්චයවසෙන උප්පජ්ජනතො පුරාණවෙදනාති වුච්චති. සප්පායපරිමිතභොජනෙන තස්සා පච්චයං විනාසෙන්තො තං පුරාණඤ්ච වෙදනං පටිහඞ්ඛාමි. යා චායං අධුනා කතං අයුත්තපරිභොගකම්මූපචයං නිස්සාය ආයතිං උප්පජ්ජනතො නවවෙදනාති වුච්චති. යුත්තපරිභොගවසෙන තස්සා මූලං අනිබ්බත්තෙන්තො තං නවඤ්ච වෙදනං න උප්පාදෙස්සාමීති එවම්පෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. එත්තාවතා යුත්තපරිභොගසඞ්ගහො අත්තකිලමථානුයොගප්පහානං ධම්මිකසුඛාපරිච්චාගො ච දීපිතො හොතීති වෙදිතබ්බො.

යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සතීති පරිමිතපරිභොගෙන ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදකස්ස ඉරියාපථභඤ්ජකස්ස වා පරිස්සයස්ස අභාවතො චිරකාලගමනසඞ්ඛාතා යාත්‍රා ච මෙ භවිස්සති ඉමස්ස පච්චයායත්තවුත්තිනො කායස්සාතිපි පටිසෙවති, යාප්‍යරොගී විය තප්පච්චයං. **අනවජ්ජතා ච ඵාසුවිහාරො චාති** අයුත්තපරියෙසනපටිග්ගහණපරිභොගපරිවජ්ජනෙන අනවජ්ජතා, පරිමිතපරිභොගෙන ඵාසුවිහාරො. අසප්පායාපරිමිතපරිභොගපච්චයා අරතිතන්දීවිජම්භිතා. විඤ්ඤූගරහාදිදොසාභාවෙන වා අනවජ්ජතා, සප්පායපරිමිතභොජනපච්චයා කායබලසම්භවෙන ඵාසුවිහාරො. යාවදත්ථඋදරාවදෙහකභොජනපරිවජ්ජනෙන වා සෙය්‍යසුඛපස්සසුඛමිද්ධසුඛානං පහානතො අනවජ්ජතා, චතුපඤ්චාලොපමත්තඌනභොජනෙන චතුඉරියාපථයොග්‍යභාවපටිපාදනතො ඵාසුවිහාරො ච මෙ භවිස්සතීතිපි පටිසෙවති. වුත්තම්පි හෙතං –

> ''චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ, අභුත්වා උදකං පිවෙ;
> අලං ඵාසුවිහාරාය, පහිතත්තස්ස භික්ඛුනො''ති. (ථෙරගා. 983);

එත්තාවතා ච පයොජනපරිග්ගහො මජ්ඣිමා ච පටිපදා දීපිතා හොතීති වෙදිතබ්බා.

සෙනාසනන්ති සෙනඤ්ච ආසනඤ්ච. යත්ථ යත්ථ හි සෙති විහාරෙ වා අඩ්ඪයොගාදිම්හි වා, තං සෙනං. යත්ථ යත්ථ ආසති නිසීදති, තං ආසනං. තං එකතො කත්වා සෙනාසනන්ති වුච්චති.

උතුපරිස්සයවිනොදනපටිසල්ලානාරාමත්ථන්ති පරිසහනට්ඨෙන උතුයෙව උතුපරිස්සයො. උතුපරිස්සයස්ස විනොදනත්ථඤ්ච පටිසල්ලානාරාමත්ථඤ්ච. යො සරීරාබාධචිත්තවික්ඛෙපකරො අසප්පායො උතු සෙනාසනපටිසෙවනෙන විනොදෙතබ්බො හොති, තස්ස විනොදනත්ථං එකීභාවසුඛත්ථඤ්චාති වුත්තං හොති. කාමඤ්ච සීතපටිඝාතාදිනාව උතුපරිස්සයවිනොදනං වුත්තමෙව. යථා පන චීවරපටිසෙවනෙ හිරිකොපීනපටිච්ඡාදනං නියතපයොජනං, ඉතරානි කදාචි කදාචි භවන්තීති වුත්තං, එවමිධාපි නියතං උතුපරිස්සයවිනොදනං සන්ධාය ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා අයං වුත්තප්පකාරො උතු උතුයෙව. පරිස්සයො පන දුවිධො පාකටපරිස්සයො ච, පටිච්ඡන්නපරිස්සයො ච (මහානි. 5). තත්ථ පාකටපරිස්සයො සීහබ්‍යග්ඝාදයො. පටිච්ඡන්නපරිස්සයො රාගදොසාදයො. යෙ යත්ථ අපරිගුත්තියා ච අසප්පායරූපදස්සනාදිනා ච ආබාධං න කරොන්ති, තං සෙනාසනං එවං ජානිත්වා පච්චවෙක්ඛිත්වා පටිසෙවන්තො භික්ඛු පටිසඞ්ඛා යොනිසො සෙනාසනං උතුපරිස්සයවිනොදනත්ථං පටිසෙවතීති වෙදිතබ්බො.

ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරන්ති එත්ථ රොගස්ස පටිඅයනට්ඨෙන පච්චයො, පච්චනීකගමනට්ඨෙනාති අත්ථො. යස්ස කස්සචි සප්පායස්සෙතං අධිවචනං. භිසක්කස්ස කම්මං තෙන අනුඤ්ඤාතත්තාති භෙසජ්ජං. ගිලානපච්චයොව භෙසජ්ජං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජං, යංකිඤ්චි ගිලානස්ස සප්පායං භිසක්කකම්මං තෙලමධුඵාණිතාදීති වුත්තං හොති. පරික්ඛාරොති පන ''සත්තහි නගරපරික්ඛාරෙහි සුපරික්ඛතං හොතී''ති (අ. නි. 7.67) ආදීසු පරිවාරො වුච්චති. ''රථො සීලපරික්ඛාරො, ඣානක්ඛො චක්කවීරියො''ති (සං. නි. 5.4) ආදීසු අලඞ්කාරො. ''යෙ ච ඛො ඉමෙ පබ්බජිතෙන ජීවිතපරික්ඛාරා සමුදානෙතබ්බා''ති (ම. නි. 1.191-192) ආදීසු සම්භාරො. ඉධ පන සම්භාරොපි පරිවාරොපි වට්ටති. තඤ්හි ගිලානපච්චයභෙසජ්ජං ජීවිතස්ස පරිවාරොපි හොති, ජීවිතනාසකාබාධුප්පත්තියා අන්තරං අදත්වා රක්ඛණතො සම්භාරොපි. යථා චිරං පවත්තති, එවමස්ස කාරණභාවතො, තස්මා පරික්ඛාරොති වුච්චති. එවං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජඤ්ච තං පරික්ඛාරො චාති ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො. තං ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං. ගිලානස්ස යංකිඤ්චි සප්පායං භිසක්කානුඤ්ඤාතං තෙලමධුඵාණිතාදි ජීවිතපරික්ඛාරන්ති වුත්තං හොති. **උප්පන්නාන**න්ති ජාතානං භූතානං නිබ්බත්තානං. **වෙය්‍යාබාධිකාන**න්ති එත්ථ බ්‍යාබාධොති ධාතුක්ඛොභො, තංසමුට්ඨානා ච කුට්ඨගණ්ඩපීළකාදයො. බ්‍යාබාධතො උප්පන්නත්තා වෙය්‍යාබාධිකා. **වෙදනාන**න්ති දුක්ඛවෙදනා අකුසලවිපාකවෙදනා. තාසං වෙය්‍යාබාධිකානං වෙදනානං. **අබ්‍යාබජ්ඣපරමතායා**ති නිද්දුක්ඛපරමතාය. යාව තං දුක්ඛං සබ්බං පහීනං හොති තාවාති අත්ථො.

එවමිදං සඞ්ඛෙපතො පටිසඞ්ඛා යොනිසො පච්චයපරිභොගලක්ඛණං පච්චයසන්නිස්සිතසීලං වෙදිතබ්බං. වචනත්ථො පනෙත්ථ – චීවරාදයො හි යස්මා තෙ පටිච්ච නිස්සාය පරිභුඤ්ජමානා පාණිනො අයන්ති පවත්තන්ති, තස්මා පච්චයාති වුච්චන්ති. තෙ පච්චයෙ සන්නිස්සිතන්ති පච්චයසන්නිස්සිතං.

චතුපාරිසුද්ධිසම්පාදනවිධි

19. එවමෙතස්මිං චතුබ්බිධෙ සීලෙ සද්ධාය **පාතිමොක්ඛසංවරො** සම්පාදෙතබ්බො. **සද්ධාසාධනො** හි සො, සාවකවිසයාතීතත්තා සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියා. සික්ඛාපදපඤ්ඤත්තියාචනපටික්ඛෙපො චෙත්ථ නිදස්සනං. තස්මා යථා පඤ්ඤත්තං සික්ඛාපදං අනවසෙසං සද්ධාය සමාදියිත්වා ජීවිතෙපි අපෙක්ඛං අකරොන්තෙන සාධුකං සම්පාදෙතබ්බං. වුත්තම්පි හෙතං –

''කිකීව අණ්ඩං චමරීව වාලධිං,
පියංව පුත්තං නයනංව එකකං;
තථෙව සීලං අනුරක්ඛමානකා,
සුපෙසලා හොථ සදා සගාරවා''ති.

අපරම්පි වුත්තං – ''එවමෙව ඛො පහාරාද යං මයා සාවකානං සික්ඛාපදං පඤ්ඤත්තං, තං මම සාවකා ජීවිතහෙතුපි නාතික්කමන්තී''ති (අ. නි. 8.19). ඉමස්මිං ච පනත්ථෙ අටවියං චොරෙහි බද්ධථෙරානං වත්ථූනි වෙදිතබ්බානි.

මහාවත්තනිඅටවියං කිර ථෙරං චොරා කාළවල්ලීහි බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපෙසුං. ථෙරො යථානිපන්නොව සත්තදිවසානි විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අනාගාමිඵලං පාපුණිත්වා තත්ථෙව කාලං කත්වා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්ති.

අපරම්පි ථෙරං තම්බපණ්ණිදීපෙ පූතිලතාය බන්ධිත්වා නිපජ්ජාපෙසුං. සො වනදාහෙ ආගච්ඡන්තෙ වල්ලිං අච්ඡින්දිත්වාව විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා සමසීසී හුත්වා පරිනිබ්බායි. දීඝභාණකඅභයත්ථෙරො පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ආගච්ඡන්තො දිස්වා ථෙරස්ස සරීරං ඣාපෙත්වා චෙතියං කාරාපෙසි. තස්මා අඤ්ඤොපි සද්ධො කුලපුත්තො –

පාතිමොක්ඛං විසොධෙන්තො, අප්පෙව ජීවිතං ජහෙ;
පඤ්ඤත්තං ලොකනාථෙන, න භින්දෙ සීලසංවරං.

යථා ච පාතිමොක්ඛසංවරො සද්ධාය, එවං සතියා **ඉන්ද්‍රියසංවරො** සම්පාදෙතබ්බො. **සතිසාධනො** හි සො, සතියා අධිට්ඨිතානං ඉන්ද්‍රියානං අභිජ්ඣාදීහි අනන්වාස්සවනීයතො. තස්මා ''වරං, භික්ඛවෙ, තත්තාය අයොසලාකාය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය චක්ඛුන්ද්‍රියං සම්පලිමට්ඨං, න ත්වෙව චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යෙසු රූපෙසු අනුබ්‍යඤ්ජනසො නිමිත්තග්ගාහො''ති (සං. නි. 4.235) ආදිනා නයෙන ආදිත්තපරියායං සමනුස්සරිත්වා රූපාදීසු විසයෙසු චක්ඛුද්වාරාදිපවත්තස්ස විඤ්ඤාණස්ස අභිජ්ඣාදීහි අන්වාස්සවනීයං නිමිත්තාදිග්ගාහං අසම්මුට්ඨාය සතියා නිසෙධෙන්තෙන එස සාධුකං සම්පාදෙතබ්බො. එවං අසම්පාදිතෙ හි එතස්මිං පාතිමොක්ඛසංවරසීලම්පි අනද්ධනියං හොති අචිරට්ඨිතිකං, අසංවිහිතසාඛාපරිවාරමිව සස්සං. හඤ්ඤතෙ චායං කිලෙසචොරෙහි, විවටද්වාරො විය ගාමො පරස්ස හාරීහි. චිත්තඤ්චස්ස රාගො සමතිවිජ්ඣති, දුච්ඡන්නමගාරං වුට්ඨී විය. වුත්තම්පි හෙතං –

''රූපෙසු සද්දෙසු අථො රසෙසු,
ගන්ධෙසු ඵස්සෙසු ච රක්ඛ ඉන්ද්‍රියං;
එතෙ හි ද්වාරා විවටා අරක්ඛිතා,
හනන්ති ගාමංව පරස්ස හාරිනො''.

''යථා අගාරං දුච්ඡන්නං, වුට්ඨී සමතිවිජ්ඣති;
එවං අභාවිතං චිත්තං, රාගො සමතිවිජ්ඣතී''ති. (ධ. ප. 13);

සම්පාදිතෙ පන තස්මිං පාතිමොක්ඛසංවරසීලම්පි අද්ධනියං හොති චිරට්ඨිතිකං, සුසංවිහිතසාඛාපරිවාරමිව සස්සං. න හඤ්ඤතෙ චායං කිලෙසචොරෙහි , සුසංවුතද්වාරො විය ගාමො පරස්ස හාරීහි. න චස්ස චිත්තං රාගො සමතිවිජ්ඣති, සුච්ඡන්නමගාරං වුට්ඨී විය. වුත්තම්පි චෙතං –

''රූපෙසු සද්දෙසු අථො රසෙසු,
ගන්ධෙසු ඵස්සෙසු ච රක්ඛ ඉන්ද්‍රියං;
එතෙ හි ද්වාරා පිහිතා සුසංවුතා,
න හන්ති ගාමංව පරස්ස හාරිනො''.

''යථා අගාරං සුච්ඡන්නං, වුට්ඨී න සමතිවිජ්ඣති;
එවං සුභාවිතං චිත්තං, රාගො න සමතිවිජ්ඣතී''ති. (ධ. ප. 14);

අයං පන අතිඋක්කට්ඨදෙසනා.

චිත්තං නාමෙතං ලහුපරිවත්තං, තස්මා උප්පන්නං රාගං අසුභමනසිකාරෙන විනොදෙත්වා ඉන්ද්‍රියසංවරො සම්පාදෙතබ්බො, අධුනාපබ්බජිතෙන වඞ්ගීසත්ථෙරෙන විය.

ථෙරස්ස කිර අධුනාපබ්බජිතස්ස පිණ්ඩාය චරතො එකං ඉත්ථිං දිස්වා රාගො උප්පජ්ජති. තතො ආනන්දත්ථෙරං ආහ –

''කාමරාගෙන ඩය්හාමි, චිත්තං මෙ පරිඩය්හති;
සාධු නිබ්බාපනං බ්‍රූහි, අනුකම්පාය ගොතමා''ති. (සං. නි. 1.212; ථෙරගා. 1232);

ථෙරො ආහ –

''සඤ්ඤාය විපරියෙසා, චිත්තං තෙ පරිඩය්හති;
නිමිත්තං පරිවජ්ජෙහි, සුභං රාගූපසඤ්හිතං;
අසුභාය චිත්තං භාවෙහි, එකග්ගං සුසමාහිතං. (සං. නි. 1.212; ථෙරගා. 1233-1234);

''සඞ්ඛාරෙ පරතො පස්ස, දුක්ඛතො නො ච අත්තතො;
නිබ්බාපෙහි මහාරාගං, මා ඩය්හිත්ථො පුනප්පුන''න්ති. (සං. නි. 1.212);

ථෙරො රාගං විනොදෙත්වා පිණ්ඩාය චරි. අපිච ඉන්ද්‍රියසංවරපූරකෙන භික්ඛුනා කුරණ්ඩකමහාලෙණවාසිනා චිත්තගුත්තත්ථෙරෙන විය චොරකමහාවිහාරවාසිනා මහාමිත්තත්ථෙරෙන විය ච භවිතබ්බං. කුරණ්ඩකමහාලෙණෙ කිර සත්තන්නං බුද්ධානං අභිනික්ඛමනචිත්තකම්මං මනොරමං අහොසි, සම්බහුලා භික්ඛූ සෙනාසනචාරිකං ආහිණ්ඩන්තා චිත්තකම්මං දිස්වා ''මනොරමං, භන්තෙ , චිත්තකම්ම''න්ති ආහංසු. ථෙරො ආහ ''අතිරෙකසට්ඨී මෙ, ආවුසො, වස්සානි ලෙණෙ වසන්තස්ස චිත්තකම්මං අත්ථීතිපි න ජානාමි, අජ්ජ දානි චක්ඛුමන්තෙ නිස්සාය ඤාත''න්ති. ථෙරෙන කිර එත්තකං අද්ධානං වසන්තෙන චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා ලෙණං න උල්ලොකිතපුබ්බං. ලෙණද්වාරෙ චස්ස මහානාගරුක්ඛොපි අහොසි. සොපි ථෙරෙන උද්ධං න උල්ලොකිතපුබ්බො. අනුසංවච්ඡරං භූමියං කෙසරනිපාතං දිස්වාවස්ස පුප්ඵිතභාවං ජානාති.

රාජා ථෙරස්ස ගුණසම්පත්තිං සුත්වා වන්දිතුකාමො තික්ඛත්තුං පෙසෙත්වා අනාගච්ඡන්තෙ ථෙරෙ තස්මිං ගාමෙ තරුණපුත්තානං ඉත්ථීනං ථනෙ බන්ධාපෙත්වා ලඤ්ජාපෙසි ''තාව දාරකා ථඤ්ඤං මා ලභිංසු, යාව ථෙරො න ආගච්ඡතී''ති. ථෙරො දාරකානං අනුකම්පාය මහාගාමං අගමාසි. රාජා සුත්වා ''ගච්ඡථ භණෙ, ථෙරං පවෙසෙථ සීලානි ගණ්හිස්සාමී''ති අන්තෙපුරං අභිහරාපෙත්වා වන්දිත්වා භොජෙත්වා ''අජ්ජ, භන්තෙ, ඔකාසො නත්ථි, ස්වෙ සීලානි ගණ්හිස්සාමීති ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා ථොකං අනුගන්ත්වා දෙවියා සද්ධිං වන්දිත්වා නිවත්ති. ථෙරො රාජා වා වන්දතු දෙවී වා, ''සුඛී හොතු, මහාරාජා''ති වදති. එවං සත්තදිවසා ගතා. භික්ඛූ ආහංසු ''කිං, භන්තෙ, තුම්හෙ රඤ්ඤෙපි වන්දමානෙ දෙවියාපි වන්දමානාය ''සුඛී හොතු, මහාරාජ''ඉච්චෙව වදථාති. ථෙරො ''නාහං, ආවුසො, රාජාති වා දෙවීති වා වවත්ථානං කරොමී''ති වත්වා සත්තාහාතික්කමෙන ''ථෙරස්ස ඉධ වාසො දුක්ඛො''ති රඤ්ඤා විස්සජ්ජිතො කුරණ්ඩකමහාලෙණං ගන්ත්වා රත්තිභාගෙ චඞ්කමං ආරුහි. නාගරුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා දණ්ඩදීපිකං ගහෙත්වා අට්ඨාසි. අථස්ස කම්මට්ඨානං අතිපරිසුද්ධං පාකටං අහොසි. ථෙරො ''කිං නු මෙ අජ්ජ කම්මට්ඨානං අතිවිය පකාසතී''ති අත්තමනො මජ්ඣිමයාමසමනන්තරං සකලං පබ්බතං උන්නාදයන්තො අරහත්තං පාපුණි. තස්මා අඤ්ඤොපි අත්තත්ථකාමො කුලපුත්තො –

මක්කටොව අරඤ්ඤම්හි, වනෙ භන්තමිගො විය;
බාලො විය ච උත්‍රස්තො, න භවෙ ලොලලොචනො.

අධො ඛිපෙය්‍ය චක්ඛූනි, යුගමත්තදසො සියා;
වනමක්කටලොලස්ස, න චිත්තස්ස වසං වජෙ.

මහාමිත්තත්ථෙරස්සාපි මාතු විසගණ්ඩකරොගො උප්පජ්ජි, ධීතාපිස්සා භික්ඛුනීසු පබ්බජිතා හොති. සා තං ආහ – ''ගච්ඡ අය්‍යෙ, භාතු සන්තිකං ගන්ත්වා මම අඵාසුකභාවං ආරොචෙත්වා භෙසජ්ජමාහරා''ති. සා ගන්ත්වා ආරොචෙසි. ථෙරො ආහ – ''නාහං මූලභෙසජ්ජාදීනි සංහරිත්වා භෙසජ්ජං පචිතුං ජානාමි, අපිච තෙ භෙසජ්ජං ආචික්ඛිස්සං – ''අහං යතො පබ්බජිතො, තතො පට්ඨාය න මයා ලොභසහගතෙන චිත්තෙන ඉන්ද්‍රියානි භින්දිත්වා විසභාගරූපං ඔලොකිතපුබ්බං, ඉමිනා සච්චවචනෙන මාතුයා මෙ ඵාසු හොතු, ගච්ඡ ඉදං වත්වා උපාසිකාය සරීරං පරිමජ්ජා''ති. සා ගන්ත්වා ඉමමත්ථං ආරොචෙත්වා තථා අකාසි. උපාසිකාය තංඛණංයෙව ගණ්ඩො ඵෙණපිණ්ඩො විය විලීයිත්වා අන්තරධායි, සා උට්ඨහිත්වා ''සචෙ සම්මාසම්බුද්ධො ධරෙය්‍ය, කස්මා මම පුත්තසදිසස්ස භික්ඛුනො ජාලවිච්ත්‍රෙන හත්ථෙන සීසං න පරාමසෙය්‍යා''ති අත්තමනවාචං නිච්ඡාරෙසි. තස්මා –

කුලපුත්තමානි අඤ්ඤොපි, පබ්බජිත්වාන සාසනෙ;
මිත්තත්ථෙරොව තිට්ඨෙය්‍ය, වරෙ ඉන්ද්‍රියසංවරෙ.

යථා පන ඉන්ද්‍රියසංවරො සතියා, තථා වීරියෙන **ආජීවපාරිසුද්ධි** සම්පාදෙතබ්බා. **වීරියසාධනා** හි සා, සම්මාරද්ධවීරියස්ස මිච්ඡාජීවප්පහානසම්භවතො. තස්මා අනෙසනං අප්පතිරූපං පහාය වීරියෙන පිණ්ඩපාතචරියාදීහි සම්මා එසනාහි එසා සම්පාදෙතබ්බා පරිසුද්ධුප්පාදෙයෙව පච්චයෙ පටිසෙවමානෙන අපරිසුද්ධුප්පාදෙ ආසීවිසෙ විය පරිවජ්ජයතා. තත්ථ අපරිග්ගහිතධුතඞ්ගස්ස සඞ්ඝතො, ගණතො, ධම්මදෙසනාදීහි චස්ස ගුණෙහි පසන්නානං ගිහීනං සන්තිකා උප්පන්නා පච්චයා පරිසුද්ධුප්පාදා නාම. පිණ්ඩපාතචරියාදීහි පන අතිපරිසුද්ධුප්පාදායෙව. පරිග්ගහිතධුතඞ්ගස්ස පිණ්ඩපාතචරියාදීහි ධුතගුණෙ චස්ස පසන්නානං සන්තිකා ධුතඞ්ගනියමානුලොමෙන උප්පන්නා පරිසුද්ධුප්පාදා නාම. එකබ්‍යාධිවූපසමත්ථඤ්චස්ස පූතිහරිටකීචතුමධුරෙසු උප්පන්නෙසු ''චතුමධුරං අඤ්ඤෙපි සබ්‍රහ්මචාරිනො පරිභුඤ්ජිස්සන්තී''ති චින්තෙත්වා හරිටකීඛණ්ඩමෙව පරිභුඤ්ජමානස්ස ධුතඞ්ගසමාදානං පතිරූපං හොති. එස හි ''උත්තමඅරියවංසිකො භික්ඛූ''ති වුච්චති. යෙ පනෙතෙ චීවරාදයො පච්චයා, තෙසු යස්ස කස්සචි භික්ඛුනො ආජීවං පරිසොධෙන්තස්ස චීවරෙ ච පිණ්ඩපාතෙ ච නිමිත්තොභාසපරිකථාවිඤ්ඤත්තියො න වට්ටන්ති. සෙනාසනෙ පන අපරිග්ගහිතධුතඞ්ගස්ස නිමිත්තොභාසපරිකථා වට්ටන්ති. තත්ථ **නිමිත්තං** නාම සෙනාසනත්ථං භූමිපරිකම්මාදීනි කරොන්තස්ස ''කිං, භන්තෙ, කරියති, කො කාරාපෙතී''ති ගිහීහි වුත්තෙ ''න කොචී''ති පටිවචනං, යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං නිමිත්තකම්මං. **ඔභාසො** නාම ''උපාසකා තුම්හෙ කුහිං වසථා''ති. පාසාදෙ, භන්තෙති. ''භික්ඛූනං පන උපාසකා පාසාදො න වට්ටතී''ති වචනං, යං වා පනඤ්ඤම්පි එවරූපං ඔභාසකම්මං. **පරිකථා** නාම ''භික්ඛුසඞ්ඝස්ස සෙනාසනං සම්බාධ''න්ති වචනං, යා වා පනඤ්ඤාපි එවරූපා පරියායකථා. භෙසජ්ජෙ සබ්බම්පි වට්ටති. තථා උප්පන්නං පන භෙසජ්ජං රොගෙ වූපසන්තෙ පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති, න වට්ටතීති.

තත්ථ විනයධරා ''භගවතා ද්වාරං දින්නං, තස්මා වට්ටතී''ති වදන්ති. සුත්තන්තිකා පන ''කිඤ්චාපි ආපත්ති න හොති, ආජීවං පන කොපෙති, තස්මා න වට්ටතී''ච්චෙව වදන්ති.

යො පන භගවතා අනුඤ්ඤාතාපි නිමිත්තොභාසපරිකථාවිඤ්ඤත්තියො අකරොන්තො අප්පිච්ඡතාදිගුණෙයෙව නිස්සාය ජීවිතක්ඛයෙපි පච්චුපට්ඨිතෙ අඤ්ඤත්‍රෙව ඔභාසාදීහි උප්පන්නපච්චයෙ පටිසෙවති, එස ''පරමසල්ලෙඛවුත්තී''ති වුච්චති, සෙය්‍යථාපි ථෙරො **සාරිපුත්තො**.

සො කිරායස්මා එකස්මිං සමයෙ පවිවෙකං බ්‍රූහයමානො මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරෙන සද්ධිං අඤ්ඤතරස්මිං අරඤ්ඤෙ විහරති, අථස්ස එකස්මිං දිවසෙ උදරවාතාබාධො උප්පජ්ජිත්වා අතිදුක්ඛං ජනෙසි.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො සායන්හසමයෙ තස්සායස්මතො උපට්ඨානං ගතො ථෙරං නිපන්නං දිස්වා තං පවත්තිං පුච්ඡිත්වා ''පුබ්බෙ තෙ, ආවුසො, කෙන ඵාසු හොතී''ති පුච්ඡි. ථෙරො ආහ, ''ගිහිකාලෙ මෙ, ආවුසො, මාතා සප්පිමධුසක්කරාදීහි යොජෙත්වා අසම්භින්නඛීරපායාසං අදාසි, තෙන මෙ ඵාසු අහොසී''ති. සොපි ආයස්මා ''හොතු, ආවුසො, සචෙ මය්හං වා තුය්හං වා පුඤ්ඤං අත්ථි, අප්පෙව නාම ස්වෙ ලභිස්සාමා''ති ආහ.

ඉමං පන නෙසං කථාසල්ලාපං චඞ්කමනකොටියං රුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා සුත්වා ''ස්වෙ අය්‍යස්ස පායාසං උප්පාදෙස්සාමී''ති තාවදෙව ථෙරස්ස උපට්ඨාකකුලං ගන්ත්වා ජෙට්ඨපුත්තස්ස සරීරං ආවිසිත්වා පීළං ජනෙසි. අථස්ස තිකිච්ඡානිමිත්තං සන්නිපතිතෙ ඤාතකෙ ආහ – ''සචෙ ස්වෙ ථෙරස්ස එවරූපං නාම පායාසං පටියාදෙථ, තං මුඤ්චිස්සාමී''ති. තෙ ''තයා අවුත්තෙපි මයං ථෙරානං නිබද්ධං භික්ඛං දෙමා''ති වත්වා දුතියදිවසෙ තථාරූපං පායාසං පටියාදියිංසු.

මහාමොග්ගල්ලානත්ථෙරො පාතොව ආගන්ත්වා ''ආවුසො, යාව අහං පිණ්ඩාය චරිත්වා ආගච්ඡාමි, තාව ඉධෙව හොහී''ති වත්වා ගාමං පාවිසි. තෙ මනුස්සා පච්චුග්ගන්ත්වා ථෙරස්ස පත්තං ගහෙත්වා වුත්තප්පකාරස්ස පායාසස්ස පූරෙත්වා අදංසු. ථෙරො ගමනාකාරං දස්සෙසි. තෙ ''භුඤ්ජථ – භන්තෙ, තුම්හෙ, අපරම්පි දස්සාමා''ති ථෙරං භොජෙත්වා පුන පත්තපූරං අදංසු. ථෙරො ගන්ත්වා ''හන්දාවුසො සාරිපුත්ත, පරිභුඤ්ජා''ති උපනාමෙසි. ථෙරොපි තං දිස්වා ''අතිමනාපො පායාසො, කථං නු ඛො උප්පන්නො''ති චින්තෙන්තො තස්ස උප්පත්තිමූලං දිස්වා ආහ – ''ආවුසො මොග්ගල්ලාන, අපරිභොගාරහො පිණ්ඩපාතො''ති. සොපායස්මා ''මාදිසෙන නාම ආභතං පිණ්ඩපාතං න පරිභුඤ්ජතී''ති චිත්තම්පි අනුප්පාදෙත්වා එකවචනෙනෙව පත්තං මුඛවට්ටියං ගහෙත්වා එකමන්තෙ නිකුජ්ජෙසි. පායාසස්ස සහ භූමියං පතිට්ඨානා ථෙරස්ස ආබාධො අන්තරධායි, තතො පට්ඨාය පඤ්චචත්තාලීස වස්සානි න පුන උප්පජ්ජි. තතො මහාමොග්ගල්ලානං ආහ – ''ආවුසො, වචීවිඤ්ඤත්තිං නිස්සාය උප්පන්නො පායාසො අන්තෙසු නික්ඛමිත්වා භූමියං චරන්තෙසුපි පරිභුඤ්ජිතුං අයුත්තරූපො''ති. ඉමඤ්ච උදානං උදානෙසි –

''වචීවිඤ්ඤත්තිවිප්ඵාරා, උප්පන්නං මධුපායසං;
සචෙ භුත්තො භවෙය්‍යාහං, සාජීවො ගරහිතො මම.

''යදිපි මෙ අන්තගුණං, නික්ඛමිත්වා බහි චරෙ;
නෙව භින්දෙය්‍යං ආජීවං, චජමානොපි ජීවිතං.

''ආරාධෙමි සකං චිත්තං, විවජ්ජෙමි අනෙසනං;
නාහං බුද්ධප්පටිකුට්ඨං, කාහාමි ච අනෙසන''න්ති.

චිරගුම්බවාසිකඅම්බඛාදකමහාතිස්සත්ථෙරවත්ථුපි චෙත්ථ කථෙතබ්බං. එවං සබ්බථාපි.

''අනෙසනාය චිත්තම්පි, අජනෙත්වා විචක්ඛණො;
ආජීවං පරිසොධෙය්‍ය, සද්ධාපබ්බජිතො යතී''ති.

යථා ච වීරියෙන ආජීවපාරිසුද්ධි, තථා **පච්චයසන්නිස්සිතසීලං** පඤ්ඤාය සම්පාදෙතබ්බං. **පඤ්ඤාසාධනං** හි තං, පඤ්ඤවතො පච්චයෙසු ආදීනවානිසංසදස්සනසමත්ථභාවතො. තස්මා පහාය පච්චයගෙධං ධම්මෙන සමෙන උප්පන්නෙ පච්චයෙ යථාවුත්තෙන විධිනා පඤ්ඤාය පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තෙන සම්පාදෙතබ්බං.

තත්ථ දුවිධං පච්චවෙක්ඛණං පච්චයානං පටිලාභකාලෙ, පරිභොගකාලෙ ච. පටිලාභකාලෙපි හි ධාතුවසෙන වා පටිකූලවසෙන වා පච්චවෙක්ඛිත්වා ඨපිතානි චීවරාදීනි තතො උත්තරි පරිභුඤ්ජන්තස්ස අනවජ්ජොව පරිභොගො, පරිභොගකාලෙපි. තත්‍රායං සන්නිට්ඨානකරො විනිච්ඡයො –

චත්තාරො හි පරිභොගා ථෙය්‍යපරිභොගො, ඉණපරිභොගො, දායජ්ජපරිභොගො, සාමිපරිභොගොති. තත්‍ර සඞ්ඝමජ්ඣෙපි නිසීදිත්වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස දුස්සීලස්ස පරිභොගො **ථෙය්‍යපරිභොගො** නාම. සීලවතො අපච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභොගො **ඉණපරිභොගො** නාම. තස්මා චීවරං පරිභොගෙ පරිභොගෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, පිණ්ඩපාතො ආලොපෙ ආලොපෙ, තථා අසක්කොන්තෙන පුරෙභත්තපච්ඡාභත්තපුරිමයාමමජ්ඣිමයාමපච්ඡිමයාමෙසු. සචස්ස අපච්චවෙක්ඛතොව අරුණං උග්ගච්ඡති, ඉණපරිභොගට්ඨානෙ තිට්ඨති. සෙනාසනම්පි පරිභොගෙ පරිභොගෙ පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. භෙසජ්ජස්ස පටිග්ගහණෙපි පරිභොගෙපි සතිපච්චයතාව වට්ටති. එවං සන්තෙපි පටිග්ගහණෙ සතිං කත්වා පරිභොගෙ අකරොන්තස්සෙව ආපත්ති, පටිග්ගහණෙ පන සතිං අකත්වා පරිභොගෙ කරොන්තස්ස අනාපත්ති.

චතුබ්බිධා හි සුද්ධි දෙසනාසුද්ධි, සංවරසුද්ධි, පරියෙට්ඨිසුද්ධි, පච්චවෙක්ඛණසුද්ධීති. තත්ථ **දෙසනාසුද්ධි** නාම පාතිමොක්ඛසංවරසීලං. තඤ්හි දෙසනාය සුජ්ඣනතො දෙසනාසුද්ධීති වුච්චති. **සංවරසුද්ධි** නාම ඉන්ද්‍රියසංවරසීලං. තඤ්හි ''න පුන එවං කරිස්සාමී''ති චිත්තාධිට්ඨානසංවරෙනෙව සුජ්ඣනතො සංවරසුද්ධීති වුච්චති. **පරියෙට්ඨිසුද්ධි** නාම ආජීවපාරිසුද්ධිසීලං. තඤ්හි අනෙසනං පහාය ධම්මෙන සමෙන පච්චයෙ උප්පාදෙන්තස්ස පරියෙසනාය සුද්ධත්තා

පරියෙට්ඨිසුද්ධීති වුච්චති. **පච්චවෙක්ඛණසුද්ධි** නාම පච්චයසන්නිස්සිතසීලං. තඤ්හි වුත්තප්පකාරෙන පච්චවෙක්ඛණෙන සුජ්ඣනතො පච්චවෙක්ඛණසුද්ධීති වුච්චති. තෙන වුත්තං ‘‘පටිග්ගහණෙ පන සතිං අකත්වා පරිභොගෙ කරොන්තස්ස අනාපත්තී’’ති.

සත්තන්නං සෙක්ඛානං පච්චයපරිභොගො **දායජ්ජපරිභොගො** නාම. තෙ හි භගවතො පුත්තා, තස්මා පිතුසන්තකානං පච්චයානං දායාදා හුත්වා තෙ පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති. කිංපනෙතෙ භගවතො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්ති, උදාහු ගිහීනං පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තීති. ගිහීහි දින්නාපි භගවතා අනුඤ්ඤාතත්තා භගවතො සන්තකා හොන්ති, තස්මා භගවතො පච්චයෙ පරිභුඤ්ජන්තීති වෙදිතබ්බා. ධම්මදායාදසුත්තඤ්චෙත්ථ සාධකං.

ඛීණාසවානං පරිභොගො **සාමිපරිභොගො** නාම. තෙ හි තණ්හාය දාසබ්‍යං අතීතත්තා සාමිනො හුත්වා පරිභුඤ්ජන්ති.

ඉමෙසු පරිභොගෙසු සාමිපරිභොගො ච දායජ්ජපරිභොගො ච සබ්බෙසං වට්ටති. ඉණපරිභොගො න වට්ටති. ථෙය්‍යපරිභොගෙ කථායෙව නත්ථි. යො පනායං සීලවතො පච්චවෙක්ඛිතපරිභොගො, සො ඉණපරිභොගස්ස පච්චනීකත්තා ආණණ්‍යපරිභොගො වා හොති, දායජ්ජපරිභොගෙයෙව වා සඞ්ගහං ගච්ඡති. සීලවාපි හි ඉමාය සික්ඛාය සමන්නාගතත්තා සෙක්ඛොත්වෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති. ඉමෙසු පන පරිභොගෙසු යස්මා සාමිපරිභොගො අග්ගො, තස්මා තං පත්ථයමානෙන භික්ඛුනා වුත්තප්පකාරාය පච්චවෙක්ඛණාය පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජන්තෙන පච්චයසන්නිස්සිතසීලං සම්පාදෙතබ්බං. එවං කරොන්තො හි කිච්චකාරී හොති. වුත්තම්පි චෙතං –

‘‘පිණ්ඩං විහාරං සයනාසනඤ්ච,
ආපඤ්ච සඞ්ඝාටිරජූපවාහනං;
සුත්වාන ධම්මං සුගතෙන දෙසිතං,
සඞ්ඛාය සෙවෙ වරපඤ්ඤසාවකො.

‘‘තස්මා හි පිණ්ඩෙ සයනාසනෙ ච,
ආපෙ ච සඞ්ඝාටිරජූපවාහනෙ;
එතෙසු ධම්මෙසු අනූපලිත්තො,
භික්ඛු යථා පොක්ඛරෙ වාරිබින්දු. (සු. නි. 393-394);

‘‘කාලෙන ලද්ධා පරතො අනුග්ගහා,
ඛජ්ජෙසු භොජ්ජෙසු ච සායනෙසු ච;
මත්තං ස ජඤ්ඤා සතතං උපට්ඨිතො,
වණස්ස ආලෙපනරූහනෙ යථා.

‘‘කන්තාරෙ පුත්තමංසංව, අක්ඛස්සබ්භඤ්ජනං යථා;
එවං ආහාරෙ ආහාරං, යාපනත්ථමමුච්ඡිතො’’ති.

ඉමස්ස ච පච්චයසන්නිස්සිතසීලස්ස පරිපූරකාරිතාය භාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතසාමණෙරස්ස වත්ථු කථෙතබ්බං. සො හි සම්මා පච්චවෙක්ඛිත්වා පරිභුඤ්ජි. යථාහ –

‘‘උපජ්ඣායො මං භුඤ්ජමානං, සාලිකූරං සුනිබ්බුතං;
මා හෙව ත්වං සාමණෙර, ජිව්හං ඣාපෙසි අසඤ්ඤතො.

‘‘උපජ්ඣායස්ස වචො සුත්වා, සංවෙගමලභිං තදා;
එකාසනෙ නිසීදිත්වා, අරහත්තං අපාපුණිං.

‘‘සොහං පරිපුණ්ණසඞ්කප්පො, චන්දො පන්නරසො යථා;
සබ්බාසවපරික්ඛීණො, නත්ථි දානි පුනබ්භවො’’ති.

‘‘තස්මා අඤ්ඤොපි දුක්ඛස්ස, පත්ථයන්තො පරික්ඛයං;
යොනිසො පච්චවෙක්ඛිත්වා, පටිසෙවෙථ පච්චයෙ’’ති.

එවං පාතිමොක්ඛසංවරසීලාදිවසෙන චතුබ්බිධං.

පඨමසීලපඤ්චකං

20. පඤ්චවිධකොට්ඨාසස්ස පඨමපඤ්චකෙ අනුපසම්පන්නසීලාදිවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං පටිසම්භිදායං –

‘‘කතමං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං? අනුපසම්පන්නානං පරියන්තසික්ඛාපදානං, ඉදං පරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං? උපසම්පන්නානං අපරියන්තසික්ඛාපදානං, ඉදං අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං? පුථුජ්ජනකල්‍යාණකානං කුසලධම්මෙ යුත්තානං සෙක්ඛපරියන්තෙ පරිපූරකාරීනං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං පරිච්චත්තජීවිතානං, ඉදං පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං? සත්තන්නං සෙක්ඛානං, ඉදං අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධිසීලං. කතමං පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීලං? තථාගතසාවකානං ඛීණාසවානං පච්චෙකබුද්ධානං තථාගතානං අරහන්තානං සම්මාසම්බුද්ධානං, ඉදං පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධිසීල’’න්ති (පටි. ම. 1.37).

තත්ථ අනුපසම්පන්නානං සීලං ගණනවසෙන සපරියන්තත්තා **පරියන්තපාරිසුද්ධිසීල**න්ති වෙදිතබ්බං. උපසම්පන්නානං –

‘‘නව කොටිසහස්සානි, අසීතිසතකොටියො;
පඤ්ඤාසසතසහස්සානි, ඡත්තිංසා ච පුනාපරෙ.

‘‘එතෙ සංවරවිනයා, සම්බුද්ධෙන පකාසිතා;
පෙය්‍යාලමුඛෙන නිද්දිට්ඨා, සික්ඛා විනයසංවරෙ’’ති. –

එවං ගණනවසෙන සපරියන්තම්පි අනවසෙසවසෙන සමාදානභාවඤ්ච ලාභයසඤාතිඅඞ්ගජීවිතවසෙන අදිට්ඨපරියන්තභාවඤ්ච සන්ධාය **අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීල**න්ති වුත්තං, චිරගුම්බවාසිකඅම්බඛාදකමහාතිස්සත්ථෙරස්ස සීලමිව. තථා හි සො ආයස්මා –

‘‘ධනං චජෙ අඞ්ගවරස්ස හෙතු, අඞ්ගං චජෙ ජීවිතං රක්ඛමානො;
අඞ්ගං ධනං ජීවිතඤ්චාපි සබ්බං, චජෙ නරො ධම්මමනුස්සරන්තො’’ති. –

ඉමං සප්පුරිසානුස්සතිං අවිජහන්තො ජීවිතසංසයෙපි සික්ඛාපදං අවීතික්කම්ම තදෙව අපරියන්තපාරිසුද්ධිසීලං නිස්සාය උපාසකස්ස පිට්ඨිගතොව අරහත්තං පාපුණි. යථාහ –

‘‘න පිතා නපි තෙ මාතා, න ඤාති නපි බන්ධවො;
කරොතෙතාදිසං කිච්චං, සීලවන්තස්ස කාරණා.

සංවෙගං ජනයිත්වාන, සම්මසිත්වාන යොනිසො;
තස්ස පිට්ඨිගතො සන්තො, අරහත්තං අපාපුණි’’ති.

පුථුජ්ජනකල්‍යාණකානං සීලං උපසම්පදතො පට්ඨාය සුධොතජාතිමණි විය සුපරිකම්මකතසුවණ්ණං විය ච අතිපරිසුද්ධත්තා චිත්තුප්පාදමත්තකෙනපි මලෙන විරහිතං අරහත්තස්සෙව පදට්ඨානං හොති, තස්මා **පරිපුණ්ණපාරිසුද්ධී**ති වුච්චති, මහාසඞ්ඝරක්ඛිතභාගිනෙය්‍යසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරානං විය.

මහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරං කිර අතික්කන්තසට්ඨිවස්සං මරණමඤ්චෙ නිපන්නං භික්ඛුසඞ්ඝො ලොකුත්තරාධිගමං පුච්ඡි. ථෙරො ‘‘නත්ථි මෙ ලොකුත්තරධම්මො’’ති ආහ. අථස්ස උපට්ඨාකො දහරභික්ඛු ආහ – ‘‘භන්තෙ, තුම්හෙ පරිනිබ්බුතාති සමන්තා ද්වාදසයොජනා මනුස්සා සන්නිපතිතා, තුම්හාකං පුථුජ්ජනකාලකිරියාය මහාජනස්ස විප්පටිසාරො භවිස්සතී’’ති. ආවුසො, අහං ‘‘මෙත්තෙය්‍යං භගවන්තං පස්සිස්සාමී’’ති න විපස්සනං පට්ඨපෙසිං. තෙන හි මං නිසීදාපෙත්වා ඔකාසං කරොහීති. සො ථෙරං නිසීදාපෙත්වා බහි නික්ඛන්තො. ථෙරො තස්ස සහ නික්ඛමනාව අරහත්තං පත්වා අච්ඡරිකාය සඤ්ඤං අදාසි. සඞ්ඝො සන්නිපතිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, එවරූපෙ මරණකාලෙ ලොකුත්තරධම්මං නිබ්බත්තෙන්තා දුක්කරං කරිත්ථා’’ති. නාවුසො එතං දුක්කරං, අපිච වො දුක්කරං ආචික්ඛිස්සාමි – ‘‘අහං, ආවුසො, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය අසතියා අඤ්ඤාණපකතං කම්මං නාම න පස්සාමී’’ති. භාගිනෙය්‍යොපිස්ස පඤ්ඤාසවස්සකාලෙ එවමෙව අරහත්තං පාපුණීති.

‘‘අප්පස්සුතොපි චෙ හොති, සීලෙසු අසමාහිතො;
උභයෙන නං ගරහන්ති, සීලතො ච සුතෙන ච.

‘‘අප්පස්සුතොපි චෙ හොති, සීලෙසු සුසමාහිතො;
සීලතො නං පසංසන්ති, තස්ස සම්පජ්ජතෙ සුතං.

‘‘බහුස්සුතොපි චෙ හොති, සීලෙසු අසමාහිතො;

සීලතො නං ගරහන්ති, නාස්ස සම්පජ්ජතෙ සුතං.

‘‘බහුස්සුතොපි චෙ හොති, සීලෙසු සුසමාහිතො;
උභයෙන නං පසංසන්ති, සීලතො ච සුතෙන ච.

‘‘බහුස්සුතං ධම්මධරං, සප්පඤ්ඤං බුද්ධසාවකං;
නෙක්ඛං ජම්බොනදස්සෙව, කො තං නින්දිතුමරහති;
දෙවාපි නං පසංසන්ති, බ්‍රහ්මුනාපි පසංසිතො’’ති. (අ. නි. 4.6);

සෙක්ඛානං පන සීලං දිට්ඨිවසෙන අපරාමට්ඨත්තා, පුථුජ්ජනානං වා පන රාගවසෙන අපරාමට්ඨසීලං **අපරාමට්ඨපාරිසුද්ධීති** වෙදිතබ්බං, කුටුම්බියපුත්තතිස්සත්ථෙරස්ස සීලං විය. සො හි ආයස්මා තථාරූපං සීලං නිස්සාය අරහත්තෙ පතිට්ඨාතුකාමො වෙරිකෙ ආහ –

‘‘උභො පාදානි භින්දිත්වා, සඤ්ඤපෙස්සාමි වො අහං;
අට්ටියාමි හරායාමි, සරාගමරණං අහ’’න්ති.

‘‘එවාහං චින්තයිත්වාන, සම්මසිත්වාන යොනිසො;
සම්පත්තෙ අරුණුග්ගම්හි, අරහත්තං අපාපුණි’’න්ති. (දී. නි. අට්ඨ. 2.373);

අඤ්ඤතරොපි මහාථෙරො බාළ්හගිලානො සහත්ථා ආහාරම්පි පරිභුඤ්ජිතුං අසක්කොන්තො සකෙ මුත්තකරීසෙ පලිපන්නො සම්පරිවත්තති, තං දිස්වා අඤ්ඤතරො දහරො ‘‘අහො දුක්ඛා ජීවිතසඞ්ඛාරා’’ති ආහ. තමෙනං මහාථෙරො ආහ – ‘‘අහං, ආවුසො, ඉදානි මීයමානො සග්ගසම්පත්තිං ලභිස්සාමි, නත්ථි මෙ එත්ථ සංසයො, ඉමං පන සීලං භින්දිත්වා ලද්ධසම්පත්ති නාම සික්ඛං පච්චක්ඛාය පටිලද්ධගිහිභාවසදිසී’’ති වත්වා ‘‘සීලෙනෙව සද්ධිං මරිස්සාමී’’ති තත්ථෙව නිපන්නො තමෙව රොගං සම්මසන්තො අරහත්තං පත්වා භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ඉමාහි ගාථාහි බ්‍යාකාසි –

‘‘ඵුට්ඨස්ස මෙ අඤ්ඤතරෙන බ්‍යාධිනා,
රොගෙන බාළ්හං දුඛිතස්ස රුප්පතො;
පරිසුස්සති ඛිප්පමිදං කළෙවරං,
පුප්ඵං යථා පංසුනි ආතපෙ කතං.

‘‘අජඤ්ඤං ජඤ්ඤසඞ්ඛාතං, අසුචිං සුචිසම්මතං;
නානාකුණපපරිපූරං, ජඤ්ඤරූපං අපස්සතො.

‘‘ධිරත්ථු මං ආතුරං පූතිකායං, දුග්ගන්ධියං අසුචි බ්‍යාධිධම්මං;
යත්ථප්පමත්තා අධිමුච්ඡිතා පජා, හාපෙන්ති මග්ගං සුගතූපපත්තියා’’ති.

අරහන්තාදීනං පන සීලං සබ්බදරථප්පටිප්පස්සද්ධියා පරිසුද්ධත්තා **පටිප්පස්සද්ධිපාරිසුද්ධීති** වෙදිතබ්බං. එවං පරියන්තපාරිසුද්ධිආදිවසෙන පඤ්චවිධං.

දුතියසීලපඤ්චකං

දුතියපඤ්චකෙ පාණාතිපාතාදීනං පහානාදිවසෙන අත්ථො වෙදිතබ්බො. වුත්තඤ්හෙතං පටිසම්භිදායං –

‘‘පඤ්ච සීලානි පාණාතිපාතස්ස පහානං සීලං, වෙරමණී සීලං, චෙතනා සීලං, සංවරො සීලං, අවීතික්කමො සීලං. අදින්නාදානස්ස, කාමෙසුමිච්ඡාචාරස්ස, මුසාවාදස්ස, පිසුණාය වාචාය, ඵරුසාය වාචාය, සම්ඵප්පලාපස්ස, අභිජ්ඣාය, බ්‍යාපාදස්ස, මිච්ඡාදිට්ඨියා, නෙක්ඛම්මෙන කාමච්ඡන්දස්ස, අබ්‍යාපාදෙන බ්‍යාපාදස්ස, ආලොකසඤ්ඤාය ථිනමිද්ධස්ස, අවික්ඛෙපෙන උද්ධච්චස්ස, ධම්මවවත්ථානෙන විචිකිච්ඡාය, ඤාණෙන අවිජ්ජාය, පාමොජ්ජෙන අරතියා, පඨමෙන ඣානෙන නීවරණානං, දුතියෙන ඣානෙන විතක්කවිචාරානං, තතියෙන ඣානෙන පීතියා, චතුත්ථෙන ඣානෙන සුඛදුක්ඛානං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා රූපසඤ්ඤාය පටිඝසඤ්ඤාය නානත්තසඤ්ඤාය, විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියා ආකාසානඤ්චායතනසඤ්ඤාය, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියා විඤ්ඤාණඤ්චායතනසඤ්ඤාය, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසඤ්ඤාය, අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාය, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාය, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාය, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දියා, විරාගානුපස්සනාය රාගස්ස, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයස්ස, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානස්ස, ඛයානුපස්සනාය ඝනසඤ්ඤාය, වයානුපස්සනාය ආයූහනස්ස, විපරිණාමානුපස්සනාය ධුවසඤ්ඤාය, අනිමිත්තානුපස්සනාය නිමිත්තස්ස, අප්පණිහිතානුපස්සනාය පණිධියා, සුඤ්ඤතානුපස්සනාය අභිනිවෙසස්ස, අධිපඤ්ඤාධම්මවිපස්සනාය සාරාදානාභිනිවෙසස්ස, යථාභූතඤාණදස්සනෙන සම්මොහාභිනිවෙසස්ස, ආදීනවානුපස්සනාය ආලයාභිනිවෙසස්ස, පටිසඞ්ඛානුපස්සනාය අප්පටිසඞ්ඛාය, විවට්ටනානුපස්සනාය

සඤ්ඤොගාහිනිවෙසස්ස, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨෙකට්ඨානං කිලෙසානං, සකදාගාමිමග්ගෙන ඔළාරිකානං කිලෙසානං, අනාගාමිමග්ගෙන අණුසහගතානං කිලෙසානං, අරහත්තමග්ගෙන සබ්බකිලෙසානං පහානං සීලං, වෙරමණී, චෙතනා, සංවරො, අවීතික්කමො සීලං. එවරූපානි සීලානි චිත්තස්ස අවිප්පටිසාරාය සංවත්තන්ති, පාමොජ්ජාය සංවත්තන්ති, පීතියා සංවත්තන්ති, පස්සද්ධියා සංවත්තන්ති, සොමනස්සාය සංවත්තන්ති, ආසෙවනාය සංවත්තන්ති, භාවනාය සංවත්තන්ති, බහුලීකම්මාය සංවත්තන්ති, අලඞ්කාරාය සංවත්තන්ති, පරික්ඛාරාය සංවත්තන්ති, පරිවාරාය සංවත්තන්ති, පාරිපූරියා සංවත්තන්ති, එකන්තනිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය උපසමාය අභිඤ්ඤාය සම්බොධාය නිබ්බානාය සංවත්තන්ති''ති (පටි. ම. 1.41).

එත්ථ ච පහානන්ති කොචි ධම්මො නාම නත්ථි අඤ්ඤත්‍ර වුත්තප්පකාරානං පාණාතිපාතාදීනං අනුප්පාදමත්තතො. යස්මා පන තං තං පහානං තස්ස තස්ස කුසලධම්මස්ස පතිට්ඨානට්ඨෙන උපධාරණං හොති, විකම්පාභාවකරණෙන ච සමාදානං. තස්මා පුබ්බෙ වුත්තෙනෙව උපධාරණසමාධානසඞ්ඛාතෙන සීලනට්ඨෙන සීලන්ති වුත්තං. ඉතරෙ චත්තාරො ධම්මා තතො තතො වෙරමණිවසෙන, තස්ස තස්ස සංවරවසෙන, තදුභයසම්පයුත්තචෙතනාවසෙන, තං තං අවීතික්කමන්තස්ස අවීතික්කමනවසෙන ච චෙතසො පවත්තිසබ්භාවං සන්ධාය වුත්තා. සීලට්ඨො පන තෙසං පුබ්බෙ පකාසිතොයෙවාති. එවං පහානසීලාදිවසෙන පඤ්චවිධං.

එත්තාවතා ච කිං සීලං? කෙනට්ඨෙන සීලං? කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි? කිමානිසංසං සීලං? කතිවිධං චෙතං සීලන්ති? ඉමෙසං පඤ්හානං විස්සජ්ජනං නිට්ඨිතං.

සීලසංකිලෙසවොදානං

21. යං පන වුත්තං ''කො චස්ස සංකිලෙසො, කිං වොදාන''න්ති. තත්‍ර වදාම – ඛණ්ඩාදිභාවො සීලස්ස සංකිලෙසො, අඛණ්ඩාදිභාවො වොදානං. සො පන ඛණ්ඩාදිභාවො ලාභයසාදිහෙතුකෙන භෙදෙන ච සත්තවිධමෙථුනසංයොගෙන ච සඞ්ගහිතො.

තථා හි යස්ස සත්තසු ආපත්තික්ඛන්ධෙසු ආදිම්හි වා අන්තෙ වා සික්ඛාපදං භින්නං හොති, තස්ස සීලං පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො විය **ඛණ්ඩං** නාම හොති. යස්ස පන වෙමජ්ඣෙ භින්නං, තස්ස මජ්ඣෙ ඡිද්දසාටකො විය **ඡිද්දං** නාම හොති. යස්ස පටිපාටියා ද්වෙ තීණි භින්නානි, තස්ස පිට්ඨියා වා කුච්ඡියා වා උට්ඨිතෙන විසභාගවණ්ණෙන කාළරත්තාදීනං අඤ්ඤතරසරීරවණ්ණා ගාවී විය **සබලං** නාම හොති. යස්ස අන්තරන්තරා භින්නානි, තස්ස අන්තරන්තරා විසභාගවණ්ණබින්දුවිචිත්‍රා ගාවී විය **කම්මාසං** නාම හොති. එවං තාව ලාභාදිහෙතුකෙන භෙදෙන ඛණ්ඩාදිභාවො හොති.

එවං සත්තවිධමෙථුනසංයොගවසෙන. වුත්තඤ්හි භගවතා –

''ඉධ, බ්‍රාහ්මණ, එකච්චො සමණො වා බ්‍රාහ්මණො වා සම්මා බ්‍රහ්මචාරී පටිජානමානො න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයංද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති, අපිච ඛො මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනං පරිමද්දනං න්හාපනං සම්බාහනං සාදියති, සො තදස්සාදෙති, තං නිකාමෙති, තෙන ච විත්තිං ආපජ්ජති, ඉදම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මචරියස්ස ඛණ්ඩම්පි ඡිද්දම්පි සබලම්පි කම්මාසම්පි. අයං වුච්චති, බ්‍රාහ්මණ, අපරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරති සංයුත්තො මෙථුනෙන සංයොගෙන, න පරිමුච්චති ජාතියා. ජරාය මරණෙන...පෙ.... න පරිමුච්චති දුක්ඛස්මාති වදාමි.

''පුන චපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... පටිජානමානො න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයං ද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. නපි මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනං...පෙ.... සාදියති. අපිච ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං සඤ්ජග්ඝති සංකීළති සංකෙලායති, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... න පරිමුච්චති දුක්ඛස්මාති වදාමි.

''පුන චපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන සද්ධිං ද්වයං ද්වයසමාපත්තිං සමාපජ්ජති. නපි මාතුගාමස්ස උච්ඡාදනං...පෙ.... සාදියති. නපි මාතුගාමෙන සද්ධිං සඤ්ජග්ඝති සංකීළති සංකෙලායති. අපිච ඛො මාතුගාමස්ස චක්ඛුනා චක්ඛුං උපනිජ්ඣායති පෙක්ඛති, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... න පරිමුච්චති දුක්ඛස්මාති වදාමි.

''පුන චපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස... නපි මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස...පෙ.... පෙක්ඛති. අපිච ඛො මාතුගාමස්ස සද්දං සුණාති තිරොකුට්ටා වා තිරොපාකාරා වා හසන්තියා වා භණන්තියා වා ගායන්තියා වා රොදන්තියා වා, සො තදස්සාදෙති...පෙ.... දුක්ඛස්මාති වදාමි.

''පුන චපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා...පෙ.... න හෙව ඛො මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස... නපි මාතුගාමෙන... නපි මාතුගාමස්ස...පෙ.... රොදන්තියා වා. අපිච ඛො යානිස්ස තානි

පුබ්බෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං හසිතලපිතකීළිතානි, තානි අනුස්සරති, සො තදස්සාදෙති…පෙ…. දුක්ඛස්මාති වදාමි.

‘‘පුන චපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා…පෙ…. න හෙව ඛො මාතුගාමෙන…පෙ…. නපි මාතුගාමස්ස…පෙ…. නපි යානිස්ස තානි පුබ්බෙ මාතුගාමෙන සද්ධිං හසිතලපිතකීළිතානි, තානි අනුස්සරති. අපිච ඛො පස්සති ගහපතිං වා ගහපතිපුත්තං වා පඤ්චහි කාමගුණෙහි සමප්පිතං සමඞ්ගීභූතං පරිචාරයමානං, සො තදස්සාදෙති…පෙ…. දුක්ඛස්මාති වදාමි.

‘‘පුන චපරං, බ්‍රාහ්මණ, ඉධෙකච්චො සමණො වා…පෙ…. න හෙව ඛො මාතුගාමෙන…පෙ…. නපි පස්සති ගහපතිං වා ගහපතිපුත්තං වා…පෙ…. පරිචාරයමානං. අපිච ඛො අඤ්ඤතරං දෙවනිකායං පණිධාය බ්‍රහ්මචරියං චරති ‘ඉමිනාහං සීලෙන වා වතෙන වා තපෙන වා බ්‍රහ්මචරියෙන වා දෙවො වා භවිස්සාමි දෙවඤ්ඤතරො වා’ති. සො තදස්සාදෙති, තං නිකාමෙති, තෙන ච විත්තිං ආපජ්ජති. ඉදම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, බ්‍රහ්මචරියස්ස ඛණ්ඩම්පි ඡිද්දම්පි සබලම්පි කම්මාසම්පී’’ති (අ. නි. 7.50).

එවං ලාභාදිහෙතුකෙන භෙදෙන ච සත්තවිධමෙථුනසංයොගෙන ච ඛණ්ඩාදිභාවො සඞ්ගහිතොති වෙදිතබ්බො.

අඛණ්ඩාදිභාවො පන සබ්බසො සික්ඛාපදානං අභෙදෙන, භින්නානඤ්ච සප්පටිකම්මානං පටිකම්මකරණෙන, සත්තවිධමෙථුනසංයොගාභාවෙන ච, අපරාය ච ‘‘කොධො උපනාහො මක්ඛො පළාසො ඉස්සා මච්ඡරියං මායා සාඨෙය්‍යං ථම්භො සාරම්භො මානො අතිමානො මදො පමාදො’’තිආදීනං පාපධම්මානං අනුප්පත්තියා, අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාසල්ලෙඛතාදීනඤ්ච ගුණානං උප්පත්තියා සඞ්ගහිතො.

යානි හි සීලානි ලාභාදීනම්පි අත්ථාය අභින්නානි, පමාදදොසෙන වා භින්නානිපි පටිකම්මකතානි , මෙථුනසංයොගෙහි වා කොධුපනාහාදීහි වා පාපධම්මෙහි අනුපහතානි, තානි සබ්බසො **අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානී**ති වුච්චන්ති. තානියෙව භුජිස්සභාවකරණතො ච **භුජිස්සානි,** විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා **විඤ්ඤුපසත්ථානි,** තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨත්තා **අපරාමට්ඨානි,** උපචාරසමාධිං වා අප්පනාසමාධිං වා සංවත්තයන්තීති **සමාධිසංවත්තනිකානි** ච හොන්ති. තස්මා නෙසං එස ‘අඛණ්ඩාදිභාවො වොදාන’න්ති වෙදිතබ්බො.

තං පනෙතං වොදානං ද්වීහාකාරෙහි සම්පජ්ජති සීලවිපත්තියා ච ආදීනවදස්සනෙන, සීලසම්පත්තියා ච ආනිසංසදස්සනෙන. තත්ථ ‘‘පඤ්චිමෙ, භික්ඛවෙ, ආදීනවා දුස්සීලස්ස සීලවිපත්තියා’’ති (දී. නි. 2.149; අ. නි. 5.213) එවමාදිසුත්තනයෙන සීලවිපත්තියා ආදීනවො දට්ඨබ්බො.

අපිච දුස්සීලො පුග්ගලො දුස්සීල්‍යහෙතු අමනාපො හොති දෙවමනුස්සානං, අනනුසාසනීයො සබ්‍රහ්මචාරීනං, දුක්ඛිතො දුස්සීල්‍යගරහාසු, විප්පටිසාරී සීලවතං පසංසාසු, තාය ච පන දුස්සීල්‍යතාය සාණසාටකො විය දුබ්බණ්ණො හොති. යෙ ඛො පනස්ස දිට්ඨානුගතිං ආපජ්ජන්ති, තෙසං දීඝරත්තං අපායදුක්ඛාවහනතො දුක්ඛසම්ඵස්සො. යෙසං දෙය්‍යධම්මං පටිග්ගණ්හාති, තෙසං නමහප්ඵලකරණතො අප්පග්ඝො. අනෙකවස්සගණිකගූථකූපො විය දුබ්බිසොධනො. ඡවාලාතමිව උභතො පරිබාහිරො. භික්ඛුභාවං පටිජානන්තොපි අභික්ඛුයෙව ගොගණං අනුබන්ධගද්‍රභො විය. සතතුබ්බිග්ගො සබ්බවෙරිකපුරිසො විය. අසංවාසාරහො මතකළෙවරං විය. සුතාදිගුණයුත්තොපි සබ්‍රහ්මචාරීනං අපූජාරහො සුසානග්ගි විය බ්‍රාහ්මණානං. අභබ්බො විසෙසාධිගමෙ අන්ධො විය රූපදස්සනෙ. නිරාසො සද්ධම්මෙ චණ්ඩාලකුමාරකො විය රජ්ජෙ. සුඛිතොස්මීති මඤ්ඤමානොපි දුක්ඛිතොව අග්ගික්ඛන්ධපරියායෙ වුත්තදුක්ඛභාගිතාය.

දුස්සීලානඤ්හි පඤ්චකාමගුණපරිභොගවන්දනමානනාදිසුඛස්සාදගධිතචිත්තානං තප්පච්චයං අනුස්සරණමත්තෙනාපි හදයසන්තාපං ජනයිත්වා උණ්හලොහිතුග්ගාරප්පවත්තනසමත්ථං අතිකටුකං දුක්ඛං දස්සෙන්තො සබ්බාකාරෙන පච්චක්ඛකම්මවිපාකො භගවා ආහ –

‘‘පස්සථ නො තුම්හෙ, භික්ඛවෙ, අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූත’න්ති? එවං, භන්තෙති. තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං ආලිඞ්ගෙත්වා උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, යං ඛත්තියකඤ්ඤං වා බ්‍රාහ්මණකඤ්ඤං වා ගහපතිකඤ්ඤං වා මුදුතලුනහත්ථපාදං ආලිඞ්ගෙත්වා උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වාති. එතදෙව, භන්තෙ, වරං යං ඛත්තියකඤ්ඤං වා…පෙ…. උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා. දුක්ඛං හෙතං, භන්තෙ, යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං…පෙ…. උපනිපජ්ජෙය්‍ය වාති. ආරොචයාමි වො, භික්ඛවෙ, පටිවෙදයාමි වො, භික්ඛවෙ, යථා එතදෙව තස්ස වරං දුස්සීලස්ස පාපධම්මස්ස අසුචිසඞ්කස්සරසමාචාරස්ස පටිච්ඡන්නකම්මන්තස්ස අස්සමණස්ස සමණපටිඤ්ඤස්ස අබ්‍රහ්මචාරිස්ස බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤස්ස අන්තොපූතිකස්ස අවස්සුතස්ස කසම්බුජාතස්ස යං අමුං මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං…පෙ…. උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා. තං කිස්ස හෙතු? තතොනිදානං හි සො, භික්ඛවෙ, මරණං වා නිගච්ඡෙය්‍ය මරණමත්තං වා දුක්ඛං, න ත්වෙව තප්පච්චයා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජෙය්‍යා’’ති (අ. නි. 7.72).

එවං අග්ගික්ඛන්ධූපමාය ඉත්ථිපටිබද්ධපඤ්චකාමගුණපරිභොගපච්චයං දුක්ඛං දස්සෙත්වා එතෙනෙව උපායෙන –

''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො දළ්හාය වාළරජ්ජුයා උභො ජඞ්ඝා වෙඨෙත්වා සංසෙය්‍ය, සා ඡවිං ඡින්දෙය්‍ය, ඡවිං ඡෙත්වා චම්මං ඡින්දෙය්‍ය, චම්මං ඡෙත්වා මංසං ඡින්දෙය්‍ය, මංසං ඡෙත්වා න්හාරුං ඡින්දෙය්‍ය, න්හාරුං ඡෙත්වා අට්ඨිං ඡින්දෙය්‍ය, අට්ඨිං ඡෙත්වා අට්ඨිමිඤ්ජං ආහච්ච තිට්ඨෙය්‍ය, යං වා ඛත්තියමහාසාලානං වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වා ගහපතිමහාසාලානං වා අභිවාදනං සාදියෙය්‍යා''ති ච.

''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො තිණ්හාය සත්තියා තෙලධොතාය පච්චොරස්මිං පහරෙය්‍ය, යං වා ඛත්තියමහාසාලානං වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වා ගහපතිමහාසාලානං වා අඤ්ජලිකම්මං සාදියෙය්‍යා''ති ච.

''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො තත්තෙන අයොපට්ටෙන ආදිත්තෙන සම්පජ්ජලිතෙන සජොතිභූතෙන කායං සම්පලිවෙඨෙය්‍ය, යං වා ඛත්තියමහාසාලානං වා බ්‍රාහ්මණමහාසාලානං වා ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං චීවරං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා''ති ච.

''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො තත්තෙන අයොසඞ්කුනා ආදිත්තෙන සම්පජ්ජලිතෙන සජොතිභූතෙන මුඛං විවරිත්වා තත්තං ලොහගුළං ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං මුඛෙ පක්ඛිපෙය්‍ය, තං තස්ස ඔට්ඨම්පි ඩහෙය්‍ය, මුඛම්පි, ජිව්හම්පි, කණ්ඨම්පි, උදරම්පි ඩහෙය්‍ය, අන්තම්පි අන්තගුණම්පි ආදාය අධොභාගං නික්ඛමෙය්‍ය, යං වා ඛත්තිය... බ්‍රාහ්මණ... ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා''ති ච.

''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො සීසෙ වා ගහෙත්වා ඛන්ධෙ වා ගහෙත්වා තත්තං අයොමඤ්චං වා අයොපීඨං වා ආදිත්තං සම්පජ්ජලිතං සජොතිභූතං අභිනිසීදාපෙය්‍ය වා අභිනිපජ්ජාපෙය්‍ය වා, යං වා ඛත්තිය... බ්‍රාහ්මණ... ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං මඤ්චපීඨං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා''ති ච.

''තං කිං මඤ්ඤථ, භික්ඛවෙ, කතමං නු ඛො වරං යං බලවා පුරිසො උද්ධංපාදං අධොසිරං ගහෙත්වා තත්තාය අයොකුම්භියා පක්ඛිපෙය්‍ය ආදිත්තාය සම්පජ්ජලිතාය සජොතිභූතාය , සො තත්ථ ඵෙණුද්දෙහකං පච්චමානො සකිම්පි උද්ධං ගච්ඡෙය්‍ය, සකිම්පි අධො ගච්ඡෙය්‍ය, සකිම්පි තිරියං ගච්ඡෙය්‍ය, යං වා ඛත්තිය... බ්‍රාහ්මණ... ගහපතිමහාසාලානං වා සද්ධාදෙය්‍යං විහාරං පරිභුඤ්ජෙය්‍යා''ති චාති (අ. නි. 7.72).

ඉමාහි වාළරජ්ජුතිණ්හසත්තිඅයොපට්ටඅයොගුළඅයොමඤ්චඅයොපීඨඅයොකුම්භීඋපමාහි අභිවාදනඅඤ්ජලිකම්මචීවරපිණ්ඩපාතමඤ්චපීඨවිහාරපරිභොගපච්චයං දුක්ඛං දස්සෙසි. තස්මා –

අග්ගික්ඛන්ධාලිඞ්ගනදුක්ඛාධිකදුක්ඛකටුකඵලං;
අවිජහතො කාමසුඛං, සුඛං කුතො භින්නසීලස්ස.

අභිවාදනසාදියනෙ , කිං නාම සුඛං විපන්නසීලස්ස;
දළ්හවාළරජ්ජුසංසනදුක්ඛාධිකදුක්ඛභාගිස්ස.

සද්ධානමඤ්ජලිකම්මසාදියනෙ කිං සුඛං අසීලස්ස;
සත්තිප්පහාරදුක්ඛාධිමත්තදුක්ඛස්ස යංහෙතු.

චීවරපරිභොගසුඛං, කිං නාම අසංයතස්ස;
යෙන චිරං අනුභවිතබ්බො, නිරයෙ ජලිතඅයොපට්ටසම්ඵස්සො.

මධුරොපි පිණ්ඩපාතො, හලාහලවිසූපමො අසීලස්ස;
ආදිත්තා ගිලිතබ්බා, අයොගුළා යෙන චිරරත්තං.

සුඛසම්මතොපි දුක්ඛො, අසීලිනො මඤ්චපීඨපරිභොගො;
යං බාධිස්සන්ති චිරං, ජලිතඅයොමඤ්චපීඨානි.

දුස්සීලස්ස විහාරෙ, සද්ධාදෙය්‍යම්හි කා නිවාස රති;
ජලිතෙසු නිවසිතබ්බං, යෙන අයොකුම්භිමජ්ඣෙසු.

සඞ්කසරසමාචාරො, කසම්බුජාතො අවස්සුතො පාපො;

අන්තොපූතීති ච යං, නින්දන්තො ආහ ලොකගරු.

ධී ජීවිතං අසඤ්ඤතස්ස, තස්ස සමණජනවෙසධාරිස්ස;
අස්සමණස්ස උපහතං, ඛතමත්තානං වහන්තස්ස.

ගූථං විය කුණපං විය, මණ්ඩනකාමා විවජ්ජයන්තීධ;
යං නාම සීලවන්තො, සන්තො කිං ජීවිතං තස්ස.

සබ්බභයෙහි අමුත්තො, මුත්තො සබ්බෙහි අධිගමසුඛෙහි;
සුපිහිතසග්ගද්වාරො, අපායමග්ගං සමාරූළ්හො.

කරුණාය වත්ථුභූතො, කාරුණිකජනස්ස නාම කො අඤ්ඤො;
දුස්සීලසමො දුස්සී, ලතාය ඉති බහුවිධා දොසාති.

එවමාදිනා පච්චවෙක්ඛණෙන සීලවිපත්තියං ආදීනවදස්සනං වුත්තප්පකාරවිපරීතතො සීලසම්පත්තියා ආනිසංසදස්සනඤ්ච වෙදිතබ්බං. අපිච –

තස්ස පාසාදිකං හොති, පත්තචීවරධාරණං;
පබ්බජ්ජා සඵලා තස්ස, යස්ස සීලං සුනිම්මලං.

අත්තානුවාදාදිභයං, සුද්ධසීලස්ස භික්ඛුනො;
අන්ධකාරං විය රවිං, හදයං නාවගාහති.

සීලසම්පත්තියා භික්ඛු, සොභමානො තපොවනෙ;
පභාසම්පත්තියා චන්දො, ගගනෙ විය සොභති.

කායගන්ධොපි පාමොජ්ජං, සීලවන්තස්ස භික්ඛුනො;
කරොති අපි දෙවානං, සීලගන්ධෙ කථාව කා.

සබ්බෙසං ගන්ධජාතානං, සම්පත්තිං අභිභුය්‍යති;
අවිඝාතී දිසා සබ්බා, සීලගන්ධො පවායති.

අප්පකාපි කතා කාරා, සීලවන්තෙ මහප්ඵලා;
හොන්තීති සීලවා හොති, පූජාසක්කාරභාජනං.

සීලවන්තං න බාධන්ති, ආසවා දිට්ඨධම්මිකා;
සම්පරායිකදුක්ඛානං, මූලං ඛනති සීලවා.

යා මනුස්සෙසු සම්පත්ති, යා ච දෙවෙසු සම්පදා;
න සා සම්පන්නසීලස්ස, ඉච්ඡතො හොති දුල්ලභා.

අච්චන්තසන්තා පන යා, අයං නිබ්බානසම්පදා;
මනො සම්පන්නසීලස්ස, තමෙව අනුධාවති.

සබ්බසම්පත්තිමූලම්හි , සීලම්හි ඉති පණ්ඩිතො;
අනෙකාකාරවොකාරං, ආනිසංසං විභාවයෙති.

එවඤ්හි විභාවයතො සීලවිපත්තිතො උබ්බිජ්ජිත්වා සීලසම්පත්තිනින්නං මානසං හොති. තස්මා යථාවුත්තං ඉමං සීලවිපත්තියා ආදීනවං ඉමඤ්ච සීලසම්පත්තියා ආනිසංසං දිස්වා සබ්බාදරෙන සීලං වොදාපෙතබ්බන්ති.

එත්තාවතා ච ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’’ති ඉමිස්සා ගාථාය සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ **සීලං** තාව පරිදීපිතං හොති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සීලනිද්දෙසො නාම පඨමො පරිච්ඡෙදො.

2. ධුතඞ්ගනිද්දෙසො

22. ඉදානි යෙහි අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාදීහි ගුණෙහි වුත්තප්පකාරස්ස සීලස්ස වොදානං හොති, තෙ ගුණෙ සම්පාදෙතුං යස්මා සමාදින්නසීලෙන යොගිනා ධුතඞ්ගසමාදානං කාතබ්බං. එවඤ්හිස්ස අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාසල්ලෙඛපවිවෙකාපචයවීරියාරම්භසුභරතාදිගුණසලිලවික්ඛාලිතමලං සීලඤ්චෙව සුපරිසුද්ධං භවිස්සති, වතානි ච සම්පජ්ජිස්සන්ති. ඉති අනවජ්ජසීලබ්බතගුණපරිසුද්ධසබ්බසමාචාරො පොරාණෙ අරියවංසත්තයෙ පතිට්ඨාය චතුත්ථස්ස භාවනාරාමතාසඞ්ඛාතස්ස අරියවංසස්ස අධිගමාරහො භවිස්සති. තස්මා ධුතඞ්ගකථං ආරභිස්සාම.

භගවතා හි පරිච්චත්තලොකාමිසානං කායෙ ච ජීවිතෙ ච අනපෙක්ඛානං අනුලොමපටිපදංයෙව ආරාධෙතුකාමානං කුලපුත්තානං තෙරසධුතඞ්ගානි අනුඤ්ඤාතානි. සෙය්‍යථිදං – පංසුකූලිකඞ්ගං, තෙචීවරිකඞ්ගං, පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං, සපදානචාරිකඞ්ගං, එකාසනිකඞ්ගං, පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං, ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං, ආරඤ්ඤිකඞ්ගං, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං, අබ්භොකාසිකඞ්ගං, සොසානිකඞ්ගං, යථාසන්ථතිකඞ්ගං, නෙසජ්ජිකඞ්ගන්ති. තත්ථ –

> අත්ථතො ලක්ඛණාදීහි, සමාදානවිධානතො;
> පභෙදතො භෙදතො ච, තස්ස තස්සානිසංසතො.
>
> කුසලත්තිකතො චෙව, ධුතාදීනං විභාගතො;
> සමාසබ්‍යාසතො චාපි, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

23. තත්ථ **අත්ථතොති** තාව රථිකසුසානසඞ්කාරකූටාදීනං යත්ථ කත්ථචි පංසූනං උපරි ඨිතත්තා අබ්භුග්ගතට්ඨෙන තෙසු තෙසු පංසුකූලමිවාති පංසුකූලං, අථ වා පංසු විය කුච්ඡිතභාවං උලතීති පංසුකූලං, කුච්ඡිතභාවං ගච්ඡතීති වුත්තං හොති. එවං ලද්ධනිබ්බචනස්ස පංසුකූලස්ස ධාරණං පංසුකූලං , තං සීලමස්සාති **පංසුකූලිකො**. පංසුකූලිකස්ස අඞ්ගං **පංසුකූලිකඞ්ගං**. අඞ්ගන්ති කාරණං වුච්චති. තස්මා යෙන සමාදානෙන සො පංසුකූලිකො හොති, තස්සෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං.

එතෙනෙව නයෙන සඞ්ඝාටිඋත්තරාසඞ්ගඅන්තරවාසකසඞ්ඛාතං තිචීවරං සීලමස්සාති **තෙචීවරිකො**. තෙචීවරිකස්ස අඞ්ගං **තෙචීවරිකඞ්ගං**.

භික්ඛාසඞ්ඛාතානං පන ආමිසපිණ්ඩානං පාතොති පිණ්ඩපාතො, පරෙහි දින්නානං පිණ්ඩානං පත්තෙ නිපතනන්ති වුත්තං හොති. තං පිණ්ඩපාතං උඤ්ඡති තං තං කුලං උපසඞ්කමන්තො ගවෙසතීති **පිණ්ඩපාතිකො**. පිණ්ඩාය වා පතිතුං වතමෙතස්සාති පිණ්ඩපාතී, පතිතුන්ති චරිතුං, පිණ්ඩපාතී එව පිණ්ඩපාතිකො. පිණ්ඩපාතිකස්ස අඞ්ගං **පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං**.

දානං වුච්චති අවඛණ්ඩනං, අපෙතං දානතොති අපදානං, අනවඛණ්ඩනන්ති අත්ථො. සහ අපදානෙන සපදානං, අවඛණ්ඩනරහිතං අනුඝරන්ති වුත්තං හොති. සපදානං චරිතුං ඉදමස්ස සීලන්ති සපදානචාරී, සපදානචාරී එව **සපදානචාරිකො**. තස්ස අඞ්ගං **සපදානචාරිකඞ්ගං**.

එකාසනෙ භොජනං එකාසනං, තං සීලමස්සාති **එකාසනිකො**. තස්ස අඞ්ගං **එකාසනිකඞ්ගං**.

දුතියභාජනස්ස පටික්ඛිත්තත්තා කෙවලං එකස්මිංයෙව පත්තෙ පිණ්ඩො පත්තපිණ්ඩො. ඉදානි පත්තපිණ්ඩගහණෙ පත්තපිණ්ඩසඤ්ඤං කත්වා පත්තපිණ්ඩො සීලමස්සාති **පත්තපිණ්ඩිකො**. තස්ස අඞ්ගං **පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං**.

ඛලූති පටිසෙධනත්ථෙ නිපාතො. පවාරිතෙන සතා පච්ඡා ලද්ධං භත්තං පච්ඡාභත්තං නාම, තස්ස පච්ඡාභත්තස්ස භොජනං පච්ඡාභත්තභොජනං, තස්මිං පච්ඡාභත්තභොජනෙ පච්ඡාභත්තසඤ්ඤං කත්වා පච්ඡාභත්තං සීලමස්සාති පච්ඡාභත්තිකො. න පච්ඡාභත්තිකො **ඛලුපච්ඡාභත්තිකො**. සමාදානවසෙන පටික්ඛිත්තාතිරිත්තභොජනස්සෙතං නාමං. අට්ඨකථායං පන වුත්තං ඛලූති එකො සකුණො. සො මුඛෙන ඵලං ගහෙත්වා තස්මිං පතිතෙ පුන අඤ්ඤං න ඛාදති. තාදිසො අයන්ති ඛලුපච්ඡාභත්තිකො. තස්ස අඞ්ගං **ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං**.

අරඤ්ඤෙ නිවාසො සීලමස්සාති **ආරඤ්ඤිකො**. තස්ස අඞ්ගං **ආරඤ්ඤිකඞ්ගං**.

රුක්ඛමූලෙ නිවාසො රුක්ඛමූලං, තං සීලමස්සාති **රුක්ඛමූලිකො**. රුක්ඛමූලිකස්ස අඞ්ගං **රුක්ඛමූලිකඞ්ගං. අබ්භොකාසිකසොසානිකඞ්ගෙසුපි** එසෙව නයො.

යදෙව සන්ථතං යථාසන්ථතං, ඉදං තුය්හං පාපුණාතීති එවං පඨමං උද්දිට්ඨසෙනාසනස්සෙතං අධිවචනං. තස්මිං යථාසන්ථතෙ විහරිතුං සීලමස්සාති **යථාසන්ථතිකො**. තස්ස අඞ්ගං **යථාසන්ථතිකඞ්ගං**.

සයනං පටික්ඛිපිත්වා නිසජ්ජාය විහරිතුං සීලමස්සාති **නෙසජ්ජිකො**. තස්ස අඞ්ගං **නෙසජ්ජිකඞ්ගං**.

සබ්බානෙව පනෙතානි තෙන තෙන සමාදානෙන ධුතකිලෙසත්තා ධුතස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානි, කිලෙසධුනනතො වා ධුතන්ති ලද්ධවොහාරං ඤාණං අඞ්ගං එතෙසන්ති **ධුතඞ්ගානි**. අථ වා ධුතානි ච තානි පටිපක්ඛනිද්ධුනනතො අඞ්ගානි ච පටිපත්තියාතිපි **ධුතඞ්ගානි**. එවං තාවෙත්ථ **අත්ථතො** විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයො.

සබ්බානෙව පනෙතානි සමාදානචෙතනාලක්ඛණානි. වුත්තම්පි චෙතං ''යො සමාදියති, සො පුග්ගලො. යෙන සමාදියති, චිත්තචෙතසිකා එතෙ ධම්මා. යා සමාදානචෙතනා, තං ධුතඞ්ගං. යං පටික්ඛිපති, තං වත්ථූ''ති. සබ්බානෙව ච ලොලුප්පවිද්ධංසනරසානි, නිල්ලොලුප්පභාවපච්චුපට්ඨානානි අප්පිච්ඡතාදිඅරියධම්මපදට්ඨානානි. එවමෙත්ථ **ලක්ඛණාදීහි** වෙදිතබ්බො විනිච්ඡයො.

සමාදානවිධානතොතිආදීසු පන පඤ්චසු සබ්බානෙව ධුතඞ්ගානි ධරමානෙ භගවති භගවතොව සන්තිකෙ සමාදාතබ්බානි. පරිනිබ්බුතෙ මහාසාවකස්ස සන්තිකෙ. තස්මිං අසති ඛීණාසවස්ස, අනාගාමිස්ස, සකදාගාමිස්ස, සොතාපන්නස්ස, තිපිටකස්ස, ද්විපිටකස්ස, එකපිටකස්ස, එකසඞ්ගීතිකස්ස, අට්ඨකථාචරියස්ස. තස්මිං අසති ධුතඞ්ගධරස්ස, තස්මිම්පි අසති චෙතියඞ්ගණං සම්මජ්ජිත්වා උක්කුටිකං නිසීදිත්වා සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකෙ වදන්තෙන විය සමාදාතබ්බානි, අපිච සයම්පි සමාදාතුං වට්ටතියෙව. එත්ථ ච චෙතියපබ්බතෙ ද්වෙ භාතිකත්ථෙරානං ජෙට්ඨකභාතු ධුතඞ්ගප්පිච්ඡතාය වත්ථු කථෙතබ්බං. අයං තාව සාධාරණකථා.

1. පංසුකූලිකඞ්ගකථා

24. ඉදානි එකෙකස්ස සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසෙ වණ්ණයිස්සාම. **පංසුකූලිකඞ්ගං** තාව ''ගහපතිදානචීවරං පටික්ඛිපාමි, පංසුකූලිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසු ද්වීසු වචනෙසු අඤ්ඤතරෙන සමාදින්නං හොති. ඉදං තාවෙත්ථ **සමාදානං**.

එවං සමාදින්නධුතඞ්ගෙන පන තෙන සොසානිකං, පාපණිකං, රථියචොළං, සඞ්කාරචොළං, සොත්ථියං, න්හානචොළං, තිත්ථචොළං, ගතපච්චාගතං, අග්ගිඩඩ්ඪං, ගොඛායිතං, උපචිකාඛායිතං, උන්දූරඛායිතං, අන්තච්ඡින්නං, දසාච්ඡින්නං, ධජාහටං, ථූපචීවරං, සමණචීවරං, ආභිසෙකිකං, ඉද්ධිමයං, පන්ථිකං, වාතාහටං, දෙවදත්තියං, සාමුද්දියන්තිඑතෙසු අඤ්ඤතරං චීවරං ගහෙත්වා ඵාලෙත්වා දුබ්බලට්ඨානං පහාය ථිරට්ඨානානි ධොවිත්වා චීවරං කත්වා පොරාණං ගහපතිචීවරං අපනෙත්වා පරිභුඤ්ජිතබ්බං.

තත්ථ **සොසානිකන්**ති සුසානෙ පතිතකං. **පාපණිකන්**ති ආපණද්වාරෙ පතිතකං. **රථියචොළන්**ති පුඤ්ඤත්ථිකෙහි වාතපානන්තරෙන රථිකාය ඡඩ්ඩිතචොළකං. **සඞ්කාරචොළන්**ති සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිතචොළකං. **සොත්ථියන්**ති ගබ්භමලං පුඤ්ඡිත්වා ඡඩ්ඩිතවත්ථං. තිස්සාමච්චමාතා කිර සතග්ඝනකෙන වත්ථෙන ගබ්භමලං පුඤ්ඡාපෙත්වා පංසුකූලිකා ගණ්හිස්සන්තීති තාලවෙළිමග්ගෙ ඡඩ්ඩාපෙසි. භික්ඛූ ජිණ්ණකට්ඨානත්ථමෙව ගණ්හන්ති. **න්හානචොළන්**ති යං භූතවෙජ්ජෙහි සසීසං න්හාපිතා කාළකණ්ණිචොළන්ති ඡඩ්ඩෙත්වා ගච්ඡන්ති.

තිත්ථචොළන්ති න්හානතිත්ථෙ ඡඩ්ඩිතපිලොතිකා. **ගතපච්චාගතන්**ති යං මනුස්සා සුසානං ගන්ත්වා පච්චාගතා න්හත්වා ඡඩ්ඩෙන්ති. **අග්ගිඩඩ්ඪන්**ති අග්ගිනා ඩඩ්ඪප්පදෙසං. තඤ්හි මනුස්සා ඡඩ්ඩෙන්ති. **ගොඛායිතාදීනි** පාකටානෙව. තාදිසානිපි හි මනුස්සා ඡඩ්ඩෙන්ති. **ධජාහටන්**ති නාවං ආරොහන්තා ධජං බන්ධිත්වා ආරුහන්ති. තං තෙසං දස්සනාතික්කමෙ ගහෙතුං වට්ටති. යම්පි යුද්ධභූමියං ධජං බන්ධිත්වා ඨපිතං, තං ද්වින්නම්පි සෙනානං ගතකාලෙ ගහෙතුං වට්ටති.

ථූපචීවරන්ති වම්මිකං පරික්ඛිපිත්වා බලිකම්මං කතං. **සමණචීවරන්**ති භික්ඛුසන්තකං. **ආභිසෙකිකන්**ති රඤ්ඤො අභිසෙකට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිතචීවරං. **ඉද්ධිමයන්**ති එහිභික්ඛුචීවරං. **පන්ථිකන්**ති අන්තරාමග්ගෙ පතිතකං. යං පන සාමිකානං සතිසම්මොසෙන පතිතං, තං ථොකං රක්ඛිත්වා ගහෙතබ්බං. **වාතාහටන්**ති වාතෙන පහරිත්වා දූරෙ පාතිතං, තං පන සාමිකෙ අපස්සන්තෙන ගහෙතුං වට්ටති. **දෙවදත්තියන්**ති අනුරුද්ධත්ථෙරස්ස විය දෙවතාහි දින්නකං. **සාමුද්දියන්**ති සමුද්දවීචීහි ථලෙ උස්සාරිතං.

යං පන සඞ්ඝස්ස දෙමාති දින්නං, චොළකභික්ඛාය වා චරමානෙහි ලද්ධං, න තං පංසුකූලං. භික්ඛුදත්තියෙපි යං වස්සග්ගෙන ගාහෙත්වා වා දීයති, සෙනාසනචීවරං වා හොති, න තං පංසුකූලං. නො ගාහාපෙත්වා දින්නමෙව පංසුකූලං. තත්‍රාපි යං දායකෙහි භික්ඛුස්ස පාදමූලෙ නික්ඛිත්තං, තෙන පන භික්ඛුනා පංසුකූලිකස්ස හත්ථෙ ඨපෙත්වා දින්නං, තං එකතොසුද්ධිකං නාම. යං භික්ඛුනො හත්ථෙ ඨපෙත්වා දින්නං, තෙන පන පාදමූලෙ ඨපිතං, තම්පි එකතොසුද්ධිකං. යං භික්ඛුනොපි පාදමූලෙ ඨපිතං, තෙනාපි තථෙව දින්නං, තං උභතොසුද්ධිකං. යං හත්ථෙ ඨපෙත්වා

ලද්ධං, හත්ථෙයෙව ඨපිතං, තං අනුක්කට්ඨචීවරං නාම. ඉති ඉමං පංසුකූලභෙදං ඤත්වා පංසුකූලිකෙන චීවරං පරිභුඤ්ජිතබ්බන්ති ඉදමෙත්ථ **විධානං**.

අයං පන **පභෙදො,** තයො පංසුකූලිකා උක්කට්ඨො මජ්ඣිමො මුදූති. තත්ථ සොසානිකංයෙව ගණ්හන්තො **උක්කට්ඨො** හොති. පබ්බජිතා ගණ්හිස්සන්තීති ඨපිතකං ගණ්හන්තො **මජ්ඣිමො**. පාදමූලෙ ඨපෙත්වා දින්නකං ගණ්හන්තො **මුදූති**.

තෙසු යස්ස කස්සචි අත්තනො රුචියා ගිහිදින්නකං සාදිතක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, ''පංසුකූලචීවරං නිස්සාය පබ්බජ්ජා''ති (මහාව. 128) වචනතො නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවො, පඨමෙ අරියවංසෙ පතිට්ඨානං, ආරක්ඛදුක්ඛාභාවො, අපරායත්තවුත්තිතා, චොරභයෙන අභයතා, පරිභොගතණ්හාය අභාවො, සමණසාරුප්පපරික්ඛාරතා, ''අප්පානි චෙව සුලභානි ච තානි ච අනවජ්ජානී''ති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) භගවතා සංවණ්ණිතපච්චයතා, පාසාදිකතා, අප්පිච්ඡතාදීනං ඵලනිප්ඵත්ති, සම්මාපටිපත්තියා අනුබ්‍රූහනං, පච්ඡිමාය ජනතාය දිට්ඨානුගතිආපාදනන්ති.

මාරසෙනවිඝාතාය , පංසුකූලධරො යති;
සන්නද්ධකවචො යුද්ධෙ, ඛත්තියො විය සොභති.

පහාය කාසිකාදීනි, වරවත්ථානි ධාරිතං;
යං ලොකගරුනා කො තං, පංසුකූලං න ධාරයෙ.

තස්මා හි අත්තනො භික්ඛු, පටිඤ්ඤං සමනුස්සරං;
යොගාචාරානුකූලම්හි, පංසුකූලෙ රතො සියාති.

අයං තාව පංසුකූලිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

2. තෙචීවරිකඞ්ගකථා

25. තදනන්තරං පන **තෙචීවරිකඞ්ගං** ''චතුත්ථකචීවරං පටික්ඛිපාමි, තෙචීවරිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන තෙචීවරිකෙන චීවරදුස්සං ලභිත්වා යාව අඵාසුකභාවෙන කාතුං වා න සක්කොති, විචාරකං වා න ලභති, සූචිආදීසු වාස්ස කිඤ්චි න සම්පජ්ජති, තාව නික්ඛිපිතබ්බං. නික්ඛිත්තපච්චයා දොසො නත්ථි. රජිතකාලතො පන පට්ඨාය නික්ඛිපිතුං න වට්ටති, ධුතඞ්ගචොරො නාම හොති. ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨෙන** රජනකාලෙ පඨමං අන්තරවාසකං වා උත්තරාසඞ්ගං වා රජිත්වා තං නිවාසෙත්වා ඉතරං රජිතබ්බං. තං පාරුපිත්වා සඞ්ඝාටි රජිතබ්බා. සඞ්ඝාටිං පන නිවාසෙතුං න වට්ටති. ඉදමස්ස ගාමන්තසෙනාසනෙ වත්තං. ආරඤ්ඤකෙ පන ද්වෙ එකතො ධොවිත්වා රජිතුං වට්ටති. යථා පන කඤ්චි දිස්වා සක්කොති කාසාවං ආකඩ්ඪිත්වා උපරිකාතුං, එවං ආසන්නෙ ඨානෙ නිසීදිතබ්බං. **මජ්ඣිමස්ස** රජනසාලායං රජනකාසාවං නාම හොති, තං නිවාසෙත්වා වා පාරුපිත්වා වා රජනකම්මං කාතුං වට්ටති. **මුදුකස්ස** සභාගභික්ඛූනං චීවරානි නිවාසෙත්වා වා පාරුපිත්වා වා රජනකම්මං කාතුං වට්ටති. තත්‍රට්ඨකපච්චත්ථරණම්පි තස්ස වට්ටති. පරිහරිතුං පන න වට්ටති. සභාගභික්ඛූනං චීවරම්පි අන්තරන්තරා පරිභුඤ්ජිතුං වට්ටති. ධුතඞ්ගතෙචීවරිකස්ස පන චතුත්ථං වත්තමානං අංසකාසාවමෙව වට්ටති. තඤ්ච ඛො විත්ථාරතො විදත්ථි, දීඝතො තිහත්ථමෙව වට්ටති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි චතුත්ථකචීවරං සාදිතක්ඛණෙයෙව ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, තෙචීවරිකො භික්ඛු සන්තුට්ඨො හොති කායපරිහාරිකෙන චීවරෙන. තෙනස්ස පක්ඛිනො විය සමාදායෙව ගමනං, අප්පසමාරම්භතා, වත්ථසන්නිධිපරිවජ්ජනං, සල්ලහුකවුත්තිතා, අතිරෙකචීවරලොලුප්පප්පහානං, කප්පියෙ මත්තකාරිතාය සල්ලෙඛවුත්තිතා, අප්පිච්ඡතාදීනං ඵලනිප්ඵත්තීති එවමාදයො ගුණා සම්පජ්ජන්තීති.

අතිරෙකවත්ථතණ්හං, පහාය සන්නිධිවිවජ්ජිතො ධීරො;
සන්තොසසුඛරසඤ්ඤූ, තිචීවරධරො භවති යොගී.

තස්මා සපත්තචරණො, පක්ඛීව සචීවරොව යොගිවරො;
සුඛමනුවිචරිතුකාමො, චීවරනියමෙ රතිං කයිරාති.

අයං තෙචීවරිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

3. පිණ්ඩපාතිකඞ්ගකථා

26. **පිණ්ඩපාතිකඞ්ගම්පි** ''අතිරෙකලාභං පටික්ඛිපාමි, පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන පිණ්ඩපාතිකෙන ''සඞ්ඝභත්තං, උද්දෙසභත්තං, නිමන්තනභත්තං, සලාකභත්තං, පක්ඛිකං, උපොසථිකං, පාටිපදිකං, ආගන්තුකභත්තං, ගමිකභත්තං, ගිලානභත්තං, ගිලානුපට්ඨාකභත්තං, විහාරභත්තං, ධුරභත්තං, වාරකභත්ත''න්ති එතානි චුද්දස භත්තානි න සාදිතබ්බානි. සචෙ පන ''සඞ්ඝභත්තං ගණ්හථා''තිආදිනා නයෙන අවත්වා ''අම්හාකං ගෙහෙ සඞ්ඝො භික්ඛං ගණ්හාතු, තුම්හෙපි භික්ඛං ගණ්හථා''ති වත්වා දින්නානි හොන්ති, තානි සාදිතුං වට්ටන්ති. සඞ්ඝතො නිරාමිසසලාකාපි විහාරෙ පක්කභත්තම්පි වට්ටතියෙවාති ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨො** පුරතොපි පච්ඡතොපි ආහටභික්ඛං ගණ්හති, පත්තද්වාරෙ ඨත්වා පත්තං ගණ්හන්තානම්පි දෙති, පටික්කමනං ආහරිත්වා දින්නභික්ඛම්පි ගණ්හති, තං දිවසං පන නිසීදිත්වා භික්ඛං න ගණ්හති. **මජ්ඣිමො** තං දිවසං නිසීදිත්වාපි ගණ්හති, ස්වාතනාය පන නාධිවාසෙති. **මුදුකො**ස්වාතනායපි පුනදිවසායපි භික්ඛං අධිවාසෙති. තෙ උභොපි සෙරිවිහාරසුඛං න ලභන්ති, උක්කට්ඨොව ලභති. එකස්මිං කිර ගාමෙ අරියවංසො හොති, උක්කට්ඨො ඉතරෙ ආහ – ''ආයාමාවුසො, ධම්මසවනායා''ති. තෙසු එකො එකෙනම්හි, භන්තෙ, මනුස්සෙන නිසීදාපිතොති ආහ. අපරො මයා, භන්තෙ, ස්වාතනාය එකස්ස භික්ඛා අධිවාසිතාති. එවං තෙ උභො පරිහීනා. ඉතරො පාතොව පිණ්ඩාය චරිත්වා ගන්ත්වා ධම්මරසං පටිසංවෙදෙසි.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි සඞ්ඝභත්තාදිඅතිරෙකලාභං සාදිතක්ඛණෙව ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, ''පිණ්ඩියාලොපභොජනං නිස්සාය පබ්බජ්ජා''ති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) වචනතො නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවො, දුතියෙ අරියවංසෙ පතිට්ඨානං, අපරායත්තවුත්තිතා, ''අප්පානි චෙව සුලභානි ච තානි ච අනවජ්ජානී''ති භගවතා සංවණ්ණිතපච්චයතා, කොසජ්ජනිම්මද්දනතා, පරිසුද්ධාජීවතා, සෙඛියපටිපත්තිපූරණං, අපරපොසිතා, පරානුග්ගහකිරියා, මානප්පහානං, රසතණ්හානිවාරණං, ගණභොජනපරම්පරභොජනචාරිත්තසික්ඛාපදෙහි අනාපත්තිතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතා, සම්මාපටිපත්තිබ්‍රූහනං, පච්ඡිමජනතානුකම්පනන්ති.

පිණ්ඩියාලොපසන්තුට්ඨො, අපරායත්තජීවිකො;
පහීනාහාරලොලුප්පො, හොති චාතුද්දිසො යති.

විනොදයති කොසජ්ජං, ආජීවස්ස විසුජ්ඣති;
තස්මා හි නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, භික්ඛාචරියාය සුමෙධසො.

එවරූපස්ස හි –

''පිණ්ඩපාතිකස්ස භික්ඛුනො,
අත්තභරස්ස අනඤ්ඤපොසිනො;
දෙවාපි පිහයන්ති තාදිනො,
නො චෙ ලාභසිලොකනිස්සිතො''ති.

අයං පිණ්ඩපාතිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

4. සපදානචාරිකඞ්ගකථා

27. **සපදානචාරිකඞ්ගම්පි** ''ලොලුප්පචාරං පටික්ඛිපාමි, සපදානචාරිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන සපදානචාරිකෙන ගාමද්වාරෙ ඨත්වා පරිස්සයාභාවො සල්ලක්ඛෙතබ්බො. යස්සා රච්ඡාය වා ගාමෙ වා පරිස්සයො හොති, තං පහාය අඤ්ඤත්ථ චරිතුං වට්ටති. යස්මිං ඝරද්වාරෙ වා රච්ඡාය වා ගාමෙ වා කිඤ්චි න ලභති, අගාමසඤ්ඤං කත්වා ගන්තබ්බං. යත්ථ කිඤ්චි ලභති, තං පහාය ගන්තුං න වට්ටති. ඉමිනා ච භික්ඛුනා කාලතරං පවිසිතබ්බං, එවඤ්හි අඵාසුකට්ඨානං පහාය අඤ්ඤත්ථ ගන්තුං සක්ඛිස්සති. සචෙ පනස්ස විහාරෙ දානං දෙන්තා අන්තරාමග්ගෙ වා ආගච්ඡන්තා මනුස්සා පත්තං ගහෙත්වා පිණ්ඩපාතං දෙන්ති වට්ටති. ඉමිනා ච මග්ගං

ගච්ඡන්තෙනාපි භික්ඛාචාරවෙලායං සම්පත්තගාමං අනතික්කමිත්වා චරිතබ්බමෙව. තත්ථ අලභිත්වා වා ථොකං ලභිත්වා වා ගාමපටිපාටියා චරිතබ්බන්ති ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨො** පුරතො ආහටභික්ඛම්පි පච්ඡතො ආහටභික්ඛම්පි පටික්කමනං ආහරිත්වා දියමානම්පි න ගණ්හති, පත්තද්වාරෙ පන පත්තං විස්සජ්ජෙති . ඉමස්මිඤ්හි ධුතඞ්ගෙ මහාකස්සපත්ථෙරෙන සදිසො නාම නත්ථි. තස්සපි පත්තවිස්සට්ඨට්ඨානමෙව පඤ්ඤායති. **මජ්ඣිමො** පුරතො වා පච්ඡතො වා ආහටම්පි පටික්කමනං ආහටම්පි ගණ්හති, පත්තද්වාරෙපි පත්තං විස්සජ්ජෙති, න පන භික්ඛං ආගමයමානො නිසීදති. එවං සො උක්කට්ඨපිණ්ඩපාතිකස්ස අනුලොමෙති. **මුදුකො** තං දිවසං නිසීදිත්වා ආගමෙති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි ලොලුප්පචාරෙ උප්පන්නමත්තෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, කුලෙසු නිච්චනවකතා, චන්දූපමතා, කුලමච්ඡෙරප්පහානං, සමානුකම්පිතා, කුලූපකාදීනවාභාවො, අව්හානානභිනන්දනා, අභිහාරෙන අනත්ථිකතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

චන්දූපමො නිච්චනවො කුලෙසු,
අමච්ඡරී සබ්බසමානුකම්පො;
කුලූපකාදීනවවිප්පමුත්තො,
හොතීධ භික්ඛු සපදානචාරී.

ලොලුප්පචාරඤ්ච පහාය තස්මා,
ඔක්ඛිත්තචක්ඛු යුගමත්තදස්සී;
ආකඞ්ඛමානො භුවි සෙරිචාරං,
චරෙය්‍ය ධීරො සපදානචාරන්ති.

අයං සපදානචාරිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

5. එකාසනිකඞ්ගකථා

28. **එකාසනිකඞ්ගම්පි** ''නානාසනභොජනං පටික්ඛිපාමි, එකාසනිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන එකාසනිකෙන ආසනසාලායං නිසීදන්තෙන ථෙරාසනෙ අනිසීදිත්වා ''ඉදං මය්හං පාපුණිස්සතී''ති පතිරූපං ආසනං සල්ලක්ඛෙත්වා නිසීදිතබ්බං. සචස්ස විප්පකතෙ භොජනෙ ආචරියො වා උපජ්ඣායො වා ආගච්ඡති, උට්ඨාය වත්තං කාතුං වට්ටති. තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො පනාහ ''ආසනං වා රක්ඛෙය්‍ය භොජනං වා, අයඤ්ච විප්පකතභොජනො, තස්මා වත්තං කරොතු, භොජනං පන මා භුඤ්ජතූ''ති. ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨො** අප්පං වා හොතු බහු වා, යම්හි භොජනෙ හත්ථං ඔතාරෙති, තතො අඤ්ඤං ගණ්හිතුං න ලභති. සචෙපි මනුස්සා ''ථෙරෙන න කිඤ්චි භුත්ත''න්ති සප්පිආදීනි ආහරන්ති, භෙසජ්ජත්ථමෙව වට්ටන්ති, න ආහාරත්ථං. **මජ්ඣිමො** යාව පත්තෙ භත්තං න ඛීයති, තාව අඤ්ඤං ගණ්හිතුං ලභති. අයඤ්හි භොජනපරියන්තිකො නාම හොති. **මුදුකො** යාව ආසනා න වුට්ඨාති තාව භුඤ්ජිතුං ලභති. සො හි උදකපරියන්තිකො වා හොති යාව පත්තධොවනං න ගණ්හාති තාව භුඤ්ජනතො, ආසනපරියන්තිකො වා යාව න වුට්ඨාති තාව භුඤ්ජනතො.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි නානාසනභොජනං භුත්තක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, අප්පාබාධතා, අප්පාතඞ්කතා, ලහුට්ඨානං, බලං, ඵාසුවිහාරො, අනතිරිත්තපච්චයා අනාපත්ති, රසතණ්හාවිනොදනං අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

එකාසනභොජනෙ රතං,
න යතිං භොජනපච්චයා රුජා;
විසහන්ති රසෙ අලොලුපො,
පරිහාපෙති න කම්මමත්තනො.

ඉති ඵාසුවිහාරකාරණෙ,
සුචිසල්ලෙඛරතූපසෙවිතෙ;
ජනයෙථ විසුද්ධමානසො,

රතිමෙකාසනභොජනෙ යතීති.

අයං එකාසනිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

6. පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගකථා

29. **පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගම්පි** ‘‘දුතියකභාජනං පටික්ඛිපාමි, පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං සමාදියාමී’’ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන පත්තපිණ්ඩිකෙන යාගුපානකාලෙ භාජනෙ ඨපෙත්වා බ්‍යඤ්ජනෙ ලද්ධෙ බ්‍යඤ්ජනං වා පඨමං ඛාදිතබ්බං, යාගු වා පාතබ්බා. සචෙ පන යාගුයං පක්ඛිපති, පූතිමච්ඡකාදිම්හි බ්‍යඤ්ජනෙ පක්ඛිත්තෙ යාගු පටිකූලා හොති, අප්පටිකූලමෙව ච කත්වා භුඤ්ජිතුං වට්ටති. තස්මා තථාරූපං බ්‍යඤ්ජනං සන්ධාය ඉදං වුත්තං. යං පන මධුසක්කරාදිකං අප්පටිකූලං හොති, තං පක්ඛිපිතබ්බං. ගණ්හන්තෙන ච පමාණයුත්තමෙව ගණ්හිතබ්බං. ආමකසාකං හත්ථෙන ගහෙත්වා ඛාදිතුං වට්ටති. තථා පන අකත්වා පත්තෙයෙව පක්ඛිපිතබ්බං. දුතියකභාජනස්ස පන පටික්ඛිත්තත්තා අඤ්ඤං රුක්ඛපණ්ණම්පි න වට්ටතීති ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨස්ස** අඤ්ඤත්‍ර උච්ඡුඛාදනකාලා කචවරම්පි ඡඩ්ඩෙතුං න වට්ටති. ඔදනපිණ්ඩමච්ඡමංසපූවෙපි භින්දිත්වා ඛාදිතුං න වට්ටති. **මජ්ඣිමස්ස** එකෙන හත්ථෙන භින්දිත්වා ඛාදිතුං වට්ටති, හත්ථයොගී නාමෙස. **මුදුකො** පන පත්තයොගී නාම හොති, තස්ස යං සක්කා හොති පත්තෙ පක්ඛිපිතුං, තං සබ්බං හත්ථෙන වා දන්තෙහි වා භින්දිත්වා ඛාදිතුං වට්ටති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි දුතියකභාජනං සාදිතක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, නානාරසතණ්හාවිනොදනං. අත්‍රිච්ඡතාය පහානං, ආහාරෙ පයොජනමත්තදස්සිතා, ථාලකාදිපරිහරණඛෙදාභාවො, අවික්ඛිත්තභොජිතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

නානාභාජනවික්ඛෙපං, හිත්වා ඔක්ඛිත්තලොචනො;
ඛණන්තො විය මූලානි, රසතණ්හාය සුබ්බතො.

සරූපං විය සන්තුට්ඨිං, ධාරයන්තො සුමානසො;
පරිභුඤ්ජෙය්‍ය ආහාරං, කො අඤ්ඤො පත්තපිණ්ඩිකොති.

අයං පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

7. ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගකථා

30. **ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගම්පි** ‘‘අතිරිත්තභොජනං පටික්ඛිපාමි, ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගං සමාදියාමී’’ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන ඛලුපච්ඡාභත්තිකෙන පවාරෙත්වා පුන භොජනං කප්පියං කාරෙත්වා න භුඤ්ජිතබ්බං. ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨො** යස්මා පඨමපිණ්ඩෙ පවාරණා නාම නත්ථි, තස්මිං පන අජ්ඣොහරියමානෙ අඤ්ඤං පටික්ඛිපතො හොති, තස්මා එවං පවාරිතො පඨමපිණ්ඩං අජ්ඣොහරිත්වා දුතියපිණ්ඩං න භුඤ්ජති. **මජ්ඣිමො** යස්මිං භොජනෙ පවාරිතො, තදෙව භුඤ්ජති. **මුදුකො** පන යාව ආසනා න වුට්ඨාති තාව භුඤ්ජති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි පවාරිතානං කප්පියං කාරාපෙත්වා භුත්තක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, අනතිරිත්තභොජනාපත්තියා දූරභාවො, ඔදරිකත්තාභාවො, නිරාමිසසන්නිධිතා, පුන පරියෙසනාය අභාවො, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

පරියෙසනාය ඛෙදං, න යාති න කරොති සන්නිධිං ධීරො;
ඔදරිකත්තං පජහති, ඛලුපච්ඡාභත්තිකො යොගී.

තස්මා සුගතපසත්ථං, සන්තොසගුණාදිවුඩ්ඪිසඤ්ජනනං;
දොසෙ විධුනිතුකාමො, භජෙය්‍ය යොගී ධුතඞ්ගමිදන්ති.

අයං බලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

8. ආරඤ්ඤිකඞ්ගකථා

31. ආරඤ්ඤිකඞ්ගම්පි ‘‘ගාමන්තසෙනාසනං පටික්ඛිපාමි, ආරඤ්ඤිකඞ්ගං සමාදියාමී’’ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන ආරඤ්ඤිකෙන ගාමන්තසෙනාසනං පහාය අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං. තත්ථ සද්ධිං උපචාරෙන ගාමොයෙව **ගාමන්තසෙනාසනං.**

ගාමො නාම යො කොචි එකකුටිකො වා අනෙකකුටිකො වා පරික්ඛිත්තො වා අපරික්ඛිත්තො වා සමනුස්සො වා අමනුස්සො වා අන්තමසො අතිරෙකචාතුමාසනිවිට්ඨො යො කොචි සත්ථොපි.

ගාමූපචාරො නාම පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස සචෙ අනුරාධපුරස්සෙව ද්වෙ ඉන්දඛීලා හොන්ති, අබ්භන්තරිමෙ ඉන්දඛීලෙ ඨිතස්ස ථාමමජ්ඣිමස්ස පුරිසස්ස ලෙඩ්ඩුපාතො. තස්ස ලක්ඛණං යථා තරුණමනුස්සා අත්තනො බලං දස්සෙන්තා බාහං පසාරෙත්වා ලෙඩ්ඩුං ඛිපන්ති, එවං ඛිත්තස්ස ලෙඩ්ඩුස්ස පතනට්ඨානබ්භන්තරන්ති විනයධරා. සුත්තන්තිකා පන කාකනිවාරණනියමෙන ඛිත්තස්සාති වදන්ති. අපරික්ඛිත්තගාමෙ යං සබ්බපච්ඡන්තිමස්ස ඝරස්ස ද්වාරෙ ඨිතො මාතුගාමො භාජනෙන උදකං ඡඩ්ඩෙති, තස්ස පතනට්ඨානං ඝරූපචාරො. තතො වුත්තනයෙන එකො ලෙඩ්ඩුපාතො ගාමො, දුතියො ගාමූපචාරො.

අරඤ්ඤං පන විනයපරියායෙ තාව ‘‘ඨපෙත්වා ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති (පාරා. 92) වුත්තං. අභිධම්මපරියායෙ ‘‘නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා, සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති (විභ. 529) වුත්තං. ඉමස්මිං පන සුත්තන්තිකපරියායෙ ‘‘ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම’’න්ති ඉදං ලක්ඛණං. තං ආරොපිතෙන ආචරියධනුනා පරික්ඛිත්තස්ස ගාමස්ස ඉන්දඛීලතො අපරික්ඛිත්තස්ස පඨමලෙඩ්ඩුපාතතො පට්ඨාය යාව විහාරපරික්ඛෙපා මිනිත්වා වවත්ථපෙතබ්බං.

සචෙ පන විහාරො අපරික්ඛිත්තො හොති, යං සබ්බපඨමං සෙනාසනං වා භත්තසාලා වා ධුවසන්නිපාතට්ඨානං වා බොධි වා චෙතියං වා දූරෙ චෙපි සෙනාසනතො හොති, තං පරිච්ඡෙදං කත්වා මිනිතබ්බන්ති **විනයට්ඨකථාසු** වුත්තං. **මජ්ඣිමට්ඨකථායං** පන විහාරස්සපි ගාමස්සෙව උපචාරං නීහරිත්වා උභින්නං ලෙඩ්ඩුපාතානං අන්තරා මිනිතබ්බන්ති වුත්තං. ඉදමෙත්ථ පමාණං.

සචෙපි ආසන්නෙ ගාමො හොති, විහාරෙ ඨිතෙහි මානුසකානං සද්දො සූයති, පබ්බතනදීආදීහි පන අන්තරිතත්තා න සක්කා උජුං ගන්තුං. යො තස්ස පකතිමග්ගො හොති, සචෙපි නාවාය සඤ්චරිතබ්බො, තෙන මග්ගෙන පඤ්චධනුසතිකං ගහෙතබ්බං. යො පන ආසන්නගාමස්ස අඞ්ගසම්පාදනත්ථං තතො තතො මග්ගං පිදහති, අයං ධුතඞ්ගචොරො හොති.

සචෙ පන ආරඤ්ඤිකස්ස භික්ඛුනො උපජ්ඣායො වා ආචරියො වා ගිලානො හොති, තෙන අරඤ්ඤෙ සප්පායං අලභන්තෙන ගාමන්තසෙනාසනං නෙත්වා උපට්ඨාතබ්බො. කාලස්සෙව පන නික්ඛමිත්වා අඞ්ගයුත්තට්ඨානෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං. සචෙ අරුණුට්ඨානවෙලායං තෙසං ආබාධො වඩ්ඪති, තෙසංයෙව කිච්චං කාතබ්බං. න ධුතඞ්ගසුද්ධිකෙන භවිතබ්බන්ති ඉදමස්ස **විධානං.**

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨෙන** සබ්බකාලං අරඤ්ඤෙ අරුණං උට්ඨාපෙතබ්බං. **මජ්ඣිමො** චත්තාරො වස්සිකෙ මාසෙ ගාමන්තෙ වසිතුං ලභති. **මුදුකො** හෙමන්තිකෙපි.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි යථා පරිච්ඡින්නෙ කාලෙ අරඤ්ඤතො ආගන්ත්වා ගාමන්තසෙනාසනෙ ධම්මස්සවනං සුණන්තානං අරුණෙ උට්ඨිතෙපි ධුතඞ්ගං න භිජ්ජති. සුත්වා ගච්ඡන්තානං අන්තරාමග්ගෙ උට්ඨිතෙපි න භිජ්ජති. සචෙ පන උට්ඨිතෙපි ධම්මකථිකෙ මුහුත්තං නිපජ්ජිත්වා ගමිස්සාමාති නිද්දායන්තානං අරුණං උට්ඨහති, අත්තනො වා රුචියා ගාමන්තසෙනාසනෙ අරුණං උට්ඨපෙන්ති, ධුතඞ්ගං භිජ්ජතීති අයමෙත්ථ **භෙදො.**

අයං පනානිසංසො, ආරඤ්ඤිකො භික්ඛු අරඤ්ඤසඤ්ඤං මනසිකරොන්තො භබ්බො අලද්ධං වා සමාධිං පටිලද්ධුං ලද්ධං වා රක්ඛිතුං, සත්ථාපිස්ස අත්තමනො හොති. යථාහ – ‘‘තෙනාහං, නාගිත, තස්ස භික්ඛුනො අත්තමනො හොමි අරඤ්ඤවිහාරෙනා’’ති (අ. නි. 6.42; 8.86). පන්තසෙනාසනවාසිනො චස්ස අසප්පායරූපාදයො චිත්තං න වික්ඛිපන්ති, විගතසන්තාසො හොති, ජීවිතනිකන්තිං ජහති, පවිවෙකසුඛරසං අස්සාදෙති, පංසුකූලිකාදිභාවොපි චස්ස පතිරූපො හොතීති.

පවිවිත්තො අසංසට්ඨො, පන්තසෙනාසනෙ රතො;

ආරාධයන්තො නාථස්ස, වනවාසෙන මානසං.

එකො අරඤ්ඤෙ නිවසං, යං සුඛං ලභතෙ යති;
රසං තස්ස න වින්දන්ති, අපි දෙවා සඉන්දකා.

පංසුකූලඤ්ච එසොව, කවචං විය ධාරයං;
අරඤ්ඤසඞ්ගාමගතො, අවසෙසධුතායුධො.

සමත්ථො නචිරස්සෙව, ජෙතුං මාරං සවාහිනිං;
තස්මා අරඤ්ඤවාසම්හි, රතිං කයිරාථ පණ්ඩිතොති.

අයං ආරඤ්ඤිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

9. රුක්ඛමූලිකඞ්ගකථා

32. **රුක්ඛමූලිකඞ්ගම්පි** ‘‘ඡන්නං පටික්ඛිපාමි, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං සමාදියාමී’’ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන රුක්ඛමූලිකෙන සීමන්තරිකරුක්ඛං, චෙතියරුක්ඛං, නියාසරුක්ඛං, ඵලරුක්ඛං, වග්ගුලිරුක්ඛං, සුසිරරුක්ඛං, විහාරමජ්ඣෙ ඨිතරුක්ඛන්ති ඉමෙ රුක්ඛෙ විවජ්ජෙත්වා විහාරපච්චන්තෙ ඨිතරුක්ඛො ගහෙතබ්බොති ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨො** යථාරුචිතං රුක්ඛං ගහෙත්වා පටිජග්ගාපෙතුං න ලභති. පාදෙන පණ්ණසටං අපනෙත්වා වසිතබ්බං. **මජ්ඣිමො** තං ඨානං සම්පත්තෙහියෙව පටිජග්ගාපෙතුං ලභති. **මුදුකෙන** ආරාමිකසමණුද්දෙසෙ පක්කොසිත්වා සොධාපෙත්වා සමං කාරාපෙත්වා වාලුකං ඔකිරාපෙත්වා පාකාරපරික්ඛෙපං කාරාපෙත්වා ද්වාරං යොජාපෙත්වා වසිතබ්බං. මහදිවසෙ පන රුක්ඛමූලිකෙන තත්ථ අනිසීදිත්වා අඤ්ඤත්ථ පටිච්ඡන්නෙ ඨානෙ නිසීදිතබ්බං.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි ඡන්නෙ වාසං කප්පිතක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. ජානිත්වා ඡන්නෙ අරුණං උට්ඨාපිතමත්තෙති **අඞ්ගුත්තරභාණකා**. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, රුක්ඛමූලසෙනාසනං නිස්සාය පබ්බජ්ජාති (මහාව. 128) වචනතො නිස්සයානුරූපපටිපත්තිසබ්භාවො, අප්පානි චෙව සුලභානි ච තානි ච අනවජ්ජානීති (අ. නි. 4.27; ඉතිවු. 101) භගවතා සංවණ්ණිතපච්චයතා, අභිණ්හං තරුපණ්ණවිකාරදස්සනෙන අනිච්චසඤ්ඤාසමුට්ඨාපනතා, සෙනාසනමච්ඡෙරකම්මාරාමතානං අභාවො, දෙවතාහි සහවාසිතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

වණ්ණිතො බුද්ධසෙට්ඨෙන, නිස්සයොති ච භාසිතො;
නිවාසො පවිවිත්තස්ස, රුක්ඛමූලසමො කුතො.

ආවාසමච්ඡෙරහරෙ, දෙවතා පරිපාලිතෙ;
පවිවිත්තෙ වසන්තො හි, රුක්ඛමූලම්හි සුබ්බතො.

අභිරත්තානි නීලානි, පණ්ඩූනි පතිතානි ච;
පස්සන්තො තරුපණ්ණානි, නිච්චසඤ්ඤං පනූදති.

තස්මා හි බුද්ධදායජ්ජං, භාවනාභිරතාලයං;
විවිත්තං නාතිමඤ්ඤෙය්‍ය, රුක්ඛමූලං විචක්ඛණොති.

අයං රුක්ඛමූලිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

10. අබ්භොකාසිකඞ්ගකථා

33. **අබ්භොකාසිකඞ්ගම්පි** ‘‘ඡන්නඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච පටික්ඛිපාමි, අබ්භොකාසිකඞ්ගං සමාදියාමී’’ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තස්ස පන අබ්භොකාසිකස්ස ධම්මස්සවනාය වා උපොසථත්ථාය වා උපොසථාගාරං පවිසිතුං වට්ටති. සචෙ පවිට්ඨස්ස දෙවො වස්සති, දෙවෙ වස්සමානෙ අනික්ඛමිත්වා වස්සූපරමෙ නික්ඛමිතබ්බං. භොජනසාලං වා අග්ගිසාලං වා පවිසිත්වා වත්තං කාතුං, භොජනසාලාය ථෙරෙ භික්ඛූ භත්තෙන ආපුච්ඡිතුං, උද්දිසන්තෙන වා උද්දිසාපෙන්තෙන වා ඡන්නං පවිසිතුං, බහි දුන්නික්ඛිත්තානි මඤ්චපීඨාදීනි අන්තො පවෙසෙතුඤ්ච වට්ටති. සචෙ මග්ගං ගච්ඡන්තෙන වුඩ්ඪතරානං පරික්ඛාරො ගහිතො හොති, දෙවෙ වස්සන්තෙ මග්ගමජ්ඣෙ ඨිතං සාලං පවිසිතුං වට්ටති. සචෙ න කිඤ්චි ගහිතං හොති, සාලාය ඨස්සාමීති වෙගෙන ගන්තුං න වට්ටති. පකතිගතියා ගන්ත්වා පවිට්ඨෙන පන යාව වස්සූපරමා ඨත්වා ගන්තබ්බන්ති ඉදමස්ස **විධානං. රුක්ඛමූලිකස්සාපි** එසෙව නයො.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨස්ස** රුක්ඛං වා පබ්බතං වා ගෙහං වා උපනිස්සාය වසිතුං න වට්ටති. අබ්භොකාසෙයෙව චීවරකුටිං කත්වා වසිතබ්බං. **මජ්ඣිමස්ස** රුක්ඛපබ්බතගෙහානි උපනිස්සාය අන්තො අප්පවිසිත්වා වසිතුං වට්ටති. **මුදුකස්ස** අච්ඡන්නමරියාදං පබ්භාරම්පි සාඛාමණ්ඩපොපි පීඨපටොපි ඛෙත්තරක්ඛකාදීහි ඡඩ්ඩිතා තත්‍රට්ඨකකුටිකාපි වට්ටතීති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි වාසත්ථාය ඡන්නං වා රුක්ඛමූලං වා පවිට්ඨක්ඛණෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. ජානිත්වා තත්ථ අරුණං උට්ඨාපිතමත්තෙති අඞ්ගුත්තරභාණකා. අයමෙත්ථ **භෙදො.**

අයං පනානිසංසො, ආවාසපලිබොධුපච්ඡෙදො, ථිනමිද්ධපනූදනං, ‘‘මිගා විය අසඞ්ගචාරිනො, අනිකෙතා විහරන්ති භික්ඛවො’’ති (සං. නි. 1.224) පසංසාය අනුරූපතා, නිස්සඞ්ගතා, චාතුද්දිසතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

අනගාරියභාවස්ස , අනුරූපෙ අදුල්ලභෙ;
තාරාමණිවිතානම්හි, චන්දදීපප්පභාසිතෙ.

අබ්භොකාසෙ වසං භික්ඛු, මිගභූතෙන චෙතසා;
ථිනමිද්ධං විනොදෙත්වා, භාවනාරාමතං සිතො.

පවිවෙකරසස්සාදං, නචිරස්සෙව වින්දති;
යස්මා තස්මා හි සප්පඤ්ඤො, අබ්භොකාසරතො සියාති.

අයං අබ්භොකාසිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

11. සොසානිකඞ්ගකථා

34. සොසානිකඞ්ගම්පි ‘‘න සුසානං පටික්ඛිපාමි, සොසානිකඞ්ගං සමාදියාමී’’ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන සොසානිකෙන යං මනුස්සා ගාමං නිවෙසන්තා ‘‘ඉදං සුසාන’’න්ති වවත්ථපෙන්ති, න තත්ථ වසිතබ්බං. න හි මතසරීරෙ අජ්ඣාපිතෙ තං සුසානං නාම හොති, ඣාපිතකාලතො පන පට්ඨාය සචෙපි ද්වාදසවස්සානි ඡඩ්ඩිතං, තං සුසානමෙව.

තස්මිං පන වසන්තෙන චඞ්කමමණ්ඩපාදීනි කාරෙත්වා මඤ්චපීඨං පඤ්ඤපෙත්වා පානීයපරිභොජනීයං උපට්ඨාපෙත්වා ධම්මං වාචෙන්තෙන න වසිතබ්බං. ගරුකං හි ඉදං ධුතඞ්ගං, තස්මා උප්පන්නපරිස්සයවිඝාතත්ථාය සඞ්ඝත්ථෙරං වා රාජයුත්තකං වා ජානාපෙත්වා අප්පමත්තෙන වසිතබ්බං. චඞ්කමන්තෙන අද්ධක්ඛිකෙන ආළාහනං ඔලොකෙන්තෙන චඞ්කමිතබ්බං.

සුසානං ගච්ඡන්තෙනාපි මහාපථා උක්කම්ම උප්පථමග්ගෙන ගන්තබ්බං. දිවායෙව ආරම්මණං වවත්ථපෙතබ්බං. එවඤ්හිස්ස තං රත්තිං භයානකං න භවිස්සති, අමනුස්සා රත්තිං විරවිත්වා විරවිත්වා ආහිණ්ඩන්තාපි න කෙනචි පහරිතබ්බා. එකදිවසම්පි සුසානං අගන්තුං න වට්ටති. මජ්ඣිමයාමං සුසානෙ ඛෙපෙත්වා පච්ඡිමයාමෙ පටික්කමිතුං වට්ටතීති අඞ්ගුත්තරභාණකා. අමනුස්සානං පියං තිලපිට්ඨමාසභත්තමච්ඡමංසඛීරතෙලගුළාදිඛජ්ජභොජ්ජං න සෙවිතබ්බං. කුලගෙහං න පවිසිතබ්බන්ති ඉදමස්ස **විධානං.**

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨෙන** යත්ථ ධුවඩාහධුවකුණපධුවරොදනානි අත්ථි, තත්ථෙව වසිතබ්බං. **මජ්ඣිමස්ස** තීසු එකස්මිම්පි සති වට්ටති. **මුදුකස්ස** වුත්තනයෙන සුසානලක්ඛණං පත්තමත්තෙ වට්ටති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි න සුසානම්හි වාසං කප්පනෙන ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. සුසානං අගතදිවසෙති අඞ්ගුත්තරභාණකා. අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො මරණස්සතිපටිලාභො, අප්පමාදවිහාරිතා, අසුභනිමිත්තාධිගමො, කාමරාගවිනොදනං, අභිණ්හං කායසභාවදස්සනං, සංවෙගබහුලතා ආරොග්‍යමදාදිප්පහානං, භයභෙරවසහනතා, අමනුස්සානං ගරුභාවනීයතා, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

සොසානිකඤ්හි මරණානුසතිප්පභාවා,
නිද්දාගතම්පි න ඵුසන්ති පමාදදොසා;
සම්පස්සතො ච කුණපානි බහූනි තස්ස,
කාමානුභාවවසගම්පි න හොති චිත්තං.

සංවෙගමෙති විපුලං න මදං උපෙති,
සම්මා අථො ඝටති නිබ්බුතිමෙසමානො;
සොසානිකඞ්ගමිතිනෙකගුණාවහත්තා,
නිබ්බානනින්නහදයෙන නිසෙවිතබ්බන්ති.

අයං සොසානිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

12. යථාසන්ථතිකඞ්ගකථා

35. **යථාසන්ථතිකඞ්ගම්පි** ''සෙනාසනලොලුප්පං පටික්ඛිපාමි, යථාසන්ථතිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන යථාසන්ථතිකෙන යදස්ස සෙනාසනං ''ඉදං තුය්හං පාපුණාතී''ති ගාහිතං හොති, තෙනෙව තුට්ඨබ්බං, න අඤ්ඤො උට්ඨාපෙතබ්බො. ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨො** අත්තනො පත්තසෙනාසනං දූරෙති වා අච්චාසන්නෙති වා අමනුස්සදීඝජාතිකාදීහි උපද්දුතන්ති වා උණ්හන්ති වා සීතලන්ති වා පුච්ඡිතුං න ලභති. **මජ්ඣිමො** පුච්ඡිතුං ලභති. ගන්ත්වා පන ඔලොකෙතුං න ලභති. **මුදුකො** ගන්ත්වා ඔලොකෙත්වා සචස්ස තං න රුච්චති, අඤ්ඤං ගහෙතුං ලභති.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි සෙනාසනලොලුප්පෙ උප්පන්නමත්තෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජතීති අයමෙත්ථ **භෙදො**.

අයං පනානිසංසො, ''යං ලද්ධං තෙන තුට්ඨබ්බ''න්ති (ජා. 1.1.136; පාචි. 793) වුත්තොවාදකරණං, සබ්‍රහ්මචාරීනං හිතෙසිතා, හීනපණීතවිකප්පපරිච්චාගො, අනුරොධවිරොධප්පහානං, අත්‍රිච්ඡතාය ද්වාරපිදහනං, අප්පිච්ඡතාදීනං අනුලොමවුත්තිතාති.

යං ලද්ධං තෙන සන්තුට්ඨො, යථාසන්ථතිකො යති;
නිබ්බිකප්පො සුඛං සෙති, තිණසන්ථරකෙසුපි.

න සො රජ්ජති සෙට්ඨම්හි, හීනං ලද්ධා න කුප්පති;
සබ්‍රහ්මචාරිනවකෙ, හිතෙන අනුකම්පති.

තස්මා අරියසතාචිණ්ණං, මුනිපුඞ්ගවවණ්ණිතං;
අනුයුඤ්ජෙථ මෙධාවී, යථාසන්ථතරාමතන්ති.

අයං යථාසන්ථතිකඞ්ගෙ සමාදානවිධානප්පභෙදභෙදානිසංසවණ්ණනා.

13. නෙසජ්ජිකඞ්ගකථා

36. **නෙසජ්ජිකඞ්ගම්පි** ''සෙය්‍යං පටික්ඛිපාමි, නෙසජ්ජිකඞ්ගං සමාදියාමී''ති ඉමෙසං අඤ්ඤතරවචනෙන සමාදින්නං හොති.

තෙන පන නෙසජ්ජිකෙන රත්තියා තීසු යාමෙසු එකං යාමං උට්ඨාය චඞ්කමිතබ්බං. ඉරියාපථෙසු හි නිපජ්ජිතුමෙව න වට්ටති. ඉදමස්ස **විධානං**.

පභෙදතො පන අයම්පි තිවිධො හොති. තත්ථ **උක්කට්ඨස්ස** නෙව අපස්සෙනං, න දුස්සපල්ලත්ථිකා, න ආයොගපට්ටො වට්ටති. **මජ්ඣිමස්ස** ඉමෙසු තීසු යංකිඤ්චි වට්ටති. **මුදුකස්ස** අපස්සෙනම්පි දුස්සපල්ලත්ථිකාපි ආයොගපට්ටොපි බිබ්බොහනම්පි පඤ්චඞ්ගොපි සත්තඞ්ගොපි වට්ටති. පඤ්චඞ්ගො පන පිට්ඨිඅපස්සයෙන සද්ධිං කතො. සත්තඞ්ගො නාම පිට්ඨිඅපස්සයෙන ච උභතොපස්සෙසු අපස්සයෙහි ච සද්ධිං කතො. තං කිර මිළාභයත්ථෙරස්ස අකංසු. ථෙරො අනාගාමී හුත්වා පරිනිබ්බායි.

ඉමෙසං පන තිණ්ණම්පි සෙය්‍යං කප්පිතමත්තෙ ධුතඞ්ගං භිජ්ජති. අයමෙත්ථ **භෙදො.**

අයං පනානිසංසො, ''සෙය්‍යසුඛං පස්සසුඛං මිද්ධසුඛං අනුයුත්තො විහරතී''ති (දී. නි. 3.320; ම. නි. 1.186) වුත්තස්ස චෙතසො විනිබන්ධස්ස උපච්ඡෙදනං, සබ්බකම්මට්ඨානානුයොගසප්පායතා, පාසාදිකඉරියාපථතා, වීරියාරම්භානුකූලතා, සම්මාපටිපත්තියා අනුබ්‍රූහනන්ති.

> ආභුජිත්වාන පල්ලඞ්කං, පණිධාය උජුං තනුං;
> නිසීදන්තො විකම්පෙති, මාරස්ස හදයං යති.
>
> සෙය්‍යසුඛං මිද්ධසුඛං, හිත්වා ආරද්ධවීරියො;
> නිසජ්ජාභිරතො භික්ඛු, සොභයන්තො තපොවනං.
>
> නිරාමිසං පීතිසුඛං, යස්මා සමධිගච්ඡති;
> තස්මා සමනුයුඤ්ජෙය්‍ය, ධීරො නෙසජ්ජිකං වතන්ති.

අයං නෙසජ්ජිකඞ්ගෙ සමාදාන විධානප්පභෙද භෙදානිසංසවණ්ණනා.

ධුතඞ්ගපකිණ්ණකකථා

37. ඉදානි –

> කුසලත්තිකතො චෙව, ධුතාදීනං විභාගතො;
> සමාසබ්‍යාසතො වාපි, විඤ්ඤාතබ්බො විනිච්ඡයොති. –

ඉමිස්සා ගාථාය වසෙන වණ්ණනා හොති.

තත්ථ **කුසලත්තිකතොති** සබ්බානෙව හි ධුතඞ්ගානි සෙක්ඛපුථුජ්ජනඛීණාසවානං වසෙන සියා කුසලානි, සියා අබ්‍යාකතානි, නත්ථි ධුතඞ්ගං අකුසලන්ති.

යො පන වදෙය්‍ය ''පාපිච්ඡො ඉච්ඡාපකතො ආරඤ්ඤිකො හොතීති ආදිවචනතො (අ. නි. 5.181; පරි. 325) අකුසලම්පි ධුතඞ්ග''න්ති. සො වත්තබ්බො – න මයං ''අකුසලචිත්තෙන අරඤ්ඤෙ න වසතී''ති වදාම. යස්ස හි අරඤ්ඤෙ නිවාසො, සො ආරඤ්ඤිකො. සො ච පාපිච්ඡො වා භවෙය්‍ය අප්පිච්ඡො වා. ඉමානි පන තෙන තෙන සමාදානෙන ධුතකිලෙසත්තා ධුතස්ස භික්ඛුනො අඞ්ගානි, කිලෙසධුනනතො වා ධුතන්ති ලද්ධවොහාරං ඤාණං අඞ්ගමෙතෙසන්ති ධුතඞ්ගානි. අථ වා ධුතානි ච තානි පටිපක්ඛනිද්ධුනනතො අඞ්ගානි ච පටිපත්තියාතිපි ධුතඞ්ගානීති වුත්තං. න ච අකුසලෙන කොචි ධුතො නාම හොති, යස්සෙතානි අඞ්ගානි භවෙය්‍යුං, න ච අකුසලං කිඤ්චි ධුනාති, යෙසං තං අඞ්ගන්තිකත්වා ධුතඞ්ගානීති වුච්චෙය්‍යුං. නාපි අකුසලං චීවරලොලුප්පාදීනි චෙව නිද්ධුනාති පටිපත්තියා ච අඞ්ගං හොති. තස්මා සුවුත්තමිදං ''නත්ථි අකුසලං ධුතඞ්ග''න්ති.

''යෙසම්පි කුසලත්තිකවිනිමුත්තං ධුතඞ්ගං, තෙසං අත්ථතො ධුතඞ්ගමෙව නත්ථි. අසන්තං කස්ස ධුනනතො ධුතඞ්ගං නාම භවිස්සති. ධුතගුණෙ සමාදාය වත්තතීති වචනවිරොධොපි ච නෙසං ආපජ්ජති, තස්මා තං න ගහෙතබ්බ''න්ති අයං තාව කුසලත්තිකතො වණ්ණනා.

ධුතාදීනං විභාගතොති ධුතො වෙදිතබ්බො. ධුතවාදො වෙදිතබ්බො. ධුතධම්මා වෙදිතබ්බා. ධුතඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි. කස්ස ධුතඞ්ගසෙවනා සප්පායාති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ **ධුතොති** ධුතකිලෙසො වා පුග්ගලො කිලෙසධුනනො වා ධම්මො.

ධුතවාදොති එත්ථ පන අත්ථි ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි න ධුතො ධුතවාදො, අත්ථි නෙව ධුතො න ධුතවාදො, අත්ථි ධුතො චෙව ධුතවාදො ච.

තත්ථ යො ධුතඞ්ගෙන අත්තනො කිලෙසෙ ධුනි, පරං පන ධුතඞ්ගෙන න ඔවදති, නානුසාසති බාකුලත්ථෙරො විය, අයං ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ, ''තයිදං ආයස්මා බාකුලො ධුතො න ධුතවාදො''ති. යො පන න ධුතඞ්ගෙන අත්තනො කිලෙසෙ ධුනි, කෙවලං අඤ්ඤෙ ධුතඞ්ගෙන ඔවදති අනුසාසති උපනන්දත්ථෙරො විය, අයං න ධුතො ධුතවාදො. යථාහ, ''තයිදං ආයස්මා උපනන්දො සක්‍යපුත්තො න ධුතො ධුතවාදො''ති. යො උභයවිපන්නො ලාළුදායී විය, අයං නෙව ධුතො න ධුතවාදො. යථාහ, ''තයිදං ආයස්මා ලාළුදායී නෙව ධුතො න ධුතවාදො''ති. යො පන උභයසම්පන්නො ධම්මසෙනාපති විය, අයං ධුතො චෙව ධුතවාදො ච. යථාහ, ''තයිදං ආයස්මා සාරිපුත්තො ධුතො චෙව ධුතවාදො චාති.

ධුතධම්මා වෙදිතබ්බාති අප්පිච්ඡතා, සන්තුට්ඨිතා, සල්ලෙඛතා, පවිවෙකතා, ඉදමත්ථිතාති ඉමෙ ධුතඞ්ගචෙතනාය පරිවාරකා පඤ්ච ධම්මා ''අප්පිච්ඡතංයෙව නිස්සාය''තිආදිවචනතො (අ. නි. 5.181; පරි. 325) ධුතධම්මා නාම, තත්ථ අප්පිච්ඡතා ච සන්තුට්ඨිතා ච අලොභො. සල්ලෙඛතා ච පවිවෙකතා ච ද්වීසු ධම්මෙසු අනුපතන්ති අලොභෙ ච අමොහෙ ච. ඉදමත්ථිතා ඤාණමෙව. තත්ථ ච අලොභෙන පටික්ඛෙපවත්ථූසු ලොභං, අමොහෙන තෙස්වෙව ආදීනවපටිච්ඡාදකං මොහං ධුනාති. අලොභෙන ච අනුඤ්ඤාතානං පටිසෙවනමුඛෙන පවත්තං කාමසුඛානුයොගං, අමොහෙන ධුතඞ්ගෙසු අතිසල්ලෙඛමුඛෙන පවත්තං අත්තකිලමථානුයොගං ධුනාති. තස්මා ඉමෙ ධම්මා ධුතධම්මාති වෙදිතබ්බා.

ධුතඞ්ගානි වෙදිතබ්බානීති තෙරස ධුතඞ්ගානි වෙදිතබ්බානි පංසුකූලිකඞ්ගං…පෙ…. නෙසජ්ජිකඞ්ගන්ති. තානි අත්ථතො ලක්ඛණාදීහි ච වුත්තානෙව.

කස්ස ධුතඞ්ගසෙවනා සප්පායාති රාගචරිතස්ස චෙව මොහචරිතස්ස ච. කස්මා? ධුතඞ්ගසෙවනා හි දුක්ඛාපටිපදා චෙව සල්ලෙඛවිහාරො ච. දුක්ඛාපටිපදඤ්ච නිස්සාය රාගො වූපසම්මති. සල්ලෙඛං නිස්සාය අප්පමත්තස්ස මොහො පහීයති. ආරඤ්ඤිකඞ්ගරුක්ඛමූලිකඞ්ගපටිසෙවනා වා එත්ථ දොසචරිතස්සාපි සප්පායා. තත්ථ හිස්ස අසඞ්ඝට්ටියමානස්ස විහරතො දොසොපි වූපසම්මතීති අයං ධුතාදීනං විභාගතො වණ්ණනා.

සමාසබ්‍යාසතොති ඉමානි පන ධුතඞ්ගානි **සමාසතො** තීණි සීසඞ්ගානි, පඤ්ච අසම්භින්නඞ්ගානීති අට්ඨෙව හොන්ති. තත්ථ සපදානචාරිකඞ්ගං, එකාසනිකඞ්ගං, අබ්භොකාසිකඞ්ගන්ති ඉමානි තීණි සීසඞ්ගානි. සපදානචාරිකඞ්ගඤ්හි රක්ඛන්තො පිණ්ඩපාතිකඞ්ගම්පි රක්ඛිස්සති. එකාසනිකඞ්ගඤ්ච රක්ඛතො පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගානිපි සුරක්ඛනීයානි භවිස්සන්ති. අබ්භොකාසිකඞ්ගං රක්ඛන්තස්ස කිං අත්ථි රුක්ඛමූලිකඞ්ගයථාසන්ථතිකඞ්ගෙසු රක්ඛිතබ්බං නාම. ඉති ඉමානි තීණි සීසඞ්ගානි, ආරඤ්ඤිකඞ්ගං, පංසුකූලිකඞ්ගං, තෙචීවරිකඞ්ගං, නෙසජ්ජිකඞ්ගං, සොසානිකඞ්ගන්ති ඉමානි පඤ්ච අසම්භින්නඞ්ගානි චාති අට්ඨෙව හොන්ති.

පුන ද්වෙ චීවරපටිසංයුත්තානි, පඤ්ච පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තානි, පඤ්ච සෙනාසනපටිසංයුත්තානි, එකං වීරියපටිසංයුත්තන්ති එවං චත්තාරොව හොන්ති. තත්ථ නෙසජ්ජිකඞ්ගං වීරියපටිසංයුත්තං. ඉතරානි පාකටානෙව.

පුන සබ්බානෙව නිස්සයවසෙන ද්වෙ හොන්ති පච්චයනිස්සිතානි ද්වාදස, වීරියනිස්සිතං එකන්ති. සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවසෙනපි ද්වෙයෙව හොන්ති. යස්ස හි ධුතඞ්ගං සෙවන්තස්ස කම්මට්ඨානං වඩ්ඪති, තෙන සෙවිතබ්බානි. යස්ස සෙවතො හායති, තෙන න සෙවිතබ්බානි. යස්ස පන සෙවතොපි අසෙවතොපි වඩ්ඪතෙව, න හායති, තෙනාපි පච්ඡිමං ජනතං අනුකම්පන්තෙන සෙවිතබ්බානි. යස්සාපි සෙවතොපි අසෙවතොපි න වඩ්ඪති, තෙනාපි සෙවිතබ්බානියෙව ආයතිං වාසනත්ථායාති.

එවං සෙවිතබ්බාසෙවිතබ්බවසෙන දුවිධානිපි සබ්බානෙව චෙතනාවසෙන එකවිධානි හොන්ති. එකමෙව හි ධුතඞ්ගං සමාදානචෙතනාති. අට්ඨකථායම්පි වුත්තං ''යා චෙතනා, තං ධුතඞ්ගන්ති වදන්තී''ති.

බ්‍යාසතො පන භික්ඛූනං තෙරස, භික්ඛුනීනං අට්ඨ, සාමණෙරානං ද්වාදස, සික්ඛමානසාමණෙරීනං සත්ත, උපාසකඋපාසිකානං ද්වෙති ද්වාචත්තාලීස හොන්ති. සචෙ පන අබ්භොකාසෙ ආරඤ්ඤිකඞ්ගසම්පන්නං සුසානං හොති, එකොපි භික්ඛු එකප්පහාරෙන සබ්බධුතඞ්ගානි පරිභුඤ්ජිතුං සක්කොති. භික්ඛුනීනං පන ආරඤ්ඤිකඞ්ගං ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගඤ්ච ද්වෙපි සික්ඛාපදෙනෙව පටික්ඛිත්තානි, අබ්භොකාසිකඞ්ගං, රුක්ඛමූලිකඞ්ගං, සොසානිකඞ්ගන්ති ඉමානි තීණි දුප්පරිහාරානි. භික්ඛුනියා හි දුතියිකං විනා වසිතුං න වට්ටති. එවරූපෙ ච ඨානෙ සමානච්ඡන්දා දුතියිකා දුල්ලභා. සචෙපි ලභෙය්‍ය සංසට්ඨවිහාරතො න මුච්චෙය්‍ය. එවං සති යස්සත්ථාය ධුතඞ්ගං සෙවෙය්‍ය, ස්වෙවස්සා අත්ථො න සම්පජ්ජෙය්‍ය. එවං පරිභුඤ්ජිතුං අසක්කුණෙය්‍යතාය පඤ්ච හාපෙත්වා භික්ඛුනීනං අට්ඨෙව හොන්තීති වෙදිතබ්බානි. යථාවුත්තෙසු පන ඨපෙත්වා තෙචීවරිකඞ්ගං සෙසානි ද්වාදස සාමණෙරානං, සත්ත සික්ඛමානසාමණෙරීනං වෙදිතබ්බානි. උපාසකඋපාසිකානං පන එකාසනිකඞ්ගං, පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගන්ති ඉමානි ද්වෙ පතිරූපානි චෙව සක්කා ච පරිභුඤ්ජිතුන්ති ද්වෙ ධුතඞ්ගානීති එවං බ්‍යාසතො ද්වෙචත්තාලීස හොන්තීති අයං සමාසබ්‍යාසතො වණ්ණනා.

එත්තාවතා ච ''සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො''ති ඉමිස්සා ගාථාය සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ යෙහි අප්පිච්ඡතාසන්තුට්ඨිතාදීහි ගුණෙහි වුත්තප්පකාරස්ස සීලස්ස වොදානං හොති, තෙසං

සම්පාදනත්ථං සමාදාතබ්බධුතඞ්ගකථා භාසිතා හොති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

ධුතඞ්ගනිද්දෙසො නාම දුතියො පරිච්ඡෙදො.

3. කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො

38. ඉදානි යස්මා එවං ධුතඞ්ගපරිහරණසම්පාදිතෙහි අප්පිච්ඡතාදීහි ගුණෙහි පරියොදාතෙ ඉමස්මිං සීලෙ පතිට්ඨිතෙන ''සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො, චිත්තං පඤ්ඤඤ්ච භාවය''න්ති වචනතො චිත්තසීසෙන නිද්දිට්ඨො සමාධි භාවෙතබ්බො. සො ච අතිසඞ්ඛෙපදෙසිතත්තා විඤ්ඤාතුම්පි තාව න සුකරො, පගෙව භාවෙතුං, තස්මා තස්ස විත්ථාරඤ්ච භාවනානයඤ්ච දස්සෙතුං ඉදං පඤ්හාකම්මං හොති.

කො සමාධි? කෙනට්ඨෙන සමාධි? කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානි? කතිවිධො සමාධි? කො චස්ස සංකිලෙසො? කිං වොදානං? කථං භාවෙතබ්බො? සමාධිභාවනාය කො ආනිසංසොති?

තත්‍රිදං විස්සජ්ජනං. **කො සමාධීති** සමාධි බහුවිධො නානප්පකාරකො. තං සබ්බං විභාවයිතුං ආරබ්භමානං විස්සජ්ජනං අධිප්පෙතඤ්චෙව අත්ථං න සාධෙය්‍ය, උත්තරි ච වික්ඛෙපාය සංවත්තෙය්‍ය, තස්මා ඉධාධිප්පෙතමෙව සන්ධාය වදාම, කුසලචිත්තෙකග්ගතා සමාධි.

කෙනට්ඨෙන සමාධීති සමාධානට්ඨෙන සමාධි. කිමිදං සමාධානං නාම? එකාරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකානං සමං සම්මා ච ආධානං, ඨපනන්ති වුත්තං හොති. තස්මා යස්ස ධම්මස්සානුභාවෙන එකාරම්මණෙ චිත්තචෙතසිකා සමං සම්මා ච අවික්ඛිපමානා අවිප්පකිණ්ණා ච හුත්වා තිට්ඨන්ති, ඉදං සමාධානන්ති වෙදිතබ්බං.

කානස්ස ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානානීති එත්ථ පන අවික්ඛෙපලක්ඛණො සමාධි, වික්ඛෙපවිද්ධංසනරසො, අවිකම්පනපච්චුපට්ඨානො. ''සුඛිනො චිත්තං සමාධියතී''ති වචනතො පන සුඛමස්ස පදට්ඨානං.

39. **කතිවිධො සමාධීති** අවික්ඛෙපලක්ඛණෙන තාව එකවිධො. උපචාරඅප්පනාවසෙන දුවිධො, තථා ලොකියලොකුත්තරවසෙන සප්පීතිකනිප්පීතිකවසෙන සුඛසහගතඋපෙක්ඛාසහගතවසෙන ච. තිවිධො හීනමජ්ඣිමපණීතවසෙන , තථා සවිතක්කසවිචාරාදිවසෙන පීතිසහගතාදිවසෙන පරිත්තමහග්ගතප්පමාණවසෙන ච. චතුබ්බිධො දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාදිවසෙන, තථා පරිත්තපරිත්තාරම්මණාදිවසෙන චතුඣානඞ්ගවසෙන හානභාගියාදිවසෙන කාමාවචරාදිවසෙන අධිපතිවසෙන ච. පඤ්චවිධො පඤ්චකනයෙ පඤ්චඣානඞ්ගවසෙනාති.

සමාධිඑකකදුකවණ්ණනා

තත්ථ **එකවිධකොට්ඨාසො** උත්තානත්ථොයෙව. **දුවිධකොට්ඨාසෙ** ඡන්නං අනුස්සතිට්ඨානානං මරණස්සතියා උපසමානුස්සතියා ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාය චතුධාතුවවත්ථානස්සාති ඉමෙසං වසෙන ලද්ධචිත්තෙකග්ගතා, යා ච අප්පනාසමාධීනං පුබ්බභාගෙ එකග්ගතා, අයං **උපචාරසමාධි**. ''පඨමස්ස ඣානස්ස පරිකම්මං පඨමස්ස ඣානස්ස අනන්තරපච්චයෙන පච්චයො''ති ආදිවචනතො පන යා පරිකම්මානන්තරා එකග්ගතා, අයං **අප්පනාසමාධීති** එවං උපචාරප්පනාවසෙන දුවිධො.

දුතියදුකෙ තීසු භූමීසු කුසලචිත්තෙකග්ගතා ලොකියො සමාධි. අරියමග්ගසම්පයුත්තා එකග්ගතා ලොකුත්තරො සමාධීති එවං ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධො.

තතියදුකෙ චතුක්කනයෙ ද්වීසු පඤ්චකනයෙ තීසු ඣානෙසු එකග්ගතා සප්පීතිකො සමාධි. අවසෙසෙසු ද්වීසු ඣානෙසු එකග්ගතා නිප්පීතිකො සමාධි. උපචාරසමාධි පන සියා සප්පීතිකො, සියා නිප්පීතිකොති එවං සප්පීතිකනිප්පීතිකවසෙන දුවිධො.

චතුත්ථදුකෙ චතුක්කනයෙ තීසු පඤ්චකනයෙ චතූසු ඣානෙසු එකග්ගතා සුඛසහගතො සමාධි. අවසෙසස්මිං උපෙක්ඛාසහගතො සමාධි. උපචාරසමාධි පන සියා සුඛසහගතො, සියා උපෙක්ඛාසහගතොති එවං සුඛසහගතඋපෙක්ඛාසහගතවසෙන දුවිධො.

සමාධිතිකවණ්ණනා

තිකෙසු පඨමත්තිකෙ පටිලද්ධමත්තො හීනො, නාතිසුභාවිතො මජ්ඣිමො, සුභාවිතො වසිප්පත්තො පණීතොති එවං හීනමජ්ඣිමපණීතවසෙන තිවිධො.

දුතියත්තිකෙ පඨමජ්ඣානසමාධි සද්ධිං උපචාරසමාධිනා සවිතක්කසවිචාරො. පඤ්චකනයෙ දුතියජ්ඣානසමාධි අවිතක්කවිචාරමත්තො. යො හි විතක්කමත්තෙයෙව ආදීනවං දිස්වා විචාරෙ අදිස්වා කෙවලං විතක්කප්පහානමත්තං ආකඞ්ඛමානො පඨමජ්ඣානං අතික්කමති, සො අවිතක්කවිචාරමත්තං සමාධිං පටිලභති. තං සන්ධායෙතං වුත්තං.

චතුක්කනයෙ පන දුතියාදීසු පඤ්චකනයෙ තතියාදීසු තීසු ඣානෙසු එකග්ගතා අවිතක්කාවිචාරො සමාධීති එවං සවිතක්කසවිචාරාදිවසෙන තිවිධො.

තතියත්තිකෙ චතුක්කනයෙ ආදිතො ද්වීසු පඤ්චකනයෙ ච තීසු ඣානෙසු එකග්ගතා පීතිසහගතො සමාධි. තෙස්වෙව තතියෙ ච චතුත්ථෙ ච ඣානෙ එකග්ගතා සුඛසහගතො සමාධි. අවසානෙ උපෙක්ඛාසහගතො. උපචාරසමාධි පන පීතිසුඛසහගතො වා හොති උපෙක්ඛාසහගතො වාති එවං පීතිසහගතාදිවසෙන තිවිධො.

චතුත්ථත්තිකෙ උපචාරභූමියං එකග්ගතා පරිත්තො සමාධි. රූපාවචරාරූපාවචරකුසලෙ එකග්ගතා මහග්ගතො සමාධි. අරියමග්ගසම්පයුත්තා එකග්ගතා අප්පමාණො සමාධීති එවං පරිත්තමහග්ගතප්පමාණවසෙන තිවිධො.

සමාධිචතුක්කවණ්ණනා

චතුක්කෙසු පඨමචතුක්කෙ අත්ථි සමාධි දුක්ඛාපටිපදො දන්ධාභිඤ්ඤො, අත්ථි දුක්ඛාපටිපදො ඛිප්පාභිඤ්ඤො, අත්ථි සුඛාපටිපදො දන්ධාභිඤ්ඤො, අත්ථි සුඛාපටිපදො ඛිප්පාභිඤ්ඤොති.

තත්ථ පඨමසමන්නාහාරතො පට්ඨාය යාව තස්ස තස්ස ඣානස්ස උපචාරං උප්පජ්ජති, තාව පවත්තා සමාධිභාවනා **පටිපදා**ති වුච්චති. උපචාරතො පන පට්ඨාය යාව අප්පනා, තාව පවත්තා පඤ්ඤා **අභිඤ්ඤා**ති වුච්චති. සා පනෙසා පටිපදා එකච්චස්ස දුක්ඛා හොති, නීවරණාදිපච්චනීකධම්මසමුදාචාරගහණතාය කිච්ඡා අසුඛාසෙවනාති අත්ථො. එකච්චස්ස තදභාවෙන සුඛා. අභිඤ්ඤාපි එකච්චස්ස දන්ධා හොති මන්දා අසීඝප්පවත්ති. එකච්චස්ස ඛිප්පා අමන්දා සීඝප්පවත්ති.

තත්ථ යානි පරතො සප්පායාසප්පායානි ච පලිබොධුපච්ඡෙදාදීනි පුබ්බකිච්චානි ච අප්පනාකොසල්ලානි ච වණ්ණයිස්සාම, තෙසු යො අසප්පායසෙවී හොති, තස්ස දුක්ඛා පටිපදා දන්ධා ච අභිඤ්ඤා හොති. සප්පායසෙවිනො සුඛා පටිපදා ඛිප්පා ච අභිඤ්ඤා. යො පන පුබ්බභාගෙ අසප්පායං සෙවිත්වා අපරභාගෙ සප්පායසෙවී හොති, පුබ්බභාගෙ වා සප්පායං සෙවිත්වා අපරභාගෙ අසප්පායසෙවී, තස්ස වොමිස්සකතා වෙදිතබ්බා. තථා පලිබොධුපච්ඡෙදාදිකං පුබ්බකිච්චං අසම්පාදෙත්වා භාවනමනුයුත්තස්ස දුක්ඛා පටිපදා හොති. විපරියායෙන සුඛා. අප්පනාකොසල්ලානි පන අසම්පාදෙන්තස්ස දන්ධා අභිඤ්ඤා හොති. සම්පාදෙන්තස්ස ඛිප්පා.

අපිච තණ්හාඅවිජ්ජාවසෙන සමථවිපස්සනාධිකාරවසෙන චාපි එතාසං පභෙදො වෙදිතබ්බො. තණ්හාභිභූතස්ස හි දුක්ඛා පටිපදා හොති. අනභිභූතස්ස සුඛා. අවිජ්ජාභිභූතස්ස ච දන්ධා අභිඤ්ඤා හොති. අනභිභූතස්ස ඛිප්පා. යො ච සමථෙ අකතාධිකාරො, තස්ස දුක්ඛා පටිපදා හොති. කතාධිකාරස්ස සුඛා. යො පන විපස්සනාය අකතාධිකාරො හොති, තස්ස දන්ධා අභිඤ්ඤා හොති, කතාධිකාරස්ස ඛිප්පා. කිලෙසින්ද්‍රියවසෙන චාපි එතාසං පභෙදො වෙදිතබ්බො. තිබ්බකිලෙසස්ස හි මුදින්ද්‍රියස්ස දුක්ඛා පටිපදා හොති දන්ධා ච අභිඤ්ඤා, තික්ඛින්ද්‍රියස්ස පන ඛිප්පා අභිඤ්ඤා. මන්දකිලෙසස්ස ච මුදින්ද්‍රියස්ස සුඛා පටිපදා හොති දන්ධා ච අභිඤ්ඤා. තික්ඛින්ද්‍රියස්ස පන ඛිප්පා අභිඤ්ඤාති.

ඉති ඉමාසු පටිපදාඅභිඤ්ඤාසු යො පුග්ගලො දුක්ඛාය පටිපදාය දන්ධාය ච අභිඤ්ඤාය සමාධිං පාපුණාති, තස්ස සො සමාධි දුක්ඛාපටිපදො දන්ධාභිඤ්ඤොති වුච්චති. එස නයො සෙසත්තයෙපීති එවං දුක්ඛාපටිපදාදන්ධාභිඤ්ඤාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

දුතියචතුක්කෙ අත්ථි සමාධි පරිත්තො පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි පරිත්තො අප්පමාණාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණො පරිත්තාරම්මණො, අත්ථි අප්පමාණො අප්පමාණාරම්මණොති. තත්ථ යො සමාධි අප්පගුණො උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං න සක්කොති, අයං පරිත්තො. යො පන අවඩ්ඪිතෙ ආරම්මණෙ පවත්තො, අයං පරිත්තාරම්මණො. යො පගුණො සුභාවිතො, උපරිඣානස්ස පච්චයො භවිතුං සක්කොති, අයං අප්පමාණො. යො ච වඩ්ඪිතෙ ආරම්මණෙ පවත්තො, අයං අප්පමාණාරම්මණො. වුත්තලක්ඛණවොමිස්සතාය පන වොමිස්සකනයො වෙදිතබ්බො. එවං පරිත්තපරිත්තාරම්මණාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

තතියචතුක්කෙ වික්ඛම්භිතනීවරණානං විතක්කවිචාරපීතිසුඛසමාධීනං වසෙන පඤ්චඞ්ගිකං පඨමං ඣානං, තතො වූපසන්තවිතක්කවිචාරං තිවඞ්ගිකං දුතියං, තතො විරත්තපීතිකං දුවඞ්ගිකං තතියං, තතො පහීනසුඛං උපෙක්ඛාවෙදනාසහිතස්ස සමාධිනො වසෙන දුවඞ්ගිකං චතුත්ථං. ඉති ඉමෙසං චතුන්නං ඣානානං අඞ්ගභූතා චත්තාරො සමාධී හොන්ති. එවං චතුඣානඞ්ගවසෙන චතුබ්බිධො.

චතුත්ථචතුක්කෙ අත්ථි සමාධි හානභාගියො, අත්ථි ඨිතිභාගියො, අත්ථි විසෙසභාගියො, අත්ථි නිබ්බෙධභාගියො. තත්ථ පච්චනීකසමුදාචාරවසෙන හානභාගියතා, තදනුධම්මතාය සතියා සණ්ඨානවසෙන ඨිතිභාගියතා, උපරිවිසෙසාධිගමවසෙන විසෙසභාගියතා, නිබ්බිදාසහගතසඤ්ඤාමනසිකාරසමුදාචාරවසෙන නිබ්බෙධභාගියතා ච වෙදිතබ්බා. යථාහ, ‘‘පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා. තදනුධම්මතා සති සන්තිට්ඨති ඨිතිභාගිනී පඤ්ඤා. අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී

පඤ්ඤා. නිබ්බිදාසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විරාගූපසඤ්හිතා නිබ්බෙධභාගිනී පඤ්ඤා''ති (විභ. 799). තාය පන පඤ්ඤාය සම්පයුත්තා සමාධීපි චත්තාරො හොන්තීති. එවං හානභාගියාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

පඤ්චමචතුක්කෙ කාමාවචරො සමාධි, රූපාවචරො සමාධි, අරූපාවචරො සමාධි, අපරියාපන්නො සමාධීති එවං චත්තාරො සමාධී. තත්ථ සබ්බාපි උපචාරෙකග්ගතා කාමාවචරො සමාධි. තථා රූපාවචරාදිකුසලචිත්තෙකග්ගතා ඉතරෙ තයොති එවං කාමාවචරාදිවසෙන චතුබ්බිධො.

ඡට්ඨචතුක්කෙ ''ඡන්දං චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං, අයං වුච්චති ඡන්දසමාධි…පෙ…. වීරියං චෙ භික්ඛු…පෙ…. චිත්තං චෙ භික්ඛු…පෙ…. වීමංසං චෙ භික්ඛු අධිපතිං කරිත්වා ලභති සමාධිං, ලභති චිත්තස්සෙකග්ගතං , අයං වුච්චති වීමංසාසමාධී''ති (විභ. 432; සං. නි. 3.825) එවං අධිපතිවසෙන චතුබ්බිධො.

පඤ්චකෙ යං චතුක්කභෙදෙ වුත්තං දුතියං ඣානං, තං විතක්කමත්තාතික්කමෙන දුතියං, විතක්කවිචාරාතික්කමෙන තතියන්ති එවං ද්විධා භින්දිත්වා පඤ්ච ඣානානි වෙදිතබ්බානි. තෙසං අඞ්ගභූතා ච පඤ්ච සමාධීති එවං පඤ්චඣානඞ්ගවසෙන පඤ්චවිධතා වෙදිතබ්බා.

40. කො චස්ස සංකිලෙසො කිං වොදානන්ති එත්ථ පන විස්සජ්ජනං විභඞ්ගෙ වුත්තමෙව. වුත්තඤ්හි තත්ථ ''සංකිලෙසන්ති හානභාගියො ධම්මො. වොදානන්ති විසෙසභාගියො ධම්මො''ති (විභ. 828). තත්ථ ''පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභිං කාමසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති හානභාගිනී පඤ්ඤා''ති (විභ. 799) ඉමිනා නයෙන හානභාගියධම්මො වෙදිතබ්බො. ''අවිතක්කසහගතා සඤ්ඤාමනසිකාරා සමුදාචරන්ති විසෙසභාගිනී පඤ්ඤා''ති (විභ. 799) ඉමිනා නයෙන විසෙසභාගියධම්මො වෙදිතබ්බො.

දසපලිබොධවණ්ණනා

41. කථං භාවෙතබ්බොති එත්ථ පන යො තාව අයං ලොකියලොකුත්තරවසෙන දුවිධොතිආදීසු අරියමග්ගසම්පයුත්තො සමාධි වුත්තො, තස්ස භාවනානයො පඤ්ඤාභාවනානයෙනෙව සඞ්ගහිතො. පඤ්ඤාය හි භාවිතාය සො භාවිතො හොති. තස්මා තං සන්ධාය එවං භාවෙතබ්බොති න කිඤ්චි විසුං වදාම.

යො පනායං ලොකියො, සො වුත්තනයෙන සීලානි විසොධෙත්වා සුපරිසුද්ධෙ සීලෙ පතිට්ඨිතෙන ය්වාස්ස දසසු පලිබොධෙසු පලිබොධො අත්ථි, තං උපච්ඡින්දිත්වා කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො චරියානුකූලං චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු අඤ්ඤතරං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පහාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙන ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිහාපෙන්තෙන භාවෙතබ්බොති අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො.

අයං පන විත්ථාරො, යං තාව වුත්තං ''ය්වාස්ස දසසු පලිබොධෙසු පලිබොධො අත්ථි, තං උපච්ඡින්දිත්වා''ති, එත්ථ –

> ආවාසො ච කුලං ලාභො, ගණො කම්මඤ්ච පඤ්චමං;
> අද්ධානං ඤාති ආබාධො, ගන්ථො ඉද්ධීති තෙ දසාති. –

ඉමෙ දස පලිබොධා නාම. තත්ථ ආවාසොයෙව ආවාසපලිබොධො. එස නයො කුලාදීසු.

තත්ථ **ආවාසොති** එකොපි ඔවරකො වුච්චති එකම්පි පරිවෙණං සකලොපි සඞ්ඝාරාමො. ස්වායං න සබ්බස්සෙව පලිබොධො හොති. යො පනෙත්ථ නවකම්මාදීසු උස්සුක්කං වා ආපජ්ජති, බහුභණ්ඩසන්නිචයො වා හොති, යෙන කෙනචි වා කාරණෙන අපෙක්ඛවා පටිබද්ධචිත්තො, තස්සෙව පලිබොධො හොති, න ඉතරස්ස.

තත්‍රිදං වත්ථු – ද්වෙ කිර කුලපුත්තා අනුරාධපුරා නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ථූපාරාමෙ පබ්බජිංසු. තෙසු එකො ද්වෙ මාතිකා පගුණා කත්වා පඤ්චවස්සිකො හුත්වා පවාරෙත්වා පාචිනඛණ්ඩරාජිං නාම ගතො. එකො තත්ථෙව වසති. පාචිනඛණ්ඩරාජිගතො තත්ථ චිරං වසිත්වා ථෙරො හුත්වා චින්තෙසි ''පටිසල්ලානසාරුප්පමිදං ඨානං, හන්ද නං සහායකස්සාපි ආරොචෙමී''ති. තතො නික්ඛමිත්වා අනුපුබ්බෙන ථූපාරාමං පාවිසි. පවිසන්තංයෙව ච නං දිස්වා සමානවස්සිකත්ථෙරො පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තචීවරං පටිග්ගහෙත්වා වත්තං අකාසි. ආගන්තුකත්ථෙරො සෙනාසනං පවිසිත්වා චින්තෙසි ''ඉදානි මෙ සහායො සප්පිං වා ඵාණිතං වා පානකං වා පෙසෙස්සති. අයඤ්හි ඉමස්මිං නගරෙ චිරනිවාසී''ති. සො රත්තිං අලද්ධා පාතො චින්තෙසි ''ඉදානි උපට්ඨාකෙහි ගහිතං යාගුඛජ්ජකං පෙසෙස්සතී''ති. තම්පි අදිස්වා ''පහිණන්තා නත්ථි, පවිට්ඨස්ස මඤ්ඤෙ දස්සතී''ති පාතොව තෙන සද්ධිං ගාමං පාවිසි. තෙ ද්වෙ එකං වීථිං චරිත්වා උළුඞ්කමත්තං යාගුං ලභිත්වා ආසනසාලායං නිසීදිත්වා පිවිංසු. තතො ආගන්තුකො චින්තෙසි ''නිබද්ධයාගු මඤ්ඤෙ නත්ථි, භත්තකාලෙ ඉදානි මනුස්සා පණීතං භත්තං දස්සන්තී''ති, තතො භත්තකාලෙපි පිණ්ඩාය චරිත්වා ලද්ධමෙව භුඤ්ජිත්වා ඉතරො ආහ – ''කිං, භන්තෙ, සබ්බකාලං එවං යාපෙථා''ති? ආමාවුසොති. භන්තෙ,

පාචිනඛණ්ඩරාජී එාසුකා, තත්ථ ගච්ඡාමාති. ථෙරො නගරතො දක්ඛිණද්වාරෙන නික්ඛමන්තො කුම්භකාරගාමමග්ගං පටිපජ්ජි. ඉතරො ආහ – ‘‘කිං පන, භන්තෙ, ඉමං මග්ගං පටිපන්නත්ථා’’ති? නනු ත්වමාවුසො, පාචිනඛණ්ඩරාජීයා වණ්ණං අභාසීති? කිං පන, භන්තෙ, තුම්හාකං එත්තකං කාලං වසිතට්ඨානෙ න කොචි අතිරෙකපරික්ඛාරො අත්ථීති? ආමාවුසො මඤ්චපීඨං සඞ්ඝිකං, තං පටිසාමිතමෙව, අඤ්ඤං කිඤ්චි නත්ථීති. මය්හං පන, භන්තෙ , කත්තරදණ්ඩො තෙලනාළි උපාහනත්ථවිකා ච තත්ථෙවාති. තයාවුසො, එකදිවසං වසිත්වා එත්තකං ඨපිතන්ති? ආම, භන්තෙ. සො පසන්නචිත්තො ථෙරං වන්දිත්වා ‘‘තුම්හාදිසානං, භන්තෙ, සබ්බත්ථ අරඤ්ඤවාසොයෙව. ථූපාරාමො චතුන්නං බුද්ධානං ධාතුනිධානට්ඨානං, ලොහපාසාදෙ සප්පායං ධම්මස්සවනං මහාචෙතියදස්සනං ථෙරදස්සනඤ්ච ලබ්භති, බුද්ධකාලො විය පවත්තති. ඉධෙව තුම්හෙ වසථා’’ති දුතියදිවසෙ පත්තචීවරං ගහෙත්වා සයමෙව අගමාසීති. ඊදිසස්ස ආවාසො න පලිබොධො හොති.

කුලන්ති ඤාතිකුලං වා උපට්ඨාකකුලං වා. එකච්චස්ස හි උපට්ඨාකකුලම්පි ‘‘සුඛිතෙසු සුඛිතො’’තිආදිනා (විභ. 888; සං. නි. 4.241) නයෙන සංසට්ඨස්ස විහරතො පලිබොධො හොති, සො කුලමානුසකෙහි විනා ධම්මස්සවනාය සාමන්තවිහාරම්පි න ගච්ඡති. එකච්චස්ස මාතාපිතරොපි පලිබොධා න හොන්ති, කොරණ්ඩකවිහාරවාසිත්ථෙරස්ස භාගිනෙය්‍යදහරභික්ඛුනො විය.

සො කිර උද්දෙසත්ථං රොහණං අගමාසි. ථෙරභගිනීපි උපාසිකා සදා ථෙරං තස්ස පවත්තිං පුච්ඡති. ථෙරො එකදිවසං දහරං ආනෙස්සාමීති රොහණාභිමුඛො පායාසි. දහරොපි ‘‘චිරං මෙ ඉධ වුත්ථං, උපජ්ඣායං දානි පස්සිත්වා උපාසිකාය ච පවත්තිං ඤත්වා ආගමිස්සාමී’’ති රොහණතො නික්ඛමි. තෙ උභොපි ගඞ්ගාතීරෙ සමාගච්ඡිංසු. සො අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ ථෙරස්ස වත්තං කත්වා ‘‘කුහිං යාසී’’ති පුච්ඡිතො තමත්ථං ආරොචෙසි. ථෙරො සුට්ඨු තෙ කතං, උපාසිකාපි සදා පුච්ඡති, අහම්පි එතදත්ථමෙව ආගතො, ගච්ඡ ත්වං, අහං පන ඉධෙව ඉමං වස්සං වසිස්සාමීති තං උය්‍යොජෙසි. සො වස්සූපනායිකදිවසෙයෙව තං විහාරං පත්තො. සෙනාසනම්පිස්ස පිතරා කාරිතමෙව පත්තං.

අථස්ස පිතා දුතියදිවසෙ ආගන්ත්වා ‘‘කස්ස, භන්තෙ, අම්හාකං සෙනාසනං පත්ත’’න්ති පුච්ඡන්තො ‘‘ආගන්තුකස්ස දහරස්සා’’ති සුත්වා තං උපසඞ්කමිත්වා වන්දිත්වා ආහ – ‘‘භන්තෙ, අම්හාකං සෙනාසනෙ වස්සං උපගතස්ස වත්තං අත්ථී’’ති. කිං උපාසකාති? තෙමාසං අම්හාකංයෙව ඝරෙ භික්ඛං ගහෙත්වා පවාරෙත්වා ගමනකාලෙ ආපුච්ඡිතබ්බන්ති. සො තුණ්හීභාවෙන අධිවාසෙසි. උපාසකොපි ඝරං ගන්ත්වා ‘‘අම්හාකං ආවාසෙ එකො ආගන්තුකො අය්‍යො උපගතො සක්කච්චං උපට්ඨාතබ්බො’’ති ආහ. උපාසිකා ‘‘සාධූ’’ති සම්පටිච්ඡිත්වා පණීතං ඛාදනීයං භොජනීයං පටියාදෙසි. දහරොපි භත්තකාලෙ ඤාතිඝරං අගමාසි. න නං කොචි සඤ්ජානි.

සො තෙමාසම්පි තත්ථ පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා වස්සංවුත්ථො ‘‘අහං ගච්ඡාමී’’ති ආපුච්ඡි. අථස්ස ඤාතකා ‘‘ස්වෙ, භන්තෙ, ගච්ඡථා’’ති දුතියදිවසෙ ඝරෙයෙව භොජෙත්වා තෙලනාළිං පූරෙත්වා එකං ගුළපිණ්ඩං නවහත්ථඤ්ච සාටකං දත්වා ‘‘ගච්ඡථ, භන්තෙ’’ති ආහංසු. සො අනුමොදනං කත්වා රොහණාභිමුඛො පායාසි.

උපජ්ඣායොපිස්ස පවාරෙත්වා පටිපථං ආගච්ඡන්තො පුබ්බෙ දිට්ඨට්ඨානෙයෙව තං අද්දස. සො අඤ්ඤතරස්මිං රුක්ඛමූලෙ ථෙරස්ස වත්තං අකාසි. අථ නං ථෙරො පුච්ඡි ‘‘කිං, භද්දමුඛ, දිට්ඨා තෙ උපාසිකා’’ති? සො ‘‘ආම, භන්තෙ’’ති සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙත්වා තෙන තෙලෙන ථෙරස්ස පාදෙ මක්ඛෙත්වා ගුළෙන පානකං කත්වා තම්පි සාටකං ථෙරස්සෙව දත්වා ථෙරං වන්දිත්වා ‘‘මය්හං, භන්තෙ, රොහණංයෙව සප්පාය’’න්ති අගමාසි. ථෙරොපි විහාරං ආගන්ත්වා දුතියදිවසෙ කොරණ්ඩකගාමං පාවිසි.

උපාසිකාපි ‘‘මය්හං භාතා මම පුත්තං ගහෙත්වා ඉදානි ආගච්ඡතී’’ති සදා මග්ගං ඔලොකයමානාව තිට්ඨති. සා තං එකකමෙව ආගච්ඡන්තං දිස්වා ‘‘මතො මෙ මඤ්ඤෙ පුත්තො, අයං ථෙරො එකකොව ආගච්ඡතී’’ති ථෙරස්ස පාදමූලෙ නිපතිත්වා පරිදෙවමානා රොදි. ථෙරො ‘‘නූන දහරො අප්පිච්ඡතාය අත්තානං අජානාපෙත්වාව ගතො’’ති තං සමස්සාසෙත්වා සබ්බං පවත්තිං ආරොචෙත්වා පත්තත්ථවිකතො තං සාටකං නීහරිත්වා දස්සෙති.

උපාසිකා පසීදිත්වා පුත්තෙන ගතදිසාභිමුඛා උරෙන නිපජ්ජිත්වා නමස්සමානා ආහ – ‘‘මය්හං පුත්තසදිසං වත මඤ්ඤෙ භික්ඛුං කායසක්ඛිං කත්වා භගවා රථවිනීතපටිපදං (ම. නි. 1.252 ආදයො), නාලකපටිපදං (සු. නි. 684 ආදයො), තුවට්ටකපටිපදං (සු. නි. 921 ආදයො), චතුපච්චයසන්තොසභාවනාරාමතාදීපකං මහාඅරියවංසපටිපදඤ්ච (අ. නි. 4.28; දී. නි. 3.309) දෙසෙසි . විජාතමාතුයා නාම ගෙහෙ තෙමාසං භුඤ්ජමානොපි ‘අහං පුත්තො ත්වං මාතා’ති න වක්ඛති, අහො අච්ඡරියමනුස්සො’’ති. එවරූපස්ස මාතාපිතරොපි පලිබොධා න හොන්ති, පගෙව අඤ්ඤං උපට්ඨාකකුල’’න්ති.

ලාභොති චත්තාරො පච්චයා. තෙ කථං පලිබොධා හොන්ති? පුඤ්ඤවන්තස්ස හි භික්ඛුනො ගතගතට්ඨානෙ මනුස්සා මහාපරිවාරෙ පච්චයෙ දෙන්ති. සො තෙසං අනුමොදෙන්තො ධම්මං දෙසෙන්තො සමණධම්මං කාතුං න ඔකාසං ලභති. අරුණුග්ගමනතො යාව පඨමයාමො, තාව මනුස්සසංසග්ගො න උපච්ඡිජ්ජති. පුන බලවපච්චූසෙයෙව බාහුල්ලිකපිණ්ඩපාතිකා ආගන්ත්වා ‘‘භන්තෙ, අසුකො උපාසකො උපාසිකා අමච්චො අමච්චධීතා තුම්හාකං දස්සනකාමා’’ති වදන්ති, සො ගණ්හාවුසො, පත්තචීවරන්ති ගමනසජ්ජොව හොතීති නිච්චබ්‍යාවටො, තස්සෙව තෙ

පච්චයා පලිබොධා හොන්ති. තෙන ගණං පහාය යත්ථ නං න ජානන්ති, තත්ථ එකකෙන චරිතබ්බං. එවං සො පලිබොධො උපච්ඡිජ්ජතීති.

ගණොති සුත්තන්තිකගණො වා ආභිධම්මිකගණො වා, යො තස්ස උද්දෙසං වා පරිපුච්ඡං වා දෙන්තො සමණධම්මස්ස ඔකාසං න ලභති, තස්සෙව ගණො පලිබොධො හොති, තෙන සො එවං උපච්ඡින්දිතබ්බො. සචෙ තෙසං භික්ඛූනං බහු ගහිතං හොති, අප්පං අවසිට්ඨං, තං නිට්ඨපෙත්වා අරඤ්ඤං පවිසිතබ්බං. සචෙ අප්පං ගහිතං, බහු අවසිට්ඨං, යොජනතො පරං අගන්ත්වා අන්තොයොජනපරිච්ඡෙදෙ අඤ්ඤං ගණවාචකං උපසඞ්කමිත්වා ''ඉමෙ ආයස්මා උද්දෙසාදීහි සඞ්ගණ්හතූ''ති වත්තබ්බං. එවං අලභමානෙන ''මය්හමාවුසො, එකං කිච්චං අත්ථි, තුම්හෙ යථාඵාසුකට්ඨානානි ගච්ඡථා''ති ගණං පහාය අත්තනො කම්මං කත්තබ්බන්ති.

කම්මන්ති නවකම්මං. තං කරොන්තෙන වඩ්ඪකීආදීහි ලද්ධාලද්ධං ජානිතබ්බං, කතාකතෙ උස්සුක්කං ආපජ්ජිතබ්බන්ති සබ්බදා පලිබොධො හොති. සොපි එවං උපච්ඡින්දිතබ්බො, සචෙ අප්පං අවසිට්ඨං හොති නිට්ඨපෙතබ්බං. සචෙ බහු, සඞ්ඝිකඤ්චෙ නවකම්මං, සඞ්ඝස්ස වා සඞ්ඝභාරහාරකභික්ඛූනං වා නියයාදෙතබ්බං. අත්තනො සන්තකඤ්චෙ, අත්තනො භාරහාරකානං නියයාදෙතබ්බං. තාදිසෙ අලභන්තෙන සඞ්ඝස්ස පරිච්චජිත්වා ගන්තබ්බන්ති.

අද්ධානන්ති මග්ගගමනං. යස්ස හි කත්ථචි පබ්බජ්ජාපෙක්ඛො වා හොති, පච්චයජාතං වා කිඤ්චි ලද්ධබ්බං හොති. සචෙ තං අලභන්තො න සක්කොති අධිවාසෙතුං, අරඤ්ඤං පවිසිත්වා සමණධම්මං කරොන්තස්සපි ගමිකචිත්තං නාම දුප්පටිවිනොදනීයං හොති, තස්මා ගන්ත්වා තං කිච්චං තීරෙත්වාව සමණධම්මෙ උස්සුක්කං කාතබ්බන්ති.

ඤාතීති විහාරෙ ආචරියුපජ්ඣායසද්ධිවිහාරිකඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකසමානාචරියකා, ඝරෙ මාතා පිතා භාතාති එවමාදිකා. තෙ ගිලානා ඉමස්ස පලිබොධා හොන්ති, තස්මා සො පලිබොධො උපට්ඨහිත්වා තෙසං පාකතිකකරණෙන උපච්ඡින්දිතබ්බො.

තත්ථ උපජ්ඣායො තාව ගිලානො සචෙ ලහුං න වුට්ඨාති, යාවජීවම්පි පටිජග්ගිතබ්බො. තථා පබ්බජ්ජාචරියො උපසම්පදාචරියො සද්ධිවිහාරිකො උපසම්පාදිතපබ්බාජිතඅන්තෙවාසිකසමානුපජ්ඣායකා ච. නිස්සයාචරියඋද්දෙසාචරියනිස්සයන්තෙවාසිකඋද්දෙසන්තෙවාසිකසමානාචරියකා පන යාව නිස්සයඋද්දෙසා අනුපච්ඡින්නා, තාව පටිජග්ගිතබ්බා. පහොන්තෙන තතො උද්ධම්පි පටිජග්ගිතබ්බා එව. මාතාපිතූසු උපජ්ඣායෙ විය පටිපජ්ජිතබ්බං. සචෙපි හි තෙ රජ්ජෙ ඨිතා හොන්ති, පුත්තතො ච උපට්ඨානං පච්චාසීසන්ති, කාතබ්බමෙව. අථ තෙසං භෙසජ්ජං නත්ථි, අත්තනො සන්තකං දාතබ්බං. අසති භික්ඛාචරියාය පරියෙසිත්වාපි දාතබ්බමෙව. භාතුභගිනීනං පන තෙසං සන්තකමෙව යොජෙත්වා දාතබ්බං. සචෙ නත්ථි අත්තනො සන්තකං තාවකාලිකං දත්වා පච්ඡා ලභන්තෙන ගණ්හිතබ්බං. අලභන්තෙන න චොදෙතබ්බා. අඤ්ඤාතකස්ස භගිනිසාමිකස්ස භෙසජ්ජං නෙව කාතුං න දාතුං වට්ටති. ''තුය්හං සාමිකස්ස දෙහී''ති වත්වා පන භගිනියා දාතබ්බං. භාතුජායායපි එසෙව නයො. තෙසං පන පුත්තා ඉමස්ස ඤාතකා එවාති තෙසං කාතුං වට්ටතීති.

ආබාධොති යොකොචි රොගො. සො බාධයමානො පලිබොධො හොති, තස්මා භෙසජ්ජකරණෙන උපච්ඡින්දිතබ්බො. සචෙ පන කතිපාහං භෙසජ්ජං කරොන්තස්සපි න වූපසම්මති, නාහං තුය්හං දාසො, න භටකො, තංයෙව හි පොසෙන්තො අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ දුක්ඛං පත්තොති අත්තභාවං ගරහිත්වා සමණධම්මො කාතබ්බොති.

ගන්ථොති පරියත්තිහරණං. තං සජ්ඣායාදීහි නිච්චබ්‍යාවටස්ස පලිබොධො හොති, න ඉතරස්ස. තත්‍රිමානි වත්ථූනි –

මජ්ඣිමභාණකදෙවත්ථෙරො කිර මලයවාසිදෙවත්ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා කම්මට්ඨානං යාචි. ථෙරො කීදිසොසි, ආවුසො, පරියත්තියන්ති පුච්ඡි. මජ්ඣිමො මෙ, භන්තෙ, පගුණොති. ආවුසො, මජ්ඣිමො නාමෙසො දුප්පරිහාරො, මූලපණ්ණාසං සජ්ඣායන්තස්ස මජ්ඣිමපණ්ණාසකො ආගච්ඡති, තං සජ්ඣායන්තස්ස උපරිපණ්ණාසකො. කුතො තුය්හං කම්මට්ඨානන්ති? භන්තෙ, තුම්හාකං සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං ලභිත්වා පුන න ඔලොකෙස්සාමීති කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකූනවීසතිවස්සානි සජ්ඣායං අකත්වා වීසතිමෙ වස්සෙ අරහත්තං පත්වා සජ්ඣායත්ථාය ආගතානං භික්ඛූනං ''වීසති මෙ, ආවුසො, වස්සානි පරියත්තිං අනොලොකෙන්තස්ස, අපිච ඛො කතපරිචයො අහමෙත්ථ ආරභථා''ති වත්වා ආදිතො පට්ඨාය යාව පරියොසානා එකබ්‍යඤ්ජනෙපිස්ස කඞ්ඛා නාහොසි.

කරුළියගිරිවාසීනාගත්ථෙරොපි අට්ඨාරසවස්සානි පරියත්තිං ඡඩ්ඩෙත්වා භික්ඛූනං ධාතුකථං උද්දිසි. තෙසං ගාමවාසිකත්ථෙරෙහි සද්ධිං සංසන්දෙන්තානං එකපඤ්හොපි උප්පටිපාටියා ආගතො නාහොසි.

මහාවිහාරෙපි තිපිටකචූළාභයත්ථෙරො නාම අට්ඨකථං අනුග්ගහෙත්වාව පඤ්චනිකායමණ්ඩලෙ තීණි පිටකානි පරිවත්තෙස්සාමීති සුවණ්ණභෙරිං පහරාපෙසි. භික්ඛුසඞ්ඝො කතමාචරියානං උග්ගහො, අත්තනො

ආචරියුග්ගහඤ්ඤෙව වදතු, ඉතරථා වත්තුං න දෙමාති ආහ. උපජ්ඣායොපි නං අත්තනො උපට්ඨානමාගතං පුච්ඡි ‘‘ත්වමාවුසො, භෙරිං පහරාපෙසී’’ති? ආම, භන්තෙ. කිං කාරණාති? පරියත්තිං, භන්තෙ, පරිවත්තෙස්සාමීති. ආවුසො අභය, ආචරියා ඉදං පදං කථං වදන්තීති? එවං වදන්ති, භන්තෙති. ථෙරො හුන්ති පටිබාහි. පුන සො අඤ්ඤෙන අඤ්ඤෙන පරියායෙන එවං වදන්ති භන්තෙති තික්ඛත්තුං ආහ. ථෙරො සබ්බං හුන්ති පටිබාහිත්වා ‘‘ආවුසො, තයා පඨමං කථිතො එව ආචරියමග්ගො, ආචරියමුඛතො පන අනුග්ගහිතත්තා ‘එවං ආචරියා වදන්තී’ති සණ්ඨාතුං නාසක්ඛි. ගච්ඡ අත්තනො ආචරියානං සන්තිකෙ සුණාහී’’ති. කුහිං, භන්තෙ, ගච්ඡාමීති? ගඞ්ගාය පරතො රොහණජනපදෙ තුලාධාරපබ්බතවිහාරෙ සබ්බපරියත්තිකො මහාධම්මරක්ඛිතත්ථෙරො නාම වසති, තස්ස සන්තිකං ගච්ඡාති. සාධු, භන්තෙති ථෙරං වන්දිත්වා පඤ්චහි භික්ඛුසතෙහි සද්ධිං ථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා වන්දිත්වා නිසීදි. ථෙරො කස්මා ආගතොසීති පුච්ඡි. ධම්මං සොතුං, භන්තෙති. ආවුසො අභය, දීඝමජ්ඣිමෙසු මං කාලෙන කාලං පුච්ඡන්ති. අවසෙසං පන මෙ තිංසමත්තානි වස්සානි න ඔලොකිතපුබ්බං. අපිච ත්වං රත්තිං මම සන්තිකෙ පරිවත්තෙහි. අහං තෙ දිවා කථයිස්සාමීති. සො සාධු, භන්තෙති තථා අකාසි. පරිවෙණද්වාරෙ මහාමණ්ඩපං කාරෙත්වා ගාමවාසිනො දිවසෙ දිවසෙ ධම්මස්සවනත්ථාය ආගච්ඡන්ති. ථෙරො රත්තිං පරිවත්තිතං දිවා කථයන්තො අනුපුබ්බෙන දෙසනං නිට්ඨපෙත්වා අභයත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ තට්ටිකාය නිසීදිත්වා ‘‘ආවුසො, මය්හං කම්මට්ඨානං කථෙහී’’ති ආහ. භන්තෙ, කිං භණථ, නනු මයා තුම්හාකමෙව සන්තිකෙ සුතං? කිමහං තුම්හෙහි අඤ්ඤාතං කථෙස්සාමීති? තතො නං ථෙරො අඤ්ඤො එස, ආවුසො, ගතකස්ස මග්ගො නාමාති ආහ. අභයත්ථෙරො කිර තදා සොතාපන්නො හොති. අථස්ස සො කම්මට්ඨානං දත්වා ආගන්ත්වා ලොහපාසාදෙ ධම්මං පරිවත්තෙන්තො ථෙරො පරිනිබ්බුතොති අස්සොසි. සුත්වා ‘‘ආහරථාවුසො, චීවර’’න්ති චීවරං පාරුපිත්වා ‘‘අනුච්ඡවිකො, ආවුසො, අම්හාකං ආචරියස්ස අරහත්තමග්ගො. ආචරියො නො, ආවුසො, උජු ආජානීයො. සො අත්තනො ධම්මන්තෙවාසිකස්ස සන්තිකෙ තට්ටිකාය නිසීදිත්වා ‘මය්හං කම්මට්ඨානං කථෙහී’ති ආහ. අනුච්ඡවිකො, ආවුසො, ථෙරස්ස අරහත්තමග්ගො’’ති. එවරූපානං ගන්ථො පලිබොධො න හොතීති.

ඉද්ධීති පොථුජ්ජනිකා ඉද්ධි. සා හි උත්තානසෙය්‍යකදාරකො විය තරුණසස්සං විය ච දුප්පරිහාරා හොති. අප්පමත්තකෙනෙව භිජ්ජති. සා පන විපස්සනාය පලිබොධො හොති, න සමාධිස්ස, සමාධිං පත්වා පත්තබ්බතො. තස්මා විපස්සනත්ථිකෙන ඉද්ධිපලිබොධො උපච්ඡින්දිතබ්බො, ඉතරෙන අවසෙසාති අයං තාව පලිබොධකථාය විත්ථාරො.

කම්මට්ඨානදායකවණ්ණනා

42. **කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වාති** එත්ථ පන දුවිධං කම්මට්ඨානං සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං පාරිහාරියකම්මට්ඨානඤ්ච. තත්ථ සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානං නාම භික්ඛුසඞ්ඝාදීසු මෙත්තා මරණස්සති ච. අසුභසඤ්ඤාතිපි එකෙ.

කම්මට්ඨානිකෙන හි භික්ඛුනා පඨමං තාව පරිච්ඡින්දිත්වා සීමට්ඨකභික්ඛුසඞ්ඝෙ සුඛිතා හොන්තු අබ්‍යාපජ්ජාති මෙත්තා භාවෙතබ්බා. තතො සීමට්ඨකදෙවතාසු. තතො ගොචරගාමම්හි ඉස්සරජනෙ. තතො තත්ථ මනුස්සෙ උපාදාය සබ්බසත්තෙසු. සො හි භික්ඛුසඞ්ඝෙ මෙත්තාය සහවාසීනං මුදුචිත්තතං ජනෙති. අථස්ස තෙ සුඛසංවාසා හොන්ති. සීමට්ඨකදෙවතාසු මෙත්තාය මුදුකතචිත්තාහි දෙවතාහි ධම්මිකාය රක්ඛාය සුසංවිහිතරක්ඛො හොති. ගොචරගාමම්හි ඉස්සරජනෙ මෙත්තාය මුදුකතචිත්තසන්තානෙහි ඉස්සරෙහි ධම්මිකාය රක්ඛාය සුරක්ඛිතපරික්ඛාරො හොති. තත්ථ මනුස්සෙසු මෙත්තාය පසාදිතචිත්තෙහි තෙහි අපරිභූතො හුත්වා විචරති. සබ්බසත්තෙසු මෙත්තාය සබ්බත්ථ අප්පටිහතචාරො හොති. මරණස්සතියා පන අවස්සං මයා මරිතබ්බන්ති චින්තෙන්තො අනෙසනං පහාය උපරූපරි වඩ්ඪමානසංවෙගො අනොලීනවුත්තිකො හොති. අසුභසඤ්ඤාපරිචිතචිත්තස්ස පනස්ස දිබ්බානිපි ආරම්මණානි ලොභවසෙන චිත්තං න පරියාදියන්ති.

එවං බහූපකාරත්තා සබ්බත්ථ අත්ථයිතබ්බං ඉච්ඡිතබ්බන්ති ච අධිප්පෙතස්ස යොගානුයොගකම්මස්ස ඨානඤ්චාති **සබ්බත්ථකකම්මට්ඨානන්ති** වුච්චති.

චත්තාලීසාය පන කම්මට්ඨානෙසු යං යස්ස චරියානුකූලං, තං තස්ස නිච්චං පරිහරිතබ්බත්තා උපරිමස්ස ච උපරිමස්ස භාවනාකම්මස්ස පදට්ඨානත්තා **පාරිහාරියකම්මට්ඨානන්ති** වුච්චති. ඉති ඉමං දුවිධම්පි කම්මට්ඨානං යො දෙති, අයං **කම්මට්ඨානදායකො** නාම. තං කම්මට්ඨානදායකං.

කල්‍යාණමිත්තන්ති –

> පියො ගරු භාවනීයො, වත්තා ච වචනක්ඛමො;
> ගම්භීරඤ්ච කථං කත්තා, නො චට්ඨානෙ නියොජකොති. (අ. නි. 7.37);

එවමාදිගුණසමන්නාගතං එකන්තෙන හිතෙසිං වුද්ධිපක්ඛෙ ඨිතං කල්‍යාණමිත්තං.

‘‘මමං හි, ආනන්ද, කල්‍යාණමිත්තං ආගම්ම ජාතිධම්මා සත්තා ජාතියා පරිමුච්චන්තී’’ති (සං. නි. 1.129; 5.2) ආදිවචනතො පන සම්මාසම්බුද්ධොයෙව සබ්බාකාරසම්පන්නො කල්‍යාණමිත්තො. තස්මා තස්මිං සති තස්සෙව

භගවතො සන්තිකෙ ගහිතකම්මට්ඨානං සුගහිතං හොති. පරිනිබ්බුතෙ පන තස්මිං අසීතියා මහාසාවකෙසු යො ධරති, තස්ස සන්තිකෙ ගහෙතුං වට්ටති. තස්මිං අසති යං කම්මට්ඨානං ගහෙතුකාමො හොති, තස්සෙව වසෙන චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා ආසවක්ඛයප්පත්තස්ස ඛීණාසවස්ස සන්තිකෙ ගහෙතබ්බං.

කිං පන ඛීණාසවො අහං ඛීණාසවොති අත්තානං පකාසෙතීති? කිං වත්තබ්බං, කාරකභාවං හි ජානිත්වා පකාසෙති. නනු අස්සගුත්තත්ථෙරො ආරද්ධකම්මට්ඨානස්ස භික්ඛුනො ''කම්මට්ඨානකාරකො අය''න්ති ජානිත්වා ආකාසෙ චම්මඛණ්ඩං පඤ්ඤාපෙත්වා තත්ථ පල්ලඞ්කෙන නිසින්නො කම්මට්ඨානං කථෙසීති.

තස්මා සචෙ ඛීණාසවං ලභති, ඉච්චෙතං කුසලං, නො චෙ ලභති, අනාගාමිසකදාගාමිසොතාපන්නඣානලාභීපුථුජ්ජනතිපිටකධරද්විපිටකධරඑකපිටකධරෙසු පුරිමස්ස පුරිමස්ස සන්තිකෙ. එකපිටකධරෙපි අසති යස්ස එකසඞ්ගීතිපි අට්ඨකථාය සද්ධිං පගුණා, අයඤ්ච ලජ්ජී හොති, තස්ස සන්තිකෙ ගහෙතබ්බං. එවරූපො හි තන්තිධරො වංසානුරක්ඛකො පවෙණීපාලකො ආචරියො ආචරියමතිකොව හොති, න අත්තනොමතිකො හොති. තෙනෙව පොරාණකත්ථෙරා ''ලජ්ජී රක්ඛිස්සති ලජ්ජී රක්ඛිස්සතී''ති තික්ඛත්තුං ආහංසු.

පුබ්බෙ වුත්තඛීණාසවාදයො චෙත්ථ අත්තනා අධිගතමග්ගමෙව ආචික්ඛන්ති. බහුස්සුතො පන තං තං ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා උග්ගහපරිපුච්ඡානං විසොධිතත්තා ඉතො චිතො ච සුත්තඤ්ච කාරණඤ්ච සල්ලක්ඛෙත්වා සප්පායාසප්පායං යොජෙත්වා ගහනට්ඨානෙ ගච්ඡන්තො මහාහත්ථී විය මහාමග්ගං දස්සෙන්තො කම්මට්ඨානං කථෙස්සති. තස්මා එවරූපං කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා තස්ස වත්තපටිපත්තිං කත්වා කම්මට්ඨානං ගහෙතබ්බං.

සචෙ පනෙතං එකවිහාරෙයෙව ලභති, ඉච්චෙතං කුසලං, නො චෙ ලභති, යත්ථ සො වසති, තත්ථ ගන්තබ්බං. ගච්ඡන්තෙන ච න ධොතමක්ඛිතෙහි පාදෙහි උපාහනා ආරුහිත්වා ඡත්තං ගහෙත්වා තෙලනාළිමධුඵාණිතාදීනි ගාහාපෙත්වා අන්තෙවාසිකපරිවුතෙන ගන්තබ්බං. ගමිකවත්තං පන පූරෙත්වා අත්තනො පත්තචීවරං සයමෙව ගහෙත්වා අන්තරාමග්ගෙ යං යං විහාරං පවිසති සබ්බත්ථ වත්තපටිපත්තිං කුරුමානෙන සල්ලහුකපරික්ඛාරෙන පරමසල්ලෙඛවුත්තිනා හුත්වා ගන්තබ්බං.

තං විහාරං පවිසන්තෙන අන්තරාමග්ගෙයෙව දන්තකට්ඨං කප්පියං කාරාපෙත්වා ගහෙත්වා පවිසිතබ්බං, න ච ''මුහුත්තං විස්සමෙත්වා පාදධොවනමක්ඛනාදීනි කත්වා ආචරියස්ස සන්තිකං ගමිස්සාමී''ති අඤ්ඤං පරිවෙණං පවිසිතබ්බං. කස්මා? සචෙ හිස්ස තත්‍ර ආචරියස්ස විසභාගා භික්ඛූ භවෙය්‍යුං, තෙ ආගමනකාරණං පුච්ඡිත්වා ආචරියස්ස අවණ්ණං පකාසෙත්වා ''නට්ඨොසි, සචෙ තස්ස සන්තිකං ආගතො''ති විප්පටිසාරං උප්පාදෙය්‍යුං, යෙන තතොව පටිනිවත්තෙය්‍ය, තස්මා ආචරියස්ස වසනට්ඨානං පුච්ඡිත්වා උජුකං තත්ථෙව ගන්තබ්බං.

සචෙ ආචරියො දහරතරො හොති, පත්තචීවරපටිග්ගහණාදීනි න සාදිතබ්බානි. සචෙ වුඩ්ඪතරො හොති, ගන්ත්වා ආචරියං වන්දිත්වා ඨාතබ්බං. ''නික්ඛිපාවුසො, පත්තචීවර''න්ති වුත්තෙන නික්ඛිපිතබ්බං. ''පානීයං පිවා''ති වුත්තෙන සචෙ ඉච්ඡති පාතබ්බං. ''පාදෙ ධොවාහී''ති වුත්තෙන න තාව පාදා ධොවිතබ්බා. සචෙ හි ආචරියෙන ආභතං උදකං භවෙය්‍ය, න සාරුප්පං සියා. ''ධොවාහාවුසො, න මයා ආභතං, අඤ්ඤෙහි ආභත''න්ති වුත්තෙන පන යත්ථ ආචරියො න පස්සති, එවරූපෙ පටිච්ඡන්නෙ වා ඔකාසෙ, අබ්භොකාසෙ විහාරස්සාපි වා එකමන්තෙ නිසීදිත්වා පාදා ධොවිතබ්බා.

සචෙ ආචරියො තෙලනාළිං ආහරති උට්ඨහිත්වා උභොහි හත්ථෙහි සක්කච්චං ගහෙතබ්බා. සචෙ හි න ගණ්හෙය්‍ය, ''අයං භික්ඛු ඉතො එව පට්ඨාය සම්භොගං කොපෙතී''ති ආචරියස්ස අඤ්ඤථත්තං භවෙය්‍ය. ගහෙත්වා පන න ආදිතොව පාදා මක්ඛෙතබ්බා. සචෙ හි තං ආචරියස්ස ගත්තබ්භඤ්ජනතෙලං භවෙය්‍ය, න සාරුප්පං සියා. තස්මා සීසං මක්ඛෙත්වා ඛන්ධාදීනි මක්ඛෙතබ්බානි. ''සබ්බපාරිහාරියතෙලමිදං, ආවුසො, පාදෙපි මක්ඛෙහී''ති වුත්තෙන පන ථොකං සීසෙ කත්වා පාදෙ මක්ඛෙත්වා ''ඉමං තෙලනාළිං ඨපෙමි, භන්තෙ''ති වත්වා ආචරියෙ ගණ්හන්තෙ දාතබ්බා.

ආගතදිවසතො පට්ඨාය කම්මට්ඨානං මෙ, භන්තෙ, කථෙථ ඉච්චෙවං න වත්තබ්බං. දුතියදිවසතො පන පට්ඨාය සචෙ ආචරියස්ස පකතිඋපට්ඨාකො අත්ථි, තං යාචිත්වා වත්තං කාතබ්බං. සචෙ යාචිතොපි න දෙති, ඔකාසෙ ලද්ධෙයෙව කාතබ්බං. කරොන්තෙන ඛුද්දකමජ්ඣිමමහන්තානි තීණි දන්තකට්ඨානි උපනාමෙතබ්බානි. සීතං උණ්හන්ති දුවිධං මුඛධොවනඋදකඤ්ච න්හානොදකඤ්ච පටියාදෙතබ්බං. තතො යං ආචරියො තීණි දිවසානි පරිභුඤ්ජති, තාදිසමෙව නිච්චං උපනාමෙතබ්බං. නියමං අකත්වා යං වා තං වා පරිභුඤ්ජන්තස්ස යථාලද්ධං උපනාමෙතබ්බං. කිං බහුනා වුත්තෙන? යං තං භගවතා ''අන්තෙවාසිකෙන, භික්ඛවෙ, ආචරියම්හි සම්මා වත්තිතබ්බං. තත්‍රායං සම්මා වත්තනා, කාලස්සෙව උට්ඨාය උපාහනා ඔමුඤ්චිත්වා එකංසං උත්තරාසඞ්ගං කරිත්වා දන්තකට්ඨං දාතබ්බං, මුඛොදකං දාතබ්බං, ආසනං පඤ්ඤපෙතබ්බං. සචෙ යාගු හොති, භාජනං ධොවිත්වා යාගු උපනාමෙතබ්බා''ති (මහාව. 78) ආදිකං ඛන්ධකෙ සම්මාවත්තං පඤ්ඤත්තං, තං සබ්බම්පි කාතබ්බං.

එවං වත්තසම්පත්තියා ගරුං ආරාධයමානෙන සායං වන්දිත්වා යාහීති විස්සජ්ජිතෙන ගන්තබ්බං, යදා සො කිස්සාගතොසීති පුච්ඡති, තදා ආගමනකාරණං කථෙතබ්බං. සචෙ සො නෙව පුච්ඡති, වත්තං පන සාදියති, දසාහෙ වා

පක්ඛෙ වා වීතිවත්තෙ එකදිවසං විස්සජ්ජිතෙනාපි අගන්ත්වා ඔකාසං කාරෙත්වා ආගමනකාරණං ආරොචෙතබ්බං. අකාලෙ වා ගන්ත්වා කිමත්ථමාගතොසීති පුට්ඨෙන ආරොචෙතබ්බං. සචෙ සො පාතොව ආගච්ඡාති වදති, පාතොව ගන්තබ්බං.

සචෙ පනස්ස තාය වෙලාය පිත්තාබාධෙන වා කුච්ඡි පරිඩය්හති, අග්ගිමන්දතාය වා භත්තං න ජීරති, අඤ්ඤො වා කොචි රොගො බාධති, තං යථාභූතං ආවිකත්වා අත්තනො සප්පායවෙලං ආරොචෙත්වා තාය වෙලාය උපසඞ්කමිතබ්බං. අසප්පායවෙලාය හි වුච්චමානම්පි කම්මට්ඨානං න සක්කා හොති මනසිකාතුන්ති. අයං කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වාති එත්ථ විත්ථාරො.

චරියාවණ්ණනා

43. ඉදානි අත්තනො චරියානුකූලන්ති එත්ථ **චරියාති** ඡ චරියා රාගචරියා, දොසචරියා, මොහචරියා, සද්ධාචරියා, බුද්ධිචරියා, විතක්කචරියාති. කෙචි පන රාගාදීනං සංසග්ගසන්නිපාතවසෙන අපරාපි චතස්සො, තථා සද්ධාදීනන්ති ඉමාහි අට්ඨහි සද්ධිං චුද්දස ඉච්ඡන්ති. එවං පන භෙදෙ වුච්චමානෙ රාගාදීනං සද්ධාදීහිපි සංසග්ගං කත්වා අනෙකා චරියා හොන්ති, තස්මා සඞ්ඛෙපෙන ඡළෙව චරියා වෙදිතබ්බා. චරියා, පකති, උස්සන්නතාති අත්ථතො එකං. තාසං වසෙන ඡළෙව පුග්ගලා හොන්ති රාගචරිතො, දොසචරිතො, මොහචරිතො, සද්ධාචරිතො, බුද්ධිචරිතො, විතක්කචරිතොති.

තත්ථ යස්මා රාගචරිතස්ස කුසලප්පවත්තිසමයෙ සද්ධා බලවතී හොති, රාගස්ස ආසන්නගුණත්තා. යථා හි අකුසලපක්ඛෙ රාගො සිනිද්ධො නාතිලූඛො, එවං කුසලපක්ඛෙ සද්ධා. යථා රාගො වත්ථුකාමෙ පරියෙසති, එවං සද්ධා සීලාදිගුණෙ. යථා රාගො අහිතං න පරිච්චජති, එවං සද්ධා හිතං න පරිච්චජති, තස්මා රාගචරිතස්ස සද්ධාචරිතො සභාගො.

යස්මා පන දොසචරිතස්ස කුසලප්පවත්තිසමයෙ පඤ්ඤා බලවතී හොති, දොසස්ස ආසන්නගුණත්තා. යථා හි අකුසලපක්ඛෙ දොසො නිස්සිනෙහො න ආරම්මණං අල්ලීයති, එවං කුසලපක්ඛෙ පඤ්ඤා. යථා ච දොසො අභූතම්පි දොසමෙව පරියෙසති, එවං පඤ්ඤා භූතං දොසමෙව. යථා දොසො සත්තපරිවජ්ජනාකාරෙන පවත්තති, එවං පඤ්ඤා සඞ්ඛාරපරිවජ්ජනාකාරෙන, තස්මා දොසචරිතස්ස බුද්ධිචරිතො සභාගො.

යස්මා පන මොහචරිතස්ස අනුප්පන්නානං කුසලානං ධම්මානං උප්පාදාය වායමමානස්ස යෙභුය්‍යෙන අන්තරායකරා විතක්කා උප්පජ්ජන්ති, මොහස්ස ආසන්නලක්ඛණත්තා. යථා හි මොහො පරිබ්‍යාකුලතාය අනවට්ඨිතො, එවං විතක්කො නානප්පකාරවිතක්කනතාය. යථා ච මොහො අපරියොගාහණතාය චඤ්චලො. තථා විතක්කො ලහුපරිකප්පනතාය, තස්මා මොහචරිතස්ස විතක්කචරිතො සභාගොති.

අපරෙ තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන අපරාපි තිස්සො චරියා වදන්ති. තත්ථ තණ්හා රාගොයෙව, මානො ච තංසම්පයුත්තොති තදුභයං රාගචරියං නාතිවත්තති . මොහනිදානත්තා ච දිට්ඨියා දිට්ඨිචරියා මොහචරියමෙව අනුපතති.

44. තා පනෙතා චරියා කින්නිදානා? කථඤ්ච ජානිතබ්බං ''අයං පුග්ගලො රාගචරිතො, අයං පුග්ගලො දොසාදීසු අඤ්ඤතරචරිතො''ති? කිං චරිතස්ස පුග්ගලස්ස කිං සප්පායන්ති?

තත්‍ර පුරිමා තාව තිස්සො චරියා පුබ්බාචිණ්ණනිදානා, ධාතුදොසනිදානා චාති එකච්චෙ වදන්ති. පුබ්බෙ කිර ඉට්ඨප්පයොගසුභකම්මබහුලො රාගචරිතො හොති, සග්ගා වා චවිත්වා ඉධූපපන්නො. පුබ්බෙ ඡෙදනවධබන්ධනවෙරකම්මබහුලො දොසචරිතො හොති, නිරයනාගයොනීහි වා චවිත්වා ඉධූපපන්නො. පුබ්බෙ මජ්ජපානබහුලො සුතපරිපුච්ඡාවිහීනො ච මොහචරිතො හොති, තිරච්ඡානයොනියා වා චවිත්වා ඉධූපපන්නොති එවං පුබ්බාචිණ්ණනිදානාති වදන්ති. ද්වින්නං පන ධාතූනං උස්සන්නත්තා පුග්ගලො මොහචරිතො හොති පථවීධාතුයා ච ආපොධාතුයා ච. ඉතරාසං ද්වින්නං උස්සන්නත්තා දොසචරිතො. සබ්බාසං සමත්තා පන රාගචරිතොති. දොසෙසු ච සෙම්හාධිකො රාගචරිතො හොති. වාතාධිකො මොහචරිතො. සෙම්හාධිකො වා මොහචරිතො. වාතාධිකො රාගචරිතොති එවං ධාතුදොසනිදානාති වදන්ති.

තත්ථ යස්මා පුබ්බෙ ඉට්ඨප්පයොගසුභකම්මබහුලාපි සග්ගා චවිත්වා ඉධූපපන්නාපි ච න සබ්බෙ රාගචරිතායෙව හොන්ති, න ඉතරෙ වා දොසමොහචරිතා. එවං ධාතූනඤ්ච යථාවුත්තෙනෙව නයෙන උස්සදනියමො නාම නත්ථි. දොසනියමෙ ච රාගමොහද්වයමෙව වුත්තං, තම්පි ච පුබ්බාපරවිරුද්ධමෙව. සද්ධාචරියාදීසු ච එකිස්සාපි නිදානං න වුත්තමෙව. තස්මා සබ්බමෙතං අපරිච්ඡින්නවචනං.

අයං පනෙත්ථ අට්ඨකථාචරියානං මතානුසාරෙන විනිච්ඡයො, වුත්තඤ්හෙතං උස්සදකිත්තනෙ (ධ. ස. අට්ඨ. 498) ''ඉමෙ සත්තා පුබ්බහෙතුනියාමෙන ලොභුස්සදා දොසුස්සදා මොහුස්සදා අලොභුස්සදා අදොසුස්සදා අමොහුස්සදා ච හොන්ති.

යස්ස හි කම්මායූහනක්ඛණෙ ලොභො බලවා හොති අලොභො මන්දො, අදොසාමොහා බලවන්තො දොසමොහා මන්දා, තස්ස මන්දො අලොභො ලොභං පරියාදාතුං න සක්කොති. අදොසාමොහා පන බලවන්තො දොසමොහෙ පරියාදාතුං සක්කොන්ති. තස්මා සො තෙන කම්මෙන දින්නපටිසන්ධිවසෙන නිබ්බත්තො ලුද්ධො හොති සුඛසීලො අක්කොධනො පඤ්ඤවා වජිරූපමඤාණො.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ ලොභදොසා බලවන්තො හොන්ති අලොභාදොසා මන්දා, අමොහො බලවා මොහො මන්දො, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො චෙව හොති දුට්ඨො ච. පඤ්ඤවා පන හොති වජිරූපමඤාණො දත්තාභයත්ථෙරො විය.

යස්ස කම්මායූහනක්ඛණෙ ලොභාදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො චෙව හොති දන්ධො ච, සීලකො පන හොති අක්කොධනො (බාකුලත්ථෙරො විය).

තථා යස්ස කම්මායූහනක්ඛණෙ තයොපි ලොභදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති අලොභාදයො මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව ලුද්ධො චෙව හොති දුට්ඨො ච මූළ්හො ච.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ අලොභදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො අප්පකිලෙසො හොති දිබ්බාරම්මණම්පි දිස්වා නිච්චලො, දුට්ඨො පන හොති දන්ධපඤ්ඤො ච.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ අලොභාදොසමොහා බලවන්තො හොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො චෙව හොති අදුට්ඨො සීලකො ච, දන්ධො පන හොති.

තථා යස්ස කම්මායූහනක්ඛණෙ අලොභදොසාමොහා බලවන්තො හොන්ති ඉතරෙ මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව අලුද්ධො චෙව හොති පඤ්ඤවා ච, දුට්ඨො ච පන හොති කොධනො.

යස්ස පන කම්මායූහනක්ඛණෙ තයොපි අලොභාදොසාමොහා බලවන්තො හොන්ති ලොභාදයො මන්දා, සො පුරිමනයෙනෙව මහාසඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරො විය අලුද්ධො අදුට්ඨො පඤ්ඤවා ච හොතී''ති.

එත්ථ ච යො ලුද්ධොති වුත්තො, අයං රාගචරිතො. දුට්ඨදන්ධා දොසමොහචරිතා. පඤ්ඤවා බුද්ධිචරිතො. අලුද්ධඅදුට්ඨා පසන්නපකතිතාය සද්ධාචරිතා. යථා වා අමොහපරිවාරෙන කම්මුනා නිබ්බත්තො බුද්ධිචරිතො, එවං බලවසද්ධාපරිවාරෙන කම්මුනා නිබ්බත්තො සද්ධාචරිතො. කාමවිතක්කාදිපරිවාරෙන කම්මුනා නිබ්බත්තො විතක්කචරිතො. ලොභාදිනා වොමිස්සපරිවාරෙන කම්මුනා නිබ්බත්තො වොමිස්සචරිතොති. එවං ලොභාදීසු අඤ්ඤතරඤ්ඤතරපරිවාරං පටිසන්ධිජනකං කම්මං චරියානං නිදානන්ති වෙදිතබ්බං.

45. යං පන වුත්තං කථඤ්ච ජානිතබ්බං අයං පුග්ගලො රාගචරිතොතිආදි. තත්‍රායං නයො.

ඉරියාපථතො කිච්චා, භොජනා දස්සනාදිතො;
ධම්මප්පවත්තිතො චෙව, චරියායො විභාවයෙති.

තත්ථ **ඉරියාපථතොති** රාගචරිතො හි පකතිගමනෙන ගච්ඡන්තො චාතුරියෙන ගච්ඡති, සණිකං පාදං නික්ඛිපති, සමං නික්ඛිපති, සමං උද්ධරති, උක්කුටිකඤ්චස්ස පදං හොති. දොසචරිතො පාදග්ගෙහි ඛණන්තො විය ගච්ඡති, සහසා පාදං නික්ඛිපති, සහසා උද්ධරති, අනුකඩ්ඪිතඤ්චස්ස පදං හොති. මොහචරිතො පරිබ්‍යාකුලාය ගතියා ගච්ඡති, ඡම්භිතො විය පදං නික්ඛිපති, ඡම්භිතො විය උද්ධරති, සහසානුපීළිතඤ්චස්ස පදං හොති. වුත්තම්පි චෙතං මාගණ්ඩියසුත්තුප්පත්තියං –

''රත්තස්ස හි උක්කුටිකං පදං භවෙ,
දුට්ඨස්ස හොති අනුකඩ්ඪිතං පදං;
මූළ්හස්ස හොති සහසානුපීළිතං,
විවට්ටච්ඡදස්ස ඉදමීදිසං පද''න්ති.

ඨානම්පි රාගචරිතස්ස පාසාදිකං හොති මධුරාකාරං, දොසචරිතස්ස ථද්ධාකාරං, මොහචරිතස්ස ආකුලාකාරං. නිසජ්ජායපි එසෙව නයො. රාගචරිතො ච අතරමානො සමං සෙය්‍යං පඤ්ඤපෙත්වා සණිකං නිපජ්ජිත්වා අඞ්ගපච්චඞ්ගානි සමොධාය පාසාදිකෙන ආකාරෙන සයති, වුට්ඨාපියමානො ච සීඝං අවුට්ඨාය සඞ්කිතො විය සණිකං පටිවචනං දෙති. දොසචරිතො තරමානො යථා වා තථා වා සෙය්‍යං පඤ්ඤපෙත්වා පක්ඛිත්තකායො භාකුටිං කත්වා සයති, වුට්ඨාපියමානො ච සීඝං වුට්ඨාය කුපිතො විය පටිවචනං දෙති. මොහචරිතො දුස්සණ්ඨානං සෙය්‍යං පඤ්ඤපෙත්වා වික්ඛිත්තකායො බහුලං අධොමුඛො සයති, වුට්ඨාපියමානො ච හුඞ්කාරං කරොන්තො දන්ධං වුට්ඨාති. සද්ධාචරිතාදයො පන යස්මා රාගචරිතාදීනං සභාගා, තස්මා තෙසම්පි තාදිසොව ඉරියාපථො හොතීති. එවං තාව ඉරියාපථතො චරියායො විභාවයෙ.

කිච්චාති සම්මජ්ජනාදීසු ච කිච්චෙසු රාගචරිතො සාධුකං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා අතරමානො වාලිකං අවිප්පකිරන්තො සින්දුවාරකුසුමසන්ථරමිව සන්ථරන්තො සුද්ධං සමං සම්මජ්ජති. දොසචරිතො ගාළ්හං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා තරමානරූපො උභතො වාලිකං උස්සාරෙන්තො ඛරෙන සද්දෙන අසුද්ධං විසමං සම්මජ්ජති. මොහචරිතො සිථිලං සම්මජ්ජනිං ගහෙත්වා සම්පරිවත්තකං ආලොළයමානො අසුද්ධං විසමං සම්මජ්ජති.

යථා සම්මජ්ජනෙ, එවං චීවරධොවනරජනාදීසුපි සබ්බකිච්චෙසු නිපුණමධුරසමසක්කච්චකාරී රාගචරිතො. ගාළ්හථද්ධවිසමකාරී දොසචරිතො. අනිපුණබ්‍යාකුලවිසමාපරිච්ඡින්නකාරී මොහචරිතො. චීවරධාරණම්පි ච රාගචරිතස්ස නාතිගාළ්හං නාතිසිථිලං හොති පාසාදිකං පරිමණ්ඩලං. දොසචරිතස්ස අතිගාළ්හං අපරිමණ්ඩලං. මොහචරිතස්ස සිථිලං පරිබ්‍යාකුලං. සද්ධාචරිතාදයො තෙසංයෙවානුසාරෙන වෙදිතබ්බා, තං සභාගත්තාති. එවං කිච්චතො චරියායො විභාවයෙ.

භොජනාති රාගචරිතො සිනිද්ධමධුරභොජනප්පියො හොති, භුඤ්ජමානො ච නාතිමහන්තං පරිමණ්ඩලං ආලොපං කත්වා රසපටිසංවෙදී අතරමානො භුඤ්ජති, කිඤ්චිදෙව ච සාදුං ලභිත්වා සොමනස්සං ආපජ්ජති . දොසචරිතො ලූඛඅම්බිලභොජනප්පියො හොති, භුඤ්ජමානො ච මුඛපූරකං ආලොපං කත්වා අරසපටිසංවෙදී තරමානො භුඤ්ජති, කිඤ්චිදෙව ච අසාදුං ලභිත්වා දොමනස්සං ආපජ්ජති. මොහචරිතො අනියතරුචිකො හොති, භුඤ්ජමානො ච අපරිමණ්ඩලං පරිත්තං ආලොපං කත්වා භාජනෙ ඡඩ්ඩෙන්තො මුඛං මක්ඛෙන්තො වික්ඛිත්තචිත්තො තං තං විතක්කෙන්තො භුඤ්ජති. සද්ධාචරිතාදයොපි තෙසංයෙවානුසාරෙන වෙදිතබ්බා, තංසභාගත්තාති. එවං භොජනතො චරියායො විභාවයෙ.

දස්සනාදිතොති රාගචරිතො ඊසකම්පි මනොරමං රූපං දිස්වා විම්හයජාතො විය චිරං ඔලොකෙති, පරිත්තෙපි ගුණෙ සජ්ජති, භූතම්පි දොසං න ගණ්හාති, පක්කමන්තොපි අමුඤ්චිතුකාමොව හුත්වා සාපෙක්ඛො පක්කමති. දොසචරිතො ඊසකම්පි අමනොරමං රූපං දිස්වා කිලන්තරූපො විය න චිරං ඔලොකෙති, පරිත්තෙපි දොසෙ පටිහඤ්ඤති, භූතම්පි ගුණං න ගණ්හාති, පක්කමන්තොපි මුඤ්චිතුකාමොව හුත්වා අනපෙක්ඛො පක්කමති. මොහචරිතො යංකිඤ්චි රූපං දිස්වා පරපච්චයිකො හොති, පරං නින්දන්තං සුත්වා නින්දති, පසංසන්තං සුත්වා පසංසති, සයං පන අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය උපෙක්ඛකොව හොති. එස නයො සද්දසවනාදීසුපි. සද්ධාචරිතාදයො පන තෙසංයෙවානුසාරෙන වෙදිතබ්බා, තංසභාගත්තාති. එවං දස්සනාදිතො චරියායො විභාවයෙ.

ධම්මප්පවත්තිතො චෙවාති රාගචරිතස්ස ච මායා, සාඨෙය්‍යං, මානො, පාපිච්ඡතා, මහිච්ඡතා, අසන්තුට්ඨිතා, සිඞ්ගං, චාපල්‍යන්ති එවමාදයො ධම්මා බහුලං පවත්තන්ති. දොසචරිතස්ස කොධො, උපනාහො, මක්ඛො, පළාසො, ඉස්සා, මච්ඡරියන්ති එවමාදයො. මොහචරිතස්ස ථිනං, මිද්ධං, උද්ධච්චං, කුක්කුච්චං, විචිකිච්ඡා, ආධානග්ගාහිතා, දුප්පටිනිස්සග්ගිතාති එවමාදයො. සද්ධාචරිතස්ස මුත්තචාගතා, අරියානං දස්සනකාමතා, සද්ධම්මං සොතුකාමතා, පාමොජ්ජබහුලතා, අසඨතා, අමායාවිතා, පසාදනීයෙසු ඨානෙසු පසාදොති එවමාදයො. බුද්ධිචරිතස්ස සොවචස්සතා, කල්‍යාණමිත්තතා, භොජනෙමත්තඤ්ඤුතා, සතිසම්පජඤ්ඤං, ජාගරියානුයොගො, සංවෙජනීයෙසු ඨානෙසු සංවෙගො, සංවිග්ගස්ස ච යොනිසො පධානන්ති එවමාදයො. විතක්කචරිතස්ස භස්සබහුලතා, ගණාරාමතා, කුසලානුයොගෙ අරති, අනවට්ඨිතකිච්චතා, රත්තිං ධූමායනා , දිවා පජ්ජලනා, හුරාහුරං ධාවනාති එවමාදයො ධම්මා බහුලං පවත්තන්තීති. එවං ධම්මප්පවත්තිතො චරියායො විභාවයෙ.

යස්මා පන ඉදං චරියාවිභාවනවිධානං සබ්බාකාරෙන නෙව පාළියං න අට්ඨකථායං ආගතං, කෙවලං ආචරියමතානුසාරෙන වුත්තං, තස්මා න සාරතො පච්චෙතබ්බං. රාගචරිතස්ස හි වුත්තානි ඉරියාපථාදීනි දොසචරිතාදයොපි අප්පමාදවිහාරිනො කාතුං සක්කොන්ති. සංසට්ඨචරිතස්ස ච පුග්ගලස්ස එකස්සෙව භින්නලක්ඛණා ඉරියාපථාදයො න උපපජ්ජන්ති. යං පනෙතං අට්ඨකථාසු චරියාවිභාවනවිධානං වුත්තං, තදෙව සාරතො පච්චෙතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං ''චෙතොපරියඤාණස්ස ලාභී ආචරියො චරියං ඤත්වා කම්මට්ඨානං කථෙස්සති, ඉතරෙන අන්තෙවාසිකො පුච්ඡිතබ්බො''ති. තස්මා චෙතොපරියඤාණෙන වා තං වා පුග්ගලං පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බං. අයං පුග්ගලො රාගචරිතො, අයං දොසාදීසු අඤ්ඤතරචරිතොති.

46. කිං චරිතස්ස පුග්ගලස්ස කිං සප්පායන්ති එත්ථ පන සෙනාසනං තාව රාගචරිතස්ස අධොතවෙදිකං භූමට්ඨකං අකතපබ්භාරකං තිණකුටිකං පණ්ණසාලාදීනං අඤ්ඤතරං රජොකිණ්ණං ජතුකාභරිතං ඔලුග්ගවිලුග්ගං අතිඋච්චං වා අතිනීචං වා උජ්ජඞ්ගලං සාසඞ්කං අසුචිවිසමමග්ගං, යත්ථ මඤ්චපීඨම්පි මඞ්කුණභරිතං දුරූපං දුබ්බණ්ණං, යං ඔලොකෙන්තස්සෙව ජිගුච්ඡා උප්පජ්ජති, තාදිසං සප්පායං. නිවාසනපාරුපනං අන්තච්ඡින්නං ඔලම්බවිලම්බසුත්තකාකිණ්ණං ජාලපූවසදිසං සාණි විය ඛරසම්ඵස්සං කිලිට්ඨං භාරිකං කිච්ඡපරිහරණං සප්පායං. පත්තොපි දුබ්බණ්ණො මත්තිකාපත්තො වා ආණිගණ්ඨිකාහතො අයොපත්තො වා ගරුකො දුස්සණ්ඨානො සීසකපාලමිව ජෙගුච්ඡො වට්ටති. භික්ඛාචාරමග්ගොපි අමනාපො අනාසන්නගාමො විසමො වට්ටති. භික්ඛාචාරගාමොපි යත්ථ මනුස්සා අපස්සන්තා විය චරන්ති, යත්ථ එකකුලෙපි භික්ඛං අලභිත්වා නික්ඛමන්තං ''එහි, භන්තෙ''ති ආසනසාලං පවෙසෙත්වා යාගුභත්තං දත්වා ගච්ඡන්තා ගාවී විය වජෙ පවෙසෙත්වා අනපලොකෙන්තා ගච්ඡන්ති, තාදිසො වට්ටති . පරිවිසකමනුස්සාපි දාසා වා කම්මකරා වා දුබ්බණ්ණා දුද්දසිකා කිලිට්ඨවසනා දුග්ගන්ධා ජෙගුච්ඡා, යෙ අචිත්තීකාරෙන යාගුභත්තං ඡඩ්ඩෙන්තා විය පරිවිසන්ති, තාදිසා සප්පායා. යාගුභත්තඛජ්ජකම්පි ලූඛං දුබ්බණ්ණං සාමාකකුද්‍රූසකකණාජකාදිමයං පූතිතක්කං බිලඞ්ගං ජිණ්ණසාකසූපෙය්‍යං යංකිඤ්චිදෙව කෙවලං

උදරපූරමත්තං වට්ටති. ඉරියාපථොපිස්ස ඨානං වා චඞ්කමො වා වට්ටති. ආරම්මණං නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු යංකිඤ්චි අපරිසුද්ධවණ්ණන්ති ඉදං රාගචරිතස්ස සප්පායං.

දොසචරිතස්ස සෙනාසනං නාතිඋච්චං නාතිනීචං ඡායූදකසම්පන්නං සුවිභත්තභිත්තිථම්භසොපානං සුපරිනිට්ඨිතමාලාකම්මලතාකම්මනානාවිධචිත්තකම්මසමුජ්ජලසමසිනිද්ධමුදුභූමිතලං බ්‍රහ්මවිමානමිව කුසුමදාමවිචිත්‍රවණ්ණචෙලවිතානසමලඞ්කතං සුපඤ්ඤත්තසුචිමනොරමත්ථරණමඤ්චපීඨං තත්ථ තත්ථ වාසත්ථාය නික්ඛිත්තකුසුමවාසගන්ධසුගන්ධං යං දස්සනමත්තෙනෙව පීතිපාමොජ්ජං ජනයති, එවරූපං සප්පායං. තස්ස පන සෙනාසනස්ස මග්ගොපි සබ්බපරිස්සයවිමුත්තො සුචිසමතලො අලඞ්කතපටියත්තොව වට්ටති. සෙනාසනපරික්ඛාරොපෙත්ථ කීටමඞ්කුණදීඝජාතිමූසිකානං නිස්සයපරිච්ඡින්දනත්ථං නාතිබහුකො, එකමඤ්චපීඨමත්තමෙව වට්ටති. නිවාසනපාරුපනම්පිස්ස චීනපට්ටසොමාරපට්ටකොසෙය්‍යකප්පාසිකසුඛුමඛොමාදීනං යං යං පණීතං, තෙන තෙන එකපට්ටං වා දුපට්ටං වා සල්ලහුකං සමණසාරුප්පෙන සුරත්තං සුද්ධවණ්ණං වට්ටති. පත්තො උදකපුප්ඵුළමිව සුසණ්ඨානො මණි විය සුමට්ඨො නිම්මලො සමණසාරුප්පෙන සුපරිසුද්ධවණ්ණො අයොමයො වට්ටති. භික්ඛාචාරමග්ගො පරිස්සයවිමුත්තො සමො මනාපො නාතිදූරනාච්චාසන්නගාමො වට්ටති. භික්ඛාචාරගාමොපි යත්ථ මනුස්සා ‘‘ඉදානි අය්‍යො ආගමිස්සතී’’ති සිත්තසම්මට්ඨෙ පදෙසෙ ආසනං පඤ්ඤාපෙත්වා පච්චුග්ගන්ත්වා පත්තං ආදාය ඝරං පවෙසෙත්වා පඤ්ඤත්තාසනෙ නිසීදාපෙත්වා සක්කච්චං සහත්ථා පරිවිසන්ති, තාදිසො වට්ටති. පරිවෙසකා පනස්ස යෙ හොන්ති අභිරූපා පාසාදිකා සුන්හාතා සුවිලිත්තා ධූපවාසකුසුමගන්ධසුරභිනො නානාවිරාගසුචිමනුඤ්ඤවත්ථාභරණපටිමණ්ඩිතා සක්කච්චකාරිනො, තාදිසා සප්පායා. යාගුභත්තඛජ්ජකම්පි වණ්ණගන්ධරසසම්පන්නං ඔජවන්තං මනොරමං සබ්බාකාරපණීතං යාවදත්ථං වට්ටති. ඉරියාපථොපිස්ස සෙය්‍යා වා නිසජ්ජා වා වට්ටති, ආරම්මණං නීලාදීසු වණ්ණකසිණෙසු යංකිඤ්චි සුපරිසුද්ධවණ්ණන්ති ඉදං දොසචරිතස්ස සප්පායං.

මොහචරිතස්ස සෙනාසනං දිසාමුඛං අසම්බාධං වට්ටති, යත්ථ නිසින්නස්ස විවටා දිසා ඛායන්ති , ඉරියාපථෙසු චඞ්කමො වට්ටති. ආරම්මණං පනස්ස පරිත්තං සුප්පමත්තං සරාවමත්තං වා (ඛුද්දකං) න වට්ටති. සම්බාධස්මිඤ්හි ඔකාසෙ චිත්තං භිය්‍යො සම්මොහමාපජ්ජති, තස්මා විපුලං මහාකසිණං වට්ටති. සෙසං දොසචරිතස්ස වුත්තසදිසමෙවාති ඉදං මොහචරිතස්ස සප්පායං.

සද්ධාචරිතස්ස සබ්බම්පි දොසචරිතම්හි වුත්තවිධානං සප්පායං. ආරම්මණෙසු චස්ස අනුස්සතිට්ඨානම්පි වට්ටති.

බුද්ධිචරිතස්ස සෙනාසනාදීසු ඉදං නාම අසප්පායන්ති නත්ථි.

විතක්කචරිතස්ස සෙනාසනං විවටං දිසාමුඛං යත්ථ නිසින්නස්ස ආරාමවනපොක්ඛරණීරාමණෙය්‍යකානි ගාමනිගමජනපදපටිපාටියො නීලොභාසා ච පබ්බතා පඤ්ඤායන්ති, තං න වට්ටති, තඤ්හි විතක්කවිධාවනස්සෙව පච්චයො හොති, තස්මා ගම්භීරෙ දරීමුඛෙ වනප්පටිච්ඡන්නෙ හත්ථිකුච්ඡිපබ්භාරමහින්දගුහාසදිසෙ සෙනාසනෙ වසිතබ්බං. ආරම්මණම්පිස්ස විපුලං න වට්ටති. තාදිසඤ්හි විතක්කවසෙන සන්ධාවනස්ස පච්චයො හොති. පරිත්තං පන වට්ටති.

සෙසං රාගචරිතස්ස වුත්තසදිසමෙවාති ඉදං විතක්කචරිතස්ස සප්පායං. අයං අත්තනො චරියානුකූලන්ති එත්ථ ආගතචරියානං පභෙදනිදානවිභාවනසප්පායපරිච්ඡෙදතො විත්ථාරො. න ච තාව චරියානුකූලං කම්මට්ඨානං සබ්බාකාරෙන ආවිකතං. තඤ්හි අනන්තරස්ස මාතිකාපදස්ස විත්ථාරෙ සයමෙව ආවිභවිස්සති.

චත්තාලීසකම්මට්ඨානවණ්ණනා

47. තස්මා යං වුත්තං චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු අඤ්ඤතරං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති එත්ථ සඞ්ඛාතනිද්දෙසතො, උපචාරප්පනාවහතො, ඣානප්පභෙදතො, සමතික්කමතො, වඩ්ඪනාවඩ්ඪනතො, ආරම්මණතො, භූමිතො, ගහණතො, පච්චයතො, චරියානුකූලතොති ඉමෙහි තාව දසහාකාරෙහි කම්මට්ඨානවිනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **සඞ්ඛාතනිද්දෙසතොති** චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසූති හි වුත්තං, තත්‍රිමානි චත්තාලීස කම්මට්ඨානානි දස කසිණා, දස අසුභා, දස අනුස්සතියො, චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරො ආරුප්පා, එකා සඤ්ඤා, එකං වවත්ථානන්ති.

තත්ථ පථවීකසිණං, ආපොකසිණං, තෙජොකසිණං, වායොකසිණං, නීලකසිණං, පීතකසිණං, ලොහිතකසිණං, ඔදාතකසිණං, ආලොකකසිණං, පරිච්ඡින්නාකාසකසිණන්ති ඉමෙ **දස කසිණා**.

උද්ධුමාතකං, විනීලකං, විපුබ්බකං, විච්ඡිද්දකං, වික්ඛායිතකං, වික්ඛිත්තකං, හතවික්ඛිත්තකං, ලොහිතකං, පුළුවකං, අට්ඨිකන්ති ඉමෙ **දස අසුභා**.

බුද්ධානුස්සති, ධම්මානුස්සති, සඞ්ඝානුස්සති, සීලානුස්සති, චාගානුස්සති, දෙවතානුස්සති, මරණානුස්සති, කායගතාසති, ආනාපානස්සති, උපසමානුස්සතීති ඉමා **දස අනුස්සතියො**.

මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛාති ඉමෙ **චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා.**

ආකාසානඤ්චායතනං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනං, ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති ඉමෙ **චත්තාරො ආරුප්පා.** ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා **එකා සඤ්ඤා.** චතුධාතුවවත්ථානං **එකං වවත්ථානන්ති** එවං සඞ්ඛාතනිද්දෙසතො විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො.

උපචාරප්පනාවහතොති ඨපෙත්වා කායගතාසතිඤ්ච ආනාපානස්සතිඤ්ච අවසෙසා අට්ඨ අනුස්සතියො, ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා, චතුධාතුවවත්ථානන්ති ඉමානෙව හෙත්ථ දසකම්මට්ඨානානි උපචාරවහානි. සෙසානි අප්පනාවහානි. එවං උපචාරප්පනාවහතො.

ඣානප්පභෙදතොති අප්පනාවහෙසු චෙත්ථ ආනාපානස්සතියා සද්ධිං දස කසිණා චතුක්කජ්ඣානිකා හොන්ති. කායගතාසතියා සද්ධිං දස අසුභා පඨමජ්ඣානිකා. පුරිමා තයො බ්‍රහ්මවිහාරා තිකජ්ඣානිකා. චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරො චත්තාරො ච ආරුප්පා චතුත්ථජ්ඣානිකාති එවං ඣානප්පභෙදතො.

සමතික්කමතොති ද්වෙ සමතික්කමා අඞ්ගසමතික්කමො ච ආරම්මණසමතික්කමො ච. තත්ථ සබ්බෙසුපි තිකචතුක්කජ්ඣානිකෙසු කම්මට්ඨානෙසු අඞ්ගසමතික්කමො හොති විතක්කවිචාරාදීනි ඣානඞ්ගානි සමතික්කමිත්වා තෙස්වෙවාරම්මණෙසු දුතියජ්ඣානාදීනං පත්තබ්බතො. තථා චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරෙ. සොපි හි මෙත්තාදීනංයෙව ආරම්මණෙ සොමනස්සං සමතික්කමිත්වා පත්තබ්බොති. චතූසු පන ආරුප්පෙසු ආරම්මණසමතික්කමො හොති. පුරිමෙසු හි නවසු කසිණෙසු අඤ්ඤතරං සමතික්කමිත්වා ආකාසානඤ්චායතනං පත්තබ්බං. ආකාසාදීනි ච සමතික්කමිත්වා විඤ්ඤාණඤ්චායතනාදීනි. සෙසෙසු සමතික්කමො නත්ථීති එවං සමතික්කමතො.

වඩ්ඪනාවඩ්ඪනතොති ඉමෙසු චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු දස කසිණානෙව වඩ්ඪෙතබ්බානි. යත්තකඤ්හි ඔකාසං කසිණෙන ඵරති, තදබ්භන්තරෙ දිබ්බාය සොතධාතුයා සද්දං සොතුං දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපානි පස්සිතුං පරසත්තානඤ්ච චෙතසා චිත්තමඤ්ඤාතුං සමත්ථො හොති. කායගතාසති පන අසුභානි ච න වඩ්ඪෙතබ්බානි. කස්මා? ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නත්තා ආනිසංසාභාවා ච. සා ච නෙසං ඔකාසෙන පරිච්ඡින්නතා භාවනානයෙ ආවිභවිස්සති. තෙසු පන වඩ්ඪිතෙසු කුණපරාසියෙව වඩ්ඪති, න කොචි ආනිසංසො අත්ථි. වුත්තම්පි චෙතං සොපාකපඤ්හාබ්‍යාකරණෙ, ''විභූතා භගවා රූපසඤ්ඤා අවිභූතා අට්ඨිකසඤ්ඤා''ති. තත්‍ර හි නිමිත්තවඩ්ඪනවසෙන රූපසඤ්ඤා විභූතාති වුත්තා. අට්ඨිකසඤ්ඤා අවඩ්ඪනවසෙන අවිභූතාති වුත්තා.

යං පනෙතං ''කෙවලං අට්ඨිසඤ්ඤාය, අඵරී පථවිං ඉම''න්ති (ථෙරගා. 18) වුත්තං, තං ලාභිස්ස සතො උපට්ඨානාකාරවසෙන වුත්තං. යථෙව හි ධම්මාසොකකාලෙ කරවීකසකුණො සමන්තා ආදාසභිත්තීසු අත්තනො ඡායං දිස්වා සබ්බදිසාසු කරවීකසඤ්ඤී හුත්වා මධුරං ගිරං නිච්ඡාරෙසි, එවං ථෙරොපි අට්ඨිකසඤ්ඤාය ලාභිත්තා සබ්බදිසාසු උපට්ඨිතං නිමිත්තං පස්සන්තො කෙවලාපි පථවී අට්ඨිකභරිතාති චින්තෙසීති.

යදි එවං යා අසුභජ්ඣානානං අප්පමාණාරම්මණතා වුත්තා, සා විරුජ්ඣතීති. සා ච න විරුජ්ඣති. එකච්චො හි උද්ධුමාතකෙ වා අට්ඨිකෙ වා මහන්තෙ නිමිත්තං ගණ්හාති. එකච්චො අප්පකෙ. ඉමිනා පරියායෙන එකච්චස්ස පරිත්තාරම්මණං ඣානං හොති. එකච්චස්ස අප්පමාණාරම්මණන්ති. යො වා එතං වඩ්ඪනෙ ආදීනවං අපස්සන්තො වඩ්ඪෙති. තං සන්ධාය ''අප්පමාණාරම්මණ''න්ති වුත්තං. ආනිසංසාභාවා පන න වඩ්ඪෙතබ්බානීති.

යථා ච එතානි, එවං සෙසානිපි න වඩ්ඪෙතබ්බානි. කස්මා? තෙසු හි ආනාපානනිමිත්තං තාව වඩ්ඪයතො වාතරාසියෙව වඩ්ඪති, ඔකාසෙන ච පරිච්ඡින්නං. ඉති සාදීනවත්තා ඔකාසෙන ච පරිච්ඡින්නත්තා න වඩ්ඪෙතබ්බං. බ්‍රහ්මවිහාරා සත්තාරම්මණා, තෙසං නිමිත්තං වඩ්ඪයතො සත්තරාසියෙව වඩ්ඪෙය්‍ය, න ච තෙන අත්ථො අත්ථි, තස්මා තම්පි න වඩ්ඪෙතබ්බං. යං පන වුත්තං ''මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා''ති (දී. නි. 1.556) ආදි, තං පරිග්ගහවසෙනෙව වුත්තං. එකාවාසද්විආවාසාදිනා හි අනුක්කමෙන එකිස්සා දිසාය සත්තෙ පරිග්ගහෙත්වා භාවෙන්තො එකං දිසං ඵරිත්වාති වුත්තො. න නිමිත්තං වඩ්ඪෙන්තො. පටිභාගනිමිත්තමෙව චෙත්ථ නත්ථි. යදයං වඩ්ඪෙය්‍ය, පරිත්තඅප්පමාණාරම්මණතාපෙත්ථ පරිග්ගහවසෙනෙව වෙදිතබ්බා. ආරුප්පාරම්මණෙසුපි ආකාසං කසිණුග්ඝාටිමත්තා. තඤ්හි කසිණාපගමවසෙනෙව මනසි කාතබ්බං. තතො පරං වඩ්ඪයතොපි න කිඤ්චි හොති. විඤ්ඤාණං සභාවධම්මත්තා. න හි සක්කා සභාවධම්මං වඩ්ඪෙතුං. විඤ්ඤාණාපගමො විඤ්ඤාණස්ස අභාවමත්තත්තා. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනාරම්මණං සභාවධම්මත්තායෙව න වඩ්ඪෙතබ්බං. සෙසානි අනිමිත්තත්තා. පටිභාගනිමිත්තඤ්හි වඩ්ඪෙතබ්බං නාම භවෙය්‍ය. බුද්ධානුස්සතිආදීනඤ්ච නෙව පටිභාගනිමිත්තං ආරම්මණං හොති, තස්මා තං න වඩ්ඪෙතබ්බන්ති එවං වඩ්ඪනාවඩ්ඪනතො.

ආරම්මණතොති ඉමෙසු ච චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු දසකසිණා, දසඅසුභා, ආනාපානස්සති, කායගතාසතීති ඉමානි ද්වාවීසතිපටිභාගනිමිත්තාරම්මණානි. සෙසානි න පටිභාගනිමිත්තාරම්මණානි. තථා දසසු අනුස්සතීසු ඨපෙත්වා ආනාපානස්සතිඤ්ච කායගතාසතිඤ්ච අවසෙසා අට්ඨ අනුස්සතියො, ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤා, චතුධාතුවවත්ථානං, විඤ්ඤාණඤ්චායතනං, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති ඉමානි ද්වාදස සභාවධම්මාරම්මණානි. දස කසිණා, දස අසුභා, ආනාපානස්සති, කායගතාසතීති ඉමානි ද්වාවීසති නිමිත්තාරම්මණානි. සෙසානි ඡ න වත්තබ්බාරම්මණානි. තථා

විපුබ්බකං, ලොහිතකං, පුළුවකං, ආනාපානස්සති, ආපොකසිණං, තෙජොකසිණං, වායොකසිණං, යඤ්ච ආලොකකසිණෙ සූරියාදීනං ඔභාසමණ්ඩලාරම්මණන්ති ඉමානි අට්ඨ චලිතාරම්මණානි, තානි ච ඛො පුබ්බභාගෙ, පටිභාගං පන සන්නිසින්නමෙව හොති. සෙසානි න චලිතාරම්මණානීති එවං ආරම්මණතො.

භූමිතොති එත්ථ ච දස අසුභා, කායගතාසති, ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාති ඉමානි ද්වාදස දෙවෙසු නප්පවත්තන්ති. තානි ද්වාදස, ආනාපානස්සති චාති ඉමානි තෙරස බ්‍රහ්මලොකෙ නප්පවත්තන්ති . අරූපභවෙ පන ඨපෙත්වා චත්තාරො ආරුප්පෙ අඤ්ඤං නප්පවත්තති. මනුස්සෙසු සබ්බානිපි පවත්තන්තීති එවං භූමිතො.

ගහණතොති දිට්ඨඵුට්ඨසුතග්ගහණතොපෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. තත්‍ර ඨපෙත්වා වායොකසිණං සෙසා නව කසිණා, දස අසුභාති ඉමානි එකූනවීසති දිට්ඨෙන ගහෙතබ්බානි. පුබ්බභාගෙ චක්ඛුනා ඔලොකෙත්වා නිමිත්තං නෙසං ගහෙතබ්බන්ති අත්ථො. කායගතාසතියං තචපඤ්චකං දිට්ඨෙන, සෙසං සුතෙනාති එවං තස්සා ආරම්මණං දිට්ඨසුතෙන ගහෙතබ්බං. ආනාපානස්සති ඵුට්ඨෙන, වායොකසිණං දිට්ඨඵුට්ඨෙන, සෙසානි අට්ඨාරස සුතෙන ගහෙතබ්බානි. උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරො, චත්තාරො ආරුප්පාති ඉමානි චෙත්ථ න ආදිකම්මිකෙන ගහෙතබ්බානි. සෙසානි පඤ්චතිංස ගහෙතබ්බානීති එවං ගහණතො.

පච්චයතොති ඉමෙසු පන කම්මට්ඨානෙසු ඨපෙත්වා ආකාසකසිණං සෙසා නව කසිණා ආරුප්පානං පච්චයා හොන්ති, දස කසිණා අභිඤ්ඤානං, තයො බ්‍රහ්මවිහාරා චතුත්ථබ්‍රහ්මවිහාරස්ස, හෙට්ඨිමං හෙට්ඨිමං ආරුප්පං උපරිමස්ස උපරිමස්ස, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං නිරොධසමාපත්තියා, සබ්බානිපි සුඛවිහාරවිපස්සනාභවසම්පත්තීනන්ති එවං පච්චයතො.

චරියානුකූලතොති චරියානං අනුකූලතොපෙත්ථ විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බො. සෙය්‍යථීදං – රාගචරිතස්ස තාව එත්ථ දස අසුභා, කායගතාසතීති එකාදස කම්මට්ඨානානි අනුකූලානි. දොසචරිතස්ස චත්තාරො බ්‍රහ්මවිහාරා, චත්තාරි වණ්ණකසිණානීති අට්ඨ. මොහචරිතස්ස, විතක්කචරිතස්ස ච එකං ආනාපානස්සති කම්මට්ඨානමෙව. සද්ධාචරිතස්ස පුරිමා ඡ අනුස්සතියො. බුද්ධිචරිතස්ස මරණස්සති, උපසමානුස්සති, චතුධාතුවවත්ථානං, ආහාරෙ පටිකූලසඤ්ඤාති චත්තාරි. සෙසකසිණානි, චත්තාරො ච ආරුප්පා සබ්බචරිතානං අනුකූලානි. කසිණෙසු ච යංකිඤ්චි පරිත්තං විතක්කචරිතස්ස, අප්පමාණං මොහචරිතස්සාති.

එවමෙත්ථ චරියානුකූලතො විනිච්ඡයො වෙදිතබ්බොති සබ්බඤ්චෙතං උජුවිපච්චනීකවසෙන ච අතිසප්පායවසෙන ච වුත්තං. රාගාදීනං පන අවික්ඛම්භිකා සද්ධාදීනං වා අනුපකාරා කුසලභාවනා නාම නත්ථි. වුත්තම්පි චෙතං මෙඝියසුත්තෙ –

‘‘චත්තාරො ධම්මා උත්තරි භාවෙතබ්බා. අසුභා භාවෙතබ්බා රාගස්ස පහානාය. මෙත්තා භාවෙතබ්බා බ්‍යාපාදස්ස පහානාය. ආනාපානස්සති භාවෙතබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදාය. අනිච්චසඤ්ඤා භාවෙතබ්බා අස්මිමානසමුග්ඝාතායා’’ති.

රාහුලසුත්තෙපි ‘‘මෙත්තං, රාහුල, භාවනං භාවෙහී’’තිආදිනා (ම. නි. 2.120) නයෙන එකස්සෙව සත්ත කම්මට්ඨානානි වුත්තානි. තස්මා වචනමත්තෙ අභිනිවෙසං අකත්වා සබ්බත්ථ අධිප්පායො පරියෙසිතබ්බොති අයං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති එත්ථ කම්මට්ඨානකථා විනිච්ඡයො.

48. **ගහෙත්වාති** ඉමස්ස පන පදස්ස අයමත්ථදීපනා. ‘‘තෙන යොගිනා කම්මට්ඨානදායකං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා’’ති එත්ථ වුත්තනයෙනෙව වුත්තප්පකාරං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා බුද්ධස්ස වා භගවතො ආචරියස්ස වා අත්තානං නිය්‍යාතෙත්වා සම්පන්නජ්ඣාසයෙන සම්පන්නාධිමුත්තිනා ච හුත්වා කම්මට්ඨානං යාචිතබ්බං.

තත්‍ර ‘‘ඉමාහං භගවා අත්තභාවං තුම්හාකං පරිච්චජාමී’’ති එවං බුද්ධස්ස භගවතො අත්තා නිය්‍යාතෙතබ්බො. එවඤ්හි අනිය්‍යාතෙත්වා පන්තෙසු සෙනාසනෙසු විහරන්තො භෙරවාරම්මණෙ ආපාථමාගතෙ සන්ථම්භිතුං අසක්කොන්තො ගාමන්තං ඔසරිත්වා ගිහීහි සංසට්ඨො හුත්වා අනෙසනං ආපජ්ජිත්වා අනයබ්‍යසනං පාපුණෙය්‍ය. නිය්‍යාතිතත්තභාවස්ස පනස්ස භෙරවාරම්මණෙ ආපාථමාගතෙපි භයං න උප්පජ්ජති. ‘‘නනු තයා, පණ්ඩිත, පුරිමමෙව අත්තා බුද්ධානං නිය්‍යාතිතො’’ති පච්චවෙක්ඛතො පනස්ස සොමනස්සමෙව උප්පජ්ජති. යථා හි පුරිසස්ස උත්තමං කාසිකවත්ථං භවෙය්‍ය, තස්ස තස්මිං මූසිකාය වා කීටෙහි වා ඛාදිතෙ උප්පජ්ජෙය්‍ය දොමනස්සං . සචෙ පන තං අචීවරකස්ස භික්ඛුනො දදෙය්‍ය, අථස්ස තං තෙන භික්ඛුනා ඛණ්ඩාඛණ්ඩං කරියමානං දිස්වාපි සොමනස්සමෙව උප්පජ්ජෙය්‍ය. එවංසම්පදමිදං වෙදිතබ්බං.

ආචරියස්ස නිය්‍යාතෙන්තෙනාපි ‘‘ඉමාහං, භන්තෙ, අත්තභාවං තුම්හාකං පරිච්චජාමී’’ති වත්තබ්බං. එවං අනිය්‍යාතිතත්තභාවො හි අතජ්ජනීයො වා හොති, දුබ්බචො වා අනොවාදකරො, යෙනකාමංගමො වා ආචරියං අනාපුච්ඡාව යත්ථිච්ඡති, තත්ථ ගන්තා, තමෙනං ආචරියො ආමිසෙන වා ධම්මෙන වා න සඞ්ගණ්හාති, ගුළ්හං ගන්ථං න සික්ඛාපෙති. සො ඉමං දුවිධං සඞ්ගහං අලභන්තො සාසනෙ පතිට්ඨං න ලභති, නචිරස්සෙව දුස්සීල්‍යං වා ගිහිභාවං වා පාපුණාති. නිය්‍යාතිතත්තභාවො පන නෙව අතජ්ජනීයො හොති, න යෙනකාමංගමො, සුවචො

ආචරියායත්තවුත්තියෙව හොති. සො ආචරියතො දුවිධං සඞ්ගහං ලභන්තො සාසනෙ වුඩ්ඪිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණාති චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරස්ස අන්තෙවාසිකා විය.

ථෙරස්ස කිර සන්තිකං තයො භික්ඛූ ආගමංසු. තෙසු එකො ''අහං, භන්තෙ, තුම්හාකමත්ථාය''ති වුත්තෙ සතපොරිසෙ පපාතෙ පතිතුං උස්සහෙය්‍යන්ති ආහ. දුතියො ''අහං, භන්තෙ, තුම්හාකමත්ථාය''ති වුත්තෙ ඉමං අත්තභාවං පණ්හිතො පට්ඨාය පාසාණපිට්ඨෙ ඝංසෙන්තො නිරවසෙසං ඛෙපෙතුං උස්සහෙය්‍යන්ති ආහ. තතියො ''අහං, භන්තෙ, තුම්හාකමත්ථාය''ති වුත්තෙ අස්සාසපස්සාසෙ උපරුන්ධිත්වා කාලකිරියං කාතුං උස්සහෙය්‍යන්ති ආහ. ථෙරො භබ්බාවතිමෙ භික්ඛූති කම්මට්ඨානං කථෙසි. තෙ තස්ස ඔවාදෙ ඨත්වා තයොපි අරහත්තං පාපුණිංසූති අයමානිසංසො අත්තනියාතනෙ. තෙන වුත්තං ''බුද්ධස්ස වා භගවතො ආචරියස්ස වා අත්තානං නියාතෙත්වා''ති.

49. **සම්පන්නජ්ඣාසයෙන සම්පන්නාධිමුත්තිනා ච හුත්වාති** එත්ථ පන තෙන යොගිනා අලොභාදීනං වසෙන ඡහාකාරෙහි සම්පන්නජ්ඣාසයෙන භවිතබ්බං. එවං සම්පන්නජ්ඣාසයො හි තිස්සන්නං බොධීනං අඤ්ඤතරං පාපුණාති. යථාහ, ''ඡ අජ්ඣාසයා බොධිසත්තානං බොධිපරිපාකාය සංවත්තන්ති, අලොභජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා ලොභෙ දොසදස්සාවිනො, අදොසජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා දොසෙ දොසදස්සාවිනො, අමොහජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා මොහෙ දොසදස්සාවිනො, නෙක්ඛම්මජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා ඝරාවාසෙ දොසදස්සාවිනො, පවිවෙකජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සඞ්ගණිකාය දොසදස්සාවිනො, නිස්සරණජ්ඣාසයා ච බොධිසත්තා සබ්බභවගතීසු දොසදස්සාවිනො''ති. යෙ හි කෙචි අතීතානාගතපච්චුප්පන්නා සොතාපන්නසකදාගාමිඅනාගාමිඛීණාසවපච්චෙකබුද්ධසම්මාසම්බුද්ධා, සබ්බෙ තෙ ඉමෙහෙව ඡහාකාරෙහි අත්තනා අත්තනා පත්තබ්බං විසෙසං පත්තා. තස්මා ඉමෙහි ඡහාකාරෙහි සම්පන්නජ්ඣාසයෙන භවිතබ්බං. තදධිමුත්තතාය පන අධිමුත්තිසම්පන්නෙන භවිතබ්බං. සමාධාධිමුත්තෙන සමාධිගරුකෙන සමාධිපබ්භාරෙන, නිබ්බානාධිමුත්තෙන නිබ්බානගරුකෙන නිබ්බානපබ්භාරෙන ච භවිතබ්බන්ති අත්ථො.

50. එවං සම්පන්නජ්ඣාසයාධිමුත්තිනො පනස්ස කම්මට්ඨානං යාචතො චෙතොපරියඤාණලාභිනා ආචරියෙන චිත්තාචාරං ඔලොකෙත්වා චරියා ජානිතබ්බා. ඉතරෙන කිං චරිතොසි? කෙ වා තෙ ධම්මා බහුලං සමුදාචරන්ති? කිං වා තෙ මනසිකරොතො ඵාසු හොති? කතරස්මිං වා තෙ කම්මට්ඨානෙ චිත්තං නමතීති එවමාදීහි නයෙහි පුච්ඡිත්වා ජානිතබ්බා. එවං ඤත්වා චරියානුකූලං කම්මට්ඨානං කථෙතබ්බං.

කථෙන්තෙන ච තිවිධෙන කථෙතබ්බං. පකතියා උග්ගහිතකම්මට්ඨානස්ස එකං ද්වෙ නිසජ්ජානි සජ්ඣායං කාරෙත්වා දාතබ්බං. සන්තිකෙ වසන්තස්ස ආගතාගතක්ඛණෙ කථෙතබ්බං. උග්ගහෙත්වා අඤ්ඤත්‍ර ගන්තුකාමස්ස නාතිසංඛිත්තං නාතිවිත්ථාරිකං කත්වා කථෙතබ්බං.

තත්ථ පඨවීකසිණං තාව කථෙන්තෙන චත්තාරො කසිණදොසා, කසිණකරණං, කතස්ස භාවනානයො, දුවිධං නිමිත්තං, දුවිධො සමාධි, සත්තවිධං සප්පායාසප්පායං, දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං, වීරියසමතා, අප්පනාවිධානන්ති ඉමෙ නව ආකාරා කථෙතබ්බා. සෙසකම්මට්ඨානෙසුපි තස්ස තස්ස අනුරූපං කථෙතබ්බං. තං සබ්බං තෙසං භාවනාවිධානෙ ආවිභවිස්සති.

එවං කථියමානෙ පන කම්මට්ඨානෙ තෙන යොගිනා නිමිත්තං ගහෙත්වා සොතබ්බං. **නිමිත්තං ගහෙත්වාති** ඉදං හෙට්ඨිමපදං, ඉදං උපරිමපදං, අයමස්ස අත්ථො , අයමධිප්පායො, ඉදමොපම්මන්ති එවං තං තං ආකාරං උපනිබන්ධිත්වාති අත්ථො. එවං නිමිත්තං ගහෙත්වා සක්කච්චං සුණන්තෙන හි කම්මට්ඨානං සුග්ගහිතං හොති. අථස්ස තං නිස්සාය විසෙසාධිගමො සම්පජ්ජති, න ඉතරස්සාති අයං ගහෙත්වාති ඉමස්ස පදස්ස අත්ථපරිදීපනා.

එත්තාවතා කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා අත්තනො චරියානුකූලං චත්තාලීසාය කම්මට්ඨානෙසු අඤ්ඤතරං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වාති ඉමානි පදානි සබ්බාකාරෙන විත්ථාරිතානි හොන්තීති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො නාම

තතියො පරිච්ඡෙදො.

4. පථවීකසිණනිද්දෙසො

51. ඉදානි යං වුත්තං ‘‘සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පහාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙනා’’ති එත්ථ යස්ස තාවාචරියෙන සද්ධිං එකවිහාරෙ වසතො ඵාසු හොති, තෙන තත්ථෙව කම්මට්ඨානං පරිසොධෙන්තෙන වසිතබ්බං. සචෙ තත්ථ ඵාසු න හොති, යො අඤ්ඤො ගාවුතෙ වා අඩ්ඪයොජනෙ වා යොජනමත්තෙපි වා සප්පායො විහාරො හොති, තත්ථ වසිතබ්බං. එවඤ්හි සති කම්මට්ඨානස්ස කිස්මිඤ්චිදෙව ඨානෙ සන්දෙහෙ වා සතිසම්මොසෙ වා ජාතෙ කාලස්සෙව විහාරෙ වත්තං කත්වා අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා භත්තකිච්චපරියොසානෙයෙව ආචරියස්ස වසනට්ඨානං ගන්ත්වා තංදිවසමාචරියස්ස සන්තිකෙ කම්මට්ඨානං සොධෙත්වා දුතියදිවසෙ ආචරියං වන්දිත්වා නික්ඛමිත්වා අන්තරාමග්ගෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා අකිලමන්තොයෙව අත්තනො වසනට්ඨානං ආගන්තුං සක්ඛිස්සති. යො පන යොජනප්පමාණෙපි ඵාසුකට්ඨානං න ලභති, තෙන කම්මට්ඨානෙ සබ්බං ගණ්ඨිට්ඨානං ඡින්දිත්වා සුවිසුද්ධං ආවජ්ජනපටිබද්ධං කම්මට්ඨානං කත්වා දූරම්පි ගන්ත්වා සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පහාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහාතබ්බං.

අනනුරූපවිහාරො

52. තත්ථ අනනුරූපො නාම අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්නාගතො. තත්‍රිමෙ අට්ඨාරස දොසා – මහත්තං, නවත්තං, ජිණ්ණත්තං, පන්ථනිස්සිතත්තං, සොණ්ඩී, පණ්ණං, පුප්ඵං, ඵලං, පත්ථනීයතා, නගරසන්නිස්සිතතා, දාරුසන්නිස්සිතතා, ඛෙත්තසන්නිස්සිතතා, විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථිතා, පට්ටනසන්නිස්සිතතා, පච්චන්තසන්නිස්සිතතා, රජ්ජසීමසන්නිස්සිතතා, අසප්පායතා, කල්‍යාණමිත්තානං අලාභොති ඉමෙසං අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන දොසෙන සමන්නාගතො අනනුරූපො නාම. න තත්ථ විහාතබ්බං.

කස්මා? **මහාවිහාරෙ** තාව බහූ නානාඡන්දා සන්නිපතන්ති, තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පටිවිරුද්ධතාය වත්තං න කරොන්ති. බොධියඞ්ගණාදීනි අසම්මට්ඨානෙව හොන්ති. අනුපට්ඨාපිතං පානීයං පරිභොජනීයං. තත්‍රායං ගොචරගාමෙ පිණ්ඩාය චරිස්සාමීති පත්තචීවරමාදාය නික්ඛන්තො සචෙ පස්සති වත්තං වා අකතං පානීයඝටං වා රිත්තං, අථානෙන වත්තං කාතබ්බං හොති, පානීයං උපට්ඨාපෙතබ්බං. අකරොන්තො වත්තභෙදෙ දුක්කටං ආපජ්ජති. කරොන්තස්ස කාලො අතික්කමති, අතිදිවා පවිට්ඨො නිට්ඨිතාය භික්ඛාය කිඤ්චි න ලභති. පටිසල්ලානගතොපි සාමණෙරදහරභික්ඛූනං උච්චාසද්දෙන සඞ්ඝකම්මෙහි ච වික්ඛිපති. යත්ථ පන සබ්බං වත්තං කතමෙව හොති, අවසෙසාපි ච සඞ්ඝට්ටනා නත්ථි. එවරූපෙ මහාවිහාරෙපි විහාතබ්බං.

නවවිහාරෙ බහු නවකම්මං හොති, අකරොන්තං උජ්ඣායන්ති. යත්ථ පන භික්ඛූ එවං වදන්ති ‘‘ආයස්මා යථාසුඛං සමණධම්මං කරොතු, මයං නවකම්මං කරිස්සාමා’’ති එවරූපෙ විහාතබ්බං.

ජිණ්ණවිහාරෙ පන බහු පටිජග්ගිතබ්බං හොති, අන්තමසො අත්තනො සෙනාසනමත්තම්පි අප්පටිජග්ගන්තං උජ්ඣායන්ති, පටිජග්ගන්තස්ස කම්මට්ඨානං පරිහායති.

පන්ථනිස්සිතෙ මහාපථවිහාරෙ රත්තින්දිවං ආගන්තුකා සන්නිපතන්ති. විකාලෙ ආගතානං අත්තනො සෙනාසනං දත්වා රුක්ඛමූලෙ වා පාසාණපිට්ඨෙ වා වසිතබ්බං හොති. පුනදිවසෙපි එවමෙවාති කම්මට්ඨානස්ස ඔකාසො න හොති. යත්ථ පන එවරූපො ආගන්තුකසම්බාධො න හොති, තත්ථ විහාතබ්බං.

සොණ්ඩී නාම පාසාණපොක්ඛරණී හොති, තත්ථ පානීයත්ථං මහාජනො සමොසරති, නගරවාසීනං රාජකුලූපකත්ථෙරානං අන්තෙවාසිකා රජනකම්මත්ථාය ආගච්ඡන්ති, තෙසං භාජනදාරුදොණිකාදීනි පුච්ඡන්තානං අසුකෙ ච අසුකෙ ච ඨානෙති දස්සෙතබ්බානි හොන්ති, එවං සබ්බකාලම්පි නිච්චබ්‍යාවටො හොති.

යත්ථ නානාවිධං සාකපණ්ණං හොති, තත්ථස්ස කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා දිවාවිහාරං නිසින්නස්සාපි සන්තිකෙ සාකහාරිකා ගායමානා පණ්ණං උච්චිනන්තියො විසභාගසද්දසඞ්ඝට්ටනෙන කම්මට්ඨානන්තරායං කරොන්ති.

යත්ථ පන නානාවිධා මාලාගච්ඡා සුපුප්ඵිතා හොන්ති, තත්‍රාපි තාදිසොයෙව උපද්දවො.

යත්ථ නානාවිධං අම්බජම්බුපනසාදිඵලං හොති, තත්ථ ඵලත්ථිකා ආගන්ත්වා යාචන්ති, අදෙන්තස්ස කුජ්ඣන්ති, බලක්කාරෙන වා ගණ්හන්ති, සායන්හසමයෙ විහාරමජ්ඣෙ චඞ්කමන්තෙන තෙ දිස්වා ‘‘කිං උපාසකා එවං කරොථා’’ති වුත්තා යථාරුචි අක්කොසන්ති. අවාසායපිස්ස පරක්කමන්ති.

පත්ථනීයෙ පන ලෙණසම්මතෙ දක්ඛිණගිරිහත්ථිකුච්ඡිචෙතියගිරිචිත්තලපබ්බතසදිසෙ විහාරෙ විහරන්තං අයමරහාති සම්භාවෙත්වා වන්දිතුකාමා මනුස්සා සමන්තා ඔසරන්ති, තෙනස්ස න ඵාසු හොති, යස්ස පන තං සප්පායං හොති, තෙන දිවා අඤ්ඤත්‍ර ගන්ත්වා රත්තිං වසිතබ්බං.

නගරසන්නිස්සිතෙ විසභාගාරම්මණානි ආපාථමාගච්ඡන්ති, කුම්භදාසියොපි ඝටෙහි නිඝංසන්තියො ගච්ඡන්ති, ඔක්කමිත්වා මග්ගං න දෙන්ති, ඉස්සරමනුස්සාපි විහාරමජ්ඣෙ සාණිං පරික්ඛිපිත්වා නිසීදන්ති.

දාරුසන්නිස්සයෙ පන යත්ථ කට්ඨානි ච දබ්බුපකරණරුක්ඛා ච සන්ති, තත්ථ කට්ඨහාරිකා පුබ්බෙ වුත්තසාකපුප්ඵහාරිකා විය අඵාසුං කරොන්ති, විහාරෙ රුක්ඛා සන්ති, තෙ ඡින්දිත්වා ඝරානි කරිස්සාමාති මනුස්සා ආගන්ත්වා ඡින්දන්ති. සචෙ සායන්හසමයං පධානඝරා නික්ඛමිත්වා විහාරමජ්ඣෙ චඞ්කමන්තො තෙ දිස්වා ''කිං උපාසකා එවං කරොථා''ති වදති, යථාරුචි අක්කොසන්ති, අවාසායපිස්ස පරක්කමන්ති.

යො පන **ඛෙත්තසන්නිස්සිතො** හොති සමන්තා ඛෙත්තෙහි පරිවාරිතො, තත්ථ මනුස්සා විහාරමජ්ඣෙයෙව ඛලං කත්වා ධඤ්ඤං මද්දන්ති, පමුඛෙසු සයන්ති, අඤ්ඤම්පි බහුං අඵාසුං කරොන්ති. යත්‍රාපි මහාසඞ්ඝභොගො හොති, ආරාමිකා කුලානං ගාවො රුන්ධන්ති, උදකවාරං පටිසෙධෙන්ති, මනුස්සා වීහිසීසං ගහෙත්වා ''පස්සථ තුම්හාකං ආරාමිකානං කම්ම''න්ති සඞ්ඝස්ස දස්සෙන්ති. තෙන තෙන කාරණෙන රාජරාජමහාමත්තානං ඝරද්වාරං ගන්තබ්බං හොති, අයම්පි ඛෙත්තසන්නිස්සිතෙනෙව සඞ්ගහිතො.

විසභාගානං පුග්ගලානං අත්ථීතාති යත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤං විසභාගවෙරී භික්ඛූ විහරන්ති, යෙ කලහං කරොන්තා මා, භන්තෙ, එවං කරොථාති වාරියමානා එතස්ස පංසුකූලිකස්ස ආගතකාලතො පට්ඨාය නට්ඨාම්හාති වත්තාරො භවන්ති.

යොපි උදකපට්ටනං වා ථලපට්ටනං වා නිස්සිතො හොති, තත්ථ අභිණ්හං නාවාහි ච සත්ථෙහි ච ආගතමනුස්සා ඔකාසං දෙථ, පානීයං දෙථ, ලොණං දෙථාති සට්ටයන්තා අඵාසුං කරොන්ති.

පච්චන්තසන්නිස්සිතෙ පන මනුස්සා බුද්ධාදීසු අප්පසන්නා හොන්ති.

රජ්ජසීමසන්නිස්සිතෙ රාජභයං හොති. තඤ්හි පදෙසං එකො රාජා න මය්හං වසෙ වත්තතීති පහරති, ඉතරොපි න මය්හං වසෙ වත්තතීති. තත්‍රායං භික්ඛු කදාචි ඉමස්ස රඤ්ඤො විජිතෙ විචරති, කදාචි එතස්ස. අථ නං ''චරපුරිසො අය''න්ති මඤ්ඤමානා අනයබ්‍යසනං පාපෙන්ති.

අසප්පායතාති විසභාගරූපාදිආරම්මණසමොසරණෙන වා අමනුස්සපරිග්ගහිතතාය වා අසප්පායතා. **තත්‍රිදං වත්ථු**. එකො කිර ථෙරො අරඤ්ඤෙ වසති. අථස්ස එකා යක්ඛිනී පණ්ණසාලද්වාරෙ ඨත්වා ගායි. සො නික්ඛමිත්වා ද්වාරෙ අට්ඨාසි, සා ගන්ත්වා චඞ්කමනසීසෙ ගායි. ථෙරො චඞ්කමනසීසං අගමාසි. සා සතපොරිසෙ පපාතෙ ඨත්වා ගායි. ථෙරො පටිනිවත්ති. අථ නං සා වෙගෙනාගන්ත්වා ගහෙත්වා ''මයා, භන්තෙ, න එකො න ද්වෙ තුම්හාදිසා ඛාදිතා''ති ආහ.

කල්‍යාණමිත්තානං අලාභොති යත්ථ න සක්කා හොති ආචරියං වා ආචරියසමං වා උපජ්ඣායං වා උපජ්ඣායසමං වා කල්‍යාණමිත්තං ලද්ධුං. තත්ථ සො කල්‍යාණමිත්තානං අලාභො මහාදොසොයෙවාති ඉමෙසං අට්ඨාරසන්නං දොසානං අඤ්ඤතරෙන සමන්නාගතො අනනුරූපොති වෙදිතබ්බො. වුත්තම්පි චෙතං අට්ඨකථාසු –

මහාවාසං නවාවාසං, ජරාවාසඤ්ච පන්ථනිං;
සොණ්ඩිං පණ්ණඤ්ච පුප්ඵඤ්ච, ඵලං පත්ථිතමෙව ච.

නගරං දාරුනා ඛෙත්තං, විසභාගෙන පට්ටනං;
පච්චන්තසීමාසප්පායං, යත්ථ මිත්තො න ලබ්භති.

අට්ඨාරසෙතානි ඨානානි, ඉති විඤ්ඤාය පණ්ඩිතො;
ආරකා පරිවජ්ජෙය්‍ය, මග්ගං සප්පටිභයං යථාති.

අනුරූපවිහාරො

53. යො පන ගොචරගාමතො නාතිදූරනාච්චාසන්නතාදීහි පඤ්චහඞ්ගෙහි සමන්නාගතො, අයං අනුරූපො නාම. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං නාතිදූරං හොති නාච්චාසන්නං ගමනාගමනසම්පන්නං, දිවා අප්පාකිණ්ණං රත්තිං අප්පසද්දං අප්පනිග්ඝොසං, අප්පඩංසමකසවාතාතපසරීසපසම්ඵස්සං, තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ විහරන්තස්ස අප්පකසිරෙනෙව උප්පජ්ජන්ති චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරා. තස්මිං ඛො පන සෙනාසනෙ ථෙරා භික්ඛූ විහරන්ති බහුස්සුතා ආගතාගමා ධම්මධරා විනයධරා මාතිකාධරා, තෙ කාලෙන කාලං උපසඞ්කමිත්වා පරිපුච්ඡති පරිපඤ්හති 'ඉදං, භන්තෙ, කථං ඉමස්ස කො අත්ථො'ති, තස්ස තෙ ආයස්මන්තො අවිවටඤ්චෙව විවරන්ති, අනුත්තානීකතඤ්ච

උත්තානීකරොන්ති, අනෙකවිහිතෙසු ච කඞ්ඛට්ඨානියෙසු ධම්මෙසු කඞ්ඛං පටිවිනොදෙන්ති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, සෙනාසනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං හොතී''ති (අ. නි. 10.11).

අයං ''සමාධිභාවනාය අනනුරූපං විහාරං පහාය අනුරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙනා''ති එත්ථ විත්ථාරො.

ඛුද්දකපලිබොධා

54. **ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා**ති එවං පතිරූපෙ විහාරෙ විහරන්තෙන යෙපිස්ස තෙ හොන්ති ඛුද්දකපලිබොධා, තෙපි උපච්ඡින්දිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං, දීඝානි කෙසනඛලොමානි ඡින්දිතබ්බානි. ජිණ්ණචීවරෙසු දළ්හීකම්මං වා තුන්නකම්මං වා කාතබ්බං. කිලිට්ඨානි වා රජිතබ්බානි. සචෙ පත්තෙ මලං හොති, පත්තො පචිතබ්බො. මඤ්චපීඨාදීනි සොධෙතබ්බානීති. ''අයං ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා''ති එත්ථ විත්ථාරො.

භාවනාවිධානං

55. ඉදානි **සබ්බං භාවනාවිධානං අපරිහාපෙන්තෙන භාවෙතබ්බො**ති එත්ථ අයං පථවීකසිණං ආදිං කත්වා සබ්බකම්මට්ඨානවසෙන විත්ථාරකථා හොති.

එවං උපච්ඡින්නඛුද්දකපලිබොධෙන හි භික්ඛුනා පච්ඡාභත්තං පිණ්ඩපාතපටික්කන්තෙන භත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වා පවිවිත්තෙ ඔකාසෙ සුඛනිසින්නෙන කතාය වා අකතාය වා පථවියා නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං –

> ''පථවීකසිණං උග්ගණ්හන්තො පථවියං නිමිත්තං ගණ්හාති කතෙ වා අකතෙ වා සාන්තකෙ, නො අනන්තකෙ, සකොටියෙ, නො අකොටියෙ, සවට්ටුමෙ, නො අවට්ටුමෙ, සපරියන්තෙ, නො අපරියන්තෙ, සුප්පමත්තෙ වා සරාවමත්තෙ වා. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති, සූපධාරිතං උපධාරෙති, සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා ආනිසංසදස්සාවී රතනසඤ්ඤී හුත්වා චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙත්වා සම්පියායමානො තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං උපනිබන්ධති 'අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්හා මුච්චිස්සාමී'ති. සො විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ.… පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති.

තත්ථ යෙන අතීතභවෙපි සාසනෙ වා ඉසිපබ්බජ්ජාය වා පබ්බජිත්වා පථවීකසිණෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තිතපුබ්බානි, එවරූපස්ස පුඤ්ඤවතො උපනිස්සයසම්පන්නස්ස අකතාය පථවියා කසිතට්ඨානෙ වා ඛලමණ්ඩලෙ වා නිමිත්තං උප්පජ්ජති, **මල්ලකත්ථෙරස්ස** විය. තස්ස කිරායස්මතො කසිතට්ඨානං ඔලොකෙන්තස්ස තංඨානප්පමාණමෙව නිමිත්තං උදපාදි. සො තං වඩ්ඪෙත්වා පඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං පට්ඨපෙත්වා අරහත්තං පාපුණි.

යො පනෙවං අකතාධිකාරො හොති, තෙන ආචරියසන්තිකෙ උග්ගහිතකම්මට්ඨානවිධානං අවිරාධෙත්වා චත්තාරො කසිණදොසෙ පරිහරන්තෙන කසිණං කාතබ්බං. නීලපීතලොහිතඔදාතසම්භෙදවසෙන හි චත්තාරො පථවීකසිණදොසා. තස්මා නීලාදිවණ්ණං මත්තිකං අග්ගහෙත්වා ගඞ්ගාවහෙ මත්තිකාසදිසාය අරුණවණ්ණාය මත්තිකාය කසිණං කාතබ්බං. තඤ්ච ඛො විහාරමජ්ඣෙ සාමණෙරාදීනං සඤ්චරණට්ඨානෙ න කාතබ්බං. විහාරපච්චන්තෙ පන පටිච්ඡන්නට්ඨානෙ පබ්භාරෙ වා පණ්ණසාලාය වා සංහාරිමං වා තත්‍රට්ඨකං වා කාතබ්බං. තත්‍ර සංහාරිමං චතූසු දණ්ඩකෙසු පිලොතිකං වා චම්මං වා කටසාරකං වා බන්ධිත්වා තත්ථ අපනීතතිණමූලසක්ඛරකඨලිකාය සුමද්දිතාය මත්තිකාය වුත්තප්පමාණං වට්ටං ලිම්පෙත්වා කාතබ්බං. තං පරිකම්මකාලෙ භූමියං අත්ථරිත්වා ඔලොකෙතබ්බං. තත්‍රට්ඨකං භූමියං පදුමකණ්ණිකාකාරෙන ඛාණුකෙ ආකොටෙත්වා වල්ලීහි විනන්ධිත්වා කාතබ්බං. යදි සා මත්තිකා නප්පහොති, අධො අඤ්ඤං පක්ඛිපිත්වා උපරිභාගෙ සුපරිසොධිතාය අරුණවණ්ණාය මත්තිකාය විදත්ථිචතුරඞ්ගුලවිත්ථාරං වට්ටං කාතබ්බං. එතදෙව හි පමාණං සන්ධාය ''සුප්පමත්තං වා සරාවමත්තං වා''ති වුත්තං. ''සාන්තකෙ නො අනන්තකෙ''තිආදි පනස්ස පරිච්ඡෙදත්ථාය වුත්තං.

56. තස්මා එවං වුත්තප්පමාණපරිච්ඡෙදං කත්වා රුක්ඛපාණිකා විසභාගවණ්ණං සමුට්ඨපෙති. තස්මා තං අග්ගහෙත්වා පාසාණපාණිකාය සංසෙත්වා සමං භෙරීතලසදිසං කත්වා තං ඨානං සම්මජ්ජිත්වා න්හත්වා ආගන්ත්වා කසිණමණ්ඩලතො අඩ්ඪතෙය්‍යහත්ථන්තරෙ පදෙසෙ පඤ්ඤත්තෙ විදත්ථිචතුරඞ්ගුලපාදකෙ සුඅත්ථතෙ පීඨෙ නිසීදිතබ්බං. තතො දූරතරෙ නිසින්නස්ස හි කසිණං න උපට්ඨාති, ආසන්නතරෙ කසිණදොසා පඤ්ඤායන්ති. උච්චතරෙ නිසින්නෙන ගීවං ඔනමිත්වා ඔලොකෙතබ්බං හොති, නීචතරෙ ජණ්ණුකානි රුජන්ති. තස්මා වුත්තනයෙනෙව නිසීදිත්වා ''අප්පස්සාදා කාමා''තිආදිනා නයෙන කාමෙසු ආදීනවං පච්චවෙක්ඛිත්වා කාමනිස්සරණෙ සබ්බදුක්ඛසමතික්කමුපායභූතෙ නෙක්ඛම්මෙ ජාතාභිලාසෙන බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානුස්සරණෙන පීතිපාමොජ්ජං ජනයිත්වා ''අයං දානි සා සබ්බබුද්ධ පච්චෙකබුද්ධ අරියසාවකෙහි පටිපන්නා නෙක්ඛම්මපටිපදා''ති පටිපත්තියා සඤ්ජාතගාරවෙන ''අද්ධා ඉමාය පටිපදාය පවිවෙකසුඛරසස්ස භාගී භවිස්සාමී''ති උස්සාහං ජනයිත්වා සමෙන ආකාරෙන චක්ඛූනි උම්මීලෙත්වා නිමිත්තං ගණ්හන්තෙන භාවෙතබ්බං.

අතිඋම්මීලයතො හි චක්ඛු කිලමති, මණ්ඩලඤ්ච අතිවිභූතං හොති, තෙනස්ස නිමිත්තං නුප්පජ්ජති. අතිමන්දං උම්මීලයතො මණ්ඩලමවිභූතං හොති, චිත්තඤ්ච ලීනං හොති, එවම්පි නිමිත්තං නුප්පජ්ජති. තස්මා ආදාසතලෙ මුඛනිමිත්තදස්සිනා විය සමෙනාකාරෙන චක්ඛූනි උම්මීලෙත්වා නිමිත්තං ගණ්හන්තෙන භාවෙතබ්බං, න වණ්ණො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො, න ලක්ඛණං මනසිකාතබ්බං. අපිච වණ්ණං අමුඤ්චිත්වා නිස්සයසවණ්ණං කත්වා උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ චිත්තං පට්ඨපෙත්වා මනසි කාතබ්බං. පඨවී මහී, මෙදිනී, භූමි, වසුධා, වසුන්ධරාතිආදීසු පඨවීනාමෙසු යමිච්ඡති, යදස්ස සඤ්ඤානුකූලං හොති, තං වත්තබ්බං. අපිච පඨවීති එතදෙව නාමං පාකටං, තස්මා පාකටවසෙනෙව පඨවී පඨවීති භාවෙතබ්බං. කාලෙන උම්මීලෙත්වා කාලෙන නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජිතබ්බං. යාව උග්ගහනිමිත්තං නුප්පජ්ජති, තාව කාලසතම්පි කාලසහස්සම්පි තතො භියොපි එතෙනෙව නයෙන භාවෙතබ්බං.

57. තස්සෙවං භාවයතො යදා නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජන්තස්ස උම්මීලිතකාලෙ විය ආපාථමාගච්ඡති, තදා උග්ගහනිමිත්තං ජාතං නාම හොති. තස්ස ජාතකාලතො පට්ඨාය න තස්මිං ඨානෙ නිසීදිතබ්බං. අත්තනො වසනට්ඨානං පවිසිත්වා තත්ථ නිසින්නෙන භාවෙතබ්බං. පාදධොවනපපඤ්චපරිහාරත්ථං පනස්ස එකපටලිකුපාහනා ච කත්තරදණ්ඩො ච ඉච්ඡිතබ්බො. අථානෙන සචෙ තරුණො සමාධි කෙනචිදෙව අසප්පායකාරණෙන නස්සති, උපාහනා ආරුය්හ කත්තරදණ්ඩං ගහෙත්වා තං ඨානං ගන්ත්වා නිමිත්තං ආදාය ආගන්ත්වා සුඛනිසින්නෙන භාවෙතබ්බං, පුනප්පුනං සමන්නාහරිතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං. තස්සෙවං කරොන්තස්ස අනුක්කමෙන නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, කිලෙසා සන්නිසීදන්ති, උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාධියති, පටිභාගනිමිත්තං උප්පජ්ජති.

තත්‍රායං පුරිමස්ස ච උග්ගහනිමිත්තස්ස ඉමස්ස ච විසෙසො, උග්ගහනිමිත්තෙ කසිණදොසො පඤ්ඤායති, පටිභාගනිමිත්තං ථවිකතො නීහතාදාසමණ්ඩලං විය සුධොතසඞ්ඛථාලං විය වලාහකන්තරා නික්ඛන්තචන්දමණ්ඩලං විය මෙඝමුඛෙ බලාකා විය උග්ගහනිමිත්තං පදාලෙත්වා නික්ඛන්තමිව තතො සතගුණං සහස්සගුණං සුපරිසුද්ධං හුත්වා උපට්ඨාති. තඤ්ච ඛො නෙව වණ්ණවන්තං, න සණ්ඨානවන්තං. යදි හි තං ඊදිසං භවෙය්‍ය, චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යං සියා ඔළාරිකං සම්මසනුපගං තිලක්ඛණබ්භාහතං, න පනෙතං තාදිසං. කෙවලඤ්හි සමාධිලාභිනො උපට්ඨානාකාරමත්තං සඤ්ඤජමෙතන්ති.

58. උප්පන්නකාලතො ච පනස්ස පට්ඨාය නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්නිසින්නාව, උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාහිතමෙවාති.

දුවිධො හි සමාධි උපචාරසමාධි ච අප්පනාසමාධි ච. ද්වීහාකාරෙහි චිත්තං සමාධියති උපචාරභූමියං වා පටිලාභභූමියං වා. තත්ථ උපචාරභූමියං නීවරණප්පහානෙන චිත්තං සමාහිතං හොති. පටිලාභභූමියං අඞ්ගපාතුභාවෙන.

ද්වින්නං පන සමාධීනං ඉදං නානාකාරණං, උපචාරෙ අඞ්ගානි න ථාමජාතානි හොන්ති, අඞ්ගානං අථාමජාතත්තා, යථා නාම දහරො කුමාරකො උක්ඛිපිත්වා ඨපියමානො පුනප්පුනං භූමියං පතති, එවමෙව උපචාරෙ උප්පන්නෙ චිත්තං කාලෙන නිමිත්තමාරම්මණං කරොති, කාලෙන භවඞ්ගමොතරති. අප්පනායං පන අඞ්ගානි ථාමජාතානි හොන්ති, තෙසං ථාමජාතත්තා, යථා නාම බලවා පුරිසො ආසනා වුට්ඨාය දිවසම්පි තිට්ඨෙය්‍ය, එවමෙව අප්පනාසමාධිම්හි උප්පන්නෙ චිත්තං සකිං භවඞ්ගවාරං ඡින්දිත්වා කෙවලම්පි රත්තිං කෙවලම්පි දිවසං තිට්ඨති, කුසලජවනපටිපාටිවසෙනෙව පවත්තතීති.

තත්‍ර යදෙතං උපචාරසමාධිනා සද්ධිං පටිභාගනිමිත්තං උප්පන්නං, තස්ස උප්පාදනං නාම අතිදුක්කරං. තස්මා සචෙ තෙනෙව පල්ලඞ්කෙන තං නිමිත්තං වඩ්ඪෙත්වා අප්පනං අධිගන්තුං සක්කොති, සුන්දරං. නො චෙ සක්කොති, අථානෙන තං නිමිත්තං අප්පමත්තෙන චක්කවත්තිගබ්භො විය රක්ඛිතබ්බං. එවඤ්හි –

නිමිත්තං රක්ඛතො ලද්ධ-පරිහානි න විජ්ජති;
ආරක්ඛම්හි අසන්තම්හි, ලද්ධං ලද්ධං විනස්සති.

සත්තසප්පායා

59. තත්‍රායං රක්ඛණවිධි –

ආවාසො ගොචරො භස්සං, පුග්ගලො භොජනං උතු;
ඉරියාපථොති සත්තෙතෙ, අසප්පායෙ විවජ්ජයෙ.

සප්පායෙ සත්ත සෙවෙථ, එවඤ්හි පටිපජ්ජතො;
නචිරෙනෙව කාලෙන, හොති කස්සචි අප්පනා.

තත්‍රස්ස යස්මිං ආවාසෙ වසන්තස්ස අනුප්පන්නං වා නිමිත්තං නුප්පජ්ජති, උප්පන්නං වා විනස්සති, අනුපට්ඨිතා ච සති න උපට්ඨාති, අසමාහිතඤ්ච චිත්තං න සමාධියති, අයං අසප්පායො. යත්ථ නිමිත්තං උප්පජ්ජති චෙව ථාවරඤ්ච හොති , සති උපට්ඨාති, චිත්තං සමාධියති නාගපබ්බතවාසීපධානියතිස්සත්ථෙරස්ස විය, අයං සප්පායො. තස්මා යස්මිං

විහාරෙ බහූ ආවාසා හොන්ති, තත්ථ එකමෙකස්මිං තීණි තීණි දිවසානි වසිත්වා යත්ථස්ස චිත්තං එකග්ගං හොති, තත්ථ වසිතබ්බං. ආවාසසප්පායතාය හි තම්බපණ්ණිදීපම්හි චූළනාගලෙණෙ වසන්තා තත්ථෙව කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා පඤ්චසතා භික්ඛූ අරහත්තං පාපුණිංසු. සොතාපන්නාදීනං පන අඤ්ඤත්ථ අරියභූමිං පත්වා තත්ථ අරහත්තප්පත්තානඤ්ච ගණනා නත්ථි. එවමඤ්ඤෙසුපි චිත්තලපබ්බතවිහාරාදීසු.

ගොචරගාමො පන යො සෙනාසනතො උත්තරෙන වා දක්ඛිණෙන වා නාතිදූරෙ දියඩ්ඪකොසබ්භන්තරෙ හොති සුලභසම්පන්නභික්ඛො, සො සප්පායො. විපරීතො අසප්පායො.

භස්සන්ති ද්වත්තිංසතිරච්ඡානකථාපරියාපන්නං අසප්පායං, තඤ්හිස්ස නිමිත්තන්තරධානාය සංවත්තති. දසකථාවත්ථුනිස්සිතං සප්පායං, තම්පි මත්තාය භාසිතබ්බං.

පුග්ගලොපි අතිරච්ඡානකථිකො සීලාදිගුණසම්පන්නො, යං නිස්සාය අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා චිත්තං ථිරතරං හොති, එවරූපො සප්පායො. කායදළ්හීබහුලො පන තිරච්ඡානකථිකො අසප්පායො. සො හි තං කද්දමොදකමිව අච්ඡං උදකං මලිනමෙව කරොති, තාදිසඤ්ච ආගම්ම කොටපබ්බතවාසීදහරස්සෙව සමාපත්තිපි නස්සති, පගෙව නිමිත්තං.

භොජනං පන කස්සචි මධුරං, කස්සචි අම්බිලං සප්පායං හොති. **උතුපි** කස්සචි සීතො, කස්සචි උණ්හො සප්පායො හොති. තස්මා යං භොජනං වා උතුං වා සෙවන්තස්ස ඵාසු හොති, අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා ථිරතරං හොති, තං භොජනං සො ච උතු සප්පායො. ඉතරං භොජනං ඉතරො ච උතු අසප්පායො.

ඉරියාපථෙසුපි කස්සචි චඞ්කමො සප්පායො හොති, කස්සචි සයනට්ඨානනිසජ්ජානං අඤ්ඤතරො. තස්මා තං ආවාසං විය තීණි දිවසානි උපපරික්ඛිත්වා යස්මිං ඉරියාපථෙ අසමාහිතං වා චිත්තං සමාධියති, සමාහිතං වා ථිරතරං හොති, සො සප්පායො. ඉතරො අසප්පායොති වෙදිතබ්බො.

ඉති ඉමං සත්තවිධං අසප්පායං වජ්ජෙත්වා සප්පායං සෙවිතබ්බං. එවං පටිපන්නස්ස හි නිමිත්තාසෙවනබහුලස්ස නචිරෙනෙව කාලෙන හොති කස්සචි අප්පනා.

දසවිධඅප්පනාකොසල්ලං

60. යස්ස පන එවම්පි පටිපජ්ජතො න හොති, තෙන දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං. තත්‍රායං නයො, දසහාකාරෙහි අප්පනාකොසල්ලං ඉච්ඡිතබ්බං, වත්ථුවිසදකිරියතො, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතො, නිමිත්තකුසලතො, යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති, යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති, යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසිතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති, යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතො, සමාහිතපුග්ගලසෙවනතො, තදධිමුත්තතොති.

61. තත්ථ **වත්ථුවිසදකිරියා** නාම අජ්ඣත්තිකබාහිරානං වත්ථූනං විසදභාවකරණං. යදා හිස්ස කෙසනඛලොමානි දීඝානි හොන්ති, සරීරං වා සෙදමලග්ගහිතං, තදා අජ්ඣත්තිකවත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. යදා පනස්ස චීවරං ජිණ්ණං කිලිට්ඨං දුග්ගන්ධං හොති, සෙනාසනං වා උක්ලාපං හොති, තදා බාහිරවත්ථු අවිසදං හොති අපරිසුද්ධං. අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ ච වත්ථුම්හි අවිසදෙ උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි අපරිසුද්ධං හොති, අපරිසුද්ධානි දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. අපරිසුද්ධෙන ඤාණෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසතො සඞ්ඛාරාපි අවිභූතා හොන්ති, කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජතො කම්මට්ඨානම්පි වුඩ්ඪිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං න ගච්ඡති. විසදෙ පන අජ්ඣත්තිකබාහිරෙ වත්ථුම්හි උප්පන්නෙසු චිත්තචෙතසිකෙසු ඤාණම්පි විසදං හොති පරිසුද්ධං, පරිසුද්ධානි දීපකපල්ලිකවට්ටිතෙලානි නිස්සාය උප්පන්නදීපසිඛාය ඔභාසො විය. පරිසුද්ධෙන ච ඤාණෙන සඞ්ඛාරෙ සම්මසතො සඞ්ඛාරාපි විභූතා හොන්ති, කම්මට්ඨානමනුයුඤ්ජතො කම්මට්ඨානම්පි වුඩ්ඪිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං ගච්ඡති.

62. **ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනං** නාම සද්ධාදීනං ඉන්ද්‍රියානං සමභාවකරණං. සචෙ හිස්ස සද්ධින්ද්‍රියං බලවං හොති ඉතරානි මන්දානි, තතො වීරියින්ද්‍රියං පග්ගහකිච්චං , සතින්ද්‍රියං උපට්ඨානකිච්චං, සමාධින්ද්‍රියං අවික්ඛෙපකිච්චං, පඤ්ඤින්ද්‍රියං දස්සනකිච්චං කාතුං න සක්කොති, තස්මා තං ධම්මසභාවපච්චවෙක්ඛණෙන වා යථා වා මනසිකරොතො බලවං ජාතං, තථා අමනසිකාරෙන හාපෙතබ්බං. වක්කලිත්ථෙරවත්ථු චෙත්ථ නිදස්සනං. සචෙ පන වීරියින්ද්‍රියං බලවං හොති, අථ නෙව සද්ධින්ද්‍රියං අධිමොක්ඛකිච්චං කාතුං සක්කොති, න ඉතරානි ඉතරකිච්චභෙදං, තස්මා තං පස්සද්ධාදිභාවනාය හාපෙතබ්බං. තත්‍රාපි සොණත්ථෙරවත්ථු දස්සෙතබ්බං. එවං සෙසෙසුපි එකස්ස බලවභාවෙ සති ඉතරෙසං අත්තනො කිච්චෙසු අසමත්ථතා වෙදිතබ්බා. විසෙසතො පනෙත්ථ සද්ධාපඤ්ඤානං සමාධිවීරියානඤ්ච සමතං පසංසන්ති. බලවසද්ධො හි මන්දපඤ්ඤො මුද්ධප්පසන්නො හොති, අවත්ථුස්මිං පසීදති. බලවපඤ්ඤො මන්දසද්ධො කෙරාටිකපක්ඛං භජති, භෙසජ්ජසමුට්ඨිතො විය රොගො අතෙකිච්ඡො හොති. උභින්නං සමතාය වත්ථුස්මිංයෙව පසීදති. බලවසමාධිං පන මන්දවීරියං සමාධිස්ස කොසජ්ජපක්ඛත්තා කොසජ්ජං අභිභවති. බලවවීරියං මන්දසමාධිං වීරියස්ස උද්ධච්චපක්ඛත්තා උද්ධච්චං අභිභවති. සමාධි පන වීරියෙන සංයොජිතො කොසජ්ජෙ පතිතුං න

ලභති. වීරියං සමාධිනා සංයොජිතං උද්ධච්චෙ පතිතුං න ලභති, තස්මා තදුභයං සමං කාතබ්බං. උභයසමතාය හි අප්පනා හොති. අපිච සමාධිකම්මිකස්ස බලවතීපි සද්ධා වට්ටති. එවං සද්දහන්තො ඔකප්පෙන්තො අප්පනං පාපුණිස්සති. සමාධිපඤ්ඤාසු පන සමාධිකම්මිකස්ස එකග්ගතා බලවතී වට්ටති. එවඤ්හි සො අප්පනං පාපුණාති. විපස්සනාකම්මිකස්ස පඤ්ඤා බලවතී වට්ටති. එවඤ්හි සො ලක්ඛණපටිවෙධං පාපුණාති. උභින්නං පන සමතායපි අප්පනා හොතියෙව. සති පන සබ්බත්ථ බලවතී වට්ටති. සති හි චිත්තං උද්ධච්චපක්ඛිකානං සද්ධාවීරියපඤ්ඤානං වසෙන උද්ධච්චපාතතො කොසජ්ජපක්ඛෙන ච සමාධිනා කොසජ්ජපාතතො රක්ඛති, තස්මා සා ලොණධූපනං විය සබ්බබ්‍යඤ්ජනෙසු, සබ්බකම්මිකඅමච්චො විය ච සබ්බරාජකිච්චෙසු සබ්බත්ථ ඉච්ඡිතබ්බා. තෙනාහ – ‘‘සති ච පන සබ්බත්ථිකා වුත්තා භගවතා. කිං කාරණා? චිත්තඤ්හි සතිපටිසරණං, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා ච සති, න විනා සතියා චිත්තස්ස පග්ගහනිග්ගහො හොතී’’ති.

63. **නිමිත්තකොසල්ලං** නාම පථවීකසිණාදිකස්ස චිත්තෙකග්ගතානිමිත්තස්ස අකතස්ස කරණකොසල්ලං, කතස්ස ච භාවනාකොසල්ලං, භාවනාය ලද්ධස්ස රක්ඛණකොසල්ලඤ්ච, තං ඉධ අධිප්පෙතං.

64. කථඤ්ච **යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති**? යදාස්ස අතිසිථිලවීරියතාදීහි ලීනං චිත්තං හොති, තදා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො තයො අභාවෙත්වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, අල්ලානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, උදකවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුන්ති? නො හෙතං, භන්තෙ. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, අකාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, අකාලො සමාධි…පෙ…. අකාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි දුසමුට්ඨාපයං හොති. යස්මිං ච ඛො, භික්ඛවෙ, ලීනං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? ලීනං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුසමුට්ඨාපයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච ගොමයානි පක්ඛිපෙය්‍ය, සුක්ඛානි ච කට්ඨානි පක්ඛිපෙය්‍ය, මුඛවාතඤ්ච දදෙය්‍ය, න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො පරිත්තං අග්ගිං උජ්ජාලෙතුන්ති? එවං භන්තෙ’’ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථ ච යථාසකමාහාරවසෙන ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, කුසලාකුසලා ධම්මා සාවජ්ජානවජ්ජා ධම්මා හීනප්පණීතා ධම්මා කණ්හසුක්කසප්පටිභාගා ධම්මා. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති (සං. නි. 5.232).

තථා ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, ආරම්භධාතු නික්කමධාතු පරක්කමධාතු. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති (සං. නි. 5.232).

තථා ‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ, පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා ධම්මා. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී’’ති (සං. නි. 5.232).

තත්ථ සභාවසාමඤ්ඤලක්ඛණපටිවෙධවසෙන පවත්තමනසිකාරො කුසලාදීසු යොනිසො මනසිකාරො නාම. ආරම්භධාතුආදීනං උප්පාදනවසෙන පවත්තමනසිකාරො ආරම්භධාතුආදීසු යොනිසො මනසිකාරො නාම. තත්ථ **ආරම්භධාතූති** පඨමවීරියං වුච්චති. **නික්කමධාතූති** කොසජ්ජතො නික්ඛන්තත්තා තතො බලවතරං. **පරක්කමධාතූති** පරං පරං ඨානං අක්කමනතො තතොපි බලවතරං. **පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා ධම්මාති** පන පීතියා එව එතං නාමං. තස්සාපි උප්පාදකමනසිකාරොව යොනිසො මනසිකාරො නාම.

අපිච සත්ත ධම්මා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පරිපුච්ඡකතා, වත්ථුවිසදකිරියා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනා, දුප්පඤ්ඤපුග්ගලපරිවජ්ජනා, පඤ්ඤවන්තපුග්ගලසෙවනා, ගම්භීරඤාණචරියපච්චවෙක්ඛණා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදසධම්මා වීරියසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති අපායාදිභයපච්චවෙක්ඛණතා, වීරියායත්තලොකියලොකුත්තරවිසෙසාධිගමානිසංසදස්සිතා, ‘‘බුද්ධපච්චෙකබුද්ධමහාසාවකෙහි ගතමග්ගො මයා

ගන්තබ්බො, සො ච න සක්කා කුසීතෙන ගන්තු''න්ති එවං ගමනවීථිපච්චවෙක්ඛණතා, දායකානං මහප්ඵලභාවකරණෙන පිණ්ඩාපචායනතා, ''වීරියාරම්භස්ස වණ්ණවාදී මෙ සත්ථා, සො ච අනතික්කමනීයසාසනො අම්හාකඤ්ච බහූපකාරො පටිපත්තියා ච පූජියමානො පූජිතො හොති න ඉතරථා''ති එවං සත්ථු මහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, ''සද්ධම්මසඞ්ඛාතං මෙ මහාදායජ්ජං ගහෙතබ්බං, තඤ්ච න සක්කා කුසීතෙන ගහෙතු''න්ති එවං දායජ්ජමහත්තපච්චවෙක්ඛණතා, ආලොකසඤ්ඤාමනසිකාරඉරියාපථපරිවත්තනඅබ්භොකාසසෙවනාදීහි ථිනමිද්ධවිනොදනතා, කුසීතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, ආරද්ධවීරියපුග්ගලසෙවනතා, සම්මප්පධානපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදසධම්මා පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති බුද්ධානුස්සති, ධම්ම... සඞ්ඝ... සීල... චාග... දෙවතානුස්සති, උපසමානුස්සති, ලූඛපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සිනිද්ධපුග්ගලසෙවනතා, පසාදනියසුත්තන්තපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති. ඉති ඉමෙහි ආකාරෙහි එතෙ ධම්මෙ උප්පාදෙන්තො ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති නාම. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති.

65. කථං **යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති**? යදාස්ස අච්චාරද්ධවීරියතාදීහි උද්ධතං චිත්තං හොති, තදා ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො තයො අභාවෙත්වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ සුක්ඛානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය...පෙ.... න ච පංසුකෙන ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු බො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති? නො හෙතං, භන්තෙ. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, අකාලො තස්මිං සමයෙ ධම්මවිචයසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, අකාලො වීරිය...පෙ.... අකාලො පීතිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි දුවූපසමයං හොති. යස්මිං ච ඛො, භික්ඛවෙ, සමයෙ උද්ධතං චිත්තං හොති, කාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය, කාලො උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනාය. තං කිස්ස හෙතු? උද්ධතං, භික්ඛවෙ, චිත්තං, තං එතෙහි ධම්මෙහි සුවූපසමයං හොති. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුකාමො අස්ස, සො තත්ථ අල්ලානි චෙව තිණානි පක්ඛිපෙය්‍ය...පෙ.... පංසුකෙන ච ඔකිරෙය්‍ය, භබ්බො නු ඛො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො මහන්තං අග්ගික්ඛන්ධං නිබ්බාපෙතුන්ති? එවං, භන්තෙ''ති (සං. නි. 5.234).

එත්ථාපි යථාසකං ආහාරවසෙන පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදීනං භාවනා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

''අත්ථි, භික්ඛවෙ, කායපස්සද්ධි චිත්තපස්සද්ධි. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.232).

තථා ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, සමථනිමිත්තං අබ්‍යග්ගනිමිත්තං. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.232).

තථා ''අත්ථි, භික්ඛවෙ, උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගට්ඨානියා ධම්මා. තත්ථ යොනිසො මනසිකාරබහුලීකාරො, අයමාහාරො අනුප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය උප්පන්නස්ස වා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භිය්‍යොභාවාය වෙපුල්ලාය භාවනාය පාරිපූරියා සංවත්තතී''ති (සං. නි. 5.232).

තත්ථ යථාස්ස පස්සද්ධිආදයො උප්පන්නපුබ්බා, තං ආකාරං සල්ලක්ඛෙත්වා තෙසං උප්පාදනවසෙන පවත්තමනසිකාරොව තීසුපි පදෙසු යොනිසො මනසිකාරො නාම. **සමථනිමිත්තන්ති** ච සමථස්සෙවෙතමධිවචනං. අවික්ඛෙපට්ඨෙන ච තස්සෙව **අබ්‍යග්ගනිමිත්තන්ති**.

අපිච සත්ත ධම්මා පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති පණීතභොජනසෙවනතා, උතුසුඛසෙවනතා, ඉරියාපථසුඛසෙවනතා, මජ්ඣත්තපයොගතා, සාරද්ධකායපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, පස්සද්ධකායපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති.

එකාදස ධම්මා සමාධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති වත්ථුවිසදතා, නිමිත්තකුසලතා, ඉන්ද්‍රියසමත්තපටිපාදනතා, සමයෙ චිත්තස්ස නිග්ගහණතා, සමයෙ චිත්තස්ස පග්ගහණතා , නිරස්සාදස්ස චිත්තස්ස සද්ධාසංවෙගවසෙන සම්පහංසනතා, සම්මාපවත්තස්ස අජ්ඣුපෙක්ඛනතා, අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා, ඣානවිමොක්ඛපච්චවෙක්ඛණතා, තදධිමුත්තතාති.

පඤ්ච ධම්මා උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස උප්පාදාය සංවත්තන්ති සත්තමජ්ඣත්තතා, සඞ්ඛාරමජ්ඣත්තතා, සත්තසඞ්ඛාරකෙලායනපුග්ගලපරිවජ්ජනතා, සත්තසඞ්ඛාරමජ්ඣත්තපුග්ගලසෙවනතා, තදධිමුත්තතාති. ඉති ඉමෙහාකාරෙහි එතෙ ධම්මෙ උප්පාදෙන්තො පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගාදයො භාවෙති නාම. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති.

66. කථං **යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති**? යදාස්ස පඤ්ඤාපයොගමන්දතාය වා උපසමසුඛානධිගමෙන වා නිරස්සාදං චිත්තං හොති, තදා නං අට්ඨසංවෙගවත්ථුපච්චවෙක්ඛණෙන සංවෙජෙති. **අට්ඨ සංවෙගවත්ථූනි** නාම ජාතිජරාබ්‍යාධිමරණානි චත්තාරි, අපායදුක්ඛං පඤ්චමං, අතීතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, අනාගතෙ වට්ටමූලකං දුක්ඛං, පච්චුප්පන්නෙ ආහාරපරියෙට්ඨිමූලකං දුක්ඛන්ති. බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණානුස්සරණෙන චස්ස පසාදං ජනෙති. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති.

කථං යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති? යදාස්ස එවං පටිපජ්ජතො අලීනං අනුද්ධතං අනිරස්සාදං ආරම්මණෙ සමප්පවත්තං සමථවීථිපටිපන්නං චිත්තං හොති, තදාස්ස පග්ගහනිග්ගහසම්පහංසනෙසු න බ්‍යාපාරං ආපජ්ජති, සාරථී විය සමප්පවත්තෙසු අස්සෙසු. එවං යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති.

අසමාහිතපුග්ගලපරිවජ්ජනතා නාම නෙක්ඛම්මපටිපදං අනාරුළ්හපුබ්බානං අනෙකකිච්චපසුතානං වික්ඛිත්තහදයානං පුග්ගලානං ආරකා පරිච්චාගො.

සමාහිතපුග්ගලසෙවනතා නාම නෙක්ඛම්මපටිපදං පටිපන්නානං සමාධිලාභීනං පුග්ගලානං කාලෙන කාලං උපසඞ්කමනං.

තදධිමුත්තතා නාම සමාධිඅධිමුත්තතා සමාධිගරුසමාධිනින්නසමාධිපොණසමාධිපබ්භාරතාති අත්ථො.

එවමෙතං දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං.

67. එවඤ්හි සම්පාදයතො, අප්පනාකොසල්ලං ඉමං;
පටිලද්ධෙ නිමිත්තස්මිං, අප්පනා සම්පවත්තති.

එවඤ්හි පටිපන්නස්ස, සචෙ සා නප්පවත්තති;
තථාපි න ජහෙ යොගං, වායමෙථෙව පණ්ඩිතො.

හිත්වා හි සම්මාවායාමං, විසෙසං නාම මාණවො;
අධිගච්ඡෙ පරිත්තම්පි, ඨානමෙතං න විජ්ජති.

චිත්තප්පවත්තිආකාරං, තස්මා සල්ලක්ඛයං බුධො;
සමතං වීරියස්සෙව, යොජයෙථ පුනප්පුනං.

ඊසකම්පි ලයං යන්තං, පග්ගණ්හෙථෙව මානසං;
අච්චාරද්ධං නිසෙධෙත්වා, සමමෙව පවත්තයෙ.

රෙණුම්හි උප්පලදලෙ, සුත්තෙ නාවාය නාළියා;
යථා මධුකරාදීනං, පවත්ති සම්මවණ්ණිතා.

ලීනුද්ධතභාවෙහි, මොචයිත්වාන සබ්බසො;
එවං නිමිත්තාභිමුඛං, මානසං පටිපාදයෙති.

නිමිත්තාභිමුඛපටිපාදනං

68. තත්‍රායමත්ථදීපනා – යථා හි අඡෙකො මධුකරො අසුකස්මිං රුක්ඛෙ පුප්ඵං පුප්ඵිතන්ති ඤත්වා තික්ඛෙන වෙගෙන පක්ඛන්දො තං අතික්කමිත්වා පටිනිවත්තෙන්තො ඛීණෙ රෙණුම්හි සම්පාපුණාති. අපරො අඡෙකො මන්දෙන ජවෙන පක්ඛන්දො ඛීණෙයෙව සම්පාපුණාති. ඡෙකො පන සමෙන ජවෙන පක්ඛන්දො සුඛෙන පුප්ඵරාසිං සම්පත්වා යාවදිච්ඡකං රෙණුං ආදාය මධුං සම්පාදෙත්වා මධුරසමනුභවති.

යථා ච සල්ලකත්තඅන්තෙවාසිකෙසු උදකථාලගතෙ උප්පලපත්තෙ සත්ථකම්මං සික්ඛන්තෙසු එකො අඡෙකො වෙගෙන සත්ථං පාතෙන්තො උප්පලපත්තං ද්විධා වා ඡින්දති, උදකෙ වා පවෙසෙති. අපරො අඡෙකො

ඡිජ්ජනපවෙසනභයා සත්ථකෙන ඵුසිතුම්පි න විසහති. ඡෙකො පන සමෙන පයොගෙන තත්ථ සත්ථප්පහාරං දස්සෙත්වා පරියොදාතසිප්පො හුත්වා තථාරූපෙසු ඨානෙසු කම්මං කත්වා ලාභං ලභති.

යථා ච යො චතුබ්‍යාමප්පමාණං මක්කටසුත්තමාහරති, සො චත්තාරි සහස්සානි ලභතීති රඤ්ඤා වුත්තෙ එකො අඡෙකපුරිසො වෙගෙන මක්කටසුත්තමාකඩ්ඪන්තො තහිං තහිං ඡින්දතියෙව. අපරො අඡෙකො ඡෙදනභයා හත්ථෙන ඵුසිතුම්පි න විසහති. ඡෙකො පන කොටිතො පට්ඨාය සමෙන පයොගෙන දණ්ඩකෙ වෙඨෙත්වා ආහරිත්වා ලාභං ලභති.

යථා ච අඡෙකො නියාමකො බලවවාතෙ ලඞ්කාරං පූරෙන්තො නාවං විදෙසං පක්ඛන්දාපෙති. අපරො අඡෙකො මන්දවාතෙ ලඞ්කාරං ඔරොපෙන්තො නාවං තත්ථෙව ඨපෙති. ඡෙකො පන මන්දවාතෙ ලඞ්කාරං පූරෙත්වා බලවවාතෙ අඩ්ඪලඞ්කාරං කත්වා සොත්ථිනා ඉච්ඡිතට්ඨානං පාපුණාති.

යථා ච යො තෙලෙන අඡඩ්ඩෙන්තො නාළිං පූරෙති, සො ලාභං ලභතීති ආචරියෙන අන්තෙවාසිකානං වුත්තෙ එකො අඡෙකො ලාභලුද්ධො වෙගෙන පූරෙන්තො තෙලං ඡඩ්ඩෙති. අපරො අඡෙකො තෙලඡඩ්ඩනභයා ආසිඤ්චිතුම්පි න විසහති. ඡෙකො පන සමෙන පයොගෙන පූරෙත්වා ලාභං ලභති.

එවමෙව එකො භික්ඛු උප්පන්නෙ නිමිත්තෙ සීඝමෙව අප්පනං පාපුණිස්සාමීති ගාළ්හං වීරියං කරොති, තස්ස චිත්තං අච්චාරද්ධවීරියත්තා උද්ධච්චෙ පතති, සො න සක්කොති අප්පනං පාපුණිතුං. එකො අච්චාරද්ධවීරියතාය දොසං දිස්වා කිං දානිමෙ අප්පනායාති වීරියං හාපෙති, තස්ස චිත්තං අතිලීනවීරියත්තා කොසජ්ජෙ පතති, සොපි න සක්කොති අප්පනං පාපුණිතුං. යො පන ඊසකම්පි ලීනං ලීනභාවතො උද්ධතං උද්ධච්චතො මොචෙත්වා සමෙන පයොගෙන නිමිත්තාභිමුඛං පවත්තෙති, සො අප්පනං පාපුණාති, තාදිසෙන භවිතබ්බං. ඉමමත්ථං සන්ධාය එතං වුත්තං –

රෙණුම්හි උප්පලදලෙ, සුත්තෙ නාවාය නාළියා;
යථා මධුකරාදීනං, පවත්ති සම්මවණ්ණිතා.

ලීනඋද්ධතභාවෙහි , මොචයිත්වාන සබ්බසො;
එවං නිමිත්තාභිමුඛං, මානසං පටිපාදයෙති.

පඨමජ්ඣානකථා

69. ඉති එවං නිමිත්තාභිමුඛං මානසං පටිපාදයතො පනස්ස ඉදානි අප්පනා ඉජ්ඣිස්සතීති භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා පථවී පථවීති අනුයොගවසෙන උපට්ඨිතං තදෙව පථවීකසිණං ආරම්මණං කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනමුප්පජ්ජති. තතො තස්මිංයෙවාරම්මණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති. තෙසු අවසානෙ එකං රූපාවචරං, සෙසානි කාමාවචරානි. පකතිචිත්තෙහි බලවතරවිතක්කවිචාරපීතිසුඛචිත්තෙකග්ගතානි යානි අප්පනාය පරිකම්මත්තා **පරිකම්මානී**තිපි, යථා ගාමාදීනං ආසන්නපදෙසො ගාමූපචාරො නගරූපචාරොති වුච්චති, එවං අප්පනාය ආසන්නත්තා සමීපචාරත්තා වා **උපචාරානී**තිපි, ඉතො පුබ්බෙ පරිකම්මානං, උපරි අප්පනාය ච අනුලොමතො **අනුලොමානී**තිපි වුච්චන්ති. යඤ්චෙත්ථ සබ්බන්තිමං, තං පරිත්තගොත්තාභිභවනතො, මහග්ගතගොත්තභාවනතො ච **ගොත්‍රභූ**තිපි වුච්චති. අගහිතග්ගහණෙන පනෙත්ථ පඨමං පරිකම්මං, දුතියං උපචාරං, තතියං අනුලොමං, චතුත්ථං ගොත්‍රභු. පඨමං වා උපචාරං, දුතියං අනුලොමං, තතියං ගොත්‍රභු, චතුත්ථං පඤ්චමං වා අප්පනාචිත්තං. චතුත්ථමෙව හි පඤ්චමං වා අප්පෙති, තඤ්ච ඛො ඛිප්පාභිඤ්ඤදන්ධාභිඤ්ඤවසෙන. තතො පරං ජවනං පතති. භවඞ්ගස්ස වාරො හොති.

ආභිධම්මිකගොදත්තත්ථෙරො පන ''පුරිමා පුරිමා කුසලා ධම්මා පච්ඡිමානං පච්ඡිමානං කුසලානං ධම්මානං ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයො''ති (පට්ඨා. 1.1.12) ඉමං සුත්තං වත්වා ආසෙවනපච්චයෙන පච්ඡිමො පච්ඡිමො ධම්මො බලවා හොති, තස්මා ඡට්ඨෙපි සත්තමෙපි අප්පනා හොතීති ආහ, තං අට්ඨකථාසු ''අත්තනො මතිමත්තං ථෙරස්සෙත''න්ති වත්වා පටික්ඛිත්තං. චතුත්ථපඤ්චමෙසුයෙව පන අප්පනා හොති. පරතො ජවනං පතිතං නාම හොති, භවඞ්ගස්ස ආසන්නත්තාති වුත්තං . තමෙව විචාරෙත්වා වුත්තත්තා න සක්කා පටික්ඛිපිතුං. යථා හි පුරිසො ඡින්නපපාතාභිමුඛො ධාවන්තො ඨාතුකාමොපි පරියන්තෙ පාදං කත්වා ඨාතුං න සක්කොති පපාතෙ එව පතති, එවං ඡට්ඨෙ වා සත්තමෙ වා අප්පෙතුං න සක්කොති, භවඞ්ගස්ස ආසන්නත්තා. තස්මා චතුත්ථපඤ්චමෙසුයෙව අප්පනා හොතීති වෙදිතබ්බා.

සා ච පන එකචිත්තක්ඛණිකායෙව. සත්තසු හි ඨානෙසු අද්ධානපරිච්ඡෙදො නාම නත්ථි පඨමප්පනායං, ලොකියාභිඤ්ඤාසු, චතූසු මග්ගෙසු, මග්ගානන්තරඵලෙ, රූපාරූපභවෙසු භවඞ්ගජ්ඣානෙ, නිරොධස්ස පච්චයෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනෙ, නිරොධා වුට්ඨහන්තස්ස ඵලසමාපත්තියන්ති. එත්ථ මග්ගානන්තරඵලං තිණ්ණං උපරි න හොති. නිරොධස්ස පච්චයො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ද්වින්නමුපරි න හොති. රූපාරූපෙසු භවඞ්ගස්ස පරිමාණං නත්ථි, සෙසට්ඨානෙසු එකමෙව චිත්තන්ති. ඉති එකචිත්තක්ඛණිකායෙව අප්පනා. තතො භවඞ්ගපාතො. අථ භවඞ්ගං වොච්ඡින්දිත්වා ඣානපච්චවෙක්ඛණත්ථාය ආවජ්ජනං, තතො ඣානපච්චවෙක්ඛණන්ති.

එත්තාවතා ච පනෙස විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතක්කං සවිචාරං විවෙකජං පීතිසුඛං පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති (ධ. ස. 160; දී. නි. 1.226). එවමනෙන පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං පඨමං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණං.

70. තත්ථ **විවිච්චෙව කාමෙහීති** කාමෙහි විවිච්චිත්වා විනා හුත්වා අපක්කමිත්වා. යො පනායමෙත්ථ එවකාරො, සො නියමත්ථොති වෙදිතබ්බො. යස්මා ච නියමත්ථො, තස්මා තස්මිං පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරණසමයෙ අවිජ්ජමානානම්පි කාමානං තස්ස පඨමජ්ඣානස්ස පටිපක්ඛභාවං කාමපරිච්චාගෙනෙව චස්ස අධිගමං දීපෙති.

කථං? ‘‘විවිච්චෙව කාමෙහී’’ති එවඤ්හි නියමෙ කරියමානෙ ඉදං පඤ්ඤායති, නූන ඣානස්ස කාමා පටිපක්ඛභූතා යෙසු සති ඉදං නප්පවත්තති, අන්ධකාරෙ සති පදීපොභාසො විය. තෙසං පරිච්චාගෙනෙව චස්ස අධිගමො හොති, ඔරිමතීරපරිච්චාගෙන පාරිමතීරස්සෙව. තස්මා නියමං කරොතීති.

තත්ථ සියා, කස්මා පනෙස පුබ්බපදෙයෙව වුත්තො, න උත්තරපදෙ, කිං අකුසලෙහි ධම්මෙහි අවිවිච්චාපි ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍යාති? න ඛො පනෙතං එවං දට්ඨබ්බං. තංනිස්සරණතො හි පුබ්බපදෙ එස වුත්තො. කාමධාතුසමතික්කමනතො හි කාමරාගපටිපක්ඛතො ච ඉදං ඣානං කාමානමෙව නිස්සරණං. යථාහ, ‘‘කාමානමෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙක්ඛම්ම’’න්ති (දී. නි. 3.353). උත්තරපදෙපි පන යථා ‘‘ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො, ඉධ දුතියො සමණො’’ති (ම. නි. 1.139; අ. නි. 4.241) එත්ථ එවකාරො ආනෙත්වා වුච්චති, එවං වත්තබ්බො. න හි සක්කා ඉතො අඤ්ඤෙහිපි නීවරණසඞ්ඛාතෙහි අකුසලධම්මෙහි අවිවිච්ච ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. තස්මා ‘‘විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්චෙව අකුසලෙහි ධම්මෙහී’’ති එවං පදද්වයෙපි එස දට්ඨබ්බො. පදද්වයෙපි ච කිඤ්චාපි විවිච්චාති ඉමිනා සාධාරණවචනෙන තදඞ්ගවිවෙකාදයො, කායවිවෙකාදයො ච සබ්බෙපි විවෙකා සඞ්ගහං ගච්ඡන්ති, තථාපි කායවිවෙකො චිත්තවිවෙකො වික්ඛම්භනවිවෙකොති තයො එව ඉධ දට්ඨබ්බා.

කාමෙහීති ඉමිනා පන පදෙන යෙ ච නිද්දෙසෙ ‘‘කතමෙ වත්ථුකාමා, මනාපියා රූපා’’තිආදිනා (මහානි. 1) නයෙන වත්ථුකාමා වුත්තා, යෙ ච තත්ථෙව විභඞ්ගෙ ච ‘‘ඡන්දො කාමො, රාගො කාමො, ඡන්දරාගො කාමො, සඞ්කප්පො කාමො, රාගො කාමො, සඞ්කප්පරාගො කාමො, ඉමෙ වුච්චන්ති කාමා’’ති (මහානි. 1; විභ. 564) එවං කිලෙසකාමා වුත්තා, තෙ සබ්බෙපි සඞ්ගහිතාඉච්චෙව දට්ඨබ්බා. එවඤ්හි සති විවිච්චෙව කාමෙහීති වත්ථුකාමෙහිපි විවිච්චෙවාති අත්ථො යුජ්ජති, තෙන කායවිවෙකො වුත්තො හොති. විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහීති කිලෙසකාමෙහි සබ්බාකුසලෙහි වා විවිච්චාති අත්ථො යුජ්ජති, තෙන චිත්තවිවෙකො වුත්තො හොති. පුරිමෙන චෙත්ථ වත්ථුකාමෙහි විවෙකවචනතො එව කාමසුඛපරිච්චාගො, දුතියෙන කිලෙසකාමෙහි විවෙකවචනතො නෙක්ඛම්මසුඛපරිග්ගහො විභාවිතො හොති. එවං වත්ථුකාමකිලෙසකාමවිවෙකවචනතොයෙව ච එතෙසං පඨමෙන සංකිලෙසවත්ථුප්පහානං, දුතියෙන සංකිලෙසප්පහානං. පඨමෙන ලොලභාවස්ස හෙතුපරිච්චාගො, දුතියෙන බාලභාවස්ස. පඨමෙන ච පයොගසුද්ධි , දුතියෙන ආසයපොසනං විභාවිතං හොතීති විඤ්ඤාතබ්බං. එස තාව නයො කාමෙහීති එත්ථ වුත්තකාමෙසු වත්ථුකාමපක්ඛෙ.

කිලෙසකාමපක්ඛෙ පන ඡන්දොති ච රාගොති ච එවමාදීහි අනෙකභෙදො කාමච්ඡන්දොයෙව කාමොති අධිප්පෙතො. සො ච අකුසලපරියාපන්නොපි සමානො ‘‘තත්ථ කතමො කාමො ඡන්දො කාමො’’තිආදිනා (විභ. 564) නයෙන විභඞ්ගෙ ඣානපටිපක්ඛතො විසුං වුත්තො. කිලෙසකාමත්තා වා පුරිමපදෙ වුත්තො, අකුසලපරියාපන්නත්තා දුතියපදෙ. අනෙකභෙදතො චස්ස කාමතොති අවත්වා කාමෙහීති වුත්තං.

අඤ්ඤෙසම්පි ච ධම්මානං අකුසලභාවෙ විජ්ජමානෙ ‘‘තත්ථ කතමෙ අකුසලා ධම්මා, කාමච්ඡන්දො’’තිආදිනා නයෙන විභඞ්ගෙ උපරි ඣානඞ්ගානං පච්චනීකපටිපක්ඛභාවදස්සනතො නීවරණානෙව වුත්තානි. නීවරණානි හි ඣානඞ්ගපච්චනීකානි, තෙසං ඣානඞ්ගානෙව පටිපක්ඛානි විද්ධංසකානි විඝාතකානීති වුත්තං හොති. තථා හි **සමාධි කාමච්ඡන්දස්ස පටිපක්ඛො, පීති බ්‍යාපාදස්ස, විතක්කො ථිනමිද්ධස්ස, සුඛං උද්ධච්චකුක්කුච්චස්ස, විචාරො විචිකිච්ඡායාති** පෙටකෙ වුත්තං.

එවමෙත්ථ විවිච්චෙව කාමෙහීති ඉමිනා කාමච්ඡන්දස්ස වික්ඛම්භනවිවෙකො වුත්තො හොති. විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහීති ඉමිනා පඤ්චන්නම්පි නීවරණානං, අගහිතග්ගහණෙන පන පඨමෙන කාමච්ඡන්දස්ස, දුතියෙන සෙසනීවරණානං. තථා පඨමෙන තීසු අකුසලමූලෙසු පඤ්චකාමගුණභෙදවිසයස්ස ලොභස්ස, දුතියෙන ආඝාතවත්ථුභෙදාදිවිසයානං දොසමොහානං. ඔඝාදීසු වා ධම්මෙසු පඨමෙන කාමොඝකාමයොගකාමාසවකාමුපාදානඅභිජ්ඣාකායගන්ථකාමරාගසංයොජනානං, දුතියෙන අවසෙසඔඝයොගාසවඋපාදානගන්ථසංයොජනානං. පඨමෙන ච තණ්හාය තංසම්පයුත්තකානඤ්ච, දුතියෙන අවිජ්ජාය තංසම්පයුත්තකානඤ්ච. අපිච පඨමෙන ලොභසම්පයුත්තානං අට්ඨන්නං චිත්තුප්පාදානං, දුතියෙන සෙසානං චතුන්නං අකුසලචිත්තුප්පාදානං වික්ඛම්භනවිවෙකො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො. අයං තාව විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්ච අකුසලෙහි ධම්මෙහීති එත්ථ අත්ථප්පකාසනා.

71. එත්තාවතා ච පඨමස්ස ඣානස්ස පහානඞ්ගං දස්සෙත්වා ඉදානි සම්පයොගඞ්ගං දස්සෙතුං සවිතක්කං සවිචාරන්තිආදි වුත්තං. තත්ථ විතක්කනං **විතක්කො,** ඌහනන්ති වුත්තං හොති. ස්වායං ආරම්මණෙ චිත්තස්ස

අභිනිරොපනලක්ඛණො, ආහනනපරියාහනනරසො. තථා හි තෙන යොගාවචරො ආරම්මණං විතක්කාහතං විතක්කපරියාහතං කරොතීති වුච්චති. ආරම්මණෙ චිත්තස්ස ආනයනපච්චුපට්ඨානො.

විචරණං **විචාරො,** අනුසඤ්චරණන්ති වුත්තං හොති. ස්වායං ආරම්මණානුමජ්ජනලක්ඛණො, තත්ථ සහජාතානුයොජනරසො, චිත්තස්ස අනුප්පබන්ධනපච්චුපට්ඨානො.

සන්තෙපි ච නෙසං කත්ථචි අවිප්පයොගෙ ඔළාරිකට්ඨෙන පුබ්බඞ්ගමට්ඨෙන ච ඝණ්ඩාභිඝාතො විය චෙතසො පඨමාභිනිපාතො විතක්කො. සුඛුමට්ඨෙන අනුමජ්ජනසභාවෙන ච ඝණ්ඩානුරවො විය අනුප්පබන්ධො විචාරො. විප්ඵාරවා චෙත්ථ විතක්කො පඨමුප්පත්තිකාලෙ පරිප්ඵන්දනභූතො චිත්තස්ස ආකාසෙ උප්පතිතුකාමස්ස පක්ඛිනො පක්ඛවික්ඛෙපො විය පදුමාභිමුඛපාතො විය ච ගන්ධානුබන්ධචෙතසො භමරස්ස. සන්තවුත්ති විචාරො නාතිපරිප්ඵන්දනභාවො චිත්තස්ස ආකාසෙ උප්පතිතස්ස පක්ඛිනො පක්ඛප්පසාරණං විය, පරිබ්භමනං විය ච පදුමාභිමුඛපතිතස්ස භමරස්ස පදුමස්ස උපරිභාගෙ. දුකනිපාතට්ඨකථායං පන ''ආකාසෙ ගච්ඡතො මහාසකුණස්ස උභොහි පක්ඛෙහි වාතං ගහෙත්වා පක්ඛෙ සන්නිසීදාපෙත්වා ගමනං විය ආරම්මණෙ චෙතසො අභිනිරොපනභාවෙන පවත්තො විතක්කො. වාතග්ගහණත්ථං පක්ඛෙ ඵන්දාපයමානස්ස ගමනං විය අනුමජ්ජනභාවෙන පවත්තො විචාරො''ති වුත්තං, තං අනුප්පබන්ධෙන පවත්තියං යුජ්ජති. සො පන නෙසං විසෙසො පඨමදුතියජ්ඣානෙසු පාකටො හොති.

අපිච මලග්ගහිතං කංසභාජනං එකෙන හත්ථෙන දළ්හං ගහෙත්වා ඉතරෙන හත්ථෙන චුණ්ණතෙලවාලණ්ඩුපකෙන පරිමජ්ජන්තස්ස දළ්හගහණහත්ථො විය විතක්කො, පරිමජ්ජනහත්ථො විය විචාරො. තථා කුම්භකාරස්ස දණ්ඩප්පහාරෙන චක්කං භමයිත්වා භාජනං කරොන්තස්ස උප්පීළනහත්ථො විය විතක්කො, ඉතො චිතො ච සඤ්චරණහත්ථො විය විචාරො. තථා මණ්ඩලං කරොන්තස්ස මජ්ඣෙ සන්නිරුම්භිත්වා ඨිතකණ්ටකො විය අභිනිරොපනො විතක්කො, බහි පරිබ්භමනකණ්ටකො විය අනුමජ්ජනො විචාරො. ඉති ඉමිනා ච විතක්කෙන ඉමිනා ච විචාරෙන සහ වත්තති රුක්ඛො විය පුප්ඵෙන ඵලෙන චාති ඉදං ඣානං ''සවිතක්කං සවිචාර''න්ති වුච්චති. විභඞ්ගෙ පන ''ඉමිනා ච විතක්කෙන ඉමිනා ච විචාරෙන උපෙතො හොති සමුපෙතො''තිආදිනා (විභ. 565) නයෙන පුග්ගලාධිට්ඨානා දෙසනා කතා. අත්ථො පන තත්‍රාපි එවමෙව දට්ඨබ්බො.

විවෙකජන්ති එත්ථ විවිත්ති විවෙකො, නීවරණවිගමොති අත්ථො. විවිත්තොති වා විවෙකො, නීවරණවිවිත්තො ඣානසම්පයුත්තධම්මරාසීති අත්ථො. තස්මා විවෙකා, තස්මිං වා විවෙකෙ ජාතන්ති විවෙකජං.

72. පීතිසුඛන්ති එත්ථ පීණයතීති පීති. සා සම්පියායනලක්ඛණා, කායචිත්තපීනනරසා, ඵරණරසා වා, ඔදග්‍යපච්චුපට්ඨානා. සා පනෙසා ඛුද්දිකා පීති, ඛණිකාපීති, ඔක්කන්තිකාපීති, උබ්බෙගාපීති, ඵරණාපීතීති පඤ්චවිධා හොති. තත්ථ **ඛුද්දිකාපීති** සරීරෙ ලොමහංසමත්තමෙව කාතුං සක්කොති. **ඛණිකාපීති** ඛණෙ ඛණෙ විජ්ජුප්පාදසදිසා හොති. **ඔක්කන්තිකාපීති** සමුද්දතීරං වීචි විය කායං ඔක්කමිත්වා ඔක්කමිත්වා භිජ්ජති. **උබ්බෙගාපීති** බලවතී හොති කායං උද්ධග්ගං කත්වා ආකාසෙ ලඞ්ඝාපනප්පමාණප්පත්තා. තථා හි පුණ්ණවල්ලිකවාසී **මහාතිස්සත්ථෙරො** පුණ්ණමදිවසෙ සායං චෙතියඞ්ගණං ගන්ත්වා චන්දාලොකං දිස්වා මහාචෙතියාභිමුඛො හුත්වා ''ඉමාය වත වෙලාය චතස්සො පරිසා මහාචෙතියං වන්දන්තී''ති පකතියා දිට්ඨාරම්මණවසෙන බුද්ධාරම්මණං උබ්බෙගාපීතිං උප්පාදෙත්වා සුධාතලෙ පහටචිත්‍රගෙණ්ඩුකො විය ආකාසෙ උප්පතිත්වා මහාචෙතියඞ්ගණෙයෙව පතිට්ඨාසි. තථා ගිරිකණ්ඩකවිහාරස්ස උපනිස්සයෙ වත්තකාලකගාමෙ **එකා කුලධීතා**පි බලවබුද්ධාරම්මණාය උබ්බෙගාපීතියා ආකාසෙ ලඞ්ඝෙසි.

තස්සා කිර මාතාපිතරො සායං ධම්මස්සවනත්ථාය විහාරං ගච්ඡන්තා ''අම්ම ත්වං ගරුභාරා අකාලෙ විචරිතුං න සක්කොසි, මයං තුය්හං පත්තිං කත්වා ධම්මං සොස්සාමා''ති අගමංසු. සා ගන්තුකාමාපි තෙසං වචනං පටිබාහිතුං අසක්කොන්තී ඝරෙ ඔහීයිත්වා ඝරාජිරෙ ඨත්වා චන්දාලොකෙන ගිරිකණ්ඩකෙ ආකාසචෙතියඞ්ගණං ඔලොකෙන්තී චෙතියස්ස දීපපූජං අද්දස, චතස්සො ච පරිසා මාලාගන්ධාදීහි චෙතියපූජං කත්වා පදක්ඛිණං කරොන්තියො භික්ඛුසඞ්ඝස්ස ච ගණසජ්ඣායසද්දං අස්සොසි. අථස්සා ''ධඤ්ඤාවතිමෙ, යෙ විහාරං ගන්ත්වා එවරූපෙ චෙතියඞ්ගණෙ අනුසඤ්චරිතුං, එවරූපඤ්ච මධුරධම්මකථං සොතුං ලභන්තී''ති මුත්තරාසිසදිසං චෙතියං පස්සන්තියා එව උබ්බෙගාපීති උදපාදි. සා ආකාසෙ ලඞ්ඝිත්වා මාතාපිතූනං පුරිමතරංයෙව ආකාසතො චෙතියඞ්ගණෙ ඔරුය්හ චෙතියං වන්දිත්වා ධම්මං සුණමානා අට්ඨාසි. අථ නං මාතාපිතරො ආගන්ත්වා ''අම්ම ත්වං කතරෙන මග්ගෙන ආගතාසී''ති පුච්ඡිංසු. සා ''ආකාසෙන ආගතාම්හි, න මග්ගෙනා''ති වත්වා ''අම්ම ආකාසෙන නාම ඛීණාසවා සඤ්චරන්ති, ත්වං කථං ආගතා''ති වුත්තා ආහ – ''මය්හං චන්දාලොකෙන චෙතියං ආලොකෙන්තියා ඨිතාය බුද්ධාරම්මණා බලවපීති උප්පජ්ජි. අථාහං නෙව අත්තනො ඨිතභාවං, න නිසින්නභාවං අඤ්ඤාසිං, ගහිතනිමිත්තෙනෙව පන ආකාසෙ ලඞ්ඝිත්වා චෙතියඞ්ගණෙ පතිට්ඨිතාම්හී''ති.

එවං උබ්බෙගාපීති ආකාසෙ ලඞ්ඝාපනප්පමාණා හොති. ඵරණාපීතියා පන උප්පන්නාය සකලසරීරං ධමිත්වා පූරිතවත්ථි විය මහතා උදකොඝෙන පක්ඛන්දපබ්බතකුච්ඡි විය ච අනුපරිප්ඵුටං හොති.

සා පනෙසා පඤ්චවිධා පීති ගබ්භං ගණ්හන්තී පරිපාකං ගච්ඡන්තී දුවිධං පස්සද්ධිං පරිපූරෙති කායපස්සද්ධිඤ්ච චිත්තපස්සද්ධිඤ්ච. පස්සද්ධි ගබ්භං ගණ්හන්ති පරිපාකං ගච්ඡන්තී දුවිධම්පි සුඛං පරිපූරෙති කායිකඤ්ච චෙතසිකඤ්ච. සුඛං ගබ්භං ගණ්හන්තං පරිපාකං ගච්ඡන්තං තිවිධං සමාධිං පරිපූරෙති ඛණිකසමාධිං උපචාරසමාධිං අප්පනාසමාධින්ති. තාසු යා අප්පනාසමාධිස්ස මූලං හුත්වා වඩ්ඪමානා සමාධිසම්පයොගං ගතා ඵරණාපීති, අයං ඉමස්මිං අත්ථෙ අධිප්පෙතා පීතීති.

73. ඉතරං පන සුඛනං සුඛං, සුට්ඨු වා ඛාදති, ඛනති ච කායචිත්තාබාධන්ති සුඛං, තං සාතලක්ඛණං, සම්පයුත්තානං උපබ්‍රූහනරසං, අනුග්ගහපච්චුපට්ඨානං. සතිපි ච නෙසං කත්ථචි අවිප්පයොගෙ ඉට්ඨාරම්මණපටිලාභතුට්ඨි පීති. පටිලද්ධරසානුභවනං සුඛං. යත්ථ පීති, තත්ථ සුඛං. යත්ථ සුඛං, තත්ථ න නියමතො පීති. සඞ්ඛාරක්ඛන්ධසඞ්ගහිතා පීති. වෙදනාක්ඛන්ධසඞ්ගහිතං සුඛං. කන්තාරඛින්නස්ස වනන්තුදකදස්සනසවනෙසු විය පීති. වනච්ඡායාපවෙසනඋදකපරිභොගෙසු විය සුඛං. තස්මිං තස්මිං සමයෙ පාකටභාවතො චෙතං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. ඉති අයඤ්ච පීති ඉදඤ්ච සුඛං අස්ස ඣානස්ස, අස්මිං වා ඣානෙ අත්ථීති ඉදං ඣානං පීතිසුඛන්ති වුච්චති.

අථ වා පීති ච සුඛඤ්ච පීතිසුඛං, ධම්මවිනයාදයො විය. විවෙකජං පීතිසුඛමස්ස ඣානස්ස, අස්මිං වා ඣානෙ අත්ථීති එවම්පි **විවෙකජංපීතිසුඛං**. යථෙව හි ඣානං, එවං පීතිසුඛම්පෙත්ථ විවෙකජමෙව හොති, තඤ්චස්ස අත්ථි, තස්මා එකපදෙනෙව ''විවෙකජංපීතිසුඛ''න්තිපි වත්තුං යුජ්ජති. විභඞ්ගෙ පන ''ඉදං සුඛං ඉමාය පීතියා සහගත''න්තිආදිනා (විභ. 567) නයෙන වුත්තං. අත්ථො පන තත්ථාපි එවමෙව දට්ඨබ්බො.

පඨමං ඣානන්ති ඉදං පරතො ආවිභවිස්සති. **උපසම්පජ්ජාති** උපගන්ත්වා, පාපුණිත්වාති වුත්තං හොති. උපසම්පාදයිත්වා වා, නිප්ඵාදෙත්වාති වුත්තං හොති. විභඞ්ගෙ පන ''උපසම්පජ්ජාති පඨමස්ස ඣානස්ස ලාභො පටිලාභො පත්ති සම්පත්ති ඵුසනා සච්ඡිකිරියා උපසම්පදා''ති වුත්තං. තස්සාපි එවමෙවත්ථො දට්ඨබ්බො. **විහරතීති** තදනුරූපෙන ඉරියාපථවිහාරෙන ඉතිවුත්තප්පකාරඣානසමඞ්ගී හුත්වා අත්තභාවස්ස ඉරියං වුත්තිං පාලනං යපනං යාපනං චාරං විහාරං අභිනිප්ඵාදෙති . වුත්තඤ්හෙතං විභඞ්ගෙ ''විහරතීති ඉරියති වත්තති පාලෙති යපෙති යාපෙති චරති විහරති, තෙන වුච්චති විහරතී''ති (විභ. 540).

පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනාදි

74. යං පන වුත්තං **''පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගත''**න්ති, තත්ථ කාමච්ඡන්දො, බ්‍යාපාදො, ථිනමිද්ධං, උද්ධච්චකුක්කුච්චං, විචිකිච්ඡාති ඉමෙසං පඤ්චන්නං නීවරණානං පහානවසෙන පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනතා වෙදිතබ්බා. න හි එතෙසු අප්පහීනෙසු ඣානං උප්පජ්ජති. තෙනස්සෙතානි පහානඞ්ගානීති වුච්චන්ති. කිඤ්චාපි හි ඣානක්ඛණෙ අඤ්ඤෙපි අකුසලා ධම්මා පහීයන්ති, තථාපි එතානෙව විසෙසෙන ඣානන්තරායකරානි. කාමච්ඡන්දෙන හි නානාවිසයප්පලොභිතං චිත්තං න එකත්තාරම්මණෙ සමාධියති. කාමච්ඡන්දාභිභූතං වා තං න කාමධාතුප්පහානාය පටිපදං පටිපජ්ජති. බ්‍යාපාදෙන චාරම්මණෙ පටිහඤ්ඤමානං න නිරන්තරං පවත්තති . ථිනමිද්ධාභිභූතං අකම්මඤ්ඤං හොති. උද්ධච්චකුක්කුච්චපරෙතං අවූපසන්තමෙව හුත්වා පරිබ්භමති. විචිකිච්ඡාය උපහතං ඣානාධිගමසාධිකං පටිපදං නාරොහති. ඉති විසෙසෙන ඣානන්තරායකරත්තා එතානෙව **පහානඞ්ගානීති** වුත්තානීති.

යස්මා පන විතක්කො ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපෙති, විචාරො අනුප්පබන්ධති, තෙහි අවික්ඛෙපාය සම්පාදිතප්පයොගස්ස චෙතසො පයොගසම්පත්තිසම්භවා පීති පීණනං, සුඛඤ්ච උපබ්‍රූහනං කරොති. අථ නං සසෙසසම්පයුත්තධම්මං එතෙහි අභිනිරොපනානුප්පබන්ධනපීණනඋපබ්‍රූහනෙහි අනුග්ගහිතා එකග්ගතා එකත්තාරම්මණෙ සමං සම්මා ච ආධියති, තස්මා විතක්කො විචාරො පීති සුඛං චිත්තෙකග්ගතාති ඉමෙසං පඤ්චන්නං උප්පත්තිවසෙන පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. උප්පන්නෙසු හි එතෙසු පඤ්චසු ඣානං උප්පන්නං නාම හොති. තෙනස්ස එතානි පඤ්ච **සමන්නාගතඞ්ගානීති** වුච්චන්ති. තස්මා න එතෙහි සමන්නාගතං අඤ්ඤදෙව ඣානං නාම අත්ථීති ගහෙතබ්බං. යථා පන අඞ්ගමත්තවසෙනෙව චතුරඞ්ගිනී සෙනා, පඤ්චඞ්ගිකං තූරියං, අට්ඨඞ්ගිකො ච මග්ගොති වුච්චති, එවමිදම්පි අඞ්ගමත්තවසෙනෙව පඤ්චඞ්ගිකන්ති වා පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතන්ති වා වුච්චතීති වෙදිතබ්බං.

එතානි ච පඤ්චඞ්ගානි කිඤ්චාපි උපචාරක්ඛණෙපි අත්ථි, අථ ඛො උපචාරෙ පකතිචිත්තතො බලවතරානි. ඉධ පන උපචාරතොපි බලවතරානි රූපාවචරලක්ඛණප්පත්තානි. එත්ථ හි විතක්කො සුවිසදෙන ආකාරෙන ආරම්මණෙ චිත්තං අභිනිරොපයමානො උප්පජ්ජති. විචාරො අතිවිය ආරම්මණං අනුමජ්ජමානො. පීතිසුඛං සබ්බාවන්තම්පි කායං ඵරමානං. තෙනෙවාහ – ''නාස්ස කිඤ්චි සබ්බාවතො කායස්ස විවෙකජෙන පීතිසුඛෙන අප්ඵුටං හොතී''ති (දී. නි. 1.228). චිත්තෙකග්ගතාපි හෙට්ඨිමම්හි සමුග්ගපටලෙ උපරිමං සමුග්ගපටලං විය ආරම්මණෙසු ඵුසිතා හුත්වා උප්පජ්ජති, අයමෙතෙසං ඉතරෙහි විසෙසො. තත්ථ චිත්තෙකග්ගතා කිඤ්චාපි සවිතක්කං සවිචාරන්ති ඉමස්මිං පාඨෙ න නිද්දිට්ඨා, තථාපි විභඞ්ගෙ ''ඣානන්ති විතක්කො විචාරො පීති සුඛං චිත්තස්සෙකග්ගතා''ති (විභ. 569) එවං වුත්තත්තා අඞ්ගමෙව. යෙන හි අධිප්පායෙන භගවතා උද්දෙසො කතො, සොයෙව තෙන විභඞ්ගෙ පකාසිතොති.

තිවිධකල්‍යාණං

75. තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නන්ති එත්ථ පන ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන තිවිධකල්‍යාණතා. තෙසංයෙව ච ආදිමජ්ඣපරියොසානානං ලක්ඛණවසෙන දසලක්ඛණසම්පන්නතා වෙදිතබ්බා.

තත්‍රායං පාළි –

‘‘පඨමස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ, සම්පහංසනා පරියොසානං, පඨමස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, ආදිස්ස කති ලක්ඛණානි? ආදිස්ස තීණි ලක්ඛණානි, යො තස්ස පරිබන්ධො, තතො චිත්තං විසුජ්ඣති, විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. යඤ්ච පරිබන්ධතො චිත්තං විසුජ්ඣති, යඤ්ච විසුද්ධත්තා චිත්තං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති, යඤ්ච පටිපන්නත්තා තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. පඨමස්ස ඣානස්ස පටිපදාවිසුද්ධි ආදි, ආදිස්ස ඉමානි තීණි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති පඨමං ඣානං ආදිකල්‍යාණඤ්චෙව හොති තිලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච.

‘‘පඨමස්ස ඣානස්ස උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ, මජ්ඣස්ස කති ලක්ඛණානි? මජ්ඣස්ස තීණි ලක්ඛණානි, විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. යඤ්ච විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති, යඤ්ච එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති. පඨමස්ස ඣානස්ස උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා මජ්ඣෙ, මජ්ඣස්ස ඉමානි තීණි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති පඨමං ඣානං මජ්ඣෙකල්‍යාණඤ්චෙව හොති තිලක්ඛණසම්පන්නඤ්ච.

‘‘පඨමස්ස ඣානස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස කති ලක්ඛණානි? පරියොසානස්ස චත්තාරි ලක්ඛණානි, තත්ථ ජාතානං ධම්මානං අනතිවත්තනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ඉන්ද්‍රියානං එකරසට්ඨෙන සම්පහංසනා, තදුපගවීරියවාහනට්ඨෙන සම්පහංසනා, ආසෙවනට්ඨෙන සම්පහංසනා. පඨමස්ස ඣානස්ස සම්පහංසනා පරියොසානං, පරියොසානස්ස ඉමානි චත්තාරි ලක්ඛණානි. තෙන වුච්චති පඨමං ඣානං පරියොසානකල්‍යාණඤ්චෙව හොති චතුලක්ඛණසම්පන්නඤ්චා’’ති (පටි. ම. 1.158).

තත්‍ර පටිපදාවිසුද්ධි නාම සසම්භාරිකො උපචාරො. උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා නාම අප්පනා. සම්පහංසනා නාම පච්චවෙක්ඛණාති එවමෙකෙ වණ්ණයන්ති. යස්මා පන ‘‘එකත්තගතං චිත්තං පටිපදාවිසුද්ධිපක්ඛන්දඤ්චෙව හොති උපෙක්ඛානුබ්‍රූහිතඤ්ච ඤාණෙන ච සම්පහංසිත’’න්ති (පටි. ම. 1.158) පාළියං වුත්තං, තස්මා අන්තොඅප්පනායමෙව ආගමනවසෙන **පටිපදාවිසුද්ධි,** තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන **උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා,** ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන සම්පහංසනා ච වෙදිතබ්බා.

කථං? යස්මිඤ්හි වාරෙ අප්පනා උප්පජ්ජති, තස්මිං යො නීවරණසඞ්ඛාතො කිලෙසගණො තස්ස ඣානස්ස පරිබන්ධො, තතො චිත්තං විසුජ්ඣති. විසුද්ධත්තා ආවරණවිරහිතං හුත්වා මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති. **මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං** නාම සමප්පවත්තො අප්පනාසමාධියෙව. තදනන්තරං පන පුරිමචිත්තං එකසන්තතිපරිණාමනයෙන තථත්තමුපගච්ඡමානං මජ්ඣිමං සමථනිමිත්තං පටිපජ්ජති නාම, එවං පටිපන්නත්තා තථත්තුපගමනෙන තත්ථ පක්ඛන්දති නාම. එවං තාව පුරිමචිත්තෙ විජ්ජමානාකාරනිප්ඵාදිකා පඨමස්ස ඣානස්ස උප්පාදක්ඛණෙයෙව ආගමනවසෙන පටිපදාවිසුද්ධි වෙදිතබ්බා.

එවං විසුද්ධස්ස පන තස්ස පුන විසොධෙතබ්බාභාවතො විසොධනෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො විසුද්ධං චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. සමථභාවූපගමනෙන සමථපටිපන්නස්ස පුන සමාධානෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො සමථපටිපන්නං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. සමථපටිපන්නභාවතො එව චස්ස කිලෙසසංසග්ගං පහාය එකත්තෙන උපට්ඨිතස්ස පුන එකත්තුපට්ඨානෙ බ්‍යාපාරං අකරොන්තො එකත්තුපට්ඨානං අජ්ඣුපෙක්ඛති නාම. එවං තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාය කිච්චවසෙන උපෙක්ඛානුබ්‍රූහනා වෙදිතබ්බා.

යෙ පනෙතෙ එවං උපෙක්ඛානුබ්‍රූහිතෙ තත්ථ ජාතා සමාධිපඤ්ඤාසඞ්ඛාතා යුගනද්ධධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං අනතිවත්තමානා හුත්වා පවත්තා, යානි ච සද්ධාදීනි ඉන්ද්‍රියානි නානාකිලෙසෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තිරසෙන එකරසානි හුත්වා පවත්තානි, යඤ්චෙස තදුපගං තෙසං අනතිවත්තනඑකරසභාවානං අනුච්ඡවිකං වීරියං වාහයති, යා චස්ස තස්මිං ඛණෙ පවත්තා ආසෙවනා, සබ්බෙපි තෙ ආකාරා යස්මා ඤාණෙන සංකිලෙසවොදානෙසු තං තං ආදීනවඤ්ච ආනිසංසඤ්ච දිස්වා තථා තථා සම්පහංසිතත්තා විසොධිතත්තා පරියොදාපිතත්තා නිප්ඵන්නාව, තස්මා ‘‘ධම්මානං අනතිවත්තනාදිභාවසාධනෙන පරියොදාපකස්ස ඤාණස්ස කිච්චනිප්ඵත්තිවසෙන සම්පහංසනා වෙදිතබ්බා’’ති වුත්තං.

තත්ථ යස්මා උපෙක්ඛාවසෙන ඤාණං පාකටං හොති. යථාහ – ‘‘තථාපග්ගහිතං චිත්තං සාධුකං අජ්ඣුපෙක්ඛති, උපෙක්ඛාවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති, උපෙක්ඛාවසෙන නානත්තකිලෙසෙහි චිත්තං විමුච්චති, විමොක්ඛවසෙන පඤ්ඤාවසෙන පඤ්ඤින්ද්‍රියං අධිමත්තං හොති. විමුත්තත්තා තෙ ධම්මා එකරසා හොන්ති. එකරසට්ඨෙන භාවනා’’ති (පටි. ම. 1.201). තස්මා ඤාණකිච්චභූතා සම්පහංසනා පරියොසානන්ති වුත්තා.

ඉදානි පඨමං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණන්ති එත්ථ ගණනානුපුබ්බතා **පඨමං,** පඨමං උප්පන්නන්තිපි **පඨමං**. ආරම්මණූපනිජ්ඣානතො පච්චනීකඣාපනතො වා **ඣානං**. පථවීමණ්ඩලං පන සකලට්ඨෙන **පථවීකසිණන්ති** වුච්චති, තං නිස්සාය පටිලද්ධනිමිත්තම්පි, පථවීකසිණනිමිත්තෙ පටිලද්ධඣානම්පි. තත්‍ර ඉමස්මිං අත්ථෙ ඣානං පථවීකසිණන්ති වෙදිතබ්බං. තං සන්ධාය වුත්තං ''පඨමං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණ''න්ති.

චිරට්ඨිතිසම්පාදනං

76. එවමධිගතෙ පන එතස්මිං තෙන යොගිනා වාලවෙධිනා විය, සූදෙන විය ච ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා. යථා හි සුකුසලො ධනුග්ගහො වාලවෙධාය කම්මං කුරුමානො යස්මිං වාරෙ වාලං විජ්ඣති, තස්මිං වාරෙ අක්කන්තපදානඤ්ච ධනුදණ්ඩස්ස ච ජියාය ච සරස්ස ච ආකාරං පරිග්ගණ්හෙය්‍ය. ''එවං මෙ ඨිතෙන එවං ධනුදණ්ඩං එවං ජියං එවං සරං ගහෙත්වා වාලො විද්ධො''ති. සො තතො පට්ඨාය තථෙව තෙ ආකාරෙ සම්පාදෙන්තො අවිරාධෙත්වා වාලං විජ්ඣෙය්‍ය. එවමෙව යොගිනාපි ''ඉමං නාම මෙ භොජනං භුඤ්ජිත්වා එවරූපං පුග්ගලං සෙවමානෙන එවරූපෙ සෙනාසනෙ ඉමිනා නාම ඉරියාපථෙන ඉමස්මිං කාලෙ ඉදං අධිගත''න්ති එතෙ භොජනසප්පායාදයො ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා. එවඤ්හි සො නට්ඨෙ වා තස්මිං තෙ ආකාරෙ සම්පාදෙත්වා පුන උප්පාදෙතුං, අප්පගුණං වා පගුණං කරොන්තො පුනප්පුනං අප්පෙතුං සක්ඛිස්සති.

යථා ච කුසලො සූදො භත්තාරං පරිවිසන්තො තස්ස යං යං රුචියා භුඤ්ජති, තං තං සල්ලක්ඛෙත්වා තතො පට්ඨාය තාදිසමෙව උපනාමෙන්තො ලාභස්ස භාගී හොති, එවමයම්පි අධිගතක්ඛණෙ භොජනාදයො ආකාරෙ ගහෙත්වා තෙ සම්පාදෙන්තො නට්ඨෙ නට්ඨෙ පුනප්පුනං අප්පනාය ලාභී හොති. තස්මා තෙන වාලවෙධිනා විය සූදෙන විය ච ආකාරා පරිග්ගහෙතබ්බා. වුත්තම්පි චෙතං භගවතා –

''සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො සූදො රාජානං වා රාජමහාමත්තං වා නානච්චයෙහි සූපෙහි පච්චුපට්ඨිතො අස්ස අම්බිලග්ගෙහිපි තිත්තකග්ගෙහිපි කටුකග්ගෙහිපි මධුරග්ගෙහිපි ඛාරිකෙහිපි අඛාරිකෙහිපි ලොණිකෙහිපි අලොණිකෙහිපි. ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො සූදො සකස්ස භත්තු නිමිත්තං උග්ගණ්හාති 'ඉදං වා මෙ අජ්ජ භත්තු සූපෙය්‍යං රුච්චති, ඉමස්ස වා අභිහරති, ඉමස්ස වා බහුං ගණ්හාති, ඉමස්ස වා වණ්ණං භාසති, අම්බිලග්ගං වා මෙ අජ්ජ භත්තු සූපෙය්‍යං රුච්චති, අම්බිලග්ගස්ස වා අභිහරති, අම්බිලග්ගස්ස වා බහුං ගණ්හාති, අම්බිලග්ගස්ස වා වණ්ණං භාසති…පෙ. … අලොණිකස්ස වා වණ්ණං භාසතී'ති. ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො සූදො ලාභී චෙව හොති අච්ඡාදනස්ස, ලාභී වෙතනස්ස, ලාභී අභිහාරානං. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො සූදො සකස්ස භත්තු නිමිත්තං උග්ගණ්හාති. එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු කායෙ කායානුපස්සී විහරති…පෙ.… වෙදනාසු වෙදනා… චිත්තෙ චිත්තා… ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සී විහරති ආතාපී සම්පජානො සතිමා විනෙය්‍ය ලොකෙ අභිජ්ඣාදොමනස්සං. තස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සිනො විහරතො චිත්තං සමාධියති, උපක්කිලෙසා පහීයන්ති, සො තං නිමිත්තං උග්ගණ්හාති. ස ඛො සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු ලාභී චෙව හොති දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානං, ලාභී සතිසම්පජඤ්ඤස්ස. තං කිස්ස හෙතු? තථා හි සො, භික්ඛවෙ, පණ්ඩිතො බ්‍යත්තො කුසලො භික්ඛු සකස්ස චිත්තස්ස නිමිත්තං උග්ගණ්හාතී''ති (සං. නි. 5.374).

නිමිත්තග්ගහණෙන චස්ස පුන තෙ ආකාරෙ සම්පාදයතො අප්පනාමත්තමෙව ඉජ්ඣති, න චිරට්ඨානං. චිරට්ඨානං පන සමාධිපරිබන්ධානං ධම්මානං සුවිසොධිතත්තා හොති. යො හි භික්ඛු කාමාදීනවපච්චවෙක්ඛණාදීහි කාමච්ඡන්දං න සුට්ඨු වික්ඛම්භෙත්වා, කායපස්සද්ධිවසෙන කායදුට්ඨුල්ලං න සුප්පටිපස්සද්ධං කත්වා, ආරම්භධාතුමනසිකාරාදිවසෙන ථිනමිද්ධං න සුට්ඨු පටිවිනොදෙත්වා, සමථනිමිත්තමනසිකාරාදිවසෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං න සුසමූහතං කත්වා, අඤ්ඤෙපි සමාධිපරිබන්ධෙ ධම්මෙ න සුට්ඨු විසොධෙත්වා ඣානං සමාපජ්ජති, සො අවිසොධිතං ආසයං පවිට්ඨභමරො විය අවිසුද්ධං උය්‍යානං පවිට්ඨරාජා විය ච ඛිප්පමෙව නික්ඛමති. යො පන සමාධිපරිබන්ධෙ ධම්මෙ සුට්ඨු විසොධෙත්වා ඣානං සමාපජ්ජති, සො සුවිසොධිතං ආසයං පවිට්ඨභමරො විය සුපරිසුද්ධං උය්‍යානං පවිට්ඨරාජා විය ච සකලම්පි දිවසභාගං අන්තොසමාපත්තියංයෙව හොති. තෙනාහු පොරාණා –

''කාමෙසු ඡන්දං පටිඝං විනොදයෙ,
උද්ධච්චමිද්ධං විචිකිච්ඡපඤ්චමං;
විවෙකපාමොජ්ජකරෙන චෙතසා,
රාජාව සුද්ධන්තගතො තහිං රමෙ''ති.

තස්මා චිරට්ඨිතිකාමෙන පරිබන්ධකධම්මෙ විසොධෙත්වා ඣානං සමාපජ්ජිතබ්බං. චිත්තභාවනාවෙපුල්ලත්ථඤ්ච යථාලද්ධං පටිභාගනිමිත්තං වඩ්ඪෙතබ්බං. තස්ස ද්වෙ වඩ්ඪනාභූමියො උපචාරං වා අප්පනං වා. උපචාරං පත්වාපි හි තං වඩ්ඪෙතුං වට්ටති අප්පනං පත්වාපි. එකස්මිං පන ඨානෙ අවස්සං වඩ්ඪෙතබ්බං. තෙන වුත්තං ''යථාලද්ධං පටිභාගනිමිත්තං වඩ්ඪෙතබ්බ''න්ති.

නිමිත්තවඩ්ඪනනයො

77. තත්‍රායං වඩ්ඪනනයො, තෙන යොගිනා තං නිමිත්තං පත්තවඩ්ඪනපූවවඩ්ඪනභත්තවඩ්ඪනලතාවඩ්ඪනදුස්සවඩ්ඪනයොගෙන අවඩ්ඪෙත්වා යථා නාම කස්සකො කසිතබ්බට්ඨානං නඞ්ගලෙන පරිච්ඡින්දිත්වා පරිච්ඡෙදබ්භන්තරෙ කසති, යථා වා පන භික්ඛූ සීමං බන්ධන්තා පඨමං නිමිත්තානි සල්ලක්ඛෙත්වා පච්ඡා බන්ධන්ති, එවමෙව තස්ස යථාලද්ධස්ස නිමිත්තස්ස අනුක්කමෙන එකඞ්ගුලද්වඞ්ගුලතිවඞ්ගුලචතුරඞ්ගුලමත්තං මනසා පරිච්ඡින්දිත්වා යථාපරිච්ඡෙදං වඩ්ඪෙතබ්බං. අපරිච්ඡින්දිත්වා පන න වඩ්ඪෙතබ්බං. තතො විදත්ථිරතනපමුඛපරිවෙණවිහාරසීමානං ගාමනිගමජනපදරජ්ජසමුද්දසීමානඤ්ච පරිච්ඡෙදවසෙන වඩ්ඪයන්තෙන චක්කවාළපරිච්ඡෙදෙන වා තතො වාපි උත්තරි පරිච්ඡින්දිත්වා වඩ්ඪෙතබ්බං.

යථා හි හංසපොතකා පක්ඛානං උට්ඨිතකාලතො පට්ඨාය පරිත්තං පරිත්තං පදෙසං උප්පතන්තා පරිචයං කත්වා අනුක්කමෙන චන්දිමසූරියසන්තිකං ගච්ඡන්ති, එවමෙව භික්ඛු වුත්තනයෙන නිමිත්තං පරිච්ඡින්දිත්වා වඩ්ඪෙන්තො යාව චක්කවාළපරිච්ඡෙදා තතො වා උත්තරි වඩ්ඪෙති. අථස්ස තං නිමිත්තං වඩ්ඪිතවඩ්ඪිතට්ඨානෙ පථවියා උක්කූලවිකූලනදීවිදුග්ගපබ්බතවිසමෙසු සඞ්කුසතසමබ්භාහතං උසභචම්මං විය හොති.

තස්මිං පන නිමිත්තෙ පත්තපඨමජ්ඣානෙන ආදිකම්මිකෙන සමාපජ්ජනබහුලෙන භවිතබ්බං, න පච්චවෙක්ඛණබහුලෙන. පච්චවෙක්ඛණබහුලස්ස හි ඣානඞ්ගානි ථූලානි දුබ්බලානි හුත්වා උපට්ඨහන්ති. අථස්ස තානි එවං උපට්ඨිතත්තා උපරි උස්සුක්කනාය පච්චයතං ආපජ්ජන්ති. සො අප්පගුණෙ ඣානෙ උස්සුක්කමානො පත්තපඨමජ්ඣානා ච පරිහායති, න ච සක්කොති දුතියං පාපුණිතුං. තෙනාහ භගවා –

> ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ගාවී පබ්බතෙය්‍යා බාලා අබ්‍යත්තා අඛෙත්තඤ්ඤූ අකුසලා විසමෙ පබ්බතෙ චරිතුං. තස්සා එවමස්ස ‘යංනූනාහං අගතපුබ්බඤ්චෙව දිසං ගච්ඡෙය්‍යං, අඛාදිතපුබ්බානි ච තිණානි ඛාදෙය්‍යං, අපීතපුබ්බානි ච පානීයානි පිවෙය්‍ය’න්ති. සා පුරිමං පාදං න සුපතිට්ඨිතං පතිට්ඨාපෙත්වා පච්ඡිමං පාදං උද්ධරෙය්‍ය, සා න චෙව අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡෙය්‍ය, න ච අඛාදිතපුබ්බානි තිණානි ඛාදෙය්‍ය, න ච අපීතපුබ්බානි පානීයානි පිවෙය්‍ය. යස්මිඤ්චස්සා පදෙසෙ ඨිතාය එවමස්ස ‘යංනූනාහං අගතපුබ්බඤ්චෙව…පෙ. … පිවෙය්‍ය’න්ති. තඤ්ච පදෙසං න සොත්ථිනා පච්චාගච්ඡෙය්‍ය. තං කිස්ස හෙතු ? තථා හි සා, භික්ඛවෙ, ගාවී පබ්බතෙය්‍යා බාලා අබ්‍යත්තා අඛෙත්තඤ්ඤූ අකුසලා විසමෙ පබ්බතෙ චරිතුං, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, ඉධෙකච්චො භික්ඛු බාලො අබ්‍යත්තො අඛෙත්තඤ්ඤූ අකුසලො විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. සො තං නිමිත්තං නාසෙවති, න භාවෙති, න බහුලීකරොති, න ස්වාධිට්ඨිතං අධිට්ඨාති, තස්ස එවං හොති ‘යංනූනාහං විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍ය’න්ති. සො න සක්කොති විතක්කවිචාරානං වූපසමා…පෙ…. දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. තස්සෙවං හොති ‘යංනූනාහං විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරෙය්‍ය’න්ති. සො න සක්කොති විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරිතුං. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, භික්ඛු උභතො භට්ඨො උභතො පරිහීනො, සෙය්‍යථාපි සා ගාවී පබ්බතෙය්‍යා බාලා අබ්‍යත්තා අඛෙත්තඤ්ඤූ අකුසලා විසමෙ පබ්බතෙ චරිතු’’න්ති (අ. නි. 9.35).

තස්මානෙන තස්මිංයෙව තාව පඨමජ්ඣානෙ පඤ්චහාකාරෙහි චිණ්ණවසිනා භවිතබ්බං.

පඤ්චවසීකථා

78. තත්‍රිමා පඤ්ච වසියො ආවජ්ජනවසී, සමාපජ්ජනවසී, අධිට්ඨානවසී, වුට්ඨානවසී, පච්චවෙක්ඛණවසීති. පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං යදිච්ඡකං යාවදිච්ඡකං ආවජ්ජෙති, ආවජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති **ආවජ්ජනවසී**. පඨමං ඣානං යත්ථිච්ඡකං…පෙ…. සමාපජ්ජති, සමාපජ්ජනාය දන්ධායිතත්තං නත්ථීති **සමාපජ්ජනවසී**. එවං සෙසාපි විත්ථාරෙතබ්බා.

අයං පනෙත්ථ අත්ථප්පකාසනා, පඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය පඨමං විතක්කං ආවජ්ජයතො භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා උප්පන්නාවජ්ජනානන්තරං විතක්කාරම්මණානෙව චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති. තතො ද්වෙ භවඞ්ගානි, තතො පුන විචාරාරම්මණං ආවජ්ජනං, වුත්තනයානෙව ජවනානීති එවං පඤ්චසු ඣානඞ්ගෙසු යදා නිරන්තරං චිත්තං පෙසෙතුං සක්කොති, අථස්ස **ආවජ්ජනවසී** සිද්ධා හොති. අයං පන මත්ථකප්පත්තා වසී භගවතො යමකපාටිහාරියෙ ලබ්භති , අඤ්ඤෙසං වා එවරූපෙ කාලෙ. ඉතො පරං සීඝතරා ආවජ්ජනවසී නාම නත්ථි.

ආයස්මතො පන මහාමොග්ගල්ලානස්ස නන්දොපනන්දනාගරාජදමනෙ විය සීඝං සමාපජ්ජනසමත්ථතා **සමාපජ්ජනවසී** නාම.

අච්ඡරාමත්තං වා දසච්ඡරාමත්තං වා ඛණං ඨපෙතුං සමත්ථතා **අධිට්ඨානවසී** නාම. තථෙව ලහුං වුට්ඨාතුං සමත්ථතා **වුට්ඨානවසී** නාම. තදුභයදස්සනත්ථං බුද්ධරක්ඛිතත්ථෙරස්ස වත්ථුං කථෙතුං වට්ටති.

සො හායස්මා උපසම්පදාය අට්ඨවස්සිකො හුත්වා ථෙරම්බත්ථලෙ මහාරොහණගුත්තත්ථෙරස්ස ගිලානුපට්ඨානං ආගතානං තිංසමත්තානං ඉද්ධිමන්තසහස්සානං මජ්ඣෙ නිසින්නො ථෙරස්ස යාගුං පටිග්ගාහයමානං

උපට්ඨාකනාගරාජානං ගහෙස්සාමීති ආකාසතො පක්ඛන්දන්තං සුපණ්ණරාජානං දිස්වා තාවදෙව පබ්බතං නිම්මිනිත්වා නාගරාජානං බාහායං ගහෙත්වා තත්ථ පාවිසි. සුපණ්ණරාජා පබ්බතෙ පහාරං දත්වා පලායි. මහාථෙරො ආහ – ‘‘සචෙ, ආවුසො, බුද්ධරක්ඛිතො නාභවිස්ස, සබ්බෙව ගාරය්හා අස්සාමා’’ති.

පච්චවෙක්ඛණවසී පන ආවජ්ජනවසියා එව වුත්තා. පච්චවෙක්ඛණජවනානෙව හි තත්ථ ආවජ්ජනානන්තරානීති.

දුතියජ්ඣානකථා

79. ඉමාසු පන පඤ්චසු වසීසු චිණ්ණවසිනා පගුණපඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය ‘‘අයං සමාපත්ති ආසන්නනීවරණපච්චත්ථිකා, විතක්කවිචාරානං ඔළාරිකත්තා අඞ්ගදුබ්බලා’’ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා දුතියජ්ඣානං සන්තතො මනසිකත්වා පඨමජ්ඣානෙ නිකන්තිං පරියාදාය දුතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා පඨමජ්ඣානා වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛතො විතක්කවිචාරා ඔළාරිකතො උපට්ඨහන්ති, පීතිසුඛඤ්චෙව චිත්තෙකග්ගතා ච සන්තතො උපට්ඨාති, තදාස්ස ඔළාරිකඞ්ගං පහානාය සන්තඅඞ්ගපටිලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං ‘‘පථවී පථවී’’ති පුනප්පුනං මනසිකරොතො ‘‘ඉදානි දුතියජ්ඣානං උප්පජ්ජිස්සතී’’ති භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා තදෙව පථවීකසිණං ආරම්මණං කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති . තතො තස්මිංයෙවාරම්මණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති, යෙසමවසානෙ එකං රූපාවචරං දුතියජ්ඣානිකං. සෙසානි වුත්තප්පකාරානෙව කාමාවචරානීති.

එත්තාවතා චෙස විතක්කවිචාරානං වූපසමා අජ්ඣත්තං සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවං අවිතක්කං අවිචාරං සමාධිජං පීතිසුඛං දුතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එවමනෙන ද්වඞ්ගවිප්පහීනං තිවඞ්ගසමන්නාගතං තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං දුතියං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණං.

80. තත්ථ **විතක්කවිචාරානං වූපසමා**ති විතක්කස්ස ච විචාරස්ස චාති ඉමෙසං ද්වින්නං වූපසමා සමතික්කමා, දුතියජ්ඣානක්ඛණෙ අපාතුභාවාති වුත්තං හොති. තත්ථ කිඤ්චාපි දුතියජ්ඣානෙ සබ්බෙපි පඨමජ්ඣානධම්මා න සන්ති. අඤ්ඤෙයෙව හි පඨමජ්ඣානෙ ඵස්සාදයො, අඤ්ඤෙ ඉධ. ඔළාරිකස්ස පන ඔළාරිකස්ස අඞ්ගස්ස සමතික්කමා පඨමජ්ඣානතො පරෙසං දුතියජ්ඣානාදීනං අධිගමො හොතීති දීපනත්ථං ‘‘විතක්කවිචාරානං වූපසමා’’ති එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අජ්ඣත්තන්ති ඉධ නියකජ්ඣත්තමධිප්පෙතං. විභඞ්ගෙ පන ‘‘අජ්ඣත්තං පච්චත්ත’’න්ති එත්තකමෙව වුත්තං. යස්මා ච නියකජ්ඣත්තමධිප්පෙතං, තස්මා අත්තනි ජාතං අත්තනො සන්තානෙ නිබ්බත්තන්ති අයමෙත්ථ අත්ථො. **සම්පසාදනන්**ති සම්පසාදනං වුච්චති සද්ධා. සම්පසාදනයොගතො ඣානම්පි සම්පසාදනං. නීලවණ්ණයොගතො නීලවත්ථං විය. යස්මා වා තං ඣානං සම්පසාදනසමන්නාගතත්තා විතක්කවිචාරක්ඛොභවූපසමනෙන ච චෙතසො සම්පසාදයති, තස්මාපි සම්පසාදනන්ති වුත්තං. ඉමස්මිඤ්ච අත්ථවිකප්පෙ සම්පසාදනං චෙතසොති එවං පදසම්බන්ධො වෙදිතබ්බො. පුරිමස්මිං පන අත්ථවිකප්පෙ චෙතසොති එතං එකොදිභාවෙන සද්ධිං යොජෙතබ්බං.

තත්‍රායමත්ථයොජනා, එකො උදෙතීති එකොදි, විතක්කවිචාරෙහි අනජ්ඣාරූළ්හත්තා අග්ගො සෙට්ඨො හුත්වා උදෙතීති අත්ථො. සෙට්ඨොපි හි ලොකෙ එකොති වුච්චති. විතක්කවිචාරවිරහතො වා එකො අසහායො හුත්වා ඉතිපි වත්තුං වට්ටති. අථ වා සම්පයුත්තධම්මෙ උදායතීති උදි, උට්ඨාපෙතීති අත්ථො. සෙට්ඨට්ඨෙන එකො ච සො උදි චාති එකොදි, සමාධිස්සෙතං අධිවචනං. ඉති ඉමං එකොදිං භාවෙති වඩ්ඪෙතීති ඉදං දුතියජ්ඣානං එකොදිභාවං. සො පනායං එකොදි යස්මා චෙතසො, න සත්තස්ස, න ජීවස්ස, තස්මා එතං චෙතසො එකොදිභාවන්ති වුත්තං.

නනු චායං සද්ධා පඨමජ්ඣානෙපි අත්ථි, අයඤ්ච එකොදිනාමකො සමාධි, අථ කස්මා ඉදමෙව ‘‘සම්පසාදනං චෙතසො එකොදිභාවඤ්චා’’ති වුත්තන්ති. වුච්චතෙ, අදුඤ්හි පඨමජ්ඣානං විතක්කවිචාරක්ඛොභෙන වීචිතරඞ්ගසමාකුලමිව ජලං න සුප්පසන්නං හොති, තස්මා සතියාපි සද්ධාය ‘‘සම්පසාදන’’න්ති න වුත්තං. න සුප්පසන්නත්තායෙව චෙත්ථ සමාධිපි න සුට්ඨු පාකටො, තස්මා ‘‘එකොදිභාව’’න්තිපි න වුත්තං. ඉමස්මිං පන ඣානෙ විතක්කවිචාරපලිබොධාභාවෙන ලද්ධොකාසා බලවතී සද්ධා, බලවසද්ධාසහායපටිලාභෙනෙව ච සමාධිපි පාකටො, තස්මා ඉදමෙව එවං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. විභඞ්ගෙ පන ‘‘සම්පසාදනන්ති යා සද්ධා සද්දහනා ඔකප්පනා අභිප්පසාදො. චෙතසො එකොදිභාවන්ති යා චිත්තස්ස ඨිති…පෙ…. සම්මාසමාධී’’ති එත්තකමෙව වුත්තං. එවං වුත්තෙන පන තෙන සද්ධිං අයමත්ථවණ්ණනා යථා න විරුජ්ඣති, අඤ්ඤදත්ථු සංසන්දති චෙව සමෙති ච, එවං වෙදිතබ්බා.

81. **අවිතක්කං අවිචාරන්**ති භාවනාය පහීනත්තා එතස්මිං, එතස්ස වා විතක්කො නත්ථීති අවිතක්කං. ඉමිනාව නයෙන අවිචාරං. විභඞ්ගෙපි වුත්තං ‘‘ඉති අයඤ්ච විතක්කො අයඤ්ච විචාරො සන්තා හොන්ති සමිතා වූපසන්තා අත්ථඞ්ගතා අබ්භත්ථඞ්ගතා අප්පිතා බ්‍යප්පිතා සොසිතා විසොසිතා බ්‍යන්තිකතා, තෙන වුච්චති අවිතක්කං අවිචාර’’න්ති (විභ. 576).

එත්ථාහ ‘‘නනු ච ‘විතක්කවිචාරානං වූපසමා’ති ඉමිනාපි අයමත්ථො සිද්ධො, අථ කස්මා පුන වුත්තං ‘අවිතක්කං අවිචාර’න්ති’’. වුච්චතෙ, එවමෙතං සිද්ධොවායමත්ථො, න පනෙතං තදත්ථදීපකං. නනු අවොචුම්හ ‘‘ඔළාරිකස්ස පන

ඔළාරිකස්ස අඞ්ගස්ස සමතික්කමා පඨමජ්ඣානතො පරෙසං දුතියජ්ඣානාදීනං සමධිගමො හොතීති දස්සනත්ථං විතක්කවිචාරානං වූපසමාති එවං වුත්ත''න්ති.

අපිච විතක්කවිචාරානං වූපසමා ඉදං සම්පසාදනං, න කිලෙසකාලුස්සියස්ස. විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා එකොදිභාවං, න උපචාරජ්ඣානමිව නීවරණප්පහානා , පඨමජ්ඣානමිව ච න අඞ්ගපාතුභාවාති එවං සම්පසාදනඑකොදිභාවානං හෙතුපරිදීපකමිදං වචනං. තථා විතක්කවිචාරානං වූපසමා ඉදං අවිතක්කං අවිචාරං, න තතියචතුත්ථජ්ඣානානි විය චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනි විය ච අභාවාති එවං අවිතක්කඅවිචාරභාවස්ස හෙතුපරිදීපකඤ්ච, න විතක්කවිචාරාභාවමත්තපරිදීපකං. විතක්කවිචාරාභාවමත්තපරිදීපකමෙව පන ''අවිතක්කං අවිචාර''න්ති ඉදං වචනං. තස්මා පුරිමං වත්වාපි වත්තබ්බමෙවාති.

සමාධිජන්ති පඨමජ්ඣානසමාධිතො සම්පයුත්තසමාධිතො වා ජාතන්ති අත්ථො. තත්ථ කිඤ්චාපි පඨමම්පි සම්පයුත්තසමාධිතො ජාතං, අථ ඛො අයමෙව සමාධි ''සමාධී''ති වත්තබ්බතං අරහති විතක්කවිචාරක්ඛොභවිරහෙන අතිවිය අචලත්තා, සුප්පසන්නත්තා ච, තස්මා ඉමස්ස වණ්ණභණනත්ථං ඉදමෙව ''සමාධිජ''න්ති වුත්තං. පීතිසුඛන්ති ඉදං වුත්තනයමෙව.

දුතියන්ති ගණනානුපුබ්බතා දුතියං. ඉදං දුතියං සමාපජ්ජතීතිපි දුතියං. යං පන වුත්තං ''ද්වඞ්ගවිප්පහීනං තිවඞ්ගසමන්නාගත''න්ති, තත්ථ විතක්කවිචාරානං පහානවසෙන ද්වඞ්ගවිප්පහීනතා වෙදිතබ්බා. යථා ච පඨමජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙ නීවරණානි පහීයන්ති, න තථා ඉමස්ස විතක්කවිචාරා. අප්පනාක්ඛණෙයෙව ච පනෙතං විනා තෙහි උප්පජ්ජති. තෙනස්ස තෙ ''පහානඞ්ග''න්ති වුච්චන්ති. පීති සුඛං චිත්තෙකග්ගතාති ඉමෙසං පන තිණ්ණං උප්පත්තිවසෙන තිවඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. තස්මා යං විභඞ්ගෙ ''ඣානන්ති සම්පසාදො පීති සුඛං චිත්තස්ස එකග්ගතා''ති (විභ. 580) වුත්තං, තං සපරික්ඛාරං ඣානං දස්සෙතුං පරියායෙන වුත්තං. ඨපෙත්වා පන සම්පසාදනං නිප්පරියායෙන උපනිජ්ඣානලක්ඛණප්පත්තානං අඞ්ගානං වසෙන තිවඞ්ගිකමෙව එතං හොති. යථාහ – ''කතමං තස්මිං සමයෙ තිවඞ්ගිකං ඣානං හොති, පීති සුඛං චිත්තස්ස එකග්ගතා''ති (ධ. ස. 161; විභ. 628). සෙසං පඨමජ්ඣානෙ වුත්තනයමෙව.

තතියජ්ඣානකථා

82. එවමධිගතෙ පන තස්මිම්පි වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහාකාරෙහි චිණ්ණවසිනා හුත්වා පගුණදුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය ''අයං සමාපත්ති ආසන්නවිතක්කවිචාරපච්චත්ථිකා, 'යදෙව තත්ථ පීතිගතං චෙතසො උප්පිලාවිතං, එතෙනෙතං ඔළාරිකං අක්ඛායතී'ති (දී. නි. 1.96) වුත්තාය පීතියා ඔළාරිකත්තා අඞ්ගදුබ්බලා''ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා තතියජ්ඣානං සන්තතො මනසිකරිත්වා දුතියජ්ඣානෙ නිකන්තිං පරියාදාය තතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා දුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛතො පීති ඔළාරිකතො උපට්ඨාති, සුඛඤ්චෙව එකග්ගතා ච සන්තතො උපට්ඨාති. තදාස්ස ඔළාරිකඞ්ගප්පහානාය සන්තඅඞ්ගපටිලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං ''පථවී පථවී''ති පුනප්පුනං මනසිකරොතො ''ඉදානි තතියජ්ඣානං උප්පජ්ජිස්සතී''ති භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා තදෙව පථවීකසිණං ආරම්මණං කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති. තතො තස්මිංයෙවාරම්මණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි ජවන්ති, යෙසං අවසානෙ එකං රූපාවචරං තතියජ්ඣානිකං, සෙසානි වුත්තනයෙනෙව කාමාවචරානීති. එත්තාවතා ච පනෙස පීතියා ච විරාගා උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො ච සම්පජානො, සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙති, යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති, තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති (දී. නි. 1.230; ධ. ස. 163). එවමනෙන එකඞ්ගවිප්පහීනං දුවඞ්ගසමන්නාගතං තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං තතියං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණං.

83. තත්ථ **පීතියා ච විරාගාති** විරාගො නාම වුත්තප්පකාරාය පීතියා ජිගුච්ඡනං වා සමතික්කමො වා. උභින්නං පන අන්තරා චසද්දො සම්පිණ්ඩනත්ථො, සො වූපසමං වා සම්පිණ්ඩෙති විතක්කවිචාරානං වූපසමං වා. තත්ථ යදා වූපසමමෙව සම්පිණ්ඩෙති, තදා ''පීතියා ච විරාගා කිඤ්ච භියොයො වූපසමා චා''ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉමිස්සා ච යොජනාය විරාගො ජිගුච්ඡනත්ථො හොති, තස්මා ''පීතියා ජිගුච්ඡනා ච වූපසමා චා''ති අයමත්ථො දට්ඨබ්බො. යදා පන විතක්කවිචාරවූපසමං සම්පිණ්ඩෙති, තදා ''පීතියා ච විරාගා, කිඤ්ච භියොයො විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා''ති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා. ඉමිස්සා ච යොජනාය විරාගො සමතික්කමනත්ථො හොති, තස්මා ''පීතියා ච සමතික්කමා විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා''ති අයමත්ථො දට්ඨබ්බො.

කාමඤ්චෙතෙ විතක්කවිචාරා දුතියජ්ඣානෙයෙව වූපසන්තා, ඉමස්ස පන ඣානස්ස මග්ගපරිදීපනත්ථං වණ්ණභණනත්ථඤ්චෙතං වුත්තං. විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමාති හි වුත්තෙ ඉදං පඤ්ඤායති, නූන විතක්කවිචාරවූපසමො මග්ගො ඉමස්ස ඣානස්සාති. යථා ච තතියෙ අරියමග්ගෙ අප්පහීනානම්පි සක්කායදිට්ඨාදීනං ''පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං පහානා''ති (දී. නි. 1.373; ම. නි. 2.133; සං. නි. 5.184; අ. නි. 3.88) එවං පහානං වුච්චමානං වණ්ණභණනං හොති, තදධිගමාය උස්සුක්කානං උස්සාහජනකං, එවමෙව ඉධ අවූපසන්තානම්පි විතක්කවිචාරානං වූපසමො වුච්චමානො වණ්ණභණනං හොති. තෙනායමත්ථො වුත්තො ''පීතියා ච සමතික්කමා විතක්කවිචාරානඤ්ච වූපසමා''ති.

84. **උපෙක්ඛකො ච විහරතීති** එත්ථ උපපත්තිතො ඉක්ඛතීති උපෙක්ඛා. සමං පස්සති, අපක්ඛපතිතා හුත්වා පස්සතීති අත්ථො. තාය විසදාය විපුලාය ථාමගතාය සමන්නාගතත්තා තතියජ්ඣානසමඞ්ගී උපෙක්ඛකොති වුච්චති.

උපෙක්ඛා පන දසවිධා හොති ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා, බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා, බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා, වීරියුපෙක්ඛා, සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා, වෙදනුපෙක්ඛා, විපස්සනුපෙක්ඛා, තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා, ඣානුපෙක්ඛා, පාරිසුද්ධුපෙක්ඛාති.

තත්ථ යා ''ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු චක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො ච විහරති සතො සම්පජානො''ති (අ. නි. 6.1) එවමාගතා ඛීණාසවස්ස ඡසු ද්වාරෙසු ඉට්ඨානිට්ඨඡළාරම්මණාපාථෙ පරිසුද්ධපකතිභාවාවිජහනාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං **ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා** නාම.

යා පන ''උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී''ති (දී. නි. 1.556; ම. නි. 1.77) එවමාගතා සත්තෙසු මජ්ඣත්තාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං **බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා** නාම.

යා ''උපෙක්ඛාසම්බොජ්ඣඞ්ගං භාවෙති විවෙකනිස්සිත''න්ති (ම. නි. 1.27) එවමාගතා සහජාතධම්මානං මජ්ඣත්තාකාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං **බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා** නාම.

යා පන ''කාලෙනකාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකරොතී''ති (අ. නි. 3.103) එවමාගතා අනච්චාරද්ධනාතිසිථිලවීරියසඞ්ඛාතා උපෙක්ඛා, අයං **වීරියුපෙක්ඛා** නාම.

යා ''කති සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති, කති සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්ති . අට්ඨ සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා සමථවසෙන උප්පජ්ජන්ති. දස සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනාවසෙන උප්පජ්ජන්තී''ති (පටි. ම. 1.57) එවමාගතා නීවරණාදිපටිසඞ්ඛාසන්තිට්ඨනා ගහණෙ මජ්ඣත්තභූතා උපෙක්ඛා, අයං **සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා** නාම.

යා පන ''යස්මිං සමයෙ කාමාවචරං කුසලං චිත්තං උප්පන්නං හොති උපෙක්ඛාසහගත''න්ති (ධ. ස. 150) එවමාගතා අදුක්ඛමසුඛසඞ්ඛාතා උපෙක්ඛා, අයං **වෙදනුපෙක්ඛා** නාම.

යා ''යදත්ථි යං භූතං, තං පජහති, උපෙක්ඛං පටිලභතී''ති (ම. නි. 3.71; අ. නි. 7.55) එවමාගතා විචිනනෙ මජ්ඣත්තභූතා උපෙක්ඛා, අයං **විපස්සනුපෙක්ඛා** නාම.

යා පන ඡන්දාදීසු යෙවාපනකෙසු ආගතා සහජාතානං සමවාහිතභූතා උපෙක්ඛා, අයං **තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා** නාම.

යා ''උපෙක්ඛකො ච විහරතී''ති (දී. නි. 1.230; ධ. ස. 163) එවමාගතා අග්ගසුඛෙපි තස්මිං අපක්ඛපාතජනනී උපෙක්ඛා, අයං **ඣානුපෙක්ඛා** නාම.

යා පන ''උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣාන''න්ති (දී. නි. 1.232; ධ. ස. 165) එවමාගතා සබ්බපච්චනීකපරිසුද්ධා පච්චනීකවූපසමනෙපි අබ්‍යාපාරභූතා උපෙක්ඛා, අයං **පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා** නාම.

තත්‍ර ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා ච බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා ච බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා ච තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛා ච ඣානුපෙක්ඛා ච පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා ච අත්ථතො එකා, තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාව හොති. තෙන තෙන අවත්ථාභෙදෙන පනස්සා අයං භෙදො. එකස්සාපි සතො සත්තස්ස කුමාරයුවථෙරසෙනාපතිරාජාදිවසෙන භෙදො විය. තස්මා තාසු යත්ථ ඡළඞ්ගුපෙක්ඛා, න තත්ථ බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛාදයො. යත්ථ වා පන බොජ්ඣඞ්ගුපෙක්ඛා, න තත්ථ ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාදයො හොන්තීති වෙදිතබ්බා.

යථා චෙතාසමත්ථතො එකීභාවො, එවං සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා විපස්සනුපෙක්ඛානම්පි. පඤ්ඤා එව හි සා කිච්චවසෙන ද්විධා භින්නා. යථා හි පුරිසස්ස සායං ගෙහං පවිට්ඨං සප්පං අජපදදණ්ඩං ගහෙත්වා පරියෙසමානස්ස තං ථුසකොට්ඨකෙ නිපන්නං දිස්වා ''සප්පො නු ඛො, නො''ති අවලොකෙන්තස්ස සොවත්ථිකත්තයං දිස්වා නිබ්බෙමතිකස්ස ''සප්පො, න සප්පො''ති විචිනනෙ මජ්ඣත්තතා හොති, එවමෙව යා ආරද්ධවිපස්සකස්ස විපස්සනාඤාණෙන ලක්ඛණත්තයෙ දිට්ඨෙ සඞ්ඛාරානං අනිච්චභාවාදිවිචිනනෙ මජ්ඣත්තතා උප්පජ්ජති, අයං **විපස්සනුපෙක්ඛා** නාම. යථා පන තස්ස පුරිසස්ස අජපදදණ්ඩෙන ගාළ්හං සප්පං ගහෙත්වා ''කිං තාහං ඉමං සප්පං අවිහෙඨෙන්තො අත්තානඤ්ච ඉමිනා අඩංසාපෙන්තො මුඤ්චෙය්‍ය''න්ති මුඤ්චනාකාරමෙව පරියෙසතො ගහණෙ මජ්ඣත්තතා හොති. එවමෙව යා ලක්ඛණත්තයස්ස දිට්ඨත්තා ආදිත්තෙ විය තයො භවෙ පස්සතො සඞ්ඛාරග්ගහණෙ මජ්ඣත්තතා, අයං **සඞ්ඛාරුපෙක්ඛා** නාම. ඉති විපස්සනුපෙක්ඛාය සිද්ධාය සඞ්ඛාරුපෙක්ඛාපි සිද්ධාව හොති. ඉමිනා පනෙසා විචිනනග්ගහණෙසු මජ්ඣත්තසඞ්ඛාතෙන කිච්චෙන ද්විධා භින්නාති. වීරියුපෙක්ඛා පන වෙදනුපෙක්ඛා ච අඤ්ඤමඤ්ඤඤ්ච අවසෙසාහි ච අත්ථතො භින්නා එවාති.

ඉති ඉමාසු උපෙක්ඛාසු ඣානුපෙක්ඛා ඉධාධිප්පෙතා. සා මජ්ඣත්තලක්ඛණා, අනාභොගරසා, අබ්‍යාපාරපච්චුපට්ඨානා, පීතිවිරාගපදට්ඨානාති. එත්ථාහ, නනු චායමත්ථතො තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාව හොති, සා ච පඨමදුතියජ්ඣානෙසුපි අත්ථි. තස්මා තත්‍රාපි උපෙක්ඛකො ච විහරතීති එවමයං වත්තබ්බා සියා, සා කස්මා න වුත්තාති. අපරිබ්‍යත්තකිච්චතො. අපරිබ්‍යත්තඤ්හි තස්සා තත්ථ කිච්චං විතක්කාදීහි අභිභූතත්තා. ඉධ පනායං විතක්කවිචාරපීතීහි අනභිභූතත්තා උක්ඛිත්තසිරා විය හුත්වා පරිබ්‍යත්තකිච්චා ජාතා, තස්මා වුත්තාති.

නිට්ඨිතා උපෙක්ඛකො ච විහරතීති එතස්ස

සබ්බසො අත්ථවණ්ණනා.

85. ඉදානි **සතො ච සම්පජානොති** එත්ථ සරතීති සතො. සම්පජානාතීති සම්පජානො. පුග්ගලෙන සති ච සම්පජඤ්ඤඤ්ච වුත්තං. තත්ථ සරණලක්ඛණා සති, අසම්මුස්සනරසා, ආරක්ඛපච්චුපට්ඨානා. අසම්මොහලක්ඛණං සම්පජඤ්ඤං, තීරණරසං, පවිචයපච්චුපට්ඨානං.

තත්ථ කිඤ්චාපි ඉදං සතිසම්පජඤ්ඤං පුරිමජ්ඣානෙසුපි අත්ථි. මුට්ඨස්සතිස්ස හි අසම්පජානස්ස උපචාරමත්තම්පි න සම්පජ්ජති, පගෙව අප්පනා. ඔළාරිකත්තා පන තෙසං ඣානානං භූමියං විය පුරිසස්ස චිත්තස්ස ගති සුඛා හොති, අබ්‍යත්තං තත්ථ සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චං. ඔළාරිකඞ්ගප්පහානෙන පන සුඛුමත්තා ඉමස්ස ඣානස්ස පුරිසස්ස ඛුරධාරායං විය සතිසම්පජඤ්ඤකිච්චපරිග්ගහිතා එව චිත්තස්ස ගති ඉච්ඡිතබ්බාති ඉධෙව වුත්තං. කිඤ්ච භියො, යථා ධෙනුපගො වච්ඡො ධෙනුතො අපනීතො අරක්ඛියමානො පුනදෙව ධෙනුං උපගච්ඡති, එවමිදං තතියජ්ඣානසුඛං පීතිතො අපනීතං, තං සතිසම්පජඤ්ඤාරක්ඛෙන අරක්ඛියමානං පුනදෙව පීතිං උපගච්ඡෙය්‍ය, පීතිසම්පයුත්තමෙව සියා. සුඛෙ වාපි සත්තා සාරජ්ජන්ති, ඉදඤ්ච අතිමධුරං සුඛං, තතො පරං සුඛාභාවා. සතිසම්පජඤ්ඤානුභාවෙන පනෙත්ථ සුඛෙ අසාරජ්ජනා හොති, නො අඤ්ඤථාති ඉමම්පි අත්ථවිසෙසං දස්සෙතුං ඉදම්ධෙව වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

ඉදානි **සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති** එත්ථ කිඤ්චාපි තතියජ්ඣානසමඞ්ගිනො සුඛපටිසංවෙදනාභොගො නත්ථි. එවං සන්තෙපි යස්මා තස්ස නාමකායෙන සම්පයුත්තං සුඛං. යං වා තං නාමකායසම්පයුත්තං සුඛං, තංසමුට්ඨානෙනස්ස යස්මා අතිපණීතෙන රූපෙන රූපකායො ඵුටො, යස්ස ඵුටත්තා ඣානා වුට්ඨිතොපි සුඛං පටිසංවෙදෙය්‍ය. තස්මා එතමත්ථං දස්සෙන්තො සුඛඤ්ච කායෙන පටිසංවෙදෙතීති ආහ.

86. ඉදානි **යං තං අරියා ආචික්ඛන්ති උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති** එත්ථ යංඣානහෙතු යංඣානකාරණා තං තතියජ්ඣානසමඞ්ගිපුග්ගලං බුද්ධාදයො අරියා ආචික්ඛන්ති දෙසෙන්ති පඤ්ඤපෙන්ති පට්ඨපෙන්ති විවරන්ති විභජන්ති උත්තානීකරොන්ති පකාසෙන්ති, පසංසන්තීති අධිප්පායො. කින්ති? උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරීති. තං තතියං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එවමෙත්ථ යොජනා වෙදිතබ්බා.

කස්මා පන තං තෙ එවං පසංසන්තීති? පසංසාරහතො. අයඤ්හි යස්මා අතිමධුරසුඛෙ සුඛපාරමිප්පත්තෙපි තතියජ්ඣානෙ උපෙක්ඛකො, න තත්ථ සුඛාභිසඞ්ගෙන ආකඩ්ඪීයති. යථා ච පීති න උප්පජ්ජති, එවං උපට්ඨිතසතිතාය සතිමා. යස්මා ච අරියකන්තං අරියජනසෙවිතමෙව ච අසංකිලිට්ඨං සුඛං නාමකායෙන පටිසංවෙදෙති, තස්මා පසංසාරහො හොති . ඉති පසංසාරහතො නං අරියා තෙ එවං පසංසාහෙතුභූතෙ ගුණෙ පකාසෙන්තො ‘‘උපෙක්ඛකො සතිමා සුඛවිහාරී’’ති එවං පසංසන්තීති වෙදිතබ්බං.

තතියන්ති ගණනානුපුබ්බතා තතියං, ඉදං තතියං සමාපජ්ජතීතිපි තතියං. යං පන වුත්තං ‘‘එකඞ්ගවිප්පහීනං දුවඞ්ගසමන්නාගත’’න්ති, එත්ථ පීතියා පහානවසෙන එකඞ්ගවිප්පහීනතා වෙදිතබ්බා . සා පනෙසා දුතියජ්ඣානස්ස විතක්කවිචාරා විය අප්පනාක්ඛණෙයෙව පහීයති. තෙන නස්ස සා පහානඞ්ගන්ති වුච්චති. සුඛං චිත්තෙකග්ගතාති ඉමෙසං පන ද්වින්නං උප්පත්තිවසෙන දුවඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. තස්මා යං විභඞ්ගෙ ‘‘ඣානන්ති උපෙක්ඛා සති සම්පජඤ්ඤං සුඛං චිත්තස්සෙකග්ගතා’’ති (විභ. 591) වුත්තං, තං සපරික්ඛාරං ඣානං දස්සෙතුං පරියායෙන වුත්තං. ඨපෙත්වා පන උපෙක්ඛාසතිසම්පජඤ්ඤානි නිප්පරියායෙන උපනිජ්ඣානලක්ඛණප්පත්තානං අඞ්ගානං වසෙන දුවඞ්ගිකමෙවෙතං හොති. යථාහ – ‘‘කතමං තස්මිං සමයෙ දුවඞ්ගිකං ඣානං හොති, සුඛං චිත්තස්සෙකග්ගතා’’ති (ධ. ස. 163; විභ. 624). සෙසං පඨමජ්ඣානෙ වුත්තනයමෙව.

චතුත්ථජ්ඣානකථා

87. එවමධිගතෙ පන තස්මිංපි වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහාකාරෙහි චිණ්ණවසිනා හුත්වා පගුණතතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය ‘‘අයං සමාපත්ති ආසන්නපීතිපච්චත්ථිකා, ‘යදෙව තත්ථ සුඛමිති චෙතසො ආභොගො, එතෙනෙතං ඔළාරිකං අක්ඛායතී’ති (දී. නි. 1.96) එවං වුත්තස්ස සුඛස්ස ඔළාරිකත්තා අඞ්ගදුබ්බලා’’ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා චතුත්ථං ඣානං සන්තතො මනසිකත්වා තතියජ්ඣානෙ නිකන්තිං පරියාදාය චතුත්ථාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා තතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛතො චෙතසිකසොමනස්සසඞ්ඛාතං සුඛං ඔළාරිකතො උපට්ඨාති, උපෙක්ඛාවෙදනා චෙව චිත්තෙකග්ගතා ච සන්තතො උපට්ඨාති, තදාස්ස ඔළාරිකඞ්ගප්පහානාය සන්තඅඞ්ගපටිලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං ‘‘පථවී පථවී’’ති පුනප්පුනං මනසිකරොතො ‘‘ඉදානි

චතුත්ථං ඣානං උප්පජ්ජිස්සතී''ති භවඞ්ගං උපච්ඡින්දිත්වා තදෙව පථවීකසිණං ආරම්මණං කත්වා මනොද්වාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති. තතො තස්මිංයෙවාරම්මණෙ චත්තාරි පඤ්ච වා ජවනානි උප්පජ්ජන්ති , යෙසං අවසානෙ එකං රූපාවචරං චතුත්ථජ්ඣානිකං, සෙසානි වුත්තප්පකාරානෙව කාමාවචරානි. අයං පන විසෙසො, යස්මා සුඛවෙදනා අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය ආසෙවනපච්චයෙන පච්චයො න හොති, චතුත්ථජ්ඣානෙ ච අදුක්ඛමසුඛාය වෙදනාය උප්පජ්ජිතබ්බං, තස්මා තානි උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයුත්තානි හොන්ති. උපෙක්ඛාසම්පයුත්තත්තායෙව චෙත්ථ පීතිපි පරිහායතීති. එත්තාවතා චෙස සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානා පුබ්බෙව සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධිං චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති (දී. නි. 1.232; ධ. ස. 165). එවමනෙන එකඞ්ගවිප්පහීනං දුවඞ්ගසමන්නාගතං තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං චතුත්ථං ඣානං අධිගතං හොති පථවීකසිණං.

88. තත්ථ **සුඛස්ස ච පහානා දුක්ඛස්ස ච පහානාති** කායිකසුඛස්ස ච කායිකදුක්ඛස්ස ච පහානා. **පුබ්බෙවාති** තඤ්ච ඛො පුබ්බෙව, න චතුත්ථජ්ඣානක්ඛණෙ. **සොමනස්සදොමනස්සානං අත්ථඞ්ගමාති** චෙතසිකසුඛස්ස ච චෙතසිකදුක්ඛස්ස චාති ඉමෙසම්පි ද්වින්නං පුබ්බෙව අත්ථඞ්ගමා, පහානා ඉච්චෙව වුත්තං හොති.

කදා පන නෙසං පහානං හොතීති. චතුන්නං ඣානානං උපචාරක්ඛණෙ. සොමනස්සඤ්හි චතුත්ථජ්ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙයෙව පහීයති. දුක්ඛදොමනස්සසුඛානි පඨමදුතියතතියජ්ඣානානං උපචාරක්ඛණෙසු. එවමෙතෙසං පහානක්කමෙන අවුත්තානම්පි ඉන්ද්‍රියවිභඞ්ගෙ පන ඉන්ද්‍රියානං උද්දෙසක්කමෙනෙව ඉධාපි වුත්තානං සුඛදුක්ඛසොමනස්සදොමනස්සානං පහානං වෙදිතබ්බං.

යදි පනෙතානි තස්ස තස්ස ඣානස්ස උපචාරක්ඛණෙයෙව පහීයන්ති, අථ කස්මා ''කත්ථ චුප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති, ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහිපි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. එත්ථ චුප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති. කත්ථ චුප්පන්නං දොමනස්සින්ද්‍රියං සුඛින්ද්‍රියං සොමනස්සින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣති, ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති, එත්ථ චුප්පන්නං සොමනස්සින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතී''ති (සං. නි. 5.510) එවං ඣානෙස්වෙව නිරොධො වුත්තොති? අතිසයනිරොධත්තා. අතිසයනිරොධො හි නෙසං පඨමජ්ඣානාදීසු, න නිරොධොයෙව. නිරොධොයෙව පන උපචාරක්ඛණෙ, නාතිසයනිරොධො.

තථා හි නානාවජ්ජනෙ පඨමජ්ඣානුපචාරෙ නිරුද්ධස්සාපි දුක්ඛින්ද්‍රියස්ස ඩංසමකසාදිසම්ඵස්සෙන වා විසමාසනුපතාපෙන වා සියා උප්පත්ති, න ත්වෙව අන්තොඅප්පනායං. උපචාරෙ වා නිරුද්ධම්පෙතං න සුට්ඨු නිරුද්ධං හොති, පටිපක්ඛෙන අවිහතත්තා. අන්තොඅප්පනායං පන පීතිඵරණෙන සබ්බො කායො සුඛොක්කන්තො හොති, සුඛොක්කන්තකායස්ස ච සුට්ඨු නිරුද්ධං හොති දුක්ඛින්ද්‍රියං, පටිපක්ඛෙන විහතත්තා. නානාවජ්ජනෙයෙව ච දුතියජ්ඣානුපචාරෙ පහීනස්ස දොමනස්සින්ද්‍රියස්ස යස්මා එතං විතක්කවිචාරපච්චයෙපි කායකිලමථෙ චිත්තුපඝාතෙ ච සති උප්පජ්ජති. විතක්කවිචාරාභාවෙ ච නෙව උප්පජ්ජති. යත්ථ පන උප්පජ්ජති, තත්ථ විතක්කවිචාරභාවෙ, අප්පහීනා එව ච දුතියජ්ඣානුපචාරෙ විතක්කවිචාරාති තත්ථස්ස සියා උප්පත්ති, න ත්වෙව දුතියජ්ඣානෙ, පහීනපච්චයත්තා. තථා තතියජ්ඣානුපචාරෙ පහීනස්සාපි සුඛින්ද්‍රියස්ස පීතිසමුට්ඨානපණීතරූපඵුටකායස්ස සියා උප්පත්ති, න ත්වෙව තතියජ්ඣානෙ. තතියජ්ඣානෙ හි සුඛස්ස පච්චයභූතා පීති සබ්බසො නිරුද්ධාති. තථා චතුත්ථජ්ඣානුපචාරෙ පහීනස්සාපි සොමනස්සින්ද්‍රියස්ස ආසන්නත්තා අප්පනාප්පත්තාය උපෙක්ඛාය අභාවෙන සම්මා අනතික්කන්තත්තා ච සියා උප්පත්ති, න ත්වෙව චතුත්ථජ්ඣානෙ. තස්මා එව ච එත්ථුප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතීති තත්ථ තත්ථ අපරිසෙසග්ගහණං කතන්ති.

එත්ථාහ ''අථෙවං තස්ස තස්ස ඣානස්සුපචාරෙ පහීනාපි එතා වෙදනා ඉධ කස්මා සමාහටා''ති? සුඛග්ගහණත්ථං. යා හි අයං අදුක්ඛමසුඛන්ති එත්ථ අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා වුත්තා, සා සුඛුමා දුවිඤ්ඤෙය්‍යා න සක්කා සුඛෙන ගහෙතුං, තස්මා යථා නාම දුට්ඨස්ස යථා වා තථා වා උපසඞ්කමිත්වා ගහෙතුං අසක්කුණෙය්‍යස්ස ගොණස්ස සුඛග්ගහණත්ථං ගොපො එකස්මිං වජෙ සබ්බා ගාවො සමාහරති, අථෙකෙකං නීහරන්තො පටිපාටියා ආගතං ''අයං සො ගණ්හථ න''න්ති තම්පි ගාහයති, එවමෙව භගවා සුඛග්ගහණත්ථං සබ්බා එතා සමාහරි. එවඤ්හි සමාහටා එතා දස්සෙත්වා යං නෙව සුඛං න දුක්ඛං න සොමනස්සං න දොමනස්සං, අයං අදුක්ඛමසුඛා වෙදනාති සක්කා හොති එසා ගාහයිතුං.

අපිච අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියා පච්චයදස්සනත්ථඤ්චාපි එතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. දුක්ඛප්පහානාදයො හි තස්සා පච්චයා. යථාහ – ''චත්තාරො ඛො, ආවුසො, පච්චයා අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියා සමාපත්තියා. ඉධාවුසො, භික්ඛු සුඛස්ස ච පහානා…පෙ…. චතුත්ථං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. ඉමෙ ඛ්වාවුසො, චත්තාරො පච්චයා අදුක්ඛමසුඛාය චෙතොවිමුත්තියා සමාපත්තියා''ති (ම. නි. 1.458).

යථා වා අඤ්ඤත්ථ පහීනාපි සක්කායදිට්ඨිආදයො තතියමග්ගස්ස වණ්ණභණනත්ථං තත්ථ පහීනාති වුත්තා, එවං වණ්ණභණනත්ථම්පෙතස්ස ඣානස්සෙතා ඉධ වුත්තාතිපි වෙදිතබ්බා.

පච්චයඝාතෙන වා එත්ථ රාගදොසානමතිදූරභාවං දස්සෙතුම්පෙතා වුත්තාති වෙදිතබ්බා. එතාසු හි සුඛං සොමනස්සස්ස පච්චයො, සොමනස්සං රාගස්ස. දුක්ඛං දොමනස්සස්ස පච්චයො, දොමනස්සං දොසස්ස. සුඛාදිඝාතෙන

වස්ස සප්පච්චයා රාගදොසා හතාති අතිදූරෙ හොන්තීති.

අදුක්ඛමසුඛන්ති දුක්ඛාභාවෙන අදුක්ඛං. සුඛාභාවෙන අසුඛං. එතෙනෙත්ථ දුක්ඛසුඛපටිපක්ඛභූතං තතියවෙදනං දීපෙති, න දුක්ඛසුඛාභාවමත්තං. තතියවෙදනා නාම අදුක්ඛමසුඛා, උපෙක්ඛාතිපි වුච්චති. සා ඉට්ඨානිට්ඨවිපරීතානුභවනලක්ඛණා, මජ්ඣත්තරසා, අවිභූතපච්චුපට්ඨානා, සුඛදුක්ඛනිරොධපදට්ඨානාති වෙදිතබ්බා.

89. **උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි**න්ති උපෙක්ඛාය ජනිතසතියා පාරිසුද්ධිං. ඉමස්මිඤ්හි ඣානෙ සුපරිසුද්ධා සති, යා ච තස්සා සතියා පාරිසුද්ධි, සා උපෙක්ඛාය කතා, න අඤ්ඤෙන. තස්මා එතං ‘‘උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි’’න්ති වුච්චති. විභඞ්ගෙපි වුත්තං ‘‘අයං සති ඉමාය උපෙක්ඛාය විසදා හොති පරිසුද්ධා පරියොදාතා. තෙන වුච්චති උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධී’’ති (විභ. 597). යාය ච උපෙක්ඛාය එත්ථ සතියා පාරිසුද්ධි හොති, සා අත්ථතො තත්‍රමජ්ඣත්තතාති වෙදිතබ්බා. න කෙවලඤ්චෙත්ථ තාය සතියෙව පරිසුද්ධා, අපිච ඛො සබ්බෙපි සම්පයුත්තධම්මා, සතිසීසෙන පන දෙසනා වුත්තා.

තත්ථ කිඤ්චාපි අයං උපෙක්ඛා හෙට්ඨාපි තීසු ඣානෙසු විජ්ජති. යථා පන දිවා සූරියප්පභාභිභවා සොම්මභාවෙන ච අත්තනො උපකාරකත්තෙන වා සභාගාය රත්තියා අලාභා දිවා විජ්ජමානාපි චන්දලෙඛා අපරිසුද්ධා හොති අපරියොදාතා, එවමයම්පි තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාචන්දලෙඛා විතක්කාදිපච්චනීකධම්මතෙජාභිභවා සභාගාය ච උපෙක්ඛාවෙදනාරත්තියා අප්පටිලාභා විජ්ජමානාපි පඨමාදිජ්ඣානභෙදෙසු අපරිසුද්ධා හොති. තස්සා ච අපරිසුද්ධාය දිවා අපරිසුද්ධචන්දලෙඛාය පභා විය සහජාතාපි සතිආදයො අපරිසුද්ධාව හොන්ති. තස්මා තෙසු එකම්පි ‘‘උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි’’න්ති න වුත්තං. ඉධ පන විතක්කාදිපච්චනීකධම්මතෙජාභිභවාභාවා සභාගාය ච උපෙක්ඛාවෙදනාරත්තියා පටිලාභා අයං තත්‍රමජ්ඣත්තුපෙක්ඛාචන්දලෙඛා අතිවිය පරිසුද්ධා. තස්සා පරිසුද්ධත්තා පරිසුද්ධචන්දලෙඛාය පභා විය සහජාතාපි සතිආදයො පරිසුද්ධා හොන්ති පරියොදාතා. තස්මා ඉදමෙව ‘‘උපෙක්ඛාසතිපාරිසුද්ධි’’න්ති වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

චතුත්ථන්ති ගණනානුපුබ්බතා චතුත්ථං. ඉදං චතුත්ථං සමාපජ්ජතීතිපි චතුත්ථං. යං පන වුත්තං ‘‘එකඞ්ගවිප්පහීනං දුවඞ්ගසමන්නාගත’’න්ති, තත්ථ සොමනස්සස්ස පහානවසෙන එකඞ්ගවිප්පහීනතා වෙදිතබ්බා. තඤ්ච පන සොමනස්සං එකවීථියං පුරිමජවනෙසුයෙව පහීයති. තෙනස්ස තං පහානඞ්ගන්ති වුච්චති. උපෙක්ඛාවෙදනා චිත්තස්සෙකග්ගතාති ඉමෙසං පන ද්වින්නං උප්පත්තිවසෙන දුවඞ්ගසමන්නාගතතා වෙදිතබ්බා. සෙසං පඨමජ්ඣානෙ වුත්තනයමෙව. එස තාව චතුක්කජ්ඣානෙ නයො.

පඤ්චකජ්ඣානකථා

90. පඤ්චකජ්ඣානං පන නිබ්බත්තෙන්තෙන පගුණපඨමජ්ඣානතො වුට්ඨාය ‘‘අයං සමාපත්ති ආසන්ననීවරණපච්චත්ථිකා, විතක්කස්ස ඔළාරිකත්තා අඞ්ගදුබ්බලා’’ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා දුතියජ්ඣානං සන්තතො මනසිකරිත්වා පඨමජ්ඣානෙ නිකන්තිං පරියාදාය දුතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා පඨමජ්ඣානා වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛතො විතක්කමත්තං ඔළාරිකතො උපට්ඨාති, විචාරාදයො සන්තතො. තදාස්ස ඔළාරිකඞ්ගප්පහානාය සන්තඞ්ගපටිලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං ‘‘පථවී පථවී’’ති පුනප්පුනං මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව දුතියජ්ඣානං උප්පජ්ජති. තස්ස විතක්කමත්තමෙව පහානඞ්ගං. විචාරාදීනි චත්තාරි සමන්නාගතඞ්ගානි. සෙසං වුත්තප්පකාරමෙව.

එවමධිගතෙ පන තස්මිම්පි වුත්තනයෙනෙව පඤ්චහාකාරෙහි චිණ්ණවසිනා හුත්වා පගුණදුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය ‘‘අයං සමාපත්ති ආසන්නවිතක්කපච්චත්ථිකා, විචාරස්ස ඔළාරිකත්තා අඞ්ගදුබ්බලා’’ති ච තත්ථ දොසං දිස්වා තතියං ඣානං සන්තතො මනසිකරිත්වා දුතියජ්ඣානෙ නිකන්තිං පරියාදාය තතියාධිගමාය යොගො කාතබ්බො. අථස්ස යදා දුතියජ්ඣානතො වුට්ඨාය සතස්ස සම්පජානස්ස ඣානඞ්ගානි පච්චවෙක්ඛතො විචාරමත්තං ඔළාරිකතො උපට්ඨාති, පීතිආදීනි සන්තතො. තදාස්ස ඔළාරිකඞ්ගප්පහානාය සන්තඞ්ගපටිලාභාය ච තදෙව නිමිත්තං ‘‘පථවී පථවී’’ති පුනප්පුනං මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව තතියං ඣානං උප්පජ්ජති. තස්ස විචාරමත්තමෙව පහානඞ්ගං චතුක්කනයස්ස දුතියජ්ඣානෙ විය පීතිආදීනි තීණි සමන්නාගතඞ්ගානි. සෙසං වුත්තප්පකාරමෙව.

ඉති යං චතුක්කනයෙ දුතියං, තං ද්විධා භින්දිත්වා පඤ්චකනයෙ දුතියඤ්චෙව තතියඤ්ච හොති. යානි ච තත්ථ තතියචතුත්ථානි, තානි ච චතුත්ථපඤ්චමානි හොන්ති. පඨමං පඨමමෙවාති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

පථවීකසිණනිද්දෙසො නාම

චතුත්ථො පරිච්ඡෙදො.

5. සෙසකසිණනිද්දෙසො

ආපොකසිණකථා

91. ඉදානි පථවීකසිණානන්තරෙ ආපොකසිණෙ විත්ථාරකථා හොති. යථෙව හි පථවීකසිණං, එවං ආපොකසිණම්පි භාවෙතුකාමෙන සුඛනිසින්නෙන ආපස්මිං නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං, කතෙ වා අකතෙ වාති සබ්බං විත්ථාරෙතබ්බං. යථා ච ඉධ, එවං සබ්බත්ථ. ඉතො පරඤ්හි එත්තකම්පි අවත්වා විසෙසමත්තමෙව වක්ඛාම.

ඉධාපි පුබ්බෙකතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො අකතෙ ආපස්මිං පොක්ඛරණියා වා තළාකෙ වා ලොණියං වා සමුද්දෙ වා නිමිත්තං උප්පජ්ජති චූළසිවත්ථෙරස්ස විය. තස්ස කිරායස්මතො ලාභසක්කාරං පහාය විවිත්තවාසං වසිස්සාමීති මහාතිත්ථෙ නාවමාරුහිත්වා ජම්බුදීපං ගච්ඡතො අන්තරා මහාසමුද්දං ඔලොකයතො තප්පටිභාගං කසිණනිමිත්තං උදපාදි.

අකතාධිකාරෙන චත්තාරො කසිණදොසෙ පරිහරන්තෙන නීලපීතලොහිතොදාතවණ්ණානමඤ්ඤතරවණ්ණං ආපං අගහෙත්වා යං පන භූමිං අසම්පත්තමෙව ආකාසෙ සුද්ධවත්ථෙන ගහිතං උදකං, අඤ්ඤං වා තථාරූපං විප්පසන්නං අනාවිලං, තෙන පත්තං වා කුණ්ඩිකං වා සමතිත්තිකං පූරෙත්වා විහාරපච්චන්තෙ වුත්තප්පකාරෙ පටිච්ඡන්නෙ ඔකාසෙ ඨපෙත්වා සුඛනිසින්නෙන න වණ්ණො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො. න ලක්ඛණං මනසි කාතබ්බං. නිස්සයසවණ්ණමෙව කත්වා උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ චිත්තං ඨපෙත්වා අම්බු, උදකං, වාරි, සලිලන්තිආදීසු ආපොනාමෙසු පාකටනාමවසෙනෙව ''ආපො ආපො''ති භාවෙතබ්බං.

තස්සෙවං භාවයතො අනුක්කමෙන වුත්තනයෙනෙව නිමිත්තද්වයං උප්පජ්ජති. ඉධ පන උග්ගහනිමිත්තං චලමානං විය උපට්ඨාති, සචෙ ඵෙණපුප්ඵුළකමිස්සං උදකං හොති, තාදිසමෙව උපට්ඨාති, කසිණදොසො පඤ්ඤායති. පටිභාගනිමිත්තං පන නිප්පරිප්ඵන්දං ආකාසෙ ඨපිතමණිතාලවණ්ටං විය මණිමයාදාසමණ්ඩලමිව ච හුත්වා උපට්ඨාති. සො තස්ස සහ උපට්ඨානෙනෙව උපචාරජ්ඣානං, වුත්තනයෙනෙව චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි ච පාපුණාතීති. ආපොකසිණං.

තෙජොකසිණකථා

92. තෙජොකසිණං භාවෙතුකාමෙනාපි තෙජස්මිං නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. තත්ථ කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො අකතෙ නිමිත්තං ගණ්හන්තස්ස දීපසිඛාය වා උද්ධනෙ වා පත්තපචනට්ඨානෙ වා දවදාහෙ වා යත්ථ කත්ථචි අග්ගිජාලං ඔලොකෙන්තස්ස නිමිත්තං උප්පජ්ජති චිත්තගුත්තත්ථෙරස්ස විය. තස්ස හායස්මතො ධම්මස්සවනදිවසෙ උපොසථාගාරං පවිට්ඨස්ස දීපසිඛං ඔලොකෙන්තස්සෙව නිමිත්තං උප්පජ්ජි.

ඉතරෙන පන කාතබ්බං. තත්රිදං කරණවිධානං, සිනිද්ධානි සාරදාරූනි ඵාලෙත්වා සුක්ඛාපෙත්වා ඝටිකං ඝටිකං කත්වා පතිරූපං රුක්ඛමූලං වා මණ්ඩපං වා ගන්ත්වා පත්තපචනාකාරෙන රාසිං කත්වා ආලිම්පෙත්වා කටසාරකෙ වා චම්මෙ වා පටෙ වා විදත්ථිචතුරඞ්ගුලප්පමාණං ඡිද්දං කාතබ්බං. තං පුරතො ඨපෙත්වා වුත්තනයෙනෙව නිසීදිත්වා හෙට්ඨා තිණකට්ඨං වා උපරි ධූමසිඛං වා අමනසිකරිත්වා වෙමජ්ඣෙ ඝනජාලාය නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං, නීලන්ති වා පීතන්ති වාතිආදිවසෙන වණ්ණො න පච්චවෙක්ඛිතබ්බො, උණ්හත්තවසෙන ලක්ඛණං න මනසි කාතබ්බං. නිස්සයසවණ්ණමෙව කත්වා උස්සදවසෙන පණ්ණත්තිධම්මෙ චිත්තං ඨපෙත්වා පාවකො, කණ්හවත්තනී, ජාතවෙදො, හුතාසනොතිආදීසු අග්ගිනාමෙසු පාකටනාමවසෙනෙව ''තෙජො තෙජො''ති භාවෙතබ්බං.

තස්සෙවං භාවයතො අනුක්කමෙන වුත්තනයෙනෙව නිමිත්තද්වයං උප්පජ්ජති. තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං ජාලං ඡිජ්ජිත්වා ඡිජ්ජිත්වා පතනසදිසං හුත්වා උපට්ඨාති. අකතෙ ගණ්හන්තස්ස පන කසිණදොසො පඤ්ඤායති, අලාතඛණ්ඩං වා අඞ්ගාරපිණ්ඩො වා ඡාරිකා වා ධූමො වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං නිච්චලං ආකාසෙ ඨපිතරත්තකම්බලක්ඛණ්ඩං විය සුවණ්ණතාලවණ්ටං විය කඤ්චනත්ථම්භො විය ච උපට්ඨාති. සො තස්ස සහ උපට්ඨානෙනෙව උපචාරජ්ඣානං, වුත්තනයෙනෙව චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි ච පාපුණාතීති. තෙජොකසිණං.

වායොකසිණකථා

93. වායොකසිණං භාවෙතුකාමෙනාපි වායුස්මිං නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. තඤ්ච ඛො දිට්ඨවසෙන වා ඵුට්ඨවසෙන වා. වුත්තඤ්හෙතං අට්ඨකථාසු ''වායොකසිණං උග්ගණ්හන්තො වායුස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති, උච්ඡග්ගං වා එරිතං සමෙරිතං උපලක්ඛෙති, වෙළග්ගං වා…පෙ…. රුක්ඛග්ගං වා කෙසග්ගං වා එරිතං සමෙරිතං උපලක්ඛෙති, කායස්මිං වා ඵුට්ඨං උපලක්ඛෙතී''ති. තස්මා සමසීසට්ඨිතං ඝනපත්තං උච්ඡුං වා වෙළුං වා රුක්ඛං වා චතුරඞ්ගුලප්පමාණං ඝනකෙසස්ස පුරිසස්ස සීසං වා වාතෙන පහරියමානං දිස්වා ''අයං වාතො එතස්මිං ඨානෙ පහරතී''ති සතිං ඨපෙත්වා, යං වා පනස්ස වාතපානන්තරිකාය වා භිත්තිඡිද්දෙන වා පවිසිත්වා වාතො කායප්පදෙසං පහරති, තත්ථ සතිං ඨපෙත්වා වාතමාලුතඅනිලාදීසු වායුනාමෙසු පාකටනාමවසෙනෙව ''වාතො වාතො''ති භාවෙතබ්බං. ඉධ

උග්ගහනිමිත්තවඩ්ඪනතො ඔතාරිතමත්තස්ස පායාසස්ස උසුමවට්ටිසදිසං චලං හුත්වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං සන්නිසින්නං හොති නිච්චලං. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති. වායොකසිණං.

නීලකසිණකථා

94. තදනන්තරං පන නීලකසිණං උග්ගණ්හන්තො නීලකස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වාති වචනතො කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො තාව තථාරූපං මාලාගච්ඡං වා පූජාඨානෙසු පුප්ඵසන්ථරං වා නීලවත්ථමණීනං වා අඤ්ඤතරං දිස්වාව නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරෙන නීලුප්පලගිරිකණ්ණිකාදීනි පුප්ඵානි ගහෙත්වා යථා කෙසරං වා වණ්ටං වා න පඤ්ඤායති, එවං චඞ්ගොටකං වා කරණ්ඩපටලං වා පත්තෙහියෙව සමතිත්තිකං පූරෙත්වා සන්ථරිතබ්බං. නීලවණ්ණෙන වා වත්ථෙන භණ්ඩිකං බන්ධිත්වා පූරෙතබ්බං. මුඛවට්ටියං වා අස්ස භෙරිතලම්ව බන්ධිතබ්බං. කංසනීලපලාසනීලඅඤ්ජනනීලානං වා අඤ්ඤතරෙන ධාතුනා පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙන සංහාරිමං වා භිත්තියංයෙව වා කසිණමණ්ඩලං කත්වා විසභාගවණ්ණෙන පරිච්ඡින්දිතබ්බං. තතො පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙන ''නීලං නීල''න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. ඉධාපි උග්ගහනිමිත්තෙ කසිණදොසො පඤ්ඤායති, කෙසරදණ්ඩකපත්තන්තරිකාදීනි උපට්ඨහන්ති. පටිභාගනිමිත්තං කසිණමණ්ඩලතො මුඤ්චිත්වා ආකාසෙ මණිතාලවණ්ටසදිසං උපට්ඨාති. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති. නීලකසිණං.

පීතකසිණකථා

95. පීතකසිණෙපි එසෙව නයො. වුත්තඤ්හෙතං පීතකසිණං උග්ගණ්හන්තො පීතකස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වාති. තස්මා ඉධාපි කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො තථාරූපං මාලාගච්ඡං වා පුප්ඵසන්ථරං වා පීතවත්ථධාතූනං වා අඤ්ඤතරං දිස්වාව නිමිත්තං උප්පජ්ජති චිත්තගුත්තත්ථෙරස්ස විය. තස්ස කිරායස්මතො චිත්තලපබ්බතෙ පත්තඞ්ගපුප්ඵෙහි කතං ආසනපූජං පස්සතො සහ දස්සනෙනෙව ආසනප්පමාණං නිමිත්තං උදපාදි. ඉතරෙන කණිකාරපුප්ඵාදිනා වා පීතවත්ථෙන වා ධාතුනා වා නීලකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව කසිණං කත්වා ''පීතකං පීතක''න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති. පීතකසිණං.

ලොහිතකසිණකථා

96. ලොහිතකසිණෙපි එසෙව නයො. වුත්තඤ්හෙතං ලොහිතකසිණං උග්ගණ්හන්තො ලොහිතකස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වාති. තස්මා ඉධාපි කතාධිකාරස්ස පුඤ්ඤවතො තථාරූපං බන්ධුජීවකාදිමාලාගච්ඡං වා පුප්ඵසන්ථරං වා ලොහිතකවත්ථමණිධාතූනං වා අඤ්ඤතරං දිස්වාව නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරෙන ජයසුමනබන්ධුජීවකරත්තකොරණ්ඩකාදිපුප්ඵෙහි වා රත්තවත්ථෙන වා ධාතුනා වා නීලකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව කසිණං කත්වා ''ලොහිතකං ලොහිතක''න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති. ලොහිතකසිණං.

ඔදාතකසිණකථා

97. ඔදාතකසිණෙපි ඔදාතකසිණං උග්ගණ්හන්තො ඔදාතස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති පුප්ඵස්මිං වා වත්ථස්මිං වා වණ්ණධාතුයා වාති වචනතො කතාධිකාරස්ස තාව පුඤ්ඤවතො තථාරූපං මාලාගච්ඡං වා වස්සිකසුමනාදිපුප්ඵසන්ථරං වා කුමුදපදුමරාසිං වා ඔදාතවත්ථධාතූනං වා අඤ්ඤතරං දිස්වාව නිමිත්තං උප්පජ්ජති, තිපුමණ්ඩලරජතමණ්ඩලචන්දමණ්ඩලෙසුපි උප්පජ්ජතියෙව. ඉතරෙන වුත්තප්පකාරෙහි ඔදාතපුප්ඵෙහි වා ඔදාතවත්ථෙන වා ධාතුනා වා නීලකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව කසිණං කත්වා ''ඔදාතං ඔදාත''න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. සෙසං තාදිසමෙවාති. ඔදාතකසිණං.

ආලොකකසිණකථා

98. ආලොකකසිණෙ පන ආලොකකසිණං උග්ගණ්හන්තො ආලොකස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති භිත්තිඡිද්දෙ වා තාළච්ඡිද්දෙ වා වාතපානන්තරිකාය වාති වචනතො කතාධිකාරස්ස තාව පුඤ්ඤවතො යං භිත්තිඡිද්දාදීනං අඤ්ඤතරෙන සූරියාලොකො වා චන්දාලොකො වා පවිසිත්වා භිත්තියං වා භූමියං වා මණ්ඩලං සමුට්ඨාපෙති, ඝනපණ්ණරුක්ඛසාඛන්තරෙන වා ඝනසාඛාමණ්ඩපන්තරෙන වා නික්ඛමිත්වා භූමියමෙව මණ්ඩලං සමුට්ඨාපෙති, තං දිස්වාව නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරෙනාපි තදෙව වුත්තප්පකාරමොභාසමණ්ඩලං ''ඔභාසො ඔභාසො''ති වා ''ආලොකො ආලොකො''ති වා භාවෙතබ්බං. තථා අසක්කොන්තෙන ඝටෙ දීපං ජාලෙත්වා ඝටමුඛං පිදහිත්වා ඝටෙ ඡිද්දං කත්වා භිත්තිමුඛං ඨපෙතබ්බං. තෙන ඡිද්දෙන දීපාලොකො නික්ඛමිත්වා භිත්තියං මණ්ඩලං කරොති, තං ආලොකො ආලොකොති භාවෙතබ්බං. ඉදමිතරෙහි චිරට්ඨිතිකං හොති. ඉධ උග්ගහනිමිත්තං භිත්තියං වා භූමියං වා උට්ඨිතමණ්ඩලසදිසමෙව හොති. පටිභාගනිමිත්තං ඝනවිප්පසන්නආලොකපුඤ්ජසදිසං. සෙසං තාදිසමෙවාති. ආලොකකසිණං.

පරිච්ඡින්නාකාසකසිණකථා

99. පරිච්ඡින්නාකාසකසිණෙපි ආකාසකසිණං උග්ගණ්හන්තො ආකාසස්මිං නිමිත්තං ගණ්හාති භිත්තිඡිද්දෙ වා තාළච්ඡිද්දෙ වා වාතපානන්තරිකාය වාති වචනතො කතාධිකාරස්ස තාව පුඤ්ඤවතො භිත්තිඡිද්දාදීසු අඤ්ඤතරං දිස්වාව නිමිත්තං උප්පජ්ජති. ඉතරෙන සුච්ඡන්නමණ්ඩපෙ වා චම්මකටසාරකාදීනං වා අඤ්ඤතරස්මිං විදත්ථිචතුරඞ්ගුලප්පමාණං ඡිද්දං කත්වා තදෙව වා භිත්තිඡිද්දාදිභෙදං ඡිද්දං ''ආකාසො ආකාසො''ති භාවෙතබ්බං. ඉධ උග්ගහනිමිත්තං සද්ධිං භිත්තිපරියන්තාදීහි ඡිද්දසදිසමෙව හොති, වඩ්ඪියමානම්පි න වඩ්ඪති. පටිභාගනිමිත්තමාකාසමණ්ඩලමෙව හුත්වා උපට්ඨාති, වඩ්ඪියමානඤ්ච වඩ්ඪති. සෙසං පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බන්ති. පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං.

ඉති කසිණානි දසබලො,
දස යානි අවොච සබ්බධම්මදසො;
රූපාවචරම්හි චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානහෙතූනි.

එවං තානි ච තෙසඤ්ච,
භාවනානයමිමං විදිත්වාන;
තෙස්වෙව අයං භියෙයා,
පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙයයා.

පකිණ්ණකකථා

100. ඉමෙසු හි **පථවීකසිණවසෙන** එකොපි හුත්වා බහුධා හොතීතිආදිභාවො, ආකාසෙ වා උදකෙ වා පථවිං නිම්මිනිත්වා පදසා ගමනං, ඨානනිසජ්ජාදිකප්පනං වා, පරිත්තඅප්පමාණනයෙන අභිභායතනපටිලාභොති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ආපොකසිණවසෙන පථවියං උම්මුජ්ජනනිම්මුජ්ජනං, උදකවුට්ඨිසමුප්පාදනං, නදීසමුද්දාදිනිම්මානං, පථවීපබ්බතපාසාදාදීනං කම්පනන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

තෙජොකසිණවසෙන ධූමායනා, පජ්ජලනා, අඞ්ගාරවුට්ඨිසමුප්පාදනං, තෙජසා තෙජොපරියාදානං, යදෙව සො ඉච්ඡති තස්ස ඩහනසමත්ථතා, දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපදස්සනත්ථාය ආලොකකරණං, පරිනිබ්බානසමයෙ තෙජොධාතුයා සරීරජ්ඣාපනන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

වායොකසිණවසෙන වායුගතිගමනං, වාතවුට්ඨිසමුප්පාදනන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

නීලකසිණවසෙන නීලරූපනිම්මානං, අන්ධකාරකරණං, සුවණ්ණදුබ්බණ්ණනයෙන අභිභායතනපටිලාභො, සුභවිමොක්ඛාධිගමොති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

පීතකසිණවසෙන පීතකරූපනිම්මානං, සුවණ්ණන්ති අධිමුච්චනා, වුත්තනයෙනෙව අභිභායතනපටිලාභො, සුභවිමොක්ඛාධිගමො චාති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ලොහිතකසිණවසෙන ලොහිතකරූපනිම්මානං, වුත්තනයෙනෙව අභිභායතනපටිලාභො, සුභවිමොක්ඛාධිගමොති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ඔදාතකසිණවසෙන ඔදාතරූපනිම්මානං, ථීනමිද්ධස්ස දූරභාවකරණං, අන්ධකාරවිධමනං, දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපදස්සනත්ථාය ආලොකකරණන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ආලොකකසිණවසෙන සප්පභාරූපනිම්මානං, ථීනමිද්ධස්ස දූරභාවකරණං, අන්ධකාරවිධමනං, දිබ්බෙන චක්ඛුනා රූපදස්සනත්ථං ආලොකකරණන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

ආකාසකසිණවසෙන පටිච්ඡන්නානං විවටකරණං, අන්තොපථවීපබ්බතාදීසුපි ආකාසං නිම්මිනිත්වා ඉරියාපථකප්පනං, තිරොකුඩ්ඩාදීසු අසජ්ජමානගමනන්ති එවමාදීනි ඉජ්ඣන්ති.

සබ්බානෙව උද්ධං අධො තිරියං අද්වයං අප්පමාණන්ති ඉමං පභෙදං ලභන්ති. වුත්තඤ්හෙතං ''පථවීකසිණමෙකො සඤ්ජානාති. උද්ධමධොතිරියං අද්වයමප්පමාණ''න්තිආදි.

තත්ථ **උද්ධන්ති** උපරිගගනතලාභිමුඛං. **අධොති** හෙට්ඨාභූමිතලාභිමුඛං. **තිරියන්ති** ඛෙත්තමණ්ඩලමිව සමන්තා පරිච්ඡින්දිතං. එකච්චො හි උද්ධමෙව කසිණං වඩ්ඪෙති, එකච්චො අධො, එකච්චො සමන්තතො. තෙන තෙන වා කාරණෙන එවං පසාරෙති. ආලොකමිව දිබ්බචක්ඛුනා රූපදස්සනකාමො. තෙන වුත්තං උද්ධමධොතිරියන්ති.

අද්වයන්ති ඉදං පන එකස්ස අඤ්ඤභාවානුපගමනත්ථං වුත්තං. යථා හි උදකං පවිට්ඨස්ස සබ්බදිසාසු උදකමෙව හොති, න අඤ්ඤං, එවමෙව පථවීකසිණං පථවීකසිණමෙව හොති, නත්ථි තස්ස අඤ්ඤො කසිණසම්භෙදොති. එසෙව නයො සබ්බත්ථ. **අප්පමාණන්ති** ඉදං තස්ස ඵරණඅප්පමාණවසෙන වුත්තං. තඤ්හි චෙතසා ඵරන්තො සකලමෙව ඵරති. න අයමස්ස ආදි ඉදං මජ්ඣන්ති පමාණං ගණ්හාතීති.

101. යෙ ච තෙ සත්තා කම්මාවරණෙන වා සමන්නාගතා කිලෙසාවරණෙන වා සමන්නාගතා විපාකාවරණෙන වා සමන්නාගතා අසද්ධා අච්ඡන්දිකා දුප්පඤ්ඤා අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති වුත්තා, තෙසමෙකස්සාපෙකකසිණෙපි භාවනා න ඉජ්ඣති. තත්ථ **කම්මාවරණෙන සමන්නාගතාති** ආනන්තරියකම්මසමඞ්ගිනො. **කිලෙසාවරණෙන සමන්නාගතාති** නියතමිච්ඡාදිට්ඨිකා චෙව උභතොබ්‍යඤ්ජනකපණ්ඩකා ච. **විපාකාවරණෙන සමන්නාගතාති** අහෙතුකද්විහෙතුකපටිසන්ධිකා. **අසද්ධාති** බුද්ධාදීසු සද්ධාවිරහිතා. **අච්ඡන්දිකාති** අපච්චනීකපටිපදායං ඡන්දවිරහිතා . **දුප්පඤ්ඤාති** ලොකියලොකුත්තරසම්මාදිට්ඨියා විරහිතා. **අභබ්බා නියාමං ඔක්කමිතුං කුසලෙසු ධම්මෙසු සම්මත්තන්ති** කුසලෙසු ධම්මෙසු නියාමසඞ්ඛාතං සම්මත්තසඞ්ඛාතඤ්ච අරියමග්ගං ඔක්කමිතුං අභබ්බාති අත්ථො. න කෙවලඤ්ච කසිණෙයෙව, අඤ්ඤෙසුපි කම්මට්ඨානෙසු එතෙසමෙකස්සපි භාවනා න ඉජ්ඣති. තස්මා විගතවිපාකාවරණෙනපි කුලපුත්තෙන කම්මාවරණඤ්ච කිලෙසාවරණඤ්ච ආරකා පරිවජ්ජෙත්වා සද්ධම්මස්සවනසප්පුරිසූපනිස්සයාදීහි සද්ධඤ්ච ඡන්දඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච වඩ්ඪෙත්වා කම්මට්ඨානානුයොගෙ යොගො කරණීයොති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

සෙසකසිණනිද්දෙසො නාම

පඤ්චමො පරිච්ඡෙදො.

6. අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

උද්ධුමාතකාදිපදත්ථවණ්ණනා

102. කසිණානන්තරමුද්දිට්ඨෙසු පන උද්ධුමාතකං, විනීලකං, විපුබ්බකං, විච්ඡිද්දකං, වික්ඛායිතකං, වික්ඛිත්තකං, හතවික්ඛිත්තකං, ලොහිතකං, පුළවකං, අට්ඨිකන්ති දසසු අවිඤ්ඤාණකාසුභෙසු භස්තා විය වායුනා උද්ධං ජීවිතපරියාදානා යථානුක්කමං සමුග්ගතෙන සූනභාවෙන උද්ධුමාතත්තා උද්ධුමාතං, උද්ධුමාතමෙව **උද්ධුමාතකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං උද්ධුමාතන්ති **උද්ධුමාතකං**. තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙතං අධිවචනං.

විනීලං වුච්චති විපරිභින්නනීලවණ්ණං, විනීලමෙව **විනීලකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං විනීලන්ති විනීලකං. මංසුස්සදට්ඨානෙසු රත්තවණ්ණස්ස පුබ්බසන්නිචයට්ඨානෙසු සෙතවණ්ණස්ස යෙභුය්‍යෙන ච නීලවණ්ණස්ස නීලට්ඨානෙ නීලසාටකපාරුතස්සෙව ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

පරිභින්නට්ඨානෙසු විස්සන්දමානං පුබ්බං විපුබ්බං, විපුබ්බමෙව **විපුබ්බකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං විපුබ්බන්ති විපුබ්බකං. තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

විච්ඡිද්දං වුච්චති ද්විධා ඡින්දනෙන අපධාරිතං, විච්ඡිද්දමෙව **විච්ඡිද්දකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං විච්ඡිද්දන්ති විච්ඡිද්දකං. වෙමජ්ඣෙ ඡින්නස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

ඉතො ච එත්තො ච විවිධාකාරෙන සොණසිඞ්ගාලාදීහි ඛාදිතන්ති වික්ඛායිතං, වික්ඛායිතමෙව **වික්ඛායිතකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං වික්ඛායිතන්ති වික්ඛායිතකං. තථාරූපස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

විවිධං ඛිත්තං වික්ඛිත්තං, වික්ඛිත්තමෙව **වික්ඛිත්තකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං වික්ඛිත්තන්ති වික්ඛිත්තකං. අඤ්ඤෙන හත්ථං අඤ්ඤෙන පාදං අඤ්ඤෙන සීසන්ති එවං තතො තතො ඛිත්තස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

හතඤ්ච තං පුරිමනයෙනෙව වික්ඛිත්තකඤ්චාති **හතවික්ඛිත්තකං**. කාකපදාකාරෙන අඞ්ගපච්චඞ්ගෙසු සත්ථෙන හනිත්වා වුත්තනයෙන වික්ඛිත්තස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

ලොහිතං කිරති වික්ඛිපති ඉතො චිතො ච පග්ඝරතීති **ලොහිතකං**. පග්ඝරිතලොහිතමක්ඛිතස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

පුළවා වුච්චන්ති කිමයො, පුළවෙ කිරතීති **පුළවකං**. කිමිපරිපුණ්ණස්ස ඡවසරීරස්සෙතමධිවචනං.

අට්ඨියෙව **අට්ඨිකං**. පටික්කූලත්තා වා කුච්ඡිතං අට්ඨීති අට්ඨිකං. අට්ඨිසඞ්ඛලිකායපි එකට්ඨිකස්සපෙතමධිවචනං. ඉමානි ච පන උද්ධුමාතකාදීනි නිස්සාය උප්පන්නනිමිත්තානම්පි නිමිත්තෙසු පටිලද්ධජ්ඣානානම්පෙතානෙව නාමානි.

උද්ධුමාතකකම්මට්ඨානං

103. තත්ථ උද්ධුමාතකසරීරෙ උද්ධුමාතකනිමිත්තං උප්පාදෙත්වා උද්ධුමාතකසඞ්ඛාතං ඣානං භාවෙතුකාමෙන යොගිනා පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව වුත්තප්පකාරං ආචරියං උපසඞ්කමිත්වා කම්මට්ඨානං උග්ගහෙතබ්බං. තෙනස්ස කම්මට්ඨානං කථෙන්තෙන අසුභනිමිත්තත්ථාය ගමනවිධානං, සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණං, එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො, ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණන්ති එවං අප්පනාවිධානපරියොසානං සබ්බං කථෙතබ්බං. තෙනාපි සබ්බං සාධුකං උග්ගහෙත්වා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරං සෙනාසනං උපගන්ත්වා උද්ධුමාතකනිමිත්තං පරියෙසන්තෙන විහාතබ්බං.

104. එවං විහරන්තෙන ච අසුකස්මිං නාම ගාමද්වාරෙ වා අටවිමුඛෙ වා පන්ථෙ වා පබ්බතපාදෙ වා රුක්ඛමූලෙ වා සුසානෙ වා උද්ධුමාතකසරීරං නික්ඛිත්තන්ති කථෙන්තානං වචනං සුත්වාපි න තාවදෙව අතිත්ථෙන පක්ඛන්දන්තෙන විය ගන්තබ්බං. කස්මා? අසුභං හි නාමෙතං වාළමිගාධිට්ඨිතම්පි අමනුස්සාධිට්ඨිතම්පි හොති. තත්‍රස්ස ජීවිතන්තරායොපි සියා. ගමනමග්ගො වා පනෙත්ථ ගාමද්වාරෙන වා නහානතිත්ථෙන වා කෙදාරකොටියා වා හොති. තත්ථ විසභාගරූපං ආපාථමාගච්ඡති, තදෙව වා සරීරං විසභාගං හොති. පුරිසස්ස හි ඉත්ථිසරීරං ඉත්ථියා ච පුරිසසරීරං විසභාගං, තදෙතං අධුනාමතං සුභතොපි උපට්ඨාති, තෙනස්ස බ්‍රහ්මචරියන්තරායොපි සියා. සචෙ පන ‘‘නයිදං මාදිසස්ස භාරිය’’න්ති අත්තානං තක්කයති, එවං තක්කයමානෙන ගන්තබ්බං.

105. ගච්ඡන්තෙන ච සඞ්ඝත්ථෙරස්ස වා අඤ්ඤතරස්ස වා අභිඤ්ඤාතස්ස භික්ඛුනො කථෙත්වා ගන්තබ්බං. කස්මා? සචෙ හිස්ස සුසානෙ අමනුස්සසීහබ්‍යග්ඝාදීනං රූපසද්දාදිඅනිට්ඨාරම්මණාභිභූතස්ස අඞ්ගපච්චඞ්ගානි වා පවෙධෙන්ති, භුත්තං වා න පරිසණ්ඨාති, අඤ්ඤො වා ආබාධො හොති. අථස්ස සො විහාරෙ පත්තචීවරං සුරක්ඛිතං කරිස්සති. දහරෙ වා සාමණෙරෙ වා පහිණිත්වා තං භික්ඛුං පටිජග්ගිස්සති. අපිච සුසානං නාම නිරාසඞ්කට්ඨානන්ති මඤ්ඤමානා කතකම්මාපි අකතකම්මාපි චොරා සමොසරන්ති. තෙ මනුස්සෙහි අනුබද්ධා භික්ඛුස්ස සමීපෙ භණ්ඩකං ඡඩ්ඩෙත්වාපි පලායන්ති.

මනුස්සා ‘‘සහොඩ්ඪං චොරං අද්දසාමා’’ති භික්ඛුං ගහෙත්වා විහෙඨෙන්ති. අථස්ස සො ‘‘මා ඉමං විහෙඨයිත්ථ, මමායං කථෙත්වා ඉමිනා නාම කම්මෙන ගතො’’ති තෙ මනුස්සෙ සඤ්ඤාපෙත්වා සොත්ථිභාවං කරිස්සති. අයං ආනිසංසො කථෙත්වා ගමනෙ. තස්මා වුත්තප්පකාරස්ස භික්ඛුනො කථෙත්වා අසුභනිමිත්තදස්සනෙ සඤ්ජාතාභිලාසෙන යථානාම ඛත්තියො අභිසෙකට්ඨානං, යජමානො යඤ්ඤසාලං, අධනො වා පන නිධිට්ඨානං පීතිසොමනස්සජාතො ගච්ඡති, එවං පීතිසොමනස්සං උප්පාදෙත්වා අට්ඨකථාසු වුත්තෙන විධිනා ගන්තබ්බං. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො එකො අදුතියො ගච්ඡති උපට්ඨිතාය සතියා අසම්මුට්ඨාය අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අබහිගතෙන මානසෙන ගතාගතමග්ගං පච්චවෙක්ඛමානො. යස්මිං පදෙසෙ උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං නික්ඛිත්තං හොති, තස්මිං පදෙසෙ පාසාණං වා වම්මිකං වා රුක්ඛං වා ගච්ඡං වා ලතං වා සනිමිත්තං කරොති, සාරම්මණං කරොති. සනිමිත්තං කත්වා සාරම්මණං කත්වා උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං සභාවභාවතො උපලක්ඛෙති, වණ්ණතොපි ලිඞ්ගතොපි සණ්ඨානතොපි දිසතොපි ඔකාසතොපි පරිච්ඡෙදතොපි සන්ධිතො විවරතො නින්නතො ථලතො සමන්තතො. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොති , සූපධාරිතං උපධාරෙති, සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙති. සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා එකො අදුතියො ගච්ඡති උපට්ඨිතාය සතියා අසම්මුට්ඨාය අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අබහිගතෙන මානසෙන ගතාගතමග්ගං පච්චවෙක්ඛමානො. සො චඞ්කමන්තොපි තබ්භාගියඤ්ඤෙව චඞ්කමං අධිට්ඨාති. නිසීදන්තොපි තබ්භාගියඤ්ඤෙව ආසනං පඤ්ඤපෙති.

‘‘සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණා කිමත්ථියා කිමානිසංසාති? සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණා අසම්මොහත්ථා අසම්මොහානිසංසා. එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො කිමත්ථියො කිමානිසංසොති? එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො උපනිබන්ධනත්ථො උපනිබන්ධනානිසංසො. ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා කිමත්ථියා කිමානිසංසාති? ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා වීථිසම්පටිපාදනත්ථා වීථිසම්පටිපාදනානිසංසා.

‘‘සො ආනිසංසදස්සාවී රතනසඤ්ඤී හුත්වා චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙත්වා සම්පියායමානො තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං උපනිබන්ධති ‘අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්හා පරිමුච්චිස්සාමී’ති. සො විවිච්චෙව කාමෙහි…පෙ…. පඨමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති. තස්සාධිගතං හොති රූපාවචරං පඨමං ඣානං දිබ්බො ච විහාරො භාවනාමයඤ්ච පුඤ්ඤකිරියවත්ථු’’න්ති.

106. තස්මා යො චිත්තසඤ්ඤත්තත්ථාය සිවථිකදස්සනං ගච්ඡති, සො ඝණ්ඩිං පහරිත්වා ගණං සන්නිපාතෙත්වාපි ගච්ඡතු. කම්මට්ඨානසීසෙන පන ගච්ඡන්තෙන එකකෙන අදුතියෙන මූලකම්මට්ඨානං අවිස්සජ්ජෙත්වා තං මනසිකරොන්තෙනෙව සුසානෙ සොණාදිපරිස්සයවිනොදනත්ථං කත්තරදණ්ඩං වා යට්ඨිං වා ගහෙත්වා, සූපට්ඨිත භාවසම්පාදනෙන අසම්මුට්ඨං සතිං කත්වා, මනච්ඡට්ඨානඤ්ච ඉන්ද්‍රියානං අන්තොගතභාවසම්පාදනතො අබහිගතමනෙන හුත්වා ගන්තබ්බං.

විහාරතො නික්ඛමන්තෙනෙව අසුකදිසාය අසුකද්වාරෙන නික්ඛන්තොම්හීති ද්වාරං සල්ලක්ඛෙතබ්බං. තතො යෙන මග්ගෙන ගච්ඡති, සො මග්ගො වවත්ථපෙතබ්බො, අයං මග්ගො පාචීනදිසාභිමුඛො වා ගච්ඡති, පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණදිසාභිමුඛො වා විදිසාභිමුඛොවාති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ වාමතො ගච්ඡති, ඉමස්මිං ඨානෙ දක්ඛිණතො, ඉමස්මිං චස්ස ඨානෙ පාසාණො , ඉමස්මිං වම්මිකො, ඉමස්මිං රුක්ඛො, ඉමස්මිං ගච්ඡො, ඉමස්මිං ලතාති. එවං ගමනමග්ගං වවත්ථපෙන්තෙන නිමිත්තට්ඨානං ගන්තබ්බං. නො ච ඛො පටිවාතං. පටිවාතං ගච්ඡන්තස්ස හි කුණපගන්ධො ඝානං පහරිත්වා මත්ථලුඞ්ගං වා සඞ්ඛොභෙය්‍ය, ආහාරං වා ඡඩ්ඩාපෙය්‍ය, විප්පටිසාරං වා ජනෙය්‍ය ‘‘ඊදිසං නාම කුණපට්ඨානං ආගතොම්හී’’ති. තස්මා පටිවාතං වජ්ජෙත්වා අනුවාතං ගන්තබ්බං. සචෙ අනුවාතමග්ගෙන න සක්කා හොති ගන්තුං, අන්තරා පබ්බතො වා පපාතො වා පාසාණො වා වති වා කණ්ටකට්ඨානං වා උදකං වා චික්ඛල්ලං වා හොති, චීවරකණ්ණෙන නාසං පිදහිත්වා ගන්තබ්බං. ඉදමස්ස ගමනවත්තං.

107. එවං ගතෙන පන න තාව අසුභනිමිත්තං ඔලොකෙතබ්බං. දිසා වවත්ථපෙතබ්බා. එකස්මිං හි දිසාභාගෙ ඨිතස්ස ආරම්මණඤ්ච න විභූතං හුත්වා ඛායති, චිත්තඤ්ච න කම්මනියං හොති. තස්මා තං වජ්ජෙත්වා යත්ථ ඨිතස්ස ආරම්මණඤ්ච විභූතං හුත්වා ඛායති, චිත්තඤ්ච කම්මනියං හොති, තත්ථ ඨාතබ්බං. පටිවාතානුවාතඤ්ච පහාතබ්බං. පටිවාතෙ ඨිතස්ස හි කුණපගන්ධෙන උබ්බාළ්හස්ස චිත්තං විධාවති. අනුවාතෙ ඨිතස්ස සචෙ තත්ථ අධිවත්ථා අමනුස්සා හොන්ති, තෙ කුජ්ඣිත්වා අනත්ථං කරොන්ති. තස්මා ඊසකං උක්කම්ම නාතිඅනුවාතෙ ඨාතබ්බං. එවං තිට්ඨමානෙනාපි නාතිදූරෙ නාච්චාසන්නෙ නානුපාදං නානුසීසං ඨාතබ්බං. අතිදූරෙ ඨිතස්ස හි ආරම්මණං අවිභූතං හොති. අච්චාසන්නෙ භයමුප්පජ්ජති. අනුපාදං වා අනුසීසං වා ඨිතස්ස සබ්බං අසුභං සමං න පඤ්ඤායති. තස්මා නාතිදූරෙ නාච්චාසන්නෙ ඔලොකෙන්තස්ස ඵාසුකට්ඨානෙ සරීරවෙමජ්ඣභාගෙ ඨාතබ්බං.

108. එවං ඨිතෙන ‘‘තස්මිං පදෙසෙ පාසාණං වා…පෙ…. ලතං වා සනිමිත්තං කරොතී’’ති එවං වුත්තානි සමන්තා නිමිත්තානි උපලක්ඛෙතබ්බානි. තත්‍රිදං උපලක්ඛණවිධානං, සචෙ තස්ස නිමිත්තස්ස සමන්තා චක්ඛුපථෙ පාසාණො හොති, සො ‘‘අයං පාසාණො උච්චො වා නීචො වා ඛුද්දකො වා මහන්තො වා තම්බො වා කාළො වා සෙතො වා දීඝො වා පරිමණ්ඩලො වා’’ති වවත්ථපෙතබ්බො. තතො ‘‘ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං පාසාණො ඉදං අසුභනිමිත්තං, ඉදං අසුභනිමිත්තං අයං පාසාණො’’ති සල්ලක්ඛෙතබ්බං. සචෙ වම්මිකො හොති, සොපි ‘‘උච්චො වා නීචො වා ඛුද්දකො වා මහන්තො වා තම්බො වා කාළො වා සෙතො වා දීඝො වා පරිමණ්ඩලො වා’’ති වවත්ථපෙතබ්බො. තතො ‘‘ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං වම්මිකො ඉදං අසුභනිමිත්ත’’න්ති සල්ලක්ඛෙතබ්බං. සචෙ රුක්ඛො හොති, සොපි ‘‘අස්සත්ථො වා

නිග්‍රොධො වා කච්ඡකො වා කපීතනො වා උච්චො වා නීචො වා ඛුද්දකො වා මහන්තො වා තම්බො වා කාළො වා සෙතො වා''ති වවත්ථපෙතබ්බො. තතො ''ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං රුක්ඛො ඉදං අසුභනිමිත්ත''න්ති සල්ලක්ඛෙතබ්බං. සචෙ ගච්ඡො හොති, සොපි ''සින්දිවා කරමන්දො වා කණවීරො වා කුරණ්ඩකො වා උච්චො වා නීචො වා ඛුද්දකො වා මහන්තො වා''ති වවත්ථපෙතබ්බො. තතො ''ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං ගච්ඡො ඉදං අසුභනිමිත්ත''න්ති සල්ලක්ඛෙතබ්බං. සචෙ ලතා හොති, සාපි ''ලාබු වා කුම්භණ්ඩී වා සාමා වා කාළවල්ලි වා පූතිලතා වා''ති වවත්ථපෙතබ්බා. තතො ''ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ අයං ලතා ඉදං අසුභනිමිත්තං, ඉදං අසුභනිමිත්තං අයං ලතා''ති සල්ලක්ඛෙතබ්බං.

109. යං පන වුත්තං සනිමිත්තං කරොති සාරම්මණං කරොතීති, තං ඉධෙව අන්තොගධං. පුනප්පුනං වවත්ථපෙන්තො හි සනිමිත්තං කරොති නාම. අයං පාසාණො ඉදං අසුභනිමිත්තං, ඉදං අසුභනිමිත්තං අයං පාසාණොති එවං ද්වෙ ද්වෙ සමාසෙත්වා සමාසෙත්වා වවත්ථපෙන්තො සාරම්මණං කරොති නාම.

එවං සනිමිත්තං සාරම්මණඤ්ච කත්වා පන සභාවභාවතො වවත්ථපෙතීති වුත්තත්තා ය්වාස්ස සභාවභාවො අනඤ්ඤසාධාරණො අත්තනියො උද්ධුමාතකභාවො, තෙන මනසිකාතබ්බං. වණිතං උද්ධුමාතකන්ති එවං සභාවෙන සරසෙන වවත්ථපෙතබ්බන්ති අත්ථො.

110. එවං වවත්ථපෙත්වා වණ්ණතොපි ලිඞ්ගතොපි සණ්ඨානතොපි දිසතොපි ඔකාසතොපි පරිච්ඡෙදතොපීති ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගහෙතබ්බං. කථං? තෙන හි යොගිනා ඉදං සරීරං කාළස්ස වා ඔදාතස්ස වා මඞ්ගුරච්ඡවිනො වාති **වණ්ණතො** වවත්ථපෙතබ්බං. **ලිඞ්ගතො** පන ඉත්ථිලිඞ්ගං වා පුරිසලිඞ්ගං වාති අවවත්ථපෙත්වා පඨමවයෙ වා මජ්ඣිමවයෙ වා පච්ඡිමවයෙ වා ඨිතස්ස ඉදං සරීරන්ති වවත්ථපෙතබ්බං. **සණ්ඨානතො** උද්ධුමාතකස්ස සණ්ඨානවසෙනෙව ඉදමස්ස සීසසණ්ඨානං, ඉදං ගීවාසණ්ඨානං, ඉදං හත්ථසණ්ඨානං, ඉදං උදරසණ්ඨානං, ඉදං නාභිසණ්ඨානං, ඉදං කටිසණ්ඨානං, ඉදං ඌරුසණ්ඨානං, ඉදං ජඞ්ඝාසණ්ඨානං, ඉදං පාදසණ්ඨානන්ති වවත්ථපෙතබ්බං. **දිසතො** පන ඉමස්මිං සරීරෙ ද්වෙ දිසා නාභියා අධො හෙට්ඨිමදිසා උද්ධං උපරිමදිසාති වවත්ථපෙතබ්බං. අථ වා අහං ඉමිස්සා දිසාය ඨිතො අසුභනිමිත්තං ඉමිස්සාති වවත්ථපෙතබ්බං. **ඔකාසතො** පන ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ හත්ථා, ඉමස්මිං පාදා, ඉමස්මිං සීසං, ඉමස්මිං මජ්ඣිමකායො ඨිතොති වවත්ථපෙතබ්බං. අථ වා අහං ඉමස්මිං ඔකාසෙ ඨිතො අසුභනිමිත්තං ඉමස්මින්ති වවත්ථපෙතබ්බං. **පරිච්ඡෙදතො** ඉදං සරීරං අධො පාදතලෙන උපරි කෙසමත්ථකෙන තිරියං තචෙන පරිච්ඡින්නං, යථාපරිච්ඡින්නෙ ච ඨානෙ ද්වත්තිංසකුණපභරිතමෙවාති වවත්ථපෙතබ්බං. අථ වා අයමස්ස හත්ථපරිච්ඡෙදො, අයං පාදපරිච්ඡෙදො, අයං සීසපරිච්ඡෙදො, අයං මජ්ඣිමකායපරිච්ඡෙදොති වවත්ථපෙතබ්බං. යත්තකං වා පන ඨානං ගණ්හති, තත්තකමෙව ඉදං ඊදිසං උද්ධුමාතකන්ති පරිච්ඡින්දිතබ්බං. පුරිසස්ස පන ඉත්ථිසරීරං ඉත්ථියා වා පුරිසසරීරං න වට්ටති. විසභාගෙ සරීරෙ ආරම්මණං න උපට්ඨාති, විප්ඵන්දනස්සෙව පච්චයො හොති. ''උග්ඝාටිතාපි හි ඉත්ථී පුරිසස්ස චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතී''ති (අ. නි. 5.55) මජ්ඣිමට්ඨකථායං වුත්තං. තස්මා සභාගසරීරෙයෙව එවං ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං.

111. යො පන පුරිමබුද්ධානං සන්තිකෙ ආසෙවිතකම්මට්ඨානො පරිහතධුතඞ්ගො පරිමද්දිතමහාභූතො පරිග්ගහිතසඞ්ඛාරො වවත්ථාපිතනාමරූපො උග්ඝාටිතසත්තසඤ්ඤො කතසමණධම්මො වාසිතවාසනො භාවිතභාවනො සබීජො ඤාණුත්තරො අප්පකිලෙසො කුලපුත්තො, තස්ස ඔලොකිතොලොකිතට්ඨානෙයෙව පටිභාගනිමිත්තං උපට්ඨාති. නො චෙ එවං උපට්ඨාති, අථෙවං ඡබ්බිධෙන නිමිත්තං ගණ්හතො උපට්ඨාති. යස්ස පන එවම්පි න උපට්ඨාති, තෙන සන්ධිතො විවරතො නින්නතො ථලතො සමන්තතොති පුනපි පඤ්චවිධෙන නිමිත්තං ගහෙතබ්බං.

112. තත්ථ **සන්ධිතොති** අසීතිසතසන්ධිතො. උද්ධුමාතකෙ පන කථං අසීතිසතසන්ධයො වවත්ථපෙස්සති. තස්මානෙන තයො දක්ඛිණහත්ථසන්ධී, තයො වාමහත්ථසන්ධී, තයො දක්ඛිණපාදසන්ධී, තයො වාමපාදසන්ධී , එකො ගීවසන්ධි, එකො කටිසන්ධීති එවං චුද්දසමහාසන්ධිවසෙන සන්ධිතො වවත්ථපෙතබ්බං. **විවරතොති** විවරං නාම හත්ථන්තරං පාදන්තරං උදරන්තරං කණ්ණන්තරන්ති එවං විවරතො වවත්ථපෙතබ්බං. අක්ඛීනම්පි නිම්මීලිතභාවො වා උම්මීලිතභාවො වා මුඛස්ස ච පිහිතභාවො වා විවටභාවො වා වවත්ථපෙතබ්බො. **නින්නතොති** යං සරීරෙ නින්නට්ඨානං අක්ඛිකූපො වා අන්තොමුඛං වා ගලවාටකො වා, තං වවත්ථපෙතබ්බං. අථ වා අහං නින්නෙ ඨිතො සරීරං උන්නතෙති වවත්ථපෙතබ්බං. **ථලතොති** යං සරීරෙ උන්නතට්ඨානං ජණ්ණුකං වා උරො වා නලාටං වා, තං වවත්ථපෙතබ්බං. අථ වා අහං ථලෙ ඨිතො සරීරං නින්නෙති වවත්ථපෙතබ්බං. **සමන්තතොති** සබ්බං සරීරං සමන්තතො වවත්ථපෙතබ්බං. සකලසරීරෙ ඤාණං චාරෙත්වා යං ඨානං විභූතං හුත්වා උපට්ඨාති, තත්ථ ''උද්ධුමාතකං උද්ධුමාතක''න්ති චිත්තං ඨපෙතබ්බං. සචෙ එවම්පි න උපට්ඨාති, උදරපරියොසානං අතිරෙකං උද්ධුමාතකං හොති, තත්ථ ''උද්ධුමාතකං උද්ධුමාතක''න්ති චිත්තං ඨපෙතබ්බං.

113. ඉදානි ''සො තං නිමිත්තං සුග්ගහිතං කරොතී''තිආදීසු අයං **විනිච්ඡයකථා** –

තෙන යොගිනා තස්මිං සරීරෙ යථාවුත්තනිමිත්තග්ගාහවසෙන සුට්ඨු නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා ආවජ්ජිතබ්බං. එවං පුනප්පුනං කරොන්තෙන සාධුකං උපධාරෙතබ්බඤ්චෙව වවත්ථපෙතබ්බඤ්ච. සරීරතො නාතිදූරෙ නාච්චාසන්නෙ පදෙසෙ ඨිතෙන වා නිසින්නෙන වා චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙත්වා නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බං. ''උද්ධුමාතකපටික්කූලං උද්ධුමාතකපටික්කූල''න්ති සතක්ඛත්තුං සහස්සක්ඛත්තුං උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙතබ්බං, නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජිතබ්බං. එවං පුනප්පුනං කරොන්තස්ස උග්ගහනිමිත්තං සුග්ගහිතං හොති. කදා සුග්ගහිතං හොති? යදා උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙන්තස්ස නිම්මීලෙත්වා ආවජ්ජෙන්තස්ස ච එකසදිසං හුත්වා ආපාථමාගච්ඡති, තදා සුග්ගහිතං නාම හොති.

සො තං නිමිත්තං එවං සුග්ගහිතං කත්වා සූපධාරිතං උපධාරෙත්වා සුවවත්ථිතං වවත්ථපෙත්වා සචෙ තත්ථෙව භාවනාපරියොසානං පත්තුං න සක්කොති, අථානෙන ආගමනකාලෙ වුත්තනයෙනෙව එකකෙන අදුතියෙන තදෙව කම්මට්ඨානං මනසිකරොන්තෙන සූපට්ඨිතං සතිං කත්වා අන්තොගතෙහි ඉන්ද්‍රියෙහි අබහිගතෙන මානසෙන අත්තනො සෙනාසනමෙව ගන්තබ්බං.

සුසානා නික්ඛමන්තෙනෙව ච ආගමනමග්ගො වවත්ථපෙතබ්බො, යෙන මග්ගෙන නික්ඛන්තොස්මි, අයං මග්ගො පාචීනදිසාභිමුඛො වා ගච්ඡති, පච්ඡිමඋත්තරදක්ඛිණදිසාභිමුඛො වා ගච්ඡති, විදිසාභිමුඛො වා ගච්ඡති. ඉමස්මිං පන ඨානෙ වාමතො ගච්ඡති, ඉමස්මිං දක්ඛිණතො, ඉමස්මිං චස්ස ඨානෙ පාසාණො, ඉමස්මිං වම්මිකො, ඉමස්මිං රුක්ඛො, ඉමස්මිං ගච්ඡො, ඉමස්මිං ලතාති එවං ආගමනමග්ගං වවත්ථපෙත්වා ආගතෙන චඞ්කමන්තෙනාපි තබ්භාගියොව චඞ්කමො අධිට්ඨාතබ්බො, අසුභනිමිත්තදිසාභිමුඛෙ භූමිප්පදෙසෙ චඞ්කමිතබ්බන්ති අත්ථො. නිසීදන්තෙන ආසනම්පි තබ්භාගියමෙව පඤ්ඤපෙතබ්බං. සචෙ පන තස්සං දිසායං සොබ්භො වා පපාතො වා රුක්ඛො වා වති වා කලලං වා හොති, න සක්කා තංදිසාභිමුඛෙ භූමිප්පදෙසෙ චඞ්කමිතුං, ආසනම්පි අනොකාසත්තා න සක්කා පඤ්ඤපෙතුං. තං දිසං අනපලොකෙන්තෙනාපි ඔකාසානුරූපෙ ඨානෙ චඞ්කමිතබ්බඤ්චෙව නිසීදිතබ්බඤ්ච. චිත්තං පන තංදිසාභිමුඛංයෙව කාතබ්බං.

114. ඉදානි ‘‘සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණා කිමත්ථියා’’තිආදිපඤ්හානං ‘‘අසම්මොහත්ථා’’තිආදිවිස්සජ්ජනෙ අයං අධිප්පායො. යස්ස හි අවෙලායං උද්ධුමාතකනිමිත්තට්ඨානං ගන්ත්වා සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණං කත්වා නිමිත්තග්ගහණත්ථං චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා ඔලොකෙන්තස්සෙව තං මතසරීරං උට්ඨහිත්වා ඨිතං විය අජ්ඣොත්ථරමානං විය අනුබන්ධමානං විය ච හුත්වා උපට්ඨාති, සො තං බීභච්ඡං භෙරවාරම්මණං දිස්වා වික්ඛිත්තචිත්තො උම්මත්තකො විය හොති, භයං ඡම්භිතත්තං ලොමහංසං පාපුණාති. පාළියං හි විභත්තඅට්ඨතිංසාරම්මණෙසු අඤ්ඤං එවරූපං භෙරවාරම්මණං නාම නත්ථි. ඉමස්මිං හි කම්මට්ඨානෙ ඣානවිබ්භන්තකො නාම හොති. කස්මා? අතිභෙරවත්තා කම්මට්ඨානස්ස. තස්මා තෙන යොගිනා සන්ථම්භෙත්වා සතිං සූපට්ඨිතං කත්වා මතසරීරං උට්ඨහිත්වා අනුබන්ධනකං නාම නත්ථි. සචෙ හි සො ‘‘එතස්ස සමීපෙ ඨිතො පාසාණො වා ලතා වා ආගච්ඡෙය්‍ය, සරීරම්පි ආගච්ඡෙය්‍ය. යථා පන සො පාසාණො වා ලතා වා නාගච්ඡති, එවං සරීරම්පි නාගච්ඡති. අයං පන තුය්හං උපට්ඨානාකාරො සඤ්ඤජො සඤ්ඤාසම්භවො, කම්මට්ඨානං තෙ අජ්ජ උපට්ඨිතං, මා භායි භික්ඛූ’’ති තාසං විනොදෙත්වා හාසං උප්පාදෙත්වා තස්මිං නිමිත්තෙ චිත්තං සඤ්චරාපෙතබ්බං. එවං විසෙසමධිගච්ඡති. ඉදමෙතං සන්ධාය වුත්තං ‘‘සමන්තා නිමිත්තුපලක්ඛණා අසම්මොහත්ථා’’ති.

එකාදසවිධෙන පන නිමිත්තග්ගාහං සම්පාදෙන්තො කම්මට්ඨානං උපනිබන්ධති. තස්ස හි චක්ඛූනි උම්මීලෙත්වා ඔලොකනපච්චයා උග්ගහනිමිත්තං උප්පජ්ජති. තස්මිං මානසං චාරෙන්තස්ස පටිභාගනිමිත්තං උප්පජ්ජති. තත්ථ මානසං චාරෙන්තො අප්පනං පාපුණාති. අප්පනායං ඨත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො අරහත්තං සච්ඡිකරොති. තෙන වුත්තං ‘‘එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගාහො උපනිබන්ධනත්ථො’’ති.

115. **ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා වීථිසම්පටිපාදනත්ථාති** එත්ථ පන යා ගතමග්ගස්ස ච ආගතමග්ගස්ස ච පච්චවෙක්ඛණා වුත්තා, සා කම්මට්ඨානවීථියා සම්පටිපාදනත්ථාති අත්ථො. සචෙ හි ඉමං භික්ඛුං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා ආගච්ඡන්තං අන්තරාමග්ගෙ කෙචි අජ්ජ, භන්තෙ, කතිමීති දිවසං වා පුච්ඡන්ති, පඤ්හං වා පුච්ඡන්ති, පටිසන්ථාරං වා කරොන්ති, අහං කම්මට්ඨානිකොති තුණ්හීභූතෙන ගන්තුං න වට්ටති. දිවසො කථෙතබ්බො, පඤ්හො විස්සජ්ජෙතබ්බො. සචෙ න ජානාති, න ජානාමීති වත්තබ්බං. ධම්මිකො පටිසන්ථාරො කාතබ්බො. තස්සෙවං කරොන්තස්ස උග්ගහිතං තරුණනිමිත්තං නස්සති. තස්මිං නස්සන්තෙපි දිවසං පුට්ඨෙන කථෙතබ්බමෙව. පඤ්හං අජානන්තෙන න ජානාමීති වත්තබ්බං. ජානන්තෙන එකදෙසෙන කථෙතුම්පි වට්ටති, පටිසන්ථාරොපි කාතබ්බො. ආගන්තුකං පන භික්ඛුං දිස්වා ආගන්තුකපටිසන්ථාරො කාතබ්බොව. අවසෙසානිපි චෙතියඞ්ගණවත්තබොධියඞ්ගණවත්තඋපොසථාගාරවත්තභොජනසාලාජන්තාඝරආචරියුපජ්ඣායආගන්තුකගමිකවත්තාදීනි සබ්බානි ඛන්ධකවත්තානි පූරෙතබ්බානෙව. තස්ස තානි පූරෙන්තස්සාපි තං තරුණනිමිත්තං නස්සති, පුන ගන්ත්වා නිමිත්තං ගණ්හිස්සාමීති ගන්තුකාමස්සාපි අමනුස්සෙහි වා වාළමිගෙහි වා අධිට්ඨිතත්තා සුසානම්පි ගන්තුං න සක්කා හොති, නිමිත්තං වා අන්තරධායති. උද්ධුමාතකං හි එකමෙව වා ද්වෙ වා දිවසෙ ඨත්වා විනීලකාදිභාවං ගච්ඡති. සබ්බකම්මට්ඨානෙසු එතෙන සමං දුල්ලභං කම්මට්ඨානං නාම නත්ථි. තස්මා එවං නට්ඨෙ නිමිත්තෙ තෙන භික්ඛුනා රත්තිට්ඨානෙ වා දිවාඨානෙ වා නිසීදිත්වා අහං ඉමිනා නාම ද්වාරෙන විහාරා නික්ඛමිත්වා අසුකදිසාභිමුඛං මග්ගං පටිපජ්ජිත්වා අසුකස්මිං නාම ඨානෙ වාමං ගණ්හිං, අසුකස්මිං දක්ඛිණං. තස්ස අසුකස්මිං ඨානෙ පාසාණො, අසුකස්මිං වම්මිකරුක්ඛගච්ඡලතානමඤ්ඤතරං. සොහං තෙන මග්ගෙන ගන්ත්වා අසුකස්මිං නාම ඨානෙ අසුභං අද්දසං. තත්ථ අසුකදිසාභිමුඛො ඨත්වා එවඤ්චෙවඤ්ච සමන්තා නිමිත්තානි සල්ලක්ඛෙත්වා එවං අසුභනිමිත්තං උග්ගහෙත්වා අසුකදිසාය සුසානතො නික්ඛමිත්වා එවරූපෙන නාම මග්ගෙන ඉදඤ්චිදඤ්ච කරොන්තො ආගන්ත්වා ඉධ නිසින්නොති එවං යාව පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා නිසින්නට්ඨානං, තාව ගතාගතමග්ගො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො. තස්සෙවං පච්චවෙක්ඛතො තං නිමිත්තං පාකටං හොති, පුරතො නික්ඛිත්තං විය උපට්ඨාති. කම්මට්ඨානං පුරිමාකාරෙනෙව වීථිං පටිපජ්ජති. තෙන වුත්තං ‘‘ගතාගතමග්ගපච්චවෙක්ඛණා වීථිසම්පටිපාදනත්ථා’’ති.

116. ඉදානි **ආනිසංසදස්සාවී රතනසඤ්ඤී හුත්වා චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙත්වා සම්පියායමානො තස්මිං ආරම්මණෙ චිත්තං උපනිබන්ධතීති** එත්ථ උද්ධුමාතකපටික්කූලෙ මානසං චාරෙත්වා ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා ඣානපදට්ඨානං විපස්සනං වඩ්ඪෙන්තො ‘‘අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්හා පරිමුච්චිස්සාමී’’ති එවං ආනිසංසදස්සාවිනා භවිතබ්බං.

යථා පන දුග්ගතො පුරිසො මහග්ඝං මණිරතනං ලභිත්වා දුල්ලභං වත මෙ ලද්ධන්ති තස්මිං රතනසඤ්ඤී හුත්වා ගාරවං ජනෙත්වා විපුලෙන පෙමෙන සම්පියායමානො තං රක්ඛෙය්‍ය, එවමෙව ‘‘දුල්ලභං මෙ ඉදං කම්මට්ඨානං ලද්ධං දුග්ගතස්ස මහග්ඝමණිරතනසදිසං. චතුධාතුකම්මට්ඨානිකො හි අත්තනො චත්තාරො මහාභූතෙ පරිග්ගණ්හාති, ආනාපානකම්මට්ඨානිකො අත්තනො නාසිකවාතං පරිග්ගණ්හාති, කසිණකම්මට්ඨානිකො කසිණං කත්වා යථාසුඛං භාවෙති, එවං ඉතරානි කම්මට්ඨානානි සුලභානි. ‘ඉදං පන එකමෙව වා ද්වෙ වා දිවසෙ තිට්ඨති, තතො පරං විනීලකාදිභාවං පාපුණාතී’ති නත්ථි ඉතො දුල්ලභතර’’න්ති තස්මිං රතනසඤ්ඤිනා හුත්වා චිත්තීකාරං උපට්ඨපෙත්වා සම්පියායමානෙන තං නිමිත්තං රක්ඛිතබ්බං. රත්තිට්ඨානෙ ච දිවාට්ඨානෙ ච ‘‘උද්ධුමාතකපටික්කූලං උද්ධුමාතකපටික්කූල’’න්ති තත්ථ පුනප්පුනං චිත්තං උපනිබන්ධිතබ්බං. පුනප්පුනං තං නිමිත්තං ආවජ්ජිතබ්බං, මනසිකාතබ්බං. තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං.

117. තස්සෙවං කරොතො පටිභාගනිමිත්තං උප්පජ්ජති. තත්‍රිදං නිමිත්තද්වයස්ස නානාකරණං, උග්ගහනිමිත්තං විරූපං බීභච්ඡං භෙරවදස්සනං හුත්වා උපට්ඨාති . පටිභාගනිමිත්තං පන යාවදත්ථං භුඤ්ජිත්වා නිපන්නො ථූලඞ්ගපච්චඞ්ගපුරිසො විය. තස්ස පටිභාගනිමිත්තපටිලාභසමකාලමෙව බහිද්ධා කාමානං අමනසිකාරා වික්ඛම්භනවසෙන කාමච්ඡන්දො පහීයති. අනුනයප්පහානෙනෙව චස්ස ලොහිතප්පහානෙන පුබ්බො විය බ්‍යාපාදොපි පහීයති. තථා ආරද්ධවීරියතාය ථිනමිද්ධං, අවිප්පටිසාරකරසන්තධම්මානුයොගවසෙන උද්ධච්චකුක්කුච්චං, අධිගතවිසෙසස්ස පච්චක්ඛතාය පටිපත්තිදෙසකෙ සත්ථරි පටිපත්තියං පටිපත්තිඵලෙ ච විචිකිච්ඡා පහීයතීති පඤ්ච නීවරණානි පහීයන්ති. තස්මිඤ්ඤෙව ච නිමිත්තෙ චෙතසො අභිනිරොපනලක්ඛණො විතක්කො, නිමිත්තානුමජ්ජනකිච්චං සාධයමානො විචාරො, පටිලද්ධවිසෙසාධිගමපච්චයා පීති, පීතිමනස්ස පස්සද්ධිසම්භවතො පස්සද්ධි, තන්නිමිත්තං සුඛං, සුඛිතස්ස චිත්තසමාධිසම්භවතො සුඛනිමිත්තා එකග්ගතා චාති ඣානඞ්ගානි පාතුභවන්ති. එවමස්ස පඨමජ්ඣානපටිබිම්බභූතං උපචාරජ්ඣානම්පි තඞ්ඛණඤ්ඤෙව නිබ්බත්තති. ඉතො පරං යාව පඨමජ්ඣානස්ස අප්පනා චෙව වසිප්පත්ති ච, තාව සබ්බං පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

විනීලකාදිකම්මට්ඨානානි

118. ඉතො පරෙසු පන විනීලකාදීසුපි යං තං ‘‘උද්ධුමාතකං අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො එකො අදුතියො ගච්ඡති උපට්ඨිතාය සතියා’’තිආදිනා නයෙන ගමනං ආදිං කත්වා ලක්ඛණං වුත්තං, තං සබ්බං ‘‘විනීලකං අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො, විපුබ්බකං අසුභනිමිත්තං උග්ගණ්හන්තො’’ති එවං තස්ස තස්ස වසෙන තත්ථ තත්ථ උද්ධුමාතකපදමත්තං පරිවත්තෙත්වා වුත්තනයෙනෙව සවිනිච්ඡයාධිප්පායං වෙදිතබ්බං.

අයං පන විසෙසො – **විනීලකෙ** ‘‘විනීලකපටික්කූලං විනීලකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තඤ්චෙත්ථ කබරකබරවණ්ණං හුත්වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන උස්සදවසෙන උපට්ඨාති.

විපුබ්බකෙ ‘‘විපුබ්බකපටික්කූලං විපුබ්බකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ පග්ඝරන්තමිව උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං නිච්චලං සන්නිසින්නං හුත්වා උපට්ඨාති.

විච්ඡිද්දකං යුද්ධමණ්ඩලෙ වා චොරාටවියං වා සුසානෙ වා යත්ථ රාජානො චොරෙ ඡින්දාපෙන්ති. අරඤ්ඤෙ වා පන සීහබ්‍යග්ඝෙහි ඡින්නපුරිසට්ඨානෙ ලබ්භති. තස්මා තථාරූපං ඨානං ගන්ත්වා සචෙ නානාදිසායං පතිතම්පි එකාවජ්ජනෙන ආපාථමාගච්ඡති ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ ආගච්ඡති, සයං හත්ථෙන න පරාමසිතබ්බං. පරාමසන්තො හි විස්සාසං ආපජ්ජති. තස්මා ආරාමිකෙන වා සමණුද්දෙසෙන වා අඤ්ඤෙන වා කෙනචි එකට්ඨානෙ කාරෙතබ්බං. අලභන්තෙන කත්තරයට්ඨියා වා දණ්ඩකෙන වා එකඞ්ගුලන්තරං කත්වා උපනාමෙතබ්බං. එවං උපනාමෙත්වා ‘‘විච්ඡිද්දකපටික්කූලං විච්ඡිද්දකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. තත්ථ උග්ගහනිමිත්තං මජ්ඣෙ ඡිද්දං විය උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන පරිපුණ්ණං හුත්වා උපට්ඨාති.

වික්ඛායිතකෙ වික්ඛායිතකපටික්කූලං වික්ඛායිතකපටික්කූලන්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ තහිං තහිං ඛායිතසදිසමෙව උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පරිපුණ්ණංව හුත්වා උපට්ඨාති.

වික්ඛිත්තකම්පි විච්ඡිද්දකෙ වුත්තනයෙනෙව අඞ්ගුලඞ්ගුලන්තරං කාරෙත්වා වා කත්වා වා ‘‘වික්ඛිත්තකපටික්කූලං වික්ඛිත්තකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එත්ථ උග්ගහනිමිත්තං පාකටන්තරං හුත්වා උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන පරිපුණ්ණංව හුත්වා උපට්ඨාති.

හතවික්ඛිත්තකම්පි විච්ඡිද්දකෙ වුත්තප්පකාරෙසුයෙව ඨානෙසු ලබ්භති. තස්මා තත්ථ ගන්ත්වා වුත්තනයෙනෙව අඞ්ගුලඞ්ගුලන්තරං කාරෙත්වා වා කත්වා වා ‘‘හතවික්ඛිත්තකපටික්කූලං හතවික්ඛිත්තකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ පඤ්ඤායමානං පහාරමුඛං විය හොති. පටිභාගනිමිත්තං පරිපුණ්ණමෙව හුත්වා උපට්ඨාති.

ලොහිතකං යුද්ධමණ්ඩලාදීසු ලද්ධප්පහාරානං හත්ථපාදාදීසු වා ඡින්නෙසු භින්නගණ්ඩපීළකාදීනං වා මුඛතො පග්ඝරමානකාලෙ ලබ්භති. තස්මා තං දිස්වා ‘‘ලොහිතකපටික්කූලං ලොහිතකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එත්ථ උග්ගහනිමිත්තං වාතප්පහතා විය රත්තපටාකා චලමානාකාරං උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං පන සන්නිසින්නං හුත්වා උපට්ඨාති.

පුළවකං ද්වීහතීහච්චයෙන කුණපස්ස නවහි වණමුඛෙහි කිමිරාසිපග්ඝරණකාලෙ හොති. අපිච තං සොණසිඞ්ගාලමනුස්සගොමහිංසහත්ථිඅස්සඅජගරාදීනං සරීරප්පමාණමෙව හුත්වා සාලිභත්තරාසි විය තිට්ඨති . තෙසු යත්ථ කත්ථචි ‘‘පුළවකපටික්කූලං පුළවකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. චූළපිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරස්ස හි කාළදීඝවාපියා අන්තො හත්ථිකුණපෙ නිමිත්තං උපට්ඨාසි. උග්ගහනිමිත්තං පනෙත්ථ චලමානං විය උපට්ඨාති. පටිභාගනිමිත්තං සාලිභත්තපිණ්ඩො විය සන්නිසින්නං හුත්වා උපට්ඨාති.

අට්ඨිකං ‘‘සෙය්‍යථාපි පස්සෙය්‍ය සරීරං සිවථිකාය ඡඩ්ඩිතං අට්ඨිකසඞ්ඛලිකං සමංසලොහිතං නහාරුසම්බන්ධ’’න්තිආදිනා (ම. නි. 3.154) නයෙන නානප්පකාරතො වුත්තං. තත්ථ යත්ථ තං නික්ඛිත්තං හොති, තත්ථ පුරිමනයෙනෙව ගන්ත්වා සමන්තා පාසාණාදීනං වසෙන සනිමිත්තං සාරම්මණං කත්වා ඉදං අට්ඨිකන්ති සභාවභාවතො උපලක්ඛෙත්වා වණ්ණාදිවසෙන එකාදසහාකාරෙහි නිමිත්තං උග්ගහෙතබ්බං.

119. තං පන **වණ්ණතො** සෙතන්ති ඔලොකෙන්තස්ස න උපට්ඨාති, ඔදාතකසිණසම්භෙදො හොති. තස්මා අට්ඨිකන්ති පටික්කූලවසෙනෙව ඔලොකෙතබ්බං. **ලිඞ්ගන්ති** ඉධ හත්ථාදීනං නාමං. තස්මා හත්ථපාදසීසඋරබාහුකටිඌරුජඞ්ඝානං වසෙන ලිඞ්ගතො වවත්ථපෙතබ්බං. දීඝරස්සවට්ටචතුරස්සඛුද්දකමහන්තවසෙන පන **සණ්ඨානතො** වවත්ථපෙතබ්බං. **දිසොකාසා** වුත්තනයා එව. තස්ස තස්ස අට්ඨිනො පරියන්තවසෙන **පරිච්ඡෙදතො** වවත්ථපෙත්වා යදෙවෙත්ථ පාකටං හුත්වා උපට්ඨාති, තං ගහෙත්වා අප්පනා පාපුණිතබ්බා. තස්ස තස්ස අට්ඨිනො නින්නට්ඨානථලට්ඨානවසෙන පන **නින්නතො** ච **ථලතො** ච වවත්ථපෙතබ්බං. පදෙසවසෙනාපි අහං නින්නෙ ඨිතො, අට්ඨි ථලෙ, අහං ථලෙ, අට්ඨි නින්නෙතිපි වවත්ථපෙතබ්බං. ද්වින්නං පන අට්ඨිකානං ඝටිතඝටිතට්ඨානවසෙන **සන්ධිතො** වවත්ථපෙතබ්බං. අට්ඨිකානංයෙව අන්තරවසෙන **විවරතො** වවත්ථපෙතබ්බං. සබ්බත්ථෙව පන ඤාණං චාරෙත්වා ඉමස්මිං ඨානෙ ඉදමට්ඨීති **සමන්තතො** වවත්ථපෙතබ්බං. එවම්පි නිමිත්තෙ අනුපට්ඨහන්තෙ නලාටට්ඨිම්හි චිත්තං සණ්ඨපෙතබ්බං.

120. යථා චෙත්ථ, එවං ඉදං එකාදසවිධෙන නිමිත්තග්ගහණං ඉතො පුරිමෙසු පුළවකාදීසුපි යුජ්ජමානවසෙන සල්ලක්ඛෙතබ්බං. ඉදඤ්ච පන කම්මට්ඨානං සකලායපි අට්ඨිකසඞ්ඛලිකාය එකස්මිම්පි අට්ඨිකෙ සම්පජ්ජති. තස්මා තෙසු යත්ථකත්ථචි එකාදසවිධෙන නිමිත්තං උග්ගහෙත්වා ‘‘අට්ඨිකපටික්කූලං අට්ඨිකපටික්කූල’’න්ති මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. ඉධ උග්ගහනිමිත්තම්පි පටිභාගනිමිත්තම්පි එකසදිසමෙව හොතීති වුත්තං, තං එකස්මිං අට්ඨිකෙ යුත්තං. අට්ඨිකසඞ්ඛලිකාය පන උග්ගහනිමිත්තෙ පඤ්ඤායමානෙ විවරතා. පටිභාගනිමිත්තෙ පරිපුණ්ණභාවො යුජ්ජති. එකට්ඨිකෙපි ච උග්ගහනිමිත්තෙන බීභච්ඡෙන භයානකෙන භවිතබ්බං. පටිභාගනිමිත්තෙන පීතිසොමනස්සජනකෙන, උපචාරාවහත්තා.

ඉමස්මිං හි ඔකාසෙ යං අට්ඨකථාසු වුත්තං, තං ද්වාරං දත්වාව වුත්තං. තථා හි තත්ථ ‘‘චතූසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු දසසු ච අසුභෙසු පටිභාගනිමිත්තං නත්ථි. බ්‍රහ්මවිහාරෙසු හි සීමසම්භෙදොයෙව නිමිත්තං. දසසු ච අසුභෙසු නිබ්බිකප්පං කත්වා පටික්කූලභාවෙයෙව දිට්ඨෙ නිමිත්තං නාම හොතී’’ති වත්වාපි පුන අනන්තරමෙව ‘‘දුවිධං ඉධ නිමිත්තං උග්ගහනිමිත්තං පටිභාගනිමිත්තං. උග්ගහනිමිත්තං විරූපං බීභච්ඡං භයානකං හුත්වා උපට්ඨාතී’’තිආදි වුත්තං. තස්මා යං විචාරෙත්වා අවොචුම්හ, ඉදමෙවෙත්ථ යුත්තං.

අපිච මහාතිස්සත්ථෙරස්ස දන්තට්ඨිකමත්තාවලොකනෙන සකලිත්ථිසරීරස්ස අට්ඨිසඞ්ඝාතභාවෙන උපට්ඨානාදීනි චෙත්ථ නිදස්සනානීති.

ඉති අසුභානි සුභගුණො, දසසතලොචනෙන ථුතකිත්ති;
යානි අවොච දසබලො, එකෙකජ්ඣානහෙතූනීති.

එවං තානි ච තෙසඤ්ච, භාවනානයමිමං විදිත්වාන;
තෙස්වෙව අයං භියොා, පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

පකිණ්ණකකථා

121. එතෙසු හි යත්ථ කත්ථචි අධිගතජ්ඣානො සුවික්ඛම්භිතරාගත්තා වීතරාගො විය නිල්ලොලුප්පචාරො හොති. එවං සන්තෙපි ය්වායං අසුභප්පභෙදො වුත්තො, සො සරීරසභාවප්පත්තිවසෙන ච රාගචරිතභෙදවසෙන චාති වෙදිතබ්බො. ඡවසරීරං හි පටික්කූලභාවං ආපජ්ජමානං උද්ධුමාතකසභාවප්පත්තං වා සියා, විනීලකාදීනං වා අඤ්ඤතරසභාවප්පත්තං. ඉති යාදිසං යාදිසං සක්කා හොති ලද්ධුං, තාදිසෙ තාදිසෙ උද්ධුමාතකපටික්කූලං විනීලකපටික්කූලන්ති එවං නිමිත්තං ගණ්හිතබ්බමෙවාති සරීරසභාවප්පත්තිවසෙන දසධා අසුභප්පභෙදො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

විසෙසතො චෙත්ථ උද්ධුමාතකං සරීරසණ්ඨානවිපත්තිප්පකාසනතො සණ්ඨානරාගිනො සප්පායං. විනීලකං ඡවිරාගවිපත්තිප්පකාසනතො සරීරවණ්ණරාගිනො සප්පායං. විපුබ්බකං කායවණපටිබද්ධස්ස දුග්ගන්ධභාවස්ස පකාසනතො මාලාගන්ධාදිවසෙන සමුට්ඨාපිතසරීරගන්ධරාගිනො සප්පායං. විච්ඡිද්දකං අන්තොසුසිරභාවප්පකාසනතො සරීරෙ ඝනභාවරාගිනො සප්පායං. වික්ඛායිතකං මංසූපචයසම්පත්තිවිනාසප්පකාසනතො ථනාදීසු සරීරප්පදෙසෙසු මංසූපචයරාගිනො සප්පායං. වික්ඛිත්තකං අඞ්ගපච්චඞ්ගානං වික්ඛෙපප්පකාසනතො අඞ්ගපච්චඞ්ගලීලාරාගිනො සප්පායං. හතවික්ඛිත්තකං සරීරසඞ්ඝාතභෙදවිකාරප්පකාසනතො සරීරසඞ්ඝාතසම්පත්තිරාගිනො සප්පායං. ලොහිතකං ලොහිතමක්ඛිතපටික්කූලභාවප්පකාසනතො අලඞ්කාරජනිතසොභරාගිනො සප්පායං. පුළවකං කායස්ස

අනෙකකිමිකුලසාධාරණභාවප්පකාසනතො කායෙ මමත්තරාගිනො සප්පායං. අට්ඨිකං සරීරට්ඨීනං පටික්කූලභාවප්පකාසනතො දන්තසම්පත්තිරාගිනො සප්පායන්ති එවං රාගචරිතභෙදවසෙනාපි දසධා අසුභප්පභෙදො වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන දසවිධෙපි එතස්මිං අසුභෙ සෙය්‍යථාපි නාම අපරිසණ්ඨිතජලාය සීඝසොතාය නදියා අරිත්තබලෙනෙව නාවා තිට්ඨති, විනා අරිත්තෙන න සක්කා ඨපෙතුං, එවමෙව දුබ්බලත්තා ආරම්මණස්ස විතක්කබලෙනෙව චිත්තං එකග්ගං හුත්වා තිට්ඨති, විනා විතක්කෙන න සක්කා ඨපෙතුං, තස්මා පඨමජ්ඣානමෙවෙත්ථ හොති, න දුතියාදීනි.

පටික්කූලෙපි ච එතස්මිං ආරම්මණෙ ''අද්ධා ඉමාය පටිපදාය ජරාමරණම්හා පරිමුච්චිස්සාමී''ති එවමානිසංසදස්සාවිතාය චෙව නීවරණසන්තාපප්පහානෙන ච පීතිසොමනස්සං උප්පජ්ජති, ''බහුං දානි වෙතනං ලභිස්සාමී''ති ආනිසංසදස්සාවිනො පුප්ඵඡඩ්ඩකස්ස ගූථරාසිම්හි විය, උස්සන්නබ්‍යාධිදුක්ඛස්ස රොගිනො වමනවිරෙචනප්පවත්තියං විය ච.

122. දසවිධම්පි චෙතං අසුභං ලක්ඛණතො එකමෙව හොති. දසවිධස්සාපි හෙතස්ස අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලභාවො එව ලක්ඛණං. තදෙතං ඉමිනා ලක්ඛණෙන න කෙවලං මතසරීරෙ, දන්තට්ඨිකදස්සාවිනො පන චෙතියපබ්බතවාසිනො මහාතිස්සත්ථෙරස්ස විය, හත්ථික්ඛන්ධගතං රාජානං ඔලොකෙන්තස්ස සඞ්ඝරක්ඛිතත්ථෙරුපට්ඨාකසාමණෙරස්ස විය ච ජීවමානකසරීරෙපි උපට්ඨාති. යථෙව හි මතසරීරං, එවං ජීවමානකම්පි අසුභමෙව. අසුභලක්ඛණං පනෙත්ථ ආගන්තුකෙන අලඞ්කාරෙන පටිච්ඡන්නත්තා න පඤ්ඤායති. පකතියා පන ඉදං සරීරං නාම අතිරෙකතිසතඅට්ඨිකසමුස්සයං අසීතිසතසන්ධිසඞ්ඝටිතං නවන්හාරුසතනිබන්ධනං නවමංසපෙසිසතානුලිත්තං අල්ලචම්මපරියොනද්ධං ඡවියා පටිච්ඡන්නං ඡිද්දාවඡිද්දං මෙදකථාලිකා විය නිච්චුග්ඝරිතපග්ඝරිතං කිමිසඞ්ඝනිසෙවිතං රොගානං ආයතනං දුක්ඛධම්මානං වත්ථු පරිභින්නපුරාණගණ්ඩො විය නවහි වණමුඛෙහි සතතවිස්සන්දනං. යස්ස උභොහි අක්ඛීහි අක්ඛිගූථකො පග්ඝරති, කණ්ණබිලෙහි කණ්ණගූථකො, නාසාපුටෙහි සිඞ්ඝාණිකා, මුඛතො ආහාරපිත්තසෙම්හරුධිරානි, අධොද්වාරෙහි උච්චාරපස්සාවා, නවනවුතියා ලොමකූපසහස්සෙහි අසුචිසෙදයූසො පග්ඝරති. නීලමක්ඛිකාදයො සම්පරිවාරෙන්ති. යං දන්තකට්ඨමුඛධොවනසීසමක්ඛනනහානනිවාසනපාරුපනාදීහි අප්පටිජග්ගිත්වා යථාජාතොව එරුසවිප්පකිණ්ණකෙසො හුත්වා ගාමෙන ගාමං විචරන්තො රාජාපි පුප්ඵඡඩ්ඩකචණ්ඩාලාදීසු අඤ්ඤතරොපි සමසරීරපටික්කූලතාය නිබ්බිසෙසො හොති, එවං අසුචිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡපටික්කූලතාය රඤ්ඤො වා චණ්ඩාලස්ස වා සරීරෙ වෙමත්තං නාම නත්ථි. දන්තකට්ඨමුඛධොවනාදීහි පනෙත්ථ දන්තමලාදීනි පමජ්ජිත්වා නානාවත්ථෙහි හිරිකොපීනං පටිච්ඡාදෙත්වා නානාවණ්ණෙන සුරභිවිලෙපනෙන විලිම්පිත්වා පුප්ඵාභරණාදීහි අලඞ්කරිත්වා ''අහං මම''න්ති ගහෙතබ්බාකාරප්පත්තං කරොන්ති. තතො ඉමිනා ආගන්තුකෙන අලඞ්කාරෙන පටිච්ඡන්නත්තා තදස්ස යාථාවසරසං අසුභලක්ඛණං අසඤ්ජානන්තා පුරිසා ඉත්ථීසු, ඉත්ථියො ච පුරිසෙසු රතිං කරොන්ති. පරමත්ථතො පනෙත්ථ රජ්ජිතබ්බකයුත්තට්ඨානං නාම අණුමත්තම්පි නත්ථි. තථා හි කෙසලොමනඛදන්තඛෙළසිඞ්ඝාණිකඋච්චාරපස්සාවාදීසු එකකොට්ඨාසම්පි සරීරතො බහි පතිතං සත්තා හත්ථෙන ඡුපිතුම්පි න ඉච්ඡන්ති, අට්ටීයන්ති හරායන්ති ජිගුච්ඡන්ති. යං යං පනෙත්ථ අවසෙසං හොති, තං තං එවං පටික්කූලම්පි සමානං අවිජ්ජන්ධකාරපරියොනද්ධා අත්තසිනෙහරාගරත්තා ''ඉට්ඨං කන්තං නිච්චං සුඛං අත්තා''ති ගණ්හන්ති. තෙ එවං ගණ්හන්තා අටවියං කිංසුකරුක්ඛං දිස්වා රුක්ඛතො අපතිතපුප්ඵං ''අයං මංසපෙසී''ති විහඤ්ඤමානෙන ජරසිඞ්ගාලෙන සමානතං ආපජ්ජන්ති. තස්මා –

යථාපි පුප්ඵිතං දිස්වා, සිඞ්ගාලො කිංසුකං වනෙ;
මංසරුක්ඛො මයා ලද්ධො, ඉති ගන්ත්වාන වෙගසා.

පතිතං පතිතං පුප්ඵං, ඩංසිත්වා අතිලොලුපො;
නයිදං මංසං අදුං මංසං, යං රුක්ඛස්මින්ති ගණ්හති.

කොට්ඨාසං පතිතංයෙව, අසුභන්ති තථා බුධො;
අග්ගහෙත්වාන ගණ්හෙය්‍ය, සරීරට්ඨම්පි නං තථා.

ඉමඤ්හි සුභතො කායං, ගහෙත්වා තත්ථ මුච්ඡිතා;
බාලා කරොන්තා පාපානි, දුක්ඛා න පරිමුච්චරෙ.

තස්මා පස්සෙය්‍ය මෙධාවී, ජීවතො වා මතස්ස වා;
සභාවං පූතිකායස්ස, සුභභාවෙන වජ්ජිතං.

වුත්තඤ්හෙතං –

දුග්ගන්ධො අසුචි කායො, කුණපො උක්කරූපමො;
නින්දිතො චක්ඛුභූතෙහි, කායො බාලාභිනන්දිතො.

අල්ලචම්මපටිච්ඡන්නො, නවද්වාරො මහාවණො;
සමන්තතො පග්ඝරති, අසුචි පූතිගන්ධියො.

සචෙ ඉමස්ස කායස්ස, අන්තො බාහිරකො සියා;
දණ්ඩං නූන ගහෙත්වාන, කාකෙ සොණෙ නිවාරයෙති.

තස්මා දබ්බජාතිකෙන භික්ඛුනා ජීවමානසරීරං වා හොතු

මතසරීරං වා යත්ථ යත්ථ අසුභාකාරො පඤ්ඤායති, තත්ථ තත්ථෙව නිමිත්තං ගහෙත්වා කම්මට්ඨානං අප්පනං පාපෙතබ්බන්ති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

අසුභකම්මට්ඨානනිද්දෙසො නාම

ඡට්ඨො පරිච්ඡෙදො.

7. ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසො

1. බුද්ධානුස්සතිකථා

123. අසුභානන්තරං උද්දිට්ඨාසු පන දසසු අනුස්සතීසු පුනප්පුනං උප්පජ්ජනතො සතියෙව අනුස්සති, පවත්තිතබ්බට්ඨානම්හියෙව වා පවත්තත්තා සද්ධාපබ්බජිතස්ස කුලපුත්තස්ස අනුරූපා සතීතිපි අනුස්සති, බුද්ධං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **බුද්ධානුස්සති,** බුද්ධගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. ධම්මං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **ධම්මානුස්සති,** ස්වාක්ඛාතතාදිධම්මගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. සඞ්ඝං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **සඞ්ඝානුස්සති,** සුප්පටිපන්නතාදිසඞ්ඝගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. සීලං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **සීලානුස්සති,** අඛණ්ඩතාදිසීලගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. චාගං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **චාගානුස්සති,** මුත්තචාගතාදිචාගගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. දෙවතා ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **දෙවතානුස්සති,** දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො සද්ධාදිගුණාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. මරණං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **මරණානුස්සති,** ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. කෙසාදිභෙදං රූපකායං ගතා, කායෙ වා ගතාති කායගතා, කායගතා ච සා සති චාති කායගතසතීති වත්තබ්බෙ රස්සං අකත්වා **කායගතාසතී**ති වුත්තා, කෙසාදිකායකොට්ඨාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. ආනාපානෙ ආරබ්භ උප්පන්නා සති **ආනාපානස්සති,** අස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං. උපසමං ආරබ්භ උප්පන්නා අනුස්සති **උපසමානුස්සති,** සබ්බදුක්ඛූපසමාරම්මණාය සතියා එතමධිවචනං.

124. ඉති ඉමාසු දසසු අනුස්සතීසු බුද්ධානුස්සතිං තාව භාවෙතුකාමෙන අවෙච්චප්පසාදසමන්නාගතෙන යොගිනා පතිරූපසෙනාසනෙ රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ‘‘ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො සුගතො ලොකවිදූ අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා’’ති (අ. නි. 6.10) එවං බුද්ධස්ස භගවතො ගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

තත්‍රායං අනුස්සරණනයො – සො භගවා ඉතිපි අරහං, ඉතිපි සම්මාසම්බුද්ධො…පෙ.… ඉතිපි භගවාති අනුස්සරති. ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙනාති වුත්තං හොති.

125. තත්ථ ආරකත්තා අරීනං අරානඤ්ච හතත්තා පච්චයාදීනං අරහත්තා පාපකරණෙ රහාභාවාති ඉමෙහි තාව කාරණෙහි සො භගවා **අරහ**න්ති අනුස්සරති. ආරකා හි සො සබ්බකිලෙසෙහි සුවිදූරවිදූරෙ ඨිතො මග්ගෙන සවාසනානං කිලෙසානං විද්ධංසිතත්තාති **ආරකත්තා අරහං.**

> සො තතො ආරකා නාම, යස්ස යෙනාසමඞ්ගිතා;
> අසමඞ්ගී ච දොසෙහි, නාථො තෙනාරහං මතොති.

126. තෙ චානෙන කිලෙසාරයො මග්ගෙන හතාති **අරීනං හතත්තාපි අරහං.**

> යස්මා රාගාදිසඞ්ඛාතා, සබ්බෙපි අරයො හතා;
> පඤ්ඤාසත්ථෙන නාථෙන, තස්මාපි **අරහං** මතොති.

127. යඤ්චෙතං අවිජ්ජාභවතණ්හාමයනාභි පුඤ්ඤාදිඅභිසඞ්ඛාරාරං ජරාමරණනෙමි ආසවසමුදයමයෙන අක්ඛෙන විජ්ඣිත්වා තිභවරථෙ සමායොජිතං අනාදිකාලප්පවත්තං සංසාරචක්කං, තස්සානෙන බොධිමණ්ඩෙ වීරියපාදෙහි සීලපථවියං පතිට්ඨාය සද්ධාහත්ථෙන කම්මක්ඛයකරං ඤාණඵරසුං ගහෙත්වා සබ්බෙ අරා හතාති **අරානං හතත්තාපි අරහං.**

128. අථ වා සංසාරචක්කන්ති අනමතග්ගං සංසාරවට්ටං වුච්චති. තස්ස ච අවිජ්ජා නාභි, මූලත්තා. ජරාමරණං නෙමි, පරියොසානත්තා. සෙසා දස ධම්මා අරා, අවිජ්ජාමූලකත්තා ජරාමරණපරියන්තත්තා ච, තත්ථ දුක්ඛාදීසු අඤ්ඤාණං අවිජ්ජා. කාමභවෙ ච අවිජ්ජා කාමභවෙ සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති, රූපභවෙ අවිජ්ජා රූපභවෙ සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති, අරූපභවෙ අවිජ්ජා අරූපභවෙ සඞ්ඛාරානං පච්චයො හොති. කාමභවෙ සඞ්ඛාරා කාමභවෙ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස පච්චයා හොන්ති, එස නයො ඉතරෙසු. කාමභවෙ පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං කාමභවෙ නාමරූපස්ස පච්චයො හොති, තථා රූපභවෙ. අරූපභවෙ නාමස්සෙව පච්චයො හොති. කාමභවෙ නාමරූපං කාමභවෙ සළායතනස්ස පච්චයො හොති, රූපභවෙ නාමරූපං රූපභවෙ තිණ්ණං ආයතනානං පච්චයො හොති, අරූපභවෙ නාමං අරූපභවෙ එකස්ස ආයතනස්ස පච්චයො හොති. කාමභවෙ සළායතනං කාමභවෙ ඡබ්බිධස්ස ඵස්සස්ස පච්චයො හොති, රූපභවෙ තීණි ආයතනානි රූපභවෙ තිණ්ණං ඵස්සානං පච්චයා හොන්ති, අරූපභවෙ එකං ආයතනං අරූපභවෙ එකස්ස ඵස්සස්ස පච්චයො හොති. කාමභවෙ ඡ ඵස්සා කාමභවෙ ඡන්නං වෙදනානං පච්චයා හොන්ති, රූපභවෙ තයො ඵස්සා තත්ථෙව තිස්සන්නං, අරූපභවෙ එකො තත්ථෙව එකිස්සා වෙදනාය පච්චයො හොති. කාමභවෙ ඡ වෙදනා කාමභවෙ ඡන්නං තණ්හාකායානං පච්චයා හොන්ති, රූපභවෙ තිස්සො තත්ථෙව තිණ්ණං, අරූපභවෙ එකා වෙදනා අරූපභවෙ එකස්ස තණ්හාකායස්ස පච්චයො හොති. තත්ථ තත්ථ සා සා තණ්හා තස්ස තස්ස උපාදානස්ස, උපාදානාදයො භවාදීනං.

කථං? ඉධෙකච්චො කාමෙ පරිභුඤ්ජිස්සාමීති කාමුපාදානපච්චයා කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය දුච්චරිතං චරති, මනසා දුච්චරිතං චරති, දුච්චරිතපාරිපූරියා අපායෙ උපපජ්ජති. තත්ථස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවො, කම්මනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො, ඛන්ධානං නිබ්බත්ති ජාති, පරිපාකො ජරා, භෙදො මරණං.

අපරො සග්ගසම්පත්තිං අනුභවිස්සාමීති තථෙව සුචරිතං චරති, සුචරිතපාරිපූරියා සග්ගෙ උපපජ්ජති. තත්ථස්ස උපපත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවොති සො එව නයො.

අපරො පන බ්‍රහ්මලොකසම්පත්තිං අනුභවිස්සාමීති කාමුපාදානපච්චයාඑව මෙත්තං භාවෙති, කරුණං, මුදිතං, උපෙක්ඛං භාවෙති, භාවනාපාරිපූරියා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තති. තත්ථස්ස නිබ්බත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවොති සො එව නයො.

අපරො අරූපභවෙ සම්පත්තිං අනුභවිස්සාමීති තථෙව ආකාසානඤ්චායතනාදිසමාපත්තියො භාවෙති, භාවනාපාරිපූරියා තත්ථ තත්ථ නිබ්බත්තති. තත්ථස්ස නිබ්බත්තිහෙතුභූතං කම්මං කම්මභවො, කම්මනිබ්බත්තා ඛන්ධා උපපත්තිභවො, ඛන්ධානං නිබ්බත්ති ජාති, පරිපාකො ජරා, භෙදො මරණන්ති. එස නයො සෙසුපාදානමූලිකාසුපි යොජනාසු.

එවං අයං අවිජ්ජා හෙතු, සඞ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභොපෙතෙ හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණං. අතීතම්පි අද්ධානං අනාගතම්පි අද්ධානං අවිජ්ජා හෙතු, සඞ්ඛාරා හෙතුසමුප්පන්නා, උභොපෙතෙ හෙතුසමුප්පන්නාති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති එතෙනෙව නයෙන සබ්බපදානි විත්ථාරෙතබ්බානි.

තත්ථ අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා එකො සඞ්ඛෙපො, විඤ්ඤාණනාමරූපසළායතනඵස්සවෙදනා එකො, තණ්හුපාදානභවා එකො, ජාතිජරාමරණං එකො. පුරිමසඞ්ඛෙපො චෙත්ථ අතීතො අද්ධා, ද්වෙ මජ්ඣිමා පච්චුප්පන්නො, ජාතිජරාමරණං අනාගතො. අවිජ්ජාසඞ්ඛාරග්ගහණෙන චෙත්ථ තණ්හුපාදානභවා ගහිතාව හොන්තීති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා අතීතෙ කම්මවට්ටං, විඤ්ඤාණාදයො පඤ්ච එතරහි විපාකවට්ටං, තණ්හුපාදානභවග්ගහණෙන අවිජ්ජාසඞ්ඛාරා ගහිතාව හොන්තීති ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා එතරහි කම්මවට්ටං, ජාතිජරාමරණාපදෙසෙන විඤ්ඤාණාදීනං නිද්දිට්ඨත්තා ඉමෙ පඤ්ච ධම්මා ආයතිං විපාකවට්ටං. තෙ ආකාරතො වීසතිවිධා හොන්ති. සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණානඤ්චෙත්ථ අන්තරා එකො සන්ධි, වෙදනාතණ්හානමන්තරා එකො, භවජාතීනමන්තරා එකොති, ඉති භගවා එතං චතුසඞ්ඛෙපං තියද්ධං වීසතාකාරං තිසන්ධිං පටිච්චසමුප්පාදං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති අඤ්ඤාති පටිවිජ්ඣති. තං ඤාතට්ඨෙන ඤාණං, පජානනට්ඨෙන පඤ්ඤා, තෙන වුච්චති පච්චයපරිග්ගහෙ පඤ්ඤා ධම්මට්ඨිතිඤාණන්ති. ඉමිනා ධම්මට්ඨිතිඤාණෙන භගවා තෙ ධම්මෙ යථාභූතං ඤත්වා තෙසු නිබ්බින්දන්තො විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො වුත්තප්පකාරස්ස ඉමස්ස සංසාරචක්කස්ස අරෙ හනි විහනි විද්ධංසෙසි. එවම්පි **අරානං හතත්තා අරහං**.

> අරා සංසාරචක්කස්ස, හතා ඤාණාසිනා යතො;
> ලොකනාථෙන තෙනෙස, **අරහන්ති** පවුච්චති.

129. අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යත්තා ච චීවරාදිපච්චයෙ අරහති පූජාවිසෙසඤ්ච. තෙනෙව ච උප්පන්නෙ තථාගතෙ යෙකෙචි මහෙසක්ඛා දෙවමනුස්සා, න තෙ අඤ්ඤත්ථ පූජං කරොන්ති. තථා හි බ්‍රහ්මා සහම්පති සිනෙරුමත්තෙන රතනදාමෙන තථාගතං පූජෙසි. යථාබලඤ්ච අඤ්ඤෙ දෙවා මනුස්සා ච බිම්බිසාරකොසලරාජාදයො. පරිනිබ්බුතම්පි ච භගවන්තං උද්දිස්ස ඡන්නවුතිකොටිධනං විස්සජ්ජෙත්වා අසොකමහාරාජා සකලජම්බුදීපෙ චතුරාසීතිවිහාරසහස්සානි පතිට්ඨාපෙසි. කො පන වාදො අඤ්ඤෙසං පූජාවිසෙසානන්ති **පච්චයාදීනං අරහත්තාපි අරහං**.

> පූජාවිසෙසං සහ පච්චයෙහි,
> යස්මා අයං අරහති ලොකනාථො;
> අත්ථානුරූපං **අරහන්ති** ලොකෙ,
> තස්මා ජිනො අරහති නාමමෙතං.

130. යථා ච ලොකෙ යෙකෙචි පණ්ඩිතමානිනො බාලා අසිලොකභයෙන රහො පාපං කරොන්ති, එවමෙස න කදාචි කරොතීති **පාපකරණෙ රහාභාවතොපි අරහං**.

> යස්මා නත්ථි රහො නාම, පාපකම්මෙසු තාදිනො;
> රහාභාවෙන තෙනෙස, **අරහං** ඉති විස්සුතො.

එවං සබ්බථාපි –

> ආරකත්තා හතත්තා ච, කිලෙසාරීන සො මුනි;
> හතසංසාරචක්කාරො, පච්චයාදීන චාරහො;
> න රහො කරොති පාපානි, **අරහං** තෙන වුච්චතීති.

131. සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන **සම්මාසම්බුද්ධො**. තථාහි එස සබ්බධම්මෙ සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධො, අභිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ අභිඤ්ඤෙය්‍යතො බුද්ධො, පරිඤ්ඤෙය්‍යෙ ධම්මෙ පරිඤ්ඤෙය්‍යතො, පහාතබ්බෙ ධම්මෙ පහාතබ්බතො, සච්ඡිකාතබ්බෙ ධම්මෙ සච්ඡිකාතබ්බතො, භාවෙතබ්බෙ ධම්මෙ භාවෙතබ්බතො. තෙනෙව චාහ –

> අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිඤ්ඤාතං, භාවෙතබ්බඤ්ච භාවිතං;
> පහාතබ්බං පහීනං මෙ, තස්මා බුද්ධොස්මි බ්‍රාහ්මණාති. (ම. නි. 2.399; සු. නි. 563);

132. අපිච චක්ඛුං දුක්ඛසච්චං, තස්ස මූලකාරණභාවෙන සමුට්ඨාපිකා පුරිමතණ්හා සමුදයසච්චං, උභින්නං අප්පවත්ති නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා මග්ගසච්චන්ති එවං එකෙකපදුද්ධාරෙනාපි සබ්බධම්මෙ සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධො, එස නයො සොතඝානජිව්හාකායමනෙසු. එතෙනෙව නයෙන රූපාදීනි ඡ ආයතනානි, චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදයො ඡවිඤ්ඤාණකායා, චක්ඛුසම්ඵස්සාදයො ඡ ඵස්සා, චක්ඛුසම්ඵස්සජාදයො ඡ වෙදනා, රූපසඤ්ඤාදයො ඡ සඤ්ඤා, රූපසඤ්චෙතනාදයො ඡ චෙතනා, රූපතණ්හාදයො ඡ තණ්හාකායා, රූපවිතක්කාදයො ඡ විතක්කා, රූපවිචාරාදයො ඡ විචාරා, රූපක්ඛන්ධාදයො පඤ්චක්ඛන්ධා, දස කසිණානි, දස අනුස්සතියො, උද්ධුමාතකසඤ්ඤාදිවසෙන දස සඤ්ඤා, කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා, ද්වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ධාතුයො, කාමභවාදයො නව භවා, පඨමාදීනි චත්තාරි ඣානානි, මෙත්තාභාවනාදයො චතස්සො අප්පමඤ්ඤා, චතස්සො අරූපසමාපත්තියො, පටිලොමතො ජරාමරණාදීනි, අනුලොමතො අවිජ්ජාදීනි පටිච්චසමුප්පාදඞ්ගානි ච යොජෙතබ්බානි.

තත්‍රායං එකපදයොජනා, ජරාමරණං දුක්ඛසච්චං, ජාති සමුදයසච්චං, උභින්නම්පි නිස්සරණං නිරොධසච්චං, නිරොධපජානනා පටිපදා මග්ගසච්චන්ති එවමෙකෙකපදුද්ධාරෙන සබ්බධම්මෙ සම්මා සාමඤ්ච බුද්ධො අනුබුද්ධො පටිබුද්ධො. තෙන වුත්තං – ‘‘සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධත්තා පන සම්මාසම්බුද්ධො’’ති.

133. විජ්ජාහි පන චරණෙන ච සම්පන්නත්තා **විජ්ජාචරණසම්පන්නො**. තත්ථ **විජ්ජා**ති තිස්සොපි විජ්ජා අට්ඨපි විජ්ජා. තිස්සො විජ්ජා භයභෙරවසුත්තෙ (ම. නි. 1.52 ආදයො) වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා, අට්ඨ අම්බට්ඨසුත්තෙ (දී. නි. 1.278 ආදයො). තත්‍ර හි විපස්සනාඤාණෙන මනොමයිද්ධියා ච සහ ඡ අභිඤ්ඤා පරිග්ගහෙත්වා අට්ඨ විජ්ජා වුත්තා. **චරණ**න්ති සීලසංවරො, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ජාගරියානුයොගො, සත්ත සද්ධම්මා, චත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානීති ඉමෙ පන්නරස ධම්මා වෙදිතබ්බා. ඉමෙයෙව හි පන්නරස ධම්මා යස්මා එතෙහි චරති අරියසාවකො ගච්ඡති අමතං දිසං, තස්මා චරණන්ති වුත්තා. යථාහ – ‘‘ඉධ, මහානාම, අරියසාවකො සීලවා හොතී’’ති (ම. නි. 2.24) සබ්බං මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. භගවා ඉමාහි විජ්ජාහි ඉමිනා ච චරණෙන සමන්නාගතො. තෙන වුච්චති විජ්ජාචරණසම්පන්නොති.

තත්ථ විජ්ජාසම්පදා භගවතො සබ්බඤ්ඤුතං පූරෙත්වා ඨිතා. චරණසම්පදා මහාකාරුණිකතං. සො සබ්බඤ්ඤුතාය සබ්බසත්තානං අත්ථානත්ථං ඤත්වා මහාකාරුණිකතාය අනත්ථං පරිවජ්ජෙත්වා අත්ථෙ නියොජෙති. යථා තං විජ්ජාචරණසම්පන්නො. තෙනස්ස සාවකා සුප්පටිපන්නා හොන්ති, නො දුප්පටිපන්නා විජ්ජාචරණවිපන්නානං සාවකා අත්තන්තපාදයො විය.

134. සොභනගමනත්තා, සුන්දරං ඨානං ගතත්තා, සම්මා ගතත්තා, සම්මා ච ගදත්තා **සුගතො**. ගමනම්පි හි ගතන්ති වුච්චති. තඤ්ච භගවතො සොභනං පරිසුද්ධමනවජ්ජං. කිං පන තන්ති? අරියමග්ගො. තෙන හෙස ගමනෙන ඛෙමං දිසං අසජ්ජමානො ගතොති **සොභනගමනත්තා සුගතො**. සුන්දරඤ්චෙස ඨානං ගතො අමතං නිබ්බානන්ති **සුන්දරං ඨානං ගතත්තාපි සුගතො**. සම්මා ච ගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනෙ කිලෙසෙ පුන අපච්චාගච්ඡන්තො. වුත්තඤ්හෙතං – ‘‘සොතාපත්තිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති සුගතො…පෙ…. අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡතීති සුගතො’’ති, සම්මා වා ගතො දීපඞ්කරපාදමූලතො පභුති යාව බොධිමණ්ඩා තාව සමතිංසපාරමීපූරිකාය සම්මාපටිපත්තියා සබ්බලොකස්ස හිතසුඛමෙව කරොන්තො සස්සතං, උච්ඡෙදං, කාමසුඛං, අත්තකිලමථන්ති ඉමෙ ච අන්තෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතොති **සම්මා ගතත්තාපි සුගතො**. සම්මා චෙස ගදති යුත්තට්ඨානෙ යුත්තමෙව වාචං භාසතීති **සම්මා ගදත්තාපි සුගතො**. තත්‍රිදං සාධකසුත්තං ‘‘යං තථාගතො වාචං ජානාති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, න තං තථාගතො වාචං භාසති. යම්පි තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, තම්පි තථාගතො වාචං න භාසති. යඤ්ච ඛො තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං, සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා, තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්සා වාචාය වෙය්‍යාකරණාය. යං තථාගතො වාචං ජානාති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, සා ච පරෙසං පියා මනාපා, න තං තථාගතො වාචං භාසති. යම්පි තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථසඤ්හිතං, සා ච පරෙසං පියා මනාපා, තම්පි තථාගතො වාචං න භාසති. යඤ්ච ඛො තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අත්ථසඤ්හිතං, සා ච පරෙසං පියා මනාපා, තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්සා වාචාය වෙය්‍යාකරණායා’’ති (ම. නි. 2.86). එවං **සම්මා ගදත්තාපි සුගතො**ති වෙදිතබ්බො.

135. සබ්බථාපි විදිතලොකත්තා පන **ලොකවිදූ**. සො හි භගවා සභාවතො සමුදයතො නිරොධතො නිරොධූපායතොති සබ්බථා ලොකං අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි. යථාහ – ‘‘යත්ථ ඛො, ආවුසො, න ජායති න ජීයති න මීයති න චවති න උපපජ්ජති, නාහං තං ගමනෙන ලොකස්ස අන්තං ඤාතෙය්‍යං දට්ඨෙය්‍යං පත්තෙය්‍යන්ති වදාමි, න චාහං, ආවුසො, අපත්වාව ලොකස්ස අන්තං දුක්ඛස්ස අන්තකිරියං වදාමි. අපි චාහං, ආවුසො, ඉමස්මිඤ්ඤෙව

ब्याममत्ते कळेवरे ससञ्ञिम्हि समनके लोकञ्च पञ्ञपेमि लोकसमुदयञ्च लोकनिरोधञ्च लोकनिरोधगामिनिञ्च पटिपदं.

गमनेन न पत्तब्बो, लोकस्सन्तो कुदाचनं;
न च अपत्वा लोकन्तं, दुक्खा अत्थि पमोचनं.

तस्मा हवे लोकविदू सुमेधो,
लोकन्तगू वुसितब्रह्मचरियो;
लोकस्स अन्तं समितावि ञत्वा,
नासीसति लोकमिमं परञ्चाति. (सं. नि. 1.107; अ. नि. 4.45);

136. अपिच तयो लोका सङ्खारलोको सत्तलोको ओकासलोकोति. तत्थ एको लोको सब्बे सत्ता आहारट्ठितिकाति (पटि. म. 1.112) आगतट्ठाने सङ्खारलोको वेदितब्बो. सस्सतो लोकोति वा असस्सतो लोकोति वाति (दी. नि. 1.421) आगतट्ठाने सत्तलोको.

यावता चन्दिमसूरिया परिहरन्ति, दिसा भन्ति विरोचमाना;
ताव सहस्सधा लोको, एत्थ ते वत्तती वसोति. (म. नि. 1.503) –

आगतट्ठाने ओकासलोको. तम्पि भगवा सब्बथा अवेदि. तथा हिस्स ''एको लोको सब्बे सत्ता आहारट्ठितिका. द्वे लोका नामञ्च रूपञ्च. तयो लोका तिस्सो वेदना. चत्तारो लोका चत्तारो आहारा. पञ्च लोका पञ्चुपादानक्खन्धा. छ लोका छ अज्झत्तिकानि आयतनानि. सत्त लोका सत्त विञ्ञाणट्ठितियो. अट्ठ लोका अट्ठ लोकधम्मा. नव लोका नव सत्तावासा. दस लोका दसायतनानि. द्वादस लोका द्वादसायतनानि. अट्ठारस लोका अट्ठारस धातुयो''ति (पटि. म. 1.112) अयं सङ्खारलोकोपि सब्बथा विदितो.

यस्मा पनेस सब्बेसम्पि सत्तानं आसयं जानाति, अनुसयं जानाति, चरितं जानाति, अधिमुत्तिं जानाति, अप्परजक्खे महारजक्खे, तिक्खिन्द्रिये मुदिन्द्रिये, स्वाकारे द्वाकारे, सुविञ्ञापये दुविञ्ञापये, भब्बे अभब्बे सत्ते जानाति. तस्मास्स सत्तलोकोपि सब्बथा विदितो.

137. यथा च सत्तलोको, एवं ओकासलोकोपि. तथा हेस एकं चक्कवाळं आयामतो च वित्थारतो च योजनानं द्वादससतसहस्सानि चतुतिंससतानि च पञ्ञासञ्च योजनानि. परिक्खेपतो पन –

सब्बं सतसहस्सानि, छत्तिंसपरिमण्डलं;
दस चेव सहस्सानि, अड्ढुड्ढानि सतानि च.

तत्थ –

दुवे सतसहस्सानि, चत्तारि नहुतानि च;
एत्तकं बहलत्तेन, सङ्खातायं वसुन्धरा.

तस्सायेव सन्धारकं –

चत्तारि सतसहस्सानि, अट्ठेव नहुतानि च;
एत्तकं बहलत्तेन, जलं वाते पतिट्ठितं.

तस्सापि सन्धारको –

नव सतसहस्सानि, मालुतो नभमुग्गतो;
सट्ठिञ्चेव सहस्सानि, एसा लोकस्स सण्ठिति.

एवं सण्ठिते चेत्थ योजनानं –

चतुरासीति सहस्सानि, अज्झोगाळ्हो महण्णवे;
अच्चुग्गतो तावदेव, सिनेरु पब्बतुत्तमो.

ततो उपड्ढुपड्ढेन, पमाणेन यथाक्कमं;
अज्झोगाळ्हुग्गता दिब्बा, नानारतनचित्तिता.

युगन्धरो ईसधरो, करवीको सुदस्सनो;

නෙමින්ධරො විනතකො, අස්සකණ්ණො ගිරි බ්‍රහා.

එතෙ සත්ත මහාසෙලා, සිනෙරුස්ස සමන්තතො;
මහාරාජානමාවාසා, දෙවයක්ඛනිසෙවිතා.

යොජනානං සතානුච්චො, හිමවා පඤ්ච පබ්බතො;
යොජනානං සහස්සානි, තීණි ආයතවිත්ථතො.

චතුරාසීතිසහස්සෙහි, කූටෙහි පටිමණ්ඩිතො;
තිපඤ්චයොජනක්ඛන්ධ-පරික්ඛෙපා නගව්හයා.

පඤ්ඤාසයොජනක්ඛන්ධ-සාඛායාමා සමන්තතො;
සතයොජනවිත්ථිණ්ණා, තාවදෙව ච උග්ගතා;
ජම්බූ යස්සානුභාවෙන, ජම්බුදීපො පකාසිතො.

යඤ්චෙතං ජම්බුයා පමාණං, එතදෙව අසුරානං චිත්‍රපාටලියා, ගරුළානං සිම්බලිරුක්ඛස්ස, අපරගොයානෙ කදම්බස්ස, උත්තරකුරූසු කප්පරුක්ඛස්ස, පුබ්බවිදෙහෙ සිරීසස්ස, තාවතිංසෙසු පාරිච්ඡත්තකස්සාති. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘පාටලී සිම්බලී ජම්බූ, දෙවානං පාරිච්ඡත්තකො;
කදම්බො කප්පරුක්ඛො ච, සිරීසෙන භවති සත්තමන්ති.

‘‘ද්වෙඅසීති සහස්සානි, අජ්ඣොගාළ්හො මහණ්ණවෙ;
අච්චුග්ගතො තාවදෙව, චක්කවාළසිලුච්චයො;
පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං, ලොකධාතුමයං ඨිතො’’ති.

තත්ථ චන්දමණ්ඩලං එකූනපඤ්ඤාසයොජනං. සූරියමණ්ඩලං පඤ්ඤාසයොජනං. තාවතිංසභවනං දසසහස්සයොජනං. තථා අසුරභවනං අවීචිමහානිරයො ජම්බුදීපො ච. අපරගොයානං සත්තසහස්සයොජනං. තථා පුබ්බවිදෙහං. උත්තරකුරු අට්ඨසහස්සයොජනං. එකමෙකො චෙත්ථ මහාදීපො පඤ්චසතපඤ්චසතපරිත්තදීපපරිවාරො. තං සබ්බම්පි එකං චක්කවාළං එකා ලොකධාතු. තදන්තරෙසු ලොකන්තරිකනිරයා.

එවං අනන්තානි චක්කවාළානි අනන්තා ලොකධාතුයො භගවා අනන්තෙන බුද්ධඤාණෙන අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි. එවමස්ස ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදිතො. එවම්පි **සබ්බථා විදිතලොකත්තා ලොකවිදූ**.

138. අත්තනා පන ගුණෙහි විසිට්ඨතරස්ස කස්සචි අභාවතො නත්ථි එතස්ස උත්තරොති **අනුත්තරො**. තථා හෙස සීලගුණෙනාපි සබ්බං ලොකමභිභවති, සමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිවිමුත්තිඤාණදස්සනගුණෙනාපි. සීලගුණෙනාපි අසමො අසමසමො අප්පටිමො අප්පටිභාගො අප්පටිපුග්ගලො…පෙ…. විමුත්තිඤාණදස්සනගුණෙනාපි. යථාහ – ‘‘න ඛො පනාහං සමනුපස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ…පෙ…. සදෙවමනුස්සාය පජාය අත්තනා සීලසම්පන්නතර’’න්ති විත්ථාරො. එවං අග්ගප්පසාදසුත්තාදීනි (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) ‘‘න මෙ ආචරියො අත්ථී’’තිආදිකා (ම. නි. 1.285; මහාව. 11) ගාථායො ච විත්ථාරෙතබ්බා.

139. පුරිසදම්මෙ සාරෙතීති **පුරිසදම්මසාරථි**. දමෙති විනෙතීති වුත්තං හොති. තත්ථ **පුරිසදම්මාති** අදන්තා දමෙතුං යුත්තා තිරච්ඡානපුරිසාපි මනුස්සපුරිසාපි අමනුස්සපුරිසාපි. තථා හි භගවතා තිරච්ඡානපුරිසාපි අපලාලො නාගරාජා, චූළොදරො, මහොදරො, අග්ගිසිඛො, ධූමසිඛො, අරවාළො නාගරාජා, ධනපාලකො හත්ථීති එවමාදයො දමිතා නිබ්බිසා කතා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපිතා, මනුස්සපුරිසාපි සච්චකනිගණ්ඨපුත්තඅම්බට්ඨමාණවපොක්ඛරසාති සොණදන්තකූටදන්තාදයො, අමනුස්සපුරිසාපි ආළවකසූචිලොමඛරලොමයක්ඛසක්කදෙවරාජාදයො දමිතා විනීතා විචිත්‍රෙහි විනයනූපායෙහි. ‘‘අහං ඛො, කෙසි, පුරිසදම්මෙ සණ්හෙනපි විනෙමි, ඵරුසෙනපි විනෙමි, සණ්හඵරුසෙනපි විනෙමී’’ති (අ. නි. 4.11) ඉදඤ්චෙත්ථ සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

අපිච භගවා විසුද්ධසීලාදීනං පඨමජ්ඣානාදීනි සොතාපන්නාදීනඤ්ච උත්තරි මග්ගපටිපදං ආචික්ඛන්තො දන්තෙපි දමෙතියෙව.

අථ වා අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථීති එකමෙවිදං අත්ථපදං. භගවා හි තථා පුරිසදම්මෙ සාරෙති, යථා එකපල්ලඞ්කෙනෙව නිසින්නා අට්ඨ දිසා අසජ්ජමානා ධාවන්ති. තස්මා **අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථීති** වුච්චති. ‘‘හත්ථිදමකෙන, භික්ඛවෙ, හත්ථිදම්මො සාරිතො එකංයෙව දිසං ධාවතී’’ති ඉදඤ්චෙත්ථ සුත්තං (ම. නි. 3.312) විත්ථාරෙතබ්බං.

140. දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථෙහි යථාරහං අනුසාසතීති **සත්ථා**. අපිච සත්ථා වියාති **සත්ථා,** භගවා සත්ථවාහො. යථා සත්ථවාහො සත්ථෙ කන්තාරං තාරෙති චොරකන්තාරං තාරෙති වාළකන්තාරං තාරෙති දුබ්භික්ඛකන්තාරං තාරෙති නිරුදකකන්තාරං තාරෙති උත්තාරෙති නිත්තාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙති, එවමෙව භගවා සත්ථා සත්ථවාහො සත්තෙ කන්තාරං තාරෙති, ජාතිකන්තාරං තාරෙතීතිආදිනා නිද්දෙසනයෙනපෙත්ථ අත්ථො වෙදිතබ්බො. **දෙවමනුස්සානන්**ති දෙවානඤ්ච මනුස්සානඤ්ච. උක්කට්ඨපරිච්ඡෙදවසෙන, භබ්බපුග්ගලපරිච්ඡෙදවසෙන චෙතං වුත්තං. භගවා පන තිරච්ඡානගතානම්පි අනුසාසනිප්පදානෙන සත්ථායෙව. තෙපි හි භගවතො ධම්මස්සවනෙන උපනිස්සයසම්පත්තිං පත්වා තාය එව උපනිස්සයසම්පත්තියා දුතියෙ වා තතියෙ වා අත්තභාවෙ මග්ගඵලභාගිනො හොන්ති. මණ්ඩූකදෙවපුත්තාදයො චෙත්ථ නිදස්සනං.

භගවති කිර ගග්ගරාය පොක්ඛරණියා තීරෙ චම්පානගරවාසීනං ධම්මං දෙසියමානෙ එකො මණ්ඩූකො භගවතො සරෙ නිමිත්තං අග්ගහෙසි, තං එකො වච්ඡපාලකො දණ්ඩං ඔලුබ්භ තිට්ඨන්තො සීසෙ සන්නිරුම්භිත්වා අට්ඨාසි. සො තාවදෙව කාලඞ්කත්වා තාවතිංසභවනෙ ද්වාදසයොජනිකෙ කනකවිමානෙ නිබ්බත්ති. සුත්තප්පබුද්ධො විය ච තත්ථ අච්ඡරාසඞ්ඝපරිවුතං අත්තානං දිස්වා ‘‘අරෙ අහම්පි නාම ඉධ නිබ්බත්තො, කිං නු ඛො කම්මමකාසි’’න්ති ආවජ්ජෙන්තො න අඤ්ඤං කිඤ්චි අද්දස අඤ්ඤත්‍ර භගවතො සරෙ නිමිත්තග්ගාහා. සො තාවදෙව සහ විමානෙන ආගන්ත්වා භගවතො පාදෙ සිරසා වන්දි. භගවා ජානන්තොව පුච්ඡි –

> ‘‘කො මෙ වන්දති පාදානි, ඉද්ධියා යසසා ජලං;
> අභික්කන්තෙන වණ්ණෙන, සබ්බා ඔභාසයං දිසා’’ති.
>
> මණ්ඩූකොහං පුරෙ ආසිං, උදකෙ වාරිගොචරො;
> තව ධම්මං සුණන්තස්ස, අවධි වච්ඡපාලකොති.

භගවා තස්ස ධම්මං දෙසෙසි. චතුරාසීතියා පාණසහස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. දෙවපුත්තොපි සොතාපත්තිඵලෙ පතිට්ඨාය සිතං කත්වා පක්කමීති.

141. යං පන කිඤ්චි අත්ථි ඤෙය්‍යං නාම, සබ්බස්සෙව බුද්ධත්තා විමොක්ඛන්තිකඤාණවසෙන **බුද්ධො**. යස්මා වා චත්තාරි සච්චානි අත්තනාපි බුජ්ඣි, අඤ්ඤෙපි සත්තෙ බොධෙසි, තස්මා එවමාදීහිපි කාරණෙහි **බුද්ධො**. ඉමස්ස ච පනත්ථස්ස විඤ්ඤාපනත්ථං ‘‘බුජ්ඣිතා සච්චානීති බුද්ධො. බොධෙතා පජායාති බුද්ධො’’ති එවං පවත්තො සබ්බොපි නිද්දෙසනයො (මහානි. 192) පටිසම්භිදානයො (පටි. ම. 1.162) වා විත්ථාරෙතබ්බො.

142. **භගවාති** ඉදං පනස්ස ගුණවිසිට්ඨසබ්බසත්තුත්තමගරුගාරවාධිවචනං. තෙනාහු පොරාණා –

> ‘‘භගවාති වචනං සෙට්ඨං, භගවාති වචනමුත්තමං;
> ගරුගාරවයුත්තො සො, **භගවා** තෙන වුච්චතී’’ති.

චතුබ්බිධං වා නාමං ආවත්ථිකං ලිඞ්ගිකං නෙමිත්තිකං අධිච්චසමුප්පන්නන්ති. අධිච්චසමුප්පන්නං නාම ලොකියවොහාරෙන යදිච්ඡකන්ති වුත්තං හොති. තත්ථ වච්ඡො දම්මො බලිබද්දොති එවමාදි **ආවත්ථිකං**. දණ්ඩී ඡත්තී සිඛී කරීති එවමාදි **ලිඞ්ගිකං**. තෙවිජ්ජො ඡළභිඤ්ඤොති එවමාදි **නෙමිත්තිකං**. සිරිවඩ්ඪකො ධනවඩ්ඪකොති එවමාදි වචනත්ථං අනපෙක්ඛිත්වා පවත්තං **අධිච්චසමුප්පන්නං**. ඉදං පන **භගවාති** නාමං නෙමිත්තිකං, න මහාමායාය, න සුද්ධොදනමහාරාජෙන, න අසීතියා ඤාතිසහස්සෙහි කතං, න සක්කසන්තුසිතාදීහි දෙවතාවිසෙසෙහි. වුත්තම්පි චෙතං ධම්මසෙනාපතිනා ‘‘භගවාති නෙතං නාමං මාතරා කතං…පෙ.… විමොක්ඛන්තිකමෙතං බුද්ධානං භගවන්තානං බොධියා මූලෙ සහ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණස්ස පටිලාභා සච්ඡිකා පඤ්ඤත්ති යදිදං භගවා’’ති (මහානි. 84).

143. යංගුණනෙමිත්තිකඤ්චෙතං නාමං, තෙසං ගුණානං පකාසනත්ථං ඉමං ගාථං වදන්ති –

> ‘‘භගී භජී භාගි විභත්තවා ඉති,
> අකාසි භග්ගන්ති ගරූති භාග්‍යවා;
> බහූහි ඤායෙහි සුභාවිතත්තනො,
> භවන්තගො සො **භගවාති** වුච්චතී’’ති. –

නිද්දෙසෙ (මහානි. 84) වුත්තනයෙනෙව චෙත්ථ තෙසං තෙසං පදානං අත්ථො දට්ඨබ්බො.

144. අයං පන අපරො නයො.

> භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තො, භගෙහි ච විභත්තවා;
> භත්තවා වන්තගමනො, භවෙසු **භගවා** තතොති.

තත්ථ වණ්ණාගමො වණ්ණවිපරියයොතිආදිකං නිරුත්තිලක්ඛණං ගහෙත්වා සද්දනයෙන වා පිසොදරාදිපක්ඛෙපලක්ඛණං ගහෙත්වා යස්මා ලොකියලොකුත්තරසුඛාභිනිබ්බත්තකං දානසීලාදිපාරප්පත්තං භාග්‍යමස්ස අත්ථි, තස්මා භාග්‍යවාති වත්තබ්බෙ **භගවාති** වුච්චතීති ඤාතබ්බං.

යස්මා පන අහිරිකානොත්තප්පකොධූපනාහමක්ඛපළාසඉස්සාමච්ඡරියමායාසාඨෙය්‍යථම්භසාරම්භමානාතිමානමදපමාදතණ්හාඅවිජ්ජාතිවිධාකුසලමූලදුච්චරිතසංකිලෙසමලවිසමසඤ්ඤාවිතක්කපපඤ්චචතුබ්බිධවිපරියෙසආසවගන්ථඔඝයොගඅගතිතණ්හුප්පාදුපාදානපඤ්චචෙතොඛිලවිනිබන්ධනීවරණාභිනන්දනාඡවිවාදමූලතණ්හාකායසත්තානුසයඅට්ඨමිච්ඡත්තනවතණ්හාමූලකදසාකුසලකම්මපථද්වාසට්ඨිදිට්ඨිගතඅට්ඨසතතණ්හාවිචරිතප්පභෙදසබ්බදරථපරිළාහකිලෙසසතසහස්සානි , සඞ්ඛෙපතො වා පඤ්ච කිලෙසඛන්ධඅභිසඞ්ඛාරදෙවපුත්තමච්චුමාරෙ අභඤ්ජි. තස්මා භග්ගත්තා එතෙසං පරිස්සයානං භග්ගවාති වත්තබ්බෙ **භගවාති** වුච්චති. ආහ චෙත්ථ –

> ‘‘භග්ගරාගො භග්ගදොසො, භග්ගමොහො අනාසවො;
> භග්ගාස්ස පාපකා ධම්මා, **භගවා** තෙන වුච්චතී’’ති.

භාග්‍යවතාය චස්ස සතපුඤ්ඤලක්ඛණධරස්ස රූපකායසම්පත්ති දීපිතා හොති. භග්ගදොසතාය ධම්මකායසම්පත්ති. තථා ලොකියසරික්ඛකානං බහුමතභාවො, ගහට්ඨපබ්බජිතෙහි අභිගමනීයතා, අභිගතානඤ්ච නෙසං කායචිත්තදුක්ඛාපනයනෙ පටිබලභාවො, ආමිසදානධම්මදානෙහි උපකාරිතා, ලොකියලොකුත්තරසුඛෙහි ච සංයොජනසමත්ථතා දීපිතා හොති.

යස්මා ච ලොකෙ ඉස්සරියධම්මයසසිරිකාමපයත්තෙසු ඡසු ධම්මෙසු භගසද්දො පවත්තති, පරමඤ්චස්ස සකචිත්තෙ ඉස්සරියං, අණිමාලඞ්ඝිමාදිකං වා ලොකියසම්මතං සබ්බාකාරපරිපූරං අත්ථි. තථා ලොකුත්තරො ධම්මො. ලොකත්තයබ්‍යාපකො යථාභුච්චගුණාධිගතො අතිවිය පරිසුද්ධො යසො. රූපකායදස්සනබ්‍යාවටජනනයනප්පසාදජනනසමත්ථා සබ්බාකාරපරිපූරා සබ්බඞ්ගපච්චඞ්ගසිරී. යං යං එතෙන ඉච්ඡිතං පත්ථිතං අත්තහිතං පරහිතං වා, තස්ස තස්ස තථෙව අභිනිප්ඵන්නත්තා ඉච්ඡිතත්ථනිබ්බත්තිසඤ්ඤිතො කාමො. සබ්බලොකගරුභාවප්පත්තිහෙතුභූතො සම්මාවායාමසඞ්ඛාතො පයත්තො ච අත්ථි. තස්මා ඉමෙහි භගෙහි යුත්තත්තාපි භගා අස්ස සන්තීති ඉමිනා අත්ථෙන **භගවාති** වුච්චති.

යස්මා පන කුසලාදීහි භෙදෙහි සබ්බධම්මෙ, ඛන්ධායතනධාතුසච්චඉන්ද්‍රියපටිච්චසමුප්පාදාදීහි වා කුසලාදිධම්මෙ, පීළනසඞ්ඛතසන්තාපවිපරිණාමට්ඨෙන වා දුක්ඛං අරියසච්චං, ආයූහනනිදානසංයොගපලිබොධට්ඨෙන සමුදයං, නිස්සරණවිවෙකාසඞ්ඛතඅමතට්ඨෙන නිරොධං, නිය්‍යානිකහෙතුදස්සනාධිපතෙය්‍යට්ඨෙන මග්ගං විභත්තවා, විභජිත්වා විවරිත්වා දෙසිතවාති වුත්තං හොති. තස්මා විභත්තවාති වත්තබ්බෙ **භගවාති** වුච්චති.

යස්මා ච එස දිබ්බබ්‍රහ්මඅරියවිහාරෙ කායචිත්තඋපධිවිවෙකෙ සුඤ්ඤතප්පණිහිතානිමිත්තවිමොක්ඛෙ අඤ්ඤෙ ච ලොකියලොකුත්තරෙ උත්තරිමනුස්සධම්මෙ භජි සෙවි බහුලං අකාසි, තස්මා භත්තවාති වත්තබ්බෙ **භගවාති** වුච්චති.

යස්මා පන තීසු භවෙසු තණ්හාසඞ්ඛාතං ගමනං අනෙන වන්තං, තස්මා භවෙසු වන්තගමනොති වත්තබ්බෙ භවසද්දතො භකාරං ගමනසද්දතො ගකාරං වන්තසද්දතො වකාරඤ්ච දීඝං කත්වා ආදාය **භගවාති** වුච්චති යථා ලොකෙ මෙහනස්ස ඛස්ස මාලාති වත්තබ්බෙ මෙඛලාති.

145. තස්සෙවං ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන සො භගවා අරහං…පෙ…. ඉමිනා ච ඉමිනා ච කාරණෙන භගවාති බුද්ධගුණෙ අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොසපරියුට්ඨිතං, න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති තථාගතමාරබ්භ (අ. නි. 6.10). ඉච්චස්ස එවං රාගාදිපරියුට්ඨානාභාවෙන වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස කම්මට්ඨානාභිමුඛතාය උජුගතචිත්තස්ස බුද්ධගුණපොණා විතක්කවිචාරා පවත්තන්ති. බුද්ධගුණෙ අනුවිතක්කයතො අනුවිචාරයතො පීති උප්පජ්ජති. පීතිමනස්ස පීතිපදට්ඨානාය පස්සද්ධියා කායචිත්තදරථා පටිප්පස්සම්භන්ති. පස්සද්ධදරථස්ස කායිකම්පි චෙතසිකම්පි සුඛං උප්පජ්ජති. සුඛිනො බුද්ධගුණාරම්මණං හුත්වා චිත්තං සමාධියතීති අනුක්කමෙන එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. බුද්ධගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං බුද්ධගුණානුස්සරණවසෙන උප්පන්නත්තා බුද්ධානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන බුද්ධානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සත්ථරි සගාරවො හොති සප්පතිස්සො, සද්ධාවෙපුල්ලං සතිවෙපුල්ලං පඤ්ඤාවෙපුල්ලං පුඤ්ඤවෙපුල්ලඤ්ච අධිගච්ඡති, පීතිපාමොජ්ජබහුලො හොති, භයභෙරවසහො දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො, සත්ථාරා සංවාසසඤ්ඤං පටිලභති. බුද්ධගුණානුස්සතියා අජ්ඣාවුත්ථඤ්චස්ස සරීරම්පි චෙතියඝරමිව පූජාරහං හොති. බුද්ධභූමියං චිත්තං නමති. වීතික්කමිතබ්බවත්ථුසමායොගෙ චස්ස සම්මුඛා සත්ථාරං පස්සතො විය හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාති. උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

> තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;

එවං මහානුභාවාය, බුද්ධානුස්සතියා සදාති.

ඉදං තාව බුද්ධානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

2. ධම්මානුස්සතිකථා

146. ධම්මානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙනාපි රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ‘‘ස්වාක්ඛාතො භගවතා ධම්මො සන්දිට්ඨිකො අකාලිකො එහිපස්සිකො ඔපනෙය්‍යිකො පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහී’’ති (අ. නි. 6.10) එවං පරියත්තිධම්මස්ස චෙව නවවිධස්ස ච ලොකුත්තරධම්මස්ස ගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

147. **ස්වාක්ඛාතොති** ඉමස්මිං හි පදෙ පරියත්තිධම්මොපි සඞ්ගහං ගච්ඡති, ඉතරෙසු ලොකුත්තරධම්මොව. තත්ථ පරියත්තිධම්මො තාව ස්වාක්ඛාතො ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණත්තා සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනකෙවලපරිපුණ්ණපරිසුද්ධබ්‍රහ්මචරියප්පකාසනත්තා ච. යඤ්හි භගවා එකගාථම්පි දෙසෙති, සා සමන්තභද්දකත්තා ධම්මස්ස පඨමපාදෙන ආදිකල්‍යාණා, දුතියතතියපාදෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණා, පච්ඡිමපාදෙන පරියොසානකල්‍යාණා. එකානුසන්ධිකං සුත්තං නිදානෙන ආදිකල්‍යාණං, නිගමනෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙන මජ්ඣෙකල්‍යාණං. නානානුසන්ධිකං සුත්තං පඨමානුසන්ධිනා ආදිකල්‍යාණං, පච්ඡිමෙන පරියොසානකල්‍යාණං, සෙසෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණං. අපිච සනිදානසඋප්පත්තිකත්තා ආදිකල්‍යාණං, වෙනෙය්‍යානං අනුරූපතො අත්ථස්ස අවිපරීතතාය ච හෙතුදාහරණයුත්තතො ච මජ්ඣෙකල්‍යාණං, සොතූනං සද්ධාපටිලාභජනනෙන නිගමනෙන ච පරියොසානකල්‍යාණං.

සකලොපි සාසනධම්මො අත්තනො අත්ථභූතෙන සීලෙන ආදිකල්‍යාණො, සමථවිපස්සනාමග්ගඵලෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණො, නිබ්බානෙන පරියොසානකල්‍යාණො. සීලසමාධීහි වා ආදිකල්‍යාණො, විපස්සනාමග්ගෙහි මජ්ඣෙකල්‍යාණො, ඵලනිබ්බානෙහි පරියොසානකල්‍යාණො. බුද්ධසුබොධිතාය වා ආදිකල්‍යාණො, ධම්මසුධම්මතාය මජ්ඣෙකල්‍යාණො, සඞ්ඝසුප්පටිපත්තියා පරියොසානකල්‍යාණො. තං සුත්වා තථත්තාය පටිපන්නෙන අධිගන්තබ්බාය අභිසම්බොධියා වා ආදිකල්‍යාණො, පච්චෙකබොධියා මජ්ඣෙකල්‍යාණො, සාවකබොධියා පරියොසානකල්‍යාණො.

සුය්‍යමානො චෙස නීවරණවික්ඛම්භනතො සවනෙනපි කල්‍යාණමෙව ආවහතීති ආදිකල්‍යාණො, පටිපජ්ජියමානො සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතො පටිපත්තියාපි කල්‍යාණං ආවහතීති මජ්ඣෙකල්‍යාණො, තථාපටිපන්නො ච පටිපත්තිඵලෙ නිට්ඨිතෙ තාදිභාවාවහනතො පටිපත්තිඵලෙනපි කල්‍යාණං ආවහතීති පරියොසානකල්‍යාණොති එවං ආදිමජ්ඣපරියොසානකල්‍යාණත්තා ස්වාක්ඛාතො.

යං පනෙස භගවා ධම්මං දෙසෙන්තො සාසනබ්‍රහ්මචරියං මග්ගබ්‍රහ්මචරියඤ්ච පකාසෙති නානානයෙහි දීපෙති, තං යථානුරූපං අත්ථසම්පත්තියා සාත්ථං, බ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනං. සඞ්කාසනපකාසනවිවරණවිභජනඋත්තානීකරණපඤ්ඤත්තිඅත්ථපදසමායොගතො සාත්ථං, අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියා සබ්‍යඤ්ජනං. අත්ථගම්භීරතාපටිවෙධගම්භීරතාහි සාත්ථං, ධම්මගම්භීරතාදෙසනාගම්භීරතාහි සබ්‍යඤ්ජනං. අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො සාත්ථං, ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාවිසයතො සබ්‍යඤ්ජනං. පණ්ඩිතවෙදනීයතො පරික්ඛකජනප්පසාදකන්ති සාත්ථං, සද්ධෙය්‍යතො ලොකියජනප්පසාදකන්ති සබ්‍යඤ්ජනං. ගම්භීරාධිප්පායතො සාත්ථං, උත්තානපදතො සබ්‍යඤ්ජනං. උපනෙතබ්බස්ස අභාවතො සකලපරිපුණ්ණභාවෙන කෙවලපරිපුණ්ණං. අපනෙතබ්බස්ස අභාවතො නිද්දොසභාවෙන පරිසුද්ධං.

අපිච පටිපත්තියා අධිගමබ්‍යත්තිතො සාත්ථං, පරියත්තියා ආගමබ්‍යත්තිතො සබ්‍යඤ්ජනං, සීලාදිපඤ්චධම්මක්ඛන්ධයුත්තතො කෙවලපරිපුණ්ණං, නිරුපක්කිලෙසතො නිත්ථරණත්ථාය පවත්තිතො ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතො ච පරිසුද්ධන්ති එවං සාත්ථසබ්‍යඤ්ජනකෙවලපරිපුණ්ණපරිසුද්ධබ්‍රහ්මචරියප්පකාසනතො ස්වාක්ඛාතො.

අත්ථවිපල්ලාසාභාවතො වා සුට්ඨු අක්ඛාතොති ස්වාක්ඛාතො. යථා හි අඤ්ඤතිත්ථියානං ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසමාපජ්ජති, අන්තරායිකාති වුත්තධම්මානං අන්තරායිකත්තාභාවතො, නිය්‍යානිකාති වුත්තධම්මානං නිය්‍යානිකත්තාභාවතො. තෙන තෙ දුරක්ඛාතධම්මායෙව හොන්ති, න තථා භගවතො ධම්මස්ස අත්ථො විපල්ලාසමාපජ්ජති. ඉමෙ ධම්මා අන්තරායිකා, ඉමෙ ධම්මා නිය්‍යානිකාති එවං වුත්තධම්මානං තථාභාවානතික්කමනතොති. එවං තාව පරියත්තිධම්මො ස්වාක්ඛාතො.

ලොකුත්තරධම්මො පන නිබ්බානානුරූපාය පටිපත්තියා පටිපදානුරූපස්ස ච නිබ්බානස්ස අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො. යථාහ – ‘‘සුපඤ්ඤත්තා ඛො පන තෙන භගවතා සාවකානං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා ච. සෙය්‍යථාපි නාම ගඞ්ගොදකං යමුනොදකෙන සංසන්දති සමෙති, එවමෙව සුපඤ්ඤත්තා (දී. නි. 2.296) තෙන භගවතා සාවකානං නිබ්බානගාමිනී පටිපදා සංසන්දති නිබ්බානඤ්ච පටිපදා චා’’ති. අරියමග්ගො චෙත්ථ අන්තද්වයං අනුපගම්ම මජ්ඣිමා පටිපදාභූතොව ‘‘මජ්ඣිමා පටිපදා’’ති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතො. සාමඤ්ඤඵලානි පටිපස්සද්ධකිලෙසානෙව ‘‘පටිපස්සද්ධකිලෙසානී’’ති අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතානි. නිබ්බානං සස්සතාමතතාණලෙණාදිසභාවමෙව සස්සතාදිසභාවවසෙන අක්ඛාතත්තා ස්වාක්ඛාතන්ති එවං ලොකුත්තරධම්මොපි ස්වාක්ඛාතො.

148. **සන්දිට්ඨිකොති** එත්ථ පන අරියමග්ගො තාව අත්තනො සන්තානෙ රාගාදීනං අභාවං කරොන්තෙන අරියපුග්ගලෙන සාමං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො. යථාහ –‘‘රත්තො ඛො, බ්‍රාහ්මණ, රාගෙන අභිභූතො පරියාදිණ්ණචිත්තො අත්තබ්‍යාබාධායපි චෙතෙති, පරබ්‍යාබාධායපි චෙතෙති, උභයබ්‍යාබාධායපි චෙතෙති. චෙතසිකං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. රාගෙ පහීනෙ නෙව අත්තබ්‍යාබාධාය චෙතෙති, න පරබ්‍යාබාධාය චෙතෙති, න උභයබ්‍යාබාධාය චෙතෙති, න චෙතසිකං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එවම්පි ඛො, බ්‍රාහ්මණ, සන්දිට්ඨිකො ධම්මො හොතී’’ති(අ. නි. 3.54). අපිච නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො යෙන යෙන අධිගතො හොති, තෙන තෙන පරසද්ධාය ගන්තබ්බතං හිත්වා පච්චවෙක්ඛණඤාණෙන සයං දට්ඨබ්බොති සන්දිට්ඨිකො. අථ වා පසත්ථා දිට්ඨි සන්දිට්ඨි, සන්දිට්ඨියා ජයතීති සන්දිට්ඨිකො. තථා හෙත්ථ අරියමග්ගො සම්පයුත්තාය, අරියඵලං කාරණභූතාය, නිබ්බානං විසයිභූතාය සන්දිට්ඨියා කිලෙසෙ ජයති. තස්මා යථා රථෙන ජයතීති රථිකො, එවං නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සන්දිට්ඨියා ජයතීති සන්දිට්ඨිකො.

අථ වා දිට්ඨන්ති දස්සනං වුච්චති. දිට්ඨමෙව සන්දිට්ඨං, දස්සනන්ති අත්ථො. සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො. ලොකුත්තරධම්මො හි භාවනාභිසමයවසෙන සච්ඡිකිරියාභිසමයවසෙන ච දිස්සමානොයෙව වට්ටභයං නිවත්තෙති. තස්මා යථා වත්ථං අරහතීති වත්ථිකො, එවං සන්දිට්ඨං අරහතීති සන්දිට්ඨිකො.

149. අත්තනො ඵලදානං සන්ධාය නාස්ස කාලොති අකාලො. අකාලොයෙව **අකාලිකො**. න පඤ්චාහසත්තාහාදිභෙදං කාලං ඛෙපෙත්වා ඵලං දෙති, අත්තනො පන පවත්තිසමනන්තරමෙව ඵලදොති වුත්තං හොති. අථ වා අත්තනො ඵලදානෙ පකට්ඨො කාලො පත්තො අස්සාති කාලිකො. කො සො? ලොකියො කුසලධම්මො. අයං පන සමනන්තරඵලත්තා න කාලිකොති අකාලිකො. ඉදං මග්ගමෙව සන්ධාය වුත්තං.

150. ‘‘එහි පස්ස ඉමං ධම්ම’’න්ති එවං පවත්තං එහිපස්සවිධිං අරහතීති **එහිපස්සිකො**. කස්මා පනෙස තං විධිං අරහතීති? විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ච . රිත්තමුට්ඨියං හි හිරඤ්ඤං වා සුවණ්ණං වා අත්ථීති වත්වාපි ‘‘එහි පස්ස ඉම’’න්ති න සක්කා වත්තුං. කස්මා? අවිජ්ජමානත්තා. විජ්ජමානම්පි ච ගූථං වා මුත්තං වා මනුඤ්ඤභාවප්පකාසනෙන චිත්තසම්පහංසනත්ථං ‘‘එහි පස්ස ඉම’’න්ති න සක්කා වත්තුං. අපිච ඛො පන තිණෙහි වා පණ්ණෙහි වා පටිච්ඡාදෙතබ්බමෙව හොති. කස්මා? අපරිසුද්ධත්තා. අයං පන නවවිධොපි ලොකුත්තරධම්මො සභාවතොව විජ්ජමානො විගතවලාහකෙ ආකාසෙ සම්පුණ්ණචන්දමණ්ඩලං විය පණ්ඩුකම්බලෙ නික්ඛිත්තජාතිමණි විය ච පරිසුද්ධො. තස්මා විජ්ජමානත්තා පරිසුද්ධත්තා ච එහිපස්සවිධිං අරහතීති එහිපස්සිකො.

151. උපනෙතබ්බොති **ඔපනෙය්‍යිකො**. අයං පනෙත්ථ විනිච්ඡයො, උපනයනං උපනයො, ආදිත්තං චෙලං වා සීසං වා අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වාපි භාවනාවසෙන අත්තනො චිත්තෙ උපනයනං අරහතීති ඔපනයිකො. ඔපනයිකොව ඔපනෙය්‍යිකො. ඉදං සඞ්ඛතෙ ලොකුත්තරධම්මෙ යුජ්ජති. අසඞ්ඛතෙ පන අත්තනො චිත්තෙන උපනයනං අරහතීති ඔපනෙය්‍යිකො. සච්ඡිකිරියාවසෙන අල්ලීයනං අරහතීති අත්ථො.

අථ වා නිබ්බානං උපනෙතීති අරියමග්ගො උපනෙය්‍යො. සච්ඡිකාතබ්බතං උපනෙතබ්බොති ඵලනිබ්බානධම්මො උපනෙය්‍යො. උපනෙය්‍යො එව ඔපනෙය්‍යිකො.

152. **පච්චත්තං වෙදිතබ්බො විඤ්ඤූහීති** සබ්බෙහිපි උග්ඝටිතඤ්ඤූආදීහි විඤ්ඤූහි අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බො ‘‘භාවිතො මෙ මග්ගො, අධිගතං ඵලං, සච්ඡිකතො නිරොධො’’ති. න හි උපජ්ඣායෙන භාවිතෙන මග්ගෙන සද්ධිවිහාරිකස්ස කිලෙසා පහීයන්ති, න සො තස්ස ඵලසමාපත්තියා ඵාසුවිහරති, න තෙන සච්ඡිකතං නිබ්බානං සච්ඡිකරොති. තස්මා න එස පරස්ස සීසෙ ආභරණං විය දට්ඨබ්බො, අත්තනො පන චිත්තෙයෙව දට්ඨබ්බො, අනුභවිතබ්බො විඤ්ඤූහීති වුත්තං හොති. බාලානං පන අවිසයො චෙස.

අපිච ස්වාක්ඛාතො අයං ධම්මො. කස්මා? සන්දිට්ඨිකත්තා. සන්දිට්ඨිකො, අකාලිකත්තා. අකාලිකො, එහිපස්සිකත්තා. යො ච එහිපස්සිකො, සො නාම ඔපනෙය්‍යිකො හොතීති.

153. තස්සෙවං ස්වාක්ඛාතතාදිභෙදෙ ධම්මගුණෙ අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස…පෙ…. න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති ධම්මං ආරබ්භාති (අ. නි. 6.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. ධම්මගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං ධම්මගුණානුස්සරණවසෙන උප්පන්නත්තා ධම්මානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන ධම්මානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු එවං ඔපනෙය්‍යිකස්ස ධම්මස්ස දෙසෙතාරං ඉමිනාපඞ්ගෙන සමන්නාගතං සත්ථාරං නෙව අතීතංසෙ සමනුපස්සාමි, න පනෙතරහි අඤ්ඤත්‍ර තෙන භගවතාති එවං ධම්මගුණදස්සනෙනෙව සත්ථරි සගාරවො හොති සප්පතිස්සො. ධම්මෙ ගරුචිත්තීකාරො සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, පීතිපාමොජ්ජබහුලො හොති, භයභෙරවසහො, දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො, ධම්මෙන සංවාසසඤ්ඤං පටිලභති, ධම්මගුණානුස්සතියා අජ්ඣාවුත්ථඤ්චස්ස සරීරම්පි චෙතියඝරමිව පූජාරහං හොති, අනුත්තරධම්මාධිගමාය චිත්තං නමති, වීතික්කමිතබ්බවත්ථුසමායොගෙ චස්ස ධම්මසුධම්මතං සමනුස්සරතො හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාති. උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, ධම්මානුස්සතියා සදාති.

ඉදං ධම්මානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

3. සඞ්ඝානුස්සතිකථා

154. සඞ්ඝානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙනාපි රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ''සුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො, උජුප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො, ඤායප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො, සාමීචිප්පටිපන්නො භගවතො සාවකසඞ්ඝො, යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා , එස භගවතො සාවකසඞ්ඝො ආහුනෙය්‍යො, පාහුනෙය්‍යො, දක්ඛිණෙය්‍යො, අඤ්ජලිකරණීයො, අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සා''ති (අ. නි. 6.10) එවං අරියසඞ්ඝගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

155. තත්ථ **සුප්පටිපන්නොති** සුට්ඨු පටිපන්නො, සම්මාපටිපදං අනිවත්තිපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්චනීකපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපන්නොති වුත්තං හොති. භගවතො ඔවාදානුසාසනිං සක්කච්චං සුණන්තීති සාවකා. සාවකානං සඞ්ඝො **සාවකසඞ්ඝො,** සීලදිට්ඨිසාමඤ්ඤතාය සඞ්ඝාතභාවමාපන්නො සාවකසමූහොති අත්ථො. යස්මා පන සා සම්මාපටිපදා උජු අවඞ්කා අකුටිලා අජිම්හා, අරියො ච ඤායොතිපි වුච්චති, අනුච්ඡවිකත්තා ච සාමීචීතිපි සඞ්ඛං ගතා. තස්මා තම්පටිපන්නො අරියසඞ්ඝො **උජුප්පටිපන්නො ඤායප්පටිපන්නො සාමීචිප්පටිපන්නොතිපි** වුත්තො.

එත්ථ ච යෙ මග්ගට්ඨා, තෙ සම්මාපටිපත්තිසමඞ්ගිතාය සුප්පටිපන්නා. යෙ ඵලට්ඨා, තෙ සම්මාපටිපදාය අධිගන්තබ්බස්ස අධිගතත්තා අතීතං පටිපදං සන්ධාය සුප්පටිපන්නාති වෙදිතබ්බා.

අපිච ස්වාක්ඛාතෙ ධම්මවිනයෙ යථානුසිට්ඨං පටිපන්නත්තාපි අපණ්ණකපටිපදං පටිපන්නත්තාපි **සුප්පටිපන්නො.**

මජ්ඣිමාය පටිපදාය අන්තද්වයමනුපගම්ම පටිපන්නත්තා කායවචීමනොවඞ්කකුටිලජිම්හදොසප්පහානාය පටිපන්නත්තා ච උජුප්පටිපන්නත්තා ච **උජුප්පටිපන්නො.**

ඤායො වුච්චති නිබ්බානං. තදත්ථාය පටිපන්නත්තා **ඤායප්පටිපන්නො.**

යථා පටිපන්නා සාමීචිප්පටිපන්නාරහා හොන්ති, තථා පටිපන්නත්තා **සාමීචිප්පටිපන්නො.**

156. **යදිදන්ති** යානි ඉමානි. **චත්තාරි පුරිසයුගානීති** යුගළවසෙන පඨමමග්ගට්ඨො ඵලට්ඨොති ඉදමෙකං යුගළන්ති එවං චත්තාරි පුරිසයුගළානි හොන්ති. **අට්ඨ පුරිසපුග්ගලාති** පුරිසපුග්ගලවසෙන එකො පඨමමග්ගට්ඨො එකො ඵලට්ඨොති ඉමිනා නයෙන අට්ඨෙව පුරිසපුග්ගලා හොන්ති . එත්ථ ච පුරිසොති වා පුග්ගලොති වා එකත්ථානි එතානි පදානි. වෙනෙය්‍යවසෙන පනෙතං වුත්තං. **එස භගවතො සාවකසඞ්ඝොති** යානිමානි යුගවසෙන චත්තාරි පුරිසයුගානි, පාටිඑක්කතො අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා, එස භගවතො සාවකසඞ්ඝො, ආහුනෙය්‍යොතිආදීසු ආනෙත්වා හුනිතබ්බන්ති ආහුනං, දූරතොපි ආනෙත්වා සීලවන්තෙසු දාතබ්බන්ති අත්ථො. චතුන්නං පච්චයානමෙතමධිවචනං. තං ආහුනං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො තස්ස මහප්ඵලකරණතොති **ආහුනෙය්‍යො.** අථ වා දූරතොපි ආගන්ත්වා සබ්බසාපතෙය්‍යම්පි එත්ථ හුනිතබ්බන්ති ආහවනීයො. සක්කාදීනම්පි වා ආහවනං අරහතීති ආහවනීයො. යො චායං බ්‍රාහ්මණානං ආහවනීයො නාම අග්ගි, යත්ථ හුතං මහප්ඵලන්ති තෙසං ලද්ධි. සචෙ හුතස්ස මහප්ඵලතාය ආහවනීයො, සඞ්ඝොව ආහවනීයො. සඞ්ඝෙ හුතඤ්හි මහප්ඵලං හොති. යථාහ –

''යො ච වස්සසතං ජන්තු, අග්ගිං පරිචරෙ වනෙ;
එකඤ්ච භාවිතත්තානං, මුහුත්තමපි පූජයෙ;
සායෙව පූජනා සෙය්‍යො, යඤ්චෙ වස්සසතං හුත''න්ති. (ධ. ප. 107);

තදෙතං නිකායන්තරෙ ආහවනීයොති පදං ඉධ ආහුනෙය්‍යොති ඉමිනා පදෙන අත්ථතො එකං. බ්‍යඤ්ජනතො පනෙත්ථ කිඤ්චිමත්තමෙව නානං. ඉති **ආහුනෙය්‍යො.**

පාහුනෙය්‍යොති එත්ථ පන පාහුනං වුච්චති දිසාවිදිසතො ආගතානං පියමනාපානං ඤාතිමිත්තානමත්ථාය සක්කාරෙන පටියත්තං ආගන්තුකදානං. තම්පි ඨපෙත්වා තෙ තථාරූපෙ පාහුනකෙ සඞ්ඝස්සෙව දාතුං යුත්තං, සඞ්ඝොව තං පටිග්ගහෙතුං යුත්තො. සඞ්ඝසදිසො හි පාහුනකො නත්ථි. තථා හෙස එකබුද්ධන්තරෙ ච දිස්සති, අබ්බොකිණ්ණඤ්ච පියමනාපත්තකරෙහි ධම්මෙහි සමන්නාගතොති. එවං පාහුනමස්ස දාතුං යුත්තං පාහුනඤ්ච පටිග්ගහෙතුං යුත්තොති පාහුනෙය්‍යො. යෙසං පන පාහවනීයොති පාළි, තෙසං යස්මා සඞ්ඝො පුබ්බකාරමරහති, තස්මා සබ්බපඨමං ආනෙත්වා එත්ථ හුනිතබ්බන්ති පාහවනීයො. සබ්බප්පකාරෙන වා ආහවනමරහතීති පාහවනීයො. ස්වායමිධ තෙනෙව අත්ථෙන පාහුනෙය්‍යොති වුච්චති.

දක්ඛිණාති පන පරලොකං සද්දහිත්වා දාතබ්බදානං වුච්චති. තං දක්ඛිණං අරහති, දක්ඛිණාය වා හිතො යස්මා නං මහප්ඵලකරණතාය විසොධෙතීති **දක්ඛිණෙය්‍යො**.

උභො හත්ථෙ සිරස්මිං පතිට්ඨපෙත්වා සබ්බලොකෙන කයිරමානං අඤ්ජලිකම්මං අරහතීති **අඤ්ජලිකරණීයො**.

අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සාති සබ්බලොකස්ස අසදිසං පුඤ්ඤවිරූහනට්ඨානං. යථා හි රඤ්ඤො වා අමච්චස්ස වා සාලීනං වා යවානං වා විරූහනට්ඨානං රඤ්ඤො සාලික්ඛෙත්තං රඤ්ඤො යවක්ඛෙත්තන්ති වුච්චති, එවං සඞ්ඝො සබ්බලොකස්ස පුඤ්ඤානං විරූහනට්ඨානං. සඞ්ඝං නිස්සාය හි ලොකස්ස නානප්පකාරහිතසුඛසංවත්තනිකානි පුඤ්ඤානි විරූහන්ති. තස්මා සඞ්ඝො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්සාති.

157. එවං සුප්පටිපන්නතාදිභෙදෙ සඞ්ඝගුණෙ අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස…පෙ…. න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති සඞ්ඝං ආරබ්භාති (අ. නි. 6.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. සඞ්ඝගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං සඞ්ඝගුණානුස්සරණවසෙන උප්පන්නත්තා සඞ්ඝානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන සඞ්ඝානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සඞ්ඝෙ සගාරවො හොති සප්පතිස්සො. සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, පීතිපාමොජ්ජබහුලො හොති, භයභෙරවසහො, දුක්ඛාධිවාසනසමත්ථො, සඞ්ඝෙන සංවාසසඤ්ඤං පටිලභති. සඞ්ඝගුණානුස්සතියා අජ්ඣාවුත්ථඤ්චස්ස සරීරං සන්නිපතිතසඞ්ඝමිව උපොසථාගාරං පූජාරහං හොති, සඞ්ඝගුණාධිගමාය චිත්තං නමති, වීතික්කමිතබ්බවත්ථුසමායොගෙ චස්ස සම්මුඛා සඞ්ඝං පස්සතො විය හිරොත්තප්පං පච්චුපට්ඨාති, උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, සඞ්ඝානුස්සතියා සදාති.

ඉදං සඞ්ඝානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

4. සීලානුස්සතිකථා

158. සීලානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන පන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ‘‘අහො වත මෙ සීලානි අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි භුජිස්සානි විඤ්ඤුප්පසත්ථානි අපරාමට්ඨානි සමාධිසංවත්තනිකානී’’ති (අ. නි. 6.10) එවං අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙන අත්තනො සීලානි අනුස්සරිතබ්බානි. තානි ච ගහට්ඨෙන ගහට්ඨසීලානි, පබ්බජිතෙන පබ්බජිතසීලානි.

ගහට්ඨසීලානි වා හොන්තු පබ්බජිතසීලානි වා, යෙසං ආදිම්හි වා අන්තෙ වා එකම්පි න භින්නං, තානි පරියන්තෙ ඡින්නසාටකො විය න ඛණ්ඩානීති **අඛණ්ඩානි**. යෙසං වෙමජ්ඣෙ එකම්පි න භින්නං, තානි මජ්ඣෙ විනිවිද්ධසාටකො විය න ඡිද්දානීති **අච්ඡිද්දානි**. යෙසං පටිපාටියා ද්වෙ වා තීණි වා න භින්නානි, තානි පිට්ඨියා වා කුච්ඡියා වා උට්ඨිතෙන දීඝවට්ටාදිසණ්ඨානෙන විසභාගවණ්ණෙන කාළරත්තාදීනං අඤ්ඤතරසරීරවණ්ණා ගාවී විය න සබලානීති **අසබලානි**. යානි අන්තරන්තරා න භින්නානි, තානි විසභාගබින්දුවිචිත්‍රා ගාවී විය න කම්මාසානීති **අකම්මාසානි**. අවිසෙසෙන වා සබ්බානිපි සත්තවිධෙන මෙථුනසංයොගෙන කොධුපනාහාදීහි ච පාපධම්මෙහි අනුපහතත්තා අඛණ්ඩානි අච්ඡිද්දානි අසබලානි අකම්මාසානි. තානියෙව තණ්හාදාසබ්‍යතො මොචෙත්වා භුජිස්සභාවකරණෙන **භුජිස්සානි**. බුද්ධාදීහි විඤ්ඤූහි පසත්ථත්තා **විඤ්ඤුප්පසත්ථානි**. තණ්හාදිට්ඨීහි අපරාමට්ඨතාය කෙනචි වා අයං තෙ සීලෙසු දොසොති එවං පරාමට්ඨුං අසක්කුණෙය්‍යතාය **අපරාමට්ඨානි**. උපචාරසමාධිං අප්පනාසමාධිං වා, අථ වා පන මග්ගසමාධිං ඵලසමාධිඤ්චාපි සංවත්තෙන්තීති **සමාධිසංවත්තනිකානි**.

159. එවං අඛණ්ඩතාදිගුණවසෙන අත්තනො සීලානි අනුස්සරතො නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස…පෙ…. න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති, සීලං ආරබ්භාති පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. සීලගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං සීලගුණානුස්සරණවසෙන උප්පන්නත්තා සීලානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන සීලානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සික්ඛාය සගාරවො හොති සභාගවුත්ති, පටිසන්ථාරෙ අප්පමත්තො, අත්තානුවාදාදිභයවිරහිතො, අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී, සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, පීතිපාමොජ්ජබහුලො හොති. උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, සීලානුස්සතියා සදාති.

ඉදං සීලානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

5. චාගානුස්සතිකථා

160. චාගානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන පන පකතියා චාගාධිමුත්තෙන නිච්චප්පවත්තදානසංවිභාගෙන භවිතබ්බං. අථ වා පන භාවනං ආරභන්තෙන ඉතො දානි පභුති සති පටිග්ගාහකෙ අන්තමසො එකාලොපමත්තම්පි දානං අදත්වා න භුඤ්ජිස්සාමීති සමාදානං කත්වා තංදිවසං ගුණවිසිට්ඨෙසු පටිග්ගාහකෙසු යථාසත්ති යථාබලං දානං දත්වා තත්ථ නිමිත්තං ගණ්හිත්වා රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ''ලාභා වත මෙ සුලද්ධං වත මෙ, යොහං මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතාය පජාය විගතමලමච්ඡෙරෙන චෙතසා විහරාමි මුත්තචාගො පයතපාණි වොස්සග්ගරතො යාචයොගො දානසංවිභාගරතො''ති එවං විගතමලමච්ඡෙරතාදිගුණවසෙන අත්තනො චාගො අනුස්සරිතබ්බො.

තත්ථ **ලාභා වත මෙති** මය්හං වත ලාභා, යෙ ඉමෙ ''ආයුං ඛො පන දත්වා ආයුස්ස භාගී හොති දිබ්බස්ස වා මානුසස්ස වා'' ඉති (අ. නි. 5.37) ච, ''දදං පියො හොති භජන්ති නං බහූ'' ඉති (අ. නි. 5.34) ච, ''දදමානො පියො හොති, සතං ධම්මං අනුක්කමං'' ඉති (අ. නි. 5.35) ච එවමාදීහි නයෙහි භගවතා දායකස්ස ලාභා සංවණ්ණිතා, තෙ මය්හං අවස්සං භාගිනොති අධිප්පායො. **සුලද්ධං වත මෙති** යං මයා ඉදං සාසනං මනුස්සත්තං වා ලද්ධං, තං සුලද්ධං වත මෙ. කස්මා ? යොහං මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතාය පජාය…පෙ…. දානසංවිභාගරතොති.

තත්ථ **මච්ඡෙරමලපරියුට්ඨිතායාති** මච්ඡෙරමලෙන අභිභූතාය. **පජායාති** පජායනවසෙන සත්තා වුච්චන්ති. තස්මා අත්තනො සම්පත්තීනං පරසාධාරණභාවමසහනලක්ඛණෙන චිත්තස්ස පභස්සරභාවදූසකානං කණ්හධම්මානං අඤ්ඤතරෙන මච්ඡෙරමලෙන අභිභූතෙසු සත්තෙසූති අයමෙත්ථ අත්ථො. **විගතමලමච්ඡෙරෙනාති** අඤ්ඤෙසම්පි රාගදොසාදිමලානඤ්චෙව මච්ඡෙරස්ස ච විගතත්තා විගතමලමච්ඡෙරෙන. **චෙතසා විහරාමීති** යථාවුත්තප්පකාරචිත්තො හුත්වා වසාමීති අත්ථො. සුත්තෙසු පන මහානාමසක්කස්ස සොතාපන්නස්ස සතො නිස්සයවිහාරං පුච්ඡතො නිස්සයවිහාරවසෙන දෙසිතත්තා අගාරං අජ්ඣාවසාමීති වුත්තං. තත්ථ අභිභවිත්වා වසාමීති අත්ථො.

මුත්තචාගොති විස්සට්ඨචාගො. **පයතපාණීති** පරිසුද්ධහත්ථො. සක්කච්චං සහත්ථා දෙය්‍යධම්මං දාතුං සදා ධොතහත්ථොයෙවාති වුත්තං හොති. **වොස්සග්ගරතොති** වොස්සජ්ජනං වොස්සග්ගො, පරිච්චාගොති අත්ථො. තස්මිං වොස්සග්ගෙ සතතාභියොගවසෙන රතොති වොස්සග්ගරතො. **යාචයොගොති** යං යං පරෙ යාචන්ති, තස්ස තස්ස දානතො යාචනයොගොති අත්ථො. යාජයොගොතිපි පාඨො. යජනසඞ්ඛාතෙන යාජෙන යුත්තොති අත්ථො. **දානසංවිභාගරතොති** දානෙ ච සංවිභාගෙ ච රතො. අහඤ්හි දානඤ්ච දෙමි, අත්තනා පරිභුඤ්ජිතබ්බතොපි ච සංවිභාගං කරොමි, එත්ථෙව චස්මි උභයෙ රතොති එවං අනුස්සරතීති අත්ථො.

161. තස්සෙවං විගතමලමච්ඡෙරතාදිගුණවසෙන අත්තනො චාගං අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස…පෙ…. න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති චාගං ආරබ්භාති (අ. නි. 5.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. චාගගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරචාගගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං චාගගුණානුස්සරණවසෙන උප්පන්නත්තා චාගානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන චාගානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු භිය්‍යොසො මත්තාය චාගාධිමුත්තො හොති, අලොභජ්ඣාසයො, මෙත්තාය අනුලොමකාරී, විසාරදො, පීතිපාමොජ්ජබහුලො, උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

> තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
> එවං මහානුභාවාය, චාගානුස්සතියා සදාති.

ඉදං චාගානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

6. දෙවතානුස්සතිකථා

162. දෙවතානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන පන අරියමග්ගවසෙන සමුදාගතෙහි සද්ධාදීහි ගුණෙහි සමන්නාගතෙන භවිතබ්බං. තතො රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ''සන්ති දෙවා චාතුමහාරාජිකා, සන්ති දෙවා තාවතිංසා, යාමා, තුසිතා, නිම්මානරතිනො, පරනිම්මිතවසවත්තිනො, සන්ති දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා, සන්ති දෙවා තතුත්තරි, යථාරූපාය සද්ධාය සමන්නාගතා තා දෙවතා ඉතො චුතා තත්ථ උපපන්නා, මය්හම්පි තථාරූපා සද්ධා සංවිජ්ජති. යථාරූපෙන සීලෙන. යථාරූපෙන සුතෙන. යථාරූපෙන චාගෙන. යථාරූපාය පඤ්ඤාය සමන්නාගතා තා දෙවතා ඉතො චුතා තත්ථ උපපන්නා, මය්හම්පි තථාරූපා පඤ්ඤා සංවිජ්ජතී''ති (අ. නි. 6.10) එවං දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො සද්ධාදිගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

සුත්තෙ පන යස්මිං මහානාම සමයෙ අරියසාවකො අත්තනො ච තාසඤ්ච දෙවතානං සද්ධඤ්ච සීලඤ්ච සුතඤ්ච චාගඤ්ච පඤ්ඤඤ්ච අනුස්සරති, නෙවස්ස තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොතීති වුත්තං. කිඤ්චාපි වුත්තං, අථ

ඛො තං සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙතබ්බදෙවතානං අත්තනො සද්ධාදීහි සමානගුණදීපනත්ථං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අට්ඨකථායඤ්හි දෙවතා සක්ඛිට්ඨානෙ ඨපෙත්වා අත්තනො ගුණෙ අනුස්සරතීති දළ්හං කත්වා වුත්තං.

163. තස්මා පුබ්බභාගෙ දෙවතානං ගුණෙ අනුස්සරිත්වා අපරභාගෙ අත්තනො සංවිජ්ජමානෙ සද්ධාදිගුණෙ අනුස්සරතො චස්ස නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. න දොස…පෙ…. න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති දෙවතා ආරබ්භාති (අ. නි. 6.10) පුරිමනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. සද්ධාදිගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං දෙවතානං ගුණසදිසසද්ධාදිගුණානුස්සරණවසෙන දෙවතානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන දෙවතානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු දෙවතානං පියො හොති මනාපො, භියොසො මත්තාය සද්ධාදිවෙපුල්ලං අධිගච්ඡති, පීතිපාමොජ්ජබහුලො විහරති. උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, දෙවතානුස්සතියා සදාති.

ඉදං දෙවතානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

පකිණ්ණකකථා

164. යං පන එතාසං විත්ථාරදෙසනායං ''උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති තථාගතං ආරබ්භා''තිආදීනි වත්වා ''උජුගතචිත්තො ඛො පන, මහානාම, අරියසාවකො ලභති අත්ථවෙදං, ලභති ධම්මවෙදං, ලභති ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජං, පමුදිතස්ස පීති ජායතී''ති (අ. නි. 6.10) වුත්තං, තත්ථ ඉතිපි සො භගවාතිආදීනං අත්ථං නිස්සාය උප්පන්නං තුට්ඨිං සන්ධාය **ලභති අත්ථවෙදන්ති** වුත්තං. පාළිං නිස්සාය උප්පන්නං තුට්ඨිං සන්ධාය **ලභති ධම්මවෙදං**. උභයවසෙන **ලභති ධම්මූපසංහිතං පාමොජ්ජන්ති** වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

යඤ්ච දෙවතානුස්සතියං දෙවතා ආරබ්භාති වුත්තං, තං පුබ්බභාගෙ දෙවතා ආරබ්භ පවත්තචිත්තවසෙන දෙවතාගුණසදිසෙ වා දෙවතාභාවනිප්ඵාදකෙ ගුණෙ ආරබ්භ පවත්තචිත්තවසෙන වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

165. ඉමා පන ඡ අනුස්සතියො අරියසාවකානඤ්ඤෙව ඉජ්ඣන්ති. තෙසං හි බුද්ධධම්මසඞ්ඝගුණා පාකටා හොන්ති. තෙ ච අඛණ්ඩතාදිගුණෙහි සීලෙහි, විගතමලමච්ඡෙරෙන චාගෙන, මහානුභාවානං දෙවතානං ගුණසදිසෙහි සද්ධාදිගුණෙහි සමන්නාගතා. මහානාමසුත්තෙ (අ. නි. 6.10) ච සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරං පුට්ඨෙන භගවතා සොතාපන්නස්ස නිස්සයවිහාරදස්සනත්ථමෙව එතා විත්ථාරතො කථිතා.

ගෙධසුත්තෙපි ''ඉධ, භික්ඛවෙ, අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති, ඉතිපි සො භගවා…පෙ…. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති නික්ඛන්තං මුත්තං වුට්ඨිතං ගෙධම්හා. ගෙධොති ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානමධිවචනං. ඉදම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආරම්මණං කරිත්වා එවමිධෙකච්චෙ සත්තා විසුජ්ඣන්තී''ති (අ. නි. 6.25) එවං අරියසාවකස්ස අනුස්සතිවසෙන චිත්තං විසොධෙත්වා උත්තරි පරමත්ථවිසුද්ධිඅධිගමත්ථාය කථිතා.

ආයස්මතා මහාකච්චානෙන දෙසිතෙ සම්බාධොකාසසුත්තෙපි ''අච්ඡරියං, ආවුසො, අබ්භුතං, ආවුසො, යාවඤ්චිදං තෙන භගවතා ජානතා පස්සතා අරහතා සම්මාසම්බුද්ධෙන සම්බාධෙ ඔකාසාධිගමො අනුබුද්ධො සත්තානං විසුද්ධියා…පෙ…. නිබ්බානස්ස සච්ඡිකිරියාය යදිදං ඡ අනුස්සතිට්ඨානානි. කතමානි ඡ? ඉධාවුසො, අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරති…පෙ…. එවමිධෙකච්චෙ සත්තා විසුද්ධිධම්මා භවන්තී''ති (අ. නි. 6.26) එවං අරියසාවකස්සෙව පරමත්ථවිසුද්ධිධම්මතාය ඔකාසාධිගමවසෙන කථිතා.

උපොසථසුත්තෙපි ''කථඤ්ච, විසාඛෙ, අරියූපොසථො හොති? උපක්කිලිට්ඨස්ස, විසාඛෙ, චිත්තස්ස උපක්කමෙන පරියොදපනා හොති. කථඤ්ච, විසාඛෙ, උපක්කිලිට්ඨස්ස චිත්තස්ස උපක්කමෙන පරියොදපනා හොති? ඉධ, විසාඛෙ, අරියසාවකො තථාගතං අනුස්සරතී''ති (අ. නි. 3.71) එවං අරියසාවකස්සෙව උපොසථං උපවසතො චිත්තවිසොධනකම්මට්ඨානවසෙන උපොසථස්ස මහප්ඵලභාවදස්සනත්ථං කථිතා.

එකාදසනිපාතෙපි ''සද්ධො ඛො, මහානාම, ආරාධකො හොති, නො අස්සද්ධො. ආරද්ධවීරියො, උපට්ඨිතසති, සමාහිතො, පඤ්ඤවා, මහානාම , ආරාධකො හොති, නො දුප්පඤ්ඤො. ඉමෙසු ඛො ත්වං, මහානාම, පඤ්චසු ධම්මෙසු පතිට්ඨාය ඡ ධම්මෙ උත්තරි භාවෙය්‍යාසි. ඉධ ත්වං, මහානාම, තථාගතං අනුස්සරෙය්‍යාසි ඉතිපි සො භගවා''ති (අ. නි. 11.11) එවං අරියසාවකස්සෙව ''තෙසං නො, භන්තෙ, නානාවිහාරෙන විහරතං කෙනස්ස විහාරෙන විහරිතබ්බ''න්ති පුච්ඡතො විහාරදස්සනත්ථං කථිතා.

166. එවං සන්තෙපි පරිසුද්ධසීලාදිගුණසමන්නාගතෙන පුථුජ්ජනෙනාපි මනසි කාතබ්බා. අනුස්සවවසෙනාපි හි බුද්ධාදීනං ගුණෙ අනුස්සරතො චිත්තං පසීදතියෙව. යස්සානුභාවෙන නීවරණානි වික්ඛම්භෙත්වා උළාරපාමොජ්ජො

විපස්සනං ආරභිත්වා අරහත්තංයෙව සච්ඡිකරෙය්‍ය කටඅන්ධකාරවාසී **ඵුස්සදෙවත්ථෙරො** විය.

සො කිරායස්මා මාරෙන නිම්මිතං බුද්ධරූපං දිස්වා ''අයං තාව සරාගදොසමොහො එවං සොභති, කථං නු ඛො භගවා න සොභති, සො හි සබ්බසො වීතරාගදොසමොහො''ති බුද්ධාරම්මණං පීතිං පටිලභිත්වා විපස්සනං වඩ්ඪෙත්වා අරහත්තං පාපුණීති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසො නාම

සත්තමො පරිච්ඡෙදො.

8. අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො

මරණස්සතිකථා

167. ඉදානි ඉතො අනන්තරාය මරණස්සතියා භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො. තත්ථ **මරණ**න්ති එකභවපරියාපන්නස්ස ජීවිතින්ද්‍රියස්ස උපච්ඡෙදො. යං පනෙතං අරහන්තානං වට්ටදුක්ඛසමුච්ඡෙදසඞ්ඛාතං **සමුච්ඡෙදමරණං,** සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගසඞ්ඛාතං **ඛණිකමරණං,** රුක්ඛො මතො ලොහං මතන්තිආදීසු **සම්මුතිමරණඤ්ච,** න තං ඉධ අධිප්පෙතං.

යම්පි චෙතං අධිප්පෙතං, තං කාලමරණං අකාලමරණන්ති දුවිධං හොති. තත්ථ කාලමරණං පුඤ්ඤක්ඛයෙන වා ආයුක්ඛයෙන වා උභයක්ඛයෙන වා හොති. අකාලමරණං කම්මුපච්ඡෙදකකම්මවසෙන.

තත්ථ යං විජ්ජමානායපි ආයුසන්තානජනකපච්චයසම්පත්තියා කෙවලං පටිසන්ධිජනකස්ස කම්මස්ස විපක්කවිපාකත්තා මරණං හොති, ඉදං **පුඤ්ඤක්ඛයෙන මරණං** නාම. යං ගතිකාලාහාරාදිසම්පත්තියා අභාවෙන අජ්ජතනකාලපුරිසානං විය වස්සසතමත්තපරිමාණස්ස ආයුනො ඛයවසෙන මරණං හොති, ඉදං **ආයුක්ඛයෙන මරණං** නාම. යං පන දූසීමාරකලාබුරාජාදීනං විය තඞ්ඛණඤ්ඤෙව ඨානාචාවනසමත්ථෙන කම්මුනා උපච්ඡින්නසන්තානානං, පුරිමකම්මවසෙන වා සත්ථහරණාදීහි උපක්කමෙහි උපච්ඡිජ්ජමානසන්තානානං මරණං හොති, ඉදං **අකාලමරණං** නාම. තං සබ්බම්පි වුත්තප්පකාරෙන ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදෙන සඞ්ගහිතං. ඉති ජීවිතින්ද්‍රියුපච්ඡෙදසඞ්ඛාතස්ස මරණස්ස සරණං මරණස්සති.

168. තං භාවෙතුකාමෙන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන ''මරණං භවිස්සති, ජීවිතින්ද්‍රියං උපච්ඡිජ්ජිස්සතී''ති වා, ''මරණං මරණ''න්ති වා යොනිසො මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. අයොනිසො පවත්තයතො හි ඉට්ඨජනමරණානුස්සරණෙ සොකො උප්පජ්ජති විජාතමාතුයා පියපුත්තමරණානුස්සරණෙ විය. අනිට්ඨජනමරණානුස්සරණෙ පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති වෙරීනං වෙරිමරණානුස්සරණෙ විය. මජ්ඣත්තජනමරණානුස්සරණෙ සංවෙගො න උප්පජ්ජති මතකළෙවරදස්සනෙ ඡවඩාහකස්ස විය. අත්තනො මරණානුස්සරණෙ සන්තාසො උප්පජ්ජති උක්ඛිත්තාසිකං වධකං දිස්වා භීරුකජාතිකස්ස විය. තදෙතං සබ්බම්පි සතිසංවෙගඤාණවිරහතො හොති. තස්මා තත්ථ තත්ථ හතමතසත්තෙ ඔලොකෙත්වා දිට්ඨපුබ්බසම්පත්තීනං සත්තානං මතානං මරණං ආවජ්ජෙත්වා සතිඤ්ච සංවෙගඤ්ච ඤාණඤ්ච යොජෙත්වා ''මරණං භවිස්සතී''තිආදිනා නයෙන මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එවං පවත්තෙන්තො හි යොනිසො පවත්තෙති, උපායෙන පවත්තෙතීති අත්ථො. එවං පවත්තයතොයෙව හි එකච්චස්ස නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, මරණාරම්මණා සති සණ්ඨාති, උපචාරප්පත්තමෙව කම්මට්ඨානං හොති.

169. යස්ස පන එත්තාවතා න හොති, තෙන වධකපච්චුපට්ඨානතො, සම්පත්තිවිපත්තිතො, උපසංහරණතො, කායබහුසාධාරණතො, ආයුදුබ්බලතො, අනිමිත්තතො, අද්ධානපරිච්ඡෙදතො, ඛණපරිත්තතොති ඉමෙහි අට්ඨහාකාරෙහි මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

තත්ථ **වධකපච්චුපට්ඨානතොති** වධකස්ස විය පච්චුපට්ඨානතො. යථා හි ඉමස්ස සීසං ඡින්දිස්සාමීති අසිං ගහෙත්වා ගීවාය චාරයමානො වධකො පච්චුපට්ඨිතොව හොති, එවං මරණම්පි පච්චුපට්ඨිතමෙවාති අනුස්සරිතබ්බං. කස්මා? සහ ජාතියා ආගතතො, ජීවිතහරණතො ච. යථා හි අහිච්ඡත්තකමකුළං මත්ථකෙන පංසුං ගහෙත්වාව උග්ගච්ඡති, එවං සත්තා ජරාමරණං ගහෙත්වාව නිබ්බත්තන්ති. තථා හි නෙසං පටිසන්ධිචිත්තං උප්පාදානන්තරමෙව ජරං පත්වා පබ්බතසිඛරතො පතිතසිලා විය භිජ්ජති සද්ධිං සම්පයුත්තඛන්ධෙහි. එවං ඛණිකමරණං තාව සහ ජාතියා ආගතං. ජාතස්ස පන අවස්සං මරණතො ඉධාධිප්පෙතමරණම්පි සහ ජාතියා ආගතං. තස්මා එස සත්තො ජාතකාලතො පට්ඨාය යථා නාම උට්ඨිතො සූරියො අත්ථාභිමුඛො ගච්ඡතෙව, ගතගතට්ඨානතො ඊසකම්පි න නිවත්තති. යථා වා නදී පබ්බතෙය්‍යා සීඝසොතා හාරහාරිනී සන්දතෙව වත්තතෙව ඊසකම්පි න නිවත්තති, එවං ඊසකම්පි අනිවත්තමානො මරණාභිමුඛොව යාති. තෙන වුත්තං –

''යමෙකරත්තිං පඨමං, ගබ්භෙ වසති මාණවො;
අබ්භුට්ඨිතොව සො යාති, ස ගච්ඡං න නිවත්තතී''ති. (ජා. 1.15.363);

එවං ගච්ඡතො චස්ස ගිම්හාභිතත්තානං කුන්නදීනං ඛයො විය, පාතො ආපොරසානුගතබන්ධනානං දුමප්ඵලානං පතනං විය, මුග්ගරාභිතාළිතානං මත්තිකභාජනානං භෙදො විය, සූරියරස්මිසම්ඵුට්ඨානං උස්සාවබින්දූනං විද්ධංසනං විය ච මරණමෙව ආසන්නං හොති. තෙනාහ –

''අච්චයන්ති අහොරත්තා, ජීවිතමුපරුජ්ඣති;
ආයු ඛීයති මච්චානං, කුන්නදීනංව ඔදකං. (සං. නි. 1.146);

‘‘ඵලානමිව පක්කානං, පාතො පපතතො භයං;
එවං ජාතාන මච්චානං, නිච්චං මරණතො භයං.

‘‘යථාපි කුම්භකාරස්ස, කතං මත්තිකභාජනං;
ඛුද්දකඤ්ච මහන්තඤ්ච, යං පක්කං යඤ්ච ආමකං;
සබ්බං භෙදනපරියන්තං, එවං මච්චාන ජීවිතං’. (සු. නි. 581-582);

‘‘උස්සාවොව තිණග්ගම්හි, සූරියුග්ගමනං පති;
එවමායු මනුස්සානං, මා මං අම්ම නිවාරයා’’ති. (ජා. 1.11.79);

එවං උක්ඛිත්තාසිකො වධකො විය සහ ජාතියා ආගතං පනෙතං මරණං ගීවාය අසිං චාරයමානො සො වධකො විය ජීවිතං හරතියෙව, න අහරිත්වා නිවත්තති. තස්මා සහ ජාතියා ආගතතො, ජීවිතහරණතො ච උක්ඛිත්තාසිකො වධකො විය මරණම්පි පච්චුපට්ඨිතමෙවාති එවං වධකපච්චුපට්ඨානතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

170. **සම්පත්තිවිපත්තිතොති** ඉධ සම්පත්ති නාම තාවදෙව සොභති, යාව නං විපත්ති නාභිභවති, න ච සා සම්පත්ති නාම අත්ථි, යා විපත්තිං අතික්කම්ම තිට්ඨෙය්‍ය. තථා හි –

‘‘සකලං මෙදිනිං භුත්වා, දත්වා කොටිසතං සුඛී;
අඩ්ඪාමලකමත්තස්ස, අන්තෙ ඉස්සරතං ගතො.

‘‘තෙනෙව දෙහබන්ධෙන, පුඤ්ඤම්හි ඛයමාගතෙ;
මරණාභිමුඛො සොපි, අසොකො සොකමාගතො’’ති.

අපිච සබ්බං ආරොග්‍යං බ්‍යාධිපරියොසානං, සබ්බං යොබ්බනං ජරාපරියොසානං, සබ්බං ජීවිතං මරණපරියොසානං, සබ්බොයෙව ලොකසන්නිවාසො ජාතියා අනුගතො, ජරාය අනුසටො, බ්‍යාධිනා අභිභූතො, මරණෙන අබ්භාහතො. තෙනාහ –

‘‘යථාපි සෙලා විපුලා, නභං ආහච්ච පබ්බතා;
සමන්තා අනුපරියෙය්‍යුං, නිප්පොථෙන්තා චතුද්දිසා.

‘‘එවං ජරා ච මච්චු ච, අධිවත්තන්ති පාණිනෙ;
ඛත්තියෙ බ්‍රාහ්මණෙ වෙස්සෙ, සුද්දෙ චණ්ඩාලපුක්කුසෙ;
න කිඤ්චි පරිවජ්ජෙති, සබ්බමෙවාභිමද්දති.

‘‘න තත්ථ හත්ථීනං භූමි, න රථානං න පත්තියා;
න චාපි මන්තයුද්ධෙන, සක්කා ජෙතුං ධනෙන වා’’ති. (සං. නි. 1.136);

එවං ජීවිතසම්පත්තියා මරණවිපත්තිපරියොසානතං වවත්ථපෙන්තෙන සම්පත්තිවිපත්තිතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

171. **උපසංහරණතොති** පරෙහි සද්ධිං අත්තනො උපසංහරණතො. තත්ථ සත්තහාකාරෙහි උපසංහරණතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං, යසමහත්තතො, පුඤ්ඤමහත්තතො, ථාමමහත්තතො, ඉද්ධිමහත්තතො, පඤ්ඤාමහත්තතො, පච්චෙකබුද්ධතො, සම්මාසම්බුද්ධතොති. කථං? ඉදං මරණං නාම මහායසානං මහාපරිවාරානං සම්පන්නධනවාහනානං මහාසම්මතමන්ධාතුමහාසුදස්සන දළ්හනෙමි නිමිප්පභුතීනම්පි උපරි නිරාසඞ්කමෙව පතිතං, කිමඞ්ගං පන මය්හං උපරි න පතිස්සති?

මහායසා රාජවරා, මහාසම්මතආදයො;
තෙපි මච්චුවසං පත්තා, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං තාව **යසමහත්තතො** අනුස්සරිතබ්බං.

කථං පුඤ්ඤමහත්තතො?

ජොතිකො ජටිලො උග්ගො, මෙණ්ඩකො අථ පුණ්ණකො;
එතෙ චඤ්ඤෙ ච යෙ ලොකෙ, මහාපුඤ්ඤාති විස්සුතා;
සබ්බෙ මරණමාපන්නා, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං **පුඤ්ඤමහත්තතො** අනුස්සරිතබ්බං.

කථං ථාමමහත්තතො?

වාසුදෙවො බලදෙවො, භීමසෙනො යුධිට්ඨිලො;
චානුරො යො මහාමල්ලො, අන්තකස්ස වසං ගතා.

එවං ථාමබලූපෙතා, ඉති ලොකම්හි විස්සුතා;
එතෙපි මරණං යාතා, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං **ථාමමහත්තතො** අනුස්සරිතබ්බං.

කථං ඉද්ධිමහත්තතො?

පාදඞ්ගුට්ඨකමත්තෙන , වෙජයන්තමකම්පයි;
යො නාමිද්ධිමතං සෙට්ඨො, දුතියො අග්ගසාවකො.

සොපි මච්චුමුඛං ඝොරං, මිගො සීහමුඛං විය;
පවිට්ඨො සහ ඉද්ධීහි, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං **ඉද්ධිමහත්තතො** අනුස්සරිතබ්බං.

කථං පඤ්ඤාමහත්තතො?

ලොකනාථං ඨපෙත්වාන, යෙ චඤ්ඤෙ අත්ථි පාණිනො;
පඤ්ඤාය සාරිපුත්තස්ස, කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං.

එවං නාම මහාපඤ්ඤො, පඨමො අග්ගසාවකො;
මරණස්ස වසං පත්තො, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං **පඤ්ඤාමහත්තතො** අනුස්සරිතබ්බං.

කථං පච්චෙකබුද්ධතො? යෙපි තෙ අත්තනො ඤාණවීරියබලෙන සබ්බකිලෙසසත්තුනිම්මථනං කත්වා පච්චෙකබොධිං පත්තා ඛග්ගවිසාණකප්පා සයම්භුනො, තෙපි මරණතො න මුත්තා, කුතො පනාහං මුච්චිස්සාමීති.

තං තං නිමිත්තමාගම්ම, වීමංසන්තා මහෙසයො;
සයම්භුඤාණතෙජෙන, යෙ පත්තා ආසවක්ඛයං.

එකචරියනිවාසෙන, ඛග්ගසිඞ්ගසමූපමා;
තෙපි නාතිගතා මච්චුං, මාදිසෙසු කථාව කාති.

එවං **පච්චෙකබුද්ධතො** අනුස්සරිතබ්බං.

කථං සම්මාසම්බුද්ධතො? යොපි සො භගවා අසීතිඅනුබ්‍යඤ්ජනපටිමණ්ඩිතද්වත්තිංසමහාපුරිසලක්ඛණවිචිත්‍රරූපකායො සබ්බාකාරපරිසුද්ධසීලක්ඛන්ධාදිගුණරතනසමිද්ධධම්මකායො යසමහත්තපුඤ්ඤමහත්තථාමමහත්තඉද්ධිමහත්තපඤ්ඤාමහත්තානං පාරං ගතො අසමො අසමසමො අප්පටිපුග්ගලො අරහං සම්මාසම්බුද්ධො, සොපි සලිලවුට්ඨිනිපාතෙන මහාඅග්ගික්ඛන්ධො විය මරණවුට්ඨිනිපාතෙන ඨානසො වූපසන්තො.

එවං මහානුභාවස්ස, යං නාමෙතං මහෙසිනො;
න භයෙන න ලජ්ජාය, මරණං වසමාගතං.

නිල්ලජ්ජං වීතසාරජ්ජං, සබ්බසත්තාභිමද්දනං;
තයිදං මාදිසං සත්තං, කථං නාභිභවිස්සතීති.

එවං **සම්මාසම්බුද්ධතො** අනුස්සරිතබ්බං.

තස්සෙවං යසමහත්තතාදිසම්පන්නෙහි පරෙහි සද්ධිං මරණසාමඤ්ඤතාය අත්තානං උපසංහරිත්වා තෙසං විය සත්තවිසෙසානං මය්හම්පි මරණං භවිස්සතීති අනුස්සරතො උපචාරප්පත්තං කම්මට්ඨානං හොතීති. එවං උපසංහරණතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

172. **කායබහුසාධාරණතොති** අයං කායො බහුසාධාරණො. අසීතියා තාව කිමිකුලානං සාධාරණො, තත්ථ ඡවිනිස්සිතා පාණා ඡවිං ඛාදන්ති, චම්මනිස්සිතා චම්මං ඛාදන්ති, මංසනිස්සිතා මංසං ඛාදන්ති, න්හාරුනිස්සිතා න්හාරුං ඛාදන්ති, අට්ඨිනිස්සිතා අට්ඨිං ඛාදන්ති, මිඤ්ජනිස්සිතා මිඤ්ජං ඛාදන්ති. තත්ථෙව ජායන්ති ජීයන්ති මීයන්ති, උච්චාරපස්සාවං කරොන්ති. කායොව නෙසං සූතිඝරඤ්චෙව ගිලානසාලා ච සුසානඤ්ච වච්චකුටි ච පස්සාවදොණිකා ච. ස්වායං තෙසම්පි කිමිකුලානං පකොපෙන මරණං නිගච්ඡතියෙව. යථා ච අසීතියා කිමිකුලානං, එවං අජ්ඣත්තිකානංයෙව අනෙකසතානං රොගානං බාහිරානඤ්ච අහිවිච්ඡිකාදීනං මරණස්ස පච්චයානං සාධාරණො.

යථා හි චතුමහාපථෙ ඨපිතෙ ලක්ඛම්හි සබ්බදිසාහි ආගතා සරසත්තිතොමරපාසාණාදයො නිපතන්ති, එවං කායෙපි සබ්බුපද්දවා නිපතන්ති . ස්වායං තෙසම්පි උපද්දවානං නිපාතෙන මරණං නිගච්ඡතියෙව. තෙනාහ භගවා – ‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු දිවසෙ නික්ඛන්තෙ රත්තියා පටිහිතාය ඉති පටිසඤ්චික්ඛති, බහුකා ඛො මෙ පච්චයා මරණස්ස, අහි වා මං ඩංසෙය්‍ය, විච්ඡිකො වා මං ඩංසෙය්‍ය, සතපදී වා මං ඩංසෙය්‍ය, තෙන මෙ අස්ස කාලඞ්කිරියා, සො මමස්ස අන්තරායො, උපක්ඛලිත්වා වා පපතෙය්‍යං, භත්තං වා මෙ භුත්තං බ්‍යාපජ්ජෙය්‍ය, පිත්තං වා මෙ කුප්පෙය්‍ය, සෙම්හං වා මෙ කුප්පෙය්‍ය, සත්ථකා වා මෙ වාතා කුප්පෙය්‍යුං, තෙන මෙ අස්ස කාලඞ්කිරියා, සො මමස්ස අන්තරායො’’ති. එවං (අ. නි. 6.20) කායබහුසාධාරණතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

173. **ආයුදුබ්බලතොති** ආයු නාමෙතං අබලං දුබ්බලං. තථා හි සත්තානං ජීවිතං අස්සාසපස්සාසූපනිබද්ධඤ්චෙව ඉරියාපථූපනිබද්ධඤ්ච සීතුණ්හූපනිබද්ධඤ්ච මහාභූතූපනිබද්ධඤ්ච ආහාරූපනිබද්ධඤ්ච. තදෙතං අස්සාසපස්සාසානං සමවුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්තති. බහි නික්ඛන්තනාසිකවාතෙ පන අන්තො අපවිසන්තෙ, පවිට්ඨෙ වා අනික්ඛමන්තෙ මතො නාම හොති. චතුන්නං ඉරියාපථානම්පි සමවුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්තති. අඤ්ඤතරඤ්ඤතරස්ස පන අධිමත්තතාය ආයුසඞ්ඛාරා උපච්ඡිජ්ජන්ති. සීතුණ්හානම්පි සමවුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්තති. අතිසීතෙන පන අතිඋණ්හෙන වා අභිභූතස්ස විපජ්ජති. මහාභූතානම්පි සමවුත්තිතං ලභමානමෙව පවත්තති. පථවීධාතුයා පන ආපොධාතුආදීනං වා අඤ්ඤතරඤ්ඤතරස්ස පකොපෙන බලසම්පන්නොපි පුග්ගලො පත්ථද්ධකායො වා අතිසාරාදිවසෙන කිලින්නපූතිකායො වා මහාඩාහපරෙතො වා සම්භිජ්ජමානසන්ධිබන්ධනො වා හුත්වා ජීවිතක්ඛයං පාපුණාති. කබළීකාරාහාරම්පි යුත්තකාලෙ ලභන්තස්සෙව ජීවිතං පවත්තති, ආහාරං අලභමානස්ස පන පරික්ඛයං ගච්ඡතීති. එවං ආයුදුබ්බලතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

174. **අනිමිත්තතොති** අවවත්ථානතො, පරිච්ඡෙදාභාවතොති අත්ථො. සත්තානං හි –

> ජීවිතං බ්‍යාධි කාලො ච, දෙහනික්ඛෙපනං ගති;
> පඤ්චෙතෙ ජීවලොකස්මිං, අනිමිත්තා න නායරෙ.

තත්ථ **ජීවිතං** තාව ‘‘එත්තකමෙව ජීවිතබ්බං, න ඉතො පර’’න්ති වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තං . කලලකාලෙපි හි සත්තා මරන්ති, අබ්බුදපෙසිඝනමාසිකද්වෙමාසතෙමාසචතුමාසපඤ්චමාසදසමාසකාලෙපි. කුච්ඡිතො නික්ඛන්තසමයෙපි. තතො පරං වස්සසතස්ස අන්තොපි බහිපි මරන්තියෙව. **බ්‍යාධිපි** ‘‘ඉමිනාව බ්‍යාධිනා සත්තා මරන්ති, නාඤ්ඤෙනා’’ති වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. චක්ඛුරොගෙනාපි හි සත්තා මරන්ති, සොතරොගාදීනං අඤ්ඤතරෙනාපි. **කාලොපි** ‘‘ඉමස්මිංයෙව කාලෙ මරිතබ්බං, නාඤ්ඤස්මි’’න්ති එවං වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තො. පුබ්බණ්හෙපි හි සත්තා මරන්ති, මජ්ඣන්හිකාදීනං අඤ්ඤතරස්මිම්පි. **දෙහනික්ඛෙපනම්පි** ‘‘ඉධෙව මීයමානානං දෙහෙන පතිතබ්බං, නාඤ්ඤත්‍රා’’ති එවං වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තං. අන්තොගාමෙ ජාතානං හි බහිගාමෙපි අත්තභාවො පතති. බහිගාමෙ ජාතානම්පි අන්තොගාමෙ. තථා ථලජානං වා ජලෙ, ජලජානං වා ථලෙති අනෙකප්පකාරතො විත්ථාරෙතබ්බං. **ගතිපි** ‘‘ඉතො චුතෙන ඉධ නිබ්බත්තිතබ්බ’’න්ති එවං වවත්ථානාභාවතො අනිමිත්තා. දෙවලොකතො හි චුතා මනුස්සෙසුපි නිබ්බත්තන්ති, මනුස්සලොකතො චුතා දෙවලොකාදීනම්පි යත්ථ කත්ථචි නිබ්බත්තන්තීති එවං යන්තයුත්තගොණො විය ගතිපඤ්චකෙ ලොකො සම්පරිවත්තතීති එවං අනිමිත්තතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

175. **අද්ධානපරිච්ඡෙදතොති** මනුස්සානං ජීවිතස්ස නාම එතරහි පරිත්තො අද්ධා. යො චිරං ජීවති, සො වස්සසතං, අප්පං වා භිය්‍යො. තෙනාහ භගවා – ‘‘අප්පමිදං, භික්ඛවෙ, මනුස්සානං ආයු, ගමනීයො සම්පරායො, කත්තබ්බං කුසලං, චරිතබ්බං බ්‍රහ්මචරියං, නත්ථි ජාතස්ස අමරණං. යො, භික්ඛවෙ, චිරං ජීවති, සො වස්සසතං, අප්පං වා භිය්‍යොති.

> අප්පමායුමනුස්සානං, හීළෙය්‍ය නං සුපොරිසො;
> චරෙය්‍යාදිත්තසීසොව, නත්ථි මච්චුස්ස නාගමොති. (සං. නි. 1.145);

අපරම්පි ආහ – ‘‘භූතපුබ්බං, භික්ඛවෙ, අරකො නාම සත්ථා අහොසී’’ති සබ්බම්පි සත්තහි උපමාහි අලඞ්කතං සුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

අපරම්පි ආහ – ‘‘යොචායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං රත්තින්දිවං ජීවෙය්‍යං, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, බහුං වත මෙ කතං අස්සාති. යොචායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති , අහො වතාහං දිවසං ජීවෙය්‍යං, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, බහුං වත මෙ කතං අස්සාති. යො චායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං එකං පිණ්ඩපාතං භුඤ්ජාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, බහුං වත මෙ කතං අස්සාති. යො චායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං චත්තාරො පඤ්ච ආලොපෙ සඞ්ඛාදිත්වා අජ්ඣොහරාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, බහුං වත මෙ කතං අස්සාති. ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ පමත්තා විහරන්ති, දන්ධං මරණස්සතිං භාවෙන්ති ආසවානං ඛයාය. යො ච ඛ්වායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං එකං ආලොපං සඞ්ඛාදිත්වා අජ්ඣොහරාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, බහුං වත මෙ කතං අස්සාති. යො චායං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවං මරණස්සතිං භාවෙති, අහො වතාහං තදන්තරං ජීවෙය්‍යං, යදන්තරං අස්සසිත්වා වා පස්සසාමි, පස්සසිත්වා වා අස්සසාමි, භගවතො සාසනං මනසිකරෙය්‍යං, බහුං වත මෙ කතං අස්සාති. ඉමෙ වුච්චන්ති, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ අප්පමත්තා විහරන්ති, තික්ඛං මරණස්සතිං භාවෙන්ති ආසවානං ඛයායා’’ති (අ. නි. 6.19). එවං චතුපඤ්චාලොපසඞ්ඛාදනමත්තං අවිස්සාසියො පරිත්තො ජීවිතස්ස අද්ධාති එවං අද්ධානපරිච්ඡෙදතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

176. **ඛණපරිත්තතොති** පරමත්ථතො හි අතිපරිත්තො සත්තානං ජීවිතක්ඛණො එකචිත්තප්පවත්තිමත්තොයෙව. යථා නාම රථචක්කං පවත්තමානම්පි එකෙනෙව නෙමිප්පදෙසෙන පවත්තති, තිට්ඨමානම්පි එකෙනෙව තිට්ඨති, එවමෙව එකචිත්තක්ඛණිකං සත්තානං ජීවිතං. තස්මිං චිත්තෙ නිරුද්ධමත්තෙ සත්තො නිරුද්ධොති වුච්චති. යථාහ – ‘‘අතීතෙ චිත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ, න ජීවති, න ජීවිස්සති. අනාගතෙ චිත්තක්ඛණෙ න ජීවිත්ථ, න ජීවති, ජීවිස්සති. පච්චුප්පන්නෙ චිත්තක්ඛණෙ න ජීවිත්ථ, ජීවති, න ජීවිස්සති.

‘‘ජීවිතං අත්තභාවො ච, සුඛදුක්ඛා ච කෙවලා;
එකචිත්තසමායුත්තා, ලහු සො වත්තතෙ ඛණො.

‘‘යෙ නිරුද්ධා මරන්තස්ස, තිට්ඨමානස්ස වා ඉධ;
සබ්බෙපි සදිසා ඛන්ධා, ගතා අප්පටිසන්ධිකා.

‘‘අනිබ්බත්තෙන න ජාතො, පච්චුප්පන්නෙන ජීවති;
චිත්තභඞ්ගා මතො ලොකො, පඤ්ඤත්ති පරමත්ථියා’’ති. (මහානි. 39);

එවං ඛණපරිත්තතො මරණං අනුස්සරිතබ්බං.

177. ඉති ඉමෙසං අට්ඨන්නං ආකාරානං අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන අනුස්සරතොපි පුනප්පුනං මනසිකාරවසෙන චිත්තං ආසෙවනං ලභති, මරණාරම්මණා සති සන්තිට්ඨති, නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, ඣානඞ්ගානි පාතුභවන්ති. සභාවධම්මත්තා පන සංවෙජනීයත්තා ච ආරම්මණස්ස අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. ලොකුත්තරජ්ඣානං පන දුතියචතුත්ථානි ච ආරුප්පජ්ඣානානි සභාවධම්මෙපි භාවනාවිසෙසෙන අප්පනං පාපුණන්ති. විසුද්ධිභාවනානුක්කමවසෙන හි ලොකුත්තරං අප්පනං පාපුණාති. ආරම්මණාතික්කමභාවනාවසෙන ආරුප්පං. අප්පනාපත්තස්සෙව හි ඣානස්ස ආරම්මණසමතික්කමනමත්තං තත්ථ හොති. ඉධ පන තදුභයම්පි නත්ථි. තස්මා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති. තදෙතං මරණස්සතිබලෙන උප්පන්නත්තා මරණස්සතිච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන මරණස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සතතං අප්පමත්තො හොති, සබ්බභවෙසු අනභිරතිසඤ්ඤං පටිලභති, ජීවිතනිකන්තිං ජහාති, පාපගරහී හොති, අසන්නිධිබහුලො පරික්ඛාරෙසු විගතමලමච්ඡෙරො, අනිච්චසඤ්ඤා චස්ස පරිචයං ගච්ඡති, තදනුසාරෙනෙව දුක්ඛසඤ්ඤා අනත්තසඤ්ඤා ච උපට්ඨාති. යථා අභාවිතමරණා සත්තා සහසා වාළමිගයක්ඛසප්පචොරවධකාභිභූතා විය මරණසමයෙ භයං සන්තාසං සම්මොහං ආපජ්ජන්ති, එවං අනාපජ්ජිත්වා අභයො අසම්මූළ්හො කාලං කරොති. සචෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ අමතං නාරාධෙති, කායස්ස භෙදා සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමාදං, කයිරාථ සුමෙධසො;
එවං මහානුභාවාය, මරණස්සතියා සදාති.

ඉදං මරණස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

කායගතාසතිකථා

178. ඉදානි යං තං අඤ්ඤත්‍ර බුද්ධුප්පාදා අප්පවත්තපුබ්බං සබ්බතිත්ථියානං අවිසයභූතං තෙසු තෙසු සුත්තන්තෙසු ‘‘එකධම්මො, භික්ඛවෙ, භාවිතො බහුලීකතො මහතො සංවෙගාය සංවත්තති. මහතො අත්ථාය සංවත්තති. මහතො යොගක්ඛෙමාය සංවත්තති. මහතො සතිසම්පජඤ්ඤාය සංවත්තති. ඤාණදස්සනපටිලාභාය සංවත්තති. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාය සංවත්තති. විජ්ජාවිමුත්තිඵලසච්ඡිකිරියාය සංවත්තති. කතමො එකධම්මො? කායගතා සති… (අ. නි. 1.563 ආදයො). අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, පරිභුඤ්ජන්ති, යෙ කායගතාසතිං පරිභුඤ්ජන්ති. අමතං තෙ, භික්ඛවෙ, න පරිභුඤ්ජන්ති, යෙ කායගතාසතිං න පරිභුඤ්ජන්ති. අමතං තෙසං, භික්ඛවෙ, පරිභුත්තං… අපරිභුත්තං… පරිහීනං… අපරිහීනං… විරද්ධං… අවිරද්ධං, යෙසං කායගතාසති ආරද්ධාති (අ. නි. 1.603) එවං භගවතා අනෙකෙහි ආකාරෙහි පසංසිත්වා ‘‘කථං භාවිතා, භික්ඛවෙ, කායගතාසති කථං බහුලීකතා මහප්ඵලා හොති මහානිසංසා? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා’’තිආදිනා (ම. නි. 3.154) නයෙන ආනාපානපබ්බං, ඉරියාපථපබ්බං, චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බං, පටික්කූලමනසිකාරපබ්බං, ධාතුමනසිකාරපබ්බං, නවසිවථිකපබ්බානීති ඉමෙසං චුද්දසන්නං පබ්බානං වසෙන කායගතාසතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨං, තස්ස භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො.

තත්ථ යස්මා ඉරියාපථපබ්බං චතුසම්පජඤ්ඤපබ්බං ධාතුමනසිකාරපබ්බන්ති ඉමානි තීණි විපස්සනාවසෙන වුත්තානි. නව සිවථිකපබ්බානි විපස්සනාඤාණෙසුයෙව ආදීනවානුපස්සනාවසෙන වුත්තානි. යාපි චෙත්ථ උද්ධුමාතකාදීසු සමාධිභාවනා ඉජ්ඣෙය්‍ය, සා අසුභනිද්දෙසෙ පකාසිතායෙව. ආනාපානපබ්බං පන පටික්කූලමනසිකාරපබ්බඤ්ච ඉමානෙවෙත්ථ ද්වෙ සමාධිවසෙන වුත්තානි. තෙසු ආනාපානපබ්බං ආනාපානස්සතිවසෙන විසුං කම්මට්ඨානංයෙව. යං පනෙතං ‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඉමමෙව කායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තචපරියන්තං පූරං නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛති. අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා…පෙ.… මුත්ත’’න්ති (ම. නි. 3.154) එවං **මත්ථලුඞ්ගං අට්ඨිමිඤ්ජෙන සඞ්ගහෙත්වා** පටික්කූලමනසිකාරවසෙන දෙසිතං ද්වත්තිංසාකාරකම්මට්ඨානං, ඉදමිධ කායගතාසතීති අධිප්පෙතං.

179. තත්ථායං පාළිවණ්ණනාපුබ්බඞ්ගමො භාවනානිද්දෙසො. **ඉමමෙව කායන්ති** ඉමං චතුමහාභූතිකං පූතිකායං. **උද්ධං පාදතලාති** පාදතලතො උපරි. **අධො කෙසමත්ථකාති** කෙසග්ගතො හෙට්ඨා. **තචපරියන්තන්ති** තිරියං තචපරිච්ඡින්නං. **පූරං නානප්පකාරස්ස අසුචිනො පච්චවෙක්ඛතීති** නානප්පකාරකෙසාදිඅසුචිභරිතො අයං කායොති පස්සති. කථං? අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා…පෙ.… මුත්තන්ති.

තත්ථ **අත්ථීති** සංවිජ්ජන්ති. **ඉමස්මින්ති** ය්වායං උද්ධං පාදතලා අධො කෙසමත්ථකා තචපරියන්තො පූරො නානප්පකාරස්ස අසුචිනොති වුච්චති, තස්මිං. **කායෙති** සරීරෙ. සරීරං හි අසුචිසඤ්චයතො කුච්ඡිතානං කෙසාදීනඤ්චෙව චක්ඛුරොගාදීනඤ්ච රොගසතානං ආයභූතතො කායොති වුච්චති. **කෙසා ලොමාති** එතෙ කෙසාදයො ද්වත්තිංසාකාරා. තත්ථ අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා, අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ ලොමාති එවං සම්බන්ධො වෙදිතබ්බො.

ඉමස්මිං හි පාදතලා පට්ඨාය උපරි, කෙසමත්ථකා පට්ඨාය හෙට්ඨා, තචතො පට්ඨාය පරිතොති එත්තකෙ බ්‍යාමමත්තෙ කළෙවරෙ සබ්බාකාරෙනපි විචිනන්තො න කොචි කිඤ්චි මුත්තං වා මණිං වා වෙළුරියං වා අගරුං වා කුඞ්කුමං වා කප්පූරං වා වාසචුණ්ණාදිං වා අණුමත්තම්පි සුචිභාවං පස්සති, අථ ඛො පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡං අසිරිකදස්සනං නානප්පකාරං කෙසලොමාදිභෙදං අසුචිංයෙව පස්සති. තෙන වුත්තං ‘‘අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසා ලොමා…පෙ.… මුත්ත’’න්ති. අයමෙත්ථ පදසම්බන්ධතො වණ්ණනා.

180. ඉමං පන කම්මට්ඨානං භාවෙතුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන වුත්තප්පකාරං කල්‍යාණමිත්තං උපසඞ්කමිත්වා ඉදං කම්මට්ඨානං ගහෙතබ්බං. තෙනාපිස්ස කම්මට්ඨානං කථෙන්තෙන සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං දසධා ච මනසිකාරකොසල්ලං ආචික්ඛිතබ්බං. තත්ථ වචසා මනසා වණ්ණතො සණ්ඨානතො දිසතො ඔකාසතො පරිච්ඡෙදතොති එවං සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං ආචික්ඛිතබ්බං.

ඉමස්මිං හි පටික්කූලමනසිකාරකම්මට්ඨානෙ යොපි තිපිටකො හොති, තෙනාපි මනසිකාරකාලෙ පඨමං වාචාය සජ්ඣායො කාතබ්බො. එකච්චස්ස හි සජ්ඣායං කරොන්තස්සෙව කම්මට්ඨානං පාකටං හොති මලයවාසී මහාදෙවත්ථෙරස්ස සන්තිකෙ උග්ගහිතකම්මට්ඨානානං ද්වින්නං ථෙරානං විය. ථෙරො කිර තෙහි කම්මට්ඨානං යාචිතො චත්තාරො මාසෙ ඉමංයෙව සජ්ඣායං කරොථාති ද්වත්තිංසාකාරපාළිං අදාසි. තෙ කිඤ්චාපි නෙසං ද්වෙ තයො නිකායා පගුණා, පදක්ඛිණග්ගාහිතාය පන චත්තාරො මාසෙ ද්වත්තිංසාකාරං සජ්ඣායන්තාව සොතාපන්නා අහෙසුං. තස්මා කම්මට්ඨානං කථෙන්තෙන ආචරියෙන අන්තෙවාසිකො වත්තබ්බො ‘‘පඨමං තාව වාචාය සජ්ඣායං කරොහී’’ති.

කරොන්තෙන ච **තචපඤ්චකාදීනි** පරිච්ඡින්දිත්වා අනුලොමපටිලොමවසෙන සජ්ඣායො කාතබ්බො. කෙසා ලොමා නඛා දන්තා තචොති හි වත්වා පුන පටිලොමතො තචො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තදනන්තරං **වක්කපඤ්චකෙ** මංසං න්හාරු අට්ඨී අට්ඨිමිඤ්ජං වක්කන්ති වත්වා පුන පටිලොමතො වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨී න්හාරු මංසං, තචො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තතො **පප්ඵාසපඤ්චකෙ** හදයං යකනං කිලොමකං පිහකං පප්ඵාසන්ති වත්වා පුන පටිලොමතො පප්ඵාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තචො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තතො **මත්ථලුඞ්ගපඤ්චකෙ** අන්තං අන්තගුණං උදරියං කරීසං මත්ථලුඞ්ගන්ති වත්වා පුන පටිලොමතො මත්ථලුඞ්ගං කරීසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං, පප්ඵාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තචො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තතො **මෙදඡක්කෙ** පිත්තං සෙම්හං පුබ්බො ලොහිතං සෙදො මෙදොති වත්වා පුන පටිලොමතො මෙදො සෙදො ලොහිතං පුබ්බො සෙම්හං පිත්තං, මත්ථලුඞ්ගං කරීසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං, පප්ඵාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තචො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

තතො **මුත්තඡක්කෙ** අස්සු වසා ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකා ලසිකා මුත්තන්ති වත්වා පුන පටිලොමතො මුත්තං ලසිකා සිඞ්ඝාණිකා ඛෙළො වසා අස්සු, මෙදො සෙදො ලොහිතං පුබ්බො සෙම්හං පිත්තං, මත්ථලුඞ්ගං කරීසං උදරියං අන්තගුණං අන්තං, පප්ඵාසං පිහකං කිලොමකං යකනං හදයං, වක්කං අට්ඨිමිඤ්ජං අට්ඨි න්හාරු මංසං, තචො දන්තා නඛා ලොමා කෙසාති වත්තබ්බං.

එවං කාලසතං කාලසහස්සං කාලසතසහස්සම්පි වාචාය සජ්ඣායො කාතබ්බො. වචසා සජ්ඣායෙන හි කම්මට්ඨානතන්ති පගුණා හොති, න ඉතො චිතො ච චිත්තං විධාවති. කොට්ඨාසා පාකටා හොන්ති, හත්ථසඞ්ඛලිකා විය වතිපාදපන්ති විය ච ඛායන්ති.

යථා පන වචසා, තථෙව මනසාපි සජ්ඣායො කාතබ්බො. වචසා සජ්ඣායො හි මනසා සජ්ඣායස්ස පච්චයො හොති. මනසා සජ්ඣායො ලක්ඛණපටිවෙධස්ස පච්චයො හොති.

වණ්ණතොති කෙසාදීනං වණ්ණො වවත්ථපෙතබ්බො.

සණ්ඨානතොති තෙසඤ්ඤෙව සණ්ඨානං වවත්ථපෙතබ්බං.

දිසතොති ඉමස්මිං හි සරීරෙ නාභිතො උද්ධං උපරිමදිසා, අධො හෙට්ඨිමදිසා, තස්මා අයං කොට්ඨාසො ඉමිස්සා නාම දිසායාති දිසා වවත්ථපෙතබ්බා.

ඔකාසතොති අයං කොට්ඨාසො ඉමස්මිං නාම ඔකාසෙ පතිට්ඨිතොති එවං තස්ස තස්ස ඔකාසො වවත්ථපෙතබ්බො.

පරිච්ඡෙදතොති සභාගපරිච්ඡෙදො විසභාගපරිච්ඡෙදොති ද්වෙ පරිච්ඡෙදා. තත්ථ අයං කොට්ඨාසො හෙට්ඨා ච උපරි ච තිරියඤ්ච ඉමිනා නාම පරිච්ඡින්නොති එවං සභාගපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො. කෙසා න ලොමා, ලොමාපි න කෙසාති එවං අමිස්සකතාවසෙන විසභාගපරිච්ඡෙදො වෙදිතබ්බො.

එවං සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං ආචික්ඛන්තෙන පන ඉදං කම්මට්ඨානං අසුකස්මිං සුත්තෙ පටික්කූලවසෙන කථිතං, අසුකස්මිං ධාතුවසෙනාති ඤත්වා ආචික්ඛිතබ්බං. ඉදඤ්හි මහාසතිපට්ඨානෙ (දී. නි. 2.377) පටික්කූලවසෙනෙව කථිතං. මහාහත්ථිපදොපම(ම. නි. 1.300 ආදයො) මහාරාහුලොවාද(ම. නි. 2.113 ආදයො) ධාතුවිභඞ්ගෙසු(ම. නි. 3.342 ආදයො) ධාතුවසෙන කථිතං. කායගතාසතිසුත්තෙ (ම. නි. 3.153) පන යස්ස වණ්ණතො උපට්ඨාති, තං සන්ධාය චත්තාරි ඣානානි විභත්තානි. තත්ථ ධාතුවසෙන කථිතං විපස්සනාකම්මට්ඨානං හොති. පටික්කූලවසෙන කථිතං සමථකම්මට්ඨානං. තදෙතං ඉධ සමථකම්මට්ඨානමෙවාති.

181. එවං සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං ආචික්ඛිත්වා අනුපුබ්බතො, නාතිසීඝතො, නාතිසණිකතො, වික්ඛෙපපටිබාහනතො, පණ්ණත්තිසමතික්කමනතො, අනුපුබ්බමුඤ්චනතො, අප්පනාතො, තයො ච සුත්තන්තාති එවං දසධා මනසිකාරකොසල්ලං ආචික්ඛිතබ්බං. තත්ථ **අනුපුබ්බතොති** ඉදඤ්හි සජ්ඣායකරණතො පට්ඨාය අනුපටිපාටියා මනසිකාතබ්බං, න එකන්තරිකාය. එකන්තරිකාය හි මනසිකරොන්තො යථා නාම අකුසලො පුරිසො ද්වත්තිංසපදං නිස්සෙණිං එකන්තරිකාය ආරොහන්තො කිලන්තකායො පතති, න ආරොහනං සම්පාදෙති, එවමෙව භාවනාසම්පත්තිවසෙන අධිගන්තබ්බස්ස අස්සාදස්ස අනධිගමා කිලන්තචිත්තො පතති, න භාවනං සම්පාදෙති.

අනුපුබ්බතො මනසිකරොන්තෙනාපි ච **නාතිසීඝතො** මනසිකාතබ්බං. අතිසීඝතො මනසිකරොතො හි යථා නාම තියොජනමග්ගං පටිපජ්ජිත්වා ඔක්කමනවිස්සජ්ජනං අසල්ලක්ඛෙත්වා සීඝෙන ජවෙන සතක්ඛත්තුම්පි ගමනාගමනං කරොතො පුරිසස්ස කිඤ්චාපි අද්ධානං පරික්ඛයං ගච්ඡති, අථ ඛො පුච්ඡිත්වාව ගන්තබ්බං හොති, එවමෙව කෙවලං කම්මට්ඨානං පරියොසානං පාපුණාති, අවිභූතං පන හොති, න විසෙසං ආවහති, තස්මා නාතිසීඝතො මනසිකාතබ්බං.

යථා ච නාතිසීඝතො, එවං **නාතිසණිකතොපි**. අතිසණිකතො මනසිකරොතො හි යථා නාම තදහෙව තියොජනමග්ගං ගන්තුකාමස්ස පුරිසස්ස අන්තරාමග්ගෙ රුක්ඛපබ්බතතළාකාදීසු විලම්බමානස්ස මග්ගො පරික්ඛයං න ගච්ඡති, ද්වීහතීහෙන පරියොසාපෙතබ්බො හොති, එවමෙව කම්මට්ඨානං පරියොසානං න ගච්ඡති, විසෙසාධිගමස්ස පච්චයො න හොති.

වික්ඛෙපපටිබාහනතොති කම්මට්ඨානං විස්සජ්ජෙත්වා බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙ චෙතසො වික්ඛෙපො පටිබාහිතබ්බො. අප්පටිබාහතො හි යථා නාම එකපදිකං පපාතමග්ගං පටිපන්නස්ස පුරිසස්ස අක්කමනපදං අසල්ලක්ඛෙත්වා ඉතො චිතො ච විලොකයතො පදවාරො විරජ්ඣති, තතො සතපොරිසෙ පපාතෙ පතිතබ්බං හොති, එවමෙව බහිද්ධා වික්ඛෙපෙ සති කම්මට්ඨානං පරිහායති පරිධංසති. තස්මා වික්ඛෙපපටිබාහනතො මනසිකාතබ්බං.

පණ්ණත්තිසමතික්කමනතොති යායං කෙසා ලොමාතිආදිකා පණ්ණත්ති, තං අතික්කමිත්වා පටික්කූලන්ති චිත්තං ඨපෙතබ්බං. යථා හි උදකදුල්ලභකාලෙ මනුස්සා අරඤ්ඤෙ උදපානං දිස්වා තත්ථ තාලපණ්ණාදිකං කිඤ්චිදෙව සඤ්ඤාණං බන්ධිත්වා තෙන සඤ්ඤාණෙන ආගන්ත්වා න්හායන්ති චෙව පිවන්ති ච. යදා පන නෙසං අභිණ්හසඤ්චාරෙන ආගතාගතපදං පාකටං හොති, තදා සඤ්ඤාණෙන කිච්චං න හොති, ඉච්ඡිතිච්ඡිතක්ඛණෙ ගන්ත්වා න්හායන්ති චෙව පිවන්ති ච, එවමෙව පුබ්බභාගෙ කෙසා ලොමාතිපණ්ණත්තිවසෙන මනසිකරොතො පටික්කූලභාවො පාකටො හොති. අථ කෙසා ලොමාතිපණ්ණත්තිං සමතික්කමිත්වා පටික්කූලභාවෙයෙව චිත්තං ඨපෙතබ්බං.

අනුපුබ්බමුඤ්චනතොති යො යො කොට්ඨාසො න උපට්ඨාති, තං තං මුඤ්චන්තෙන අනුපුබ්බමුඤ්චනතො මනසිකාතබ්බං. ආදිකම්මිකස්ස හි කෙසාති මනසිකරොතො මනසිකාරො ගන්ත්වා මුත්තන්ති ඉමං පරියොසානකොට්ඨාසමෙව ආහච්ච තිට්ඨති. මුත්තන්ති ච මනසිකරොතො මනසිකාරො ගන්ත්වා කෙසාති ඉමං ආදිකොට්ඨාසමෙව ආහච්ච තිට්ඨති. අථස්ස මනසිකරොතො මනසිකරොතො කෙචි කොට්ඨාසා උපට්ඨහන්ති, කෙචි න උපට්ඨහන්ති. තෙන යෙ යෙ උපට්ඨහන්ති, තෙසු තෙසු තාව කම්මං කාතබ්බං. යාව ද්වීසු උපට්ඨිතෙසු තෙසම්පි එකො සුට්ඨුතරං උපට්ඨහති, එවං උපට්ඨිතං පන තමෙව පුනප්පුනං මනසිකරොන්තෙන අප්පනා උප්පාදෙතබ්බා.

තත්‍රායං උපමා – යථා හි ද්වත්තිංසතාලකෙ තාලවනෙ වසන්තං මක්කටං ගහෙතුකාමො ලුද්දො ආදිම්හි ඨිතතාලස්ස පණ්ණං සරෙන විජ්ඣිත්වා උක්කුට්ඨිං කරෙය්‍ය, අථ ඛො සො මක්කටො පටිපාටියා තස්මිං තස්මිං තාලෙ පතිත්වා පරියන්තතාලමෙව ගච්ඡෙය්‍ය, තත්ථපි ගන්ත්වා ලුද්දෙන තථෙව කතෙ පුන තෙනෙව නයෙන ආදිතාලං ආගච්ඡෙය්‍ය, සො එවං පුනප්පුනං පරිපාතියමානො උක්කුට්ඨුක්කුට්ඨිට්ඨානෙයෙව උට්ඨහිත්වා අනුක්කමෙන එකස්මිං තාලෙ නිපතිත්වා තස්ස වෙමජ්ඣෙ මකුළතාලපණ්ණසූචිං දළ්හං ගහෙත්වා විජ්ඣියමානොපි න උට්ඨහෙය්‍ය, එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං.

තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – යථා හි තාලවනෙ ද්වත්තිංසතාලා, එවං ඉමස්මිං කායෙ ද්වත්තිංසකොට්ඨාසා. මක්කටො විය චිත්තං. ලුද්දො විය යොගාවචරො. මක්කටස්ස ද්වත්තිංසතාලකෙ තාලවනෙ නිවාසො විය යොගිනො චිත්තස්ස ද්වත්තිංසකොට්ඨාසකෙ කායෙ ආරම්මණවසෙන අනුසඤ්චරණං. ලුද්දෙන ආදිම්හි ඨිතතාලස්ස පණ්ණං සරෙන විජ්ඣිත්වා උක්කුට්ඨියා කතාය මක්කටස්ස තස්මිං තස්මිං තාලෙ පතිත්වා පරියන්තතාලගමනං විය යොගිනො කෙසාති මනසිකාරෙ ආරද්ධෙ පටිපාටියා ගන්ත්වා පරියොසානකොට්ඨාසෙයෙව චිත්තස්ස සණ්ඨානං. පුන පච්චාගමනෙපි එසෙව නයො. පුනප්පුනං පරිපාතියමානස්ස මක්කටස්ස උක්කුට්ඨුක්කුට්ඨිට්ඨානෙ උට්ඨානං විය පුනප්පුනං මනසිකරොතො කෙසුචි කෙසුචි උපට්ඨිතෙසු අනුපට්ඨහන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා උපට්ඨිතෙසු පරිකම්මකරණං. අනුක්කමෙන එකස්මිං තාලෙ නිපතිත්වා තස්ස මජ්ඣෙ මකුළතාලපණ්ණසූචිං දළ්හං ගහෙත්වා විජ්ඣියමානස්සපි අනුට්ඨානං විය අවසානෙ ද්වීසු උපට්ඨිතෙසු යො සුට්ඨුතරං උපට්ඨාති, තමෙව පුනප්පුනං මනසිකරිත්වා අප්පනාය උප්පාදනං.

අපරාපි උපමා – යථා නාම පිණ්ඩපාතිකො භික්ඛු ද්වත්තිංසකුලං ගාමං උපනිස්සාය වසන්තො පඨමගෙහෙයෙව ද්වෙ භික්ඛා ලභිත්වා පරතො එකං විස්සජ්ජෙය්‍ය. පුනදිවසෙ තිස්සො ලභිත්වා පරතො ද්වෙ විස්සජ්ජෙය්‍ය. තතියදිවසෙ ආදිම්හියෙව පත්තපූරං ලභිත්වා ආසනසාලං ගන්ත්වා පරිභුඤ්ජෙය්‍ය. එවංසම්පදමිදං දට්ඨබ්බං. ද්වත්තිංසකුලගාමො විය හි ද්වත්තිංසාකාරො. පිණ්ඩපාතිකො විය යොගාවචරො. තස්ස තං ගාමං උපනිස්සාය වාසො විය යොගිනො ද්වත්තිංසාකාරෙ පරිකම්මකරණං. පඨමගෙහෙ ද්වෙ භික්ඛා ලභිත්වා පරතො එකිස්සා විස්සජ්ජනං විය දුතියදිවසෙ තිස්සො ලභිත්වා පරතො ද්වින්නං විස්සජ්ජනං විය ච මනසිකරොතො මනසිකරොතො අනුපට්ඨහන්තෙ විස්සජ්ජෙත්වා උපට්ඨිතෙසු යාව කොට්ඨාසද්වයෙ පරිකම්මකරණං. තතියදිවසෙ ආදිම්හියෙව පත්තපූරං ලභිත්වා ආසනසාලායං නිසීදිත්වා පරිභොගො විය ද්වීසු යො සුට්ඨුතරං උපට්ඨාති, තමෙව පුනප්පුනං මනසිකරිත්වා අප්පනාය උප්පාදනං.

අප්පනාතොති අප්පනාකොට්ඨාසතො කෙසාදීසු එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ අප්පනා හොතීති වෙදිතබ්බාති අයමෙවෙත්ථ අධිප්පායො.

තයො ච සුත්තන්තාති අධිචිත්තං, සීතිභාවො, බොජ්ඣඞ්ගකොසල්ලන්ති ඉමෙ තයො සුත්තන්තා වීරියසමාධියොජනත්ථං වෙදිතබ්බාති අයමෙත්ථ අධිප්පායො. තත්ථ –

‘‘අධිචිත්තමනුයුත්තෙන , භික්ඛවෙ, භික්ඛුනා තීණි නිමිත්තානි කාලෙනකාලං මනසිකාතබ්බානි. කාලෙනකාලං සමාධිනිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. කාලෙනකාලං පග්ගහනිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. කාලෙනකාලං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකාතබ්බං. සචෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං සමාධිනිමිත්තඤ්ඤෙව මනසිකරෙය්‍ය, ඨානං තං චිත්තං කොසජ්ජාය සංවත්තෙය්‍ය. සචෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං පග්ගහනිමිත්තඤ්ඤෙව මනසිකරෙය්‍ය, ඨානං තං චිත්තං උද්ධච්චාය සංවත්තෙය්‍ය. සචෙ, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු එකන්තං උපෙක්ඛානිමිත්තඤ්ඤෙව මනසිකරෙය්‍ය, ඨානං තං චිත්තං න සම්මා සමාධියෙය්‍ය ආසවානං ඛයාය. යතො ච ඛො, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තො භික්ඛු කාලෙනකාලං සමාධිනිමිත්තං පග්ගහනිමිත්තං උපෙක්ඛානිමිත්තං මනසිකරොති, තං හොති චිත්තං මුදුඤ්ච කම්මඤ්ඤඤ්ච පභස්සරඤ්ච, න ච පභඞ්ගු, සම්මා සමාධියති ආසවානං ඛයාය.

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා උක්කං බන්ධති, උක්කං බන්ධිත්වා උක්කාමුඛං ආලිම්පෙති, උක්කාමුඛං ආලිම්පෙත්වා සණ්ඩාසෙන ජාතරූපං ගහෙත්වා උක්කාමුඛෙ පක්ඛිපිත්වා කාලෙනකාලං අභිධමති, කාලෙනකාලං උදකෙන පරිප්ඵොසෙති, කාලෙනකාලං අජ්ඣුපෙක්ඛති. සචෙ, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං අභිධමෙය්‍ය, ඨානං තං ජාතරූපං ඩහෙය්‍ය. සචෙ, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං උදකෙන පරිප්ඵොසෙය්‍ය, ඨානං තං ජාතරූපං නිබ්බායෙය්‍ය. සචෙ, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං එකන්තං අජ්ඣුපෙක්ඛෙය්‍ය, ඨානං තං ජාතරූපං න සම්මා පරිපාකං ගච්ඡෙය්‍ය. යතො ච ඛො, භික්ඛවෙ, සුවණ්ණකාරො වා සුවණ්ණකාරන්තෙවාසී වා තං ජාතරූපං කාලෙනකාලං අභිධමති, කාලෙනකාලං උදකෙන පරිප්ඵොසෙති, කාලෙනකාලං අජ්ඣුපෙක්ඛති, තං හොති ජාතරූපං මුදුඤ්ච කම්මඤ්ඤඤ්ච පභස්සරඤ්ච, න ච පභඞ්ගු, සම්මා උපෙති කම්මාය. යස්සා යස්සා ච පිළන්ධනවිකතියා ආකඞ්ඛති යදි පට්ටිකාය යදි කුණ්ඩලාය යදි ගීවෙය්‍යාය යදි සුවණ්ණමාලාය, තඤ්චස්ස අත්ථං අනුභොති.

‘‘එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, අධිචිත්තමනුයුත්තෙන…පෙ…. සමාධියති ආසවානං ඛයාය. යස්ස යස්ස ච අභිඤ්ඤා සච්ඡිකරණීයස්ස ධම්මස්ස චිත්තං අභිනින්නාමෙති අභිඤ්ඤා සච්ඡිකිරියාය, තත්‍ර තත්‍රෙව සක්ඛිභබ්බතං පාපුණාති සති සති ආයතනෙ’’ති (අ. නි. 3.103).

ඉදං සුත්තං **අධිචිත්තන්ති** වෙදිතබ්බං.

‘‘ඡහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු භබ්බො අනුත්තරං සීතිභාවං සච්ඡිකාතුං. කතමෙහි ඡහි? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං නිග්ගණ්හාති. යස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගහෙතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං පග්ගණ්හාති. යස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං සම්පහංසෙති. යස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛිතබ්බං, තස්මිං සමයෙ චිත්තං අජ්ඣුපෙක්ඛති. පණීතාධිමුත්තිකො ච හොති නිබ්බානාභිරතො. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ඡහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු භබ්බො අනුත්තරං සීතිභාවං සච්ඡිකාතු’’න්ති (අ. නි. 6.85).

ඉදං සුත්තං **අනුත්තරං සීතිභාවොති** වෙදිතබ්බං.

බොජ්ඣඞ්ගකොසල්ලං ‘‘පන එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ ලීනං චිත්තං හොති, අකාලො තස්මිං සමයෙ පස්සද්ධිසම්බොජ්ඣඞ්ගස්ස භාවනායා’’ති (සං. නි. 5.234) අප්පනාකොසල්ලකථායං දස්සිතමෙව.

ඉති ඉදං සත්තවිධං උග්ගහකොසල්ලං සුග්ගහිතං කත්වා ඉදඤ්ච දසවිධං මනසිකාරකොසල්ලං සුට්ඨු ව්‍යවත්ථපෙත්වා තෙන යොගිනා උභයකොසල්ලවසෙන කම්මට්ඨානං සාධුකං උග්ගහෙතබ්බං. සචෙ පනස්ස ආචරියෙන සද්ධිං එකවිහාරෙයෙව ඵාසු හොති, එවං විත්ථාරෙන අකථාපෙත්වා කම්මට්ඨානං සුට්ඨු ව්‍යවත්ථපෙත්වා කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තෙන විසෙසං ලභිත්වා උපරූපරි කථාපෙතබ්බං. අඤ්ඤත්ථ වසිතුකාමෙන යථාවුත්තෙන විධිනා විත්ථාරතො කථාපෙත්වා පුනප්පුනං පරිවත්තෙත්වා සබ්බං ගණ්ඨිට්ඨානං ඡින්දිත්වා පථවීකසිණනිද්දෙසෙ වුත්තනයෙනෙව අනනුරූපං සෙනාසනං පහාය අනුරූපෙ විහාරෙ වසන්තෙන ඛුද්දකපලිබොධුපච්ඡෙදං කත්වා පටික්කූලමනසිකාරෙ පරිකම්මං කාතබ්බං.

කරොන්තෙන පන කෙසෙසු තාව නිමිත්තං ගහෙතබ්බං. කථං? එකං වා ද්වෙ වා කෙසෙ ලුඤ්චිත්වා හත්ථතලෙ ඨපෙත්වා වණ්ණො තාව ව්‍යවත්ථපෙතබ්බො. ඡින්නට්ඨානෙපි කෙසෙ ඔලොකෙතුං වට්ටති. උදකපත්තෙ වා යාගුපත්තෙ වා ඔලොකෙතුම්පි වට්ටතියෙව. කාළකකාලෙ දිස්වා කාළකාති මනසිකාතබ්බා . සෙතකාලෙ සෙතාති. මිස්සකකාලෙ පන උස්සදවසෙන මනසිකාතබ්බා හොන්ති. යථා ච කෙසෙසු, එවං සකලෙපි තචපඤ්චකෙ දිස්වාව නිමිත්තං ගහෙතබ්බං.

කොට්ඨාසව්‍යවත්ථාපනකථා

182. එවං නිමිත්තං ගහෙත්වා සබ්බකොට්ඨාසෙ වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන වවත්ථපෙත්වා වණ්ණසණ්ඨානගන්ධආසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටික්කූලතො වවත්ථපෙතබ්බා.

තත්‍රායං සබ්බකොට්ඨාසෙසු අනුපුබ්බකථා. **කෙසා** තාව පකතිවණ්ණෙන කාළකා අද්දාරිට්ඨකවණ්ණා. සණ්ඨානතො දීඝවට්ටලිකා තුලාදණ්ඩසණ්ඨානා. දිසතො උපරිමදිසාය ජාතා. ඔකාසතො උභොසු පස්සෙසු කණ්ණචූළිකාහි, පුරතො නලාටන්තෙන, පච්ඡතො ගලවාටකෙන පරිච්ඡින්නා. සීසකටාහවෙඨනං අල්ලචම්මං කෙසානං ඔකාසො. පරිච්ඡෙදතො කෙසා සීසවෙඨනචම්මෙ වීහග්ගමත්තං පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන හෙට්ඨා අත්තනො මූලතලෙන, උපරි ආකාසෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ කෙසා එකතො නත්ථීති අයං සභාගපරිච්ඡෙදො. කෙසා න ලොමා, ලොමා න කෙසාති එවං අවසෙසඑකතිංසකොට්ඨාසෙහි අමිස්සීකතා කෙසා නාම පාටියෙක්කො එකකොට්ඨාසොති අයං විසභාගපරිච්ඡෙදො. ඉදං කෙසානං වණ්ණාදිතො වවත්ථාපනං.

183. ඉදං පන නෙසං වණ්ණාදිවසෙන පඤ්චධා පටික්කූලතො වවත්ථාපනං. කෙසා නාමෙතෙ වණ්ණතොපි පටික්කූලා. සණ්ඨානතොපි ගන්ධතොපි ආසයතොපි ඔකාසතොපි පටික්කූලා.

මනුඤ්ඤෙපි හි යාගුපත්තෙ වා භත්තපත්තෙ වා කෙසවණ්ණං කිඤ්චි දිස්වා කෙසමිස්සකමිදං හරථ නන්ති ජිගුච්ඡන්ති. එවං කෙසා **වණ්ණතො** පටික්කූලා. රත්තිං භුඤ්ජන්තාපි කෙසසණ්ඨානං අක්කවාකං වා මකචිවාකං වා ඡුපිත්වාපි තථෙව ජිගුච්ඡන්ති. එවං **සණ්ඨානතො** පටික්කූලා.

තෙලමක්ඛනපුප්ඵධූපාදි සඞ්ඛාරවිරහිතානඤ්ච කෙසානං ගන්ධො පරමජෙගුච්ඡො හොති. තතො ජෙගුච්ඡතරො අග්ගිම්හි පක්ඛිත්තානං. කෙසා හි වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටික්කූලාපි සියුං, **ගන්ධෙන** පන පටික්කූලායෙව. යථා හි දහරස්ස කුමාරස්ස වච්චං වණ්ණතො හලිද්දිවණ්ණං, සණ්ඨානතොපි හලිද්දිපිණ්ඩසණ්ඨානං. සඞ්කාරට්ඨානෙ ඡඩ්ඩිතඤ්ච උද්ධුමාතකකාළසුනඛසරීරං වණ්ණතො තාලපක්කවණ්ණං . සණ්ඨානතො වට්ටෙත්වා විස්සට්ඨමුදිඞ්ගසණ්ඨානං. දාඨාපිස්ස සුමනමකුළසදිසාති උභයම්පි වණ්ණසණ්ඨානතො සියා අප්පටික්කූලං ගන්ධෙන පන පටික්කූලමෙව. එවං කෙසාපි සියුං වණ්ණසණ්ඨානතො අප්පටික්කූලා **ගන්ධෙන** පන පටික්කූලායෙවාති.

යථා පන අසුචිට්ඨානෙ ගාමනිස්සන්දෙන ජාතානි සූපෙය්‍යපණ්ණානි නාගරිකමනුස්සානං ජෙගුච්ඡානි හොන්ති අපරිභොගානි, එවං කෙසාපි පුබ්බලොහිතමුත්තකරීසපිත්තසෙම්හාදිනිස්සන්දෙන ජාතත්තා ජෙගුච්ඡාති ඉදං නෙසං **ආසයතො** පාටික්කුල්‍යං.

ඉමෙ ච කෙසා නාම ගූථරාසිම්හි උට්ඨිතකණ්ණිකං විය එකතිංසකොට්ඨාසරාසිම්හි ජාතා. තෙ සුසානසඞ්කාරට්ඨානාදීසු ජාතසාකං විය පරිඛාදීසු ජාතකමලකුවලයාදිපුප්ඵං විය ච අසුචිට්ඨානෙ ජාතත්තා පරමජෙගුච්ඡාති ඉදං නෙසං **ඔකාසතො** පාටික්කුල්‍යං.

යථා ච කෙසානං, එවං සබ්බකොට්ඨාසානං වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටික්කූලතා වෙදිතබ්බා. වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන පන සබ්බෙපි විසුං විසුං වවත්ථපෙතබ්බා.

184. තත්ථ **ලොමා** තාව පකතිවණ්ණතො න කෙසා විය අසම්භින්නකාළකා, කාළපිඞ්ගලා පන හොන්ති. සණ්ඨානතො ඔනතග්ගා තාලමූලසණ්ඨානා. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො ඨපෙත්වා කෙසානං පතිට්ඨිතොකාසඤ්ච හත්ථපාදතලානි ච යෙභුය්‍යෙන අවසෙසසරීරවෙඨනචම්මෙ ජාතා. පරිච්ඡෙදතො සරීරවෙඨනචම්මෙ ලිඛාමත්තං පවිසිත්වා පතිට්ඨිතෙන හෙට්ඨා අත්තනො මූලතලෙන, උපරි ආකාසෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ ලොමා එකතො නත්ථි, අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

185. **නඛාති** වීසතියා නඛපත්තානං නාමං. තෙ සබ්බෙපි වණ්ණතො සෙතා. සණ්ඨානතො මච්ඡසකලිකසණ්ඨානා. දිසතො පාදනඛා හෙට්ඨිමදිසාය, හත්ථනඛා උපරිමදිසායාති ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො අඞ්ගුලීනං අග්ගපිට්ඨෙසු පතිට්ඨිතා. පරිච්ඡෙදතො ද්වීසු දිසාසු අඞ්ගුලිකොටිමංසෙහි, අන්තො අඞ්ගුලිපිට්ඨිමංසෙන, බහි චෙව අග්ගෙ ච ආකාසෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ නඛා එකතො නත්ථි, අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

186. **දන්තාති** පරිපුණ්ණදන්තස්ස ද්වත්තිංස දන්තට්ඨිකානි. තෙපි වණ්ණතො සෙතා. සණ්ඨානතො අනෙකසණ්ඨානා. තෙසං හි හෙට්ඨිමාය තාව දන්තපාළියා මජ්ඣෙ චත්තාරො දන්තා මත්තිකාපිණ්ඩෙ පටිපාටියා ඨපිතඅලාබුබීජසණ්ඨානා. තෙසං උභොසු පස්සෙසු එකෙකො එකමූලකො එකකොටිකො මල්ලිකමකුළසණ්ඨානො. තතො එකෙකො ද්විමූලකො ද්විකොටිකො යානකඋපත්ථම්භිනිසණ්ඨානො. තතො ද්වෙ ද්වෙ තිමූලා තිකොටිකා. තතො ද්වෙ ද්වෙ චතුමූලා චතුකොටිකාති. උපරිමපාළියාපි එසෙව නයො. දිසතො උපරිමදිසාය ජාතා. ඔකාසතො ද්වීසු හනුකට්ඨිකෙසු පතිට්ඨිතා. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා හනුකට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතෙන අත්තනො මූලතලෙන, උපරි ආකාසෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, ද්වෙ දන්තා එකතො නත්ථි, අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

187. තචොති සකලසරීරං වෙඨෙත්වා ඨිතචම්මං. තස්ස උපරි කාළසාමපීතාදිවණ්ණා ඡවි නාම යා සකලසරීරතොපි සඞ්කඩ්ඪියමානා බදරට්ඨිමත්තා හොති. තචො පන වණ්ණතො සෙතොයෙව. සො චස්ස සෙතභාවො අග්ගිජාලාභිඝාතපහරණප්පහාරාදීහි විද්ධංසිතාය ඡවියා පාකටො හොති. සණ්ඨානතො සරීරසණ්ඨානොව හොති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො.

විත්ථාරතො පන පාදඞ්ගුලිත්තචො කොසකාරකකොසසණ්ඨානො. පිට්ඨිපාදත්තචො පුටබන්ධඋපාහනසණ්ඨානො. ජඞ්ඝත්තචො භත්තපුටකතාලපණ්ණසණ්ඨානො. ඌරුත්තචො තණ්ඩුලභරිතදීඝත්ථවිකසණ්ඨානො. ආනිසදත්තචො උදකපූරිතපටපරිස්සාවනසණ්ඨානො. පිට්ඨිත්තචො ඵලකොනද්ධචම්මසණ්ඨානො. කුච්ඡිත්තචො වීණාදොණිකොනද්ධචම්මසණ්ඨානො. උරත්තචො යෙභුය්‍යෙන චතුරස්සසණ්ඨානො. උභයබාහුත්තචො තූණිරොනද්ධචම්මසණ්ඨානො. පිට්ඨිහත්ථත්තචො ඛුරකොසසණ්ඨානො, ඵණකත්ථවිකසණ්ඨානො වා. හත්ථඞ්ගුලිත්තචො කුඤ්චිකාකොසකසණ්ඨානො. ගීවත්තචො ගලකඤ්චුකසණ්ඨානො. මුඛත්තචො ඡිද්දාවඡිද්දො කීටකුලාවකසණ්ඨානො. සීසත්තචො පත්තත්ථවිකසණ්ඨානොති.

තචපරිග්ගණ්හකෙන ච යොගාවචරෙන උත්තරොට්ඨතො පට්ඨාය උපරිමුඛං ඤාණං පෙසෙත්වා පඨමං තාව මුඛං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතචම්මං වවත්ථපෙතබ්බං. තතො නලාටට්ඨිචම්මං. තතො ථවිකාය පක්ඛිත්තපත්තස්ස ච ථවිකාය ච අන්තරෙන හත්ථමිව සීසට්ඨිකස්ස ච සීසචම්මස්ස ච අන්තරෙන ඤාණං පෙසෙත්වා අට්ඨිකෙන සද්ධිං චම්මස්ස එකාබද්ධභාවං වියොජෙන්තෙන සීසචම්මං වවත්ථපෙතබ්බං. තතො ඛන්ධචම්මං. තතො අනුලොමෙන පටිලොමෙන ච දක්ඛිණහත්ථචම්මං. අථ තෙනෙව නයෙන වාමහත්ථචම්මං. තතො පිට්ඨිචම්මං තං වවත්ථපෙත්වා අනුලොමෙන පටිලොමෙන ච දක්ඛිණපාදචම්මං. අථ තෙනෙව නයෙන වාමපාදචම්මං. තතො අනුක්කමෙනෙව වත්ථිඋදරහදයගීවචම්මානි වවත්ථපෙතබ්බානි. අථ ගීවචම්මානන්තරං හෙට්ඨිමහනුචම්මං වවත්ථපෙත්වා අධරොට්ඨපරියොසානං පාපෙත්වා නිට්ඨපෙතබ්බං. එවං ඔළාරිකොළාරිකං පරිග්ගණ්හන්තස්ස සුඛුමම්පි පාකටං හොති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතො. ඔකාසතො සකලසරීරං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතො. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා පතිට්ඨිතතලෙන, උපරි ආකාසෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

188. මංසන්ති නව මංසපෙසිසතානි. තං සබ්බම්පි වණ්ණතො රත්තං කිංසුකපුප්ඵසදිසං. සණ්ඨානතො ජඞ්ඝපිණ්ඩිකමංසං තාලපණ්ණපුටභත්තසණ්ඨානං. ඌරුමංසං නිසදපොතසණ්ඨානං. ආනිසදමංසං උද්ධනකොටිසණ්ඨානං. පිට්ඨිමංසං තාලගුළපටලසණ්ඨානං. ඵාසුකද්වයමංසං කොට්ඨලිකාය කුච්ඡියං තනුමත්තිකාලෙපසණ්ඨානං. ථනමංසං වට්ටෙත්වා අවක්ඛිත්තමත්තිකාපිණ්ඩසණ්ඨානං. බාහුද්වයමංසං ද්විගුණං කත්වා ඨපිතනිච්චම්මමහාමූසිකසණ්ඨානං. එවං ඔළාරිකොළාරිකං පරිග්ගණ්හන්තස්ස සුඛුමම්පි පාකටං හොති. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො වීසාධිකානි තීණි අට්ඨිසතානි අනුලිම්පිත්වා ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා අට්ඨිසඞ්ඝාතෙ පතිට්ඨිතතලෙන, උපරි තචෙන, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

189. න්හාරූති නව න්හාරුසතානි. වණ්ණතො සබ්බෙපි න්හාරූ සෙතා. සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානා. එතෙසු හි ගීවාය උපරිමභාගතො පට්ඨාය පඤ්ච මහාන්හාරූ සරීරං විනන්ධමානා පුරිමපස්සෙන ඔතිණ්ණා. පඤ්ච පච්ඡිමපස්සෙන. පඤ්ච දක්ඛිණපස්සෙන. පඤ්ච වාමපස්සෙන. දක්ඛිණහත්ථං විනන්ධමානාපි හත්ථස්ස පුරිමපස්සෙන පඤ්ච. පච්ඡිමපස්සෙන පඤ්ච. තථා වාමහත්ථං විනන්ධමානා. දක්ඛිණපාදං විනන්ධමානාපි පාදස්ස පුරිමපස්සෙන පඤ්ච. පච්ඡිමපස්සෙන පඤ්ච. තථා වාමපාදං විනන්ධමානාපීති එවං සරීරධාරකා නාම සට්ඨිමහාන්හාරූ කායං විනන්ධමානා ඔතිණ්ණා . යෙ **කණ්ඩරා**තිපි වුච්චන්ති. තෙ සබ්බෙපි කන්දලමකුළසණ්ඨානා. අඤ්ඤෙ පන තං තං පදෙසං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතා. තතො සුඛුමතරා සුත්තරජ්ජුකසණ්ඨානා. අඤ්ඤෙ තතො සුඛුමතරා පූතිලතාසණ්ඨානා, අඤ්ඤෙ තතො සුඛුමතරා මහාවීණාතන්තිසණ්ඨානා. අඤ්ඤෙ ථූලසුත්තකසණ්ඨානා. හත්ථපාදපිට්ඨීසු න්හාරූ සකුණපාදසණ්ඨානා. සීසෙ න්හාරූ දාරකානං සීසජාලකසණ්ඨානා. පිට්ඨියං න්හාරූ ආතපෙ පසාරිතඅල්ලජාලසණ්ඨානා. අවසෙසා තංතංඅඞ්ගපච්චඞ්ගානුගතා න්හාරූ සරීරෙ පටිමුක්කජාලකඤ්චුකසණ්ඨානා. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො සකලසරීරෙ අට්ඨීනි ආබන්ධිත්වා ඨිතා. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා තිණ්ණං අට්ඨිසතානං උපරි පතිට්ඨිතතලෙහි, උපරි මංසචම්මානි ආහච්ච ඨිතප්පදෙසෙහි, තිරියං අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නා, අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

190. අට්ඨීති ඨපෙත්වා ද්වත්තිංස දන්තට්ඨීනි අවසෙසානි චතුසට්ඨි හත්ථට්ඨීනි, චතුසට්ඨි පාදට්ඨීනි, චතුසට්ඨි මංසනිස්සිතානි මුදුඅට්ඨීනි, ද්වෙ පණ්හිකට්ඨීනි, එකෙකස්මිං පාදෙ ද්වෙ ද්වෙ ගොප්ඵකට්ඨීනි, ද්වෙ ජඞ්ඝට්ඨීනි, එකං ජණ්ණුකට්ඨි, එකං ඌරුට්ඨි, ද්වෙ කටිට්ඨීනි, අට්ඨාරස පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීනි, චතුවීසති ඵාසුකට්ඨීනි, චුද්දස උරට්ඨීනි , එකං හදයට්ඨි, ද්වෙ අක්ඛකට්ඨීනි, ද්වෙ කොට්ටට්ඨීනි, ද්වෙ බාහුට්ඨීනි, ද්වෙ ද්වෙ අග්ගබාහුට්ඨීනි, සත්ත ගීවට්ඨීනි, ද්වෙ හනුකට්ඨීනි, එකං නාසිකට්ඨි, ද්වෙ අක්ඛිට්ඨීනි, ද්වෙ කණ්ණට්ඨීනි, එකං නලාටට්ඨි. එකං මුද්ධට්ඨි, නව සීසකපාලට්ඨීනීති එවං තිමත්තානි අට්ඨිසතානි, තානි සබ්බානිපි වණ්ණතො සෙතානි. සණ්ඨානතො නානාසණ්ඨානානි.

තත්ථ හි අග්ගපාදඞ්ගුලිඅට්ඨීනි කතකබීජසණ්ඨානානි. තදනන්තරානි මජ්ඣපබ්බට්ඨීනි පනසට්ඨිසණ්ඨානානි. මූලපබ්බට්ඨීනි පණවසණ්ඨානානි. පිට්ඨිපාදට්ඨීනි කොට්ටිතකන්දලකන්දරාසිසණ්ඨානානි. පණ්හිකට්ඨි එකට්ඨිතාලඵලබීජසණ්ඨානං. ගොප්ඵකට්ඨීනි බද්ධකීළාගොළකසණ්ඨානානි. ජඞ්ඝට්ඨීනං ගොප්ඵකට්ඨීසු පතිට්ඨිතට්ඨානං අපනීතතචසින්දිකළීරසණ්ඨානං. ඛුද්දකජඞ්ඝට්ඨිකං ධනුකදණ්ඩසණ්ඨානං. මහන්තං මිලාතසප්පපිට්ඨිසණ්ඨානං. ජණ්ණුකට්ඨි එකතො පරික්ඛීණඵෙණකසණ්ඨානං. තත්ථ ජඞ්ඝට්ඨිකස්ස පතිට්ඨිතට්ඨානං අතිඛිණග්ගගොසිඞ්ගසණ්ඨානං. ඌරුට්ඨි දුත්තච්ඡිතවාසිපරසුදණ්ඩසණ්ඨානං. තස්ස කටිට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතට්ඨානං කීළාගොළකසණ්ඨානං. තෙන කටිට්ඨිනො පතිට්ඨිතට්ඨානං අග්ගච්ඡින්නමහාපුන්නාගඵලසණ්ඨානං.

කටිට්ඨීනි ද්වෙපි එකාබද්ධානි හුත්වා කුම්භකාරිකඋද්ධනසණ්ඨානානි. පාටියෙක්කං කම්මාරකූටයොත්තකසණ්ඨානානි. කොටියං ඨිතං ආනිසදට්ඨි අධොමුඛං කත්වා ගහිතසප්පඵණසණ්ඨානං, සත්තට්ඨට්ඨානෙසු ඡිද්දාවඡිද්දං. පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීනි අබ්භන්තරතො උපරූපරි ඨපිතසීසපට්ටවෙඨකසණ්ඨානානි. බාහිරතො වට්ටනාවළිසණ්ඨානානි. තෙසං අන්තරන්තරා කකචදන්තසදිසා ද්වෙ තයො කණ්ටකා හොන්ති. චතුවීසතියා ඵාසුකට්ඨීසු අපරිපුණ්ණානි අපරිපුණ්ණඅසිසණ්ඨානානි. පරිපුණ්ණානි පරිපුණ්ණඅසිසණ්ඨානානි. සබ්බානිපි ඔදාතකුක්කුටස්ස පසාරිතපක්ඛසණ්ඨානානි. චුද්දස උරට්ඨීනි ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරසණ්ඨානානි. හදයට්ඨි දබ්බිඵණසණ්ඨානං.

අක්ඛකට්ඨීනි ඛුද්දකලොහවාසිදණ්ඩසණ්ඨානානි. කොට්ටට්ඨීනි එකතො පරික්ඛීණසීහළකුද්දාලසණ්ඨානානි. බාහුට්ඨීනි ආදාසදණ්ඩකසණ්ඨානානි. අග්ගබාහුට්ඨීනි යමකතාලකන්දසණ්ඨානානි. මණිබන්ධට්ඨීනි එකතො අල්ලියාපෙත්වා ඨපිතසීසකපට්ටවෙඨකසණ්ඨානානි. පිට්ඨිහත්ථට්ඨීනි කොට්ටිතකන්දලකන්දරාසිසණ්ඨානානි . හත්ථඞ්ගුලීසු මූලපබ්බට්ඨීනි පණවසණ්ඨානානි. මජ්ඣපබ්බට්ඨීනි අපරිපුණ්ණපනසට්ඨිසණ්ඨානානි. අග්ගපබ්බට්ඨීනි කතකබීජසණ්ඨානානි.

සත්ත ගීවට්ඨීනි දණ්ඩෙන විජ්ඣිත්වා පටිපාටියා ඨපිතවංසකළීරචක්කලකසණ්ඨානානි. හෙට්ඨිමහනුකට්ඨි කම්මාරානං අයොකූටයොත්තකසණ්ඨානං. උපරිමං අවලෙඛනසත්ථකසණ්ඨානං. අක්ඛිකූපනාසකූපට්ඨීනි අපනීතමිඤ්ජතරුණතාලට්ඨිසණ්ඨානානි. නලාටට්ඨි අධොමුඛට්ඨපිතසඞ්ඛථාලකකපාලසණ්ඨානං. කණ්ණචූළිකට්ඨීනි න්හාපිතඛුරකොසසණ්ඨානානි. නලාටකණ්ණචූළිකානං උපරි පට්ටබන්ධනොකාසෙ අට්ඨිසඞ්කුටිතසටපුණ්ණපටලඛණ්ඩසණ්ඨානං. මුද්ධට්ඨි මුඛච්ඡින්නවඞ්කනාළිකෙරසණ්ඨානං. සීසට්ඨීනි සිබ්බෙත්වා ඨපිතජජ්ජරලාබුකටාහසණ්ඨානානි.

දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතානි. ඔකාසතො අවිසෙසෙන සකලසරීරෙ ඨිතානි. විසෙසෙන පනෙත්ථ සීසට්ඨීනි ගිවට්ඨීසු පතිට්ඨිතානි. ගීවට්ඨීනි පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීසු. පිට්ඨිකණ්ටකට්ඨීනි කටිට්ඨීසු. කටිට්ඨීනි ඌරුට්ඨීසු. ඌරුට්ඨීනි ජණ්ණුකට්ඨීසු. ජණ්ණුකට්ඨීනි ජඞ්ඝට්ඨීසු. ජඞ්ඝට්ඨීනි ගොප්ඵකට්ඨීසු. ගොප්ඵකට්ඨීනි පිට්ඨිපාදට්ඨීසු පතිට්ඨිතානි. පරිච්ඡෙදතො අන්තො අට්ඨිමිඤ්ජෙන, උපරිතො මංසෙන, අග්ගෙ මූලෙ ච අඤ්ඤමඤ්ඤෙන පරිච්ඡින්නානි, අයං නෙසං සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

191. **අට්ඨිමිඤ්ජන්ති** තෙසං තෙසං අට්ඨීනං අබ්භන්තරගතං මිඤ්ජං. තං වණ්ණතො සෙතං. සණ්ඨානතො මහන්තමහන්තානං අට්ඨීනං අබ්භන්තරගතං වෙළුනාළියං පක්ඛිත්තසෙදිතමහාවෙත්තග්ගසණ්ඨානං. ඛුද්දානුඛුද්දකානං අබ්භන්තරගතං වෙළුයට්ඨිපබ්බෙසු පක්ඛිත්තසෙදිතතනුවෙත්තග්ගසණ්ඨානං. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො අට්ඨීනං අබ්භන්තරෙ පතිට්ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො අට්ඨීනං අබ්භන්තරතලෙහි පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

192. **වක්කන්ති** එකබන්ධනා ද්වෙ මංසපිණ්ඩිකා. තං වණ්ණතො මන්දරත්තං පාළිභද්දකට්ඨිවණ්ණං. සණ්ඨානතො දාරකානං යමකකීළාගොළකසණ්ඨානං, එකවණ්ටපටිබද්ධඅම්බඵලද්වයසණ්ඨානං වා. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො ගලවාටකා නික්ඛන්තෙන එකමූලෙන ථොකං ගන්ත්වා ද්විධා භින්නෙන ථූලන්හාරුනා විනිබද්ධං හුත්වා හදයමංසං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො වක්කං වක්කභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

193. **හදයන්ති** හදයමංසං. තං වණ්ණතො රත්තපදුමපත්තපිට්ඨිවණ්ණං. සණ්ඨානතො බාහිරපත්තානි අපනෙත්වා අධොමුඛං ඨපිතපදුමමකුළසණ්ඨානං. බහි මට්ඨං, අන්තො කොසාතකීඵලස්ස අබ්භන්තරසදිසං. පඤ්ඤවන්තානං ථොකං විකසිතං, මන්දපඤ්ඤානං මකුළිතමෙව. අන්තො චස්ස පුන්නාගට්ඨිපතිට්ඨානමත්තො ආවාටකො හොති, යත්ථ අද්ධපසතමත්තං ලොහිතං සණ්ඨාති, යං නිස්සාය මනොධාතු ච මනොවිඤ්ඤාණධාතු ච වත්තන්ති. තං පනෙතං රාගචරිතස්ස රත්තං හොති, දොසචරිතස්ස කාළකං, මොහචරිතස්ස මංසධොවනඋදකසදිසං, විතක්කචරිතස්ස කුලත්ථයූසවණ්ණං, සද්ධාචරිතස්ස කණිකාරපුප්ඵවණ්ණං, පඤ්ඤාචරිතස්ස අච්ඡං විප්පසන්නං අනාවිලං පණ්ඩරං පරිසුද්ධං නිද්ධොතජාතිමණි විය ජුතිමන්තං ඛායති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං මජ්ඣෙ පතිට්ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො හදයං හදයභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

194. **යකනන්ති** යමකමංසපටලං. තං වණ්ණතො රත්තං පණ්ඩුකධාතුකං නාතිරත්තකුමුදස්ස පත්තපිට්ඨිවණ්ණං. සණ්ඨානතො මූලෙ එකං අග්ගෙ යමකං කොවිළාරපත්තසණ්ඨානං. තඤ්ච දන්ධානං එකමෙව හොති මහන්තං, පඤ්ඤවන්තානං ද්වෙ වා තීණි වා ඛුද්දකානි. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං, ඔකාසතො ද්වින්නං ථනානං අබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො යකනං යකනභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

195. **කිලොමකන්ති** පටිච්ඡන්නාපටිච්ඡන්නභෙදතො දුවිධං පරියොනහනමංසං. තං දුවිධම්පි වණ්ණතො සෙතං දුකූලපිලොතිකවණ්ණං. සණ්ඨානතො අත්තනො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො පටිච්ඡන්නකිලොමකං උපරිමාය දිසාය. ඉතරං ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො පටිච්ඡන්නකිලොමකං හදයඤ්ච වක්කඤ්ච පටිච්ඡාදෙත්වා, අප්පටිච්ඡන්නකිලොමකං සකලසරීරෙ චම්මස්ස හෙට්ඨතො මංසං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා මංසෙන, උපරි චම්මෙන, තිරියං කිලොමකභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

196. **පිහකන්ති** උදරජිව්හාමංසං. තං වණ්ණතො නීලං නිග්ගුණ්ඩිපුප්ඵවණ්ණං. සණ්ඨානතො සත්තඞ්ගුලප්පමාණං අබන්ධනං කාළවච්ඡකජිව්හාසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො හදයස්ස වාමපස්සෙ උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතං, යස්මිං පහරණප්පහාරෙන බහිනික්ඛන්තෙ සත්තානං ජීවිතක්ඛයො හොති. පරිච්ඡෙදතො පිහකභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

197. **පප්ඵාසන්ති** ද්වත්තිංසමංසඛණ්ඩප්පභෙදං පප්ඵාසමංසං. තං වණ්ණතො රත්තං නාතිපක්කඋදුම්බරඵලවණ්ණං. සණ්ඨානතො විසමච්ඡින්නබහලපූවඛණ්ඩසණ්ඨානං. අබ්භන්තරෙ අසිතපීතානං අභාවෙ උග්ගතෙන කම්මජතෙජුස්මානා අබ්භාහතත්තා සංඛාදිතපලාලපිණ්ඩමිව නිරසං නිරොජං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානං අන්තරෙ හදයඤ්ච යකනඤ්ච උපරි ඡාදෙත්වා ඔලම්බන්තං ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො පප්ඵාසභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

198. **අන්තන්ති** පුරිසස්ස ද්වත්තිංසහත්ථා ඉත්ථියා අට්ඨවීසතිහත්ථා එකවීසතියා ඨානෙසු ඔභග්ගා අන්තවට්ටි. තදෙතං වණ්ණතො සෙතං සක්ඛරසුධාවණ්ණං. සණ්ඨානතො ලොහිතදොණියං ආභුජිත්වා ඨපිතසීසච්ඡින්නසප්පසණ්ඨානං. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො උපරි ගලවාටකෙ හෙට්ඨා ච කරීසමග්ගෙ විනිබන්ධත්තා ගලවාටකකරීසමග්ගපරියන්තෙ සරීරබ්භන්තරෙ ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො අන්තභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

199. **අන්තගුණන්ති** අන්තභොගට්ඨානෙසු බන්ධනං. තං වණ්ණතො සෙතං දකසීතලිකමූලවණ්ණං. සණ්ඨානතො දකසීතලිකමූලසණ්ඨානමෙව. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො කුද්දාලඵරසුකම්මාදීනි කරොන්තානං යන්තාකඩ්ඪනකාලෙ යන්තසුත්තකමිව යන්තඵලකානි අන්තභොගෙ එකතො අගළන්තෙ ආබන්ධිත්වා පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකස්ස අන්තරා සංසිබ්බිත්වා ඨිතරජ්ජුකා විය එකවීසතියා අන්තභොගානං අන්තරා ඨිතං. පරිච්ඡෙදතො අන්තගුණභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

200. **උදරියන්ති** උදරෙ භවං අසිතපීතඛායිතසායිතං. තං වණ්ණතො අජ්ඣොහටාහාරවණ්ණං. සණ්ඨානතො පරිස්සාවනෙ සිථිලබද්ධතණ්ඩුලසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො උදරෙ ඨිතං.

උදරං නාම උභතො නිප්පීළියමානස්ස අල්ලසාටකස්ස මජ්ඣෙ සඤ්ජාතඵොටකසදිසං අන්තපටලං, බහි මට්ඨං, අන්තො මංසකසම්බුපලිවෙඨනකිලිට්ඨපාවාරකපුප්ඵකසදිසං, කුථිතපනසතචස්ස අබ්භන්තරසදිසන්තිපි වත්තුං වට්ටති, යත්ථ තක්කොටකා ගණ්ඩුප්පාදකා තාලහීරකා සූචිමුඛකා පටතන්තසුත්තකා ඉච්චෙවමාදිද්වත්තිංසකුලප්පභෙදා කිමයො ආකුලබ්‍යාකුලා සණ්ඩසණ්ඩචාරිනො හුත්වා නිවසන්ති, යෙ පානභොජනාදිම්හි අවිජ්ජමානෙ උල්ලඞ්ඝිත්වා විරවන්තා හදයමංසං අභිහනන්ති, පානභොජනාදිඅජ්ඣොහරණවෙලායඤ්ච උද්ධංමුඛා හුත්වා පඨමජ්ඣොහටෙ ද්වෙ තයො ආලොපෙ තුරිතතුරිතා විලුප්පන්ති, යං තෙසං කිමීනං සූතිඝරං වච්චකුටි ගිලානසාලා සුසානඤ්ච හොති. යත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම චණ්ඩාලගාමද්වාරෙ චන්දනිකාය නිදාඝසමයෙ ථූලඵුසිතකෙ දෙවෙ වස්සන්තෙ උදකෙන වුය්හමානං මුත්තකරීසචම්මඅට්ඨින්හාරුඛණ්ඩඛෙළසිඞ්ඝාණිකාලොහිතප්පභුතිනානාකුණපජාතං නිපතිත්වා කද්දමොදකාලුළිතං ද්වීහතීහච්චයෙන සඤ්ජාතකිමිකුලං සූරියාතපසන්තාපවෙගකුථිතං උපරි ඵෙණපුප්ඵුළකෙ මුඤ්චන්තං අභිනීලවණ්ණං පරමදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡං නෙව උපගන්තුං, න දට්ඨුං අරහරූපතං ආපජ්ජිත්වා තිට්ඨති, පගෙව සායිතුං වා සායිතුං වා, එවමෙව නානප්පකාරං පානභොජනාදිදන්තමුසලසඤ්චුණ්ණිතං ජිව්හාහත්ථපරිවත්තිතඛෙළලාලාපලිබුද්ධං තඞ්ඛණවිගතවණ්ණගන්ධරසාදිසම්පදං තන්තවායඛලිසුවානවමථුසදිසං නිපතිත්වා පිත්තසෙම්හවාතපලිවෙඨිතං හුත්වා උදරග්ගිසන්තාපවෙගකුථිතං කිමිකුලාකුලං උපරූපරි ඵෙණපුප්ඵුළකානි මුඤ්චන්තං පරමකසම්බුදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡභාවං ආපජ්ජිත්වා තිට්ඨති. යං සුත්වාපි පානභොජනාදීසු අමනුඤ්ඤතා සණ්ඨාති, පගෙව පඤ්ඤාචක්ඛුනා අවලොකෙත්වා. යත්ථ ච පතිතං පානභොජනාදි පඤ්චධා විවෙකං ගච්ඡති, එකං භාගං පාණකා

ඛාදන්ති, එකං භාගං උදරග්ගි ඣාපෙති, එකො භාගො මුත්තං හොති, එකො භාගො කරීසං, එකො භාගො රසභාවං ආපජ්ජිත්වා සොණිතමංසාදීනි උපබ්‍රූහයති.

පරිච්ඡෙදතො උදරපටලෙන චෙව උදරියභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං. අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

201. **කරීස**න්ති වච්චං. තං වණ්ණතො යෙභුය්‍යෙන අජ්ඣොහටාහාරවණ්ණමෙව හොති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො හෙට්ඨිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො පක්කාසයෙ ඨිතං. **පක්කාසයො** නාම හෙට්ඨානාභි-පිට්ඨිකණ්ටකමූලානං අන්තරෙ අන්තාවසානෙ උබ්බෙධෙන අට්ඨඞ්ගුලමත්තො වෙළුනාළිකසදිසො, යත්ථ සෙය්‍යථාපි නාම උපරි භූමිභාගෙ පතිතං වස්සොදකං ඔගළිත්වා හෙට්ඨා භූමිභාගං පූරෙත්වා තිට්ඨති, එවමෙව යංකිඤ්චි ආමාසයෙ පතිතං පානභොජනාදිකං උදරග්ගිනා ඵෙණුද්දෙහකං පක්කං පක්කං නිසදාය පිසිතම්ව සණ්හභාවං ආපජ්ජිත්වා අන්තබිලෙන ඔගළිත්වා ඔගළිත්වා ඔමද්දිත්වා වෙළුපබ්බෙ පක්ඛිපමානපණ්ඩුමත්තිකා විය සන්නිචිතං හුත්වා තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදතො පක්කාසයපටලෙන චෙව කරීසභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

202. **මත්ථලුඞ්ග**න්ති සීසකටාහබ්භන්තරෙ ඨිතමිඤ්ජරාසි. තං වණ්ණතො සෙතං අහිච්ඡත්තකපිණ්ඩවණ්ණං. දධිභාවං අසම්පත්තං දුට්ඨඛීරවණ්ණන්තිපි වත්තුං වට්ටති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො සීසකටාහබ්භන්තරෙ චත්තාරො සිබ්බිනිමග්ගෙ නිස්සාය සමොධානෙත්වා ඨපිතා චත්තාරො පිට්ඨපිණ්ඩා විය සමොහිතං තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදතො සීසකටාහස්ස අබ්භන්තරතලෙහි චෙව මත්ථලුඞ්ගභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං , අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

203. **පිත්ත**න්ති ද්වෙ පිත්තානි බද්ධපිත්තඤ්ච අබද්ධපිත්තඤ්ච. තත්ථ බද්ධපිත්තං වණ්ණතො බහලමධුකතෙලවණ්ණං. අබද්ධපිත්තං මිලාතආකුලිපුප්ඵවණ්ණං. සණ්ඨානතො උභයම්පි ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො බද්ධපිත්තං උපරිමාය දිසාය ජාතං, ඉතරං ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො අබද්ධපිත්තං ඨපෙත්වා කෙසලොමදන්තනඛානං මංසවිනිමුත්තට්ඨානඤ්චෙව ථද්ධසුක්ඛචම්මඤ්ච උදකම්ව තෙලබින්දු අවසෙසසරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං, යම්හි කුපිතෙ අක්ඛීනි පීතකානි හොන්ති, භමන්ති, ගත්තං කම්පති, කණ්ඩූයති. බද්ධපිත්තං හදයපප්ඵාසානං අන්තරෙ යකනමංසං නිස්සාය පතිට්ඨිතෙ මහාකොසාතකීකොසකසදිසෙ පිත්තකොසකෙ ඨිතං, යම්හි කුපිතෙ සත්තා උම්මත්තකා හොන්ති, විපල්ලත්ථචිත්තා හිරොත්තප්පං ඡඩ්ඩෙත්වා අකාතබ්බං කරොන්ති, අභාසිතබ්බං භාසන්ති, අචින්තිතබ්බං චින්තෙන්ති. පරිච්ඡෙදතො පිත්තභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

204. **සෙම්හ**න්ති සරීරබ්භන්තරෙ එකපත්ථපූරප්පමාණං සෙම්හං. තං වණ්ණතො සෙතං නාගබලාපණ්ණරසවණ්ණං. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො උදරපටලෙ ඨිතං. යං පානභොජනාදිඅජ්ඣොහරණකාලෙ සෙය්‍යථාපි නාම උදකෙ සෙවාලපණකං කට්ඨෙ වා කථලෙ වා පතන්තෙ ඡිජ්ජිත්වා ද්විධා හුත්වා පුන අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, එවමෙව පානභොජනාදිම්හි නිපතන්තෙ ඡිජ්ජිත්වා ද්විධා හුත්වා පුන අජ්ඣොත්ථරිත්වා තිට්ඨති, යම්හි ච මන්දීභූතෙ පක්කගණ්ඩො විය පූතිකුක්කුටණ්ඩම්ව ච උදරං පරමජෙගුච්ඡං කුණපගන්ධං හොති, තතො උග්ගතෙන ච ගන්ධෙන උද්දෙකොපි මුඛම්පි දුග්ගන්ධං පූතිකුණපසදිසං හොති. සො ච පුරිසො අපෙහි දුග්ගන්ධං වායසීති වත්තබ්බතං ආපජ්ජති, යඤ්ච වඩ්ඪිත්වා බහලත්තමාපන්නං පිධානඵලකම්ව වච්චකුටියං උදරපටලස්ස අබ්භන්තරෙයෙව කුණපගන්ධං සන්නිරුම්භිත්වා තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදතො සෙම්හභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

205. **පුබ්බො**ති පූතිලොහිතවසෙන පවත්තපුබ්බං. තං වණ්ණතො පණ්ඩුපලාසවණ්ණො. මතසරීරෙ පන පූතිබහලාචාමවණ්ණො හොති. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානො. දිසතො ද්වීසු දිසාසු හොති. ඔකාසතො පන පුබ්බස්ස ඔකාසො නාම නිබද්ධො නත්ථි, යත්ථ සො සන්නිචිතො තිට්ඨෙය්‍ය, යත්‍ර යත්‍ර ඛාණුකණ්ටකපහරණග්ගිජාලාදීහි අභිහතෙ සරීරප්පදෙසෙ ලොහිතං සණ්ඨහිත්වා පච්චති, ගණ්ඩපීළකාදයො වා උප්පජ්ජන්ති, තත්‍ර තත්‍ර තිට්ඨති. පරිච්ඡෙදතො පුබ්බභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

206. **ලොහිත**න්ති ද්වෙ ලොහිතානි සන්නිචිතලොහිතඤ්ච සංසරණලොහිතඤ්ච. තත්ථ සන්නිචිතලොහිතං වණ්ණතො නිපක්කබහලලාඛාරසවණ්ණං. සංසරණලොහිතං අච්ඡලාඛාරසවණ්ණං. සණ්ඨානතො උභයම්පි ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො සන්නිචිතලොහිතං උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඉතරං ද්වීසු දිසාසු ජාතං. ඔකාසතො සංසරණලොහිතං ඨපෙත්වා කෙසලොමදන්තනඛානං මංසවිනිමුත්තට්ඨානඤ්චෙව ථද්ධසුක්ඛචම්මඤ්ච ධමනිජාලානුසාරෙන සබ්බං උපාදින්නකසරීරං ඵරිත්වා ඨිතං. සන්නිචිතලොහිතං යකනට්ඨානස්ස හෙට්ඨාභාගං පූරෙත්වා එකපත්ථපූරමත්තං හදයවක්කපප්ඵාසානං උපරි ථොකං ථොකං පග්ඝරන්තං වක්කහදයයකනපප්ඵාසෙ තෙමයමානං ඨිතං. තස්මිං හි වක්කහදයාදීනි අතෙමෙන්තෙ සත්තා පිපාසිතා හොන්ති. පරිච්ඡෙදතො ලොහිතභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

207. **සෙදොති** ලොමකූපාදීහි පග්ඝරණකආපොධාතු. සො වණ්ණතො විප්පසන්නතිලතෙලවණ්ණො. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානො. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතො. ඔකාසතො සෙදස්සොකාසො නාම නිබද්ධො නත්ථි, යත්ථ සො ලොහිතං විය සදා තිට්ඨෙය්‍ය. යදා පන අග්ගිසන්තාපසූරියසන්තාපඋතුවිකාරාදීහි සරීරං සන්තපති, තදා උදකතො අබ්බුළ්හමත්තවිසමච්ඡින්නභිසමුළාලකුමුදනාළකලාපො විය සබ්බකෙසලොමකූපවිවරෙහි පග්ඝරති, තස්මා තස්ස සණ්ඨානම්පි කෙසලොමකූපවිවරානඤ්ඤෙව වසෙන වෙදිතබ්බං. සෙදපරිග්ගණ්හකෙන ච යොගිනා කෙසලොමකූපවිවරෙ පූරෙත්වා ඨිතවසෙනෙව සෙදො මනසි කාතබ්බො. පරිච්ඡෙදතො සෙදභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

මෙදොති ථිනසිනෙහො. සො වණ්ණතො ඵාලිතහලිද්දිවණ්ණො. සණ්ඨානතො ථූලසරීරස්ස තාව චම්මමංසන්තරෙ ඨපිතහලිද්දිවණ්ණදුකූලපිලොතිකසණ්ඨානො හොති. කිසසරීරස්ස ජඞ්ඝමංසං ඌරුමංසං පිට්ඨිකණ්ටකනිස්සිතං පිට්ඨිමංසං උදරවට්ටිමංසන්ති එතානි නිස්සාය දිගුණතිගුණං කත්වා ඨපිතහලිද්දිවණ්ණදුකූලපිලොතිකසණ්ඨානො. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතො. ඔකාසතො ථූලස්ස සකලසරීරං ඵරිත්වා කිසස්ස ජඞ්ඝමංසාදීනි නිස්සාය ඨිතො, යං සිනෙහසඞ්ඛං ගතම්පි පරමජෙගුච්ඡත්තා නෙව මුද්ධනි තෙලත්ථාය, න නාසතෙලාදීනමත්ථාය ගණ්හන්ති. පරිච්ඡෙදතො හෙට්ඨා මංසෙන, උපරි චම්මෙන, තිරියං මෙදභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

208. **අස්සූති** අක්ඛීහි පග්ඝරණකආපොධාතු. තං වණ්ණතො විප්පසන්නතිලතෙලවණ්ණං. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානං. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො අක්ඛිකූපකෙසු ඨිතං. න චෙතං පිත්තකොසකෙ පිත්තමිව අක්ඛිකූපකෙසු සදා සන්නිචිතං තිට්ඨති. යදා පන සත්තා සොමනස්සජාතා මහාහසිතං හසන්ති, දොමනස්සජාතා රොදන්ති පරිදෙවන්ති, තථාරූපං වා විසමාහාරං ආහාරෙන්ති, යදා ච නෙසං අක්ඛීනි ධූමරජපංසුකාදීහි අභිහඤ්ඤන්ති. තදා එතෙහි සොමනස්සදොමනස්සවිසභාගාහාරඋතූහි සමුට්ඨහිත්වා අක්ඛිකූපකෙ පූරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ඝරති වා. අස්සුපරිග්ගණ්හකෙන ච යොගිනා අක්ඛිකූපකෙ පූරෙත්වා ඨිතවසෙනෙව පරිග්ගණ්හිතබ්බං. පරිච්ඡෙදතො අස්සුභාගෙන පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

209. **වසාති** විලීනසිනෙහො. සා වණ්ණතො නාළිකෙරතෙලවණ්ණා. ආචාමෙ ආසිත්තතෙලවණ්ණාතිපි වත්තුං වට්ටති. සණ්ඨානතො න්හානකාලෙ පසන්නඋදකස්ස උපරි පරිබ්භමන්තසිනෙහබින්දුවිසටසණ්ඨානා. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො යෙභුය්‍යෙන හත්ථතලහත්ථපිට්ඨිපාදතලපාදපිට්ඨිනාසපුටනලාටඅංසකූටෙසු ඨිතා. න චෙසා එතෙසු ඔකාසෙසු සදා විලීනාව හුත්වා තිට්ඨති. යදා පන අග්ගිසන්තාපසූරියසන්තාපඋතුවිසභාගධාතුවිසභාගෙහි තෙ පදෙසා උස්මාජාතා හොන්ති, තදා තත්ථ න්හානකාලෙ පසන්නඋදකූපරි සිනෙහබින්දුවිසටො විය ඉතො චිතො ච සඤ්චරති. පරිච්ඡෙදතො වසාභාගෙන පරිච්ඡින්නා, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොයෙව.

210. **ඛෙළොති** අන්තොමුඛෙ ඵෙණමිස්සා ආපොධාතු. සො වණ්ණතො සෙතො ඵෙණවණ්ණො. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානො. ඵෙණසණ්ඨානොතිපි වත්තුං වට්ටති. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතො. ඔකාසතො උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරුය්හ ජිව්හාය ඨිතො. න චෙස එත්ථ සදා සන්නිචිතො හුත්වා තිට්ඨති. යදා පන සත්තා තථාරූපමාහාරං පස්සන්ති වා සරන්ති වා, උණ්හතිත්තකටුකලොණම්බිලානං වා කිඤ්චි මුඛෙ ඨපෙන්ති, යදා වා නෙසං හදයං ආගිලායති, කිස්මිඤ්චි දෙව වා ජිගුච්ඡා උප්පජ්ජති, තදා ඛෙළො උප්පජ්ජිත්වා උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරුය්හ ජිව්හාය සණ්ඨාති. අග්ගජිව්හාය චෙස තනුකො හොති, මූලජිව්හාය බහලො, මුඛෙ පක්ඛිත්තඤ්ච පුථුකං වා තණ්ඩුලං වා අඤ්ඤං වා කිඤ්චි ඛාදනීයං නදීපුලිනෙ ඛතකූපකසලිලං විය පරික්ඛයං අගච්ඡන්තොව තෙමෙතුං සමත්ථො හොති. පරිච්ඡෙදතො ඛෙළභාගෙන පරිච්ඡින්නො, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොව.

211. **සිඞ්ඝාණිකාති** මත්ථලුඞ්ගතො පග්ඝරණකඅසුචි. සා වණ්ණතො තරුණතාලට්ඨිමිඤ්ජවණ්ණා. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානා. දිසතො උපරිමාය දිසාය ජාතා. ඔකාසතො නාසාපුටෙ පූරෙත්වා ඨිතා. න චෙසා එත්ථ සදා සන්නිචිතා හුත්වා තිට්ඨති, අථ ඛො යථා නාම පුරිසො පදුමිනිපත්තෙ දධිං බන්ධිත්වා හෙට්ඨා කණ්ටකෙන විජ්ඣෙය්‍ය, අථානෙන ඡිද්දෙන දධිමුත්තං ගළිත්වා බහි පතෙය්‍ය, එවමෙව යදා සත්තා රොදන්ති, විසභාගාහාරඋතුවසෙන වා සඤ්ජාතධාතුක්ඛොභා හොන්ති, තදා අන්තො සීසතො පූතිසෙම්හභාවමාපන්නං මත්ථලුඞ්ගං ගළිත්වා තාලුමත්ථකවිවරෙන ඔතරිත්වා නාසාපුටෙ පූරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ඝරති වා. සිඞ්ඝාණිකා පරිග්ගණ්හකෙන ච යොගිනා නාසාපුටෙ පූරෙත්වා ඨිතවසෙනෙව පරිග්ගණ්හිතබ්බා. පරිච්ඡෙදතො සිඞ්ඝාණිකාභාගෙන පරිච්ඡින්නා, අයමස්සා සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොව.

212. **ලසිකාති** සරීරසන්ධීනං අබ්භන්තරෙ පිච්ඡිලකුණපං. සා වණ්ණතො කණිකාරනියාසවණ්ණා. සණ්ඨානතො ඔකාසසණ්ඨානා. දිසතො ද්වීසු දිසාසු ජාතා. ඔකාසතො අට්ඨිසන්ධීනං අබ්භඤ්ජනකිච්චං සාධයමානා අසීතිසතසන්ධීනං අබ්භන්තරෙ ඨිතා. යස්ස චෙසා මන්දා හොති, තස්ස උට්ඨහන්තස්ස නිසීදන්තස්ස අභික්කමන්තස්ස පටික්කමන්තස්ස සමිඤ්ජන්තස්ස පසාරෙන්තස්ස අට්ඨිකානි කටකටායන්ති, අච්ඡරාසද්දං කරොන්තො විය සඤ්චරති. එකයොජනද්වියොජනමත්තං අද්ධානං ගතස්ස වායොධාතු කුප්පති, ගත්තානි දුක්ඛන්ති. යස්ස පන බහුකා හොන්ති, තස්ස උට්ඨානනිසජ්ජාදීසු න අට්ඨීනි කටකටායන්ති, දීඝම්පි අද්ධානං ගතස්ස න වායොධාතු කුප්පති, න ගත්තානි

දුක්ඛන්ති. පරිච්ඡෙදතො ලසිකාභාගෙන පරිච්ඡින්නා, අයමස්සා සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොව.

213. **මුත්තන්ති** මුත්තරසං. තං වණ්ණතො මාසඛාරොදකවණ්ණං. සණ්ඨානතො අධොමුඛට්ඨපිතඋදකකුම්භඅබ්භන්තරගතඋදකසණ්ඨානං. දිසතො හෙට්ඨිමාය දිසාය ජාතං. ඔකාසතො වත්ථිස්ස අබ්භන්තරෙ ඨිතං. **වත්ථි** නාම වත්ථි පුටො වුච්චති. යත්ථ සෙය්‍යථාපි චන්දනිකාය පක්ඛිත්තෙ අමුඛෙ රවණඝටෙ චන්දනිකාරසො පවිසති, න චස්ස පවිසනමග්ගො පඤ්ඤායති , එවමෙව සරීරතො මුත්තං පවිසති, න චස්ස පවිසනමග්ගො පඤ්ඤායති, නික්ඛමනමග්ගො පන පාකටො හොති. යම්හි ච මුත්තස්ස භරිතෙ පස්සාවං කරොමාති සත්තානං ආයූහනං හොති. පරිච්ඡෙදතො වත්ථිඅබ්භන්තරෙන චෙව මුත්තභාගෙන ච පරිච්ඡින්නං, අයමස්ස සභාගපරිච්ඡෙදො. විසභාගපරිච්ඡෙදො පන කෙසසදිසොව.

214. එවඤ්හි කෙසාදිකෙ කොට්ඨාසෙ වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන වවත්ථපෙත්වා අනුපුබ්බතො නාතිසීඝතොතිආදිනා නයෙන වණ්ණසණ්ඨානගන්ධාසයොකාසවසෙන පඤ්චධා පටික්කූලා පටික්කූලාති මනසිකරොතො පණ්ණත්තිසමතික්කමාවසානෙ සෙය්‍යථාපි චක්ඛුමතො පුරිසස්ස ද්වත්තිංසවණ්ණානං කුසුමානං එකසුත්තකගන්ථිතං මාලං ඔලොකෙන්තස්ස සබ්බපුප්ඵානි අපුබ්බාපරියමිව පාකටානි හොන්ති, එවමෙව අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ කෙසාති ඉමං කායං ඔලොකෙන්තස්ස සබ්බෙ තෙ ධම්මා අපුබ්බාපරියාව පාකටා හොන්ති. තෙන වුත්තං මනසිකාරකොසල්ලකථායං ''ආදිකම්මිකස්ස හි කෙසාති මනසිකරොතො මනසිකාරො ගන්ත්වා මුත්තන්ති ඉමං පරියොසානකොට්ඨාසමෙව ආහච්ච තිට්ඨතී''ති.

සචෙ පන බහිද්ධාපි මනසිකාරං උපසංහරති, අථස්ස එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු පාකටීභූතෙසු ආහිණ්ඩන්තා මනුස්සතිරච්ඡානාදයො සත්තාකාරං විජහිත්වා කොට්ඨාසරාසිවසෙනෙව උපට්ඨහන්ති, තෙහි ච අජ්ඣොහරියමානං පානභොජනාදි කොට්ඨාසරාසිම්හි පක්ඛිපමානමිව උපට්ඨාති.

අථස්ස අනුපුබ්බමුඤ්චනාදිවසෙන පටික්කූලා පටික්කූලාති පුනප්පුනං මනසිකරොතො අනුක්කමෙන අප්පනා උප්පජ්ජති. තත්ථ කෙසාදීනං වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන උපට්ඨානං උග්ගහනිමිත්තං. සබ්බාකාරතො පටික්කූලවසෙන උපට්ඨානං පටිභාගනිමිත්තං. තං ආසෙවතො භාවයතො වුත්තනයෙන අසුභකම්මට්ඨානෙසු විය පඨමජ්ඣානවසෙනෙව අප්පනා උප්පජ්ජති.

සා යස්ස එකොව කොට්ඨාසො පාකටො හොති, එකස්මිං වා කොට්ඨාසෙ අප්පනං පත්වා පුන අඤ්ඤස්මිං යොගං න කරොති, තස්ස එකාව උප්පජ්ජති. යස්ස පන අනෙකෙ කොට්ඨාසා පාකටා හොන්ති, එකස්මිං වා ඣානං පත්වා පුන අඤ්ඤස්මිංපි යොගං කරොති, තස්ස මල්ලකත්ථෙරස්ස විය කොට්ඨාසගණනාය පඨමජ්ඣානානි නිබ්බත්තන්ති.

සො කිරායස්මා දීඝභාණකඅභයත්ථෙරං හත්ථෙ ගහෙත්වා ''ආවුසො අභය, ඉමං තාව පඤ්හං උග්ගණ්හාහී''ති වත්වා ආහ – ''මල්ලකත්ථෙරො ද්වත්තිංසකොට්ඨාසෙසු ද්වත්තිංසාය පඨමජ්ඣානානං ලාභී. සචෙ රත්තිං එකං, දිවා එකං සමාපජ්ජති, අතිරෙකද්ධමාසෙන පුන සම්පජ්ජති, සචෙ පන දෙවසිකං එකං සමාපජ්ජති, අතිරෙකමාසෙන පුන සම්පජ්ජතී''ති.

එවං පඨමජ්ඣානවසෙන ඉජ්ඣමානම්පි චෙතං කම්මට්ඨානං වණ්ණසණ්ඨානාදීසු සතිබලෙන ඉජ්ඣනතො කායගතාසතීති වුච්චති.

ඉමඤ්ච කායගතාසතිමනුයුත්තො භික්ඛු අරතිරතිසහො හොති, න ච නං අරති සහති, උප්පන්නං අරතිං අභිභුය්‍ය අභිභුය්‍ය විහරති. භයභෙරවසහො හොති, න ච නං භයභෙරවං සහති, උප්පන්නං භයභෙරවං අභිභුය්‍ය අභිභුය්‍ය විහරති. ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්ස …පෙ…. පාණහරානං අධිවාසකජාතිකො හොති (ම. නි. 3.159). කෙසාදීනං වණ්ණභෙදං නිස්සාය චතුන්නං ඣානානං ලාභී හොති. ඡ අභිඤ්ඤා පටිවිජ්ඣති (ම. නි. 3.159).

> තස්මා හවෙ අප්පමත්තො, අනුයුඤ්ජෙථ පණ්ඩිතො;
> එවං අනෙකානිසංසං, ඉමං කායගතාසතින්ති.

ඉදං කායගතාසතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

ආනාපානස්සතිකථා

215. ඉදානි යං තං භගවතා ''අයම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි භාවිතො බහුලීකතො සන්තො චෙව පණීතො ච අසෙචනකො ච සුඛො ච විහාරො, උප්පන්නුප්පන්නෙ ච පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ ඨානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙතී''ති එවං පසංසිත්වා –

‘‘කථං භාවිතො ච, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි කථං බහුලීකතො සන්තො චෙව පණීතො ච අසෙචනකො ච සුඛො ච විහාරො, උප්පන්නුප්පන්නෙ ච පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ ඨානසො අන්තරධාපෙති වූපසමෙති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරඤ්ඤගතො වා රුක්ඛමූලගතො වා සුඤ්ඤාගාරගතො වා නිසීදති පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වා උජුං කායං පණිධාය පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වා, සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසති. දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති. දීඝං වා පස්සසන්තො…පෙ…. රස්සං වා අස්සසන්තො…පෙ…. රස්සං වා පස්සසන්තො රස්සං පස්සසාමීති පජානාති. සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. සබ්බකායපටිසංවෙදී පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පීතිපටිසංවෙදී… සුඛපටිසංවෙදී… චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදී… පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරං… චිත්තපටිසංවෙදී… අභිප්පමොදයං චිත්තං… සමාදහං චිත්තං… විමොචයං චිත්තං … අනිච්චානුපස්සී… විරාගානුපස්සී… නිරොධානුපස්සී. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී’’ති –

එවං සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං නිද්දිට්ඨං. තස්ස භාවනානයො අනුප්පත්තො. සො පන යස්මා පාළිවණ්ණනානුසාරෙනෙව වුච්චමානො සබ්බාකාරපරිපූරො හොති. තස්මා අයමෙත්ථ පාළිවණ්ණනාපුබ්බඞ්ගමො නිද්දෙසො.

216. කථං භාවිතො ච, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සති සමාධීති එත්ථ තාව **කථන්ති** ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනං නානප්පකාරතො විත්ථාරෙතුකම්‍යතාපුච්ඡා. **භාවිතො ච භික්ඛවෙ ආනාපානස්සතිසමාධීති** නානප්පකාරතො විත්ථාරෙතුකම්‍යතාය පුට්ඨධම්මනිදස්සනං. කථං බහුලීකතො…පෙ…. වූපසමෙතීති එත්ථාපි එසෙව නයො. තත්ථ **භාවිතොති** උප්පාදිතො වඩ්ඪිතො වා. **ආනාපානස්සතිසමාධීති** ආනාපානපරිග්ගාහිකාය සතියා සද්ධිං සම්පයුත්තො සමාධි. ආනාපානස්සතියං වා සමාධි ආනාපානස්සතිසමාධි. **බහුලීකතොති** පුනප්පුනං කතො. **සන්තොචෙව පණීතො චාති** සන්තො චෙව පණීතො චෙව. උභයත්ථ එව සද්දෙන නියමො වෙදිතබ්බො. කිං වුත්තං හොති? අයඤ්හි යථා අසුභකම්මට්ඨානං කෙවලං පටිවෙධවසෙන සන්තඤ්ච පණීතඤ්ච, ඔළාරිකාරම්මණත්තා පන පටික්කූලාරම්මණත්තා ච ආරම්මණවසෙන නෙව සන්තං න පණීතං, න එවං කෙනචි පරියායෙන අසන්තො වා අපණීතො වා, අථ ඛො ආරම්මණසන්තතායපි සන්තො වූපසන්තො නිබ්බුතො, පටිවෙධසඞ්ඛාතඅඞ්ගසන්තතායපි. ආරම්මණපණීතතායපි පණීතො අතිත්තිකරො, අඞ්ගපණීතතායපීති. තෙන වුත්තං ‘‘සන්තො චෙව පණීතො චා’’ති.

අසෙචනකො ච සුඛො ච විහාරොති එත්ථ පන නාස්ස සෙචනන්ති **අසෙචනකො,** අනාසිත්තකො අබ්බොකිණ්ණො පාටියෙක්කො ආවෙණිකො. නත්ථි එත්ථ පරිකම්මෙන වා උපචාරෙන වා සන්තතා. ආදිසමන්නාහාරතො පභුති අත්තනො සභාවෙනෙව සන්තො ච පණීතො චාති අත්ථො. කෙචි පන අසෙචනකොති අනාසිත්තකො ඔජවන්තො සභාවෙනෙව මධුරොති වදන්ති. එවං අයං **අසෙචනකො ච,** අප්පිතප්පිතක්ඛණෙ කායිකචෙතසිකසුඛපටිලාභාය සංවත්තනතො **සුඛො ච විහාරොති** වෙදිතබ්බො. **උප්පන්නුප්පන්නෙති** අවික්ඛම්භිතෙ අවික්ඛම්භිතෙ. **පාපකෙති** ලාමකෙ. **අකුසලෙ ධම්මෙති** අකොසල්ලසම්භූතෙ ධම්මෙ. **ඨානසො අන්තරධාපෙතීති** ඛණෙනෙව අන්තරධාපෙති වික්ඛම්භෙති. **වූපසමෙතීති** සුට්ඨු උපසමෙති. නිබ්බෙධභාගියත්තා වා අනුපුබ්බෙන අරියමග්ගවුද්ධිප්පත්තො සමුච්ඡින්දති, පටිප්පස්සම්භෙතීති වුත්තං හොති.

අයං පනෙත්ථ සඞ්ඛෙපත්ථො. භික්ඛවෙ, කෙන පකාරෙන කෙනාකාරෙන කෙන විධිනා භාවිතො ආනාපානස්සතිසමාධි කෙන පකාරෙන බහුලීකතො සන්තො චෙව…පෙ…. වූපසමෙතීති.

217. ඉදානි තමත්ථං විත්ථාරෙන්තො ‘‘ඉධ, භික්ඛවෙ’’තිආදිමාහ. තත්ථ **ඉධ භික්ඛවෙ භික්ඛූති** භික්ඛවෙ, ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛු. අයඤ්හි එත්ථ **ඉධ**සද්දො සබ්බප්පකාරආනාපානස්සතිසමාධිනිබ්බත්තකස්ස පුග්ගලස්ස සන්නිස්සයභූතසාසනපරිදීපනො අඤ්ඤසාසනස්ස තථාභාවපටිසෙධනො ච. වුත්තඤ්හෙතං – ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සමණො…පෙ…. සුඤ්ඤා පරප්පවාදා සමණෙහි අඤ්ඤෙහී’’ති (ම. නි. 1.139). තෙන වුත්තං ‘‘ඉමස්මිං සාසනෙ භික්ඛූ’’ති.

අරඤ්ඤගතො වා…පෙ…. සුඤ්ඤාගාරගතො වාති ඉදමස්ස ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපනං. ඉමස්ස හි භික්ඛුනො දීඝරත්තං රූපාදීසු ආරම්මණෙසු අනුවිසටං චිත්තං ආනාපානස්සතිසමාධිආරම්මණං අභිරුහිතුං න ඉච්ඡති, කූටගොණයුත්තරථො විය උප්පථමෙව ධාවති. තස්මා සෙය්‍යථාපි නාම ගොපො කූටධෙනුයා සබ්බං ඛීරං පිවිත්වා වඩ්ඪිතං කූටවච්ඡං දමෙතුකාමො ධෙනුතො අපනෙත්වා එකමන්තෙ මහන්තං ථම්භං නිඛණිත්වා තත්ථ යොත්තෙන බන්ධෙය්‍ය, අථස්ස සො වච්ඡො ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොන්තො තමෙව ථම්භං උපනිසීදෙය්‍ය වා උපනිපජ්ජෙය්‍ය වා, එවමෙව ඉමිනාපි භික්ඛුනා දීඝරත්තං රූපාරම්මණාදිරසපානවඩ්ඪිතං දුට්ඨචිත්තං දමෙතුකාමෙන රූපාදිආරම්මණතො අපනෙත්වා අරඤ්ඤං වා…පෙ…. සුඤ්ඤාගාරං වා පවෙසෙත්වා තත්ථ අස්සාසපස්සාසථම්භෙ සතියොත්තෙන බන්ධිතබ්බං. එවමස්ස තං චිත්තං ඉතො චිතො ච විප්ඵන්දිත්වාපි පුබ්බෙ ආචිණ්ණාරම්මණං අලභමානං සතියොත්තං ඡින්දිත්වා පලායිතුං අසක්කොන්තං තමෙවාරම්මණං උපචාරප්පනාවසෙන උපනිසීදති චෙව උපනිපජ්ජති ච. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘යථා ථම්භෙ නිබන්ධෙය්‍ය, වච්ඡං දමං නරො ඉධ;

බන්ධෙය්‍යෙවං සකං චිත්තං, සතියාරම්මණෙ දළ්හ’’න්ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165; දී. නි. අට්ඨ. 3.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107);

එවමස්සෙතං සෙනාසනං භාවනානුරූපං හොති. තෙන වුත්තං ‘‘ඉදමස්ස ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනානුරූපසෙනාසනපරිග්ගහපරිදීපන’’න්ති.

අථ වා යස්මා ඉදං කම්මට්ඨානප්පභෙදෙ මුද්ධභූතං සබ්බඤ්ඤුබුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධසාවකානං විසෙසාධිගමදිට්ඨධම්මසුඛවිහාරපදට්ඨානං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං ඉත්ථිපුරිසහත්ථිඅස්සාදිසද්දසමාකුලං ගාමන්තං අපරිච්චජිත්වා න සුකරං භාවෙතුං, සද්දකණ්ටකත්තා ඣානස්ස. අගාමකෙ පන අරඤ්ඤෙ සුකරං යොගාවචරෙන ඉදං කම්මට්ඨානං පරිග්ගහෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානං නිබ්බත්තෙත්වා තදෙව පාදකං කත්වා සඞ්ඛාරෙ සම්මසිත්වා අග්ගඵලං අරහත්තං සම්පාපුණිතුං. තස්මාස්ස අනුරූපසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා ‘‘අරඤ්ඤගතො වා’’තිආදිමාහ.

වත්ථුවිජ්ජාචරියො විය හි භගවා, සො යථා වත්ථුවිජ්ජාචරියො නගරභූමිං පස්සිත්වා සුට්ඨු උපපරික්ඛිත්වා ‘‘එත්ථ නගරං මාපෙථා’’ති උපදිසති, සොත්ථිනා ච නගරෙ නිට්ඨිතෙ රාජකුලතො මහාසක්කාරං ලභති, එවමෙව යොගාවචරස්ස අනුරූපසෙනාසනං උපපරික්ඛිත්වා ‘‘එත්ථ කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිතබ්බ’’න්ති උපදිසති, තතො තත්ථ කම්මට්ඨානං අනුයුත්තෙන යොගිනා කමෙන අරහත්තෙ පත්තෙ ‘‘සම්මාසම්බුද්ධො වත සො භගවා’’ති මහන්තං සක්කාරං ලභති.

අයං පන භික්ඛු දීපිසදිසොති වුච්චති. යථා හි මහාදීපිරාජා අරඤ්ඤෙ තිණගහනං වා වනගහනං වා පබ්බතගහනං වා නිස්සාය නිලීයිත්වා වනමහිංසගොකණ්ණසූකරාදයො මිගෙ ගණ්හාති, එවමෙව අයං අරඤ්ඤාදීසු කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජන්තො භික්ඛු යථාක්කමෙන සොතාපත්තිසකදාගාමිඅනාගාමිඅරහත්තමග්ගෙ චෙව අරියඵලඤ්ච ගණ්හතීති වෙදිතබ්බො. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘යථාපි දීපිකො නාම, නිලීයිත්වා ගණ්හතී මිගෙ;
තථෙවායං බුද්ධපුත්තො, යුත්තයොගො විපස්සකො;
අරඤ්ඤං පවිසිත්වාන, ගණ්හාති ඵලමුත්තම’’න්ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165; දී. නි. අට්ඨ. 2.374; ම. නි. අට්ඨ. 1.107);

තෙනස්ස පරක්කමජවයොග්ගභූමිං අරඤ්ඤසෙනාසනං දස්සෙන්තො භගවා ‘‘අරඤ්ඤගතො වා’’තිආදිමාහ.

218. තත්ථ **අරඤ්ඤගතොති** ‘‘අරඤ්ඤන්ති නික්ඛමිත්වා බහි ඉන්දඛීලා සබ්බමෙතං අරඤ්ඤ’’න්ති (විභ. 529) ච, ‘‘ආරඤ්ඤකං නාම සෙනාසනං පඤ්චධනුසතිකං පච්ඡිම’’න්ති (පාරා. 654) ච එවං වුත්තලක්ඛණෙසු අරඤ්ඤෙසු යංකිඤ්චි පවිවෙකසුඛං අරඤ්ඤං ගතො. **රුක්ඛමූලගතොති** රුක්ඛසමීපං ගතො. **සුඤ්ඤාගාරගතොති** සුඤ්ඤං විවිත්තොකාසං ගතො. එත්ථ ච ඨපෙත්වා අරඤ්ඤඤ්ච රුක්ඛමූලඤ්ච අවසෙසසත්තවිධසෙනාසනගතොපි සුඤ්ඤාගාරගතොති වත්තුං වට්ටති.

එවමස්ස උතුත්තයානුකූලං ධාතුචරියානුකූලඤ්ච ආනාපානස්සතිභාවනානුරූපං සෙනාසනං උපදිසිත්වා අලීනානුද්ධච්චපක්ඛිකං සන්තං ඉරියාපථං උපදිසන්තො **නිසීදතීති** ආහ. අථස්ස නිසජ්ජාය දළ්හභාවං අස්සාසපස්සාසානං පවත්තනසුඛතං ආරම්මණපරිග්ගහූපායඤ්ච දස්සෙන්තො පල්ලඞ්කං ආභුජිත්වාතිආදිමාහ. තත්ථ **පල්ලඞ්කන්ති** සමන්තතො ඌරුබද්ධාසනං. **ආභුජිත්වාති** බන්ධිත්වා. **උජුං කායං පණිධායාති** උපරිමසරීරං උජුකං ඨපෙත්වා. අට්ඨාරසපිට්ඨිකණ්ටකෙ කොටියා කොටිං පටිපාදෙත්වා. එවඤ්හි නිසින්නස්ස චම්මමංසන්හාරූනි න පණමන්ති. අථස්ස යා තෙසං පණමනප්පච්චයා ඛණෙ ඛණෙ වෙදනා උප්පජ්ජෙය්‍යුං, තා න උප්පජ්ජන්ති. තාසු අනුප්පජ්ජමානාසු චිත්තං එකග්ගං හොති, කම්මට්ඨානං න පරිපතති, වුද්ධිං ඵාතිං උපගච්ඡති. **පරිමුඛං සතිං උපට්ඨපෙත්වාති** කම්මට්ඨානාභිමුඛං සතිං ඨපයිත්වා. අථ වා **පරීති** පරිග්ගහට්ඨො. **මුඛන්ති** නිය්‍යානට්ඨො. **සතීති** උපට්ඨානට්ඨො. තෙන වුච්චති ‘‘පරිමුඛං සති’’න්ති එවං **පටිසම්භිදායං** (පටි. ම. 1.164) වුත්තනයෙනපෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො. තත්‍රායං සඞ්ඛෙපො, පරිග්ගහිතනිය්‍යානං සතිං කත්වාති.

219. **සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසතීති** සො භික්ඛු එවං නිසීදිත්වා එවඤ්ච සතිං උපට්ඨපෙත්වා තං සතිං අවිජහන්තො සතො එව අස්සසති සතො පස්සසති, සතොකාරී හොතීති වුත්තං හොති. ඉදානි යෙහාකාරෙහි සතොකාරී හොති, තෙ දස්සෙතුං දීඝං වා අස්සසන්තොතිආදිමාහ. වුත්තඤ්හෙතං **පටිසම්භිදායං** ‘‘සො සතොව අස්සසති සතො පස්සසතී’’ති එතස්සෙව **විභඞ්ගෙ** –

‘‘බාත්තිංසාය ආකාරෙහි සතො කාරී හොති. දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොති. දීඝං පස්සාසවසෙන…පෙ. … පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සාසවසෙන. පටිනිස්සග්ගානුපස්සී පස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං

අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සතො කාරී හොතී''ති (පටි. ම. 1.165).

තත්ථ **දීඝං වා අස්සසන්තොති** දීඝං වා අස්සාසං පවත්තයන්තො. **අස්සාසොති** බහි නික්ඛමනවාතො. **පස්සාසොති** අන්තො පවිසනවාතොති **විනයට්ඨකථායං** වුත්තං. **සුත්තන්තට්ඨකථාසු** පන උප්පටිපාටියා ආගතං. තත්ථ සබ්බෙසම්පි ගබ්භසෙය්‍යකානං මාතුකුච්ඡිතො නික්ඛමනකාලෙ පඨමං අබ්භන්තරවාතො බහි නික්ඛමති. පච්ඡා බාහිරවාතො සුඛුමරජං ගහෙත්වා අබ්භන්තරං පවිසන්තො තාලුං ආහච්ච නිබ්බායති. එවං තාව අස්සාසපස්සාසා වෙදිතබ්බා.

යා පන තෙසං දීඝරස්සතා, සා අද්ධානවසෙන වෙදිතබ්බා. යථා හි ඔකාසද්ධානං ඵරිත්වා ඨිතං උදකං වා වාලිකා වා ''දීඝමුදකං දීඝා වාලිකා, රස්සමුදකං රස්සා වාලිකා''ති වුච්චති, එවං චුණ්ණවිචුණ්ණාපි අස්සාසපස්සාසා හත්ථිසරීරෙ ච අහිසරීරෙ ච තෙසං අත්තභාවසඞ්ඛාතං දීඝං අද්ධානං සණිකං පූරෙත්වා සණිකමෙව නික්ඛමන්ති. තස්මා දීඝාති වුච්චන්ති. සුනඛසසාදීනං අත්තභාවසඞ්ඛාතං රස්සං අද්ධානං සීඝං පූරෙත්වා සීඝමෙව නික්ඛමන්ති, තස්මා රස්සාති වුච්චන්ති. මනුස්සෙසු පන කෙචි හත්ථිඅහිආදයො විය කාලද්ධානවසෙන දීඝං අස්සසන්ති ච පස්සසන්ති ච. කෙචි සුනඛසසාදයො විය රස්සං, තස්මා තෙසං කාලවසෙන දීඝමද්ධානං නික්ඛමන්තා ච පවිසන්තා ච තෙ ''දීඝා'' ඉත්තරමද්ධානං නික්ඛමන්තා ච පවිසන්තා ච ''රස්සා''ති වෙදිතබ්බා.

තත්‍රායං භික්ඛු නවහාකාරෙහි දීඝං අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච ''දීඝං අස්සසාමි, පස්සසාමී''ති පජානාති. එවං පජානතො චස්ස එකෙනාකාරෙන කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බා. යථාහ **පටිසම්භිදායං** (පටි. ම. 1.166) –

> ''කථං දීඝං අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති. දීඝං පස්සසන්තො දීඝං පස්සසාමීති පජානාති. දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති. දීඝං පස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ පස්සසති. දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි ඡන්දො උප්පජ්ජති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං පස්සාසං…පෙ…. දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. ඡන්දවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි පාමොජ්ජං උප්පජ්ජති. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසති. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං පස්සාසං…පෙ…. දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතිපි පස්සසතිපි. පාමොජ්ජවසෙන තතො සුඛුමතරං දීඝං අස්සාසපස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ අස්සසතොපි පස්සසතොපි දීඝං අස්සාසපස්සාසා චිත්තං විවත්තති, උපෙක්ඛා සණ්ඨාති. ඉමෙහි නවහි ආකාරෙහි දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායො. උපට්ඨානං සති. අනුපස්සනා ඤාණං. කායො උපට්ඨානං, නො සති. සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා''ති.

එස නයො රස්සපදෙපි. අයං පන විසෙසො, යථා එත්ථ ''දීඝං අස්සාසං අද්ධානසඞ්ඛාතෙ''ති වුත්තං, එවමිධ ''රස්සං අස්සාසං ඉත්තරසඞ්ඛාතෙ අස්සසතී''ති ආගතං. තස්මා රස්සවසෙන යාව ''තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානභාවනා''ති, තාව යොජෙතබ්බං.

එවං අයං අද්ධානවසෙන ඉත්තරවසෙන ච ඉමෙහාකාරෙහි අස්සාසපස්සාසෙ පජානන්තො දීඝං වා අස්සසන්තො දීඝං අස්සසාමීති පජානාති…පෙ…. රස්සං වා පස්සසන්තො රස්සං පස්සසාමීති පජානාතීති වෙදිතබ්බො. එවං පජානතො චස්ස –

> දීඝො රස්සො ච අස්සාසො,
> පස්සාසොපි ච තාදිසො;
> චත්තාරො වණ්ණා වත්තන්ති,
> නාසිකග්ගෙව භික්ඛුනොති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

220. **සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමි…පෙ…. පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති** සකලස්ස අස්සාසකායස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. සකලස්ස පස්සාසකායස්ස ආදිමජ්ඣපරියොසානං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. එවං විදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො ඤාණසම්පයුත්තචිත්තෙන අස්සසති චෙව පස්සසති ච. තස්මා ''අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමී''ති සික්ඛතීති වුච්චති. එකස්ස හි භික්ඛුනො චුණ්ණවිචුණ්ණවිසටෙ අස්සාසකායෙ පස්සාසකායෙ වා ආදි පාකටො හොති, න මජ්ඣපරියොසානං. සො ආදිමෙව පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, මජ්ඣපරියොසානෙ කිලමති. එකස්ස මජ්ඣං පාකටං හොති, න ආදිපරියොසානං. එකස්ස පරියොසානං පාකටං හොති, න ආදිමජ්ඣං. සො පරියොසානංයෙව පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, ආදිමජ්ඣෙ කිලමති. එකස්ස සබ්බම්පි පාකටං හොති, සො සබ්බම්පි පරිග්ගහෙතුං සක්කොති, න කත්ථචි කිලමති, තාදිසෙන භවිතබ්බන්ති දස්සෙන්තො ආහ – ''සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමීති…පෙ…. පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති.

තත්ථ **සික්ඛතීති** එවං ඝටති වායමති. යො වා තථාභූතස්ස සංවරො, අයමෙත්ථ අධිසීලසික්ඛා. යො තථාභූතස්ස සමාධි, අයං අධිචිත්තසික්ඛා. යා තථාභූතස්ස පඤ්ඤා, අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛාති ඉමා තිස්සො සික්ඛායො තස්මිං ආරම්මණෙ තාය සතියා තෙන මනසිකාරෙන සික්ඛති ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොතීති එවමෙත්ථ අත්ථො දට්ඨබ්බො.

තත්ථ යස්මා පුරිමනයෙ කෙවලං අස්සසිතබ්බං පස්සසිතබ්බමෙව, න ච අඤ්ඤං කිඤ්චි කාතබ්බං. ඉතො පට්ඨාය පන ඤාණුප්පාදනාදීසු යොගො කරණීයො. තස්මා තත්ථ අස්සසාමීති පජානාති පස්සසාමීති පජානාතිච්චෙව වත්තමානකාලවසෙන පාළිං වත්වා ඉතො පට්ඨාය කත්තබ්බස්ස ඤාණුප්පාදනාදිනො ආකාරස්ස දස්සනත්ථං සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සසිස්සාමීතිආදිනා නයෙන අනාගතවචනවසෙන පාළි ආරොපිතාති වෙදිතබ්බා.

පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති...පෙ.... පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතීති ඔළාරිකං කායසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො පටිප්පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. තත්‍ර එවං ඔළාරිකසුඛුමතා ච පස්සද්ධි ච වෙදිතබ්බා. ඉමස්ස හි භික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ච චිත්තඤ්ච සදරථා හොන්ති ඔළාරිකා. කායචිත්තානං ඔළාරිකත්තෙ අවූපසන්තෙ අස්සාසපස්සාසාපි ඔළාරිකා හොන්ති, බලවතරා හුත්වා පවත්තන්ති, නාසිකා නප්පහොති, මුඛෙන අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති. යදා පනස්ස කායොපි චිත්තම්පි පරිග්ගහිතා හොන්ති, තදා තෙ සන්තා හොන්ති වූපසන්තා. තෙසු වූපසන්තෙසු අස්සාසපස්සාසා සුඛුමා හුත්වා පවත්තන්ති, ‘‘අත්ථි නු ඛො නත්ථී’’ති විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා හොන්ති.

සෙය්‍යථාපි පුරිසස්ස ධාවිත්වා, පබ්බතා වා ඔරොහිත්වා, මහාභාරං වා සීසතො ඔරොපෙත්වා ඨිතස්ස ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා හොන්ති, නාසිකා නප්පහොති, මුඛෙන අස්සසන්තොපි පස්සසන්තොපි තිට්ඨති. යදා පනෙස තං පරිස්සමං විනොදෙත්වා න්හත්වා ච පිවිත්වා ච අල්ලසාටකං හදයෙ කත්වා සීතාය ඡායාය නිපන්නො හොති, අථස්ස තෙ අස්සාසපස්සාසා සුඛුමා හොන්ති ‘‘අත්ථි නු ඛො නත්ථී’’ති විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා, එවමෙව ඉමස්ස භික්ඛුනො පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ කායො ච...පෙ.... විචෙතබ්බතාකාරප්පත්තා හොන්ති. තං කිස්ස හෙතු? තථා හිස්ස පුබ්බෙ අපරිග්ගහිතකාලෙ ‘‘ඔළාරිකොළාරිකෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙමී’’ති ආභොගසමන්නාහාරමනසිකාරපච්චවෙක්ඛණා නත්ථි, පරිග්ගහිතකාලෙ පන අත්ථි. තෙනස්ස අපරිග්ගහිතකාලතො පරිග්ගහිතකාලෙ කායසඞ්ඛාරො සුඛුමො හොති. තෙනාහු පොරාණා –

> ‘‘සාරද්ධෙ කායෙ චිත්තෙ ච, අධිමත්තං පවත්තති;
> අසාරද්ධම්හි කායම්හි, සුඛුමං සම්පවත්තතී’’ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

221. පරිග්ගහෙපි ඔළාරිකො, පඨමජ්ඣානූපචාරෙ සුඛුමො. තස්මිම්පි ඔළාරිකො, පඨමජ්ඣානෙ සුඛුමො. පඨමජ්ඣානෙ ච දුතියජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකො, දුතියජ්ඣානෙ සුඛුමො. දුතියජ්ඣානෙ ච තතියජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකො, තතියජ්ඣානෙ සුඛුමො. තතියජ්ඣානෙ ච චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙ ච ඔළාරිකො, චතුත්ථජ්ඣානෙ අතිසුඛුමො අප්පවත්තිමෙව පාපුණාතීති. ඉදං තාව **දීඝභාණකසංයුත්තභාණකානං** මතං.

මජ්ඣිමභාණකා පන පඨමජ්ඣානෙ ඔළාරිකො, දුතියජ්ඣානූපචාරෙ සුඛුමොති එවං හෙට්ඨිමහෙට්ඨිමජ්ඣානතො උපරූපරිජ්ඣානූපචාරෙපි සුඛුමතරමිච්ඡන්ති. සබ්බෙසඤ්ඤෙව පන මතෙන අපරිග්ගහිතකාලෙ පවත්තකායසඞ්ඛාරො පරිග්ගහිතකාලෙ පටිප්පස්සම්භති. පරිග්ගහිතකාලෙ පවත්තකායසඞ්ඛාරො පඨමජ්ඣානූපචාරෙ...පෙ.... චතුත්ථජ්ඣානූපචාරෙ පවත්තකායසඞ්ඛාරො චතුත්ථජ්ඣානෙ පටිප්පස්සම්භති. අයං තාව **සමථෙ** නයො.

විපස්සනායං පන අපරිග්ගහෙ පවත්තො කායසඞ්ඛාරො ඔළාරිකො, මහාභූතපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, උපාදාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, සකලරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, අරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, රූපාරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, පච්චයපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, සප්පච්චයනාමරූපපරිග්ගහෙ සුඛුමො. සොපි ඔළාරිකො, ලක්ඛණාරම්මණිකවිපස්සනාය සුඛුමො. සොපි දුබ්බලවිපස්සනාය ඔළාරිකො, බලවවිපස්සනාය සුඛුමො. තත්ථ පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව පුරිමස්ස පුරිමස්ස පච්ඡිමෙන පච්ඡිමෙන පටිප්පස්සද්ධි වෙදිතබ්බා. එවමෙත්ථ ඔළාරිකසුඛුමතා ච පස්සද්ධි ච වෙදිතබ්බා.

පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.171) පනස්ස සද්ධිං චොදනාසොධනාහි එවමත්ථො වුත්තො –

> ‘‘කථං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි...පෙ.... පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති? කතමෙ කායසඞ්ඛාරා? දීඝං අස්සාසපස්සාසා කායිකා එතෙ ධම්මා කායපටිබද්ධා කායසඞ්ඛාරා. තෙ කායසඞ්ඛාරෙ පස්සම්භෙන්තො නිරොධෙන්තො වූපසමෙන්තො සික්ඛති...පෙ.... යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි කායස්ස ආනමනා, විනමනා, සන්නමනා, පණමනා, ඉඤ්ජනා, ඵන්දනා, චලනා, කම්පනා පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති, පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. යථාරූපෙහි කායසඞ්ඛාරෙහි කායස්ස න ආනමනා, න විනමනා, න සන්නමනා, න පණමනා, අනිඤ්ජනා, අඵන්දනා, අචලනා, අකම්පනා සන්තං සුඛුමං පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති.

‘‘ඉති කිර පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා න හොති. අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා න හොති. ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා න හොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා න හොති, න ච නං තං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි.

‘‘ඉති කිර පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා හොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා හොති, තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි. යථා කථං විය?

‘‘සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොටිතෙ පඨමං ඔළාරිකා සද්දා පවත්තන්ති. ඔළාරිකානං සද්දානං නිමිත්තං සුගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුඛුමකා සද්දා පවත්තන්ති. සුඛුමකානං සද්දානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුඛුමකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණතාපි චිත්තං පවත්තති, එවමෙව පඨමං ඔළාරිකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති. ඔළාරිකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුඛුමකා අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති. සුඛුමකානං අස්සාසපස්සාසානං නිමිත්තං සුග්ගහිතත්තා සුමනසිකතත්තා සූපධාරිතත්තා නිරුද්ධෙපි සුඛුමකෙ අස්සාසපස්සාසෙ අථ පච්ඡා සුඛුමඅස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණතාපි චිත්තං න වික්ඛෙපං ගච්ඡති.

‘‘එවං සන්තෙ වාතූපලද්ධියා ච පභාවනා හොති, අස්සාසපස්සාසානඤ්ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතියා ච පභාවනා හොති, ආනාපානස්සතිසමාධිස්ස ච පභාවනා හොති, තඤ්ච නං සමාපත්තිං පණ්ඩිතා සමාපජ්ජන්තිපි වුට්ඨහන්තිපි. පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසා කායො, උපට්ඨානං සති, අනුපස්සනා ඤාණං, කායො උපට්ඨානං, නො සති, සති උපට්ඨානඤ්චෙව සති ච, තාය සතියා තෙන ඤාණෙන තං කායං අනුපස්සති. තෙන වුච්චති කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානභාවනා’’ති.

අයං තාවෙත්ථ කායානුපස්සනාවසෙන වුත්තස්ස පඨමචතුක්කස්ස අනුපුබ්බපදවණ්ණනා.

222. යස්මා පනෙත්ථ ඉදමෙව චතුක්කං ආදිකම්මිකස්ස කම්මට්ඨානවසෙන වුත්තං. ඉතරානි පන තීණි චතුක්කානි එත්ථ පත්තජ්ඣානස්ස වෙදනාචිත්තධම්මානුපස්සනාවසෙන වුත්තානි. තස්මා ඉදං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා ආනාපානචතුත්ථජ්ඣානපදට්ඨානාය විපස්සනාය සහ පටිසම්භිදාහි අරහත්තං පාපුණිතුකාමෙන ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සීලපරිසොධනාදීනි සබ්බකිච්චානි කත්වා වුත්තප්පකාරස්ස ආචරියස්ස සන්තිකෙ පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගහෙතබ්බං.

තත්‍රිමෙ පඤ්ච සන්ධයො උග්ගහො, පරිපුච්ඡා, උපට්ඨානං, අප්පනා, ලක්ඛණන්ති. තත්ථ **උග්ගහො** නාම කම්මට්ඨානස්ස උග්ගණ්හනං. **පරිපුච්ඡා** නාම කම්මට්ඨානස්ස පරිපුච්ඡනා. **උපට්ඨානං** නාම කම්මට්ඨානස්ස උපට්ඨානං. **අප්පනා** නාම කම්මට්ඨානස්ස අප්පනා. **ලක්ඛණං** නාම කම්මට්ඨානස්ස ලක්ඛණං. ‘‘එවංලක්ඛණමිදං කම්මට්ඨාන’’න්ති කම්මට්ඨානසභාවූපධාරණන්ති වුත්තං හොති.

එවං පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගණ්හන්තො අත්තනාපි න කිලමති, ආචරියම්පි න විහෙසෙති. තස්මා ථොකං උද්දිසාපෙත්වා බහුකාලං සජ්ඣායිත්වා එවං පඤ්චසන්ධිකං කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා ආචරියස්ස සන්තිකෙ වා අඤ්ඤත්‍ර වා පුබ්බෙ වුත්තප්පකාරෙ සෙනාසනෙ වසන්තෙන උපච්ඡින්නඛුද්දකපලිබොධෙන කතභත්තකිච්චෙන භත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වා සුඛනිසින්නෙන රතනත්තයගුණානුස්සරණෙන චිත්තං සම්පහංසෙත්වා ආචරියුග්ගහතො එකපදම්පි අසම්මුය්හන්තෙන ඉදං ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං මනසි කාතබ්බං. තත්‍රායං මනසිකාරවිධි –

223. ගණනා අනුබන්ධනා, ඵුසනා ඨපනා සල්ලක්ඛණා;
විවට්ටනා පාරිසුද්ධි, තෙසඤ්ච පටිපස්සනාති.

තත්ථ **ගණනාති** ගණනායෙව. **අනුබන්ධනාති** අනුවහනා. **ඵුසනාති** ඵුට්ඨට්ඨානං. **ඨපනාති** අප්පනා. **සල්ලක්ඛණාති** විපස්සනා. **විවට්ටනාති** මග්ගො. **පාරිසුද්ධීති** ඵලං. **තෙසඤ්ච පටිපස්සනාති** පච්චවෙක්ඛණා.

තත්ථ ඉමිනා ආදිකම්මිකෙන කුලපුත්තෙන පඨමං ගණනාය ඉදං කම්මට්ඨානං මනසි කාතබ්බං . ගණෙන්තෙන ච පඤ්චන්නං හෙට්ඨා න ඨපෙතබ්බං. දසන්නං උපරි න නෙතබ්බං. අන්තරා ඛණ්ඩං න දස්සෙතබ්බං. පඤ්චන්නං හෙට්ඨා ඨපෙන්තස්ස හි සම්බාධෙ ඔකාසෙ චිත්තුප්පාදො විප්ඵන්දති සම්බාධෙ වජෙ සන්නිරුද්ධගොගණො විය. දසන්නම්පි උපරි නෙන්තස්ස ගණනනිස්සිතකො චිත්තුප්පාදො හොති. අන්තරා ඛණ්ඩං දස්සෙන්තස්ස ‘‘සිඛාප්පත්තං නු ඛො මෙ කම්මට්ඨානං, නො’’ති චිත්තං විකම්පති. තස්මා එතෙ දොසෙ වජ්ජෙත්වා ගණෙතබ්බං.

ගණෙන්තෙන ච පඨමං දන්ධගණනාය **ධඤ්ඤමාපකගණනාය** ගණෙතබ්බං. ධඤ්ඤමාපකො හි නාළිං පූරෙත්වා ''එක''න්ති වත්වා ඔකිරති. පුන පූරෙන්තො කිඤ්චි කචවරං දිස්වා තං ඡඩ්ඩෙන්තො ''එකං එක''න්ති වදති. එස නයො ද්වෙ ද්වෙතිආදීසු. එවමෙව ඉමිනාපි අස්සාසපස්සාසෙසු යො උපට්ඨාති, තං ගහෙත්වා ''එකං එක''න්ති ආදිං කත්වා යාව ''දස දසා''ති පවත්තමානං පවත්තමානං උපලක්ඛෙත්වාව ගණෙතබ්බං. තස්ස එවං ගණයතො නික්ඛමන්තා ච පවිසන්තා ච අස්සාසපස්සාසා පාකටා හොන්ති.

අථානෙන තං දන්ධගණනං ධඤ්ඤමාපකගණනං පහාය සීඝගණනාය **ගොපාලකගණනාය** ගණෙතබ්බං. ඡෙකො හි ගොපාලකො සක්ඛරාදයො උච්ඡඞ්ගෙන ගහෙත්වා රජ්ජුදණ්ඩහත්ථො පාතොව වජං ගන්ත්වා ගාවො පිට්ඨියං පහරිත්වා පලිඝත්ථම්භමත්ථකෙ නිසින්නො ද්වාරප්පත්තං ද්වාරප්පත්තංයෙව ගාවිං එකා ද්වෙති සක්ඛරං ඛිපිත්වා ගණෙති. තියාමරත්තිං සම්බාධෙ ඔකාසෙ දුක්ඛං වුත්ථගොගණො නික්ඛමන්තො නික්ඛමන්තො අඤ්ඤමඤ්ඤං උපනිඝංසන්තො වෙගෙන වෙගෙන පුඤ්ජපුඤ්ජො හුත්වා නික්ඛමති. සො වෙගෙන වෙගෙන ''තීණි චත්තාරි පඤ්ච දසා''ති ගණෙතියෙව, එවමිමස්සාපි පුරිමනයෙන ගණයතො අස්සාසපස්සාසා පාකටා හුත්වා සීඝං සීඝං පුනප්පුනං සඤ්චරන්ති. තතොනෙන ''පුනප්පුනං සඤ්චරන්තී''ති ඤත්වා අන්තො ච බහි ච අගහෙත්වා ද්වාරප්පත්තං ද්වාරප්පත්තංයෙව ගහෙත්වා ''එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච ඡ. එකො ද්වෙ තීණි චත්තාරි පඤ්ච ඡ සත්ත…පෙ…. අට්ඨ, නව, දසා''ති සීඝං සීඝං ගණෙතබ්බමෙව. ගණනපටිබද්ධෙ හි කම්මට්ඨානෙ ගණනබලෙනෙව චිත්තං එකග්ගං හොති, අරිත්තුපත්ථම්භනවසෙන චණ්ඩසොතෙ නාවාට්ඨපනමිව.

තස්සෙවං සීඝං සීඝං ගණයතො කම්මට්ඨානං නිරන්තරං පවත්තං විය හුත්වා උපට්ඨාති. අථ නිරන්තරං පවත්තතීති ඤත්වා අන්තො ච බහි ච වාතං අපරිග්ගහෙත්වා පුරිමනයෙනෙව වෙගෙන වෙගෙන ගණෙතබ්බං. අන්තො පවිසනවාතෙන හි සද්ධිං චිත්තං පවෙසයතො අබ්භන්තරං වාතබ්භාහතං මෙදපූරිතං විය හොති. බහි නික්ඛමනවාතෙන සද්ධිං චිත්තං නීහරතො බහිද්ධා පුථුත්තාරම්මණෙ චිත්තං වික්ඛිපති. ඵුට්ඨඵුට්ඨොකාසෙ පන සතිං ඨපෙත්වා භාවෙන්තස්සෙව භාවනා සම්පජ්ජති. තෙන වුත්තං ''අන්තො ච බහි ච වාතං අපරිග්ගහෙත්වා පුරිමනයෙනෙව වෙගෙන වෙගෙන ගණෙතබ්බ''න්ති.

කීවචිරං පනෙතං ගණෙතබ්බන්ති? යාව විනා ගණනාය අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ සති සන්තිට්ඨති. බහිවිසටවිතක්කවිච්ඡෙදං කත්වා අස්සාසපස්සාසාරම්මණෙ සතිසණ්ඨාපනත්ථංයෙව හි ගණනාති.

224. එවං ගණනාය මනසි කත්වා **අනුබන්ධනාය** මනසි කාතබ්බං. **අනුබන්ධනා** නාම ගණනං පටිසංහරිත්වා සතියා නිරන්තරං අස්සාසපස්සාසානං අනුගමනං. තඤ්ච ඛො න ආදිමජ්ඣපරියොසානානුගමනවසෙන. බහිනික්ඛමනවාතස්ස හි නාභි ආදි, හදයං මජ්ඣං, නාසිකග්ගං පරියොසානං. අබ්භන්තරං පවිසනවාතස්ස නාසිකග්ගං ආදි, හදයං මජ්ඣං නාභි පරියොසානං. තඤ්චස්ස අනුගච්ඡතො වික්ඛෙපගතං චිත්තං සාරද්ධාය චෙව හොති ඉඤ්ජනාය ච. යථාහ –

> ''අස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො අජ්ඣත්තං වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා ච. පස්සාසාදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡතො බහිද්ධා වික්ඛෙපගතෙන චිත්තෙන කායොපි චිත්තම්පි සාරද්ධා ච හොන්ති ඉඤ්ජිතා ච ඵන්දිතා චා''ති (පටි. ම. 1.157).

තස්මා අනුබන්ධනාය මනසිකරොන්තෙන ආදිමජ්ඣපරියොසානවසෙන න මනසි කාතබ්බං. අපිච ඛො **ඵුසනාවසෙන ච ඨපනාවසෙන** ච මනසි කාතබ්බං. ගණනානුබන්ධනාවසෙන විය හි ඵුසනාඨපනාවසෙන විසුං මනසිකාරො නත්ථි. ඵුට්ඨඵුට්ඨට්ඨානෙයෙව පන ගණෙන්තො ගණනාය ච ඵුසනාය ච මනසි කරොති. තත්ථෙව ගණනං පටිසංහරිත්වා තෙ සතියා අනුබන්ධන්තො, අප්පනාවසෙන ච චිත්තං ඨපෙන්තො අනුබන්ධනාය ච ඵුසනාය ච ඨපනාය ච මනසි කරොතීති වුච්චති. ස්වායමත්ථො **අට්ඨකථාසු** වුත්තපඞ්ගුළදොවාරිකූපමාහි **පටිසම්භිදායං** වුත්තකකචූපමාය ච වෙදිතබ්බො.

225. තත්‍රායං **පඞ්ගුළොපමා** – සෙය්‍යථාපි පඞ්ගුළො දොලාය කීළතං මාතාපුත්තානං දොලං ඛිපිත්වා තත්ථෙව දොලාථම්භමූලෙ නිසින්නො කමෙන ආගච්ඡන්තස්ස ච ගච්ඡන්තස්ස ච දොලාඵලකස්ස උභො කොටියො මජ්ඣඤ්ච පස්සති, න ච උභොකොටිමජ්ඣානං දස්සනත්ථං බ්‍යාවටො හොති, එවමෙවායං භික්ඛු සතිවසෙන උපනිබන්ධනථම්භමූලෙ ඨත්වා අස්සාසපස්සාසදොලං ඛිපිත්වා තත්ථෙව නිමිත්තෙ සතියා නිසීදන්තො කමෙන ආගච්ඡන්තානඤ්ච ගච්ඡන්තානඤ්ච ඵුට්ඨට්ඨානෙ අස්සාසපස්සාසානං ආදිමජ්ඣපරියොසානං සතියා අනුගච්ඡන්තො තත්ථ ච චිත්තං ඨපෙන්තො පස්සති, න ච තෙසං දස්සනත්ථං බ්‍යාවටො හොති, අයං පඞ්ගුළොපමා.

226. අයං පන **දොවාරිකූපමා** – සෙය්‍යථාපි දොවාරිකො නගරස්ස අන්තො ච බහි ච පුරිසෙ ''කො ත්වං, කුතො වා ආගතො, කුහිං වා ගච්ඡසි, කිං වා තෙ හත්ථෙ''ති න වීමංසති. න හි තස්ස තෙ භාරා, ද්වාරප්පත්තං ද්වාරප්පත්තංයෙව පන වීමංසති, එවමෙව ඉමස්ස භික්ඛුනො අන්තොපවිට්ඨවාතා ච බහිනික්ඛන්තවාතා ච න භාරා හොන්ති, ද්වාරප්පත්තා ද්වාරප්පත්තායෙව භාරාති අයං දොවාරිකූපමා.

227. **කකචූපමා** පන ආදිතො පට්ඨාය එවං වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං –

‘‘නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
අජානතො ච තයො ධම්මෙ, භාවනා නුපලබ්භති.

‘‘නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
ජානතො ච තයො ධම්මෙ, භාවනා උපලබ්භතී’’ති. (පටි. ම. 1.159);

‘‘කථං ඉමෙ තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස ආරම්මණා න හොන්ති, න චිමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, න ච චිත්තං වික්ඛෙපං ගච්ඡති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති? සෙය්‍යථාපි රුක්ඛො සමෙ භූමිභාගෙ නික්ඛිත්තො, තමෙනං පුරිසො කකචෙන ඡින්දෙය්‍ය. රුක්ඛෙ ඵුට්ඨකකචදන්තානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා හොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා හොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති.

‘‘යථා රුක්ඛො සමෙ භූමිභාගෙ නික්ඛිත්තො, එවං උපනිබන්ධනානිමිත්තං. යථා කකචදන්තා, එවං අස්සාසපස්සාසා. යථා රුක්ඛෙ ඵුට්ඨකකචදන්තානං වසෙන පුරිසස්ස සති උපට්ඨිතා හොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා කකචදන්තෙ මනසි කරොති, න ආගතා වා ගතා වා කකචදන්තා අවිදිතා හොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති, එවමෙව භික්ඛු නාසිකග්ගෙ වා මුඛනිමිත්තෙ වා සතිං උපට්ඨපෙත්වා නිසින්නො හොති, න ආගතෙ වා ගතෙ වා අස්සාසපස්සාසෙ මනසි කරොති, න ච ආගතා වා ගතා වා අස්සාසපස්සාසා අවිදිතා හොන්ති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති.

‘‘පධානන්ති කතමං **පධානං**? ආරද්ධවීරියස්ස කායොපි චිත්තම්පි කම්මනියං හොති, ඉදං පධානං. කතමො **පයොගො**? ආරද්ධවීරියස්ස උපක්කිලෙසා පහීයන්ති, විතක්කා වූපසමන්ති, අයං පයොගො. කතමො **විසෙසො**? ආරද්ධවීරියස්ස සංයොජනා පහීයන්ති, අනුසයා බ්‍යන්තී හොන්ති, අයං විසෙසො. එවං ඉමෙ තයො ධම්මා එකචිත්තස්ස ආරම්මණා න හොන්ති, න චිමෙ තයො ධම්මා අවිදිතා හොන්ති, න ච චිත්තං වික්ඛෙපං ගච්ඡති, පධානඤ්ච පඤ්ඤායති, පයොගඤ්ච සාධෙති, විසෙසමධිගච්ඡති (පටි. ම. 1.159).

‘‘ආනාපානස්සති යස්ස, පරිපුණ්ණා සුභාවිතා;
අනුපුබ්බං පරිචිතා, යථා බුද්ධෙන දෙසිතා;
සො ඉමං ලොකං පභාසෙති, අබ්භා මුත්තොව චන්දිමා’’ති. (පටි. ම. 1.160);

අයං කකචූපමා. ඉධ පනස්ස ආගතාගතවසෙන අමනසිකාරමත්තමෙව පයොජනන්ති වෙදිතබ්බං.

228. ඉදං කම්මට්ඨානං මනසිකරොතො කස්සචි න චිරෙනෙව නිමිත්තඤ්ච උප්පජ්ජති, අවසෙසඣානඞ්ගපටිමණ්ඩිතා අප්පනාසඞ්ඛාතා ඨපනා ච සම්පජ්ජති. කස්සචි පන ගණනාවසෙනෙව මනසිකාරකාලතො පභුති අනුක්කමතො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙන කායදරථෙ වූපසන්තෙ කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොති, සරීරං ආකාසෙ ලඞ්ඝනාකාරප්පත්තං විය හොති. යථා සාරද්ධකායස්ස මඤ්චෙ වා පීඨෙ වා නිසීදතො මඤ්චපීඨං ඔනමති, විකූජති, පච්චත්ථරණං වලිං ගණ්හාති. අසාරද්ධකායස්ස පන නිසීදතො නෙව මඤ්චපීඨං ඔනමති, න විකූජති, න පච්චත්ථරණං වලිං ගණ්හාති, තූලපිචුපූරිතං විය මඤ්චපීඨං හොති. කස්මා? යස්මා අසාරද්ධො කායො ලහුකො හොති. එවමෙව ගණනාවසෙන මනසිකාරකාලතො පභුති අනුක්කමතො ඔළාරිකඅස්සාසපස්සාසනිරොධවසෙන කායදරථෙ වූපසන්තෙ කායොපි චිත්තම්පි ලහුකං හොති, සරීරං ආකාසෙ ලඞ්ඝනාකාරප්පත්තං විය හොති.

තස්ස ඔළාරිකෙ අස්සාසපස්සාසෙ නිරුද්ධෙ සුඛුමස්සාසපස්සාසනිමිත්තාරම්මණං චිත්තං පවත්තති. තස්මිම්පි නිරුද්ධෙ අපරාපරං තතො සුඛුමතරං සුඛුමතරං නිමිත්තාරම්මණං පවත්තතියෙව. කථං? යථා පුරිසො මහතියා ලොහසලාකාය කංසථාලං ආකොටෙය්‍ය, එකප්පහාරෙන මහාසද්දො උප්පජ්ජෙය්‍ය, තස්ස ඔළාරිකසද්දාරම්මණං චිත්තං පවත්තෙය්‍ය. නිරුද්ධෙ ඔළාරිකෙ සද්දෙ අථ පච්ඡා සුඛුමසද්දනිමිත්තාරම්මණං, තස්මිම්පි නිරුද්ධෙ අපරාපරං තතො සුඛුමතරං සුඛුමතරං සද්දනිමිත්තාරම්මණං පවත්තතෙව, එවන්ති වෙදිතබ්බං. වුත්තම්පිචෙතං – ‘‘සෙය්‍යථාපි කංසෙ ආකොටිතෙ’’ති (පටි. ම. 1.171) විත්ථාරො.

229. යථා හි අඤ්ඤානි කම්මට්ඨානානි උපරූපරි විභූතානි හොන්ති, න තථා ඉදං. ඉදං පන උපරූපරි භාවෙන්තස්ස සුඛුමත්තං ගච්ඡති, උපට්ඨානම්පි න උපගච්ඡති, එවං අනුපට්ඨහන්තෙ පන තස්මිං තෙන භික්ඛුනා උට්ඨායාසනා චම්මඛණ්ඩං පප්ඵොටෙත්වා න ගන්තබ්බං. කිං කාතබ්බං? ‘‘ආචරියං පුච්ඡිස්සාමී’’ති වා, ‘‘නට්ඨං දානි මෙ කම්මට්ඨාන’’න්ති වා න වුට්ඨාතබ්බං. ඉරියාපථං විකොපෙත්වා ගච්ඡතො හි කම්මට්ඨානං නවනවමෙව හොති. තස්මා යථානිසින්නෙනෙව දෙසතො ආහරිතබ්බං.

තත්‍රායං ආහරණූපායො, තෙන හි භික්ඛුනා කම්මට්ඨානස්ස අනුපට්ඨානභාවං ඤත්වා ඉති පටිසඤ්චික්ඛිතබ්බං, ඉමෙ අස්සාසපස්සාසා නාම කත්ථ අත්ථි, කත්ථ නත්ථි. කස්ස වා අත්ථි, කස්ස වා නත්ථීති. අථෙවං පටිසඤ්චික්ඛතා ඉමෙ අන්තොමාතුකුච්ඡියං නත්ථි, උදකෙ නිමුග්ගානං නත්ථි, තථා අසඤ්ඤීභූතානං, මතානං, චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නානං, රූපාරූපභවසමඞ්ගීනං, නිරොධසමාපන්නානන්ති ඤත්වා එවං අත්තනාව අත්තා පටිචොදෙතබ්බො ''නනු ත්වං, පණ්ඩිත, නෙව මාතුකුච්ඡිගතො, න උදකෙ නිමුග්ගො, න අසඤ්ඤීභූතො, න මතො, න චතුත්ථජ්ඣානසමාපන්නො, න රූපාරූපභවසමඞ්ගී, න නිරොධසමාපන්නො. අත්ථියෙව තෙ අස්සාසපස්සාසා, මන්දපඤ්ඤතාය පන පරිග්ගහෙතුං න සක්කොසී''ති. අථානෙන පකතිඵුට්ඨවසෙන චිත්තං ඨපෙත්වා මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. ඉමෙ හි දීඝනාසිකස්ස නාසාපුටං ඝට්ටෙන්තා පවත්තන්ති. රස්සනාසිකස්ස උත්තරොට්ඨං. තස්මානෙන ඉමං නාම ඨානං ඝට්ටෙන්තීති නිමිත්තං ඨපෙතබ්බං. ඉමමෙව හි අත්ථවසං පටිච්ච වුත්තං භගවතා – ''නාහං, භික්ඛවෙ, මුට්ඨස්සතිස්ස අසම්පජානස්ස ආනාපානස්සතිභාවනං වදාමී''ති (ම. නි. 3.149; සං. නි. 5.992).

230. කිඤ්චාපි හි යංකිඤ්චි කම්මට්ඨානං සතස්ස සම්පජානස්සෙව සම්පජ්ජති. ඉතො අඤ්ඤං පන මනසිකරොන්තස්ස පාකටං හොති. ඉදං පන ආනාපානස්සතිකම්මට්ඨානං ගරුකං ගරුකභාවනං බුද්ධපච්චෙකබුද්ධබුද්ධපුත්තානං මහාපුරිසානංයෙව මනසිකාරභූමිභූතං, න චෙව ඉත්තරං, න ච ඉත්තරසත්තසමාසෙවිතං. යථා යථා මනසි කරීයති, තථා තථා සන්තඤ්චෙව හොති සුඛුමඤ්ච. තස්මා එත්ථ බලවතී සති ච පඤ්ඤා ච ඉච්ඡිතබ්බා.

යථා හි මට්ඨසාටකස්ස තුන්නකරණකාලෙ සූචිපි සුඛුමා ඉච්ඡිතබ්බා. සූචිපාසවෙධනම්පි තතො සුඛුමතරං, එවමෙව මට්ඨසාටකසදිසස්ස ඉමස්ස කම්මට්ඨානස්ස භාවනාකාලෙ සූචිපටිභාගා සතිපි, සූචිපාසවෙධනපටිභාගා තංසම්පයුත්තා පඤ්ඤාපි බලවතී ඉච්ඡිතබ්බා. තාහි ච පන සතිපඤ්ඤාහි සමන්නාගතෙන භික්ඛුනා න තෙ අස්සාසපස්සාසා අඤ්ඤත්‍ර පකතිඵුට්ඨොකාසා පරියෙසිතබ්බා.

යථා පන කස්සකො කසිං කසිත්වා බලීබද්දෙ මුඤ්චිත්වා ගොචරමුඛෙ කත්වා ඡායාය නිසින්නො විස්සමෙය්‍ය, අථස්ස තෙ බලීබද්දා වෙගෙන අටවිං පවිසෙය්‍යුං. යො හොති ඡෙකො කස්සකො, සො පුන තෙ ගහෙත්වා යොජෙතුකාමො න තෙසං අනුපදං ගන්ත්වා අටවිං ආහිණ්ඩති, අථ ඛො රස්මිඤ්ච පතොදඤ්ච ගහෙත්වා උජුකමෙව තෙසං නිපාතනතිත්ථං ගන්ත්වා නිසීදති වා නිපජ්ජති වා, අථ තෙ ගොණෙ දිවසභාගං චරිත්වා නිපාතනතිත්ථං ඔතරිත්වා න්හත්වා ච පිවිත්වා ච පච්චුත්තරිත්වා ඨිතෙ දිස්වා රස්මියා බන්ධිත්වා පතොදෙන විජ්ඣන්තො ආනෙත්වා යොජෙත්වා පුන කම්මං කරොති, එවමෙව තෙන භික්ඛුනා න තෙ අස්සාසපස්සාසා අඤ්ඤත්‍ර පකතිඵුට්ඨොකාසා පරියෙසිතබ්බා. සතිරස්මිං පන පඤ්ඤාපතොදඤ්ච ගහෙත්වා පකතිඵුට්ඨොකාසෙ චිත්තං ඨපෙත්වා මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. එවඤ්හිස්ස මනසිකරොතො න චිරස්සෙව තෙ උපට්ඨහන්ති නිපාතනතිත්ථෙ විය ගොණා. තතොනෙන සතිරස්මියා බන්ධිත්වා තස්මිංයෙව ඨානෙ යොජෙත්වා පඤ්ඤාපතොදෙන විජ්ඣන්තෙන පුනප්පුනං කම්මට්ඨානං අනුයුඤ්ජිතබ්බං.

231. තස්සෙවමනුයුඤ්ජතො න චිරස්සෙව නිමිත්තං උපට්ඨාති. තං පනෙතං න සබ්බෙසං එකසදිසං හොති. අපිච ඛො කස්සචි සුඛසම්ඵස්සං උප්පාදයමානො තූලපිචු විය කප්පාසපිචු විය වාතධාරා විය ච උපට්ඨාතීති එකච්චෙ ආහු.

අයං පන **අට්ඨකථාසු විනිච්ඡයො,** ඉදඤ්හි කස්සචි තාරකරූපං විය මණිගුළිකා විය මුත්තාගුළිකා විය ච, කස්සචි ඛරසම්ඵස්සං හුත්වා කප්පාසට්ඨි විය දාරුසාරසූචි විය ච, කස්සචි දීඝපාමඞ්ගසුත්තං විය කුසුමදාමං විය ධූමසිඛා විය ච, කස්සචි විත්ථතං මක්කටකසුත්තං විය වලාහකපටලං විය පදුමපුප්ඵං විය රථචක්කං විය චන්දමණ්ඩලං විය සූරියමණ්ඩලං විය ච උපට්ඨාති. තඤ්ච පනෙතං යථා සම්බහුලෙසු භික්ඛූසු සුත්තන්තං සජ්ඣායිත්වා නිසින්නෙසු එකෙන භික්ඛුනා ''තුම්හාකං කීදිසං හුත්වා ඉදං සුත්තං උපට්ඨාතී''ති වුත්තෙ එකො ''මය්හං මහතී පබ්බතෙය්‍යා නදී විය හුත්වා උපට්ඨාතී''ති ආහ. අපරො ''මය්හං එකා වනරාජි විය''. අඤ්ඤො ''මය්හං එකො සීතච්ඡායො සාඛාසම්පන්නො ඵලභාරභරිතරුක්ඛො විය''ති. තෙසං හි තං එකමෙව සුත්තං සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාති. එවං එකමෙව කම්මට්ඨානං සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාති. සඤ්ඤජඤ්හි එතං සඤ්ඤානිදානං සඤ්ඤාපභවං. තස්මා සඤ්ඤානානතාය නානතො උපට්ඨාතීති වෙදිතබ්බං.

එත්ථ ච අඤ්ඤමෙව අස්සාසාරම්මණං චිත්තං, අඤ්ඤං පස්සාසාරම්මණං, අඤ්ඤං නිමිත්තාරම්මණං. යස්ස හි ඉමෙ තයො ධම්මා නත්ථි, තස්ස කම්මට්ඨානං නෙව අප්පනං, න උපචාරං පාපුණාති. යස්ස පන ඉමෙ තයො ධම්මා අත්ථි, තස්සෙව කම්මට්ඨානං උපචාරඤ්ච අප්පනඤ්ච පාපුණාති. වුත්තඤ්හෙතං –

''නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
අජානතො තයො ධම්මෙ, භාවනා නුපලබ්භති.

''නිමිත්තං අස්සාසපස්සාසා, අනාරම්මණමෙකචිත්තස්ස;
ජානතොව තයො ධම්මෙ, භාවනා උපලබ්භතී''ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

232. එවං උපට්ඨිතෙ පන නිමිත්තෙ තෙන භික්ඛුනා ආචරියස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ආරොචෙතබ්බං ''මය්හං, භන්තෙ, එවරූපං නාම උපට්ඨාතී''ති. ආචරියෙන පන එතං නිමිත්තන්ති වා න වා නිමිත්තන්ති න වත්තබ්බං. ''එවං හොති, ආවුසො''ති වත්වා පුනප්පුනං මනසි කරොහීති වත්තබ්බො. නිමිත්තන්ති හි වුත්තෙ වොසානං ආපජ්ජෙය්‍ය. න නිමිත්තන්ති වුත්තෙ නිරාසො විසීදෙය්‍ය. තස්මා තදුභයම්පි අවත්වා මනසිකාරෙයෙව නියොජෙතබ්බොති. එවං තාව **දීඝභාණකා**.

මජ්ඣිමභාණකා පනාහු ''නිමිත්තමිදං, ආවුසො, කම්මට්ඨානං පුනප්පුනං මනසි කරොහි සප්පුරිසාති වත්තබ්බො''ති. අථානෙන නිමිත්තෙයෙව චිත්තං ඨපෙතබ්බං . එවමස්සායං ඉතො පභුති ඨපනාවසෙන භාවනා හොති. වුත්තඤ්හෙතං පොරාණෙහි –

> ''නිමිත්තෙ ඨපයං චිත්තං, නානාකාරං විභාවයං;
> ධීරො අස්සාසපස්සාසෙ, සකං චිත්තං නිබන්ධතී''ති. (පාරා. අට්ඨ. 2.165);

තස්සෙවං නිමිත්තුපට්ඨානතො පභුති නීවරණානි වික්ඛම්භිතානෙව හොන්ති, කිලෙසා සන්නිසින්නාව. සති උපට්ඨිතායෙව. චිත්තං උපචාරසමාධිනා සමාහිතමෙව. අථානෙන තං නිමිත්තං නෙව වණ්ණතො මනසි කාතබ්බං, න ලක්ඛණතො පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. අපිච ඛො ඛත්තියමහෙසියා චක්කවත්තිගබ්භො විය කස්සකෙන සාලියවගබ්භො විය ච ආවාසාදීනි සත්ත අසප්පායානි වජ්ජෙත්වා තානෙව සත්ත සප්පායානි සෙවන්තෙන සාධුකං රක්ඛිතබ්බං. අථ නං එවං රක්ඛිත්වා පුනප්පුනං මනසිකාරවසෙන වුද්ධිං විරූළ්හිං ගමයිත්වා දසවිධං අප්පනාකොසල්ලං සම්පාදෙතබ්බං, වීරියසමතා යොජෙතබ්බා. තස්සෙවං ඝටෙන්තස්ස පථවීකසිණෙ වුත්තානුක්කමෙනෙව තස්මිං නිමිත්තෙ චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි නිබ්බත්තන්ති.

233. එවං නිබ්බත්තචතුක්කපඤ්චකජ්ඣානො පනෙත්ථ භික්ඛු **සල්ලක්ඛණාවිවට්ටනා**වසෙන කම්මට්ඨානං වඩ්ඪෙත්වා **පාරිසුද්ධිං** පත්තුකාමො තදෙව ඣානං පඤ්චහාකාරෙහි වසිප්පත්තං පගුණං කත්වා නාමරූපං ව‌වත්ථපෙත්වා විපස්සනං පට්ඨපෙති. කථං? සො හි සමාපත්තිතො වුට්ඨාය අස්සාසපස්සාසානං සමුදයො කරජකායො ච චිත්තඤ්චාති පස්සති. යථා හි කම්මාරගග්ගරියා ධමමානාය භස්තඤ්ච පුරිසස්ස ච තජ්ජං වායාමං පටිච්ච වාතො සඤ්චරති, එවමෙව කායඤ්ච චිත්තඤ්ච පටිච්ච අස්සාසපස්සාසාති. තතො අස්සාසපස්සාසෙ ච කායඤ්ච රූපන්ති චිත්තඤ්ච තංසම්පයුත්තධම්මෙ ච අරූපන්ති ව‌වත්ථපෙති. අයමෙත්ථ සඞ්ඛෙපො. විත්ථාරතො පන නාමරූපව‌වත්ථානං පරතො ආවිභවිස්සති.

එවං නාමරූපං ව‌වත්ථපෙත්වා තස්ස පච්චයං පරියෙසති. පරියෙසන්තො ච නං දිස්වා තීසුපි අද්ධාසු නාමරූපස්ස පවත්තිං ආරබ්භ කඞ්ඛං විතරති. විතිණ්ණකඞ්ඛො කලාපසම්මසනවසෙන තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා උදයබ්බයානුපස්සනාය පුබ්බභාගෙ උප්පන්නෙ ඔභාසාදයො දස විපස්සනුපක්කිලෙසෙ පහාය උපක්කිලෙසවිමුත්තං පටිපදාඤාණං මග්ගොති ව‌වත්ථපෙත්වා උදයං පහාය භඞ්ගානුපස්සනං පත්වා නිරන්තරං භඞ්ගානුපස්සනෙන වයතො උපට්ඨිතෙසු සබ්බසඞ්ඛාරෙසු නිබ්බින්දන්තො විරජ්ජන්තො විමුච්චන්තො යථාක්කමෙන චත්තාරො අරියමග්ගෙ පාපුණිත්වා අරහත්තඵලෙ පතිට්ඨාය එකූනවීසතිභෙදස්ස පච්චවෙක්ඛණාඤාණස්ස පරියන්තං පත්තො සදෙවකස්ස ලොකස්ස අග්ගදක්ඛිණෙය්‍යො හොති.

එත්තාවතා චස්ස ගණනං ආදිං කත්වා විපස්සනාපරියොසානා ආනාපානස්සතිසමාධිභාවනා සමත්තා හොතීති අයං සබ්බාකාරතො පඨමචතුක්කවණ්ණනා.

234. ඉතරෙසු පන තීසු චතුක්කෙසු යස්මා විසුං කම්මට්ඨානභාවනානයො නාම නත්ථි. තස්මා අනුපදවණ්ණනානයෙනෙව තෙසං එවං අත්ථො වෙදිතබ්බො.

පීතිපටිසංවෙදීති පීතිං පටිසංවිදිතං කරොන්තො පාකටං කරොන්තො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි පීති පටිසංවිදිතා හොති ආරම්මණතො ච අසම්මොහතො ච.

කථං **ආරම්මණතො** පීති පටිසංවිදිතා හොති? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජති. තස්ස සමාපත්තික්ඛණෙ ඣානපටිලාභෙන ආරම්මණතො පීති පටිසංවිදිතා හොති, ආරම්මණස්ස පටිසංවිදිතත්තා. කථං **අසම්මොහතො**? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ඛයතො වයතො සම්මසති. තස්ස විපස්සනාක්ඛණෙ ලක්ඛණපටිවෙධෙන අසම්මොහතො පීති පටිසංවිදිතා හොති. වුත්තඤ්හෙතං පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.172) –

> ''දීඝං අස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. දීඝං පස්සාසවසෙන… රස්සං අස්සාසවසෙන… රස්සං පස්සාසවසෙන… සබ්බකායපටිසංවෙදී අස්සාසපස්සාසවසෙන… පස්සම්භයං කායසඞ්ඛාරං අස්සාසපස්සාසවසෙන චිත්තස්ස එකග්ගතං අවික්ඛෙපං පජානතො සති උපට්ඨිතා හොති. තාය සතියා තෙන ඤාණෙන සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. ආවජ්ජතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. ජානතො පස්සතො

පච්චවෙක්ඛතො චිත්තං අධිට්ඨහතො සද්ධාය අධිමුච්චතො වීරියං පග්ගණ්හතො සතිං උපට්ඨාපයතො චිත්තං සමාදහතො පඤ්ඤාය පජානතො අභිඤ්ඤෙය්‍යං අභිජානතො පරිඤ්ඤෙය්‍යං පරිජානතො පහාතබ්බං පජහතො භාවෙතබ්බං භාවයතො සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොතො සා පීති පටිසංවිදිතා හොති. එවං සා පීති පටිසංවිදිතා හොතී''ති.

එතෙනෙව නයෙන අවසෙසපදානිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බානි. ඉදම්පනෙත්ථ විසෙසමත්තං, තිණ්ණං ඣානානං වසෙන **සුඛපටිසංවෙදිතා,** චතුන්නම්පි වසෙන **චිත්තසඞ්ඛාරපටිසංවෙදිතා** වෙදිතබ්බා. **චිත්තසඞ්ඛාරොති** වෙදනාදයො ද්වෙ ඛන්ධා. සුඛපටිසංවෙදීපදෙ චෙත්ථ විපස්සනාභූමිදස්සනත්ථං ''සුඛන්ති ද්වෙ සුඛානි කායිකඤ්ච සුඛං චෙතසිකඤ්චා''ති පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 1.173) වුත්තං. **පස්සම්භයං චිත්තසඞ්ඛාරන්ති** ඔළාරිකං ඔළාරිකං චිත්තසඞ්ඛාරං පස්සම්භෙන්තො, නිරොධෙන්තොති අත්ථො. සො විත්ථාරතො කායසඞ්ඛාරෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අපිචෙත්ථ පීතිපදෙ පීතිසීසෙන වෙදනා වුත්තා. සුඛපදෙ සරූපෙනෙව වෙදනා. ද්වීසු චිත්තසඞ්ඛාරපදෙසු ''සඤ්ඤා ච වෙදනා ච චෙතසිකා එතෙ ධම්මා චිත්තපටිබද්ධා චිත්තසඞ්ඛාරා''ති (පටි. ම. 1.174; ම. නි. 1.463) වචනතො සඤ්ඤාසම්පයුත්තා වෙදනාති එවං **වෙදනානුපස්සනානයෙන** ඉදං චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

235. තතියචතුක්කෙපි චතුන්නං ඣානානං වසෙන **චිත්තපටිසංවෙදිතා** වෙදිතබ්බා. **අභිප්පමොදයං චිත්තන්ති** චිත්තං මොදෙන්තො පමොදෙන්තො හාසෙන්තො පහාසෙන්තො අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛති. තත්ථ ද්වීහාකාරෙහි අභිප්පමොදො හොති සමාධිවසෙන ච විපස්සනාවසෙන ච.

කථං **සමාධිවසෙන**? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජති. සො සමාපත්තික්ඛණෙ සම්පයුත්තපීතියා චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති. කථං **විපස්සනාවසෙන**? සප්පීතිකෙ ද්වෙ ඣානෙ සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තපීතිං ඛයතො වයතො සම්මසති. එවං විපස්සනාක්ඛණෙ ඣානසම්පයුත්තං පීතිං ආරම්මණං කත්වා චිත්තං ආමොදෙති පමොදෙති. එවං පටිපන්නො ''අභිප්පමොදයං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති වුච්චති.

සමාදහං චිත්තන්ති පඨමජ්ඣානාදිවසෙන ආරම්මණෙ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං ඨපෙන්තො. තානි වා පන ඣානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං ඛයතො වයතො සම්පස්සතො විපස්සනාක්ඛණෙ ලක්ඛණපටිවෙධෙන උප්පජ්ජති ඛණිකචිත්තෙකග්ගතා. එවං උප්පන්නාය ඛණිකචිත්තෙකග්ගතාය වසෙනපි ආරම්මණෙ චිත්තං සමං ආදහන්තො සමං ඨපෙන්තො ''සමාදහං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති වුච්චති.

විමොචයං චිත්තන්ති පඨමජ්ඣානෙන නීවරණෙහි චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො, දුතියෙන විතක්කවිචාරෙහි, තතියෙන පීතියා, චතුත්ථෙන සුඛදුක්ඛෙහි චිත්තං මොචෙන්තො විමොචෙන්තො. තානි වා පන ඣානානි සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය ඣානසම්පයුත්තං චිත්තං ඛයතො වයතො සම්මසති. සො විපස්සනාක්ඛණෙ අනිච්චානුපස්සනාය නිච්චසඤ්ඤාතො චිත්තං මොචෙන්තො, දුක්ඛානුපස්සනාය සුඛසඤ්ඤාතො, අනත්තානුපස්සනාය අත්තසඤ්ඤාතො, නිබ්බිදානුපස්සනාය නන්දිතො, විරාගානුපස්සනාය රාගතො, නිරොධානුපස්සනාය සමුදයතො, පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය ආදානතො චිත්තං මොචෙන්තො අස්සසති චෙව පස්සසති ච. තෙන වුච්චති ''විමොචයං චිත්තං අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති. එවං **චිත්තානුපස්සනාවසෙන** ඉදං චතුක්කං භාසිතන්ති වෙදිතබ්බං.

236. චතුත්ථචතුක්කෙ පන **අනිච්චානුපස්සීති** එත්ථ තාව අනිච්චං වෙදිතබ්බං. අනිච්චතා වෙදිතබ්බා. අනිච්චානුපස්සනා වෙදිතබ්බා. අනිච්චානුපස්සී වෙදිතබ්බො.

තත්ථ **අනිච්චන්ති** පඤ්චක්ඛන්ධා. කස්මා? උප්පාදවයඤ්ඤථත්තභාවා. **අනිච්චතාති** තෙසංයෙව උප්පාදවයඤ්ඤථත්තං, හුත්වා අභාවො වා, නිබ්බත්තානං තෙනෙවාකාරෙන අට්ඨත්වා ඛණභඞ්ගෙන භෙදොති අත්ථො. **අනිච්චානුපස්සනාති** තස්සා අනිච්චතාය වසෙන රූපාදීසු අනිච්චන්ති අනුපස්සනා. **අනිච්චානුපස්සීති** තාය අනුපස්සනාය සමන්නාගතො. තස්මා එවංභූතො අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච ඉධ ''අනිච්චානුපස්සී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති වෙදිතබ්බො.

විරාගානුපස්සීති එත්ථ පන ද්වෙ විරාගා ඛයවිරාගො ච අච්චන්තවිරාගො ච. තත්ථ **ඛයවිරාගොති** සඞ්ඛාරානං ඛණභඞ්ගො. **අච්චන්තවිරාගොති** නිබ්බානං. **විරාගානුපස්සනාති** තදුභයදස්සනවසෙන පවත්තා විපස්සනා ච මග්ගො ච. තාය දුවිධායපි අනුපස්සනාය සමන්නාගතො හුත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච ''විරාගානුපස්සී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී''ති වෙදිතබ්බො. **නිරොධානුපස්සීපදෙපි** එසෙව නයො.

පටිනිස්සග්ගානුපස්සීති එත්ථාපි ද්වෙ පටිනිස්සග්ගා පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො ච පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො ච. පටිනිස්සග්ගොයෙව අනුපස්සනා පටිනිස්සග්ගානුපස්සනා. විපස්සනාමග්ගානං එතමධිවචනං.

විපස්සනා හි තදඞ්ගවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති, සඞ්ඛතදොසදස්සනෙන ච තබ්බිපරීතෙ නිබ්බානෙ තන්නින්නතාය පක්ඛන්දතීති **පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො** චෙව **පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො**ති ච වුච්චති. **මග්ගො** සමුච්ඡෙදවසෙන සද්ධිං ඛන්ධාභිසඞ්ඛාරෙහි කිලෙසෙ පරිච්චජති, ආරම්මණකරණෙන ච නිබ්බානෙ පක්ඛන්දතීති **පරිච්චාගපටිනිස්සග්ගො** චෙව **පක්ඛන්දනපටිනිස්සග්ගො**ති ච වුච්චති. උභයම්පි පන පුරිමපුරිමඤාණානං අනුඅනුපස්සනතො **අනුපස්සනා**ති වුච්චති. තාය දුවිධායපි පටිනිස්සග්ගානුපස්සනාය සමන්නාගතො හුත්වා අස්සසන්තො පස්සසන්තො ච ''**පටිනිස්සග්ගානුපස්සී අස්සසිස්සාමි පස්සසිස්සාමීති සික්ඛතී**''ති වෙදිතබ්බො.

ඉදං චතුත්ථචතුක්කං සුද්ධවිපස්සනාවසෙනෙව වුත්තං. පුරිමානි පන තීණි සමථවිපස්සනාවසෙන. එවං චතුන්නං චතුක්කානං වසෙන සොළසවත්ථුකාය ආනාපානස්සතියා භාවනා වෙදිතබ්බා. එවං සොළසවත්ථුවසෙන ච පන අයං ආනාපානස්සති මහප්ඵලා හොති මහානිසංසා.

237. තත්‍රස්ස ''අයම්පි ඛො, භික්ඛවෙ, ආනාපානස්සතිසමාධි භාවිතො බහුලීකතො සන්තො චෙව පණීතො චා''තිආදිවචනතො සන්තභාවාදිවසෙනාපි මහානිසංසතා වෙදිතබ්බා, විතක්කුපච්ඡෙදසමත්ථතායපි. අයඤ්හි සන්තපණීතඅසෙචනකසුඛවිහාරත්තා සමාධිඅන්තරායකරානං විතක්කානං වසෙන ඉතො චිතො ච චිත්තස්ස විධාවනං විච්ඡින්දිත්වා ආනාපානාරම්මණාභිමුඛමෙව චිත්තං කරොති. තෙනෙව වුත්තං ''ආනාපානස්සති භාවෙතබ්බා විතක්කුපච්ඡෙදායා''ති (අ. නි. 9.1).

විජ්ජාවිමුත්තිපාරිපූරියා මූලභාවෙනාපි චස්සා මහානිසංසතා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''ආනාපානස්සති, භික්ඛවෙ, භාවිතා බහුලීකතා චත්තාරො සතිපට්ඨානෙ පරිපූරෙති, චත්තාරො සතිපට්ඨානා භාවිතා බහුලීකතා සත්ත බොජ්ඣඞ්ගෙ පරිපූරෙන්ති, සත්ත බොජ්ඣඞ්ගා භාවිතා බහුලීකතා විජ්ජාවිමුත්තිං පරිපූරෙන්තී''ති (ම. නි. 3.147).

අපිච චරිමකානං අස්සාසපස්සාසානං විදිතභාවකරණතොපිස්සා මහානිසංසතා වෙදිතබ්බා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා – ''එවං භාවිතාය ඛො, රාහුල, ආනාපානස්සතියා එවං බහුලීකතාය යෙපි තෙ චරිමකා අස්සාසපස්සාසා, තෙපි විදිතාව නිරුජ්ඣන්ති, නො අවිදිතා''ති (ම. නි. 2.121).

238. තත්ථ නිරොධවසෙන තයො චරිමකා භවචරිමකා, ඣානචරිමකා, චුතිචරිමකාති. භවෙසු හි කාමභවෙ අස්සාසපස්සාසා පවත්තන්ති, රූපාරූපභවෙසු නප්පවත්තන්ති, තස්මා තෙ **භවචරිමකා**. ඣානෙසු පුරිමෙ ඣානත්තයෙ පවත්තන්ති, චතුත්ථෙ නප්පවත්තන්ති, තස්මා තෙ **ඣානචරිමකා**. යෙ පන චුතිචිත්තස්ස පුරතො සොළසමෙන චිත්තෙන සද්ධිං උප්පජ්ජිත්වා චුතිචිත්තෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති, ඉමෙ **චුතිචරිමකා** නාම. ඉමෙ ඉධ ''චරිමකා''ති අධිප්පෙතා.

ඉමං කිර කම්මට්ඨානං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො ආනාපානාරම්මණස්ස සුට්ඨු පරිග්ගහිතත්තා චුතිචිත්තස්ස පුරතො සොළසමස්ස චිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණෙ උප්පාදං ආවජ්ජයතො උප්පාදොපි නෙසං පාකටො හොති. ඨිතිං ආවජ්ජයතො ඨිතිපි නෙසං පාකටා හොති. භඞ්ගං ආවජ්ජයතො ච භඞ්ගො නෙසං පාකටො හොති.

ඉතො අඤ්ඤං කම්මට්ඨානං භාවෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස භික්ඛුනො හි ආයුඅන්තරං පරිච්ඡින්නං වා හොති අපරිච්ඡින්නං වා. ඉදං පන සොළසවත්ථුකං ආනාපානස්සතිං භාවෙත්වා අරහත්තං පත්තස්ස ආයුඅන්තරං පරිච්ඡින්නමෙව හොති. සො ''එත්තකං දානි මෙ ආයුසඞ්ඛාරා පවත්තිස්සන්ති, න ඉතො පර''න්ති ඤත්වා අත්තනො ධම්මතාය එව සරීරපටිජග්ගනනිවාසනපාරුපනාදීනි සබ්බකිච්චානි කත්වා අක්ඛීනි නිමීලෙති කොටපබ්බතවිහාරවාසීතිස්සත්ථෙරො විය මහාකරඤ්ජියවිහාරවාසීමහාතිස්සත්ථෙරො විය දෙවපුත්තමහාරට්ඨෙ පිණ්ඩපාතිකතිස්සත්ථෙරො විය චිත්තලපබ්බතවිහාරවාසිනො ද්වෙ භාතියත්ථෙරා විය ච.

තත්‍රිදං එකවත්ථුපරිදීපනං. ද්වෙභාතියත්ථෙරානං කිරෙකො පුණ්ණමුපොසථදිවසෙ පාතිමොක්ඛං ඔසාරෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝපරිවුතො අත්තනො වසනට්ඨානං ගන්ත්වා චඞ්කමෙ ඨිතො චන්දාලොකං ඔලොකෙත්වා අත්තනො ආයුසඞ්ඛාරෙ උපධාරෙත්වා භික්ඛුසඞ්ඝමාහ – ''තුම්හෙහි කථං පරිනිබ්බායන්තා භික්ඛූ දිට්ඨපුබ්බා''ති. තත්‍ර කෙචි ආහංසු ''අම්හෙහි ආසනෙ නිසින්නකාව පරිනිබ්බායන්තා දිට්ඨපුබ්බා''ති. කෙචි ''අම්හෙහි ආකාසෙ පල්ලඞ්කමාභුජිත්වා නිසින්නකා''ති. ථෙරො ආහ – ''අහං දානි වො චඞ්කමන්තමෙව පරිනිබ්බායමානං දස්සෙස්සාමී''ති තතො චඞ්කමෙ ලෙඛං කත්වා ''අහං ඉතො චඞ්කමකොටිතො පරකොටිං ගන්ත්වා නිවත්තමානො ඉමං ලෙඛං පත්වාව පරිනිබ්බායිස්සාමී''ති වත්වා චඞ්කමං ඔරුය්හ පරභාගං ගන්ත්වා නිවත්තමානො එකෙන පාදෙන ලෙඛං අක්කන්තක්ඛණෙයෙව පරිනිබ්බායි.

තස්මා හවෙ අප්පමත්තො, අනුයුඤ්ජෙථ පණ්ඩිතො;
එවං අනෙකානිසංසං, ආනාපානස්සතිං සදාති.

ඉදං ආනාපානස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

උපසමානුස්සතිකථා

239. ආනාපානස්සතියා අනන්තරං උද්දිට්ඨං පන උපසමානුස්සතිං භාවෙතුකාමෙන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන – ‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායති, යදිදං මදනිම්මදනො පිපාසවිනයො ආලයසමුග්ඝාතො වට්ටුපච්ඡෙදො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බාන’’න්ති (අ. නි. 4.34; ඉතිවු. 90) එවං සබ්බදුක්ඛූපසමසඞ්ඛාතස්ස නිබ්බානස්ස ගුණා අනුස්සරිතබ්බා.

තත්ථ **යාවතාති** යත්තකා. **ධම්මාති** සභාවා. **සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වාති** සඞ්ගම්ම සමාගම්ම පච්චයෙහි කතා වා අකතා වා. **විරාගො තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතීති** තෙසං සඞ්ඛතාසඞ්ඛතධම්මානං විරාගො අග්ගමක්ඛායති සෙට්ඨො උත්තමොති වුච්චති. තත්ථ **විරාගොති** න රාගාභාවමත්තමෙව, අථ ඛො **යදිදං මදනිම්මදනො…පෙ…. නිබ්බානන්ති** යො සො මදනිම්මදනොතිආදීනි නාමානි අසඞ්ඛතධම්මො ලභති, සො විරාගොති පච්චෙතබ්බො. සො හි යස්මා තමාගම්ම සබ්බෙපි මානමදපුරිසමදාදයො මදා නිම්මදා අමදා හොන්ති විනස්සන්ති, තස්මා **මදනිම්මදනොති** වුච්චති. යස්මා ච තමාගම්ම සබ්බාපි කාමපිපාසා විනයං අබ්භත්ථං යාති, තස්මා **පිපාසවිනයොති** වුච්චති. යස්මා පන තමාගම්ම පඤ්චකාමගුණාලයා සමුග්ඝාතං ගච්ඡන්ති, තස්මා **ආලයසමුග්ඝාතොති** වුච්චති. යස්මා ච තමාගම්ම තෙභූමකං වට්ටං උපච්ඡිජ්ජති, තස්මා **වට්ටුපච්ඡෙදොති** වුච්චති. යස්මා පන තමාගම්ම සබ්බසො තණ්හා ඛයං ගච්ඡති විරජ්ජති නිරුජ්ඣති ච, තස්මා **තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධොති** වුච්චති. යස්මා පනෙස චතස්සො යොනියො පඤ්ච ගතියො සත්ත විඤ්ඤාණට්ඨිතියො නව ච සත්තාවාසෙ අපරාපරභාවාය විනනතො ආබන්ධනතො සංසිබ්බනතො **වානන්ති** ලද්ධවොහාරාය තණ්හාය නික්ඛන්තො නිස්සටො විසංයුත්තො, තස්මා **නිබ්බානන්ති** වුච්චතීති.

එවමෙතෙසං මදනිම්මදනතාදීනං ගුණානං වසෙන නිබ්බානසඞ්ඛාතො උපසමො අනුස්සරිතබ්බො. යෙ වා පනඤ්ඤෙපි භගවතා – ‘‘අසඞ්ඛතඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමි… සච්චඤ්ච… පාරඤ්ච… සුදුද්දසඤ්ච… අජරඤ්ච… ධුවඤ්ච… නිප්පපඤ්චඤ්ච… අමතඤ්ච… සිවඤ්ච… ඛෙමඤ්ච… අබ්භුතඤ්ච… අනීතිකඤ්ච… අබ්‍යාබජ්ඣඤ්ච… විසුද්ධිඤ්ච… දීපඤ්ච… තාණඤ්ච … ලෙණඤ්ච වො, භික්ඛවෙ, දෙසෙස්සාමී’’තිආදීසු (සං. නි. 4.366) සුත්තෙසු උපසමගුණා වුත්තා, තෙසම්පි වසෙන අනුස්සරිතබ්බොයෙව.

තස්සෙවං මදනිම්මදනතාදිගුණවසෙන උපසමං අනුස්සරතො නෙව තස්මිං සමයෙ රාගපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති, න දොස… න මොහපරියුට්ඨිතං චිත්තං හොති. උජුගතමෙවස්ස තස්මිං සමයෙ චිත්තං හොති **උපසමං** ආරබ්භාති බුද්ධානුස්සතිආදීසු වුත්තනයෙනෙව වික්ඛම්භිතනීවරණස්ස එකක්ඛණෙ ඣානඞ්ගානි උප්පජ්ජන්ති. උපසමගුණානං පන ගම්භීරතාය නානප්පකාරගුණානුස්සරණාධිමුත්තතාය වා අප්පනං අප්පත්වා උපචාරප්පත්තමෙව ඣානං හොති . තදෙතමුපසමගුණානුස්සරණවසෙන උපසමානුස්සතිච්චෙව සඞ්ඛ්‍යං ගච්ඡති.

ඡ අනුස්සතියො විය ච අයම්පි අරියසාවකස්සෙව ඉජ්ඣති, එවං සන්තෙපි උපසමගරුකෙන පුථුජ්ජනෙනාපි මනසි කාතබ්බා. සුතවසෙනාපි හි උපසමෙ චිත්තං පසීදති. ඉමඤ්ච පන උපසමානුස්සතිං අනුයුත්තො භික්ඛු සුඛං සුපති, සුඛං පටිබුජ්ඣති, සන්තින්ද්‍රියො හොති සන්තමානසො හිරොත්තප්පසමන්නාගතො පාසාදිකො පණීතාධිමුත්තිකො සබ්‍රහ්මචාරීනං ගරු ච භාවනීයො ච. උත්තරි අප්පටිවිජ්ඣන්තො පන සුගතිපරායනො හොති.

තස්මා හවෙ අප්පමත්තො, භාවයෙථ විචක්ඛණො;
එවං අනෙකානිසංසං, අරියෙ උපසමෙ සතින්ති.

ඉදං උපසමානුස්සතියං විත්ථාරකථාමුඛං.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

අනුස්සතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසො නාම

අට්ඨමො පරිච්ඡෙදො.

9. බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො

මෙත්තාභාවනාකථා

240. අනුස්සතිකම්මට්ඨානානන්තරං උද්දිට්ඨෙසු පන මෙත්තා, කරුණා, මුදිතා, උපෙක්ඛාති ඉමෙසු චතූසු බ්‍රහ්මවිහාරෙසු මෙත්තං භාවෙතුකාමෙන තාව ආදිකම්මිකෙන යොගාවචරෙන උපච්ඡින්නපලිබොධෙන ගහිතකම්මට්ඨානෙන භත්තකිච්චං කත්වා භත්තසම්මදං පටිවිනොදෙත්වා විවිත්තෙ පදෙසෙ සුපඤ්ඤත්තෙ ආසනෙ සුඛනිසින්නෙන ආදිතො තාව දොසෙ ආදීනවො, ඛන්තියඤ්ච ආනිසංසො පච්චවෙක්ඛිතබ්බො.

කස්මා? ඉමාය හි භාවනාය දොසො පහාතබ්බො, ඛන්ති අධිගන්තබ්බා. න ච සක්කා කිඤ්චි අදිට්ඨාදීනවං පහාතුං, අවිදිතානිසංසං වා අධිගන්තුං. තස්මා ''දුට්ඨො ඛො, ආවුසො, දොසෙන අභිභූතො පරියාදිණ්ණචිත්තො පාණම්පි හනතී''තිආදීනං (අ. නි. 3.72) වසෙන දොසෙ ආදීනවො දට්ඨබ්බො.

''ඛන්තී පරමං තපො තිතික්ඛා, නිබ්බානං පරමං වදන්ති බුද්ධා''; (දී. නි. 2.90; ධ. ප. 184);
''ඛන්තිබලං බලානීකං, තමහං බ්‍රූමි බ්‍රාහ්මණං''. (ධ. ප. 399; සු. නි. 628);

''ඛන්ත්‍යා භිය්‍යො න විජ්ජතී''තිආදීනං (සං. නි. 1.250) වසෙන ඛන්තියං ආනිසංසො වෙදිතබ්බො.

අථෙවං දිට්ඨාදීනවතො දොසතො චිත්තං විවෙචනත්ථාය, විදිතානිසංසාය ච ඛන්තියා සංයොජනත්ථාය මෙත්තාභාවනා ආරභිතබ්බා. ආරභන්තෙන ච ආදිතොව පුග්ගලභෙදො ජානිතබ්බො ''ඉමෙසු පුග්ගලෙසු මෙත්තා පඨමං න භාවෙතබ්බා, ඉමෙසු නෙව භාවෙතබ්බා''ති.

අයඤ්හි මෙත්තා අප්පියපුග්ගලෙ, අතිප්පියසහායකෙ, මජ්ඣත්තෙ, වෙරිපුග්ගලෙති ඉමෙසු චතූසු පඨමං න භාවෙතබ්බා. ලිඞ්ගවිසභාගෙ ඔධිසො න භාවෙතබ්බා. කාලකතෙ න භාවෙතබ්බාව. කිංකාරණා අප්පියාදීසු පඨමං න භාවෙතබ්බා? අප්පියං හි පියට්ඨානෙ ඨපෙන්තො කිලමති. අතිප්පියසහායකං මජ්ඣත්තට්ඨානෙ ඨපෙන්තො කිලමති, අප්පමත්තකෙපි චස්ස දුක්ඛෙ උප්පන්නෙ ආරොදනාකාරප්පත්තො විය හොති. මජ්ඣත්තං ගරුට්ඨානෙ ච පියට්ඨානෙ ච ඨපෙන්තො කිලමති. වෙරිමනුස්සරතො කොධො උප්පජ්ජති, තස්මා අප්පියාදීසු පඨමං න භාවෙතබ්බා.

ලිඞ්ගවිසභාගෙ පන තමෙව ආරබ්භ ඔධිසො භාවෙන්තස්ස රාගො උප්පජ්ජති. අඤ්ඤතරො කිර අමච්චපුත්තො කුලූපකත්ථෙරං පුච්ඡි ''භන්තෙ, කස්ස මෙත්තා භාවෙතබ්බා''ති? ථෙරො ''පියපුග්ගලෙ''ති ආහ. තස්ස අත්තනො භරියා පියා හොති. සො තස්සා මෙත්තං භාවෙන්තො සබ්බරත්තිං භිත්තියුද්ධමකාසි. තස්මා ලිඞ්ගවිසභාගෙ ඔධිසො න භාවෙතබ්බා.

කාලකතෙ පන භාවෙන්තො නෙව අප්පනං, න උපචාරං පාපුණාති. අඤ්ඤතරො කිර දහරභික්ඛු ආචරියං ආරබ්භ මෙත්තං ආරභි. තස්ස මෙත්තා නප්පවත්තති. සො මහාථෙරස්ස සන්තිකං ගන්ත්වා ''භන්තෙ, පගුණාව මෙ මෙත්තාඣානසමාපත්ති, න ච නං සමාපජ්ජිතුං සක්කොමි, කිං නු ඛො කාරණ''න්ති ආහ. ථෙරො ''නිමිත්තං, ආවුසො, ගවෙසාහී''ති ආහ. සො ගවෙසන්තො ආචරියස්ස මතභාවං ඤත්වා අඤ්ඤං ආරබ්භ මෙත්තායන්තො සමාපත්තිං අප්පෙසි. තස්මා කාලකතෙ න භාවෙතබ්බාව.

241. සබ්බපඨමං පන ''අහං සුඛිතො හොමි නිද්දුක්ඛො''ති වා, ''අවෙරො අබ්‍යාපජ්ජො අනීඝො සුඛී අත්තානං පරිහරාමී''ති වා එවං පුනප්පුනං අත්තනියෙව භාවෙතබ්බා.

එවං සන්තෙ යං විභඞ්ගෙ (විභ. 643) වුත්තං –

''කථඤ්ච භික්ඛු මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං පියං මනාපං දිස්වා මෙත්තායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ මෙත්තාය ඵරතී''ති.

''යඤ්ච පටිසම්භිදායං (පටි. ම. 2.22) –

''කතමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති භාවෙතබ්බා, සබ්බෙ සත්තා අවෙරා හොන්තු'' අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පාණා… සබ්බෙ භූතා… සබ්බෙ පුග්ගලා… සබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූ''තිආදි –

වුත්තං. යඤ්ච මෙත්තසුත්තෙ (ඛු. පා. 9.3; සු. නි. 145) –

''සුඛිනොව ඛෙමිනො හොන්තු,

සබ්බසත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා''තිආදි. –

වුත්තං, තං විරුජ්ඣති. න හි තත්ථ අත්තනි භාවනා වුත්තාති චෙ. තඤ්ච න විරුජ්ඣති. කස්මා? තඤ්හි අප්පනාවසෙන වුත්තං. ඉදං සක්ඛිභාවවසෙන.

සචෙපි හි වස්සසතං වස්සසහස්සං වා ''අහං සුඛිතො හොමී''තිආදිනා නයෙන අත්තනි මෙත්තං භාවෙති, නෙවස්ස අප්පනා උප්පජ්ජති. ''අහං සුඛිතො හොමී''ති භාවයතො පන යථා අහං සුඛකාමො දුක්ඛපටික්කූලො ජීවිතුකාමො අමරිතුකාමො ච, එවං අඤ්ඤෙපි සත්තාති අත්තානං සක්ඛිං කත්වා අඤ්ඤසත්තෙසු හිතසුඛකාමතා උප්පජ්ජති. භගවතාපි –

''සබ්බා දිසා අනුපරිගම්ම චෙතසා,
නෙවජ්ඣගා පියතරමත්තනා ක්වචි;
එවං පියො පුථු අත්තා පරෙසං,
තස්මා න හිංසෙ පරමත්තකාමො''ති. (සං. නි. 1.119; උදා. 41); –

වදතා අයං නයො දස්සිතො.

242. තස්මා සක්ඛිභාවත්ථං පඨමං අත්තානං මෙත්තාය ඵරිත්වා තදනන්තරං සුඛප්පවත්තනත්ථං ය්වායං පියො මනාපො ගරු භාවනීයො ආචරියො වා ආචරියමත්තො වා උපජ්ඣායො වා උපජ්ඣායමත්තො වා තස්ස දානපියවචනාදීනි පියමනාපත්තකාරණානි සීලසුතාදීනි ගරුභාවනීයත්තකාරණානි ච අනුස්සරිත්වා ''එස සප්පුරිසො සුඛී හොතු නිද්දුක්ඛො''තිආදිනා නයෙන මෙත්තා භාවෙතබ්බා.

එවරූපෙ ච පුග්ගලෙ කාමං අප්පනා සම්පජ්ජති, ඉමිනා පන භික්ඛුනා තාවතකෙනෙව තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා සීමාසම්භෙදං කත්තුකාමෙන තදනන්තරං අතිප්පියසහායකෙ, අතිප්පියසහායකතො මජ්ඣත්තෙ, මජ්ඣත්තතො වෙරීපුග්ගලෙ මෙත්තා භාවෙතබ්බා. භාවෙන්තෙන ච එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ මුදුං කම්මනියං චිත්තං කත්වා තදනන්තරෙ තදනන්තරෙ උපසංහරිතබ්බං.

යස්ස පන වෙරීපුග්ගලො වා නත්ථි, මහාපුරිසජාතිකත්තා වා අනත්ථං කරොන්තෙපි පරෙ වෙරීසඤ්ඤාව නුප්පජ්ජති, තෙන ''මජ්ඣත්තෙ මෙ මෙත්තචිත්තං කම්මනියං ජාතං, ඉදානි නං වෙරිම්හි උපසංහරාමී''ති බ්‍යාපාරොව න කාතබ්බො. යස්ස පන අත්ථි, තං සන්ධාය වුත්තං ''මජ්ඣත්තතො වෙරීපුග්ගලෙ මෙත්තා භාවෙතබ්බා''ති.

243. සචෙ පනස්ස වෙරිම්හි චිත්තමුපසංහරතො තෙන කතාපරාධානුස්සරණෙන පටිඝමුප්පජ්ජති, අථානෙන පුරිමපුග්ගලෙසු යත්ථ කත්ථචි පුනප්පුනං මෙත්තං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨහිත්වා පුනප්පුනං තං පුග්ගලං **මෙත්තායන්තෙන** පටිඝං විනොදෙතබ්බං. සචෙ එවම්පි වායමතො න නිබ්බාති, අථ –

කකචූපමඔවාද-ආදීනං අනුසාරතො;
පටිඝස්ස පහානාය, ඝටිතබ්බං පුනප්පුනං.

තඤ්ච ඛො ඉමිනා ආකාරෙන අත්තානං ඔවදන්තෙනෙව ''අරෙ කුජ්ඣනපුරිස, නනු වුත්තං භගවතා –

'උභතොදණ්ඩකෙන චෙපි, භික්ඛවෙ, කකචෙන චොරා ඔචරකා අඞ්ගමඞ්ගානි ඔකන්තෙය්‍යුං, තත්‍රාපි යො මනො පදොසෙය්‍ය. න මෙ සො තෙන සාසනකරො'ති (ම. නි. 1.232) ච,

'තස්සෙව තෙන පාපියො, යො කුද්ධං පටිකුජ්ඣති;
කුද්ධමප්පටිකුජ්ඣන්තො, සඞ්ගාමං ජෙති දුජ්ජයං.

'''උභින්නමත්ථං චරති, අත්තනො ච පරස්ස ච;
පරං සඞ්කුපිතං ඤත්වා, යො සතො උපසම්මතී'ති ච. (සං. නි. 1.188); –

'''සත්තිමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සපත්තකන්තා සපත්තකරණා කොධනං ආගච්ඡන්ති ඉත්ථිං වා පුරිසං වා. කතමෙ සත්ත? ඉධ, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස එවං ඉච්ඡති අහො වතායං දුබ්බණ්ණො අස්සාති. තං කිස්සහෙතු? න, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස වණ්ණවතාය නන්දති. කොධනායං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො කොධාභිභූතො කොධපරෙතො කිඤ්චාපි සො හොති සුන්හාතො සුවිලිත්තො කප්පිතකෙසමස්සු ඔදාතවත්ථවසනො, අථ ඛො සො දුබ්බණ්ණොව හොති කොධාභිභූතො. අයං, භික්ඛවෙ, පඨමො ධම්මො සපත්තකන්තො සපත්තකරණො කොධනං ආගච්ඡති ඉත්ථිං වා පුරිසං වා. පුන චපරං, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස එවං ඉච්ඡති අහොවතායං දුක්ඛං සයෙය්‍යාති…පෙ…. න පචුරත්ථො අස්සාති…පෙ…. න භොගවා අස්සාති…පෙ…. න යසවා අස්සාති…පෙ…. න මිත්තවා අස්සාති…පෙ…. න

කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජෙය්‍යාති. තං කිස්ස හෙතු? න, භික්ඛවෙ, සපත්තො සපත්තස්ස සුගතිගමනෙන නන්දති. කොධනායං, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලො කොධාභිභූතො කොධපරෙතො කායෙන දුච්චරිතං චරති, වාචාය මනසා දුච්චරිතං චරති. සො කායෙන වාචාය මනසා දුච්චරිතං චරිත්වා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජති කොධාභිභූතො'ති (අ. නි. 7.64) ච,

'''සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, ඡවාලාතං උභතොපදිත්තං මජ්ඣෙ ගූථගතං නෙව ගාමෙ කට්ඨත්ථං ඵරති, න අරඤ්ඤෙ කට්ඨත්ථං ඵරති. තථූපමාහං, භික්ඛවෙ, ඉමං පුග්ගලං වදාමී'ති ච,

''සො දානි ත්වං එවං කුජ්ඣන්තො න චෙව භගවතො සාසනකරො භවිස්සසි, පටිකුජ්ඣන්තො ච කුද්ධපුරිසතොපි පාපියො හුත්වා න දුජ්ජයං සඞ්ගාමං ජෙස්සසි, සපත්තකරණෙ ච ධම්මෙ අත්තාව අත්තනො කරිස්සසි, ඡවාලාතූපමො ච භවිස්සසී''ති.

244. තස්සෙවං සටයතො වායමතො සචෙ තං පටිසං වූපසම්මති, ඉච්චෙතං කුසලං. නො චෙ වූපසම්මති, අථ **යො යො ධම්මො තස්ස පුග්ගලස්ස වූපසන්තො හොති පරිසුද්ධො, අනුස්සරියමානො පසාදං ආවහති, තං තං අනුස්සරිත්වා** ආඝාතො පටිවිනෙතබ්බො.

එකච්චස්ස හි කායසමාචාරොව උපසන්තො හොති. උපසන්තභාවො චස්ස බහුං වත්තපටිපත්තිං කරොන්තස්ස සබ්බජනෙන ඤායති. වචීසමාචාරමනොසමාචාරා පන අවූපසන්තා හොන්ති. තස්ස තෙ අචින්තෙත්වා කායසමාචාරවූපසමොයෙව අනුස්සරිතබ්බො.

එකච්චස්ස වචීසමාචාරොව උපසන්තො හොති. උපසන්තභාවො චස්ස සබ්බජනෙන ඤායති. සො හි පකතියා ච පටිසන්ථාරකුසලො හොති සඛිලො සුඛසම්භාසො සම්මොදකො උත්තානමුඛො පුබ්බභාසී මධුරෙන සරෙන ධම්මං ඔසාරෙති, පරිමණ්ඩලෙහි පදබ්‍යඤ්ජනෙහි ධම්මකථං කථෙති. කායසමාචාරමනොසමාචාරා පන අවූපසන්තා හොන්ති, තස්ස තෙ අචින්තෙත්වා වචීසමාචාරවූපසමොයෙව අනුස්සරිතබ්බො.

එකච්චස්ස මනොසමාචාරොව උපසන්තො හොති, උපසන්තභාවො චස්ස චෙතියවන්දනාදීසු සබ්බජනස්ස පාකටො හොති. යො හි අවූපසන්තචිත්තො හොති, සො චෙතියං වා බොධිං වා ථෙරෙ වා වන්දමානො න සක්කච්චං වන්දති, ධම්මස්සවනමණ්ඩපෙ වික්ඛිත්තචිත්තො වා පචලායන්තො වා නිසීදති. උපසන්තචිත්තො පන ඔකප්පෙත්වා වන්දති, ඔහිතසොතො අට්ඨිංකත්වා කායෙන වා වාචාය වා චිත්තප්පසාදං කරොන්තො ධම්මං සුණාති. ඉති එකච්චස්ස මනොසමාචාරොව උපසන්තො හොති, කායවචීසමාචාරා අවූපසන්තා හොන්ති, තස්ස තෙ අචින්තෙත්වා මනොසමාචාරවූපසමොයෙව අනුස්සරිතබ්බො.

එකච්චස්ස පන ඉමෙසු තීසු ධම්මෙසු එකොපි අවූපසන්තො හොති, තස්මිං පුග්ගලෙ ''කිඤ්චාපි එස ඉදානි මනුස්සලොකෙ චරති, අථ ඛො කතිපාහස්ස අච්චයෙන අට්ඨමහානිරයසොළසඋස්සදනිරයපරිපූරකො භවිස්සතී''ති කාරුඤ්ඤං උපට්ඨපෙතබ්බං. කාරුඤ්ඤම්පි හි පටිච්ච ආඝාතො වූපසම්මති.

එකච්චස්ස තයොපිමෙ ධම්මා වූපසන්තා හොන්ති, තස්ස යං යං ඉච්ඡති, තං තං අනුස්සරිතබ්බං. තාදිසෙ හි පුග්ගලෙ න දුක්කරා හොති මෙත්තාභාවනාති.

ඉමස්ස ච අත්ථස්ස ආවිභාවත්ථං – ''පඤ්චිමෙ, ආවුසො, ආඝාතපටිවිනයා. යත්ථ භික්ඛුනො උප්පන්නො ආඝාතො සබ්බසො පටිවිනොදෙතබ්බො''ති (අ. නි. 5.162) ඉදං පඤ්චකනිපාතෙ ආඝාතපටිවිනයසුත්තං විත්ථාරෙතබ්බං.

245. සචෙ පනස්ස එවම්පි වායමතො ආඝාතො උප්පජ්ජතියෙව, අථානෙන එවං අත්තා **ඔවදිතබ්බො** –

''අත්තනො විසයෙ දුක්ඛං, කතං තෙ යදි වෙරිනා;
කිං තස්සාවිසයෙ දුක්ඛං, සචිත්තෙ කත්තුමිච්ඡසි.

''බහූපකාරං හිත්වාන, ඤාතිවග්ගං රුදම්මුඛං;
මහානත්ථකරං කොධං, සපත්තං න ජහාසි කිං.

''යානි රක්ඛසි සීලානි, තෙසං මූලනිකන්තනං;
කොධං නාමුපළාලෙසි, කො තයා සදිසො ජළො.

''කතං අනරියං කම්මං, පරෙන ඉති කුජ්ඣසි;
කිං නු ත්වං තාදිසංයෙව, යො සයං කත්තුමිච්ඡසි.

‘‘දොසෙතුකාමො යදි තං, අමනාපං පරො කරි;
දොසුප්පාදෙන තස්සෙව, කිං පූරෙසි මනොරථං.

‘‘දුක්ඛං තස්ස ච නාම ත්වං, කුද්ධො කාහසි වා නවා;
අත්තානං පනිදානෙව, කොධදුක්ඛෙන බාධසි.

‘‘කොධං වා අහිතං මග්ගං, ආරූළ්හා යදි වෙරිනො;
කස්මා තුවම්පි කුජ්ඣන්තො, තෙසංයෙවානුසික්ඛසි.

‘‘යං දොසං තව නිස්සාය, සත්තුනා අප්පියං කතං;
තමෙව දොසං ඡින්දස්සු, කිමට්ඨානෙ විහඤ්ඤසි.

‘‘ඛණිකත්තා ච ධම්මානං, යෙහි ඛන්ධෙහි තෙ කතං;
අමනාපං නිරුද්ධා තෙ, කස්ස දානීධ කුජ්ඣසි.

‘‘දුක්ඛං කරොති යො යස්ස, තං විනා කස්ස සො කරෙ;
සයම්පි දුක්ඛහෙතුත්ත, මිති කිං තස්ස කුජ්ඣසී’’ති.

246. සචෙ පනස්ස එවං අත්තානං ඔවදතොපි පටිඝං නෙව වූපසම්මති, අථානෙන **අත්තනො ච පරස්ස ච කම්මස්සකතා** පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. තත්ථ අත්තනො තාව එවං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා ‘‘අම්භො ත්වං තස්ස කුද්ධො කිං කරිස්සසි? නනු තවෙවෙ චෙතං දොසනිදානං කම්මං අනත්ථාය සංවත්තිස්සති? කම්මස්සකො හි ත්වං කම්මදායාදො කම්මයොනි කම්මබන්ධු කම්මපටිසරණො, යං කම්මං කරිස්සසි, තස්ස දායාදො භවිස්සසි, ඉදඤ්ච තෙ කම්මං නෙව සම්මාසම්බොධිං , න පච්චෙකබොධිං, න සාවකභූමිං, න බ්‍රහ්මත්තසක්කත්තචක්කවත්තිපදෙසරාජාදිසම්පත්තීනං අඤ්ඤතරං සම්පත්තිං සාධෙතුං සමත්ථං, අථ ඛො සාසනතො චාවෙත්වා විඝාසාදාදිභාවස්ස චෙව නෙරයිකාදිදුක්ඛවිසෙසානඤ්ච තෙ සංවත්තනිකමිදං කම්මං. සො ත්වං ඉදං කරොන්තො උභොහි හත්ථෙහි වීතච්චිතෙ වා අඞ්ගාරෙ, ගූථං වා ගහෙත්වා පරං පහරිතුකාමො පුරිසො විය අත්තානමෙව පඨමං දහසි චෙව දුග්ගන්ධඤ්ච කරොසී’’ති.

එවං **අත්තනො කම්මස්සකතං** පච්චවෙක්ඛිත්වා පරස්සපි එවං පච්චවෙක්ඛිතබ්බා ‘‘එසොපි තව කුජ්ඣිත්වා කිං කරිස්සති? නනු එතස්සෙවෙතං අනත්ථාය සංවත්තිස්සති? කම්මස්සකො හි අයමායස්මා කම්මදායාදො…පෙ…. යං කම්මං කරිස්සති, තස්ස දායාදො භවිස්සති. ඉදඤ්චස්ස කම්මං නෙව සම්මාසම්බොධිං, න පච්චෙකබොධිං, න සාවකභූමිං, න බ්‍රහ්මත්තසක්කත්තචක්කවත්තිපදෙසරාජාදිසම්පත්තීනං අඤ්ඤතරං සම්පත්තිං සාධෙතුං සමත්ථං, අථ ඛො සාසනතො චාවෙත්වා විඝාසාදාදිභාවස්ස චෙව නෙරයිකාදිදුක්ඛවිසෙසානඤ්චස්ස සංවත්තනිකමිදං කම්මං. ස්වායං ඉදං කරොන්තො පටිවාතෙ ඨත්වා පරං රජෙන ඔකිරිතුකාමො පුරිසො විය අත්තානංයෙව ඔකිරති. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

‘‘‘යො අප්පදුට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති,
සුද්ධස්ස පොසස්ස අනඞ්ගණස්ස;
තමෙව බාලං පච්චෙති පාපං,
සුඛුමො රජො පටිවාතංව ඛිත්තො’’’ති. (ධ. ප. 125; සු. නි. 667);

247. සචෙ පනස්ස එවං කම්මස්සකතම්පි පච්චවෙක්ඛතො නෙව වූපසම්මති, අථානෙන **සත්ථු පුබ්බචරියගුණා** අනුස්සරිතබ්බා.

තත්‍රායං පච්චවෙක්ඛණානයො – අම්භො පබ්බජිත, නනු තෙ සත්ථා පුබ්බෙව සම්බොධා අනභිසම්බුද්ධො බොධිසත්තොපි සමානො චත්තාරි අසඞ්ඛ්‍යෙය්‍යානි කප්පසතසහස්සඤ්ච පාරමියො පූරයමානො තත්ථ තත්ථ වධකෙසුපි පච්චත්ථිකෙසු චිත්තං නප්පදූසෙසි. සෙය්‍යථිදං, **සීලවජාතකෙ** තාව අත්තනො දෙවියා පදුට්ඨෙන පාපඅමච්චෙන ආනීතස්ස පටිරඤ්ඤො තියොජනසතං රජ්ජං ගණ්හන්තස්ස නිසෙධනත්ථාය උට්ඨිතානං අමච්චානං ආවුධම්පි ඡුපිතුං න අදාසි. පුන සද්ධිං අමච්චසහස්සෙන ආමකසුසානෙ ගලප්පමාණං භූමිං ඛණිත්වා නිඛඤ්ඤමානො චිත්තප්පදොසමත්තම්පි අකත්වා කුණපඛාදනත්ථං ආගතානං සිඞ්ගාලානං පංසුවියූහනං නිස්සාය පුරිසකාරං කත්වා පටිලද්ධජීවිතො යක්ඛානුභාවෙන අත්තනො සිරිගබ්භං ඔරුය්හ සිරිසයනෙ සයිතං පච්චත්ථිකං දිස්වා කොපං අකත්වාව අඤ්ඤමඤ්ඤං සපථං කත්වා තං මිත්තට්ඨානෙ ඨපයිත්වා ආහ –

‘‘ආසීසෙථෙව පුරිසො, න නිබ්බින්දෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
පස්සාමි වොහමත්තානං, යථා ඉච්ඡිං තථා අහූ’’ති. (ජා. 1.1.51);

ඛන්තිවාදීජාතකෙ දුම්මෙධෙන කාසිරඤ්ඤා ‘‘කිංවාදී ත්වං සමණා’’ති පුට්ඨො ‘‘ඛන්තිවාදී නාමාහ’’න්ති වුත්තෙ සකණ්ටකාහි කසාහි තාළෙත්වා හත්ථපාදෙසු ඡිජ්ජමානෙසු කොපමත්තම්පි නාකාසි.

අනච්ඡරියඤ්චෙතං, යං මහල්ලකො පබ්බජ්ජූපගතො එවං කරෙය්‍ය. **චූළධම්මපාලජාතකෙ** පන උත්තානසෙය්‍යකොපි සමානො –

‘‘චන්දනරසානුලිත්තා, බාහා ඡිජ්ජන්ති ධම්මපාලස්ස;
දායාදස්ස පථබ්‍යා, පාණා මෙ දෙව රුජ්ඣන්තී’’ති. (ජා. 1.5.49);

එවං විප්පලපමානාය මාතුයා පිතරා මහාපතාපෙන නාම රඤ්ඤා වංසකළීරෙසු විය චතූසු හත්ථපාදෙසු ඡෙදාපිතෙසු තාවතාපි සන්තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා සීසමස්ස ඡින්දථාති ආණත්තෙ ‘‘අයං දානි තෙ චිත්තපරිග්ගණ්හනකාලො, ඉදානි අම්භො ධම්මපාල, සීසච්ඡෙදාණාපකෙ පිතරි, සීසච්ඡෙදකෙ පුරිසෙ, පරිදෙවමානාය මාතරි, අත්තනි චාති ඉමෙසු චතූසු සමචිත්තො හොහී’’ති දළ්හං සමාදානමධිට්ඨාය පදුට්ඨාකාරමත්තම්පි නාකාසි.

ඉදඤ්චාපි අනච්ඡරියමෙව, යං මනුස්සභූතො එවමකාසි. තිරච්ඡානභූතොපි පන **ඡද්දන්තො** නාම වාරණො හුත්වා විසප්පිතෙන සල්ලෙන නාභියං විද්ධොපි තාව අනත්ථකාරිම්හි ලුද්දකෙ චිත්තං නප්පදූසෙසි. යථාහ –

‘‘සමප්පිතො පුථුසල්ලෙන නාගො,
අදුට්ඨචිත්තො ලුද්දකං අජ්ඣභාසි;
කිමත්ථයං කිස්ස වා සම්ම හෙතු,
මමං වධී කස්ස වායං පයොගො’’ති. (ජා. 1.16.124);

එවං වත්වා ච කාසිරඤ්ඤො මහෙසියා තව දන්තානමත්ථාය පෙසිතොම්හි භදන්තෙති වුත්තෙ තස්සා මනොරථං පූරෙන්තො ඡබ්බණ්ණරස්මිනිච්ඡරණසමුජ්ජලිතචාරුසොභෙ අත්තනො දන්තෙ ඡෙත්වා අදාසි.

මහාකපි හුත්වා අත්තනායෙව පබ්බතපපාතතො උද්ධරිතෙන පුරිසෙන –

‘‘භක්ඛො අයං මනුස්සානං, යථෙවඤ්ඤෙ වනෙ මිගා;
යංනූනිමං වධිත්වාන, ඡාතො ඛාදෙය්‍ය වානරං.

‘‘ආහිතොව ගමිස්සාමි, මංසමාදාය සම්බලං;
කන්තාරං නිත්ථරිස්සාමි, පාථෙය්‍යං මෙ භවිස්සතී’’ති. (ජා. 1.16.205-206); –

එවං චින්තෙත්වා සිලං උක්ඛිපිත්වා මත්ථකෙ සම්පදාලිතෙ අස්සුපුණ්ණෙහි නෙත්තෙහි තං පුරිසං උදික්ඛමානො –

‘‘මා අය්‍යො මෙ භදන්තෙ, ත්වං නාමෙතාදිසං කරි;
ත්වං ඛොසි නාම දීඝාවු, අඤ්ඤං වාරෙතුමරහසී’’ති. (ජා. 1.16.209); –

වත්වා තස්මිං පුරිසෙ චිත්තං අප්පදූසෙත්වා අත්තනො ච දුක්ඛං අචින්තෙත්වා තමෙව පුරිසං ඛෙමන්තභූමිං සම්පාපෙසි.

භූරිදත්තො නාම නාගරාජා හුත්වා උපොසථඞ්ගානි අධිට්ඨාය වම්මිකමුද්ධනි සයමානො කප්පුට්ඨානග්ගිසදිසෙන ඔසධෙන සකලසරීරෙ සිඤ්චියමානොපි පෙළාය පක්ඛිපිත්වා සකලජම්බුදීපෙ කීළාපියමානොපි තස්මිං බ්‍රාහ්මණෙ මනොපදොසමත්තම්පි න අකාසි. යථාහ –

‘‘පෙළාය පක්ඛිපන්තෙපි, මද්දන්තෙපි ච පාණිනා;
අලම්පානෙ න කුප්පාමි, සීලඛණ්ඩභයා මමා’’ති. (චරියා. 2.16);

චම්පෙය්‍යොපි නාගරාජා හුත්වා අහිතුණ්ඩිකෙන විහෙඨියමානො මනොපදොසමත්තම්පි නුප්පාදෙසි. යථාහ –

‘‘තදාපි මං ධම්මචාරිං, උපවුත්ථඋපොසථං;
අහිතුණ්ඩිකො ගහෙත්වාන, රාජද්වාරම්හි කීළති.

‘‘යං සො වණ්ණං චින්තයති, නීලං පීතං ච ලොහිතං;
තස්ස චිත්තානුවත්තන්තො, හොමි චින්තිතසන්නිභො.

‘‘ථලං කරෙය්‍යං උදකං, උදකම්පි ථලං කරෙ;

යදිහං තස්ස කුප්පෙය්‍යං, ඛණෙන ඡාරිකං කරෙ.

‘‘යදි චිත්තවසී හෙස්සං, පරිහායිස්සාමි සීලතො;
සීලෙන පරිහීනස්ස, උත්තමත්ථො න සිජ්ඣතී’’ති. (චරියා. 2.21-24);

සඞ්ඛපාලනාගරාජා හුත්වා තිඛිණාහි සත්තීහි අට්ඨසු ඨානෙසු ඔවිජ්ඣිත්වා පහාරමුඛෙහි සකණ්ටකා ලතායො පවෙසෙත්වා නාසාය දළ්හං රජ්ජුං පක්ඛිපිත්වා සොළසහි භොජපුත්තෙහි කාජෙනාදාය වය්හමානො ධරණීතලෙ සංසියමානසරීරො මහන්තං දුක්ඛං පච්චනුභොන්තො කුජ්ඣිත්වා ඔලොකිතමත්තෙනෙව සබ්බෙ භොජපුත්තෙ භස්මං කාතුං සමත්ථොපි සමානො චක්ඛුං උම්මීලෙත්වා පදුට්ඨාකාරමත්තම්පි න අකාසි.

යථාහ –

‘‘චාතුද්දසිං පඤ්චදසිඤ්චළාර,
උපොසථං නිච්චමුපාවසාමි;
අථාගමුං සොළස භොජපුත්තා,
රජ්ජුං ගහෙත්වාන දළ්හඤ්ච පාසං.

‘‘භෙත්වාන නාසං අතිකස්ස රජ්ජුං,
නයිංසු මං සම්පරිගය්හ ලුද්දා;
එතාදිසං දුක්ඛමහං තිතික්ඛං,
උපොසථං අප්පටිකොපයන්තො’’ති. (ජා. 2.17.180-181);

න කෙවලඤ්ච එතානෙව, අඤ්ඤානිපි **මාතුපොසකජාතකාදීසු** අනෙකානි අච්ඡරියානි අකාසි. තස්ස තෙ ඉදානි සබ්බඤ්ඤුතං පත්තං සදෙවලොකෙ කෙනචි අප්පටිසමබන්තිගුණං තං භගවන්තං සත්ථාරං අපදිසතො පටිඝචිත්තං නාම උප්පාදෙතුං අතිවිය අයුත්තං අප්පතිරූපන්ති.

248. සචෙ පනස්ස එවං සත්ථු පුබ්බචරිතගුණං පච්චවෙක්ඛතොපි දීඝරත්තං කිලෙසානං දාසබ්‍යං උපගතස්ස නෙව තං පටිඝං වූපසම්මති, අථානෙන **අනමතග්ගියානි** පච්චවෙක්ඛිතබ්බානි. තත්‍ර හි වුත්තං –

‘‘න සො, භික්ඛවෙ, සත්තො සුලභරූපො, යො න මාතාභූතපුබ්බො, යො න පිතාභූතපුබ්බො, යො න භාතා, යො න භගිනී, යො න පුත්තො, යො න ධීතාභූතපුබ්බා’’ති (සං. නි. 2.137-142).

තස්මා තස්මිං පුග්ගලෙ එවං චිත්තං උප්පාදෙතබ්බං, ‘‘අයං කිර මෙ අතීතෙ මාතා හුත්වා දසමාසෙ කුච්ඡියා පරිහරිත්වා මුත්තකරීසඛෙළසිඞ්ඝාණිකාදීනි හරිචන්දනං විය අජිගුච්ඡමානා අපනෙත්වා උරෙ නච්චාපෙන්තී අඞ්ගෙන පරිහරමානා පොසෙසි, පිතා හුත්වා අජපථසඞ්කුපථාදීනි ගන්ත්වා වාණිජ්ජං පයොජයමානො මය්හමත්ථාය ජීවිතම්පි පරිච්චජිත්වා උභතොබ්‍යූළ්හෙ සඞ්ගාමෙ පවිසිත්වා නාවාය මහාසමුද්දං පක්ඛන්දිත්වා අඤ්ඤානි ච දුක්කරානි කරිත්වා ‘පුත්තකෙ පොසෙස්සාමී’ති තෙහි තෙහි උපායෙහි ධනං සංහරිත්වා මං පොසෙසි. භාතා, භගිනී, පුත්තො, ධීතා ච හුත්වාපි ඉදඤ්චිදඤ්චුපකාරං අකාසීති තත්‍ර මෙ නප්පතිරූපං මනං පදූසෙතු’’න්ති.

249. සචෙ පන එවම්පි චිත්තං නිබ්බාපෙතුං න සක්කොතියෙව, අථානෙන එවං **මෙත්තානිසංසා** පච්චවෙක්ඛිතබ්බා – ‘‘අම්භො පබ්බජිත, නනු වුත්තං භගවතා –

‘මෙත්තාය ඛො, භික්ඛවෙ, චෙතොවිමුත්තියා ආසෙවිතාය භාවිතාය බහුලීකතාය යානීකතාය වත්ථුකතාය අනුට්ඨිතාය පරිචිතාය සුසමාරද්ධාය එකාදසානිසංසා පාටිකඞ්ඛා . කතමෙ එකාදස? සුඛං සුපති, සුඛං පටිබුජ්ඣති, න පාපකං සුපිනං පස්සති, මනුස්සානං පියො හොති, අමනුස්සානං පියො හොති, දෙවතා රක්ඛන්ති, නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමති, තුවටං චිත්තං සමාධියති, මුඛවණ්ණො පසීදති, අසම්මූළ්හො කාලඞ්කරොති, උත්තරිමප්පටිවිජ්ඣන්තො බ්‍රහ්මලොකූපගො හොතී’ති (අ. නි. 11.15).

‘‘සචෙ ත්වං ඉදං චිත්තං න නිබ්බාපෙස්සසි, ඉමෙහි ආනිසංසෙහි පරිබාහිරො භවිස්සසී’’ති.

250. එවම්පි නිබ්බාපෙතුං අසක්කොන්තෙන පන **ධාතුවිනිබ්භොගො** කාතබ්බො. කථං? ‘‘අම්භො පබ්බජිත, ත්වං එතස්ස කුජ්ඣමානො කස්ස කුජ්ඣසි? කිං කෙසානං කුජ්ඣසි, උදාහු ලොමානං, නඛානං…පෙ.… මුත්තස්ස කුජ්ඣසි? අථ වා පන කෙසාදීසු පථවීධාතුයා කුජ්ඣසි, ආපොධාතුයා, තෙජොධාතුයා, වායොධාතුයා කුජ්ඣසි? යෙ වා පඤ්චක්ඛන්ධෙ ද්වාදසායතනානි අට්ඨාරස ධාතුයො උපාදාය අයමායස්මා ඉත්ථන්නාමොති වුච්චති, තෙසු කිං රූපක්ඛන්ධස්ස කුජ්ඣසි, උදාහු වෙදනා සඤ්ඤා සඞ්ඛාරවිඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස කුජ්ඣසි? කිං වා චක්ඛායතනස්ස කුජ්ඣසි, කිං රූපායතනස්ස කුජ්ඣසි…පෙ.… කිං මනායතනස්ස කුජ්ඣසි, කිං ධම්මායතනස්ස කුජ්ඣසි? කිං වා චක්ඛුධාතුයා කුජ්ඣසි, කිං රූපධාතුයා, කිං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතුයා…පෙ.… කිං මනොධාතුයා, කිං ධම්මධාතුයා, කිං

මනොවිඤ්ඤාණධාතුයා''ති? එවඤ්හි ධාතුවිනිබ්භොගං කරොතො ආරග්ගෙ සාසපස්ස විය ආකාසෙ චිත්තකම්මස්ස විය ච කොධස්ස පතිට්ඨානට්ඨානං න හොති.

251. ධාතුවිනිබ්භොගං පන කාතුං අසක්කොන්තෙන **දානසංවිභාගො** කාතබ්බො. අත්තනො සන්තකං පරස්ස දාතබ්බං, පරස්ස සන්තකං අත්තනා ගහෙතබ්බං. සචෙ පන පරො භින්නාජීවො හොති අපරිභොගාරහපරික්ඛාරො, අත්තනො සන්තකමෙව දාතබ්බං. තස්සෙවං කරොතො එකන්තෙනෙව තස්මිං පුග්ගලෙ ආඝාතො වූපසම්මති. ඉතරස්ස ච අතීතජාතිතො පට්ඨාය අනුබන්ධොපි කොධො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව වූපසම්මති, චිත්තලපබ්බතවිහාරෙ තික්ඛත්තුං වුට්ඨාපිතසෙනාසනෙන පිණ්ඩපාතිකත්ථෙරෙන ''අයං , භන්තෙ, අට්ඨකහාපණග්ඝනකො පත්තො මම මාතරා උපාසිකාය දින්නො ධම්මියලාභො, මහාඋපාසිකාය පුඤ්ඤලාභං කරොථා''ති වත්වා දින්නං පත්තං ලද්ධමහාථෙරස්ස විය. එවං මහානුභාවමෙතං දානං නාම. වුත්තම්පි චෙතං –

''අදන්තදමනං දානං, දානං සබ්බත්ථසාධකං;
දානෙන පියවාචාය, උන්නමන්ති නමන්ති චා''ති.

252. තස්සෙවං වෙරීපුග්ගලෙ වූපසන්තපටිඝස්ස යථා පියාතිප්පියසහායකමජ්ඣත්තෙසු, එවං තස්මිම්පි මෙත්තාවසෙන චිත්තං පවත්තති. අථානෙන පුනප්පුනං මෙත්තායන්තෙන අත්තනි පියපුග්ගලෙ මජ්ඣත්තෙ වෙරීපුග්ගලෙති චතූසු ජනෙසු සමචිත්තතං සම්පාදෙන්තෙන **සීමාසම්භෙදො** කාතබ්බො. තස්සිදං ලක්ඛණං, සචෙ ඉමස්මිං පුග්ගලෙ පියමජ්ඣත්තවෙරීහි සද්ධිං අත්තචතුත්ථෙ එකස්මිං පදෙසෙ නිසින්නෙ චොරා ආගන්ත්වා ''භන්තෙ, එකං භික්ඛුං අම්හාකං දෙථා''ති වත්වා ''කිං කාරණා''ති වුත්තෙ ''තං මාරෙත්වා ගලලොහිතං ගහෙත්වා බලිකරණත්ථායා''ති වදෙය්‍යුං, තත්‍ර චෙසො භික්ඛු ''අසුකං වා අසුකං වා ගණ්හන්තූ''ති චින්තෙය්‍ය, අකතොව හොති සීමාසම්භෙදො. සචෙපි ''මං ගණ්හන්තු, මා ඉමෙ තයො''තිපි චින්තෙය්‍ය, අකතොව හොති සීමාසම්භෙදො. කස්මා? යස්ස යස්ස හි ගහණමිච්ඡති, තස්ස තස්ස අහිතෙසී හොති, ඉතරෙසංයෙව හිතෙසී හොති.

යදා පන චතුන්නං ජනානමන්තරෙ එකම්පි චොරානං දාතබ්බං න පස්සති, අත්තනි ච තෙසු ච තීසු ජනෙසු සමමෙව චිත්තං පවත්තෙති, කතො හොති සීමාසම්භෙදො. තෙනාහු පොරාණා –

''අත්තනි හිතමජ්ඣත්තෙ, අහිතෙ ච චතුබ්බිධෙ;
යදා පස්සති නානත්තං, හිතචිත්තොව පාණිනං.

''න නිකාමලාභී මෙත්තාය, කුසලීති පවුච්චති;
යදා චතස්සො සීමායො, සම්භින්නා හොන්ති භික්ඛුනො.

''සමං ඵරති මෙත්තාය, සබ්බලොකං සදෙවකං;
මහාවිසෙසො පුරිමෙන, යස්ස සීමා න ඤායතී''ති.

253. එවං සීමාසම්භෙදසමකාලමෙව ච ඉමිනා භික්ඛුනා නිමිත්තඤ්ච උපචාරඤ්ච ලද්ධං හොති. සීමාසම්භෙදෙ පන කතෙ තමෙව නිමිත්තං ආසෙවන්තො භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො අප්පකසිරෙනෙව පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව අප්පනං පාපුණාති.

එත්තාවතානෙන අධිගතං හොති පඤ්චඞ්ගවිප්පහීනං පඤ්චඞ්ගසමන්නාගතං තිවිධකල්‍යාණං දසලක්ඛණසම්පන්නං පඨමජ්ඣානං මෙත්තාසහගතං. අධිගතෙ ච තස්මිං තදෙව නිමිත්තං ආසෙවන්තො භාවෙන්තො බහුලීකරොන්තො අනුපුබ්බෙන **චතුක්කනයෙ** දුතියතතියජ්ඣානානි, **පඤ්චකනයෙ** දුතියතතියචතුත්ථජ්ඣානානි ච පාපුණාති.

සො හි පඨමජ්ඣානාදීනං අඤ්ඤතරවසෙන මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති. තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා චතුත්ථං. ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවන්තං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අප්පමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජ්ජෙන ඵරිත්වා විහරති (විභ. 642; දී. නි. 1.556). පඨමජ්ඣානාදිවසෙන අප්පනාප්පත්තචිත්තස්සෙව හි අයං විකුබ්බනා සම්පජ්ජති.

254. එත්ථ ච **මෙත්තාසහගතෙනාති** මෙත්තාය සමන්නාගතෙන. **චෙතසාති** චිත්තෙන. **එකං දිසන්ති** එකමෙකිස්සා දිසාය පඨමපරිග්ගහිතං සත්තං උපාදාය එකදිසාපරියාපන්නසත්තඵරණවසෙන වුත්තං. **ඵරිත්වාති** ඵුසිත්වා ආරම්මණං කත්වා. **විහරතීති** බ්‍රහ්මවිහාරාධිට්ඨිතං ඉරියාපථවිහාරං පවත්තෙති. **තථා දුතියන්ති** යථා පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු යංකිඤ්චි එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථෙව තදනන්තරං දුතියං තතියං චතුත්ථඤ්චාති අත්ථො. **ඉති උද්ධන්ති** එතෙනෙව නයෙන උපරිමං දිසන්ති වුත්තං හොති. **අධො තිරියන්ති** අධොදිසම්පි තිරියංදිසම්පි එවමෙව. තත්ථ ච **අධොති** හෙට්ඨා. **තිරියන්ති** අනුදිසාසු. එවං සබ්බදිසාසු අස්සමණ්ඩලෙ අස්සමිව මෙත්තාසහගතං චිත්තං සාරෙතිපි පච්චාසාරෙතිපීති. එත්තාවතා එකං දිසං පරිග්ගහෙත්වා ඔධිසො මෙත්තාඵරණං දස්සිතං.

සබ්බධීතිආදි පන අනොධිසො දස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **සබ්බධීති** සබ්බත්ථ. **සබ්බත්තතායාති** සබ්බෙසු හීනමජ්ඣිමුක්කට්ඨමිත්තසපත්තමජ්ඣත්තාදිප්පභෙදෙසු අත්තතාය . ''අයං පරසත්තො''ති විභාගං අකත්වා අත්තසමතායාති වුත්තං හොති. අථ වා සබ්බත්තතායාති සබ්බෙන චිත්තභාගෙන ඊසකම්පි බහි අවික්ඛිපමානොති වුත්තං හොති. **සබ්බාවන්තන්**ති සබ්බසත්තවන්තං, සබ්බසත්තයුත්තන්ති අත්ථො. **ලොකන්**ති සත්තලොකං. **විපුලෙනා**තිඑවමාදිපරියායදස්සනතො පනෙත්ථ පුන මෙත්තාසහගතෙනාති වුත්තං. යස්මා වා එත්ථ ඔධිසො ඵරණෙ විය පුන තථාසද්දො ඉතිසද්දො වා න වුත්තො, තස්මා පුන මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාති වුත්තං. නිගමවසෙන වා එතං වුත්තං. **විපුලෙනා**ති එත්ථ ච ඵරණවසෙන විපුලතා දට්ඨබ්බා. භූමිවසෙන පන එතං **මහග්ගතං** පගුණවසෙන ච අප්පමාණසත්තාරම්මණවසෙන ච **අප්පමාණං,** බ්‍යාපාදපච්චත්ථිකප්පහානෙන **අවෙරං,** දොමනස්සප්පහානතො **අබ්‍යාපජ්ජං,** නිද්දුක්ඛන්ති වුත්තං හොති. අයං මෙත්තාසහගතෙන චෙතසාතිආදිනා නයෙන වුත්තාය විකුබ්බනාය අත්ථො.

255. යථා චායං අප්පනාප්පත්තචිත්තස්සෙව විකුබ්බනා සම්පජ්ජති, තථා යම්පි **පටිසම්භිදායං** (පටි. ම. 2.22) ''පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තාචෙතොවිමුත්ති, සත්තහාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති, දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්තී''ති වුත්තං, තම්පි අප්පනාප්පත්තචිත්තස්සෙව සම්පජ්ජතීති වෙදිතබ්බං.

තත්ථ ච සබ්බෙ සත්තා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තු, සබ්බෙ පාණා, සබ්බෙ භූතා, සබ්බෙ පුග්ගලා, සබ්බෙ අත්තභාවපරියාපන්නා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තූති ඉමෙහි පඤ්චහාකාරෙහි **අනොධිසොඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති** වෙදිතබ්බා.

සබ්බා ඉත්ථියො අවෙරා...පෙ.... අත්තානං පරිහරන්තු, සබ්බෙ පුරිසා, සබ්බෙ අරියා, සබ්බෙ අනරියා, සබ්බෙ දෙවා, සබ්බෙ මනුස්සා, සබ්බෙ විනිපාතිකා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තූති ඉමෙහි සත්තහාකාරෙහි **ඔධිසොඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති** වෙදිතබ්බා.

සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තා අවෙරා...පෙ.... අත්තානං පරිහරන්තු. සබ්බෙ පච්ඡිමාය දිසාය, සබ්බෙ උත්තරාය දිසාය, සබ්බෙ දක්ඛිණාය දිසාය, සබ්බෙ පුරත්ථිමාය අනුදිසාය, සබ්බෙ පච්ඡිමාය අනුදිසාය, සබ්බෙ උත්තරාය අනුදිසාය, සබ්බෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය, සබ්බෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය, සබ්බෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තු. සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය පාණා, භූතා, පුග්ගලා, අත්තභාවපරියාපන්නා, අවෙරා...පෙ.... පරිහරන්තු. සබ්බා පුරත්ථිමාය දිසාය ඉත්ථියො, සබ්බෙ පුරිසා, අරියා, අනරියා, දෙවා, මනුස්සා, විනිපාතිකා අවෙරා... පෙ.... පරිහරන්තු. සබ්බා පච්ඡිමාය දිසාය, උත්තරාය, දක්ඛිණාය, පුරත්ථිමාය අනුදිසාය, පච්ඡිමාය, උත්තරාය, දක්ඛිණාය අනුදිසාය, හෙට්ඨිමාය දිසාය, උපරිමාය දිසාය ඉත්ථියො...පෙ.... විනිපාතිකා අවෙරා අබ්‍යාපජ්ජා අනීඝා සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති ඉමෙහි දසහාකාරෙහි **දිසාඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති** වෙදිතබ්බා.

256. තත්ථ **සබ්බෙ**ති අනවසෙසපරියාදානමෙතං. **සත්තා**ති රූපාදීසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගෙන සත්තා විසත්තාති සත්තා. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා –

> ''රූපෙ ඛො, රාධ, යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා, තත්‍ර සත්තො, තත්‍ර විසත්තො, තස්මා සත්තොති වුච්චති... වෙදනාය... සඤ්ඤාය... සඞ්ඛාරෙසු... විඤ්ඤාණෙ යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා, තත්‍ර සත්තො, තත්‍ර විසත්තො, තස්මා සත්තොති වුච්චතී''ති (සං. නි. 3.161).

රුළ්හීසද්දෙන පන වීතරාගෙසුපි අයං වොහාරො වත්තතියෙව, විලීවමයෙපි බීජනිවිසෙසෙ තාලවණ්ටවොහාරො විය. අක්ඛරචින්තකා පන අත්ථං අවිචාරෙත්වා නාමමත්තමෙතන්ති ඉච්ඡන්ති. යෙපි අත්ථං විචාරෙන්ති, තෙ සත්වයොගෙන සත්තාති ඉච්ඡන්ති.

පාණනතාය **පාණා,** අස්සාසපස්සාසායත්තවුත්තිතායාති අත්ථො. භූතත්තා **භූතා,** සංභූතත්තා අභිනිබ්බත්තත්තාති අත්ථො. **පුන්**ති වුච්චති නිරයො. තස්මිං ගලන්තීති **පුග්ගලා,** ගච්ඡන්තීති අත්ථො. **අත්තභාවො** වුච්චති සරීරං. ඛන්ධපඤ්චකමෙව වා, තමුපාදාය පඤ්ඤත්තිමත්තසම්භවතො. තස්මිං අත්තභාවෙ පරියාපන්නාති **අත්තභාවපරියාපන්නා. පරියාපන්නා**ති පරිච්ඡින්නා, අන්තොගධාති අත්ථො.

යථා ච සත්තාති වචනං, එවං සෙසානිපි රුළ්හීවසෙන ආරොපෙත්වා සබ්බානෙතානි සබ්බසත්තවෙවචනානීති වෙදිතබ්බානි. කාමඤ්ච අඤ්ඤානිපි සබ්බෙ ජන්තූ සබ්බෙ ජීවාතිආදීනි සබ්බසත්තවෙවචනානි අත්ථි, පාකටවසෙන පන ඉමානෙව පඤ්ච ගහෙත්වා ''පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා මෙත්තා චෙතොවිමුත්තී''ති වුත්තං.

යෙ පන සත්තා පාණාතිආදීනං න කෙවලං වචනමත්තතොව, අථ ඛො අත්ථතොපි නානත්තමෙව ඉච්ඡෙය්‍යුං, තෙසං අනොධිසොඵරණා විරුජ්ඣති, තස්මා තථා අත්ථං අගහෙත්වා ඉමෙසු පඤ්චසු ආකාරෙසු අඤ්ඤතරවසෙන අනොධිසො මෙත්තා ඵරිතබ්බා.

257. එත්ථ ච සබ්බෙ සත්තා අවෙරා හොන්තූති අයමෙකා අප්පනා. අබ්‍යාපජ්ජා හොන්තූති අයමෙකා අප්පනා. **අබ්‍යාපජ්ජාති** බ්‍යාපාදරහිතා. අනීඝා හොන්තූති අයමෙකා අප්පනා. **අනීඝාති** නිද්දුක්ඛා. සුඛී අත්තානං පරිහරන්තූති අයමෙකා අප්පනා. තස්මා ඉමෙසුපි පදෙසු යං යං පාකටං හොති, තස්ස තස්ස වසෙන මෙත්තා ඵරිතබ්බා. ඉති පඤ්චසු ආකාරෙසු චතුන්නං අප්පනානං වසෙන **අනොධිසොඵරණෙ** වීසති අප්පනා හොන්ති.

ඔධිසොඵරණෙ පන සත්තසු ආකාරෙසු චතුන්නං වසෙන අට්ඨවීසති. එත්ථ ච ඉත්ථියො පුරිසාති ලිඞ්ගවසෙන වුත්තං. අරියා අනරියාති අරියපුථුජ්ජනවසෙන. දෙවා මනුස්සා විනිපාතිකාති උපපත්තිවසෙන.

දිසාඵරණෙ පන සබ්බෙ පුරත්ථිමාය දිසාය සත්තාතිආදිනා නයෙන එකමෙකිස්සා දිසාය වීසති වීසති කත්වා ද්වෙසතානි, සබ්බා පුරත්ථිමාය දිසාය ඉත්ථියොතිආදිනා නයෙන එකමෙකිස්සා දිසාය අට්ඨවීසති අට්ඨවීසති කත්වා අසීති ද්වෙසතානීති චත්තාරි සතානි අසීති ච අප්පනා. ඉති සබ්බානිපි පටිසම්භිදායං වුත්තානි අට්ඨවීසාධිකානි පඤ්ච අප්පනාසතානීති.

ඉති එතාසු අප්පනාසු යස්ස කස්සචි වසෙන මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං භාවෙත්වා අයං යොගාවචරො ‘‘සුඛං සුපතී’’තිආදිනා නයෙන වුත්තෙ එකාදසානිසංසෙ පටිලභති.

258. තත්ථ **සුඛං සුපතීති** යථා සෙසා ජනා සම්පරිවත්තමානා කාකච්ඡමානා දුක්ඛං සුපන්ති, එවං අසුපිත්වා සුඛං සුපති. නිද්දං ඔක්කන්තොපි සමාපත්තිං සමාපන්නො විය හොති.

සුඛං පටිබුජ්ඣතීති යථා අඤ්ඤෙ නිත්ථුනන්තා විජම්භන්තා සම්පරිවත්තන්තා දුක්ඛං පටිබුජ්ඣන්ති, එවං අප්පටිබුජ්ඣිත්වා විකසමානමිව පදුමං සුඛං නිබ්බිකාරං පටිබුජ්ඣති.

න පාපකං සුපිනං පස්සතීති සුපිනං පස්සන්තොපි භද්දකමෙව සුපිනං පස්සති, චෙතියං වන්දන්තො විය පූජං කරොන්තො විය ධම්මං සුණන්තො විය ච හොති. යථා පන අඤ්ඤෙ අත්තානං චොරෙහි සම්පරිවාරිතං විය වාළෙහි උපද්දුතං විය පපාතෙ පතන්තං විය ච පස්සන්ති, එවං පාපකං සුපිනං න පස්සති.

මනුස්සානං පියො හොතීති උරෙ ආමුත්තමුත්තාහාරො විය සීසෙ පිළන්ධමාලා විය ච මනුස්සානං පියො හොති මනාපො.

අමනුස්සානං පියො හොතීති යථෙව මනුස්සානං, එවං අමනුස්සානම්පි පියො හොති විසාඛත්ථෙරො විය.

සො කිර පාටලිපුත්තෙ කුටුම්බියො අහොසි. සො තත්ථෙව වසමානො අස්සොසි ‘‘තම්බපණ්ණිදීපො කිර චෙතියමාලාලඞ්කතො කාසාවපජ්ජොතො ඉච්ඡිතිච්ඡිතට්ඨානෙයෙව එත්ථ සක්කා නිසීදිතුං වා නිපජ්ජිතුං වා උතුසප්පායං සෙනාසනසප්පායං පුග්ගලසප්පායං ධම්මස්සවනසප්පායන්ති සබ්බමෙත්ථ සුලභ’’න්ති.

සො අත්තනො භොගක්ඛන්ධං පුත්තදාරස්ස නියාාදෙත්වා දුස්සන්තෙ බද්ධෙන එකකහාපණෙනෙව ඝරා නික්ඛමිත්වා සමුද්දතීරෙ නාවං උදික්ඛමානො එකමාසං වසි. සො වොහාරකුසලතාය ඉමස්මිං ඨානෙ භණ්ඩං කිණිත්වා අසුකස්මිං වික්කිණන්තො ධම්මිකාය වණිජ්ජාය තෙනෙවන්තරමාසෙන සහස්සං අභිසංහරි. අනුපුබ්බෙන මහාවිහාරං ආගන්ත්වා පබ්බජ්ජං යාචි.

සො පබ්බාජනත්ථාය සීමං නීතො තං සහස්සත්ථවිකං ඔවට්ටිකන්තරෙන භූමියං පාතෙසි. ‘‘කිමෙත’’න්ති ච වුත්තෙ ‘‘කහාපණසහස්සං, භන්තෙ’’ති වත්වා ‘‘උපාසක, පබ්බජිතකාලතො පට්ඨාය න සක්කා විචාරෙතුං, ඉදානෙවෙතං විචාරෙහී’’ති වුත්තෙ ‘‘විසාඛස්ස පබ්බජ්ජට්ඨානමාගතා මා රිත්තහත්ථා ගමිංසූ’’ති මුඤ්චිත්වා සීමාමාළකෙ විප්පකිරිත්වා පබ්බජිත්වා උපසම්පන්නො.

සො පඤ්චවස්සො හුත්වා ද්වෙමාතිකා පගුණා කත්වා පවාරෙත්වා අත්තනො සප්පායං කම්මට්ඨානං ගහෙත්වා එකෙකස්මිං විහාරෙ චත්තාරො මාසෙ කත්වා සමප්පවත්තවාසං වසමානො චරි. එවං චරමානො –

> වනන්තරෙ ඨිතො ථෙරො, විසාඛො ගජ්ජමානකො;
> අත්තනො ගුණමෙසන්තො, ඉමමත්ථං අභාසථ.
>
> ‘‘යාවතා උපසම්පන්නො, යාවතා ඉධ ආගතො;
> එත්ථන්තරෙ ඛලිතං නත්ථි, අහො ලාභා තෙ මාරිසා’’ති.

සො චිත්තලපබ්බතවිහාරං ගච්ඡන්තො ද්වෙධා පථං පත්වා ‘‘අයං නු ඛො මග්ගො උදාහු අය’’න්ති චින්තයන්තො අට්ඨාසි. අථස්ස පබ්බතෙ අධිවත්ථා දෙවතා හත්ථං පසාරෙත්වා ‘‘එස මග්ගො’’ති වත්වා දස්සෙති. සො

චිත්තලපබ්බතවිහාරං ගන්ත්වා තත්ථ චත්තාරො මාසෙ වසිත්වා පච්චූසෙ ගමිස්සාමීති චින්තෙත්වා නිපජ්ජි. චඞ්කමසීසෙ මණිලරුක්ඛෙ අධිවත්ථා දෙවතා සොපානඵලකෙ නිසීදිත්වා පරොදි.

ථෙරො ''කො එසො''ති ආහ. අහං, භන්තෙ, මණිලියාති. කිස්ස රොදසීති? තුම්හාකං ගමනං පටිච්චාති. මයි ඉධ වසන්තෙ තුම්හාකං කො ගුණොති? තුම්හෙසු, භන්තෙ, ඉධ වසන්තෙසු අමනුස්සා අඤ්ඤමඤ්ඤං මෙත්තං පටිලභන්ති, තෙ දානි තුම්හෙසු ගතෙසු කලහං කරිස්සන්ති, දුට්ඨුල්ලම්පි කථයිස්සන්තීති. ථෙරො ''සචෙ මයි ඉධ වසන්තෙ තුම්හාකං ඵාසුවිහාරො හොති, සුන්දර''න්ති වත්වා අඤ්ඤෙපි චත්තාරො මාසෙ තත්ථෙව වසිත්වා පුන තථෙව ගමනචිත්තං උප්පාදෙසි. දෙවතාපි පුන තථෙව පරොදි. එතෙනෙවුපායෙන ථෙරො තත්ථෙව වසිත්වා තත්ථෙව පරිනිබ්බායීති එවං මෙත්තාවිහාරී භික්ඛු අමනුස්සානං පියො හොති.

දෙවතා රක්ඛන්තීති පුත්තමිව මාතාපිතරො දෙවතා රක්ඛන්ති.

නාස්ස අග්ගි වා විසං වා සත්ථං වා කමතීති මෙත්තාවිහාරිස්ස කායෙ උත්තරාය උපාසිකාය විය අග්ගි වා, සංයුත්තභාණකචූළසිවත්ථෙරස්සෙව විසං වා, සංකිච්චසාමණෙරස්සෙව සත්ථං වා න කමති, න පවිසති. නාස්ස කායං විකොපෙතීති වුත්තං හොති. ධෙනුවත්ථුම්පි චෙත්ථ කථයන්ති . එකා කිර ධෙනු වච්ඡකස්ස ඛීරධාරං මුඤ්චමානා අට්ඨාසි. එකො ලුද්දකො තං විජ්ඣිස්සාමීති හත්ථෙන සම්පරිවත්තෙත්වා දීඝදණ්ඩසත්තිං මුඤ්චි. සා තස්සා සරීරං ආහච්ච තාලපණ්ණං විය පවට්ටමානා ගතා, නෙව උපචාරබලෙන, න අප්පනාබලෙන, කෙවලං වච්ඡකෙ බලවපියචිත්තතාය. එවං මහානුභාවා මෙත්තාති.

තුවටං චිත්තං සමාධියතීති මෙත්තාවිහාරිනො ඛිප්පමෙව චිත්තං සමාධියති, නත්ථි තස්ස දන්ධායිතත්තං.

මුඛවණ්ණො විප්පසීදතීති බන්ධනා පවුත්තං තාලපක්කං විය චස්ස විප්පසන්නවණ්ණං මුඛං හොති.

අසම්මූළ්හො කාලඞ්කරොතීති මෙත්තාවිහාරිනො සම්මොහමරණං නාම නත්ථි, අසම්මූළ්හොව නිද්දං ඔක්කමන්තො විය කාලං කරොති.

උත්තරිමප්පටිවිජ්ඣන්තොති මෙත්තාසමාපත්තිතො උත්තරිං අරහත්තං අධිගන්තුං අසක්කොන්තො ඉතො චවිත්වා සුත්තප්පබුද්ධො විය බ්‍රහ්මලොකමුපපජ්ජතීති.

අයං මෙත්තාභාවනායං විත්ථාරකථා.

කරුණාභාවනාකථා

259. කරුණං භාවෙතුකාමෙන පන නික්කරුණතාය ආදීනවං කරුණාය ච ආනිසංසං පච්චවෙක්ඛිත්වා කරුණාභාවනා ආරභිතබ්බා. තඤ්ච පන ආරභන්තෙන පඨමං පියපුග්ගලාදීසු න ආරභිතබ්බා. පියො හි පියට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති. අතිප්පියසහායකො අතිප්පියසහායකට්ඨානෙයෙව. මජ්ඣත්තො මජ්ඣත්තට්ඨානෙයෙව. අප්පියො අප්පියට්ඨානෙයෙව. වෙරී වෙරිට්ඨානෙයෙව තිට්ඨති. ලිඞ්ගවිසභාගකාලකතා අඛෙත්තමෙව.

''කථඤ්ච භික්ඛු කරුණාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං දුග්ගතං දුරූපෙතං දිස්වා කරුණායෙය්‍ය, එවමෙව සබ්බසත්තෙ කරුණාය ඵරතී''ති විභඞ්ගෙ (විභ. 653) පන වුත්තත්තා සබ්බපඨමං තාව කිඤ්චිදෙව කරුණායිතබ්බරූපං පරමකිච්ඡප්පත්තං දුග්ගතං දුරූපෙතං කපණපුරිසං ඡින්නාහාරං කපාලං පුරතො ඨපෙත්වා අනාථසාලාය නිසින්නං හත්ථපාදෙහි පග්ඝරන්තකිමිගණං අට්ටස්සරං කරොන්තං දිස්වා ''කිච්ඡං වතායං සත්තො ආපන්නො, අප්පෙව නාම ඉමම්හා දුක්ඛා මුච්චෙය්‍යා''ති කරුණා පවත්තෙතබ්බා. තං අලභන්තෙන සුඛිතොපි පාපකාරී පුග්ගලො වජ්ඣෙන උපමෙත්වා කරුණායිතබ්බො.

කථං? සෙය්‍යථාපි සහ භණ්ඩෙන ගහිතචොරං ''වධෙථ න''න්ති රඤ්ඤො ආණාය රාජපුරිසා බන්ධිත්වා චතුක්කෙ චතුක්කෙ පහාරසතානි දෙන්තා ආඝාතනං නෙන්ති. තස්ස මනුස්සා ඛාදනීයම්පි භොජනීයම්පි මාලාගන්ධවිලෙපනතම්බුලානිපි දෙන්ති. කිඤ්චාපි සො තානි ඛාදන්තො චෙව පරිභුඤ්ජන්තො ච සුඛිතො භොගසමප්පිතො විය ගච්ඡති, අථ ඛො තං නෙව කොචි ''සුඛිතො අයං මහාභොගො''ති මඤ්ඤති, අඤ්ඤදත්ථු ''අයං වරාකො ඉදානි මරිස්සති, යං යදෙව හි අයං පදං නික්ඛිපති, තෙන තෙන සන්තිකෙ මරණස්ස හොතී''ති තං ජනො කරුණායති. එවමෙව කරුණාකම්මට්ඨානිකෙන භික්ඛුනා සුඛිතොපි පුග්ගලො එවං කරුණායිතබ්බො ''අයං වරාකො කිඤ්චාපි ඉදානි සුඛිතො සුසජ්ජිතො භොගෙ පරිභුඤ්ජති, අථ ඛො තීසු ද්වාරෙසු එකෙනාපි කතස්ස කල්‍යාණකම්මස්ස අභාවා ඉදානි අපායෙසු අනප්පකං දුක්ඛං දොමනස්සං පටිසංවෙදිස්සතී''ති.

එවං තං පුග්ගලං කරුණායිත්වා තතො පරං එතෙනෙව උපායෙන පියපුග්ගලෙ, තතො මජ්ඣත්තෙ, තතො වෙරිම්හීති අනුක්කමෙන කරුණා පවත්තෙතබ්බා. සචෙ පනස්ස පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙරිම්හි පටිඝං උප්පජ්ජති, තං මෙත්තාය වුත්තනයෙනෙව වූපසමෙතබ්බං. යොපි චෙත්ථ කතකුසලො හොති, තම්පි ඤාතිරොගභොගබ්‍යසනාදීනං

අඤ්ඤතරෙන බ්‍යසනෙන සමන්නාගතං දිස්වා වා සුත්වා වා තෙසං අභාවෙපි වට්ටදුක්ඛං අනතික්කන්තත්තා ''දුක්ඛිතොව අය''න්ති එවං සබ්බථාපි කරුණායිත්වා වුත්තනයෙනෙව අත්තනි පියපුග්ගලෙ මජ්ඣත්තෙ වෙරිම්හීති චතූසු ජනෙසු සීමාසම්භෙදං කත්වා තං නිමිත්තං ආසෙවන්තෙන භාවෙන්තෙන බහුලීකරොන්තෙන මෙත්තාය වුත්තනයෙනෙව තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන අප්පනා වඩ්ඪෙතබ්බා.

අඞ්ගුත්තරට්ඨකථායං පන පඨමං වෙරිපුග්ගලො කරුණායිතබ්බො, තස්මිං චිත්තං මුදුං කත්වා දුග්ගතො, තතො පියපුග්ගලො, තතො අත්තාති අයං කමො වුත්තො, සො ''දුග්ගතං දුරුපෙත''න්ති පාළියා න සමෙති, තස්මා වුත්තනයෙනෙවෙත්ථ භාවනමාරභිත්වා සීමාසම්භෙදං කත්වා අප්පනා වඩ්ඪෙතබ්බා. තතො පරං ''පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා සත්තහාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා''ති අයං විකුබ්බනා, ''සුඛං සුපතී''තිආදයො ආනිසංසා ච මෙත්තායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

අයං කරුණාභාවනාය විත්ථාරකථා.

මුදිතාභාවනාකථා

260. මුදිතාභාවනං ආරභන්තෙනාපි න පඨමං පියපුග්ගලාදීසු ආරභිතබ්බා. න හි පියො පියභාවමත්තෙනෙව මුදිතාය පදට්ඨානං හොති, පගෙව මජ්ඣත්තවෙරිනො. ලිඞ්ගවිසභාගකාලකතා අඛෙත්තමෙව.

අතිප්පියසහායකො පන සියා පදට්ඨානං, යො අට්ඨකථායං සොණ්ඩසහායොති වුත්තො. සො හි මුදිතමුදිතොව හොති, පඨමං හසිත්වා පච්ඡා කථෙති, තස්මා සො වා පඨමං මුදිතාය ඵරිතබ්බො. පියපුග්ගලං වා සුඛිතං සජ්ජිතං මොදමානං දිස්වා වා සුත්වා වා ''මොදති වතායං සත්තො, අහො සාධු අහො සුට්ඨූ''ති මුදිතා උප්පාදෙතබ්බා. ඉමමෙව හි අත්ථවසං පටිච්ච විභඞ්ගෙ (විභ. 663) වුත්තං ''කථඤ්ච භික්ඛු මුදිතාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං පියං මනාපං දිස්වා මුදිතො අස්ස, එවමෙව සබ්බසත්තෙ මුදිතාය ඵරතී''ති.

සචෙපිස්ස සො සොණ්ඩසහායො වා පියපුග්ගලො වා අතීතෙ සුඛිතො අහොසි, සම්පති පන දුග්ගතො දුරුපෙතො, අතීතමෙව චස්ස සුඛිතභාවං අනුස්සරිත්වා ''එස අතීතෙ එවං මහාභොගො මහාපරිවාරො නිච්චප්පමුදිතො අහොසී''ති තමෙවස්ස මුදිතාකාරං ගහෙත්වා මුදිතා උප්පාදෙතබ්බා ''අනාගතෙ වා පන පුන තං සම්පත්තිං ලභිත්වා හත්ථික්ඛන්ධඅස්සපිට්ඨිසුවණ්ණසිවිකාදීහි විචරිස්සතී''ති අනාගතම්පිස්ස මුදිතාකාරං ගහෙත්වා මුදිතා උප්පාදෙතබ්බා.

එවං පියපුග්ගලෙ මුදිතං උප්පාදෙත්වා අථ මජ්ඣත්තෙ තතො වෙරිම්හීති අනුක්කමෙන මුදිතා පවත්තෙතබ්බා. අප්පනා වඩ්ඪෙතබ්බා. සචෙ පනස්ස පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙරිම්හි පටිඝං උප්පජ්ජති, තං මෙත්තායං වුත්තනයෙනෙව වූපසමෙත්වා ''ඉමෙසු ච තීසු අත්තනි චා''ති චතූසු ජනෙසු සමචිත්තතාය සීමාසම්භෙදං කත්වා තං නිමිත්තං ආසෙවන්තෙන භාවෙන්තෙන බහුලීකරොන්තෙන මෙත්තායං වුත්තනයෙනෙව තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙනෙව අප්පනා වඩ්ඪෙතබ්බා. තතො පරං ''පඤ්චහාකාරෙහි අනොධිසොඵරණා සත්තහාකාරෙහි ඔධිසොඵරණා දසහාකාරෙහි දිසාඵරණා''ති අයං විකුබ්බනා, ''සුඛං සුපතී''තිආදයො ආනිසංසා ච මෙත්තායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බාති.

අයං මුදිතාභාවනාය විත්ථාරකථා.

උපෙක්ඛාභාවනාකථා

261. උපෙක්ඛාභාවනං භාවෙතුකාමෙන පන මෙත්තාදීසු පටිලද්ධතිකචතුක්කජ්ඣානෙන පගුණතතියජ්ඣානා වුට්ඨාය ''සුඛිතා හොන්තූ''තිආදිවසෙන සත්තකෙලායනමනසිකාරයුත්තත්තා, පටිඝානුනයසමීපචාරිත්තා, සොමනස්සයොගෙන ඔළාරිකත්තා ච පුරිමාසු ආදීනවං, සන්තසභාවත්තා උපෙක්ඛාය ආනිසංසඤ්ච දිස්වා ය්වාස්ස පකතිමජ්ඣත්තො පුග්ගලො, තං අජ්ඣුපෙක්ඛිත්වා උපෙක්ඛා උප්පාදෙතබ්බා. තතො පියපුග්ගලාදීසු. වුත්තඤ්හෙතං ''කථඤ්ච භික්ඛු උපෙක්ඛාසහගතෙන චෙතසා එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති? සෙය්‍යථාපි නාම එකං පුග්ගලං නෙව මනාපං න අමනාපං දිස්වා උපෙක්ඛකො අස්ස, එවමෙව සබ්බෙ සත්තෙ උපෙක්ඛාය ඵරතී''ති (විභ. 673).

තස්මා වුත්තනයෙන මජ්ඣත්තපුග්ගලෙ උපෙක්ඛං උප්පාදෙත්වා අථ පියපුග්ගලෙ, තතො සොණ්ඩසහායකෙ, තතො වෙරිම්හීති එවං ''ඉමෙසු ච තීසු අත්තනි චා''ති සබ්බත්ථ මජ්ඣත්තවසෙන සීමාසම්භෙදං කත්වා තං නිමිත්තං ආසෙවිතබ්බං භාවෙතබ්බං බහුලීකාතබ්බං. තස්සෙවං කරොතො පථවීකසිණෙ වුත්තනයෙනෙව චතුත්ථජ්ඣානං උප්පජ්ජති.

කිං පනෙතං පථවීකසිණාදීසු උප්පන්නතතියජ්ඣානස්සාපි උප්පජ්ජතීති? නුප්පජ්ජති. කස්මා? ආරම්මණවිසභාගතාය. මෙත්තාදීසු උප්පන්නතතියජ්ඣානස්සෙව පන උප්පජ්ජති, ආරම්මණසභාගතායාති. තතො පරං පන විකුබ්බනා ච ආනිසංසපටිලාභො ච මෙත්තායං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බොති.

අයං උපෙක්ඛාභාවනාය විත්ථාරකථා.

පකිණ්ණකකථා

262. බ්‍රහ්මුත්තමෙන කථිතෙ, බ්‍රහ්මවිහාරෙ ඉමෙ ඉති විදිත්වා;
භියො එතෙසු අයං, පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

එතාසු හි මෙත්තාකරුණාමුදිතාඋපෙක්ඛාසු **අත්ථතො** තාව මෙජ්ජතීති **මෙත්තා,** සිනිය්හතීති අත්ථො. මිත්තෙ වා භවා, මිත්තස්ස වා එසා පවත්තීතිපි **මෙත්තා**. පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං හදයකම්පනං කරොතීති **කරුණා**. කිණාති වා පරදුක්ඛං හිංසති විනාසෙතීති **කරුණා**. කිරියති වා දුක්ඛිතෙසු ඵරණවසෙන පසාරියතීති **කරුණා**. මොදන්ති තාය තංසමඞ්ගිනො, සයං වා මොදති, මොදනමත්තමෙව වා තන්ති **මුදිතා**. ''අවෙරා හොන්තූ''තිආදිබ්‍යාපාරප්පහානෙන මජ්ඣත්තභාවූපගමනෙන ච උපෙක්ඛතීති **උපෙක්ඛා**.

263. **ලක්ඛණාදිතො** පනෙත්ථ හිතාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **මෙත්තා,** හිතූපසංහාරරසා, ආඝාතවිනයපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා. බ්‍යාපාදූපසමො එතිස්සා සම්පත්ති, සිනෙහසම්භවො විපත්ති. දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **කරුණා,** පරදුක්ඛාසහනරසා, අවිහිංසාපච්චුපට්ඨානා, දුක්ඛාභිභූතානං අනාථභාවදස්සනපදට්ඨානා. විහිංසූපසමො තස්සා සම්පත්ති, සොකසම්භවො විපත්ති. පමොදනලක්ඛණා **මුදිතා,** අනිස්සායනරසා, අරතිවිඝාතපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං සම්පත්තිදස්සනපදට්ඨානා. අරතිවූපසමො තස්සා සම්පත්ති, පහාසසම්භවො විපත්ති. සත්තෙසු මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා **උපෙක්ඛා,** සත්තෙසු සමභාවදස්සනරසා, පටිඝානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා, ''කම්මස්සකා සත්තා, තෙ කස්ස රුචියා සුඛිතා වා භවිස්සන්ති, දුක්ඛතො වා මුච්චිස්සන්ති, පත්තසම්පත්තිතො වා න පරිහායිස්සන්තී''ති එවං පවත්තකම්මස්සකතාදස්සනපදට්ඨානා. පටිඝානුනයවූපසමො තස්සා සම්පත්ති, ගෙහසිතාය අඤ්ඤාණුපෙක්ඛාය සම්භවො විපත්ති.

264. චතුන්නම්පි පනෙතෙසං බ්‍රහ්මවිහාරානං විපස්සනාසුඛඤ්චෙව භවසම්පත්ති ච **සාධාරණප්පයොජනං** . බ්‍යාපාදාදිපටිඝාතො **ආවෙණිකං**. බ්‍යාපාදපටිඝාතප්පයොජනා හෙත්ථ මෙත්තා. විහිංසාඅරතිරාගපටිඝාතප්පයොජනා ඉතරා. වුත්තම්පි චෙතං –

''නිස්සරණඤ්හෙතං, ආවුසො, බ්‍යාපාදස්ස යදිදං මෙත්තා චෙතොවිමුත්ති. නිස්සරණඤ්හෙතං, ආවුසො, විහෙසාය යදිදං කරුණා චෙතොවිමුත්ති. නිස්සරණඤ්හෙතං, ආවුසො, අරතියා යදිදං මුදිතා චෙතොවිමුත්ති. නිස්සරණඤ්හෙතං, ආවුසො, රාගස්ස යදිදං උපෙක්ඛා චෙතොවිමුත්තී''ති (දී. නි. 3.326; අ. නි. 6.13).

265. එකෙකස්ස චෙත්ථ ආසන්නදූරවසෙන **ද්වෙ ද්වෙ පච්චත්ථිකා. මෙත්තාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස** හි සමීපචාරො විය පුරිසස්ස සපත්තො ගුණදස්සනසභාගතාය රාගො ආසන්නපච්චත්ථිකො, සො ලහුං ඔතාරං ලභති, තස්මා තතො සුට්ඨු මෙත්තා රක්ඛිතබ්බා. පබ්බතාදිගහනනිස්සිතො විය පුරිසස්ස සපත්තො සභාගවිසභාගතාය බ්‍යාපාදො දූරපච්චත්ථිකො, තස්මා තතො නිබ්භයෙන මෙත්තායිතබ්බං. මෙත්තායිස්සති ච නාම, කොපඤ්ච කරිස්සතීති අට්ඨානමෙතං.

කරුණාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස ''චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං කන්තානං මනාපානං මනොරමානං ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං අප්පටිලාභං වා අප්පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති දොමනස්සං, යං එවරූපං දොමනස්සං, ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං දොමනස්ස''න්තිආදිනා (ම. නි. 3.307) නයෙන ආගතං ගෙහසිතං දොමනස්සං විපත්තිදස්සනසභාගතාය ආසන්නපච්චත්ථිකං. සභාගවිසභාගතාය විහිංසා දූරපච්චත්ථිකා . තස්මා තතො නිබ්භයෙන කරුණායිතබ්බං. කරුණඤ්ච නාම කරිස්සති, පාණිආදීහි ච විහෙඨිස්සතීති අට්ඨානමෙතං.

මුදිතාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස ''චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යානං රූපානං ඉට්ඨානං…පෙ…. ලොකාමිසපටිසංයුත්තානං පටිලාභං වා පටිලාභතො සමනුපස්සතො පුබ්බෙ වා පටිලද්ධපුබ්බං අතීතං නිරුද්ධං විපරිණතං සමනුස්සරතො උප්පජ්ජති සොමනස්සං, යං එවරූපං සොමනස්සං, ඉදං වුච්චති ගෙහසිතං සොමනස්ස''න්තිආදිනා (ම. නි. 3.306) නයෙන ආගතං ගෙහසිතං සොමනස්සං සම්පත්තිදස්සනසභාගතාය ආසන්නපච්චත්ථිකං, සභාගවිසභාගතාය අරති දූරපච්චත්ථිකා. තස්මා තතො නිබ්භයෙන මුදිතා භාවෙතබ්බා. මුදිතො ච නාම භවිස්සති, පන්තසෙනාසනෙසු ච අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු වා උක්කණ්ඨිස්සතීති අට්ඨානමෙතං.

උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරස්ස පන ''චක්ඛුනා රූපං දිස්වා උප්පජ්ජති උපෙක්ඛා බාලස්ස මූළ්හස්ස පුථුජ්ජනස්ස අනොධිජිනස්ස අවිපාකජිනස්ස අනාදීනවදස්සාවිනො අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස යා එවරූපා උපෙක්ඛා, රූපං සා නාතිවත්තති. තස්මා සා උපෙක්ඛා ගෙහසිතාති වුච්චතී''තිආදිනා (ම. නි. 3.308) නයෙන ආගතා ගෙහසිතා අඤ්ඤාණුපෙක්ඛා දොසගුණාවිචාරණවසෙන සභාගත්තා ආසන්නපච්චත්ථිකා. සභාගවිසභාගතාය රාගපටිඝා දූරපච්චත්ථිකා. තස්මා තතො නිබ්භයෙන උපෙක්ඛිතබ්බං. උපෙක්ඛිස්සති ච නාම, රජ්ජිස්සති ච පටිහඤ්ඤිස්සති චාති අට්ඨානමෙතං.

266. සබ්බෙසම්පි ච එතෙසං කත්තුකාමතා ඡන්දො **ආදි,** නීවරණාදිවික්ඛම්භනං **මජ්ඣං,** අප්පනා **පරියොසානං.** පඤ්ඤත්තිධම්මවසෙන එකො වා සත්තො අනෙකෙ වා සත්තා **ආරම්මණං.** උපචාරෙ වා අප්පනාය වා පත්තාය ආරම්මණවඩ්ඪනං.

තත්‍රායං වඩ්ඪනක්කමො, යථා හි කුසලො කස්සකො කසිතබ්බට්ඨානං පරිච්ඡින්දිත්වා කසති, එවං පඨමමෙව එකමාවාසං පරිච්ඡින්දිත්වා තත්ථ සත්තෙසු ඉමස්මිං ආවාසෙ සත්තා අවෙරා හොන්තූතිආදිනා නයෙන මෙත්තා භාවෙතබ්බා. තත්ථ චිත්තං මුදුං කම්මනියං කත්වා ද්වෙ ආවාසා පරිච්ඡින්දිතබ්බා. තතො අනුක්කමෙන තයො, චත්තාරො, පඤ්ච, ඡ, සත්ත, අට්ඨ, නව, දස, එකා රච්ඡා, උපඩ්ඪගාමො, ගාමො, ජනපදො, රජ්ජං, එකා දිසාති එවං යාව එකං චක්කවාළං, තතො වා පන භියෙයා තත්ථ තත්ථ සත්තෙසු මෙත්තා භාවෙතබ්බා. තථා කරුණාදයොති අයමෙත්ථ ආරම්මණවඩ්ඪනක්කමො.

267. යථා පන කසිණානං නිස්සන්දො ආරුප්පා, සමාධිනිස්සන්දො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං, විපස්සනානිස්සන්දො ඵලසමාපත්ති, සමථවිපස්සනානිස්සන්දො නිරොධසමාපත්ති, එවං පුරිමබ්‍රහ්මවිහාරත්තයනිස්සන්දො එත්ථ උපෙක්ඛාබ්‍රහ්මවිහාරො. යථා හි ථම්භෙ අනුස්සාපෙත්වා තුලාසඞ්ඝාටං අනාරොපෙත්වා න සක්කා ආකාසෙ කූටගොපානසියො ඨපෙතුං, එවං පුරිමෙසු තතියජ්ඣානං විනා න සක්කා චතුත්ථං භාවෙතුන්ති.

268. එත්ථ සියා, කස්මා පනෙතා මෙත්තාකරුණාමුදිතාඋපෙක්ඛා බ්‍රහ්මවිහාරාති වුච්චන්ති? කස්මා ච චතස්සොව? කො ච එතාසං කමො, අභිධම්මෙ ච කස්මා අප්පමඤ්ඤාති වුත්තාති? වුච්චතෙ, සෙට්ඨට්ඨෙන තාව නිද්දොසභාවෙන චෙත්ථ බ්‍රහ්මවිහාරතා වෙදිතබ්බා. සත්තෙසු සම්මාපටිපත්තිභාවෙන හි සෙට්ඨා එතෙ විහාරා. යථා ච බ්‍රහ්මානො නිද්දොසචිත්තා විහරන්ති, එවං එතෙහි සම්පයුත්තා යොගිනො බ්‍රහ්මසමා හුත්වා විහරන්තීති සෙට්ඨට්ඨෙන නිද්දොසභාවෙන ච බ්‍රහ්මවිහාරාති වුච්චන්ති.

269. කස්මා ච චතස්සොවාතිආදි පඤ්හස්ස පන ඉදං විස්සජ්ජනං.

> විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සො,
> හිතාදිආකාරවසා පනාසං;
> කමො පවත්තන්ති ච අප්පමාණෙ,
> තා ගොචරෙ යෙන තදප්පමඤ්ඤා.

එතාසු හි යස්මා මෙත්තා බ්‍යාපාදබහුලස්ස, කරුණා විහෙසාබහුලස්ස, මුදිතා අරතිබහුලස්ස, උපෙක්ඛා රාගබහුලස්ස විසුද්ධිමග්ගො. යස්මා ච හිතූපසංහාරඅහිතාපනයනසම්පත්තිමොදනඅනාභොගවසෙන චතුබ්බිධොයෙව සත්තෙසු මනසිකාරො. යස්මා ච යථා මාතා දහරගිලානයොබ්බනප්පත්තසකිච්චපසුතෙසු චතූසු පුත්තෙසු දහරස්ස අභිවුඩ්ඪිකාමා හොති, ගිලානස්ස ගෙලඤ්ඤාපනයනකාමා, යොබ්බනප්පත්තස්ස යොබ්බනසම්පත්තියා චිරට්ඨිතිකාමා, සකකිච්චපසුතස්ස කිස්මිඤ්චි පරියායෙ අබ්‍යාවටා හොති, තථා අප්පමඤ්ඤාවිහාරිකෙනාපි සබ්බසත්තෙසු මෙත්තාදිවසෙන භවිතබ්බං. තස්මා ඉතො විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සොව අප්පමඤ්ඤා.

යස්මා චතස්සොපෙතා භාවෙතුකාමෙන පඨමං හිතාකාරප්පවත්තිවසෙන සත්තෙසු පටිපජ්ජිතබ්බං, හිතාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා ච මෙත්තා. තතො එවං පත්ථිතහිතානං සත්තානං දුක්ඛාභිභවං දිස්වා වා සුත්වා වා සම්භාවෙත්වා වා දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තිවසෙන, දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා ච කරුණා. අථෙවං පත්ථිතහිතානං පත්ථිතදුක්ඛාපගමානඤ්ච නෙසං සම්පත්තිං දිස්වා සම්පත්තිපමොදනවසෙන, පමොදනලක්ඛණා ච මුදිතා. තතො පරං පන කත්තබ්බාභාවතො අජ්ඣුපෙක්ඛකත්තසඞ්ඛාතෙන මජ්ඣත්තාකාරෙන පටිපජ්ජිතබ්බං, මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා ච උපෙක්ඛා . තස්මා ඉතො හිතාදිආකාරවසා පනාසං පඨමං මෙත්තා වුත්තා, අථ කරුණා මුදිතා උපෙක්ඛාති අයං කමො වෙදිතබ්බො.

යස්මා පන සබ්බාපෙතා අප්පමාණෙ ගොචරෙ පවත්තන්ති. අප්පමාණා හි සත්තා එතාසං ගොචරභූතා. එකසත්තස්සාපි ච එත්තකෙ පදෙසෙ මෙත්තාදයො භාවෙතබ්බාති එවං පමාණං අගහෙත්වා සකලඵරණවසෙනෙව පවත්තාති. තෙන වුත්තං –

> විසුද්ධිමග්ගාදිවසා චතස්සො,
> හිතාදිආකාරවසා පනාසං;
> කමො පවත්තන්ති ච අප්පමාණෙ,
> තා ගොචරෙ යෙන තදප්පමඤ්ඤාති.

270. එවං අප්පමාණගොචරතාය එකලක්ඛණාසු චාපි එතාසු පුරිමා තිස්සො තිකචතුක්කජ්ඣානිකාව හොන්ති. කස්මා? සොමනස්සාවිප්පයොගතො. කස්මා පනායං සොමනස්සෙන අවිප්පයොගොති? දොමනස්සසමුට්ඨිතානං

බ්‍යාපාදාදීනං නිස්සරණත්තා. පච්ඡිමා පන අවසෙසඑකජ්ඣානිකාව. කස්මා? උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයොගතො. න හි සත්තෙසු මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තා බ්‍රහ්මවිහාරුපෙක්ඛා උපෙක්ඛාවෙදනං විනා වත්තතීති.

271. යො පනෙවං වදෙය්‍ය ‘‘යස්මා භගවතා අට්ඨකනිපාතෙ චතූසුපි අප්පමඤ්ඤාසු අවිසෙසෙන වුත්තං ‘තතො ත්වං භික්ඛු ඉමං සමාධිං සවිතක්කම්පි සවිචාරං භාවෙය්‍යාසි, අවිතක්කම්පි විචාරමත්තං භාවෙය්‍යාසි, අවිතක්කම්පි අවිචාරං භාවෙය්‍යාසි, සප්පීතිකම්පි භාවෙය්‍යාසි, නිප්පීතිකම්පි භාවෙය්‍යාසි, සාතසහගතම්පි භාවෙය්‍යාසි, උපෙක්ඛාසහගතම්පි භාවෙය්‍යාසී’ති (අ. නි. 8.63), තස්මා චතස්සො අප්පමඤ්ඤා චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානිකා’’ති. සො මාහෙවන්තිස්ස වචනීයො. එවඤ්හි සති කායානුපස්සනාදයොපි චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානිකා සියුං, වෙදනාදීසු ච පඨමජ්ඣානම්පි නත්ථි, පගෙව දුතියාදීනි. තස්මා බ්‍යඤ්ජනච්ඡායාමත්තං ගහෙත්වා මා භගවන්තං අබ්භාචික්ඛි, ගම්භීරඤ්හි බුද්ධවචනං, තං ආචරියෙ පයිරුපාසිත්වා අධිප්පායතො ගහෙතබ්බං.

272. අයඤ්හි තත්‍රාධිප්පායො – ‘‘සාධු මෙ, භන්තෙ, භගවා සංඛිත්තෙන ධම්මං දෙසෙතු, යමහං භගවතො ධම්මං සුත්වා එකො වූපකට්ඨො අප්පමත්තො ආතාපී පහිතත්තො විහරෙය්‍ය’’න්ති එවං ආයාචිතධම්මදෙසනං කිර තං භික්ඛුං යස්මා සො පුබ්බෙපි ධම්මං සුත්වා තත්ථෙව වසති, න සමණධම්මං කාතුං ගච්ඡති, තස්මා නං භගවා ‘‘එවමෙව පනිධෙකච්චෙ මොඝපුරිසා මමඤ්ඤෙව අජ්ඣෙසන්ති, ධම්මෙ ච භාසිතෙ මමඤ්ඤෙව අනුබන්ධිතබ්බං මඤ්ඤන්තී’’ති අපසාදෙත්වා පුන යස්මා සො අරහත්තස්ස උපනිස්සයසම්පන්නො, තස්මා නං ඔවදන්තො ආහ – ‘‘තස්මාතිහ තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං, අජ්ඣත්තං මෙ චිත්තං ඨිතං භවිස්සති සුසණ්ඨිතං, න චුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා චිත්තං පරියාදාය ඨස්සන්තීති. එවඤ්හි තෙ භික්ඛු සික්ඛිතබ්බ’’න්ති.

ඉමිනා පනස්ස ඔවාදෙන නියකජ්ඣත්තවසෙන චිත්තෙකග්ගතාමත්තො මූලසමාධි වුත්තො. තතො ‘‘එත්තකෙනෙව සන්තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වා එවං සො එව සමාධි වඩ්ඪෙතබ්බො’’ති දස්සෙතුං ‘‘යතො ඛො තෙ භික්ඛු අජ්ඣත්තං චිත්තං ඨිතං හොති සුසණ්ඨිතං, න චුප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨන්ති. තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං මෙත්තා මෙ චෙතොවිමුත්ති භාවිතා භවිස්සති බහුලීකතා යානිකතා වත්ථුකතා අනුට්ඨිතා පරිචිතා සුසමාරද්ධාති. එවඤ්හි තෙ භික්ඛු සික්ඛිතබ්බ’’න්ති එවමස්ස මෙත්තාවසෙන භාවනං වත්වා පුන ‘‘යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලීකතො, තතො ත්වං භික්ඛු ඉමං මූලසමාධිං සවිතක්කම්පි සවිචාරං භාවෙය්‍යාසි…පෙ…. උපෙක්ඛාසහගතම්පි භාවෙය්‍යාසී’’ති වුත්තං.

තස්සත්ථො – යදා තෙ භික්ඛු අයං මූලසමාධි එවං මෙත්තාවසෙන භාවිතො හොති, තදා ත්වං තාවතකෙනාපි තුට්ඨිං අනාපජ්ජිත්වාව ඉමං මූලසමාධිං අඤ්ඤෙසුපි ආරම්මණෙසු චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානානි පාපයමානො සවිතක්කම්පි සවිචාරන්තිආදිනා නයෙන භාවෙය්‍යාසීති.

එවං වත්වා ච පුන කරුණාදිඅවසෙසබ්‍රහ්මවිහාරපුබ්බඞ්ගමම්පිස්ස අඤ්ඤෙසු ආරම්මණෙසු චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානවසෙන භාවනං කරෙය්‍යාසීති දස්සෙන්තො ‘‘යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලීකතො. තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං කරුණා මෙ චෙතොවිමුත්තී’’තිආදිමාහ.

එවං මෙත්තාදිපුබ්බඞ්ගමං චතුක්කපඤ්චකජ්ඣානවසෙන භාවනං දස්සෙත්වා පුන කායානුපස්සනාදිපුබ්බඞ්ගමං දස්සෙතුං ‘‘යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො හොති බහුලීකතො, තතො තෙ භික්ඛු එවං සික්ඛිතබ්බං කායෙ කායානුපස්සී විහරිස්සාමී’’ති ආදිං වත්වා ‘‘යතො ඛො තෙ භික්ඛු අයං සමාධි එවං භාවිතො භවිස්සති සුභාවිතො, තතො ත්වං භික්ඛු යෙන යෙනෙව ගග්ඡසි, ඵාසුඤ්ඤෙව ගග්ඡසි, යත්ථ යත්ථෙව ඨස්සසි, ඵාසුඤ්ඤෙව ඨස්සසි, යත්ථ යත්ථෙව නිසීදිස්සසි, ඵාසුඤ්ඤෙව නිසීදිස්සසි, යත්ථ යත්ථෙව සෙය්‍යං කප්පෙස්සසි, ඵාසුඤ්ඤෙව සෙය්‍යං කප්පෙස්සසී’’ති අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං සමාපෙසි. තස්මා තිකචතුක්කජ්ඣානිකාව මෙත්තාදයො, උපෙක්ඛා පන අවසෙසඑකජ්ඣානිකාවාති වෙදිතබ්බා. තථෙව ච අභිධම්මෙ (ධ. ස. 251 ආදයො; විභ. 673 ආදයො) විභත්තාති.

273. එවං තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන චෙව අවසෙසඑකජ්ඣානවසෙන ච ද්විධා ඨිතානම්පි එතාසං සුභපරමාදිවසෙන අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසො ආනුභාවවිසෙසො වෙදිතබ්බො. **හලිද්දවසනසුත්තස්මිං** හි එතා සුභපරමාදිභාවෙන විසෙසෙත්වා වුත්තා. යථාහ – ‘‘සුභපරමාහං, භික්ඛවෙ, මෙත්තං චෙතොවිමුත්තිං වදාමි. ආකාසානඤ්චායතනපරමාහං, භික්ඛවෙ, කරුණං චෙතොවිමුත්තිං වදාමි. විඤ්ඤාණඤ්චායතනපරමාහං, භික්ඛවෙ, මුදිතං චෙතොවිමුත්තිං වදාමි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමාහං, භික්ඛවෙ, උපෙක්ඛං චෙතොවිමුත්තිං වදාමී’’ති (සං. නි. 5.235).

කස්මා පනෙතා එවං වුත්තාති? තස්ස තස්ස උපනිස්සයත්තා. මෙත්තාවිහාරිස්ස හි සත්තා අප්පටිකූලා හොන්ති. අථස්ස අප්පටිකූලපරිචයා අප්පටිකූලෙසු පරිසුද්ධවණ්ණෙසු නීලාදීසු චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. ඉති මෙත්තා සුභවිමොක්ඛස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා **සුභපරමාති** වුත්තා.

කරුණාවිහාරිස්ස පන දණ්ඩාභිඝාතාදිරූපනිමිත්තං පත්තදුක්ඛං සමනුපස්සන්තස්ස කරුණාය පවත්තිසම්භවතො රූපෙ ආදීනවො පරිවිදිතො හොති. අථස්ස පරිවිදිතරූපාදීනවත්තා පථවීකසිණාදීසු අඤ්ඤතරං උග්ඝාටෙත්වා

රූපනිස්සරණෙ ආකාසෙ චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. ඉති කරුණා ආකාසානඤ්චායතනස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා **ආකාසානඤ්චායතනපරමා**ති වුත්තා.

මුදිතාවිහාරිස්ස පන තෙන තෙන පාමොජ්ජකාරණෙන උප්පන්නපාමොජ්ජසත්තානං විඤ්ඤාණං සමනුපස්සන්තස්ස මුදිතාය පවත්තිසම්භවතො විඤ්ඤාණග්ගහණපරිචිතං චිත්තං හොති. අථස්ස අනුක්කමාධිගතං ආකාසානඤ්චායතනං අතික්කම්ම ආකාසනිමිත්තගොචරෙ විඤ්ඤාණෙ චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දතීති මුදිතා විඤ්ඤාණඤ්චායතනස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා **විඤ්ඤාණඤ්චායතනපරමා**ති වුත්තා.

උපෙක්ඛාවිහාරිස්ස පන ''සත්තා සුඛිතා වා හොන්තු දුක්ඛතො වා විමුච්චන්තු, සම්පත්තසුඛතො වා මා විමුච්චන්තූ''ති ආභොගාභාවතො සුඛදුක්ඛාදිපරමත්ථගාහවිමුඛභාවතො අවිජ්ජමානග්ගහණදුක්ඛං චිත්තං හොති. අථස්ස පරමත්ථගාහතො විමුඛභාවපරිචිතචිත්තස්ස පරමත්ථතො අවිජ්ජමානග්ගහණදුක්ඛචිත්තස්ස ච අනුක්කමාධිගතං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම සභාවතො අවිජ්ජමානෙ පරමත්ථභූතස්ස විඤ්ඤාණස්ස අභාවෙ චිත්තං උපසංහරතො අප්පකසිරෙනෙව තත්ථ චිත්තං පක්ඛන්දති. ඉති උපෙක්ඛා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනස්ස උපනිස්සයො හොති, න තතො පරං, තස්මා **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනපරමා**ති වුත්තාති.

274. එවං සුභපරමාදිවසෙන එතාසං ආනුභාවං විදිත්වා පුන සබ්බාපෙතා **දානාදීනං සබ්බකල්‍යාණධම්මානං පරිපූරිකා**ති වෙදිතබ්බා. සත්තෙසු හි හිතජ්ඣාසයතාය සත්තානං දුක්ඛාසහනතාය, පත්තසම්පත්තිවිසෙසානං චිරට්ඨිතිකාමතාය, සබ්බසත්තෙසු ච පක්ඛපාතාභාවෙන සමප්පවත්තචිත්තා මහාසත්තා ''ඉමස්ස දාතබ්බං, ඉමස්ස න දාතබ්බ''න්ති විභාගං අකත්වා සබ්බසත්තානං සුඛනිදානං දානං දෙන්ති. තෙසං උපඝාතං පරිවජ්ජයන්තා සීලං සමාදියන්ති. සීලපරිපූරණත්ථං නෙක්ඛම්මං භජන්ති. සත්තානං හිතාහිතෙසු අසම්මොහත්ථාය පඤ්ඤං පරියොදපෙන්ති. සත්තානං හිතසුඛත්ථාය නිච්චං වීරියමාරභන්ති. උත්තමවීරියවසෙන වීරභාවං පත්තාපි ච සත්තානං නානප්පකාරකං අපරාධං ඛමන්ති. ''ඉදං වො දස්සාම කරිස්සාමා''ති කතං පටිඤ්ඤං න විසංවාදෙන්ති. තෙසං හිතසුඛාය අවිචලාධිට්ඨානා හොන්ති. තෙසු අචලාය මෙත්තාය පුබ්බකාරිනො හොන්ති. උපෙක්ඛාය පච්චුපකාරං නාසීසන්තීති එවං පාරමියො පූරෙත්වා යාව දසබලචතුවෙසාරජ්ජඡඅසාධාරණඤාණඅට්ඨාරසබුද්ධධම්මප්පභෙදෙ සබ්බෙපි කල්‍යාණධම්මෙ පරිපූරෙන්තීති එවං දානාදිසබ්බකල්‍යාණධම්මපරිපූරිකා එතාව හොන්තීති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො නාම

නවමො පරිච්ඡෙදො.

10. ආරුප්පනිද්දෙසො

පඨමාරුප්පවණ්ණනා

275. බ්‍රහ්මවිහාරානන්තරං උද්දිට්ඨෙසු පන චතූසු ආරුප්පෙසු ආකාසානඤ්චායතනං තාව භාවෙතුකාමො ‘‘දිස්සන්තෙ ඛො පන රූපාධිකරණං දණ්ඩාදානසත්ථාදානකලහවිග්ගහවිවාදා, නත්ථි ඛො පනෙතං සබ්බසො ආරුප්පෙති. සො ඉති පටිසඞ්ඛාය රූපානංයෙව නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො හොතී’’ති (ම. නි. 2.103) වචනතො එතෙසං දණ්ඩාදානාදීනඤ්චෙව චක්ඛුසොතරොගාදීනඤ්ච ආබාධසහස්සානං වසෙන කරජරූපෙ ආදීනවං දිස්වා තස්ස සමතික්කමාය ඨපෙත්වා පරිච්ඡින්නාකාසකසිණං නවසු පථවීකසිණාදීසු අඤ්ඤතරස්මිං චතුත්ථජ්ඣානං උප්පාදෙති.

තස්ස කිඤ්චාපි රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානවසෙන කරජරූපං අතික්කන්තං හොති, අථ ඛො කසිණරූපම්පි යස්මා තප්පටිභාගමෙව, තස්මා තම්පි සමතික්කමිතුකාමො හොති. කථං? යථා අහිභීරුකො පුරිසො අරඤ්ඤෙ සප්පෙන අනුබද්ධො වෙගෙන පලායිත්වා පලාතට්ඨානෙ ලෙඛාචිත්තං තාලපණ්ණං වා වල්ලිං වා රජ්ජුං වා ඵලිතාය වා පන පථවියා ඵලිතන්තරං දිස්වා භායතෙව උත්තසතෙව, නෙව නං දක්ඛිතුකාමො හොති. යථා ච අනත්ථකාරිනා වෙරිපුරිසෙන සද්ධිං එකගාමෙ වසමානො පුරිසො තෙන වධබන්ධගෙහඣාපනාදීහි උපද්දුතො අඤ්ඤං ගාමං වසනත්ථාය ගන්ත්වා තත්‍රාපි වෙරිනා සමානරූපසද්දසමුදාචාරං පුරිසං දිස්වා භායතෙව උත්තසතෙව, නෙව නං දක්ඛිතුකාමො හොති.

තත්‍රිදං ඔපම්මසංසන්දනං – තෙසං හි පුරිසානං අහිනා වෙරිනා වා උපද්දුතකාලො විය භික්ඛුනො ආරම්මණවසෙන කරජරූපසමඞ්ගිකාලො. තෙසං වෙගෙන පලායනඅඤ්ඤගාමගමනානි විය භික්ඛුනො රූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානවසෙන කරජරූපසමතික්කමනකාලො. තෙසං පලාතට්ඨානෙ ච අඤ්ඤගාමෙ ච ලෙඛාචිත්තතාලපණ්ණාදීනි චෙව වෙරිසදිසං පුරිසඤ්ච දිස්වා භයසන්තාසඅදස්සනකාමතා විය භික්ඛුනො කසිණරූපම්පි තප්පටිභාගමෙව ඉදන්ති සල්ලක්ඛෙත්වා තම්පි සමතික්කමිතුකාමතා. සූකරාභිහතසුනඛපිසාචභීරුකාදිකාපි චෙත්ථ උපමා වෙදිතබ්බා.

276. එවං සො තස්මා චතුත්ථජ්ඣානස්ස ආරම්මණභූතා කසිණරූපා නිබ්බිජ්ජ පක්කමිතුකාමො පඤ්චහාකාරෙහි චිණ්ණවසී හුත්වා පගුණරූපාවචරචතුත්ථජ්ඣානතො වුට්ඨාය තස්මිං ඣානෙ ‘‘ඉමං මයා නිබ්බිණ්ණං රූපං ආරම්මණං කරොතී’’ති ච, ‘‘ආසන්නසොමනස්සපච්චත්ථික’’න්ති ච, ‘‘සන්තවිමොක්ඛතො ඔළාරික’’න්ති ච ආදීනවං පස්සති. අඞ්ගොළාරිකතා පනෙත්ථ නත්ථි. යථෙව හෙතං රූපං දුවඞ්ගිකං, එවං ආරුප්පානිපීති.

සො තත්ථ එවං ආදීනවං දිස්වා නිකන්තිං පරියාදාය ආකාසානඤ්චායතනං සන්තතො අනන්තතො මනසිකරිත්වා චක්කවාළපරියන්තං වා යත්තකං ඉච්ඡති තත්තකං වා කසිණං පත්ථරිත්වා තෙන ඵුට්ඨොකාසං ‘‘ආකාසො ආකාසො’’ති වා, ‘‘අනන්තො ආකාසො’’ති වා මනසිකරොන්තො උග්ඝාටෙති කසිණං. උග්ඝාටෙන්තො හි නෙව කිලඤ්ජං විය සංවෙල්ලෙති, න කපාලතො පූවං විය උද්ධරති, කෙවලං පන තං නෙව ආවජ්ජෙති, න මනසි කරොති, න පච්චවෙක්ඛති, අනාවජ්ජෙන්තො අමනසිකරොන්තො අපච්චවෙක්ඛන්තො ච අඤ්ඤදත්ථු තෙන ඵුට්ඨොකාසං ‘‘ආකාසො ආකාසො’’ති මනසිකරොන්තො කසිණං උග්ඝාටෙති නාම. කසිණම්පි උග්ඝාටියමානං නෙව උබ්බට්ටති න විවට්ටති, කෙවලං ඉමස්ස අමනසිකාරඤ්ච ‘‘ආකාසො ආකාසො’’ති මනසිකාරඤ්ච පටිච්ච උග්ඝාටිතං නාම හොති, කසිණුග්ඝාටිමාකාසමත්තං පඤ්ඤායති. කසිණුග්ඝාටිමාකාසන්ති වා කසිණඵුට්ඨොකාසොති වා කසිණවිවිත්තාකාසන්ති වා සබ්බමෙතං එකමෙව.

සො තං කසිණුග්ඝාටිමාකාසනිමිත්තං ‘‘ආකාසො ආකාසො’’ති පුනප්පුනං ආවජ්ජෙති, තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොති. තස්සෙවං පුනප්පුනං ආවජ්ජයතො තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොතො නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපචාරෙන චිත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනප්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බහුලීකරොති. තස්සෙවං පුනප්පුනං ආවජ්ජයතො මනසිකරොතො පථවීකසිණාදීසු රූපාවචරචිත්තං විය ආකාසෙ ආකාසානඤ්චායතනචිත්තං අප්පෙති. ඉධාපි හි පුරිමභාගෙ තීණි චත්තාරි වා ජවනානි කාමාවචරානි උපෙක්ඛාවෙදනාසම්පයුත්තානෙව හොන්ති. චතුත්ථං පඤ්චමං වා අරූපාවචරං. සෙසං පථවීකසිණෙ වුත්තනයමෙව.

අයං පන විසෙසො, එවං උප්පන්නෙ අරූපාවචරචිත්තෙ සො භික්ඛු යථා නාම යානප්පුතොළි කුම්භිමුඛාදීනං අඤ්ඤතරං නීලපිලොතිකාය වා පීතලොහිතොදාතාදීනං වා අඤ්ඤතරාය පිලොතිකාය බන්ධිත්වා පෙක්ඛමානො පුරිසො වාතවෙගෙන වා අඤ්ඤෙන වා කෙනචි අපනීතාය පිලොතිකාය ආකාසංයෙව පෙක්ඛමානො තිට්ඨෙය්‍ය, එවමෙව පුබ්බෙ කසිණමණ්ඩලං ඣානචක්ඛුනා පෙක්ඛමානො විහරිත්වා ‘‘ආකාසො ආකාසො’’ති ඉමිනා පරිකම්මමනසිකාරෙන සහසා අපනීතෙ තස්මිං නිමිත්තෙ ආකාසඤ්ඤෙව පෙක්ඛමානො විහරති. එත්තාවතා චෙස ‘‘සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා ‘අනන්තො ආකාසො’ති ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතී’’ති වුච්චති (විභ. 508; දී. නි. 2.129).

277. තත්ථ **සබ්බසොති** සබ්බාකාරෙන, සබ්බාසං වා අනවසෙසානන්ති අත්ථො. **රූපසඤ්ඤානන්ති** සඤ්ඤාසීසෙන වුත්තරූපාවචරජ්ඣානානඤ්චෙව තදාරම්මණානඤ්ච. රූපාවචරජ්ඣානම්පි හි **රූපන්ති** වුච්චති ''රූපී රූපානි පස්සතී''තිආදීසු (දී. නි. 2.129), තස්ස ආරම්මණම්පි ''බහිද්ධා රූපානි පස්සති සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී''තිආදීසු (දී. නි. 2.173), තස්මා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤාති එවං සඤ්ඤාසීසෙන වුත්තරූපාවචරජ්ඣානස්සෙතං අධිවචනං. රූපං සඤ්ඤා අස්සාති රූපසඤ්ඤං. රූපං අස්ස නාමන්ති වුත්තං හොති. පථවීකසිණාදිභෙදස්ස තදාරම්මණස්ස චෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං. **සමතික්කමාති** විරාගා නිරොධා ච. කිං වුත්තං හොති? එතාසං කුසලවිපාකකිරියවසෙන පඤ්චදසන්නං ඣානසඞ්ඛාතානං රූපසඤ්ඤානං, එතෙසඤ්ච පථවීකසිණාදිවසෙන නවන්නං ආරම්මණසඞ්ඛාතානං රූපසඤ්ඤානං සබ්බාකාරෙන අනවසෙසානං වා විරාගා ච නිරොධා ච විරාගහෙතුඤ්චෙව නිරොධහෙතුඤ්ච ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති. න හි සක්කා සබ්බසො අනතික්කන්තරූපසඤ්ඤෙන එතං උපසම්පජ්ජ විහරිතුන්ති.

තත්ථ යස්මා ආරම්මණෙ අවිරත්තස්ස සඤ්ඤාසමතික්කමො න හොති, සමතික්කන්තාසු ච සඤ්ඤාසු ආරම්මණං සමතික්කන්තමෙව හොති. තස්මා ආරම්මණසමතික්කමං අවත්වා ''තත්ථ කතමා රූපසඤ්ඤා ? රූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං , ඉමා වුච්චන්ති රූපසඤ්ඤායො. ඉමා රූපසඤ්ඤායො අතික්කන්තො හොති වීතික්කන්තො සමතික්කන්තො. තෙන වුච්චති සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා''ති (විභ. 602) එවං විභඞ්ගෙ සඤ්ඤානංයෙව සමතික්කමො වුත්තො. යස්මා පන ආරම්මණසමතික්කමෙන පත්තබ්බා එතා සමාපත්තියො, න එකස්මිඤ්ඤෙව ආරම්මණෙ පඨමජ්ඣානාදීනි විය. තස්මා අයං ආරම්මණසමතික්කමවසෙනාපි අත්ථවණ්ණනා කතාති වෙදිතබ්බා.

278. **පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමාති** චක්ඛාදීනං වත්ථූනං රූපාදීනං ආරම්මණානඤ්ච පටිඝාතෙන සමුප්පන්නා සඤ්ඤා පටිඝසඤ්ඤා. රූපසඤ්ඤාදීනං එතමධිවචනං. යථාහ – ''තත්ථ කතමා පටිඝසඤ්ඤා? රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා ගන්ධසඤ්ඤා රසසඤ්ඤා ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා, ඉමා වුච්චන්ති පටිඝසඤ්ඤායො''ති (විභ. 603). තාසං කුසලවිපාකානං පඤ්චන්නං, අකුසලවිපාකානං පඤ්චන්නන්ති සබ්බසො දසන්නම්පි පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා පහානා අසමුප්පාදා අප්පවත්තිං කත්වාති වුත්තං හොති.

කාමඤ්චෙතා පඨමජ්ඣානාදීනි සමාපන්නස්සාපි න සන්ති. න හි තස්මිං සමයෙ පඤ්චද්වාරවසෙන චිත්තං පවත්තති. එවං සන්තෙපි අඤ්ඤත්ථ පහීනානං සුඛදුක්ඛානං චතුත්ථජ්ඣානෙ විය, සක්කායදිට්ඨාදීනං තතියමග්ගෙ විය ච ඉමස්මිං ඣානෙ උස්සාහජනනත්ථං ඉමස්ස ඣානස්ස පසංසාවසෙන එතාසමෙත්ථ වචනං වෙදිතබ්බං.

අථ වා කිඤ්චාපි තා රූපාවචරං සමාපන්නස්සාපි න සන්ති, අථ ඛො න පහීනත්තා න සන්ති. න හි රූපවිරාගාය රූපාවචරභාවනා සංවත්තති, රූපායත්තා ච එතාසං පවත්ති. අයං පන භාවනා රූපවිරාගාය සංවත්තති. තස්මා තා එත්ථ පහීනාති වත්තුං වට්ටති. න කෙවලඤ්ච වත්තුං, එකංසෙනෙව එවං ධාරෙතුම්පි වට්ටති. තාසඤ්හි ඉතො පුබ්බෙ අප්පහීනත්තායෙව පඨමං ඣානං සමාපන්නස්ස සද්දො ''කණ්ටකො''ති (අ. නි. 10.72) වුත්තො භගවතා. ඉධ ච පහීනත්තායෙව අරූපසමාපත්තීනං ආනෙඤ්ජතා (විභ. 226) සන්තවිමොක්ඛතා (ම. නි. 1.66) ච වුත්තා. ආළාරො ච කාලාමො අරූපසමාපන්නො පඤ්චමත්තානි සකටසතානි නිස්සාය නිස්සාය අතික්කමන්තානි නෙව අද්දස, න පන සද්දං අස්සොසීති (දී. නි. 2.192).

279. **නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරාති** නානත්තෙ වා ගොචරෙ පවත්තානං සඤ්ඤානං, නානත්තානං වා සඤ්ඤානං. යස්මා හි එතා ''තත්ථ කතමා නානත්තසඤ්ඤා? අසමාපන්නස්ස මනොධාතුසමඞ්ගිස්ස වා මනොවිඤ්ඤාණධාතුසමඞ්ගිස්ස වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතත්තං, ඉමා වුච්චන්ති නානත්තසඤ්ඤායො''ති එවං විභඞ්ගෙ (විභ. 604) විභජිත්වා වුත්තා ඉධ අධිප්පෙතා අසමාපන්නස්ස මනොධාතුමනොවිඤ්ඤාණධාතුසඞ්ගහිතා සඤ්ඤා රූපසද්දාදිභෙදෙ නානත්තෙ නානාසභාවෙ ගොචරෙ පවත්තන්ති, යස්මා චෙතා අට්ඨ කාමාවචරකුසලසඤ්ඤා, ද්වාදසාකුසලසඤ්ඤා, එකාදස කාමාවචරකුසලවිපාකසඤ්ඤා, ද්වෙ අකුසලවිපාකසඤ්ඤා, එකාදස කාමාවචරකිරියසඤ්ඤාති එවං චතුචත්තාලීසම්පි සඤ්ඤා නානත්තා නානාසභාවා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසා, තස්මා නානත්තසඤ්ඤාති වුත්තා. තාසං සබ්බසො නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනාවජ්ජනා අසමන්නාහාරා අපච්චවෙක්ඛණා. යස්මා තා නාවජ්ජෙති, න මනසි කරොති, න පච්චවෙක්ඛති, තස්මාති වුත්තං හොති.

යස්මා චෙත්ථ පුරිමා රූපසඤ්ඤා පටිඝසඤ්ඤා ච ඉමිනා ඣානෙන නිබ්බත්තෙ භවෙපි න විජ්ජන්ති. පගෙව තස්මිං භවෙ ඉමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරණකාලෙ, තස්මා තාසං **සමතික්කමා අත්ථඞ්ගමාති** ද්වෙධාපි අභාවොයෙව වුත්තො. නානත්තසඤ්ඤාසු පන යස්මා අට්ඨ කාමාවචරකුසලසඤ්ඤා, නව කිරියසඤ්ඤා, දසාකුසලසඤ්ඤාති ඉමා සත්තවීසතිසඤ්ඤා ඉමිනා ඣානෙන නිබ්බත්තෙ භවෙ විජ්ජන්ති, තස්මා තාසං **අමනසිකාරාති** වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. තත්රාපි හි ඉමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරන්තො තාසං අමනසිකාරායෙව උපසම්පජ්ජ විහරති, තා පන මනසිකරොන්තො අසමාපන්නො හොතීති.

සඞ්ඛෙපතො චෙත්ථ **රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමාති** ඉමිනා සබ්බරූපාවචරධම්මානං පහානං වුත්තං. **පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරාති** ඉමිනා සබ්බෙසං කාමාවචරචිත්තචෙතසිකානං පහානඤ්ච අමනසිකාරො ච වුත්තොති වෙදිතබ්බො.

280. **අනන්තො ආකාසොති** එත්ථ නාස්ස උප්පාදන්තො වා වයන්තො වා පඤ්ඤායතීති අනන්තො. ආකාසොති කසිණුග්ඝාටිමාකාසො වුච්චති. මනසිකාරවසෙනාපි චෙත්ථ අනන්තතා වෙදිතබ්බා. තෙනෙව විභඞ්ගෙ වුත්තං ''තස්මිං ආකාසෙ චිත්තං ඨපෙති, සණ්ඨපෙති, අනන්තං ඵරති, තෙන වුච්චති අනන්තො ආකාසො''ති (විභ. 605).

ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එත්ථ පන නාස්ස අන්තොති අනන්තං, ආකාසං අනන්තං ආකාසානන්තං, ආකාසානන්තමෙව ආකාසානඤ්චං, තං ආකාසානඤ්චං අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනමස්ස සසම්පයුත්තධම්මස්ස ඣානස්ස දෙවානං දෙවායතනමිවාති **ආකාසානඤ්චායතනං**.

උපසම්පජ්ජ විහරතීති තමාකාසානඤ්චායතනං පත්වා නිප්ඵාදෙත්වා තදනුරූපෙන ඉරියාපථවිහාරෙන විහරතීති.

අයං ආකාසානඤ්චායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනකථා

281. විඤ්ඤාණඤ්චායතනං භාවෙතුකාමෙන පන පඤ්චහාකාරෙහි ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියං චිණ්ණවසීභාවෙන ''ආසන්නරූපාවචරජ්ඣානපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති, නො ච විඤ්ඤාණඤ්චායතනමිව සන්තා''ති ආකාසානඤ්චායතනෙ ආදීනවං දිස්වා තත්ථ නිකන්තිං පරියාදාය විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සන්තතො මනසිකරිත්වා තං ආකාසං ඵරිත්වා පවත්තවිඤ්ඤාණං ''විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණ''න්ති පුනප්පුනං ආවජ්ජිතබ්බං, මනසිකාතබ්බං, පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං. ''අනන්තං අනන්ත''න්ති පන න මනසිකාතබ්බං.

තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ පුනප්පුනං චිත්තං චාරෙන්තස්ස නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපචාරෙන චිත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනප්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බහුලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො ආකාසෙ ආකාසානඤ්චායතනං විය ආකාසඵුටෙ විඤ්ඤාණෙ විඤ්ඤාණඤ්චායතනචිත්තං අප්පෙති. අප්පනානයො පනෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා චෙස ''සබ්බසො ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්ම අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති (විභ. 508; දී. නි. 2.129) වුච්චති.

282. තත්ථ **සබ්බසොති** ඉදං වුත්තනයමෙව. **ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති** එත්ථ පන පුබ්බෙ වුත්තනයෙන ඣානම්පි ආකාසානඤ්චායතනං, ආරම්මණම්පි . **ආරම්මණම්පි** හි පුරිමනයෙනෙව ආකාසානඤ්චඤ්ච තං පඨමස්ස ආරුප්පජ්ඣානස්ස ආරම්මණත්තා දෙවානං දෙවායතනං විය අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනඤ්චාති **ආකාසානඤ්චායතනං**. තථා ආකාසානඤ්චඤ්ච තං තස්ස ඣානස්ස සඤ්ජාතිහෙතුත්තා ''කම්බොජා අස්සානං ආයතන''න්තිආදීනි විය සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙන ආයතනඤ්චාතිපි **ආකාසානඤ්චායතනං**. එවමෙතං ඣානඤ්ච ආරම්මණඤ්චාති උභයම්පි අප්පවත්තිකරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කමිත්වාව යස්මා ඉදං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහාතබ්බං, තස්මා උභයම්පෙතං එකජ්ඣං කත්වා ''ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මා''ති ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති තංයෙව අනන්තො ආකාසොති එවං ඵරිත්වා පවත්තවිඤ්ඤාණං ''අනන්තං විඤ්ඤාණ''න්ති එවං මනසිකරොන්තොති වුත්තං හොති. මනසිකාරවසෙන වා අනන්තං. සො හි තමාකාසාරම්මණං විඤ්ඤාණං අනවසෙසතො මනසිකරොන්තො ''අනන්ත''න්ති මනසි කරොති. යං පන විභඞ්ගෙ වුත්තං ''අනන්තං විඤ්ඤාණන්ති, තංයෙව ආකාසං විඤ්ඤාණෙන ඵුටං මනසි කරොති, අනන්තං ඵරති, තෙන වුච්චති අනන්තං විඤ්ඤාණ''න්ති (විභ. 610).

තත්ථ **විඤ්ඤාණෙනාති** උපයොගත්ථෙ කරණවචනං වෙදිතබ්බං. එවඤ්හි අට්ඨකථාචරියා තස්ස අත්ථං වණ්ණයන්ති, අනන්තං ඵරති තඤ්ඤෙව ආකාසං ඵුටං විඤ්ඤාණං මනසි කරොතීති වුත්තං හොති.

විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එත්ථ පන නාස්ස අන්තොති **අනන්තං**. අනන්තමෙව **ආනඤ්චං**. විඤ්ඤාණං ආනඤ්චං විඤ්ඤාණානඤ්චන්ති අවත්වා **විඤ්ඤාණඤ්ච**න්ති වුත්තං. අයඤ්හෙත්ථ රුළ්හීසද්දො. තං විඤ්ඤාණඤ්චං අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනමස්ස සසම්පයුත්තධම්මස්ස ඣානස්ස දෙවානං දෙවායතනමිවාති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අයං විඤ්ඤාණඤ්චායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනකථා

283. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං භාවෙතුකාමෙන පන පඤ්චහාකාරෙහි විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියං චිණ්ණවසීභාවෙන ''ආසන්නආකාසානඤ්චායතනපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති, නො ච ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමිව

සන්තා''ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනෙ ආදීනවං දිස්වා තත්ථ නිකන්තිං පරියාදාය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසිකරිත්වා තස්සෙව විඤ්ඤාණඤ්චායතනාරම්මණභූතස්ස ආකාසානඤ්චායතනවිඤ්ඤාණස්ස අභාවො සුඤ්ඤතා විවිත්තාකාරො මනසිකාතබ්බො. කථං? තං විඤ්ඤාණං අමනසිකරිත්වා ''නත්ථි නත්ථී''ති වා, ''සුඤ්ඤං සුඤ්ඤ''න්ති වා, ''විවිත්තං විවිත්ත''න්ති වා පුනප්පුනං ආවජ්ජිතබ්බං, මනසිකාතබ්බං, පච්චවෙක්ඛිතබ්බං, තක්කාහතං විතක්කාහතං කාතබ්බං.

තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ චිත්තං චාරෙන්තස්ස නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපචාරෙන චිත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනප්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බහුලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො ආකාසෙ ඵුටෙ මහග්ගතවිඤ්ඤාණෙ විඤ්ඤාණඤ්චායතනං විය තස්සෙව ආකාසං ඵරිත්වා පවත්තස්ස මහග්ගතවිඤ්ඤාණස්ස සුඤ්ඤවිවිත්තනත්ථිභාවෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනචිත්තං අප්පෙති. එත්ථාපි ච අප්පනානයො වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො.

අයං පන විසෙසො, තස්මිං හි අප්පනාචිත්තෙ උප්පන්නෙ සො භික්ඛු යථා නාම පුරිසො මණ්ඩලමාළාදීසු කෙනචිදෙව කරණීයෙන සන්නිපතිතං භික්ඛුසඞ්ඝං දිස්වා කත්ථචි ගන්ත්වා සන්නිපාතකිච්චාවසානෙව උට්ඨාය පක්කන්තෙසු භික්ඛූසු ආගන්ත්වා ද්වාරෙ ඨත්වා පුන තං ඨානං ඔලොකෙන්තො සුඤ්ඤමෙව පස්සති, විවිත්තමෙව පස්සති. නාස්ස එවං හොති ''එත්තකා නාම භික්ඛූ කාලඞ්කතා වා දිසාපක්කන්තා වා''ති, අථ ඛො සුඤ්ඤමිදං විවිත්තන්ති නත්ථිභාවමෙව පස්සති, එවමෙව පුබ්බෙ ආකාසෙ පවත්තිතවිඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණඤ්චායතනජ්ඣානචක්ඛුනා පස්සන්තො විහරිත්වා ''නත්ථි නත්ථී''තිආදිනා පරිකම්මමනසිකාරෙන අන්තරහිතෙ තස්මිං විඤ්ඤාණෙ තස්ස අපගමසඞ්ඛාතං අභාවමෙව පස්සන්තො විහරති. එත්තාවතා චෙස ''සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්ම නත්ථි කිඤ්චීති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති (විභ. 508; දී. නි. 2.129) වුච්චති.

284. ඉධාපි **සබ්බසොති** ඉදං වුත්තනයමෙව. **විඤ්ඤාණඤ්චායතනන්ති** එත්ථාපි ච පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ඣානම්පි විඤ්ඤාණඤ්චායතනං ආරම්මණම්පි. **ආරම්මණම්පි** හි පුරිමනයෙනෙව විඤ්ඤාණඤ්චඤ්ච තං දුතියස්ස ආරුප්පජ්ඣානස්ස ආරම්මණත්තා දෙවානං දෙවායතනං විය අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනඤ්චාති **විඤ්ඤාණඤ්චායතනං**. තථා විඤ්ඤාණඤ්චඤ්ච තං තස්සෙව ඣානස්ස සඤ්ජාතිහෙතුත්තා ''කම්බොජා අස්සානං ආයතන''න්තිආදීනි විය සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙන ආයතනඤ්චාතිපි **විඤ්ඤාණඤ්චායතනං**. එවමෙතං ඣානඤ්ච ආරම්මණඤ්චාති උභයම්පි අප්පවත්තිකරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කමිත්වාව යස්මා ඉදං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහාතබ්බං, තස්මා උභයම්පෙතං එකජ්ඣං කත්වා විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

නත්ථි කිඤ්චීති නත්ථි නත්ථි, සුඤ්ඤං සුඤ්ඤං, විවිත්තං විවිත්තන්ති එවං මනසිකරොන්තොති වුත්තං හොති. යම්පි විභඞ්ගෙ වුත්තං ''නත්ථි කිඤ්චීති තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙති විභාවෙති අන්තරධාපෙති නත්ථි කිඤ්චීති පස්සති, තෙන වුච්චති නත්ථි කිඤ්චී''ති, තං කිඤ්චාපි ඛයතො සම්මසනං විය වුත්තං, අථ ඛ්වස්ස එවමෙව අත්ථො දට්ඨබ්බො. තඤ්හි විඤ්ඤාණං අනාවජ්ජෙන්තො අමනසිකරොන්තො අපච්චවෙක්ඛන්තො කෙවලමස්ස නත්ථිභාවං සුඤ්ඤභාවං විවිත්තභාවමෙව මනසිකරොන්තො අභාවෙති විභාවෙති අන්තරධාපෙතීති වුච්චති, න අඤ්ඤථාති.

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතීති එත්ථ පන නාස්ස කිඤ්චනන්ති **අකිඤ්චනං,** අන්තමසො භඞ්ගමත්තම්පි අස්ස අවසිට්ඨං නත්ථීති වුත්තං හොති. අකිඤ්චනස්ස භාවො **ආකිඤ්චඤ්ඤං,** ආකාසානඤ්චායතනවිඤ්ඤාණාපගමස්සෙතං අධිවචනං. තං ආකිඤ්චඤ්ඤං අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනමස්ස ඣානස්ස දෙවානං දෙවායතනමිවාති **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං**. සෙසං පුරිමසදිසමෙවාති.

අයං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකථා

285. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං භාවෙතුකාමෙන පන පඤ්චහාකාරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියං චිණ්ණවසීභාවෙන ''ආසන්නවිඤ්ඤාණඤ්චායතනපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්ති, නො ච නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං විය සන්තා''ති වා ''සඤ්ඤා රොගො, සඤ්ඤා ගණ්ඩො, සඤ්ඤා සල්ලං, එතං සන්තං, එතං පණීතං යදිදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා''ති වා එවං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ ආදීනවං, උපරි ආනිසංසඤ්ච දිස්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ නිකන්තිං පරියාදාය නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසිකරිත්වා ''සාව අභාවං ආරම්මණං කත්වා පවත්තිතා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති සන්තා සන්තා''ති පුනප්පුනං ආවජ්ජිතබ්බා, මනසිකාතබ්බා, පච්චවෙක්ඛිතබ්බා, තක්කාහතා විතක්කාහතා කාතබ්බා.

තස්සෙවං තස්මිං නිමිත්තෙ පුනප්පුනං මානසං චාරෙන්තස්ස නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති, සති සන්තිට්ඨති, උපචාරෙන චිත්තං සමාධියති. සො තං නිමිත්තං පුනප්පුනං ආසෙවති, භාවෙති, බහුලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො විඤ්ඤාණාපගමෙ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං විය ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිසඞ්ඛාතෙසු චතූසු ඛන්ධෙසු නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනචිත්තං අප්පෙති. අප්පනානයො පනෙත්ථ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බො. එත්තාවතා

වෙස ''සබ්බසො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්ම නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහරතී''ති (විභ. 508; දී. නි. 2.129) වුච්චති.

286. ඉධාපි **සබ්බසොති** ඉදං වුත්තනයමෙව. **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්මාති** එත්ථාපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව ඣානම්පි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං ආරම්මණම්පි. **ආරම්මණම්පි** හි පුරිමනයෙනෙව ආකිඤ්චඤ්ඤඤ්ච තං තතියස්ස ආරුප්පජ්ඣානස්ස ආරම්මණත්තා දෙවානං දෙවායතනං විය අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනඤ්චාති **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං**. තථා ආකිඤ්චඤ්ඤඤ්ච තං තස්සෙව ඣානස්ස සඤ්ජාතිහෙතුත්තා කම්බොජා අස්සානං ආයතනන්තිආදීනි විය සඤ්ජාතිදෙසට්ඨෙන ආයතනඤ්චාතිපි **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං**. එවමෙතං ඣානඤ්ච ආරම්මණඤ්චාති උභයම්පි අප්පවත්තිකරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කමිත්වාව යස්මා ඉදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහාතබ්බං, තස්මා උභයම්පෙතං එකජ්ඣං කත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සමතික්කම්මාති ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං.

නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති එත්ථ පන යාය සඤ්ඤාය භාවතො තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති වුච්චති. යථා පටිපන්නස්ස සා සඤ්ඤා හොති, තං තාව දස්සෙතුං විභඞ්ගෙ ''නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී''ති උද්ධරිත්වා ''තඤ්ඤෙව ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං සන්තතො මනසි කරොති, සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙති, තෙන වුච්චති නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී''ති (විභ. 619) වුත්තං. තත්ථ **සන්තතො මනසි කරොතීති** ''සන්තා වතායං සමාපත්ති, යත්‍ර හි නාම නත්ථිභාවම්පි ආරම්මණං කරිත්වා ඨස්සතී''ති එවං සන්තාරම්මණතාය තං සන්තාති මනසි කරොති.

සන්තතො චෙ මනසි කරොති, කථං සමතික්කමො හොතීති? අසමාපජ්ජිතුකාමතාය. සො හි කිඤ්චාපි තං සන්තතො මනසි කරොති, අථ ඛ්වස්ස ''අහමෙතං ආවජ්ජිස්සාමි, සමාපජ්ජිස්සාමි, අධිට්ඨහිස්සාමි, වුට්ඨහිස්සාමි, පච්චවෙක්ඛිස්සාමී''ති එස ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො න හොති. කස්මා? ආකිඤ්චඤ්ඤායතනතො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනස්ස සන්තතරපණීතතරතාය.

යථා හි රාජා මහච්ච රාජානුභාවෙන හත්ථික්ඛන්ධවරගතො නගරවීථියං විචරන්තො දන්තකාරාදයො සිප්පිකෙ එකං වත්ථං දළ්හං නිවාසෙත්වා එකෙන සීසං වෙඨෙත්වා දන්තචුණ්ණාදීහි සමොකිණ්ණගත්තෙ අනෙකානි දන්තවිකතිආදීනි සිප්පානි කරොන්තෙ දිස්වා ''අහො වත රෙ ඡෙකා ආචරියා ඊදිසානිපි නාම සිප්පානි කරිස්සන්තී''ති එවං තෙසං ඡෙකතාය තුස්සති, න චස්ස එවං හොති ''අහො වතාහං රජ්ජං පහාය එවරූපො සිප්පිකො භවෙය්‍යා''න්ති. තං කිස්ස හෙතු? රජ්ජසිරියා මහානිසංසතාය. සො සිප්පිනො සමතික්කමිත්වාව ගච්ඡති. එවමෙව එස කිඤ්චාපි තං සමාපත්තිං සන්තතො මනසි කරොති, අථ ඛ්වස්ස ''අහමෙතං සමාපත්තිං ආවජ්ජිස්සාමි, සමාපජ්ජිස්සාමි, අධිට්ඨහිස්සාමි, වුට්ඨහිස්සාමි, පච්චවෙක්ඛිස්සාමී''ති නෙව එස ආභොගො සමන්නාහාරො මනසිකාරො හොති.

සො තං සන්තතො මනසිකරොන්තො පුබ්බෙ වුත්තනයෙන තං පරමසුඛුමං අප්පනාප්පත්තං සඤ්ඤං පාපුණාති, යාය නෙවසඤ්ඤීනාසඤ්ඤී නාම හොති, සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තිං භාවෙතීති වුච්චති. **සඞ්ඛාරාවසෙසසමාපත්තින්**ති අච්චන්තසුඛුමභාවප්පත්තසඞ්ඛාරං චතුත්ථාරුප්පසමාපත්තිං.

287. ඉදානි යං තං එවමධිගතාය සඤ්ඤාය වසෙන නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති වුච්චති, තං අත්ථතො දස්සෙතුං ''නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනන්ති නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා චිත්තචෙතසිකා ධම්මා''ති (විභ. 620) වුත්තං. තෙසු ඉධ සමාපන්නස්ස චිත්තචෙතසිකා ධම්මා අධිප්පෙතා. වචනත්ථො පනෙත්ථ ඔළාරිකාය සඤ්ඤාය අභාවතො සුඛුමාය ච භාවතො නෙවස්ස සසම්පයුත්තධම්මස්ස ඣානස්ස සඤ්ඤා නාසඤ්ඤන්ති **නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤං**. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤඤ්ච තං මනායතනධම්මායතනපරියාපන්නත්තා ආයතනඤ්චාති **නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං**. අථ වා යායමෙත්ථ සඤ්ඤා, සා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථතාය නෙවසඤ්ඤා, සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤාති **නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා** . නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤා ච සා සෙසධම්මානං අධිට්ඨානට්ඨෙන ආයතනඤ්චාති **නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං**.

න කෙවලඤ්චෙත්ථ සඤ්ඤාව එදිසී, අථ ඛො වෙදනාපි නෙවවෙදනානාවෙදනා, චිත්තම්පි නෙවචිත්තංනාචිත්තං, ඵස්සොපි නෙවඵස්සොනාඵස්සො. එස නයො සෙසසම්පයුත්තධම්මෙසු. සඤ්ඤාසීසෙන පනායං දෙසනා කතාති වෙදිතබ්බා. පත්තමක්ඛනතෙලප්පභුතීහි ච උපමාහි එස අත්ථො විභාවෙතබ්බො.

සාමණෙරො කිර තෙලෙන පත්තං මක්ඛෙත්වා ඨපෙසි, තං යාගුපානකාලෙ ථෙරො පත්තමාහරාති ආහ. සො ''පත්තෙ තෙලමත්ථි, භන්තෙ''ති ආහ. තතො ''ආහර, සාමණෙර, තෙලං, නාළිං පූරෙස්සාමී''ති වුත්තෙ ''නත්ථි, භන්තෙ, තෙල''න්ති ආහ. තත්ථ යථා අන්තොවුත්ථත්තා යාගුයා සද්ධිං අකප්පියට්ඨෙන ''තෙලමත්ථී''ති හොති. නාළිපූරණාදීනං වසෙන ''නත්ථී''ති හොති. එවං සාපි සඤ්ඤා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථතාය නෙවසඤ්ඤා, සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤා හොති.

කිං පනෙත්ථ සඤ්ඤාකිච්චන්ති? ආරම්මණසඤ්ජානනඤ්චෙව විපස්සනාය ච විසයභාවං උපගන්ත්වා නිබ්බිදාජනනං. දහනකිච්චමිව හි සුඛොදකෙ තෙජොධාතු සඤ්ජානනකිච්චං පෙසා පටුං කාතුං න සක්කොති.

සෙසසමාපත්තීසු සඤ්ඤා විය විපස්සනාය විසයභාවං උපගන්ත්වා නිබ්බිදාජනනම්පි කාතුං න සක්කොති. අඤ්ඤෙසු හි ඛන්ධෙසු අකතාභිනිවෙසො භික්ඛු නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනක්ඛන්ධෙ සම්මසිත්වා නිබ්බිදං පත්තුං සමත්ථො නාම නත්ථි අපිච ආයස්මා සාරිපුත්තො. පකතිවිපස්සකො පන මහාපඤ්ඤො සාරිපුත්තසදිසොව සක්කුණෙය්‍ය. සොපි ‘‘එවං කිරිමෙ ධම්මා අහුත්වා සම්භොන්ති, හුත්වා පටිවෙන්තී’’ති (ම. නි. 3.95) එවං කලාපසම්මසනවසෙනෙව, නො අනුපදධම්මවිපස්සනාවසෙන. එවං සුඛුමත්තං ගතා එසා සමාපත්ති.

යථා ච පත්තමක්ඛනතෙලූපමාය, එවං මග්ගුදකූපමායපි අයමත්ථො විභාවෙතබ්බො. මග්ගප්පටිපන්නස්ස කිර ථෙරස්ස පුරතො ගච්ඡන්තො සාමණෙරො ථොකං උදකං දිස්වා ‘‘උදකං, භන්තෙ, උපාහනා ඔමුඤ්චථා’’ති ආහ. තතො ථෙරෙන ‘‘සචෙ උදකමත්ථි, ආහර න්හානසාටිකං, න්හායිස්සාමා’’ති වුත්තෙ ‘‘නත්ථි, භන්තෙ’’ති ආහ. තත්ථ යථා උපාහනතෙමනමත්තට්ඨෙන ‘‘උදකමත්ථී’’ති හොති, න්හායනට්ඨෙන ‘‘නත්ථී’’ති හොති. එවම්පි සා පටුසඤ්ඤාකිච්චං කාතුං අසමත්ථතාය නෙවසඤ්ඤා, සඞ්ඛාරාවසෙසසුඛුමභාවෙන විජ්ජමානත්තා නාසඤ්ඤා හොති.

න කෙවලඤ්ච එතාහෙව, අඤ්ඤාහිපි අනුරූපාහි උපමාහි එස අත්ථො විභාවෙතබ්බො. උපසම්පජ්ජ විහරතීති ඉදං වුත්තනයමෙවාති.

අයං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනකම්මට්ඨානෙ විත්ථාරකථා.

පකිණ්ණකකථා

288. අසදිසරූපො නාථො, ආරුප්පං යං චතුබ්බිධං ආහ.

තං ඉති ඤත්වා තස්මිං, පකිණ්ණකකථාපි විඤ්ඤෙය්‍යා.

289. ආරුප්පසමාපත්තියො හි –

ආරම්මණාතික්කමතො, චතස්සොපි භවන්තිමා;
අඞ්ගාතික්කමමෙතාසං, න ඉච්ඡන්ති විභාවිනො.

එතාසු හි රූපනිමිත්තාතික්කමතො පඨමා, ආකාසාතික්කමතො දුතියා, ආකාසෙ පවත්තිතවිඤ්ඤාණාතික්කමතො තතියා. ආකාසෙ පවත්තිතවිඤ්ඤාණස්ස අපගමාතික්කමතො චතුත්ථීති සබ්බථා ආරම්මණාතික්කමතො චතස්සොපි භවන්තිමා ආරුප්පසමාපත්තියොති වෙදිතබ්බා. අඞ්ගාතික්කමං පන එතාසං න ඉච්ඡන්ති පණ්ඩිතා. න හි රූපාවචරසමාපත්තීසු විය එතාසු අඞ්ගාතික්කමො අත්ථි. සබ්බාසුපි හි එතාසු උපෙක්ඛා, චිත්තෙකග්ගතාති ද්වෙ එව ඣානඞ්ගානි හොන්ති.

290. එවං සන්තෙපි –

සුප්පණීතතරා හොන්ති, පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධ;
උපමා තත්ථ විඤ්ඤෙය්‍යා, පාසාදතලසාටිකා.

යථා හි චතුභූමිකස්ස පාසාදස්ස හෙට්ඨිමතලෙ දිබ්බනච්චගීතවාදිතසුරභිගන්ධමාලාභොජනසයනච්ඡාදනාදිවසෙන පණීතා පඤ්චකාමගුණා පච්චුපට්ඨිතා අස්සු. දුතියෙ තතො පණීතතරා. තතියෙ තතො පණීතතරා. චතුත්ථෙ සබ්බපණීතතරා. තත්ථ කිඤ්චාපි තානි චත්තාරිපි පාසාදතලානෙව, නත්ථි නෙසං පාසාදතලභාවෙන විසෙසො. පඤ්චකාමගුණසමිද්ධිවිසෙසෙන පන හෙට්ඨිමතො හෙට්ඨිමතො උපරිමං උපරිමං පණීතතරං හොති.

යථා ච එකාය ඉත්ථියා කන්තිතථූලසණ්හසණ්හතරසණ්හතමසුත්තානං චතුපලතිපලද්විපලඑකපලසාටිකා අස්සු ආයාමෙන ච විත්ථාරෙන ච සමප්පමාණා. තත්ථ කිඤ්චාපි තා සාටිකා චතස්සොපි ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච සමප්පමාණා, නත්ථි තාසං පමාණතො විසෙසො. සුඛසම්ඵස්සසුඛුමභාවමහග්ඝභාවෙහි පන පුරිමාය පුරිමාය පච්ඡිමා පච්ඡිමා පණීතතරා හොන්ති, එවමෙව කිඤ්චාපි චතූසු එතාසු උපෙක්ඛා, චිත්තෙකග්ගතාති එතානි ද්වෙයෙව අඞ්ගානි හොන්ති, අථ ඛො භාවනාවිසෙසෙන තෙසං අඞ්ගානි පණීතපණීතතරභාවෙන සුප්පණීතතරා හොන්ති පච්ඡිමා පච්ඡිමා ඉධාති වෙදිතබ්බා.

291. එවං අනුපුබ්බෙන පණීතපණීතා චෙතා –

අසුචිම්හි මණ්ඩපෙ ලග්ගො, එකො තන්නිස්සිතො පරො;
අඤ්ඤො බහි අනිස්සාය, තං තං නිස්සාය චාපරො.

ඨිතො චතූහි එතෙහි, පුරිසෙහි යථාක්කමං;

සමානතාය ඤාතබ්බා, චතස්සොපි විභාවිනා.

තත්‍රායමත්ථයොජනා – අසුචිම්හි කිර දෙසෙ එකො මණ්ඩපො, අථෙකො පුරිසො ආගන්ත්වා තං අසුචිං ජිගුච්ඡමානො තං මණ්ඩපං හත්ථෙහි ආලම්බිත්වා තත්ථ ලග්ගො ලග්ගිතො විය අට්ඨාසි. අථාපරො ආගන්ත්වා තං මණ්ඩපෙ ලග්ගං පුරිසං නිස්සිතො. අථඤ්ඤො ආගන්ත්වා චින්තෙසි ''යො එස මණ්ඩපලග්ගො, යො ච තන්නිස්සිතො, උභොපෙතෙ දුට්ඨිතා. ධුවො ච නෙසං මණ්ඩපපපාතෙ පාතො, හන්දාහං බහියෙව තිට්ඨාමී''ති. සො තන්නිස්සිතං අනිස්සාය බහියෙව අට්ඨාසි. අථාපරො ආගන්ත්වා මණ්ඩපලග්ගස්ස ච තන්නිස්සිතස්ස ච අඛෙමභාවං චින්තෙත්වා බහිට්ඨිතඤ්ච සුට්ඨිතොති මන්ත්වා තං නිස්සාය අට්ඨාසි. තත්ථ අසුචිම්හි දෙසෙ මණ්ඩපො විය කසිණුග්ඝාටිමාකාසං දට්ඨබ්බං, අසුචිජිගුච්ඡාය මණ්ඩපලග්ගො පුරිසො විය රූපනිමිත්තජිගුච්ඡාය ආකාසාරම්මණං ආකාසානඤ්චායතනං, මණ්ඩපලග්ගං පුරිසං නිස්සිතො විය ආකාසාරම්මණං ආකාසානඤ්චායතනං ආරබ්භ පවත්තං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං, තෙසං ද්වින්නම්පි අඛෙමභාවං චින්තෙත්වා අනිස්සාය තං මණ්ඩපලග්ගං බහිට්ඨිතො විය ආකාසානඤ්චායතනං ආරම්මණං අකත්වා තදභාවාරම්මණං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං, මණ්ඩපලග්ගස්ස තන්නිස්සිතස්ස ච අඛෙමතං චින්තෙත්වා බහිට්ඨිතඤ්ච සුට්ඨිතොති මන්ත්වා තං නිස්සාය ඨිතො විය විඤ්ඤාණාභාවසඞ්ඛාතෙ බහිපදෙසෙ ඨිතං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං ආරබ්භ පවත්තං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං දට්ඨබ්බං.

292. එවං පවත්තමානඤ්ච –

ආරම්මණං කරොතෙව, අඤ්ඤාභාවෙන තං ඉදං;
දිට්ඨදොසම්පි රාජානං, වුත්තිහෙතු ජනො යථා.

ඉදඤ්හි නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ''ආසන්නවිඤ්ඤාණඤ්චායතනපච්චත්ථිකා අයං සමාපත්තී''ති එවං දිට්ඨදොසම්පි තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං අඤ්ඤස්ස ආරම්මණස්ස අභාවා ආරම්මණං කරොතෙව. යථා කිං? දිට්ඨදොසම්පි රාජානං වුත්තිහෙතු යථා ජනො. යථා හි අසංයතං ඵරුසකායවචීමනොසමාචාරං කඤ්චි සබ්බදිසම්පතිං රාජානං ''ඵරුසසමාචාරො අය''න්ති එවං දිට්ඨදොසම්පි අඤ්ඤත්ථ වුත්තිං අලභමානො ජනො වුත්තිහෙතු නිස්සාය වත්තති, එවං දිට්ඨදොසම්පි තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං අඤ්ඤං ආරම්මණං අලභමානමිදං නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං ආරම්මණං කරොතෙව.

293. එවං කුරුමානඤ්ච –

ආරුළ්හො දීඝනිස්සෙණිං, යථා නිස්සෙණිබාහුකං;
පබ්බතග්ගඤ්ච ආරුළ්හො, යථා පබ්බතමත්ථකං.

යථා වා ගිරිමාරුළ්හො, අත්තනොයෙව ජණ්ණුකං;
ඔලුබ්භති තථෙවෙතං, ඣානමොලුබ්භ වත්තතීති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිභාවනාධිකාරෙ

ආරුප්පනිද්දෙසො නාම

දසමො පරිච්ඡෙදො.

11. සමාධිනිද්දෙසො

ආහාරෙපටික්කූලභාවනා

294. ඉදානි ආරුප්පානන්තරං එකා සඤ්ඤාති එවං උද්දිට්ඨාය ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤාය භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො. තත්ථ **ආහරතීති** ආහාරො. සො චතුබ්බිධො කබළීකාරාහාරො, ඵස්සාහාරො, මනොසඤ්චෙතනාහාරො, විඤ්ඤාණාහාරොති.

කො පනෙත්ථ කිමාහරතීති? කබළීකාරාහාරො ඔජට්ඨමකං රූපං ආහරති. ඵස්සාහාරො තිස්සො වෙදනා ආහරති. මනොසඤ්චෙතනාහාරො තීසු භවෙසු පටිසන්ධිං ආහරති. විඤ්ඤාණාහාරො පටිසන්ධික්ඛණෙ නාමරූපං ආහරති.

තෙසු කබළීකාරාහාරෙ නිකන්තිභයං. ඵස්සාහාරෙ උපගමනභයං. මනොසඤ්චෙතනාහාරෙ උපපත්තිභයං. විඤ්ඤාණාහාරෙ පටිසන්ධිභයං. එවං සප්පටිභයෙසු ච තෙසු කබළීකාරාහාරො **පුත්තමංසූපමෙන** (සං. නි. 2.63) දීපෙතබ්බො. ඵස්සාහාරො **නිච්චම්මගාවූපමෙන** (සං. නි. 2.63). මනොසඤ්චෙතනාහාරො **අඞ්ගාරකාසූපමෙන** (සං. නි. 2.63). විඤ්ඤාණාහාරො **සත්තිසතූපමෙනාති** (සං. නි. 2.63). ඉමෙසු පන චතූසු ආහාරෙසු අසිතපීතඛායිතසායිතප්පභෙදො **කබළීකාරො ආහාරොව** ඉමස්මිං අත්ථෙ **ආහාරොති** අධිප්පෙතො. තස්මිං ආහාරෙ පටික්කූලාකාරග්ගහණවසෙන උප්පන්නා සඤ්ඤා ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤා.

තං ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤං භාවෙතුකාමෙන කම්මට්ඨානං උග්ගහෙත්වා උග්ගහතො එකපදම්පි අවිරජ්ඣන්තෙන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන අසිතපීතඛායිතසායිතප්පභෙදෙ කබළීකාරාහාරෙ දසහාකාරෙහි පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා. සෙය්‍යථිදං, ගමනතො, පරියෙසනතො, පරිභොගතො, ආසයතො, නිධානතො, අපරිපක්කතො, පරිපක්කතො, ඵලතො, නිස්සන්දතො, සම්මක්ඛනතොති.

295. තත්ථ **ගමනතොති** එවං මහානුභාවෙ නාම සාසනෙ පබ්බජිතෙන සකලරත්තිං බුද්ධවචනසජ්ඣායං වා සමණධම්මං වා කත්වා කාලස්සෙව වුට්ඨාය චෙතියඞ්ගණබොධියඞ්ගණවත්තං කත්වා පානීයං පරිභොජනීයං උපට්ඨපෙත්වා පරිවෙණං සම්මජ්ජිත්වා සරීරං පටිජග්გිත්වා ආසනමාරුය්හ වීසතිංස වාරෙ කම්මට්ඨානං මනසිකරිත්වා උට්ඨාය පත්තචීවරං ගහෙත්වා නිජනසම්බාධානි පවිවෙකසුඛානි ඡායූදකසම්පන්නානි සුචීනි සීතලානි රමණීයභූමිභාගානි තපොවනානි පහාය අරියං විවෙකරතිං අනපෙක්ඛිත්වා සුසානාභිමුඛෙන සිඞ්ගාලෙන විය ආහාරත්ථාය ගාමාභිමුඛෙන ගන්තබ්බං.

එවං ගච්ඡතා ච මඤ්චම්හා වා පීඨම්හා වා ඔතරණතො පට්ඨාය පාදරජසරගොලිකවච්චාදිසම්පරිකිණ්ණං පච්චත්ථරණං අක්කමිතබ්බං හොති. තතො අප්පෙකදා මූසිකජතුකවච්චාදීහි උපහතත්තා අන්තොගබ්භතො පටික්කූලතරං පමුඛං දට්ඨබ්බං හොති. තතො උලූකපාරාවතාදිවච්චසම්මක්ඛිතත්තා උපරිමතලතො පටික්කූලතරං හෙට්ඨිමතලං. තතො කදාචි කදාචි වාතෙරිතෙහි පුරාණතිණපණ්ණෙහි ගිලානසාමණෙරානං මුත්තකරීසඛෙළසිඞ්ඝාණිකාහි වස්සකාලෙ උදකචික්ඛල්ලාදීහි ච සංකිලිට්ඨත්තා හෙට්ඨිමතලතො පටික්කූලතරං පරිවෙණං. පරිවෙණතො පටික්කූලතරා විහාරරච්ඡා දට්ඨබ්බා හොති.

අනුපුබ්බෙන පන බොධිඤ්ච චෙතියඤ්ච වන්දිත්වා විතක්කමාළකෙ ඨිතෙන මුත්තරාසිසදිසං චෙතියං මොරපිඤ්ඡකලාපමනොහරං බොධිං දෙවවිමානසම්පත්තිසස්සිරිකං සෙනාසනඤ්ච අනපලොකෙත්වා එවරූපං නාම රමණීයං පදෙසං පිට්ඨිතො කත්වා ආහාරහෙතු ගන්තබ්බං භවිස්සතීති පක්කමිත්වා ගාමමග්ගං පටිපන්නෙන ඛාණුකණ්ටකමග්ගොපි උදකවෙගභින්නවිසමමග්ගොපි දට්ඨබ්බො හොති.

තතො ගණ්ඩං පටිච්ඡාදෙන්තෙන විය නිවාසනං නිවාසෙත්වා වණචොළකං බන්ධන්තෙන විය කායබන්ධනං බන්ධිත්වා අට්ඨිසඞ්ඝාතං පටිච්ඡාදෙන්තෙන විය චීවරං පාරුපිත්වා භෙසජ්ජකපාලං නීහරන්තෙන විය පත්තං නීහරිත්වා ගාමද්වාරසමීපං පාපුණන්තෙන හත්ථිකුණපඅස්සකුණපගොකුණපමහිංසකුණපමනුස්සකුණපඅහිකුණපකුක්කුරකුණපානිපි දට්ඨබ්බානි භවන්ති. න කෙවලඤ්ච දට්ඨබ්බානි, ගන්ධොපි නෙසං ඝානං පටිහනමානො අධිවාසෙතබ්බො හොති. තතො ගාමද්වාරෙ ඨත්වා චණ්ඩහත්ථිඅස්සාදිපරිස්සයපරිවජ්ජනත්ථං ගාමරච්ඡා ඔලොකෙතබ්බා හොන්ති.

ඉච්චෙතං පච්චත්ථරණාදිඅනෙකකුණපපරියොසානං පටික්කූලං ආහාරහෙතු අක්කමිතබ්බඤ්ච දට්ඨබ්බඤ්ච ඝායිතබ්බඤ්ච හොති. අහො වත භො පටික්කූලො ආහාරොති එවං ගමනතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

296. කථං **පරියෙසනතො**? එවං ගමනපටික්කූලං අධිවාසෙත්වාපි ගාමං පවිට්ඨෙන සඞ්ඝාටිපාරුතෙන කපණමනුස්සෙන විය කපාලහත්ථෙන සපදානං ගාමවීථීසු චරිතබ්බං හොති. යත්ථ වස්සකාලෙ අක්කන්තඅක්කන්තට්ඨානෙ යාව පිණ්ඩිකමංසාපි උදකචික්ඛල්ලෙ පාදා පවිසන්ති, එකෙන හත්ථෙන පත්තං ගහෙතබ්බං හොති, එකෙන චීවරං උක්ඛිපිතබ්බං. ගිම්හකාලෙ වාතවෙගෙන සමුට්ඨිතෙහි පංසුතිණරජෙහි

ඔකිණ්ණසරීරෙන චරිතබ්බං. තං තං ගෙහද්වාරං පත්වා මච්ඡධොවනමංසධොවනතණ්ඩුලධොවනඛෙළසිඞ්ඝාණිකසුනඛසූකරවච්චාදීහි සම්මිස්සානි කිමිකුලාකුලානි නීලමක්ඛිකපරිකිණ්ණානි ඔළිගල්ලානි චෙව චන්දනිකට්ඨානානි ච දට්ඨබ්බානි හොන්ති අක්කමිතබ්බානිපි. යතො තා මක්ඛිකා උට්ඨහිත්වා සඞ්ඝාටියම්පි පත්තෙපි සීසෙපි නිලීයන්ති.

ඝරං පවිට්ඨස්සාපි කෙචි දෙන්ති, කෙචි න දෙන්ති. දදමානාපි එකච්චෙ හියොා පක්කභත්තම්පි පුරාණඛජ්ජකම්පි පූතිකුම්මාසපූපාදීනිපි දදන්ති. අදදමානාපි කෙචිදෙව ''අතිච්ඡථ, භන්තෙ''ති වදන්ති, කෙචි පන අපස්සමානා විය තුණ්හී හොන්ති, කෙචි අඤ්ඤෙන මුඛං කරොන්ති, කෙචි ''ගච්ඡ, රෙ මුණ්ඩකා''තිආදීහි ඵරුසවාචාහි සමුදාචරන්ති. එවං කපණමනුස්සෙන විය ගාමෙ පිණ්ඩාය චරිත්වා නික්ඛමිතබ්බන්ති.

ඉච්චෙතං ගාමප්පවෙසනතො පට්ඨාය යාව නික්ඛමනා උදකචික්ඛල්ලාදිපටික්කූලං ආහාරහෙතු අක්කමිතබ්බඤ්චෙව දට්ඨබ්බඤ්ච අධිවාසෙතබ්බඤ්ච හොති. අහො වත භො පටික්කූලො ආහාරොති එවං පරියෙසනතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

297. කථං **පරිභොගතො**? එවං පරියිට්ඨාහාරෙන පන බහිගාමෙ ඵාසුකට්ඨානෙ සුඛනිසින්නෙන යාව තත්ථ හත්ථං න ඔතාරෙති, තාව තථාරූපං ගරුට්ඨානියං භික්ඛුං වා ලජ්ජිමනුස්සං වා දිස්වා නිමන්තෙතුම්පි සක්කා හොති. භුඤ්ජිතුකාමතාය පනෙත්ථ හත්ථෙ ඔතාරිතමත්තෙ ''ගණ්හථා''ති වදන්තෙන ලජ්ජිතබ්බං හොති. හත්ථං පන ඔතාරෙත්වා මද්දන්තස්ස පඤ්චඞ්ගුලිඅනුසාරෙන සෙදො පග්ඝරමානො සුක්ඛථද්ධභත්තම්පි තෙමෙන්තො මුදුං කරොති.

අථ තස්මිං පරිමද්දනමත්තෙනාපි සම්භින්නසොභෙ ආලොපං කත්වා මුඛෙ ඨපිතෙ හෙට්ඨිමදන්තා උදුක්ඛලකිච්චං සාධෙන්ති, උපරිමා මුසලකිච්චං, ජිව්හා හත්ථකිච්චං. තං තත්ථ සුවානදොණියං සුවානපිණ්ඩමිව දන්තමුසලෙහි කොට්ටෙත්වා ජිව්හාය සම්පරිවත්තියමානං ජිව්හාග්ගෙ තනුපසන්නඛෙළො මක්ඛෙති, වෙමජ්ඣතො පට්ඨාය බහලඛෙළො මක්ඛෙති, දන්තකට්ඨෙන අසම්පත්තට්ඨානෙ දන්තගූථකො මක්ඛෙති. සො එවං විචුණ්ණිතමක්ඛිතො තඞ්ඛණඤ්ඤෙව අන්තරහිතවණ්ණගන්ධසඞ්ඛාරවිසෙසො සුවානදොණියං ඨිතසුවානවමථු විය පරමජෙගුච්ඡභාවං උපගච්ඡති. එවරූපොපි සමානො චක්ඛුස්ස ආපාථං අතීතත්තා අජ්ඣොහරිතබ්බො හොතීති එවං පරිභොගතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

298. කථං **ආසයතො**? එවං පරිභොගං උපගතො ච පනෙස අන්තො පවිසමානො යස්මා බුද්ධපච්චෙකබුද්ධානම්පි රඤ්ඤොපි චක්කවත්තිස්ස පිත්තසෙම්හපුබ්බලොහිතාසයෙසු චතූසු අඤ්ඤතරො ආසයො හොතියෙව. මන්දපුඤ්ඤානං පන චත්තාරො ආසයා හොන්ති. තස්මා යස්ස පිත්තාසයො අධිකො හොති, තස්ස බහලමධුකතෙලමක්ඛිතො විය පරමජෙගුච්ඡො හොති. යස්ස සෙම්හාසයො අධිකො හොති, තස්ස නාගබලපණ්ණරසමක්ඛිතො විය. යස්ස පුබ්බාසයො අධිකො හොති, තස්ස පූතිතක්කමක්ඛිතො විය. යස්ස ලොහිතාසයො අධිකො හොති, තස්ස රජනමක්ඛිතො විය පරමජෙගුච්ඡො හොතීති එවං ආසයතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

299. කථං **නිධානතො**? සො ඉමෙසු චතූසු ආසයෙසු අඤ්ඤතරෙන ආසයෙන මක්ඛිතො අන්තොඋදරං පවිසිත්වා නෙව සුවණ්ණභාජනෙ න මණිරජතාදිභාජනෙසු නිධානං ගච්ඡති. සචෙ පන දසවස්සිකෙන අජ්ඣොහරියති දස වස්සානි අධොතවච්චකූපසදිසෙ ඔකාසෙ පතිට්ඨහති. සචෙ වීස, තිංස, චත්තාලීස, පඤ්ඤාස, සට්ඨි, සත්තති, අසීති, නවුතිවස්සිකෙන, සචෙ වස්සසතිකෙන අජ්ඣොහරියති. වස්සසතං අධොතවච්චකූපසදිසෙ ඔකාසෙ පතිට්ඨහතීති එවං නිධානතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

300. කථං **අපරිපක්කතො**? සො පනායමාහාරො එවරූපෙ ඔකාසෙ නිධානමුපගතො යාව අපරිපක්කො හොති, තාව තස්මිඤ්ඤෙව යථාවුත්තප්පකාරෙ පරමන්ධකාරතිමිසෙ නානාකුණපගන්ධවාසිතපවනවිචරිතෙ අතිදුග්ගන්ධජෙගුච්ඡෙ පදෙසෙ යථා නාම නිදාඝෙ අකාලමෙඝෙන අභිවුට්ඨම්හි චණ්ඩාලගාමද්වාරආවාටෙ පතිතානි තිණපණ්ණකිලඤ්ජඛණ්ඩඅහිකුක්කුරමනුස්සකුණපාදීනි සූරියාතපෙන සන්තත්තානි ඵෙණපුප්ඵුළකාචිතානි තිට්ඨන්ති, එවමෙව තංදිවසම්පි හියොාපි තතො පුරිමෙ දිවසෙපි අජ්ඣොහතො සබ්බො එකතො හුත්වා සෙම්හපටලපරියොනද්ධො කායග්ගිසන්තාපකුථිතකුථනසඤ්ජාතඵෙණපුප්ඵුළකාචිතො පරමජෙගුච්ඡභාවං උපගන්ත්වා තිට්ඨතීති එවං අපරිපක්කතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

301. කථං **පරිපක්කතො**? සො තත්තකායග්ගිනා පරිපක්කො සමානො න සුවණ්ණරජතාදිධාතුයො විය සුවණ්ණරජතාදිභාවං උපගච්ඡති. ඵෙණපුප්ඵුළකෙ පන මුඤ්චන්තො සණ්හකරණියං පිසිත්වා නාළිකෙ පක්ඛිත්තපණ්ඩුමත්තිකා විය කරීසභාවං උපගන්ත්වා පක්කාසයං, මුත්තභාවං උපගන්ත්වා මුත්තවත්ථිඤ්ච පූරෙතීති එවං පරිපක්කතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

302. කථං **ඵලතො**? සම්මා පරිපච්චමානො ච පනායං කෙසලොමනඛදන්තාදීනි නානාකුණපානි නිප්ඵාදෙති අසම්මාපරිපච්චමානො දද්දුකණ්ඩුකච්ඡුකුට්ඨකිලාසසොසකාසාතිසාරප්පභුතීනි රොගසතානි, ඉදමස්ස ඵලන්ති එවං

එලතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

303. කථං **නිස්සන්දතො**? අජ්ඣොහරියමානො චෙස එකෙන ද්වාරෙන පවිසිත්වා නිස්සන්දමානො අක්ඛිම්හා අක්ඛිගූථකො කණ්ණම්හා කණ්ණගූථකොතිආදිනා පකාරෙන අනෙකෙහි ද්වාරෙහි නිස්සන්දති. අජ්ඣොහරණසමයෙ චෙස මහාපරිවාරෙනාපි අජ්ඣොහරියති. නිස්සන්දනසමයෙ පන උච්චාරපස්සාවාදිභාවං උපගතො එකකෙනෙව නීහරියති. පඨමදිවසෙ ච නං පරිභුඤ්ජන්තො හට්ඨපහට්ඨොපි හොති උදග්ගුදග්ගො පීතිසොමනස්සජාතො. දුතියදිවසෙ නිස්සන්දෙන්තො පිහිතනාසිකො හොති විකුණිතමුඛො ජෙගුච්ඡී මඞ්කුභූතො. පඨමදිවසෙ ච නං රත්තො ගිද්ධො ගධිතො මුච්ඡිතොපි අජ්ඣොහරිත්වා දුතියදිවසෙ එකරත්තිවාසෙන විරත්තො අට්ටීයමානො හරායමානො ජිගුච්ඡමානො නීහරති. තෙනාහු පොරාණා –

‘‘අන්නං පානං ඛාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
එකද්වාරෙන පවිසිත්වා, නවද්වාරෙහි සන්දති.

‘‘අන්නං පානං ඛාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
භුඤ්ජති සපරිවාරො, නික්ඛාමෙන්තො නිලීයති.

‘‘අන්නං පානං ඛාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
භුඤ්ජති අභිනන්දන්තො, නික්ඛාමෙන්තො ජිගුච්ඡති.

‘‘අන්නං පානං ඛාදනීයං, භොජනඤ්ච මහාරහං;
එකරත්තිපරිවාසා, සබ්බං භවති පූතික’’න්ති.

එවං නිස්සන්දතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

304. කථං **සම්මක්ඛනතො**? පරිභොගකාලෙපි චෙස හත්ථඔට්ඨජිව්හාතාලූනි සම්මක්ඛෙති. තානි තෙන සම්මක්ඛිතත්තා පටික්කූලානි හොන්ති, යානි ධොතානිපි ගන්ධහරණත්ථං පුනප්පුනං ධොවිතබ්බානි හොන්ති. පරිභුත්තො සමානො යථා නාම ඔදනෙ පච්චමානෙ ථුසකණකුණ්ඩකාදීනි උත්තරිත්වා උක්ඛලිමුඛවට්ටිපිධානියො මක්ඛන්ති, එවමෙව සකලසරීරානුගතෙන කායග්ගිනා ඵෙණුද්දෙහකං පච්චිත්වා උත්තරමානො දන්තෙ දන්තමලභාවෙන සම්මක්ඛෙති. ජිව්හාතාලුප්පභුතීනි ඛෙළසෙම්හාදිභාවෙන, අක්ඛිකණ්ණනාසඅධොමග්ගාදිකෙ අක්ඛිගූථකකණ්ණගූථකසිඞ්ඝාණිකාමුත්තකරීසාදිභාවෙන සම්මක්ඛෙති. යෙන සම්මක්ඛිතානි ඉමානි ද්වාරානි දිවසෙ දිවසෙ ධොවියමානානිපි නෙව සුචීනි, න මනොරමානි හොන්ති. යෙසු එකච්චං ධොවිත්වා හත්ථො පුන උදකෙන ධොවිතබ්බො හොති. එකච්චං ධොවිත්වා ද්වත්තික්ඛත්තුං ගොමයෙනපි මත්තිකායපි ගන්ධචුණ්ණෙනපි ධොවතො පාටිකුල්‍යතා විගච්ඡතීති එවං සම්මක්ඛනතො පටික්කූලතා පච්චවෙක්ඛිතබ්බා.

305. තස්සෙවං දසහාකාරෙහි පටික්කූලතං පච්චවෙක්ඛතො තක්කාහතං විතක්කාහතං කරොන්තස්ස පටික්කූලාකාරවසෙන කබළීකාරාහාරො පාකටො හොති. සො තං නිමිත්තං පුනප්පුනං ආසෙවති භාවෙති බහුලීකරොති. තස්සෙවං කරොතො නීවරණානි වික්ඛම්භන්ති. කබළීකාරාහාරස්ස සභාවධම්මතාය ගම්භීරත්තා අප්පනං අප්පත්තෙන උපචාරසමාධිනා චිත්තං සමාධියති. පටික්කූලාකාරග්ගහණවසෙන පනෙත්ථ සඤ්ඤා පාකටා හොති. තස්මා ඉමං කම්මට්ඨානං ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤා ඉච්චෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

ඉමඤ්ච පන ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤං අනුයුත්තස්ස භික්ඛුනො රසතණ්හාය චිත්තං පතිලීයති පතිකුටති පතිවට්ටති. සො කන්තාරනිත්ථරණත්ථිකො විය පුත්තමංසං විගතමදො ආහාරං ආහාරෙති යාවදෙව දුක්ඛස්ස නිත්ථරණත්ථාය. අථස්ස අප්පකසිරෙනෙව කබළීකාරාහාරපරිඤ්ඤාමුඛෙන පඤ්චකාමගුණිකො රාගො පරිඤ්ඤං ගච්ඡති. සො පඤ්චකාමගුණපරිඤ්ඤාමුඛෙන රූපක්ඛන්ධං පරිජානාති. අපරිපක්කාදිපටික්කූලභාවවසෙන චස්ස කායගතාසතිභාවනාපි පාරිපූරිං ගච්ඡති, අසුභසඤ්ඤාය අනුලොමපටිපදං පටිපන්නො හොති. ඉමං පන පටිපත්තිං නිස්සාය දිට්ඨෙව ධම්මෙ අමතපරියොසානතං අනභිසම්භුණන්තො සුගතිපරායනො හොතීති.

අයං ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤාභාවනාය විත්ථාරකථා.

චතුධාතුවවත්ථානභාවනා

306. ඉදානි ආහාරෙ පටික්කූලසඤ්ඤානන්තරං **එකං වවත්ථාන**න්ති එවං උද්දිට්ඨස්ස චතුධාතුවවත්ථානස්ස භාවනානිද්දෙසො අනුප්පත්තො. තත්ථ **වවත්ථාන**න්ති සභාවූපලක්ඛණවසෙන සන්නිට්ඨානං, චතුන්නං ධාතූනං වවත්ථානං **චතුධාතුවවත්ථානං**. ධාතුමනසිකාරො, ධාතුකම්මට්ඨානං, චතුධාතුවවත්ථානන්ති අත්ථතො එකං. තයිදං ද්විධා ආගතං සඞ්ඛෙපතො ච විත්ථාරතො ච. සඞ්ඛෙපතො මහාසතිපට්ඨානෙ ආගතං. විත්ථාරතො මහාහත්ථිපදූපමෙ රාහුලොවාදෙ ධාතුවිභඞ්ගෙ ච. තඤ්හි –

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, දක්ඛො ගොඝාතකො වා ගොඝාතකන්තෙවාසී වා ගාවිං වධිත්වා චතුමහාපථෙ බිලසො විභජිත්වා නිසින්නො අස්ස, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඉමමෙව කායං යථාඨිතං යථාපණිහිතං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති, අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු ආපොධාතු තෙජොධාතු වායොධාතූ’’ති –

එවං තික්ඛපඤ්ඤස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස වසෙන **මහාසතිපට්ඨානෙ** (දී. නි. 2.378) සඞ්ඛෙපතො ආගතං.

තස්සත්ථො – යථා ඡෙකො ගොඝාතකො වා තස්සෙව වා භත්තවෙතනභතො අන්තෙවාසිකො ගාවිං වධිත්වා විනිවිජ්ඣිත්වා චතස්සො දිසා ගතානං මහාපථානං වෙමජ්ඣට්ඨානසඞ්ඛාතෙ චතුමහාපථෙ කොට්ඨාසං කත්වා නිසින්නො අස්ස, එවමෙව භික්ඛු චතුන්නං ඉරියාපථානං යෙන කෙනචි ආකාරෙන ඨිතත්තා යථාඨිතං. යථාඨිතත්තාව යථාපණිහිතං කායං අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පථවීධාතු…පෙ…. වායොධාතූති එවං ධාතුසො පච්චවෙක්ඛති.

කිං වුත්තං හොති? යථා ගොඝාතකස්ස ගාවිං පොසෙන්තස්සපි ආඝාතනං ආහරන්තස්සපි ආහරිත්වා තත්ථ බන්ධිත්වා ඨපෙන්තස්සපි වධන්තස්සපි වධිතං මතං පස්සන්තස්සපි තාවදෙව ගාවීතිසඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව නං පදාලෙත්වා බිලසො න විභජති. විභජිත්වා නිසින්නස්ස පන ගාවීසඤ්ඤා අන්තරධායති, මංසසඤ්ඤා පවත්තති. නාස්ස එවං හොති ‘‘අහං ගාවිං වික්කිණාමි, ඉමෙ ගාවිං හරන්තී’’ති. අථ ඛ්වස්ස ‘‘අහං මංසං වික්කිණාමි, ඉමෙපි මංසං හරන්ති’’ච්චෙව හොති, එවමෙව ඉමස්සාපි භික්ඛුනො පුබ්බෙ බාලපුථුජ්ජනකාලෙ ගිහිභූතස්සපි පබ්බජිතස්සපි තාවදෙව සත්තොති වා පොසොති වා පුග්ගලොති වා සඤ්ඤා න අන්තරධායති, යාව ඉමමෙව කායං යථාඨිතං යථාපණිහිතං ඝනවිනිබ්භොගං කත්වා ධාතුසො න පච්චවෙක්ඛති. ධාතුසො පච්චවෙක්ඛතො පන සත්තසඤ්ඤා අන්තරධායති, ධාතුවසෙනෙව චිත්තං සන්තිට්ඨති. තෙනාහ භගවා ‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, දක්ඛො ගොඝාතකො වා… පෙ…. නිසින්නො අස්ස, එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු…පෙ…. වායොධාතූ’’ති.

307. මහාහත්ථිපදූපමෙ (ම. නි. 1.300 ආදයො) පන – ‘‘කතමා චාවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං , කෙසා ලොමා…පෙ…. උදරියං කරීසං, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං කක්ඛළං ඛරිගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චති, ආවුසො, අජ්ඣත්තිකා පථවීධාතූ’’ති ච,

‘‘කතමා චාවුසො, අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, පිත්තං…පෙ…. මුත්තං, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං ආපො ආපොගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චතාවුසො, අජ්ඣත්තිකා ආපොධාතූ’’ති ච,

‘‘කතමා චාවුසො, අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං තෙජො තෙජොගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, යෙන ච සන්තප්පති, යෙන ච ජීරීයති, යෙන ච පරිඩය්හති, යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡති, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං තෙජො තෙජොගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චතාවුසො, අජ්ඣත්තිකා තෙජොධාතූ’’ති ච,

‘‘කතමා චාවුසො, අජ්ඣත්තිකා වායොධාතු? යං අජ්ඣත්තං පච්චත්තං වායො වායොගතං උපාදින්නං. සෙය්‍යථිදං, උද්ධඞ්ගමා වාතා, අධොගමා වාතා, කුච්ඡිසයා වාතා, කොට්ඨාසයා වාතා, අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතා, අස්සාසො පස්සාසො ඉති වා, යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චි අජ්ඣත්තං පච්චත්තං වායො වායොගතං උපාදින්නං, අයං වුච්චතාවුසො, අජ්ඣත්තිකා වායොධාතූ’’ති ච –

එවං නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස වසෙන විත්ථාරතො ආගතං. යථා චෙත්ථ, එවං රාහුලොවාදධාතුවිභඞ්ගෙසුපි.

තත්‍රායං අනුත්තානපදවණ්ණනා, **අජ්ඣත්තං පච්චත්තන්**ති ඉදං තාව උභයම්පි නියකස්ස අධිවචනං. **නියකං** නාම අත්තනි ජාතං සසන්තානපරියාපන්නන්ති අත්ථො. තයිදං යථා ලොකෙ ඉත්ථීසු කථා අධිත්ථීති වුච්චති, එවං අත්තනි පවත්තත්තා **අජ්ඣත්තං,** අත්තානං පටිච්ච පටිච්ච පවත්තත්තා **පච්චත්තන්**තිපි වුච්චති. **කක්ඛළන්**ති ථද්ධං. **ඛරිගතන්**ති ඵරුසං. තත්ථ පඨමං ලක්ඛණවචනං, දුතියං ආකාරවචනං, කක්ඛළලක්ඛණා හි පථවීධාතු, සා ඵරුසාකාරා හොති, තස්මා ඛරිගතන්ති වුත්තා. **උපාදින්නන්**ති දළ්හං ආදින්නං, අහං මමන්ති එවං දළ්හං ආදින්නං, ගහිතං පරාමට්ඨන්ති අත්ථො. **සෙය්‍යථිදන්**ති නිපාතො. තස්ස තං කතමන්ති චෙති අත්ථො. තතො තං දස්සෙන්තො ‘‘කෙසා ලොමා’’තිආදිමාහ. එත්ථ ච **මත්ථලුඞ්ගං පක්ඛිපිත්වා** වීසතියා ආකාරෙහි පථවීධාතු නිද්දිට්ඨාති වෙදිතබ්බා. යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චීති අවසෙසෙසු තීසු කොට්ඨාසෙසු පථවීධාතු සඞ්ගහිතා.

විස්සන්දනභාවෙන තං තං ඨානං අප්පොතීති **ආපො.** කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන නානාවිධෙසු ආපෙසු ගතන්ති **ආපොගතං**. කිං තං? ආපොධාතුයා ආබන්ධනලක්ඛණං.

තෙජනවසෙන **තෙජො,** වුත්තනයෙනෙව තෙජෙසු ගතන්ති **තෙජොගතං**. කිං තං? උණ්හත්තලක්ඛණං**. යෙන චා**ති යෙන තෙජොධාතුගතෙන කුපිතෙන අයං කායො සන්තප්පති, එකාහිකජරාදිභාවෙන උසුමජාතො හොති. **යෙන ච**

ජීරීයතීති යෙන අයං කායො ජීරති, ඉන්ද්‍රියවෙකල්ලතං බලපරික්ඛයං වලිපලිතාදිභාවඤ්ච පාපුණාති. **යෙන ච පරිඩය්හතීති** යෙන කුපිතෙන අයං කායො ඩය්හති. සො ච පුග්ගලො ‘‘ඩය්හාමි ඩය්හාමී’’ති කන්දන්තො සතධොතසප්පිගොසීසචන්දනාදිලෙපඤ්චෙව තාලවණ්ටවාතඤ්ච පච්චාසීසති. **යෙන ච අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡතීති** යෙනෙතං අසිතං වා ඔදනාදි පීතං වා පානකාදි ඛායිතං වා පිට්ඨඛජ්ජකාදි සායිතං වා අම්බපක්කමධුඵාණිතාදි සම්මා පරිපාකං ගච්ඡති, රසාදිභාවෙන විවෙකං ගච්ඡතීති අත්ථො. එත්ථ ච පුරිමා තයො තෙජොධාතුසමුට්ඨානා. පච්ඡිමො කම්මසමුට්ඨානොව.

වායනවසෙන **වායො,** වුත්තනයෙනෙව වායෙසු ගතන්ති **වායොගතං**. කිං තං? විත්ථම්භනලක්ඛණං. **උද්ධඞ්ගමා වාතාති** උග්ගාරහික්කාදිපවත්තකා උද්ධං ආරොහණවාතා. **අධොගමා වාතාති** උච්චාරපස්සාවාදිනීහරණකා අධො ඔරොහණවාතා. **කුච්ඡිසයා වාතාති** අන්තානං බහිවාතා. **කොට්ඨාසයා වාතාති** අන්තානං අන්තොවාතා. **අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතාති** ධමනිජාලානුසාරෙන සකලසරීරෙ අඞ්ගමඞ්ගානි අනුසටා සමිඤ්ජනපසාරණාදිනිබ්බත්තකා වාතා. **අස්සාසොති** අන්තොපවිසනනාසිකවාතො. **පස්සාසොති** බහිනික්ඛමනනාසිකවාතො. එත්ථ ච පුරිමා පඤ්ච චතුසමුට්ඨානා. අස්සාසපස්සාසා චිත්තසමුට්ඨානාව. සබ්බත්ථ **යං වා පනඤ්ඤම්පි කිඤ්චීති** ඉමිනා පදෙන අවසෙසකොට්ඨාසෙසු ආපොධාතුආදයො සඞ්ගහිතා.

ඉති වීසතියා ආකාරෙහි පථවීධාතු, ද්වාදසහි ආපොධාතු, චතූහි තෙජොධාතු, ඡහි වායොධාතූති ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි චතස්සො ධාතුයො විත්ථාරිතා හොන්තීති අයං තාවෙත්ථ පාළිවණ්ණනා.

308. භාවනානයෙ පනෙත්ථ තික්ඛපඤ්ඤස්ස භික්ඛුනො කෙසා පථවීධාතු, ලොමා පථවීධාතූති එවං විත්ථාරතො ධාතුපරිග්ගහො පපඤ්චතො උපට්ඨාති. යං ථද්ධලක්ඛණං, අයං පථවීධාතු. යං ආබන්ධනලක්ඛණං, අයං ආපොධාතු. යං පරිපාචනලක්ඛණං, අයං තෙජොධාතු. යං විත්ථම්භනලක්ඛණං, අයං වායොධාතූති එවං මනසිකරොතො පනස්ස කම්මට්ඨානං පාකටං හොති. නාතිතික්ඛපඤ්ඤස්ස පන එවං මනසිකරොතො අන්ධකාරං අවිභූතං හොති. පුරිමනයෙන විත්ථාරතො මනසිකරොන්තස්ස පාකටං හොති.

කථං ? යථා ද්වීසු භික්ඛූසු බහුපෙය්‍යාලං තන්තිං සජ්ඣායන්තෙසු තික්ඛපඤ්ඤො භික්ඛු සකිං වා ද්වික්ඛත්තුං වා පෙය්‍යාලමුඛං විත්ථාරෙත්වා තතො පරං උභතොකොටිවසෙනෙව සජ්ඣායං කරොන්තො ගච්ඡති. තත්‍ර නාතිතික්ඛපඤ්ඤො එවං වත්තා හොති ‘‘කිං සජ්ඣායො නාමෙස ඔට්ඨපරියාහතමත්තං කාතුං න දෙති, එවං සජ්ඣායෙ කරියමානෙ කදා තන්ති පගුණා භවිස්සතී’’ති. සො ආගතාගතං පෙය්‍යාලමුඛං විත්ථාරෙත්වාව සජ්ඣායං කරොති. තමෙනං ඉතරො එවමාහ – ‘‘කිං සජ්ඣායො නාමෙස පරියොසානං ගන්තුං න දෙති, එවං සජ්ඣායෙ කරියමානෙ කදා තන්ති පරියොසානං ගමිස්සතී’’ති. එවමෙව තික්ඛපඤ්ඤස්ස කෙසාදිවසෙන විත්ථාරතො ධාතුපරිග්ගහො පපඤ්චතො උපට්ඨාති. යං ථද්ධලක්ඛණං, අයං පථවීධාතූතිආදිනා නයෙන සඞ්ඛෙපතො මනසිකරොතො කම්මට්ඨානං පාකටං හොති. ඉතරස්ස තථා මනසිකරොතො අන්ධකාරං අවිභූතං හොති. කෙසාදිවසෙන විත්ථාරතො මනසිකරොන්තස්ස පාකටං හොති.

තස්මා ඉමං කම්මට්ඨානං භාවෙතුකාමෙන තික්ඛපඤ්ඤෙන තාව රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන සකලම්පි අත්තනො රූපකායං ආවජ්ජෙත්වා යො ඉමස්මිං කායෙ ථද්ධභාවො වා ඛරභාවො වා, අයං පථවීධාතු. යො ආබන්ධනභාවො වා ද්‍රවභාවො වා, අයං ආපොධාතු. යො පරිපාචනභාවො වා උණ්හභාවො වා, අයං තෙජොධාතු. යො විත්ථම්භනභාවො වා සමුදීරණභාවො වා, අයං වායොධාතූති එවං සංඛිත්තෙන ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා පුනප්පුනං පථවීධාතු ආපොධාතූති ධාතුමත්තතො නිස්සත්තතො නිජ්ජීවතො ආවජ්ජිතබ්බං මනසිකාතබ්බං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. තස්සෙවං වායමමානස්ස නචිරෙනෙව ධාතුප්පභෙදාවභාසනපඤ්ඤාපරිග්ගහිතො සභාවධම්මාරම්මණත්තා අප්පනං අප්පත්තො උපචාරමත්තො සමාධි උප්පජ්ජති.

අථ වා පන යෙ ඉමෙ චතුන්නං මහාභූතානං නිස්සත්තභාවදස්සනත්ථං ධම්මසෙනාපතිනා ‘‘අට්ඨිඤ්ච පටිච්ච න්හාරුඤ්ච පටිච්ච මංසඤ්ච පටිච්ච චම්මඤ්ච පටිච්ච ආකාසො පරිවාරිතො රූපන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡතී’’ති (ම. නි. 1.306) චත්තාරො කොට්ඨාසා වුත්තා. තෙසු තං තං අන්තරානුසාරිනා ඤාණහත්ථෙන විනිබ්භුජිත්වා විනිබ්භුජිත්වා යො එතෙසු ථද්ධභාවො වා ඛරභාවො වා, අයං පථවීධාතූති පුරිමනයෙනෙව ධාතුයො පරිග්ගහෙත්වා පුනප්පුනං පථවීධාතු ආපොධාතූති ධාතුමත්තතො නිස්සත්තතො නිජ්ජීවතො ආවජ්ජිතබ්බං මනසිකාතබ්බං පච්චවෙක්ඛිතබ්බං. තස්සෙවං වායමමානස්ස නචිරෙනෙව ධාතුප්පභෙදාවභාසනපඤ්ඤාපරිග්ගහිතො සභාවධම්මාරම්මණත්තා අප්පනං අප්පත්තො උපචාරමත්තො සමාධි උප්පජ්ජති. අයං සඞ්ඛෙපතො ආගතෙ චතුධාතුවවත්ථානෙ භාවනානයො.

309. විත්ථාරතො ආගතෙ පන එවං වෙදිතබ්බො. ඉදං කම්මට්ඨානං භාවෙතුකාමෙන හි නාතිතික්ඛපඤ්ඤෙන යොගිනා ආචරියසන්තිකෙ ද්වාචත්තාලීසාය ආකාරෙහි විත්ථාරතො ධාතුයො උග්ගණ්හිත්වා වුත්තප්පකාරෙ සෙනාසනෙ විහරන්තෙන කතසබ්බකිච්චෙන රහොගතෙන පටිසල්ලීනෙන සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො, සසම්භාරවිභත්තිතො, සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතො, සලක්ඛණවිභත්තිතොති එවං චතූහාකාරෙහි කම්මට්ඨානං භාවෙතබ්බං.

තත්ථ කථං **සසම්භාරසඞ්ඛෙපතො භාවෙති**? ඉධ භික්ඛු වීසතියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධාකාරං පථවීධාතූති වවත්ථපෙති. ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසු යූසගතං උදකසඞ්ඛාතං ආබන්ධනාකාරං ආපොධාතූති වවත්ථපෙති. චතූසු

කොට්ඨාසෙසු පරිපාචනකං තෙජං තෙජොධාතූති වවත්ථපෙති . ඡසු කොට්ඨාසෙසු විත්ථම්භනාකාරං වායොධාතූති වවත්ථපෙති. තස්සෙවං වවත්ථාපයතොයෙව ධාතුයො පාකටා හොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

310. යස්ස පන එවං භාවයතො කම්මට්ඨානං න ඉජ්ඣති, තෙන **සසම්භාරවිභත්තිතො** භාවෙතබ්බං. කථං? තෙන හි භික්ඛුනා යං තං කායගතාසතිකම්මට්ඨානනිද්දෙසෙ සත්තධා උග්ගහකොසල්ලං දසධා මනසිකාරකොසල්ලඤ්ච වුත්තං. ද්වත්තිංසාකාරෙ තාව තං සබ්බං අපරිහාපෙත්වා තචපඤ්චකාදීනං අනුලොමපටිලොමතො වචසා සජ්ඣායං ආදිං කත්වා සබ්බං තත්ථ වුත්තවිධානං කාතබ්බං. අයමෙව හි විසෙසො, තත්ථ වණ්ණසණ්ඨානදිසොකාසපරිච්ඡෙදවසෙන කෙසාදයො මනසිකරිත්වාපි පටික්කූලවසෙන චිත්තං ඨපෙතබ්බං, ඉධ ධාතුවසෙන. තස්මා වණ්ණාදිවසෙන පඤ්චධා පඤ්චධා කෙසාදයො මනසිකරිත්වා අවසානෙ එවං මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො.

311. ඉමෙ **කෙසා** නාම සීසකටාහපලිවෙඨනචම්මෙ ජාතා. තත්ථ යථා වම්මිකමත්ථකෙ ජාතෙසු කුණ්ඨතිණෙසු න වම්මිකමත්ථකො ජානාති මයි කුණ්ඨතිණානි ජාතානීති, නපි කුණ්ඨතිණානි ජානන්ති මයං වම්මිකමත්ථකෙ ජාතානීති, එවමෙව න සීසකටාහපලිවෙඨනචම්මං ජානාති මයි කෙසා ජාතාති, නපි කෙසා ජානන්ති මයං සීසකටාහවෙඨනචම්මෙ ජාතාති, අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කෙසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

312. **ලොමා** සරීරවෙඨනචම්මෙ ජාතා. තත්ථ යථා සුඤ්ඤගාමට්ඨානෙ ජාතෙසු දබ්බතිණකෙසු න සුඤ්ඤගාමට්ඨානං ජානාති මයි දබ්බතිණකානි ජාතානීති, නපි දබ්බතිණකානි ජානන්ති මයං සුඤ්ඤගාමට්ඨානෙ ජාතානීති, එවමෙව න සරීරවෙඨනචම්මං ජානාති මයි ලොමා ජාතාති. නපි ලොමා ජානන්ති මයං සරීරවෙඨනචම්මෙ ජාතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ලොමා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

313. **නඛා** අඞ්ගුලීනං අග්ගෙසු ජාතා. තත්ථ යථා කුමාරකෙසු දණ්ඩකෙහි මධුකට්ඨිකෙ විජ්ඣිත්වා කීළන්තෙසු න දණ්ඩකා ජානන්ති අම්හෙසු මධුකට්ඨිකා ඨපිතාති, නපි මධුකට්ඨිකා ජානන්ති මයං දණ්ඩකෙසු ඨපිතාති, එවමෙව න අඞ්ගුලියො ජානන්ති අම්හාකං අග්ගෙසු නඛා ජාතාති. නපි නඛා ජානන්ති මයං අඞ්ගුලීනං අග්ගෙසු ජාතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති නඛා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

314. **දන්තා** හනුකට්ඨිකෙසු ජාතා. තත්ථ යථා වඩ්ඪකීහි පාසාණඋදුක්ඛලකෙසු කෙනචිදෙව සිලෙසජාතෙන බන්ධිත්වා ඨපිතථම්භෙසු න උදුක්ඛලා ජානන්ති අම්හෙසු ථම්භා ඨිතාති. නපි ථම්භා ජානන්ති මයං උදුක්ඛලෙසු ඨිතාති, එවමෙව න හනුකට්ඨීනි ජානන්ති අම්හෙසු දන්තා ජාතාති. නපි දන්තා ජානන්ති මයං හනුකට්ඨීසු ජාතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති දන්තා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

315. **තචො** සකලසරීරං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතො. තත්ථ යථා අල්ලගොචම්මපරියොනද්ධාය මහාවීණාය න මහාවීණා ජානාති අහං අල්ලගොචම්මෙන පරියොනද්ධාති. නපි අල්ලගොචම්මං ජානාති මයා මහාවීණා පරියොනද්ධාති, එවමෙව න සරීරං ජානාති අහං තචෙන පරියොනද්ධන්ති. නපි තචො ජානාති මයා සරීරං පරියොනද්ධන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති තචො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

316. **මංසං** අට්ඨිසඞ්ඝාටං අනුලිම්පිත්වා ඨිතං. තත්ථ යථා මහාමත්තිකලිත්තාය භිත්තියා න භිත්ති ජානාති අහං මහාමත්තිකාය ලිත්තාති. නපි මහාමත්තිකා ජානාති මයා භිත්ති ලිත්තාති, එවමෙව න අට්ඨිසඞ්ඝාටො ජානාති අහං නවපෙසිසතප්පභෙදෙන මංසෙන ලිත්තොති. නපි මංසං ජානාති මයා අට්ඨිසඞ්ඝාටො ලිත්තොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මංසං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

317. **න්හාරු** සරීරබ්භන්තරෙ අට්ඨීනි ආබන්ධමානා ඨිතා. තත්ථ යථා වල්ලීහි විනද්ධෙසු කුට්ටදාරූසු න කුට්ටදාරූනි ජානන්ති මයං වල්ලීහි විනද්ධානීති. නපි වල්ලියො ජානන්ති අම්හෙහි කුට්ටදාරූනි විනද්ධානීති, එවමෙව න අට්ඨීනි ජානන්ති මයං න්හාරූහි ආබද්ධානීති. නපි න්හාරූ ජානන්ති අම්හෙහි අට්ඨීනි ආබද්ධානීති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති න්හාරු නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

318. **අට්ඨීසු** පණ්හිකට්ඨි ගොප්ඵකට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතං. ගොප්ඵකට්ඨි ජඞ්ඝට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතං. ජඞ්ඝට්ඨි ඌරුට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතං. ඌරුට්ඨි කටිට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතං. කටිට්ඨි පිට්ඨිකණ්ටකං උක්ඛිපිත්වා ඨිතං, පිට්ඨිකණ්ටකො ගීවට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතො. ගීවට්ඨි සීසට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතං. සීසට්ඨි ගීවට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතං. ගීවට්ඨි

පිට්ඨිකණ්ටකෙ පතිට්ඨිතං. පිට්ඨිකණ්ටකො කටිට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතො. කටිට්ඨි ඌරුට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතං. ඌරුට්ඨි ජඞ්ඝට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතං. ජඞ්ඝට්ඨි ගොප්ඵකට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතං. ගොප්ඵකට්ඨි පණ්හිකට්ඨිකෙ පතිට්ඨිතං.

තත්ථ යථා ඉට්ඨකදාරුගොමයාදිසඤ්චයෙසු න හෙට්ඨිමා හෙට්ඨිමා ජානන්ති මයං උපරිමෙ උපරිමෙ උක්ඛිපිත්වා ඨිතාති. නපි උපරිමා උපරිමා ජානන්ති මයං හෙට්ඨිමෙසු හෙට්ඨිමෙසු පතිට්ඨිතාති, එවමෙව න පණ්හිකට්ඨි ජානාති අහං ගොප්ඵකට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න ගොප්ඵකට්ඨි ජානාති අහං ජඞ්ඝට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න ජඞ්ඝට්ඨි ජානාති අහං ඌරුට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න ඌරුට්ඨි ජානාති අහං කටිට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න කටිට්ඨි ජානාති අහං පිට්ඨිකණ්ටකං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න පිට්ඨිකණ්ටකො ජානාති අහං ගීවට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න ගීවට්ඨි ජානාති අහං සීසට්ඨිං උක්ඛිපිත්වා ඨිතන්ති. න සීසට්ඨි ජානාති අහං ගීවට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතන්ති. න ගීවට්ඨි ජානාති අහං පිට්ඨිකණ්ටකෙ පතිට්ඨිතන්ති. න පිට්ඨිකණ්ටකො ජානාති අහං කටිට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතොති. න කටිට්ඨි ජානාති අහං ඌරුට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතන්ති. න ඌරුට්ඨි ජානාති අහං ජඞ්ඝට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතන්ති. න ජඞ්ඝට්ඨි ජානාති අහං ගොප්ඵකට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතන්ති. න ගොප්ඵකට්ඨි ජානාති අහං පණ්හිකට්ඨිම්හි පතිට්ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අට්ඨි නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

319. **අට්ඨිමිඤ්ජං** තෙසං තෙසං අට්ඨීනං අබ්භන්තරෙ ඨිතං. තත්ථ යථා වෙළුපබ්බාදීනං අන්තො පක්ඛිත්තසින්නවෙත්තගග්ගාදීසු න වෙළුපබ්බාදීනි ජානන්ති අම්හෙසු වෙත්තගග්ගාදීනි පක්ඛිත්තානීති. නපි වෙත්තගග්ගාදීනි ජානන්ති මයං වෙළුපබ්බාදීසු ඨිතානීති, එවමෙව න අට්ඨීනි ජානන්ති අම්හාකං අන්තො මිඤ්ජං ඨිතන්ති. නාපි මිඤ්ජං ජානාති අහං අට්ඨීනං අන්තො ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අට්ඨිමිඤ්ජං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

320. **වක්කං** ගලවාටකතො නික්ඛන්තෙන එකමූලෙන ථොකං ගන්ත්වා ද්විධා භින්නෙන ථූලන්හාරුනා විනිබද්ධං හුත්වා හදයමංසං පරික්ඛිපිත්වා ඨිතං. තත්ථ යථා වණ්ටුපනිබද්ධෙ අම්බඵලද්වයෙ න වණ්ටං ජානාති මයා අම්බඵලද්වයං උපනිබද්ධන්ති. නපි අම්බඵලද්වයං ජානාති අහං වණ්ටෙන උපනිබද්ධන්ති, එවමෙව න ථූලන්හාරු ජානාති මයා වක්කං උපනිබද්ධන්ති. නපි වක්කං ජානාති අහං ථූලන්හාරුනා උපනිබද්ධන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති වක්කං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

321. **හදයං** සරීරබ්භන්තරෙ උරට්ඨිපඤ්ජරමජ්ඣං නිස්සාය ඨිතං. තත්ථ යථා ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරං නිස්සාය ඨපිතාය මංසපෙසියා න සන්දමානිකපඤ්ජරබ්භන්තරං ජානාති මං නිස්සාය මංසපෙසි ඨිතාති. නපි මංසපෙසි ජානාති අහං ජිණ්ණසන්දමානිකපඤ්ජරං නිස්සාය ඨිතාති, එවමෙව න උරට්ඨිපඤ්ජරබ්භන්තරං ජානාති මං නිස්සාය හදයං ඨිතන්ති. නපි හදයං ජානාති අහං උරට්ඨිපඤ්ජරං නිස්සාය ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති හදයං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

322. **යකනං** අන්තොසරීරෙ ද්වින්නං ථනානමබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය ඨිතං. තත්ථ යථා උක්ඛලිකපාලපස්සම්හි ලග්ගෙ යමකමංසපිණ්ඩෙ න උක්ඛලිකපාලපස්සං ජානාති මයි යමකමංසපිණ්ඩො ලග්ගොති. නපි යමකමංසපිණ්ඩො ජානාති අහං උක්ඛලිකපාලපස්සෙ ලග්ගොති, එවමෙව න ථනානමබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං ජානාති මං නිස්සාය යකනං ඨිතන්ති. නපි යකනං ජානාති අහං ථනානමබ්භන්තරෙ දක්ඛිණපස්සං නිස්සාය ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති යකනං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

323. **කිලොමකෙසු** පටිච්ඡන්නකිලොමකං හදයඤ්ච වක්කඤ්ච පරිවාරෙත්වා ඨිතං. අප්පටිච්ඡන්නකිලොමකං සකලසරීරෙ චම්මස්ස හෙට්ඨතො මංසං පරියොනන්ධිත්වා ඨිතං. තත්ථ යථා පිලොතිකපලිවෙඨිතෙ මංසෙ න මංසං ජානාති අහං පිලොතිකාය පලිවෙඨිතන්ති. නපි පිලොතිකා ජානාති මයා මංසං පලිවෙඨිතන්ති, එවමෙව න වක්කහදයානි සකලසරීරෙ ච මංසං ජානාති අහං කිලොමකෙන පටිච්ඡන්නන්ති. නපි කිලොමකං ජානාති මයා වක්කහදයානි සකලසරීරෙ ච මංසං පටිච්ඡන්නන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කිලොමකං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

324. **පිහකං** හදයස්ස වාමපස්සෙ උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතං. තත්ථ යථා කොට්ඨමත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතාය ගොමයපිණ්ඩියා න කොට්ඨමත්ථකපස්සං ජානාති ගොමයපිණ්ඩි මං නිස්සාය ඨිතාති. නපි ගොමයපිණ්ඩි ජානාති අහං කොට්ඨමත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතාති, එවමෙව න උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං ජානාති පිහකං මං නිස්සාය ඨිතන්ති. නපි පිහකං ජානාති අහං උදරපටලස්ස මත්ථකපස්සං නිස්සාය ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පිහකං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

325. **පප්ඵාසං** සරීරබ්භන්තරෙ ද්වින්නං ථනානමන්තරෙ හදයඤ්ච යකනඤ්ච උපරි ඡාදෙත්වා ඔලම්බන්තං ඨිතං. තත්ථ යථා ජිණ්ණකොට්ඨබ්භන්තරෙ ලම්බමානෙ සකුණකුලාවකෙ න ජිණ්ණකොට්ඨබ්භන්තරං ජානාති මයි සකුණකුලාවකො ලම්බමානො ඨිතොති. නපි සකුණකුලාවකො ජානාති අහං ජිණ්ණකොට්ඨබ්භන්තරෙ ලම්බමානො ඨිතොති, එවමෙව න තං සරීරබ්භන්තරං ජානාති මයි පප්ඵාසං ලම්බමානං ඨිතන්ති. නපි පප්ඵාසං ජානාති අහං එවරූපෙ සරීරබ්භන්තරෙ ලම්බමානං ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පප්ඵාසං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

326. **අන්තං** ගලවාටකකරීසමග්ගපරියන්තෙ සරීරබ්භන්තරෙ ඨිතං. තත්ථ යථා ලොහිතදොණිකාය ඔභුජිත්වා ඨපිතෙ ඡින්නසීසධම්මනිකළෙවරෙ න ලොහිතදොණි ජානාති මයි ධම්මනිකළෙවරං ඨිතන්ති. නපි ධම්මනිකළෙවරං ජානාති අහං ලොහිතදොණියා ඨිතන්ති, එවමෙව න සරීරබ්භන්තරං ජානාති මයි අන්තං ඨිතන්ති. නපි අන්තං ජානාති අහං සරීරබ්භන්තරෙ ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අන්තං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

327. **අන්තගුණං** අන්තන්තරෙ එකවීසතිඅන්තභොගෙ බන්ධිත්වා ඨිතං. තත්ථ යථා පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකං සිබ්බෙත්වා ඨිතෙසු රජ්ජුකෙසු න පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකං ජානාති රජ්ජුකා මං සිබ්බිත්වා ඨිතාති. නපි රජ්ජුකා ජානන්ති මයං පාදපුඤ්ඡනරජ්ජුමණ්ඩලකං සිබ්බිත්වා ඨිතාති, එවමෙව න අන්තං ජානාති අන්තගුණං මං ආබන්ධිත්වා ඨිතන්ති. නපි අන්තගුණං ජානාති අහං අන්තං ආබන්ධිත්වා ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අන්තගුණං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

328. **උදරියං** උදරෙ ඨිතං අසිතපීතඛායිතසායිතං. තත්ථ යථා සුවානදොණියං ඨිතෙ සුවානවමථුම්හි න සුවානදොණි ජානාති මයි සුවානවමථු ඨිතොති. නපි සුවානවමථු ජානාති අහං සුවානදොණියං ඨිතොති, එවමෙව න උදරං ජානාති මයි උදරියං ඨිතන්ති . නපි උදරියං ජානාති අහං උදරෙ ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති උදරියං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

329. **කරීසං** පක්කාසයසඞ්ඛාතෙ අට්ඨඞ්ගුලවෙළුපබ්බසදිසෙ අන්තපරියොසානෙ ඨිතං. තත්ථ යථා වෙළුපබ්බෙ ඔමද්දිත්වා පක්ඛිත්තාය සණ්හපණ්ඩුමත්තිකාය න වෙළුපබ්බං ජානාති මයි පණ්ඩුමත්තිකා ඨිතාති. නපි පණ්ඩුමත්තිකා ජානාති අහං වෙළුපබ්බෙ ඨිතාති, එවමෙව න පක්කාසයො ජානාති මයි කරීසං ඨිතන්ති. නපි කරීසං ජානාති අහං පක්කාසයෙ ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති කරීසං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

330. **මත්ථලුඞ්ගං** සීසකටාහබ්භන්තරෙ ඨිතං. තත්ථ යථා පුරාණලාබුකටාහෙ පක්ඛිත්තාය පිට්ඨපිණ්ඩියා න ලාබුකටාහං ජානාති මයි පිට්ඨපිණ්ඩි ඨිතාති. නපි පිට්ඨපිණ්ඩි ජානාති අහං ලාබුකටාහෙ ඨිතාති, එවමෙව න සීසකටාහබ්භන්තරං ජානාති මයි මත්ථලුඞ්ගං ඨිතන්ති. නපි මත්ථලුඞ්ගං ජානාති අහං සීසකටාහබ්භන්තරෙ ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මත්ථලුඞ්ගං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො ථද්ධො පථවීධාතූති.

331. **පිත්තෙසු** අබද්ධපිත්තං ජීවිතින්ද්‍රියපටිබද්ධං සකලසරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං. බද්ධපිත්තං පිත්තකොසකෙ ඨිතං. තත්ථ යථා පූවං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතෙ තෙලෙ න පූවං ජානාති තෙලං මං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතන්ති. නපි තෙලං ජානාති අහං පූවං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතන්ති, එවමෙව න සරීරං ජානාති අබද්ධපිත්තං මං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතන්ති. නපි අබද්ධපිත්තං ජානාති අහං සරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතන්ති. යථා වස්සොදකෙන පුණ්ණෙ කොසාතකිකොසකෙ න කොසාතකිකොසකො ජානාති මයි වස්සොදකං ඨිතන්ති. නපි වස්සොදකං ජානාති අහං කොසාතකිකොසකෙ ඨිතන්ති, එවමෙව න පිත්තකොසකො ජානාති මයි බද්ධපිත්තං ඨිතන්ති. නපි බද්ධපිත්තං ජානාති අහං පිත්තකොසකෙ ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා . ඉති පිත්තං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

332. **සෙම්හං** එකපත්ථපූරප්පමාණං උදරපටලෙ ඨිතං. තත්ථ යථා උපරි සඤ්ජාතඵෙණපටලාය චන්දනිකාය න චන්දනිකා ජානාති මයි ඵෙණපටලං ඨිතන්ති. නපි ඵෙණපටලං ජානාති අහං චන්දනිකාය ඨිතන්ති, එවමෙව න උදරපටලං ජානාති මයි සෙම්හං ඨිතන්ති. නපි සෙම්හං ජානාති අහං උදරපටලෙ ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති සෙම්හං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

333. **පුබ්බො** අනිබද්ධොකාසො යත්ථ යත්ථෙව ඛාණුකණ්ටකප්පහරණඅග්ගිජාලාදීහි අභිහතෙ සරීරප්පදෙසෙ ලොහිතං සණ්ඨහිත්වා පච්චති, ගණ්ඩපීළකාදයො වා උප්පජ්ජන්ති, තත්ථ තත්ථ තිට්ඨති. තත්ථ යථා ඵරසුප්පහාරාදිවසෙන පග්ඝරිතනියාසෙ රුක්ඛෙ න රුක්ඛස්ස පහාරාදිප්පදෙසා ජානන්ති අම්හෙසු නියාසො ඨිතොති, නපි නියාසො ජානාති අහං රුක්ඛස්ස පහාරාදිප්පදෙසෙසු ඨිතොති, එවමෙව න සරීරස්ස ඛාණුකණ්ටකාදීහි

අභිහතප්පදෙසා ජානන්ති අම්හෙසු පුබ්බො ඨිතොති. නපි පුබ්බො ජානාති අහං තෙසු පදෙසෙසු ඨිතොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති පුබ්බො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

334. **ලොහිතෙසු** සංසරණලොහිතං පිත්තං විය සකලසරීරං බ්‍යාපෙත්වා ඨිතං. සන්නිචිතලොහිතං යකනට්ඨානස්ස හෙට්ඨාභාගං පූරෙත්වා එකපත්ථපූරමත්තං වක්කහදයයකනපප්ඵාසානි තෙමෙන්තං ඨිතං. තත්ථ සංසරණලොහිතෙ අබද්ධපිත්තසදිසොව විනිච්ඡයො. ඉතරං පන යථා ජජ්ජරකපාලෙ ඔවට්ඨෙ උදකෙ හෙට්ඨා ලෙඩ්ඩුඛණ්ඩාදීනි තෙමයමානෙ න ලෙඩ්ඩුඛණ්ඩාදීනි ජානන්ති මයං උදකෙන තෙමියමානාති. නපි උදකං ජානාති අහං ලෙඩ්ඩුඛණ්ඩාදීනි තෙමෙමීති, එවමෙව න යකනස්ස හෙට්ඨාභාගට්ඨානං වක්කාදීනි වා ජානන්ති මයි ලොහිතං ඨිතං අම්හෙ වා තෙමයමානං ඨිතන්ති. නපි ලොහිතං ජානාති අහං යකනස්ස හෙට්ඨාභාගං පූරෙත්වා වක්කාදීනි තෙමයමානං ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ලොහිතං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

335. **සෙදො** අග්ගිසන්තාපාදිකාලෙසු කෙසලොමකූපවිවරානි පූරෙත්වා තිට්ඨති චෙව පග්ඝරති ච. තත්ථ යථා උදකා අබ්බූළ්හමත්තෙසු භිසමුළාලකුමුදනාළකලාපෙසු න භිසාදිකලාපවිවරානි ජානන්ති අම්හෙහි උදකං පග්ඝරතීති. නපි භිසාදිකලාපවිවරෙහි පග්ඝරන්තං උදකං ජානාති අහං භිසාදිකලාපවිවරෙහි පග්ඝරාමීති, එවමෙව න කෙසලොමකූපවිවරානි ජානන්ති අම්හෙහි සෙදො පග්ඝරතීති. නපි සෙදො ජානාති අහං කෙසලොමකූපවිවරෙහි පග්ඝරාමීති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති සෙදො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

336. **මෙදො** ථූලස්ස සකලසරීරං ඵරිත්වා කිසස්ස ජඞ්ඝමංසාදීනි නිස්සාය ඨිතො පත්ථින්නසිනෙහො. තත්ථ යථා හලිද්දිපිලොතිකපටිච්ඡන්නෙ මංසපුඤ්ජෙ න මංසපුඤ්ජො ජානාති මං නිස්සාය හලිද්දිපිලොතිකා ඨිතාති. නපි හලිද්දිපිලොතිකා ජානාති අහං මංසපුඤ්ජං නිස්සාය ඨිතාති, එවමෙව න සකලසරීරෙ ජඞ්ඝාදීසු වා මංසං ජානාති මං නිස්සාය මෙදො ඨිතොති. නපි මෙදො ජානාති අහං සකලසරීරෙ ජඞ්ඝාදීසු වා මංසං නිස්සාය ඨිතොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මෙදො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො පත්ථින්නයූසො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

337. **අස්සු** යදා සඤ්ජායති තදා අක්ඛිකූපකෙ පූරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ඝරති වා. තත්ථ යථා උදකපුණ්ණෙසු තරුණතාලට්ඨිකූපකෙසු න තරුණතාලට්ඨිකූපකා ජානන්ති අම්හෙසු උදකං ඨිතන්ති. නපි තරුණතාලට්ඨිකූපකෙසු උදකං ජානාති අහං තරුණතාලට්ඨිකූපකෙසු ඨිතන්ති, එවමෙව න අක්ඛිකූපකා ජානන්ති අම්හෙසු අස්සු ඨිතන්ති. නපි අස්සු ජානාති අහං අක්ඛිකූපකෙසු ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති අස්සු නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

338. **වසා** අග්ගිසන්තාපාදිකාලෙ හත්ථතලහත්ථපිට්ඨිපාදතලපාදපිට්ඨි නාසාපුටනලාටඅංසකූටෙසු ඨිතවිලීනස්නෙහො. තත්ථ යථා පක්ඛිත්තතෙලෙ ආචාමෙ න ආචාමො ජානාති මං තෙලං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතන්ති. නපි තෙලං ජානාති අහං ආචාමං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතන්ති, එවමෙව න හත්ථතලාදිප්පදෙසො ජානාති මං වසා අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතාති. නපි වසා ජානාති අහං හත්ථතලාදිප්පදෙසං අජ්ඣොත්ථරිත්වා ඨිතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති වසා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

339. **ඛෙළො** තථාරූපෙ ඛෙළුප්පත්තිපච්චයෙ සති උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජිව්හාතලෙ තිට්ඨති. තත්ථ යථා අබ්බොච්ඡින්නඋදකනිස්සන්දෙ නදීතීරකූපකෙ න කූපතලං ජානාති මයි උදකං සන්තිට්ඨතීති. නපි උදකං ජානාති අහං කූපතලෙ සන්තිට්ඨාමීති, එවමෙව න ජිව්හාතලං ජානාති මයි උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ඛෙළො ඨිතොති. නපි ඛෙළො ජානාති අහං උභොහි කපොලපස්සෙහි ඔරොහිත්වා ජිව්හාතලෙ ඨිතොති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ඛෙළො නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

340. **සිඞ්ඝාණිකා** යදා සඤ්ජායති, තදා නාසාපුටෙ පූරෙත්වා තිට්ඨති වා පග්ඝරති වා. තත්ථ යථා පූතිදධිභරිතාය සිප්පිකාය න සිප්පිකා ජානාති මයි පූතිදධි ඨිතන්ති. නපි පූතිදධි ජානාති අහං සිප්පිකාය ඨිතන්ති, එවමෙව න නාසාපුටා ජානන්ති අම්හෙසු සිඞ්ඝාණිකා ඨිතාති. නපි සිඞ්ඝාණිකා ජානාති අහං නාසාපුටෙසු ඨිතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති සිඞ්ඝාණිකා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

341. **ලසිකා** අට්ඨිකසන්ධීනං අබ්භඤ්ජනකිච්චං සාධයමානා අසීතිසතසන්ධීසු ඨිතා. තත්ථ යථා තෙලබ්භඤ්ජිතෙ අක්ඛෙ න අක්ඛො ජානාති මං තෙලං අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතන්ති. නපි තෙලං ජානාති අහං අක්ඛං අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතන්ති,

එවමෙව න අසීතිසතසන්ධයො ජානන්ති ලසිකා අම්හෙ අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතාති. නපි ලසිකා ජානාති අහං අසීතිසතසන්ධයො අබ්භඤ්ජිත්වා ඨිතාති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති ලසිකා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

342. **මුත්තං** වත්ථිස්ස අබ්භන්තරෙ ඨිතං. තත්ථ යථා චන්දනිකාය පක්ඛිත්තෙ අමුඛෙ රවණඝටෙ න රවණඝටො ජානාති මයි චන්දනිකාරසො ඨිතොති. නපි චන්දනිකාරසො ජානාති අහං රවණඝටෙ ඨිතොති, එවමෙව න වත්ථි ජානාති මයි මුත්තං ඨිතන්ති. නපි මුත්තං ජානාති අහං වත්ථිම්හි ඨිතන්ති. අඤ්ඤමඤ්ඤං ආභොගපච්චවෙක්ඛණරහිතා එතෙ ධම්මා. ඉති මුත්තං නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො යූසභූතො ආබන්ධනාකාරො ආපොධාතූති.

343. එවං කෙසාදීසු මනසිකාරං පවත්තෙත්වා යෙන සන්තප්පති, අයං ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො පරිපාචනාකාරො තෙජොධාතූති, යෙන ජීරීයති, යෙන පරිඩය්හති, යෙන අසිතපීතඛායිතසායිතං සම්මා පරිණාමං ගච්ඡති, අයං ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො පරිපාචනාකාරො තෙජොධාතූති එවං තෙජොකොට්ඨාසෙසු මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො.

344. තතො උද්ධඞ්ගමෙ වාතෙ උද්ධඞ්ගමවසෙන පරිග්ගහෙත්වා අධොගමෙ අධොගමවසෙන, කුච්ඡිසයෙ කුච්ඡිසයවසෙන, කොට්ඨාසයෙ කොට්ඨාසයවසෙන, අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිම්හි අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිවසෙන, අස්සාසපස්සාසෙ අස්සාසපස්සාසවසෙන පරිග්ගහෙත්වා උද්ධඞ්ගමා වාතා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො විත්ථම්භනාකාරො වායොධාතූති, අධොගමා වාතා නාම, කුච්ඡිසයා වාතා නාම, කොට්ඨාසයා වාතා නාම, අඞ්ගමඞ්ගානුසාරිනො වාතා නාම, අස්සාසපස්සාසා වාතා නාම ඉමස්මිං සරීරෙ පාටියෙක්කො කොට්ඨාසො අචෙතනො අබ්‍යාකතො සුඤ්ඤො නිස්සත්තො විත්ථම්භනාකාරො වායොධාතූති එවං වායොකොට්ඨාසෙසු මනසිකාරො පවත්තෙතබ්බො. තස්සෙවං පවත්තමනසිකාරස්ස ධාතුයො පාකටා හොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

345. යස්ස පන එවං භාවයතො කම්මට්ඨානං න ඉජ්ඣති, තෙන සලක්ඛණසඞ්ඛෙපතො භාවෙතබ්බං. කථං? වීසතියා කොට්ඨාසෙසු ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතූති වවත්ථපෙතබ්බං. තත්ථෙව ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතූති. පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතූති. විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතූති.

ද්වාදසසු කොට්ඨාසෙසු ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතූති වවත්ථපෙතබ්බං. තත්ථෙව පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතූති. විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතූති. ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතූති.

චතූසු කොට්ඨාසෙසු පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතූති වවත්ථපෙතබ්බං. තෙන අවිනිභුත්තං විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතූති. ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතූති. ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතූති.

ඡසු කොට්ඨාසෙසු විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතූති වවත්ථපෙතබ්බං. තත්ථෙව ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතූති. ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතූති. පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතූති. තස්සෙවං වවත්ථාපයතො ධාතුයො පාකටා හොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

346. යස්ස පන එවම්පි භාවයතො කම්මට්ඨානං න ඉජ්ඣති, තෙන සලක්ඛණවිභත්තිතො භාවෙතබ්බං. කථං? පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව කෙසාදයො පරිග්ගහෙත්වා කෙසම්හි ථද්ධලක්ඛණං පථවීධාතූති වවත්ථපෙතබ්බං. තත්ථෙව ආබන්ධනලක්ඛණං ආපොධාතූති. පරිපාචනලක්ඛණං තෙජොධාතූති. විත්ථම්භනලක්ඛණං වායොධාතූති. එවං සබ්බකොට්ඨාසෙසු එකෙකස්මිං කොට්ඨාසෙ චතස්සො චතස්සො ධාතුයො වවත්ථපෙතබ්බා. තස්සෙවං වවත්ථාපයතො ධාතුයො පාකටා හොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති.

අපිච ඛො පන වචනත්ථතො, කලාපතො, චුණ්ණතො, ලක්ඛණාදිතො, සමුට්ඨානතො, නානත්තෙකත්තතො, විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතො, සභාගවිසභාගතො, අජ්ඣත්තිකබාහිරවිසෙසතො, සඞ්ගහතො, පච්චයතො, අසමන්නාහාරතො, පච්චයවිභාගතොති ඉමෙහිපි ආකාරෙහි ධාතුයො මනසිකාතබ්බා.

347. තත්ථ **වචනත්ථතො** මනසිකරොන්තෙන පත්ථටත්තා පථවී. අප්පොති ආපියති අප්පායතීති වා ආපො. තෙජතීති තෙජො. වායතීති වායො. අවිසෙසෙන පන සලක්ඛණධාරණතො දුක්ඛාදානතො දුක්ඛාධානතො ච ධාතූති. එවං විසෙසසාමඤ්ඤවසෙන වචනත්ථතො මනසිකාතබ්බා.

348. **කලාපතොති** යා අයං කෙසා ලොමාතිආදිනා නයෙන වීසතියා ආකාරෙහි පථවීධාතු, පිත්තං සෙම්හන්ති ච ආදිනා නයෙන ද්වාදසහාකාරෙහි ආපොධාතු නිද්දිට්ඨා, තත්ථ යස්මා –

වණ්ණො ගන්ධො රසො ඔජා, චතස්සො චාපි ධාතුයො;
අට්ඨධම්මසමොධානා, හොති කෙසාති සම්මුති;
තෙසංයෙව විනිබ්භොගා, නත්ථි කෙසාති සම්මුති.

තස්මා කෙසාපි අට්ඨධම්මකලාපමත්තමෙව. තථා ලොමාදයොති. යො පනෙත්ථ කම්මසමුට්ඨානො කොට්ඨාසො, සො ජීවිතින්ද්‍රියෙන ච භාවෙන ච සද්ධිං දසධම්මකලාපොපි හොති. උස්සදවසෙන පන පථවීධාතු ආපොධාතූති සඞ්ඛං ගතො. එවං කලාපතො මනසිකාතබ්බා.

349. **චුණ්ණතොති** ඉමස්මිං හි සරීරෙ මජ්ඣිමෙන පමාණෙන පරිග්ගය්හමානා පරමාණුභෙදසඤ්චුණ්ණා සුඛුමරජභූතා **පථවීධාතු** දොණමත්තා සියා. සා තතො උපඩ්ඪප්පමාණාය ආපොධාතුයා සඞ්ගහිතා, තෙජොධාතුයා අනුපාලිතා වායොධාතුයා විත්ථම්භිතා න විකිරියති න විද්ධංසියති, අවිකිරියමානා අවිද්ධංසියමානා අනෙකවිධං ඉත්ථිපුරිසලිඞ්ගාදිභාවවිකප්පං උපගච්ඡති, අණුථූලදීඝරස්සථිරකථිනාදිභාවඤ්ච පකාසෙති.

යූසගතා ආබන්ධනාකාරභූතා පනෙත්ථ **ආපොධාතු** පථවීපතිට්ඨිතා තෙජානුපාලිතා වායොවිත්ථම්භිතා න පග්ඝරති න පරිස්සවති, අපග්ඝරමානා අපරිස්සවමානා පීණිතපීණිතභාවං දස්සෙති.

අසිතපීතාදිපාචකා චෙත්ථ උසුමාකාරභූතා උණ්හත්තලක්ඛණා **තෙජොධාතු** පථවීපතිට්ඨිතා ආපොසඞ්ගහිතා වායොවිත්ථම්භිතා ඉමං කායං පරිපාචෙති, වණ්ණසම්පත්තිඤ්චස්ස ආවහති. තාය ච පන පරිපාචිතො අයං කායො න පූතිභාවං දස්සෙති.

අඞ්ගමඞ්ගානුසටා චෙත්ථ සමුදීරණවිත්ථම්භනලක්ඛණා **වායොධාතු** පථවීපතිට්ඨිතා ආපොසඞ්ගහිතා තෙජානුපාලිතා ඉමං කායං විත්ථම්භෙති. තාය ච පන විත්ථම්භිතො අයං කායො න පරිපතති, උජුකං සණ්ඨාති. අපරාය වායොධාතුයා සමබ්භාහතො ගමනට්ඨානනිසජ්ජාසයනඉරියාපථෙසු විඤ්ඤත්තිං දස්සෙති, සමිඤ්ජෙති, සම්පසාරෙති, හත්ථපාදං ලාළෙති. එවමෙතං ඉත්ථිපුරිසාදිභාවෙන බාලජනවඤ්චනං මායාරූපසදිසං ධාතුයන්තං පවත්තතීති එවං චුණ්ණතො මනසිකාතබ්බා.

350. **ලක්ඛණාදිතොති** පථවීධාතු කිං ලක්ඛණා, කිං රසා, කිං පච්චුපට්ඨානාති එවං චතස්සොපි ධාතුයො ආවජ්ජෙත්වා **පථවීධාතු** කක්ඛළත්තලක්ඛණා, පතිට්ඨානරසා, සම්පටිච්ඡනපච්චුපට්ඨානා. **ආපොධාතු** පග්ඝරණලක්ඛණා, බ්‍රූහනරසා, සඞ්ගහපච්චුපට්ඨානා. **තෙජොධාතු** උණ්හත්තලක්ඛණා, පරිපාචනරසා, මද්දවානුප්පදානපච්චුපට්ඨානා. **වායොධාතු** විත්ථම්භනලක්ඛණා, සමුදීරණරසා. අභිනීහාරපච්චුපට්ඨානාති එවං ලක්ඛණාදිතො මනසිකාතබ්බා.

351. **සමුට්ඨානතොති** යෙ ඉමෙ පථවීධාතුආදීනං විත්ථාරතො දස්සනවසෙන කෙසාදයො ද්වාචත්තාලීස කොට්ඨාසා දස්සිතා. තෙසු උදරියං කරීසං පුබ්බො මුත්තන්ති ඉමෙ චත්තාරො කොට්ඨාසා **උතුසමුට්ඨානාව**. අස්සු සෙදො ඛෙළො සිඞ්ඝාණිකාති ඉමෙ චත්තාරො **උතුචිත්තසමුට්ඨානා**. අසිතාදිපරිපාචකො තෙජො **කම්මසමුට්ඨානොව**. අස්සාසපස්සාසා චිත්තසමුට්ඨානාව. අවසෙසා සබ්බෙපි **චතුසමුට්ඨානාති** එවං සමුට්ඨානතො මනසිකාතබ්බා.

352. **නානත්තෙකත්තතොති** සබ්බාසම්පි ධාතූනං සලක්ඛණාදිතො නානත්තං. අඤ්ඤානෙව හි පථවීධාතුයා ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානානි. අඤ්ඤානි ආපොධාතුආදීනං. එවං ලක්ඛණාදිවසෙන පන කම්මසමුට්ඨානාදිවසෙන ච නානත්තභූතානම්පි එතාසං රූපමහාභූතධාතුධම්මඅනිච්චාදිවසෙන එකත්තං හොති. සබ්බාපි හි ධාතුයො රුප්පනලක්ඛණං අනතීතත්තා **රූපානි**. මහන්තපාතුභාවාදීහි කාරණෙහි **මහාභූතානි**.

මහන්තපාතුභාවාදීහීති එතා හි ධාතුයො මහන්තපාතුභාවතො, මහාභූතසාමඤ්ඤතො, මහාපරිහාරතො, මහාවිකාරතො, මහත්තා භූතත්තා චාති ඉමෙහි කාරණෙහි මහාභූතානීති වුච්චන්ති.

තත්ථ **මහන්තපාතුභාවතොති** එතානි හි අනුපාදින්නසන්තානෙපි උපාදින්නසන්තානෙපි මහන්තානි පාතුභූතානි. තෙසං අනුපාදින්නසන්තානෙ –

දුවෙ සතසහස්සානි, චත්තාරි නහුතානි ච;
එත්තකං බහලත්තෙන, සඞ්ඛාතායං වසුන්ධරාති. –

ආදිනා නයෙන මහන්තපාතුභාවතා බුද්ධානුස්සතිනිද්දෙසෙ වුත්තාව.

උපාදින්නසන්තානෙපි මච්ඡකච්ඡපදෙවදානවාදිසරීරවසෙන මහන්තානෙව පාතුභූතානි. වුත්තඤ්හෙතං ''සන්ති, භික්ඛවෙ, මහාසමුද්දෙ යොජනසතිකාපි අත්තභාවා''තිආදි.

මහාභූතසාමඤ්ඤතොති එතානි හි යථා මායාකාරො අමණිංයෙව උදකං මණිං කත්වා දස්සෙති, අසුවණ්ණංයෙව ලෙඩ්ඩුං සුවණ්ණං කත්වා දස්සෙති.

යථා ච සයං නෙව යක්ඛො න යක්ඛී සමානො යක්ඛභාවම්පි යක්ඛිභාවම්පි දස්සෙති, එවමෙව සයං අනීලානෙව හුත්වා නීලං උපාදාරූපං දස්සෙන්ති, අපීතානි අලොහිතානි අනොදාතානෙව හුත්වා ඔදාතං උපාදාරූපං දස්සෙන්තීති මායාකාරමහාභූතසාමඤ්ඤතො මහාභූතානි.

යථා ච යක්ඛාදීනි මහාභූතානි යං ගණ්හන්ති, නෙව නෙසං තස්ස අන්තො න බහි ඨානං උපලබ්භති, න ච තං නිස්සාය න තිට්ඨන්ති, එවමෙව තානිපි නෙව අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස අන්තො න බහි ඨිතානි හුත්වා උපලබ්භන්ති, න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සාය න තිට්ඨන්තීති අචින්තෙය්‍යට්ඨානතාය යක්ඛාදිමහාභූතසාමඤ්ඤතොපි මහාභූතානි. යථා ච යක්ඛිනීසඞ්ඛාතානි මහාභූතානි මනාපෙහි වණ්ණසණ්ඨානවික්ඛෙපෙහි අත්තනො භයානකභාවං පටිච්ඡාදෙත්වා සත්තෙ වඤ්චෙන්ති, එවමෙව එතානිපි ඉත්ථිපුරිසසරීරාදීසු මනාපෙන ඡවිවණ්ණෙන මනාපෙන අත්තනො අඞ්ගපච්චඞ්ගසණ්ඨානෙන මනාපෙන ච හත්ථපාදඞ්ගුලිභමුකවික්ඛෙපෙන අත්තනො කක්ඛළත්තාදිභෙදං සරසලක්ඛණං පටිච්ඡාදෙත්වා බාලජනං වඤ්චෙන්ති, අත්තනො සභාවං දට්ඨුං න දෙන්තීති වඤ්චකත්තෙන යක්ඛිනීමහාභූතසාමඤ්ඤතොපි මහාභූතානි.

මහාපරිහාරතොති මහන්තෙහි පච්චයෙහි පරිහරිතබ්බතො. එතානි හි දිවසෙ දිවසෙ උපනෙතබ්බත්තා මහන්තෙහි ඝාසච්ඡාදනාදීහි භූතානි පවත්තානීති මහාභූතානි. මහාපරිහාරානි වා භූතානීතිපි මහාභූතානි.

මහාවිකාරතොති එතානි හි අනුපාදින්නානිපි උපාදින්නානිපි මහාවිකාරානි හොන්ති. තත්ථ අනුපාදින්නානං කප්පවුට්ඨානෙ විකාරමහත්තං පාකටං හොති. උපාදින්නානං ධාතුක්ඛොභකාලෙ. තථා හි –

භූමිතො වුට්ඨිතා යාව, බ්‍රහ්මලොකා විධාවති;
අච්චි අච්චිමතො ලොකෙ, ඩය්හමානම්හි තෙජසා.

කොටිසතසහස්සෙකං, චක්කවාළං විලීයති;
කුපිතෙන යදා ලොකො, සලිලෙන විනස්සති.

කොටිසතසහස්සෙකං, චක්කවාළං විකීරති;
වායොධාතුප්පකොපෙන, යදා ලොකො විනස්සති.

පත්ථද්ධො භවති කායො, දට්ඨො කට්ඨමුඛෙන වා;
පථවීධාතුප්පකොපෙන, හොති කට්ඨමුඛෙව සො.

පූතියො භවති කායො, දට්ඨො පූතිමුඛෙන වා;
ආපොධාතුප්පකොපෙන, හොති පූතිමුඛෙව සො.

සන්තත්තො භවති කායො, දට්ඨො අග්ගිමුඛෙන වා;
තෙජොධාතුප්පකොපෙන, හොති අග්ගිමුඛෙව සො.

සඤ්ඡින්නො භවති කායො, දට්ඨො සත්ථමුඛෙන වා;
වායොධාතුප්පකොපෙන, හොති සත්ථමුඛෙව සො.

ඉති මහාවිකාරානි භූතානීති මහාභූතානි.

මහත්තා භූතත්තා චාති එතානි හි මහන්තානි මහතා වායාමෙන පරිග්ගහෙතබ්බත්තා භූතානි විජ්ජමානත්තාති මහත්තා භූතත්තා ච මහාභූතානි.

එවං සබ්බාපෙතා ධාතුයො මහන්තපාතුභාවාදීහි කාරණෙහි මහාභූතානි.

සලක්ඛණධාරණතො පන දුක්ඛාදානතො ච දුක්ඛාධානතො ච සබ්බාපි ධාතුලක්ඛණං අනතීතත්තා **ධාතුයො.** සලක්ඛණධාරණෙන ච අත්තනො ඛණානුරූපධාරණෙන ච **ධම්මා.** ඛයට්ඨෙන **අනිච්චා.** භයට්ඨෙන **දුක්ඛා.** අසාරකට්ඨෙන **අනත්තා.**

ඉති සබ්බාසම්පි රූපමහාභූතධාතුධම්මඅනිච්චාදිවසෙන එකත්තන්ති එවං නානත්තෙකත්තතො මනසිකාතබ්බා.

353. **විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතොති** සහුප්පන්නාව එතා එකෙකස්මිං සබ්බපරියන්තිමෙ සුද්ධට්ඨකාදිකලාපෙපි පදෙසෙන අවිනිබ්භුත්තා. ලක්ඛණෙන පන විනිබ්භුත්තාති එවං විනිබ්භොගාවිනිබ්භොගතො මනසිකාතබ්බා.

354. **සභාගවිසභාගතොති** එවං අවිනිබ්භුත්තාසු චාපි එතාසු පුරිමා ද්වෙ ගරුකත්තා සභාගා. තථා පච්ඡිමා ලහුකත්තා. පුරිමා පන පච්ඡිමාහි පච්ඡිමා ච පුරිමාහි විසභාගාති එවං සභාගවිසභාගතො මනසිකාතබ්බා.

355. **අජ්ඣත්තිකබාහිරවිසෙසතොති** අජ්ඣත්තිකා ධාතුයො විඤ්ඤාණවත්ථුවිඤ්ඤත්තිඉන්ද්‍රියානං නිස්සයා හොන්ති, සඉරියාපථා, චතුසමුට්ඨානා. බාහිරා වුත්තවිපරීතප්පකාරාති එවං අජ්ඣත්තිකබාහිරවිසෙසතො මනසිකාතබ්බා.

356. **සඞ්ගහතොති** කම්මසමුට්ඨානා පථවීධාතු කම්මසමුට්ඨානාහි ඉතරාහි එකසඞ්ගහා හොති සමුට්ඨානනානත්තාභාවතො . තථා චිත්තාදිසමුට්ඨානා චිත්තාදිසමුට්ඨානාහීති එවං සඞ්ගහතො මනසිකාතබ්බා.

357. **පච්චයතොති** පථවීධාතු ආපොසඞ්ගහිතා තෙජොඅනුපාලිතා වායොවිත්ථම්භිතා තිණ්ණං මහාභූතානං පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොති. ආපොධාතු පථවීපතිට්ඨිතා තෙජොඅනුපාලිතා වායොවිත්ථම්භිතා තිණ්ණං මහාභූතානං ආබන්ධනං හුත්වා පච්චයො හොති. තෙජොධාතු පථවීපතිට්ඨිතා ආපොසඞ්ගහිතා වායොවිත්ථම්භිතා තිණ්ණං මහාභූතානං පරිපාචනං හුත්වා පච්චයො හොති. වායොධාතු පථවීපතිට්ඨිතා ආපොසඞ්ගහිතා තෙජොපරිපාචිතා තිණ්ණං මහාභූතානං විත්ථම්භනං හුත්වා පච්චයො හොතීති එවං පච්චයතො මනසිකාතබ්බා.

358. **අසමන්නාහාරතොති** පථවීධාතු වෙත්ථ ‘‘අහං පථවීධාතූ’’ති වා, ‘‘තිණ්ණං මහාභූතානං පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොමී’’ති වා න ජානාති. ඉතරානිපි තීණි ‘‘අම්හාකං පථවීධාතු පතිට්ඨා හුත්වා පච්චයො හොතී’’ති න ජානන්ති. එස නයො සබ්බත්ථාති එවං අසමන්නාහාරතො මනසිකාතබ්බා.

359. **පච්චයවිභාගතොති** ධාතූනං හි කම්මං, චිත්තං, ආහාරො, උතූති චත්තාරො පච්චයා. තත්ථ කම්මසමුට්ඨානානං කම්මමෙව පච්චයො හොති, න චිත්තාදයො. චිත්තාදිසමුට්ඨානානම්පි චිත්තාදයොව පච්චයා හොන්ති, න ඉතරෙ. කම්මසමුට්ඨානානඤ්ච කම්මං ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං පරියායතො උපනිස්සයපච්චයො හොති. චිත්තසමුට්ඨානානං චිත්තං ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං පච්ඡාජාතපච්චයො අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ච. ආහාරසමුට්ඨානානං ආහාරො ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං ආහාරපච්චයො අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ච. උතුසමුට්ඨානානං උතු ජනකපච්චයො හොති, සෙසානං අත්ථිපච්චයො අවිගතපච්චයො ච. කම්මසමුට්ඨානං මහාභූතං කම්මසමුට්ඨානානම්පි මහාභූතානං පච්චයො හොති චිත්තාදිසමුට්ඨානානම්පි. තථා චිත්තසමුට්ඨානං, ආහාරසමුට්ඨානං. උතුසමුට්ඨානං මහාභූතං උතුසමුට්ඨානානම්පි මහාභූතානං පච්චයො හොති කම්මාදිසමුට්ඨානානම්පි.

තත්ථ කම්මසමුට්ඨානා පථවීධාතු කම්මසමුට්ඨානානං ඉතරාසං සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයඅත්ථිඅවිගතවසෙන චෙව පතිට්ඨාවසෙන ච පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිමහාභූතානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතවසෙන පච්චයො හොති, න පතිට්ඨාවසෙන න ජනකවසෙන. ආපොධාතු වෙත්ථ ඉතරාසං තිණ්ණං සහජාතාදිවසෙන චෙව ආබන්ධනවසෙන ච පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිකානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙනෙව, න ආබන්ධනවසෙන න ජනකවසෙන. තෙජොධාතුපෙත්ථ ඉතරාසං තිණ්ණං සහජාතාදිවසෙන චෙව පරිපාචනවසෙන ච පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිකානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙනෙව, න පරිපාචනවසෙන, න ජනකවසෙන. වායොධාතුපෙත්ථ ඉතරාසං තිණ්ණං සහජාතාදිවසෙන චෙව විත්ථම්භනවසෙන ච පච්චයො හොති, න ජනකවසෙන. ඉතරෙසං තිසන්තතිකානං නිස්සයඅත්ථිඅවිගතපච්චයවසෙනෙව, න විත්ථම්භනවසෙන, න ජනකවසෙන. චිත්තආහාරඋතුසමුට්ඨානපථවීධාතුආදීසුපි එසෙව නයො.

එවං සහජාතාදිපච්චයවසප්පවත්තාසු ච පනෙතාසු ධාතූසු –

එකං පටිච්ච තිස්සො, චතුධා තිස්සො පටිච්ච එකො ච;
ද්වෙ ධාතුයො පටිච්ච, ද්වෙ ඡද්ධා සම්පවත්තන්ති.

පථවීආදීසු හි එකෙකං පටිච්ච ඉතරා තිස්සො තිස්සොති එවං එකං පටිච්ච තිස්සො චතුධා සම්පවත්තන්ති. තථා පථවීධාතුආදීසු එකෙකා ඉතරා තිස්සො තිස්සො පටිච්චාති එවං තිස්සො පටිච්ච එකා චතුධා සම්පවත්තති. පුරිමා පන ද්වෙ පටිච්ච පච්ඡිමා, පච්ඡිමා ච ද්වෙ පටිච්ච පුරිමා, පඨමතතියා පටිච්ච දුතියචතුත්ථා, දුතියචතුත්ථා පටිච්ච පඨමතතියා, පඨමචතුත්ථා පටිච්ච දුතියතතියා, දුතියතතියා පටිච්ච පඨමචතුත්ථාති එවං ද්වෙ ධාතුයො පටිච්ච ද්වෙ ඡධා සම්පවත්තන්ති.

තාසු පථවීධාතු අභික්කමපටික්කමාදිකාලෙ උප්පීළනස්ස පච්චයො හොති. සාව ආපොධාතුයා අනුගතා පතිට්ඨාපනස්ස. පථවීධාතුයා පන අනුගතා ආපොධාතු අවක්ඛෙපනස්ස. වායොධාතුයා අනුගතා තෙජොධාතු

උද්ධරණස්ස. තෙජොධාතුයා අනුගතා වායොධාතු අතිහරණවීතිහරණානං පච්චයො හොතීති එවං පච්චයවිභාගතො මනසිකාතබ්බා.

එවං වචනත්ථාදිවසෙන මනසි කරොන්තස්සාපි හි එකෙකෙන මුඛෙන ධාතුයො පාකටා හොන්ති. තා පුනප්පුනං ආවජ්ජතො මනසිකරොතො වුත්තනයෙනෙව උපචාරසමාධි උප්පජ්ජති. ස්වායං චතුන්නං ධාතූනං වවත්ථාපකස්ස ඤාණස්සානුභාවෙන උප්පජ්ජනතො චතුධාතුවවත්ථානන්ත්වෙව සඞ්ඛං ගච්ඡති.

360. ඉදඤ්ච පන චතුධාතුවවත්ථානං අනුයුත්තො භික්ඛු සුඤ්ඤතං අවගාහති, සත්තසඤ්ඤං සමුග්ඝාතෙති. සො සත්තසඤ්ඤාය සමූහතත්තා වාළමිගයක්ඛරක්ඛසාදිවිකප්පං අනාවජ්ජමානො භයභෙරවසහො හොති, අරතිරතිසහො, න ඉට්ඨානිට්ඨෙසු උග්ඝාතනිග්ඝාතං පාපුණාති. මහාපඤ්ඤො ච පන හොති අමතපරියොසානො වා සුගතිපරායනො වාති.

එවං මහානුභාවං, යොගිවරසහස්ස කීළිතං එතං;
චතුධාතුවවත්ථානං, නිච්චං සෙවෙථ මෙධාවීති.

අයං චතුධාතුවවත්ථානස්ස භාවනානිද්දෙසො.

361. එත්තාවතා ච යං සමාධිස්ස විත්ථාරං භාවනානයඤ්ච දස්සෙතුං ''කො සමාධි, කෙනට්ඨෙන සමාධී''තිආදිනා නයෙන පඤ්හාකම්මං කතං, තත්ථ ''කථං භාවෙතබ්බො''ති ඉමස්ස පදස්ස සබ්බප්පකාරතො අත්ථවණ්ණනා සමත්තා හොති.

දුවිධොයෙව හයං ඉධ අධිප්පෙතො උපචාරසමාධි චෙව අප්පනාසමාධි ච. තත්ථ දසසු කම්මට්ඨානෙසු, අප්පනාපුබ්බභාගචිත්තෙසු ච එකග්ගතා **උපචාරසමාධි**. අවසෙසකම්මට්ඨානෙසු චිත්තෙකග්ගතා **අප්පනාසමාධි**. සො දුවිධොපි තෙසං කම්මට්ඨානානං භාවිතත්තා භාවිතො හොති. තෙන වුත්තං ''කථං භාවෙතබ්බොති ඉමස්ස පදස්ස සබ්බප්පකාරතො අත්ථවණ්ණනා සමත්තා''ති.

සමාධිආනිසංසකථා

362. යං පන වුත්තං ''සමාධිභාවනාය කො ආනිසංසො''ති, තත්ථ දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාදිපඤ්චවිධො සමාධිභාවනාය ආනිසංසො. තථා හි යෙ අරහන්තො ඛීණාසවා සමාපජ්ජිත්වා එකග්ගචිත්තා සුඛං දිවසං විහරිස්සාමාති සමාධිං භාවෙන්ති, තෙසං අප්පනාසමාධිභාවනා **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරානිසංසා** හොති. තෙනාහ භගවා ''න ඛො පනෙතෙ, චුන්ද, අරියස්ස විනයෙ සල්ලෙඛා වුච්චන්ති. දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරා එතෙ අරියස්ස විනයෙ වුච්චන්තී''ති (ම. නි. 1.82).

සෙක්ඛපුථුජ්ජනානං සමාපත්තිතො වුට්ඨාය සමාහිතෙන චිත්තෙන විපස්සිස්සාමාති භාවයතං විපස්සනාය පදට්ඨානත්තා අප්පනාසමාධිභාවනාපි සම්බාධෙ ඔකාසාධිගමනයෙන උපචාරසමාධිභාවනාපි **විපස්සනානිසංසා** හොති. තෙනාහ භගවා ''සමාධිං, භික්ඛවෙ, භාවෙථ. සමාහිතො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු යථාභූතං පජානාතී''ති (සං. නි. 3.5).

යෙ පන අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා අභිඤ්ඤාපාදකං ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සමාපත්තිතො වුට්ඨාය එකොපි හුත්වා බහුධා හොතීති වුත්තනයා අභිඤ්ඤායො පත්ථෙන්තො නිබ්බත්තෙන්ති, තෙසං සති සති ආයතනෙ අභිඤ්ඤාපදට්ඨානත්තා අප්පනාසමාධිභාවනා **අභිඤ්ඤානිසංසා** හොති. තෙනාහ භගවා – ''සො යස්ස යස්ස අභිඤ්ඤාසච්ඡිකරණීයස්ස ධම්මස්ස චිත්තං අභිනින්නාමෙති අභිඤ්ඤාසච්ඡිකිරියාය, තත්‍ර තත්‍රෙව සක්ඛිභබ්බතං පාපුණාති සති සති ආයතනෙ''ති (ම. නි. 3.158; අ. නි. 3.102).

යෙ අපරිහීනජ්ඣානා බ්‍රහ්මලොකෙ නිබ්බත්තිස්සාමාති බ්‍රහ්මලොකූපපත්තිං පත්ථෙන්තා අපත්ථයමානා වාපි පුථුජ්ජනා සමාධිතො න පරිහායන්ති, තෙසං භවවිසෙසාවහත්තා අප්පනාසමාධිභාවනා **භවවිසෙසානිසංසා** හොති. තෙනාහ භගවා – ''පඨමං ඣානං පරිත්තං භාවෙත්වා කත්ථ උපපජ්ජන්ති. බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජානං දෙවානං සහබ්‍යතං උපපජ්ජන්තී''තිආදි (විභ. 1024).

උපචාරසමාධිභාවනාපි පන කාමාවචරසුගතිභවවිසෙසං ආවහතියෙව.

යෙ පන අරියා අට්ඨ සමාපත්තියො නිබ්බත්තෙත්වා නිරොධසමාපත්තිං සමාපජ්ජිත්වා සත්ත දිවසානි අචිත්තා හුත්වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ නිරොධං නිබ්බානං පත්වා සුඛං විහරිස්සාමාති සමාධිං භාවෙන්ති, තෙසං අප්පනාසමාධිභාවනා **නිරොධානිසංසා** හොති. තෙනාහ – ''සොළසහි ඤාණචරියාහි නවහි සමාධිචරියාහි වසීභාවතා පඤ්ඤා නිරොධසමාපත්තියා ඤාණ''න්ති (පටි. ම. 1.34).

එවමයං දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරාදි පඤ්චවිධො සමාධිභාවනාය ආනිසංසො –

‘‘තස්මා නෙකානිසංසම්හි, කිලෙසමලසොධනෙ;
සමාධිභාවනායොගෙ, නප්පමජ්ජෙය්‍ය පණ්ඩිතො’’ති.

363. එත්තාවතා ච ‘‘සීලෙ පතිට්ඨාය නරො සපඤ්ඤො’’ති ඉමිස්සා ගාථාය සීලසමාධිපඤ්ඤාමුඛෙන දෙසිතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ **සමාධිපි** පරිදීපිතො හොති.

ඉති සාධුජනපාමොජ්ජත්ථාය කතෙ විසුද්ධිමග්ගෙ

සමාධිනිද්දෙසො නාම

එකාදසමො පරිච්ඡෙදො.

364. පඨමො සීලනිද්දෙසො. දුතියො ධුතඞ්ගනිද්දෙසො;. තතියො කම්මට්ඨානග්ගහණනිද්දෙසො. චතුත්ථො පථවීකසිණනිද්දෙසො. පඤ්චමො සෙසකසිණනිද්දෙසො. ඡට්ඨො අසුභනිද්දෙසො. සත්තමො ඡඅනුස්සතිනිද්දෙසො. අට්ඨමො සෙසානුස්සතිනිද්දෙසො. නවමො බ්‍රහ්මවිහාරනිද්දෙසො. දසමො ආරුප්පනිද්දෙසො. පටික්කූලසඤ්ඤාධාතුවවත්ථානද්වයනිද්දෙසො එකාදසමොති.

විසුද්ධිමග්ගස්ස පඨමො භාගො නිට්ඨිතො.